

1931. jan.

FOGASKERÉK

Irtó KODOLÁNYI JÁNOS (Budapest)

Az ütött-kopott vicinálisban nem égett lámpa. Régen fényezés volt már akkor a vasuti kocsikban a világítás. Az ablakok ki voltak törve, a kerekek csikorogtak, a lépcsők mocskosak voltak. Néhány parasztasszony és paraszt kapaszkodott fel a kocsikba, a parasztok csizmában voltak és foghagymaszagot árasztottak, az asszonyok kendőbe csavarták a fejüket s irdatlan kosarakat és zsákokat cipeltek. A diák megváltotta a jegyét s beszállt a harmadosztályú kocsiába. Meghúzódott egy sarokban. A helyeket lassanként elfoglalták az utasok. Valahonnét gyertya került elő.

— A rosseb egye meg ezt a gyúttót, — káromkodott egy hosszú, nagybajszú paraszt, mert hiába dörzsölte a gyufát, nem akart meggyúlni.

— Olyan e, akár a fóradalom, — mondta rá egy másik parasztember. — Hiába csiholik, nem akar meggyúlni.

Egy katona, aki a vörös hadsereg lapos sapkáját viselte s a sapkán rajta volt a vörös szalag is, öngyújtót kotort elő s meg akarta gyújtani a gyertyát. De a gyertya nem volt hajlandó égni.

— Istenöm, istenöm, — sóhajtott a parasztasszony, akié a gyertya volt, — se a gyúttó, se a gyertya nem akar égni. Petrójom sincs a lámpába. Mink is tökmagolajt égessünk odahaza.

— A liszt ára meg megint fölment, — mondta rá egy másik asszony, aki öreg volt már és egy foga sem volt. Rettentő nagyokat sóhajtott. — Aszondik, má két korona kilaja.

— Lesz az még hús is, — hagyta rá a katona s eltette az öngyújtót.

A sötét kocsiában csak a szilhouetteket lehetett látni s csak a hangok hallatszottak hol éneklőn, hol dörögőn, de egyforma fájdalommal s egyhangúsággal.

Most valami fiatalemberféle szállt be. Nem lehetett tudni: kicsoda. Tavaszi felöltő volt rajta, amennyire az árnyéka mutatta és a fején puha kalap.

— Ejnye, a fenébe, de sötét van itt! — kiáltotta kedélyesen. — Mért nem csavarják föl a villanyt?

Általános nevetés keletkezett.

— Csavarjuk, de nem ég.

— Nem jó a körte.

— Van nálam körte, hátha az égne, csavarjuk csak!

— Nem baj, világít a hód, meg a csillagok, — nyugodott meg az öreg paraszt békességgel.

— Az ötágú csillagot elvitte Kun Bélcsi, — kedélyeskedett tovább a kalapos fiatalember.

Korunk 1931. jan., 1. n. 15-18.

— No, de legalább azt meghagyta, aki az égön van, — sápitózott a vénasszony.

— Azt mondi, lelköm, hogy lesz húsz korona is a liszt? Akkor tönkre kell menni, — hadarta a fiatalabb asszony.

— Azt is beszélnek, hogy pénzdevalváció lesz, úgy leszünk az új pézzel, mint régön vótak a Kúsútbankóval.

— Nem is ér sokat. De azért mégis sokan vannak ám, akiknek egyebük sincsen....

— Vázi a kékpénzt Kun Bélcsi, — kiáltotta megint a fiatalember.

— No, — jegyezte meg a hosszú paraszt nyugodtan, — azért nem tud ám ü annyi pénzt elvinni, amennyit a bank nyomott.

— Csak azt tunnám, ki parancsol most a katonaságnak, — kérdezte a katona.

— Majd csak akad valaki. A fegyvert nem szokták gazdátlanul hagyni.

— Hát pedig én csak azt mondom, — mondta megint a nagybajúsú paraszt, aki nyilván bölcselkedő lélek volt s a történelem iránt érdeklődött, — hogy azért nem köllött volna olyan egyszerűen kiadni a fegyvert a kézből. Azt köllött volna mondani, hogy nekünk nem kell ugyan Kun Béla, de hogy ki kell nekünk, azt maj magunk mondjuk meg. Mer azért ha Kun Béla gazembör vót is, vagy nem termött rá, a fóradalom mégis nagy dolog ám. A népnek a kezibe kell anni a fegyvert.

— A rosseb, aki megeszi, meguntam én má a fegyvert, apám! Ölég vót! — kiáltott fel a katona.

— Mer azért nagy dógot akartak ám itten, — medítált tovább a nagybajúsú. — Kétszáz esztendővel megelőzték a korszakot.

— Igaz, igaz, de rosszul csinálták, — helyeselt a másik paraszt.

— Nem adták oda a földet a népnek, — kiáltott közbe a cserfes asszony.

— Má pedig a föld a népé.

— A gyár meg a munkásé. Azé, aki dógozik.

— Nem jól csinálták, emberek! — kiáltott megint a fiatal ember. — Mert úgy kellett volna, hogy seggberúgjuk Kun Bélcit, meg a többi zsidót, azután nekünk kellett volna megcsinálni a dolgot. Igaz?

A vasuti kocsi többsége nem szólt semmit, az egyszerű emberek önkéntelenül idegenkednek attól, aki sokat beszél s aki mindig igazat ad a másiknak. Csak a nagybajúsú történelembölcs szólt közbe, miközben a pipáját tömte:

— Igaz, igaz. Hát majd talán a régi kórmány, ha visszagyün, kiveri az ellenségöt? Rosseböket veri, de söt megegyezett véle.

— Ennek is a paraszt issza meg a levét. A büdös paraszt! — kiáltotta megint a kalapos.

— Igaz, igaz.

Kis csend támadt a vaggónban. Felcsillant a katona patronból készült öngyújtója, ki pipára, ki cigarettára gyújtott. Aztán sötét lett megint, csak a tört ablakon világított be a szelid hold s kint, az éjszakába boruló tájon derengett a fátyolos fény a néma földek, álmodozó fák fölött. A vonat lassú döcögéssel futott és szórta a szikrákat.

— Nagy idők tanúi vagyunk, — kezdte megint maró pipafüstöt eregetve a bölcs. — Mer így vót ez a francia fóradalomba is, meg negy-

vennyócba is. Azér hiába gyűnnek most vissza az urak, nem maradhatnak végkép. Lesz egy új fóradalom.

A diák boldogan itta a csendes paraszt beszédét. Hosszú napok óta most volt először boldog, most érezte magát először emberek között. Nem szólt, csak ült és hallgatott.

— Ammá igaz, — hagyták rá többen.

— Mer olyan ám a történelöm, akár a fogaskerék, — folytatta nyugodtan a bölcs. — Eccő lenn van, eccő meg fönn van, de minket, emberekéket, csak a foga közé kap, osztán hiába bajlóggyunk, nem lehet megállítani.

— Igaz, igaz... Heeej, de igaza van, bácsi!

— Mer itt vót a jobbágyság. Azt se akarták engenni, osztán mégis meglett. Most rosszul csinálták a cocálisták, de nem hagyik magikat, maj csinálík jobban is. Bélátík ám, hogy a földet oda kell adni annak, aki dógozik rajta.

— Igaz, igaz.

— Milyen okos ember maga, sokat tanulhatott, — szólt közbe dicsé-
rőleg a kalapos ember.

— Nem mondom, hogy nem, — szerénykedett az öreg. — Elóvastam én még az Acsádi könyvét is a jobbág yokrul. Csak azér mondom. Aminek meg kell lenni, az meglesz. Most nem lett meg. Tán öt-hat esztendő mulva meglesz.

A vonat döccenve megállt egy kis állomáson.

— No, leszálok inni, megszomjaztam, — mondta a kalapos ember és felkapkodta magát az ülésről. S leszált.

A vonat huzamosan álldogált. Emberek jöttek-mentek odakint, a kalauz lámpája vibrált a homokon. A tört ablakon illatos nyáréji levegő áramlott a kocsiba s birkózott a pipafüsttel. A hold egyre feljebb emelkedett s fehér fénybe borította a tájat, mintha hó esett volna. A békés emberek tovább tereferéltek.

— Mer nem úgy megy ám az, ahogy most az urak gondolják, — mondta a bölcs. — Űk azt hiszik, a cocálizmust csak úgy ki lehet irtani, mint a répát. Pedig olyan ám az, akár a sás. Még a föld alatt is bújik, terjed az ándája, osztán csak kihajt a búzábul is. Jobb ebbe belényugodni. Sok bajt láttunk má, vót háború, fóradalom, mind csak a szegény nép szenvedí. Ez nem mehet így örökkéig, igaz-e. De ha sok bajt értünk, még sokkal többet kell megérni.

— Húsz korona lesz a liszt kilaja! Én édös istenöm! — kiáltott fel a fogatlan asszony.

— Harminc is!

— Enni se lesz mit! Csak akit a parasztembörtül ellekriválnak!

— Istenöm, istenöm!

Most egyszerre felpattant a kocsi ajtaja s lámpájával belépett a kalauz. A kalauz mögött a kalapos fiatalember látszott, mögötte pedig két darútollas katonatiszt zsinóros alakja.

— Helyben vagyunk! — kiáltotta a kalapos. — Ez az a tudós kommunista, ni!

S ujjával a nagybajúsú ~~parasztra~~ bökött.

Senki sem értett semmit. Az emberek a jegyük után kotorásztak, a katona haptákba vágta magát s úgy tisztelgett, fején a szovjetsapkával, mintha parádén lépett volna el egy főherceg előtt.

— Hol van? Melyik az? — recsegte egy fiatal tiszt s lovaglőostorával a csizmáját csapdosta. — Hol van a kutya?

— Ott ül ni. Ő dicsekedett a kommunizmussal, ő szidta az urakat, ő mondta, hogy hiába bukott meg a forradalom! — szaporázta gúnyos ábrázattal a kalapos.

— Na, az anyád büdös paraszt hétszentségit! — ordított a tiszt s szétvetett lábakkal megállt a rémült öreg előtt. — Hát te vagy az a nagy komongyista? Mi? Igazolni!

Dermedten nézte mindenki a jelenetet. A diák hajlotsáppadt volt, szíve összeszorult s el volt készülve rá, hogy a két tiszt most rögtön agyonlő mindenkit a kocsiban.

— Uram, főhadnagy úr... — dadogta a bölcs és felcihelődött. — Nem tettem én semmi rosszat! Csak beszélgetőztünk!

— Igen?! — bömbölte most a másik tiszt is. — Leszállni! Előre!

— Hát má beszélni sem szabad? — kérdezte ártatlanul a másik paraszt.

— Ki jártatja itt a pofáját? — fordult felé a főhadnagy s megsuhogtatta a kutyakorbácsát. — Kinek van kifogása ellenünk? Neked ott? Állj csak fel! Igazold magad!

— Uram, — hebegte a másik paraszt s a tarisznyáját rángatta —, én három esztendeig kinn vótam a fronton, a Doberdón is vótam, nekem családom van!

— Nem hallottátok? Lefelél! — Kiabált tovább a tiszt. Hosszú, sovány arca rángott a dühtől, szeme szikrázott, sapkája mellett reszketett a darútoll. Kitüntetések csörögtek a mellén.

A két ember szótlánul szedte a cókmókját s indult az ajtó felé. A kalapos fiatalember gúnyos büszkeséggel nézett körül s utánuk indult. Csak úgy foghegyről vetette hátra:

— Más világ lesz itt ezután. Aki nem tartja a pofáját: betapasztjuk. Jóestét.

Elől kotródott a két csizmás ember, görnyedten, némán, utánuk a tisztek, majd a kalapos ember s legvégül, mint rémült és tehetetlen statiszta: a kalauz a lámpával.

A lépések elcsitultak. Fütty hangzott fel. A vonat megindult. S az emberek némán s döbönt és gyanakvó pillantásokat vetve egymásra, a kocsi sötét sarkába húzódtak. Kint szeliden világított a hold. A fák hajladoztak a szélben. Szántóföldek aludtak a szelid lankák vánkosain...

— No, leteszem ezt a szovjetsapkát, — mondta csöndesen a katona s a sipkáját levette a fejéről, összegyúrta s kidobta az ablakon. — Látom, má arra se jó, hogy megvédjen az esőtől.

— Mit kell még megérni ebbe a rossebös velágba, — jajgatta a vénasszony. De hirtelen szájára tette szikár kezét s körülnézett, a holdfény az arcába sütött s olyan volt most, mint valami halálfej: — Jaj, csak úgy kiszaladt a számon... azt se tudom, mit beszélök...

S többet nem szólt senki egy szót sem. Rokon sem a rokonhoz, falubéli sem a falubélihez.

1931. jan. 1.

DEBRECEN

A mi s ami lehetne

Amikor utóljára jártam Debrecenben, a kövezet hepehupás volt, a mellékucckák télen derékig sárosak, nyáron derékig porosak voltak, zül- lött, kétségbeesett képe volt Hajduság szívének. Szegény Debrecen is megszenvedte a román megszállást, a bizonytalan s majdnem állandó- sult átmeneti állapotokat. Nem lehetett programot csinálni s nem lehetett a programmokat keresztülvinni.

Ma Debrecen teljesen megváltozott, legalább külsőleg. Az uccák olyan tiszták, mint a márványasztal, a rossz kövezetet kitűnő aszfalt váltotta fel, a sár és por egyre jobban kiszorult a városból s ma már a tisztaság és rend egyre távolabb nyújtózkodik a külvárosok felé. Mint csiga a szarvait, úgy nyújtja ki Debrecen az aszfaltos, kövezett utakat a perifériákra. Még egy-két esztendő s teljes lesz a rend és tisztaság, ami egy alföldi városban kétszeresen fontos, mert az Alföld víztelen, fátlan, dombtalan tájain a por és sár terjeszti legjobban a betegségeket. S a Hajduság szegény népe bizony rettenetes harcot vív a tüdővésszel s ebben a harcban eddig a tüdővész diadalmaskodott.

S mennyi új épület! Ahol azelőtt kis házakat láttam, vagy üres tel- keket, most nagy paloták emelkednek. Egyes régi épületeket átépítettek. Nincs az az elkényesztetett angol, vagy amerikai üzletember, aki jól ne érezné magát Debrecenben, aki meg ne találná a hideg-meleg vizet, a kényelmet és tisztaságot. Debrecennek nem kell szégyenkeznie, ha ide- geneket fogad. Van hol hangversenyt adni Hubermannak, van hol vita- estéket, társas összejöveteleket rendezni, esetleg táncmulatságot, vagy politikai beszámolót is. Hogy lehetett ennyit építeni s úgy, hogy a városban senki sem sugdos panamákról, az bizonyítja, hogy érdemes ebben az országban dolgozni.

*

Debrecen valamikor büszkén emlegette, hogy ő »köztársaság«. Nehéz történelmi időkben szinte független államként védte jussát s békéjét ez a kemény, egyenes és nyílt város, bölcs, mindig mindent reális szemmel s higgadtan szemlélő polgárai megbirkóztak a történelem legsúlyosabb korszakaival s problémáival. Ezt kevés város mondhatja el magáról s ma, a háború és forradalom után is nem egy akad, különö- sen a Dunántúl, amelyre rátelepedtek az idegenből jöttek s nem ismer- vén a város karakterét, szűkebb érdekeit s polgárságának összetételét, a maguk másfajta elgondolásai irányába kényszerítették a városok lakói- nak életét. Ezeknek semmi sem volt elég magyar s elég keresztény, senki sem volt elég »megbízható« s semmi sem ment elég »intranszigens« irányban. Ezek az idegenből jöttek, mihamar jó pozíciókra váltották fel a történelmi események sanyarú csapásait, főképp azokban a városok- ban, amelyek multjuknál fogva inkább német szelleműek. Debrecen kemény harcot vívott az új politikai konjunktúra akarnokaival, s ez a harc hovatovább már túllépte a fair play határait. Ma is fájdalmasan emlékeznek a debreceniek a Nagytemplom emlékezetes meggyalázására s arra a Magyarországon is szokatlan incidensre, amely az egyik refor- mátus templomban összegyűlt hívek s a rendőrség között zajlott le. A politikai ellentétek túlfűtéséhez természetesen nagyban hozzájárult Deb- recenben is az egyetem ifjúsága, a legtöbb efféle erőszakosságnak segéd- csapata. Ez az ifjúság még ma sem riad vissza attól, hogy incidenseket támasszon a polgárság együttérzésének megbontására.

Nyugat 1931. jan. 1. 1. p. 36-39

Általában az egyetem nagyon megváltoztatta Debrecen képét s társadalmi stuktúráját. Kint a Nagyerdőn, a városon kívül, egész külön település az egyetem s mintegy négyszáz lelket foglal magában. Ez a négyszáz ember a maga külön életét éli, egymás között él társas életet s magába a városba csak szórványosan ereszkedik alá. A professzorok nem tartanak előadásokat, vitaestéket a városban s nem ragadnak meg minden lehető alkalmat, hogy a lakosság legszélesebb rétegei között hintsék szét tudásukat. Ami kultúrmozgalom lefolyik Debrecenben, azt részint a *Zenekedvelők Köre*, részint egy-egy lelkes, művelt s európai látókörű fiatal tanár buzgalma fűti. Oroszlánrésze van a kultúrkérdések felszínentartásában az *Ady Társaságnak*, amelyben *Ady Lajost* kitűnő fiatal tanárok veszik körül.

Most azután megalakult a *Tiszántúli Szépművés Céh*, az erdélyi mintájára. Ez elé a tömörülés elé reménységgel kell néznünk, mert a könyvek elterjesztésében s megkedveltetésében, valamint általános érdekű kultúrkérdések felszínentartásában valóban nagy hivatása van. Jó lenne az efféle céheket az egész ország minden vidékén felállítani s az egyes céhek között együttműködést teremteni, előadók kicserélésével, országos irodalmi turnék egyöntetű megrendezésével stb. Ha eleinte csetlő-botló lépésekkel is, de haladna valamelyest az irodalom népszerűsítésének ügye. Garáncsok lehetnének ezek a céhek, amelyeken az író eljuthatna a tömegekhez . . .

Mondom: az egyetem szeparáltsága hozza magával, hogy még ma is idegen egy kissé a város testében. Amde elég új intézmény, nem lehet csodálni, hogy Debrecen atmoszférájához nem tudott eléggé alkalmazkodni s hogy a debreceniek sem érzik még teljesen husuknak-vérüknek. Pedig ez a mai Debrecen már nem annyira pregnánsan hajdu és református, mint még az egyetem felállítása előtt volt. A híres kollégium elvesztette történelmi patináját, amikor kivonult az évszázados fészekből. A kollégium a református kultúra erőssége volt Debrecenben, ma már alig az. Általában mintha a jellegzetesen református szellem lassú visszafejlődésével lehetne ma számolni, mintha csendben, ám annál szívósabban folyna a láthatatlan katholizálás folyamata. Ma még erősen érzik a városon a református jelleg, s külsőleg is dokumentálódik ez azzal, hogy a Nagytemplom, a püspöki bérpalota dominálja az uccákat. Ma még Debrecenből hangzanak el országos politikai és gazdaságpolitikai kérdésekben a reformátusság állásfoglalásai, s a harci hangok is alkalomadtán, ha a reformált egyház érdekeit védelmezni kell. Debrecen református-liberális szelleme ma még igen nagy súllyal esik a mérlegbe. Ott székel a püspök mellett az *Országos Református Lelkészei egyesület* fővezéri kara is, a falusi lelkészség véleményének s munkájának ez a döntő súlyú kifejezője. De az egyetem természetesen nem az a kemény református-liberális felleget, ami a kollégium volt. S magában a városban is egyre erőteljesebb vérkeringésbe kezd a katolikus szellem. Egy darab történelem — s milyen történelem! — sorvad itt, miközben a város nő, rendeződik és csinosodik. Pedig, hogy mit jelenthet a kálvinista liberalizmus ma s mit jelentett a múltban, azt nem kell bőven fejtegetnünk . . .

Debrecen lakóinak nagy része ma is földdel bíbelődő ember. S mégis, a szociáldemokrácia kedvező fogadtatásra talált, főképen a nagy átalakulások idején, a forradalom bukása után. Ennek a jelenségnek a magyarázatát abban kell keresnünk, hogy a tüzzel-vassal intranzigens reakció olyan politikai eszközöket használt, amelyek a debreceni

1931. Jan. 1.

7

lélekkel semmiképen sem egyeztethetők össze. Amikor például a várost mintegy elválasztva a megyétől, idegen főispánt ültetett a kormány Debrecen tanácsa fölé s a tanács egyhangúan bizalmatlanságot szavazott a főispánnak, ő kijelentette, hogy a város bizalma nem érdekli, mert a kormány bizalmából ül a főispáni székben. Ennek az elvi álláspontnak a következménye volt azután egész sor olyan taktikai balfogás, amely a debreceniek türelmét végkép elvette. A függetlenségüket, évszázados önállóságukat és politikai szabadságukat érezték megtámadottnak. Ekkor lépett fel a választásokon a szociáldemokrata jelölt, még pedig tiszta gazdakerületben s nagy győzelmet aratott. Amint azután a politikai erőszakoskodások lassanként megszűntek, a gazdák is elszivárogtak e párt oldaláról, noha még ma is tekintélyes számban állanak mellette.

A munkanélküliek száma hozzávetőlegesen mintegy kétezer körül jár. Inkább több, mint kevesebb. Ez a szám megdöbbentően nagy. S akiknek van is földjük, vagy bérelnek, a legnagyobb nélkülözések között élnek. A napszámosok egy pengő husz—negyven fillért keresnek naponta. Vannak szép számmal szellemi munkások is munka nélkül. Mint hallottam, a város legutóbb mintegy nyolcvan embert alkalmazott «inségmunkára», de régebben még többet elhelyezett minimális fizetéssel. Ennyi munkanélküli ilyen nagyarányú városfejlesztés mellett!

Ez az óriási tömeg természetesen súlyos teherterhel a város gazdasági életében. Vannak ragyogó, izléses boltok, vannak bankok, a gazdasági élet keringésének minden kerete, véredénye ki van építve, de alig csörgedez benne valami. Ugy láttam, az elevenség inkább csak látszat, mint valóság. Ha valamivel nyugodtabb is a légkör, jobbak az idegek, bizakodóbbak is az emberek, mint Budapesten, a termelési válság, mint súlyos, láthatatlan, de mérgező köd telepszik rá a lelkekre s terjeszti a pesszimizmust és a tehetetlenség érzését. A színház mozihelyárrakkal és kitünő művészgárdával tengődik. A leghősibb erőfeszítések is hiábavalóknak látszanak. De hiszen ez nem is lehet másként, amíg csak néhány jobbmódú kereskedő, nagyiparos, — ami kevés van Debrecenben —, városi funkcionárius és állami tisztviselő, tanár engedheti meg magának (s akkor is csak szórakozásképpen) a színház látogatását s amíg a kultúrateremtő elem: a nép, sivár gondokban töpreng odahaza, vagy az uccákon. Annyira monopolizálódott már a kultúrellet Debrecenben, hogy hovatovább el is tűnik. Mennél vékonyabb lesz a monopolizáló réteg, annál merevebb s haldoklóbb a színház s ami a színházzal összefügg: a könyvek és folyóiratok életszükséglet-volta.

*

A vonat fut az Alföldön, sivár s kietlen némaság s pusztaság mindenütt. Dűledező tanyák, talajvizek, szik . . . Ilyenkor a vastag, fekete agyag ellep mindent. A kétkerekű taligát is négy bivaly húzza s mellette szalad a paraszt s kotorja a kerekekről a mázsás sárdarabokat. Fa sehol, százkilómétereken sehol. Mellettem ül egy kucsmás, nagycsontu, törökarcu csizmás paraszt. Beszédbe elegyedünk s elmeséli, hogy mióta nem vett csizmát, ruhát, kalapot. Hogy a disznóért milyen keveset adnak s mennyiért adják tovább a városokba. Hogy a búzáját nem tudja eladni. Igen értelmes ember, szóba hozza a Szovjet gabonatermelési programját is. Világosan lát. S végül felsóhajt:

— Mondják, hogy térjünk át más terményekre. Hogy termeljünk rizst, vagy gyapotot, vagy isten tudja még mit. De mondja mán, ki tanít meg minket az újfajta termelésre? Ki ad magot, pizt hozzá? Mink csak búzát, rozsot, tengerit termeltünk, a nagyapánk is, az ősünk is. Csak ehhez irtünk mink mán. Ebbe meg belepusztulunk . . .

S Debrecen, ezt a gyöngyöt, ezt a szép és nemes várost körülveszi a fekete sár, a düledező tanyák hada s a rossz utakon négy bivaly vonszolja a taligát. A termés ott hever a falvakban, az elszállítás nehezebb ide a szomszédba, mint Kanadából Berlinbe. Az egész, végtelen kiterjedésű vidéken alig bánatoskodik néhány akác. Nincsenek rendes csatornák, amelyeken hajóval lehetne közlekedni. Hol a Duna—Tisza-csatorna pompás tervének megvalósítása? Alomvilág. Hol az Alföld befásításának lehetősége? Alom ez is. Nyáron nincs eső, a föld kemény, mint a szikla s a por betölti a tüdőket. Rombol a tüdővész, a szegénység, a reménytelenség. S ezen a földdarabon él a legnagyobb fajta, a legértelmesebb nép s birkózik a halállal. Ezen a vigasztalan, kietlen sártengeren áll Debrecen, áll és csillog, élni akar és ragyogni akar, egy egész ország pompás díszét s középpontját akar lenni. Lehet is építeni, takarítani s csinosítani, lehet: *kölcsonból*. De egyszer meg kell itt állani minden életnek, ha nem tud életrekapni a vidék, a falu. A város sorsa, a nép sorsa, a magyarság sorsa: viruló, lüktető életet teremteni ott, ahol ma a kordék nyikorognak s ahol a fátlan sivatagban elvész az ember. Nagy átalakulás kell ide, traktorok kellenek, szövetkezetek kellenek, hatalmas erdők és kertek kellenek s kitűnő utak. Csak azután kerülhet sor magának a lerongyolódott falunak az újjáépítésére, a higiénikus házakra, a fürdőkre és a tisztaságra. Addig — minden csak látszat és levegőbe épített, természetellenes erőszak, amelynek össze kell omlania.

Hol van az a kor, ami elhozza mindezt? Amikor viritó Paradicsomon robotog át a gyorsvonat Budapesttől Nyiregyházáig, amikor fákban és vizekben gyönyörködhet a szem, gyümölcsök rengetegében, amikor a kitűnő utakon könnyedén robotog a természállító alkalmatosság s a mezőgazdasági gépek elárasztják a ma néptelen területeket s ezek a gépek mindenkinek a rendelkezésére állanak s mindenkit kiszolgálják? Amikor uszályok vonulnak a Tiszától a Dunáig, rakva a föld ajándékai-
val? Amikor nem lesz egy pengő huszért robotoló napszámos, az iskolák nem lesznek kénytelenek cipőt és keztyűt osztogatni a sápkóros gyermekeknek, amikor a tej mindennapi itala lesz a serdülő generációnak s a harangok nem búgnak a tüdővészben elhaltak felett szinte naponta? El kell jönnie ennek az időnek!

S Debrecen, ez a szerelmes-szép város, akkor indul majd neki igazán az életnek s akkor lesz valóban az, ami mindig volt s aminek lennie kellene ma is, ha tudna lenni: a Tiszántúl s a hajduság népének kultúrák központja, a vidék, a tanyák népének találkozóhelye, ahol a problémáit megbeszéli, aktuális közös ügyeit elintézi, vágyait, kívánságait egymással kioszeréli, ahol összeköttetésbe lép Európával s bekapcsolja a maga kis egyéni életét az emberiség nagy közösségének életébe. S bármily csodálatraméltó is Debrecen hősi erőfeszítése, építkezése, tisztessége, ha nem sikerül a népnek áttérnie egy magasabb termelési formára: el kell vesznie. Színházat lehet fenntartani ideig-óráig szubvenciókból, de ez csak látszat, ez csak keret, tartalom: *nép* nélkül. Lehet palotákat építeni kölcsonból, de ez nem produktív munka, ez injekció. Lehet egyetemvárosokat elővarázsolni a föld alól, de ez még nem az élet tudománya, csak a tudomány élete. Amíg a paraszt, a munkás ott nem ülhet az előadóteremben, hogy onnét akár visszamenjen a gazdaságba, vagy üzembe: a debreceni egyetem nem a Hajdúföld egyetemének egyeteme. S amíg a tanyai utak az éjszaka és a sár feketeségében merülnek el, a debreceni pompás kövezet és gyepek sziget.

Aminthogy sziget ez az egész csodálatos, furcsa és semmi más várossal össze nem téveszthető város is: Debrecen . . .

KODOLÁNYI JÁNOS

1931. jan. 1.

NYUGAT-BARÁTOK KÖRE

A Nyugat olvasóihoz!

A Nyugat-Barátok Körének tagja a Nyugat minden előfizetője, aki ebbeli szándékát bejelenti. Tagsági díj nincs.

A Nyugat-Barátok Körének kedvezményei:

1. Allandó klubhelyiség használata, belépődíj nélkül, a Britanniaszálló különtermében, ahol minden hétköznap d. u. 4–8-ig Nagy Endre vezetésével Irodalmi Szalont nyitottunk. Belépésre a Nyugat-Barátok Körének tagsági igazolványa szolgál, amelyet az előfizetési díj beérkezése után postafordultával kikézbesszünk.
2. Ajándékképpen minden ujonnan szerzett Nyugat-előfizető után egy szabadon választható, 10 P értékű dedikált könyv Fáy Dezső ex librisével.
3. A Nyugat, illetőleg a Nyugat-Barátok Köre által rendezendő előadásokon jelentékeny engedmény és helybiztosítás, akár Budapesten, akár vidéken van az előadás.
4. A Nyugat-Barátok Körének műtárlatain, úgy Budapesten, mint vidéken, műteremárak.
5. Minden hazai és külföldi könyv-vásárlásnál portómentes szállítás és részletfizetési kedvezmény.

A Nyugat Irodalmi Szalonjának

programján minden hétköznap 6 órától irodalmi, színházi, képzőművészeti, pszichológiai stb. problémák szerepelnek.

Előadók január 16-tól január 31-ig:

Január 16-án, pénteken:
A képzőművészetek délutánja
Előadó: BECK Ö. FULÓP	Január 24-én, szombaton:
Női problémák
Előadó: KERNACH ILONA
Verseket szaval: SIMONYI MARIA
Január 17-én, szombaton:
Női problémák
Előadó: BOHUNICZKY SZEFI	Január 26-án, hétfőn:
HEGEDŰS LORANT előadása
Január 19-én, hétfőn:
A lelki élet problémái
Előadó: H. Dr. RÉVÉSZ MARGIT	Január 27-én, kedden:
A vers délutánja
Előadó: GELLÉRT OSZKAR
Január 20-án, kedden:
A vers délutánja
Előadó: KOSZTOLANYI DEZSŐ	Január 28-án, szerdán:
Színházi problémák
Előadó: HEVESI SANDOR
Január 21-én, szerdán:
Uzsorás volt-e Arany János?
Előadó: MÓRICZ ZSIGMOND	Január 29-én, csütörtökön:
NAGY ENDRE délutánja
Verseket szaval: ASCHER OSZKAR
Január 22-én, csütörtökön:
NAGY ENDRE délutánja
Verseket szaval: ASCHER OSZKAR	Január 30-án, pénteken:
A zene délutánja
Előadó: TÓTH ALADAR
Január 23-án, pénteken:
A képzőművészetek délutánja
Előadó: GLATZ OSZKAR	Január 31-én, szombaton:
Női problémák
Előadó: KODOLANYI JÁNOS

Vitavezető: NAGY ENDRE

Nyugat 1931. jan. 1. 1. n.

Vének

Irta: Kodolányi János

Sötét, mohos, makacs, rideg falak.
Itt-ott romok már, dőlni nem tudók,
zeg-zugok, hol tanyáz a lomha pók,
még állnak s már alig állanak.

Elhangzott szókat vernek újra vissza
multakból szálló eszmerongyokat.
És minden ócska szöglet hangot ad,
ha baglyok szállnak szürke tornyokra.

Elémmerednek mindig, mindenütt.
Míg ujjam lázasan keres, kutat:
felszegzik vén, konok homlokukat
s elémmeresztik éles szögletük.

Gyakran dühöngve futni vedgyom tennét!
Mint faltörökös, zúzó, tomboló!
De állnak, mint a hit, e fél romok
s én véres fejjel porba omlók ismét...

Pesti Napló 1931. jún. 6.

4. sz. 6.

1931. jan. 10.

11

A csillagvárók.

En láttam őket ülni bus karéjban,
Esett fejükre kucsma volt borítva,
Fonott hajuk lecsüngött arcaikra
Es szólt az egyik: Bomlott, küvös éj van.

A másik tempósan a tűzbe piszkált,
A láng bárdzdús arcába csapott,
Nem szólt. Siváran küpött egy nagyot
Es odább rugta az üres tarisznyát.

Az égen vadlud-ékek húztak át
S merésztve izmos, törzsökös nyakát
A hét magyar bámult az égre fel

Es mint ki sok-sok álmod bukva lát,
A harmadik megszólalt: — Mégse kel...
S a puszta bus szavukra nem felel.

Kodolányi János.

Néjmeve 1931. jan. 10.

7. n. 5.

Vadgalamb

Irtta: Kodolányi János

Kalitikába tették a vadgalambot, frissen morzsolt kukoricát s néhány szem búzát adtak neki s rázárták az ajtót. Pihegve, félve húzódott a kalitka sarkába, fejét behúzta lilaszürke tollai közé s piros szeme rémülten tekintgetett körül. A szíve úgy vert, szárnyai úgy reszkettek, mintha most rögtön meg akart volna halni. S a ház lakói körülállták a kalitkát, nők és gyermekek lesték a vadgalambot, a gyermekek még sikoltoztak és tapsoltak is örömben.

— No, itt jó helye lesz, majd megszokik, — mondta az asszony.

A kályhában pattogva égett a tűz, a függönyökön szórt fény bullott a szobába és a villanylámpák csillogtak. A vadgalamb lassanként megnyugodott és körülnézett. Mintha fákat és virágokat látott volna amott, felkelt ültéből és oda akart menni, de a kalitka rácsa elállta az útját. Búsán megtelepedett megint s nézte a fákat és virágokat. De azok nem voltak igazi növények, képek voltak csak s nem volt illatuk s nem volt hangjuk. Merevek voltak, élettelenek és a vadgalamb szívébe szomorúság nyilalt. Búsán krugatni kezdett s akik a szobában voltak, boldogan hallgatták.

— Milyen szépen bűg! Hogy turbékol! Már jól érzi magát!

A vadgalamb hallotta az örömrivalgást és még jobban elszomorodott. Ezek nem értik meg az ő érzéseit, bánatát, ezek csak azt keresik a hangjában, hogy szép-e s nem azt, hogy mit mond. Elhagyták tehát s ült, csak ült a kalitka sarkában és bámulta a festékfákat és festékvirágokat.

S este lett és kigyultak a lámpák.

— A Hold! — gondolta boldogan a vadgalamb. S ferdén félrefordított fejjel bámulta a csillár fényét. De a villanyfény szikrázó ragyogása bántotta a szemét s ez a fény mihamar elvesztette a Holddal való hasonlatosságát. Mennél tovább nézte a vadgalamb a lámpát, annál rémültebben

állapította meg, hogy becsapták, ez nem a Hold, a Hold világossága szelíd és sejtelmes, úgy permetez alá az erdőkre és rétekre, úgy beüzöszi a felhőket, mintha tündérujjak hópermeteget szórának a világra. S a Hold lassan emelkedik fel a látóhatár aljáról, néha óriási tükör, néha csak keskeny és borongó csík, mintha parasztlány felejtette volna sarlóját valami nagy, sötétkék mezőn... A vadgalamb szeme káprázott, eszébe jutottak az emlékek és krugatni kezdett.

— Milyen szépen turbékol! — hangzott fel megint a boldog kiáltás. — Halljátok, milyen kedves hangja van?!

S a vadgalamb szomorú turbékolásában, krugatásában benne volt a holdfény, az esti homályba es csendbe burkolózott erdők suttyogása, a rétek és mezők éjszakai illata, benne volt a vadgalamb egész élete. S mikor a boldog kiabálást hallotta, megint csak elnémult, mert ismét érezte, hogy csak a hangja szépségét dicsérik és értik, de nem tudnak abból semmit sem, amit ő érez és gondol. És napok multak napok után. Eleinte ott vergődött a vadgalamb a kalitka rácsán, verte szárnyaival, tépte karmaival és csőrével, de nem tudott kiszabadulni. Repülni szeretett volna s valahányszor a képekre nézett, mindig eszébe jutott az erdő, a rét, a dombok és völgyek szelíd csendje, a legelésző tehének kolompszava, egy magányos, vén vadkörtefa ágainak zúgása. Ilyenkor turbékolni kezdett, egész testében égett a repülés vágya. S valahányszor turbékol, kissé előrehajtott fejjel és komoly ábrázattal, a családot odagyűlt a kalitkához s gyönyörködött a hangjában. Ilyenkor a vadgalamb egyszerre elhallgatott. Tudta, hogy ugysem értik.

Az volt a legesodálatosabb, hogy a szobában mindig egyformán meleg volt. Mintha mindig nyár lett volna itt, ebben a merev, mesterséges, csínált világban. S a vadgalamb egyszerre csak eszedegetni kezdte a kalitkában levő szénaszálacskákat s fészket akart rakni magának. Szorgalmasan sürgött-forgott a kalitkában, néha felugrott egy páloikára és hosszan burukkolt. Aztán megintcsak rendezgetni, rakogatni kezdett, hordta osztrében a száraz fűszálakat s egy este, nagy,

Pesti Napló 1931. jan. 11. B. 7. 38.

1930. jan. 11.

13

forró, holdog terhet érezvén testében, letelepedett és egy kis fehér, csil'ogó tojást tojt. Anya volt most a kis vadgalamb, begyét kidüllesztve, fejét behúzta s boldogan vizsgálgatta a tojást. Megkocogtatta a csőrével. Próbálta hengergetni. Aztán elárasztotta a boldogság, rátelepedett a picike tojásra és turbékolni kezdett. Most halkán, bugyborékolva áradtak belőle a hangok, csőrével finoman modulálgatta s nem tudta, csak nem tudta abbahagyni. S megint odagyült a kalitka köré mindenki s gyönyörködött a turbékolásban. Ez a burkkolás még sokkal szebb volt, mint ahogy eddig turbékol. De az emberek, a mesterséges, festett és faragott világ lakói csak a szépet keresték és találták meg a vadgalamb szavában s nem tudták, hogy most örül, most boldog, szomorúan is, elhagyottan is, rabságban is: boldog. Anya...

S ült a kis vadgalamb a tojáson és nem volt párja, aki felváltotta volna. Ült és türelmesen várt. Néha elképzelte, hogy lesz egy kis fiókája, gyenge, meztelen kis galambfi, azt ő csőrével eteti, neveli s a kis galamb megnő s akkor ő nem lesz egyedül, lesz, aki megérti, aki nem azt keresi, hogy szépen turbékol-e, hanem azt, hogy igaz-e, amit elturbékol... S boldog vágyakozásában újra és újra turbékolgatni kezdett. S ült a tojáson, nem lehetett volna elzavarni sem róla...

De a tojás nem kelt ki. Egy nap belenyült egy kéz a ketrecbe s akárhogy vagdalkozott is a vadgalamb, akárhogy mondta is, hogy az az ő testéből szakadt test, galambgyermek burka, azt ő teste melegével ki akarja keltetni, a kéz elvette a tojást és a galamb nem is látta fölté.

— Nem hagyhatjuk szegény alatt, — mondta az asszony — hiszen úgyls megzápál...

Felült a vadgalamb a pálcikára. Nézegette a festett erdőt, a festett virágokat. Szeme hunyorgott a villanyfény mesterséges fényében. Hallgatta a faragott, festett világ zörejeit, durva hangjait. Bütörök és vánkások voltak ebben a világban s olyan lények, akik a szépet keresték s nem az igazat. Akik nem értették őt.

Búsan gubbasztott a pálcikán és nem turbékol többet.

Pünkösdi királyok.

— Irta Kodolányi János. —

Hanmadnap, pünkösöd hétfőjén, már ismét tócsákban áll a bor a hosszú asztalon. A piros-
csíkos terítőket az asszonyok lehúzták, hogy
kimélődjének a vörösbortól, amelyet az urak
rádöntöttek. De lueskosak voltak a barna ge-
rendák is a mennyezeten, mert a részeg urak
néha úgy csapták le fenekével a korsókat, hogy
tartalmuk mindenestől a plafónra szökött.

Rettentő lárna, gajdolás, üvöltözés, ordítás
és bőgés kevergett a szobában. Balogh nagy-
ságos ur, akit pünkösdi királynak választottak
előtt három nappal, a mulatság elején és
akinek a házában végbement a locspoccos
dártdó, az asztalfőn rengette hármnas tokáját,
felőgő szürke hajuszát és föltorlódo hasát.
Vörös képen már tökéletes bambaság meren-
gett a semmibe, annyira megtöltekezett hus-
sal, borral, nótával, szeme hunyorgott s a feje
kopaszán, de kéken is a bóduló vértől, ide-oda-
himbálódozott.

A cigányok most szép csöndes kesergőt huz-
tak, egy meg-megrítt a hegedűjük, olyan édes-

bánatosan, olyan férfias-zokogón, hogy sokan
az urak közül bizony hol egymás vállára, hol
meg az asztalra borultak, megrázta őket a
nagy keserűség, belebőmbölték a borba köny-
nyeiket, az elfutott ifjúságot, a régi kedvest,
a lehunytt, ragyogó napokat, a kedves hátsa-
lovat, mind-mind egyvégtibe s egy tócsába,
mint a szívük kibuggyanó nagy szeretetét és
bánatát. Balogh ur pedig megmarkolta a pohá-
rát s belebámult, csömörrel és undorral s
keserűséggel, mint a fejeketlen tengerbe.

— Hej, azt a keservit, fiaim — bődült el
s mogyorónyi könnyek hullottak le az arcán
—, mikor vót az, hogy miink fiatalok vótunk?
Mikor vót az, hogy végigdanótuk a falut, osz-
tán a cigány ott buzta ország-világ fülehallá-
tára a hátungmegott? Hej, csak ki is kék mán
fordítanunk magunkból a keserűséget! Ides
cimboráim! Mert az uristen elhagyott bennün-
ket. Mikor vót az, hogy hatszáz holdon esiko-
rogtak a jármok, aztán az ország a miénk vót?

— Miénk, biz a, most is, pajtás, csak nem
tudunk élni vele! — kiáltotta el magát az asz-
tal tulsó feléről Lator ur s olyat vágott öklé-
vel az asztalra, mint a mennykő. Nagy, szó-
rös ökle volt, mint a bunkó.

— Szegény ország ez, szegény haza — foly-
tatta Balogh ur. — Szétszedegelik az idegenek,
minden izét-porát, elnyüvik maholnap, pogány-
közre jut az örökség, amiut az ének mondja,
hogy aszongya:

*Öröködbe, uram, pogányok jöttek
Es szent templomodat megfertőztettek...*

Megdördült a hangja, a cigány nótát vál-
tott, az egész részeg társaság megkapaszko-
dott az asztal szélébe, fölállt, ahogy tudott
s egy szájjal, rettenetes, dörgő, ablakrezzemű
kórusban kezdte énekelni a zsoltárt:

*Husok te szentidnek,
Ételül vettettek
A mezei vadaknak...*

Belépett a háziasszony, a háromnapos csatá-
ban kimerült kövér, zsíros, réngő asszonyság,
akinek a szíve minthu mindenütt kövéren ki-
mosolyogna a ruhájából s óriási tal fánkot
tejt az asztalra:

— Tessék, urak. Használják, szeressik...

Ebben a pereben ismét megdördült a kapu
odakint s a kutyák dühödten ugattak.

— Mi az mán, nézd meg, a fene egyo meg! —
dörmögte Balogh ur —, váltig csak zavarják
a lakzit. Még nem is ebet a magyar ember,
nem is ihat bújában...

— Koldusok, nagyságos uram! — kiáltott be
a kocsis. — Fanyadognak, hogy hát ők meg-
rokkantak a hadba...

— Vessetek nekik, ha akad — hörrent meg
Balogh ur s a cigányok újra rázendítettek; a
bor tovább esurgott, de a fánkhoz nem nyul-
hatott már senki, úgy kifeszültek már a sok
jótól.

A kerítés megint megdörrent. Kántáló jaj-
gatás verődött a szobába, a kutyák tépték lán-
caikat s az alkonyati csöndben vad zagyva-
sággá keveredett a koldusok jajgatása, az
ugatás és a zenekornyikálás. A kocsis megint
belépett a küszöbre:

— Ismét koldusok, nagyságos uram; azt jaj-
gatják, hogy ébesek, nincs födelük sem; egy
szál rongyuk a testükön; keresztények va-
gyunk, azt mondják...

— Hogy az uristen döglessze őket rakásra;
hát szegényház az én házam, vagy tán a fala-
tot a magamétól fogom elvonni? — bömbölte
Balogh ur. — Ebben a nyomorult országban
mán nekünk, dolgozó földesuraknak sincsen
lakhatásunk? A koldusoktól? Holott miénk a
föld? Adjék nekik az állam, vagy gyilkolja
rakásra őket, mit kódorognak nap mint nap s
émelygetik az ember gyomrát a bűdösséggel!
Erezd el az ebeket, ide ne gyűjtek mán több
rongyos!

Balogh ur, a pünkösdi király, eleresztelte a
kutyákat s kiállt a küszöbre. Vöreres, borgözös
szemét elhomályosította a düh. Már ez sok!
Kifelé innen! S a nagy udvaron végigrohantak
az ebek s rávetették magukat a kapura,
palánkra. A kocsis kapatta őket. S az utcán
rémülten, riadtan, mankóikat, rongyukat és
gyermeküket hánya-cipelve menekültek a kol-
dusok, a szemtelen szegények, a vakok, bénák
és csonkabonkák... S a szobában, mint óriási
hinnusz, harsogott a zsoltár:

*Husok te szentidnek,
Ételül vettettek
A mezei vadaknak!*

Népszava 1931. jan. 18. 14. sz. 2.

1931. jan. 31

15

AZ ÚJ PARASZT

Egy előkelő irodalmi társaságban Móricz Zsigmond bemutatta egy parasztember most megjelent regényét. Szabó Pálnak hívják az új író, egyhódas szegényember valahol az Alföldön. Egyetlen szobakában lakik anyjával, testvéreivel, összesen heten összezsúfolva. Kora hajnalról késő estig szorgalmasan végzi a falusi szegényember megszokott munkáját, s csak úgy mellékesen, íróasztal nélkül és nyugalom nélkül és magány híjjával és gondok között megírta, kirázott a ködmőne újjából egy regényt, amelyre büszke lehet a magyar kultúra.

Jó, jó, mondják önök, hiszen efféle szenzációk előfordulnak. Ez afféle ritka kivétel. Igen ám, de ezek a ritka kivételek hovatovább kezdenek természetessé válni! Itt van Benedek Péter, a festő. Itt van az a tizántúli parasztember, aki Pán-Európa-csoportot alakított falujában, csoportjának több mint ezáz tagja van, a csoport feje levelezésben áll a mozgalom vezetőivel és semmiben sem marad el bármelyik egyetemét végzett szociológus mögött. Egy tudományos folyóirat szerkesztője egy másik tiszavideki parasztember kéziratát mutatta meg nekem nemrégiben. Társadalomtudományi cikke voltak. Mondhatom, tökéletesek! Meg is jelentek és senki sem gyaníthatja írójukban a stannulatlan parasztembert. S ezt a sort még folytathatnám. Sámte naponként bukkan-

nak fel a látóhatáron kész, öntudatos és kiforrott egyéniségek, akik a legalacsonyabb sorban növekedtek, iskolákat nem végeztek s csak a maguk személyes élményeiben bágyázva hozták fel a kiadvéseket.

Hogy a német könyvpiacra egymásután jelennek meg közönséges üzemi munkások tollából könyvek, amelyek könnyedén foglalják el helyüket a legkitünőbb alkotások sorában, arról már beszélni sem kell. A német munkás, az író — szokták mondogatni itt is, ott is. De mit szólnak ezután, látván a legszegényebb magyar paraszti rétegek spontán megnyilatkozásait! A zsollér, a kubikos, a levélhordó, a kisparaszt bámulatos teljesítményeit!

Itt van az az osztály, amely eddig sohasem beszélt még a maga nevében, amely helyett mások beszéltek, cselekedtek s amelynek a nevében mások stróberkedtek. Most megjelent ez az osztály s hallatja a maga hangját. Őszinte, bátor, egyszerű, biztos és céltudatos. Tudja, mi az élete, mi a helyzete s mit kell akarnia. Tudja azt is, hogyan kell cselekednie. Hiszen ezek az írók kész cselekvések!

Nagy átalakulás megy végbe a magyar társadalomban, nagy, történelmi események előjelei mutatkoznak meg a parasztlak képeiben, cikkeiben s regényeiben... Figyelni kell rájuk. **Kodolányi János**

Magyarország 1931. jan. 31. 25. p. 12.

Maris, a törvénytelen,

— Irta Kodolányi János. —

A bolond Maris arca egészen eltorzult, mint a fölingerelt majmóké. Ez a szegény, tizenöt-éves, jól megtermelt leány olyan volt, mint a macska és a gorilla keveréke. Valamikor kék-zinü, egyszál ingforma ruhájából puhán és ruganyosan domborodtak ki az idomok, dereka hajlékony volt, de nem vékony, combja telt és rövid, meztelen lábikrája formás és futásra termelt. Két gömbölyű, kicsiny melle most

haragtól hullámzott. És az arca! Mintha valami remek szobrász durván kinagyolta volna az ösztönös, természetes jóság szobrát, aztán alacsony homlokot nyomott volna a széles orr, széles száj s az éppen csak jelzett, de ki nem simított arcvonások fölé s a homlokra furcsa, vízszintes redőket húzott volna. Dus, barna, fényes haja benőtt a homloka közepén. S így az állati, eredendő jóság és a düh zagyván keveredett össze a vonásokban, a művész megunt a vesződést, elhajította szerszámait s maradt az embernek induló tökéletes fej félig-meddig állati. Ki volt az apja? Ki volt az anyja? Miből élt? Ki szerette valaha? Nem tudta senki...

Rövid ujjait ökölbe facsarva, szikrázó szemmel meredt a körülötte ugráló, nyelvet öltögető, visító gyerekhadra. Őt csak kizsolták, nem játszottak vele soha. Kiközösítették, mert nem volt senkije, semmiije. S döngette a mellét s hadarva rikoltozott:

— Egyen meg benneteket a rossz! Egyen meg! Egyen meg!

Zihálva kapkodta a levegőt, annál dühösebb lett, mennél jobban verte a mellét. Erős fehér fogait kiviesoritotta s barna szemében lángolt a düh, gyűlölet, bosszuvágy. De ez a látvány még harsányabb röhögésre, ugrabugrára s kinzásra ingerelte a fickókat.

— Mikor mégy férhöz, Maris? Ki vesz el, Maris? Az ördög fia? Bolond Maris, bolond Maris, bolond Maris! Zabigyerök vagy, Maris!

Köveket kapkodott föl, haja szélhullott s a nyári szél beleverte az arcába. Furcsa, kör-alaku mozdulattal hajigálta a köveket s rekedten, kipirulva visított:

— Vrrriih! Jiiih!

Maris közvetlenül egy sárgúra festett csinos ház ablaka előtt dobálózott, visított és káromkodott. A délutáni napfény vibrálva ömlött a csendes utcára, ahol nem védte meg senki, nem simogatta meg senki, a fehér parasztházak és aranyzöld szederfák ragyogtak, a házfalak villogtak és szikráztak az ablaküvegek. Maris az

erős fényben hunyorgott. S ebben a percben gyermeksírás zendült a felér függöny mögött.

Maris visszakapta a lélekzetét, alsó ajakát beharapta, úgy figyelte a megsíramlott gyermek panaszos, keserves rivását. Alacsony homlokán fölszaladtak s kismultak a ráncok. Ökölbe markolt piszkos keze ernyedten hullott vissza s elejtette a köveket. És a szemében egyszerre fölesillant a kíváncsiság.

A következő percben óvatosan a nyitott ablakhoz lépett s benézett rajta. A fiatal asszony, aki odabent vigasztalgatta tizhónapos fiacskáját, az ablakhoz jött s Maris felé tartotta az anyaszült meztelen, szőke, kövér kis gyermeket. S a gyermek elhallgatott, tágranyilt szemmel bámulta Marist és Maris tágranyilt szemmel a gyermeket. A gyermek mosolygott, kinyújtotta Maris felé kövér kezecskéjét s gagyogott valamit. És Maris is kinyújtotta piszkos, vaskos kezét s mosolygott ő is önfelédten, boldogan, valami határtalan ragyogásban.

— A nénié ez... ez a kis baba? — kérdezte végül vastag, rekedt hangon. — Hm! A tiéd, néni!

S átszellemülten bámulta hol a gyermeket, hol a vidám fiatalasszonyt.

— Az anyém, Maris. Ugy-e, szép? Ni, milyen szép! Állj csak egyenesen, fiacskám, mutasd meg, milyen nagy legény vagy!... Ugy, ni! Ekkora legény vagyok ám én! Azám! Látod, Maris néni? — gügyögte az asszony s olyan volt, mint egy mosolygó tündéresszony.

És a gyermek! Hogy játszott selymes bőrén a napfény! Milyen széles volt a melle, arany-szőke hajfürtökkel leöntött feje hogy' kacagott a napfényben, hogy' ragyogott a tiszta, kék szem! Milyen csodálatosan nézte Marist és hogy' sikongatott s nevetett!

Maris vonásai meglágyultak, szelid jóság tükröződött az arcán. S mély, rekedt hangja ujjongva csengett:

— Néni! — mondta. — Nekem is lesz ám ilyen szép kis fiam! Nem hiszi!

Szempilláin csillogtak a könnyek.

Népszava 1931. febr. 1. 26. sz. 2.

1931. febr. 14.

17

Két ember elválík

Irta: Kodolányi János

— Táviratoztál... izé... haza? — kérdezte a férfi, amikor hosszú és kínos szünet után végre szólni kellett valamit.

— Nem — sóhajtott az asszony a díván sarkában. Szinte egész apróra összehúzóva ült, mintha megfagyott volna, nagy fekete szeme elrevedezett és minduntalan a haját simitgatta mind a két kezével. Most már letett arról a reményről, hogy az ura meg fogja sajnálni. Hideg nyugalmat erőltetett magára és szinte büszkén érezte, hogy az egész jól sikerült neki.

— Holnap jókor reggel táviratot kell küldeni — mondta a férfi fakón, mintegy udvariaskodva a feleségével.

— Jó, majd küldetek. Legjobb, ha magad küldöd a postára.

— Elküldheted te is. Mindent nem csinálhatok magam. Ird meg és küldd el.

Sétálgatott a szobában és oigarettázott. A csendben csak a függőlámpa sísitergett.

— Kértelek ma, beszélni szerettem volna veled — folytatta később az asszony s megmagyarázhatatlan izgalom futkosott a gerincén, szíve a torkában vert.

— Beszélni? Nincs mit beszélni...

A férfi egyre jobban túlozta a gesztusait, arcjátékát, talán azért, hogy leplezze: őt nem érdeklik ezek a dolgok, szabadulni szeretne tőlük mielőbb s terhére van az asszony, a pusztá jelenléte is megmérgezi körülötte a levegőt. Nagyon mélyre nyúlt a gyűlölete gyökere, olyan mélyre, olyan távolba, talán a gyermekkor elfelejtett útvesztőibe, hogy már maga sem értette, csupán érezte az indulatalt.

— En még szeretnék veled beszélni ezen az utolsó estén — folytatta az asszony egyre fátyolosabb, egyre fakóbb hangon. — Ne; ne félj, nem kell tőlem félned. Nem teszek szemrehányást, hiszen nincs semmi szemrehányási valóm. Ami történt, a sors akaratából történt...

— Jó, jó kérlek, ne filozofálj...

— En nem vagyok ideges, most már úgy nézem az életemet, ahogy van. En nem tehetek semmiről. Tudom, hogy nem tehetek semmiről. En tehozzád igaz szeretetből mentem.

— Ez megint olyan bolondéria! Hagyjuk, kérlek...

— Jó, nem beszélek róla. De azért mégis szeretném tudni, hogy miért van mindez? Hányszor kérdeztem már magam álmatlan éjszakákon, hogy

miért van? Miért szerettelek én meg téged, miért mentem hozzád feleségül, mikor olyan szép s olyan boldog gyermekkorom volt s miért van nekem gyermekem s miért gyűlöltél meg te engem, miért vagy olyan gyenge...

— Halgass, kérlek, hát nem értetted? Nem tudod megérteni, hogy nem a-ka-rok beszélni semmiről! — csattant fel a férfi szinte reszkette az izgalomtól, mint akinek titkos, önnaga előtt is rejtett sebéhez érték. A hangját még visszafojtotta, de a szemében már fenyegetően szikráztak a sárga fények.

— Most már mindegy, kár haragudni, beszélhetünk róla nyugodtan — folytatta az asszony sápadtan s a hangja megéccsedett, megsimitotta a haját s balszemét összecsipte. Most megint érezte énjének azt a különös, félelmes kettőséget, amikor szinte ösztönszerűen beszélt és ugyanakkor figyelte is önmagát és a környezetét. — Tiszta lelkiismerettel mondhatom, hogy iparkodtam jó feleséged lenni. Mindent úgy tettem, ahogy te szeretted. A kedves ételedet főztem, a cselédügyeimet, kis gondjaimat elhallgattam, csendet akartam, békeséget, csinosítani akartam az otthonodat, úgy éreztem, hogy te léptél az apám helyébe és úgy is viselkedtem veled. Ne, ne szakíts félbe, törődj bele abba, hogy most, amikor utoljára vagyok veled együtt, — csodálkozva érezte, hogy kicsordulnak a könnyei, de ugyanakkor megfigyelte azt is, hogy az ura szikrázó idegességgel járkál s egyik cigarettát a másik után csavarja s dobja el — igen, hol is hagytam abba? Jó feleség akartam lenni és jó anya... Moud, sok az adósságod?

A férfi meghökkenve állt meg. Keserűen nevetett.

— Hagyjuk. Ne beszéljünk róla. Eppen elég magamnak tudni.

— Hát nekem ez nagyon fáj, elhíheted. Nem akarok én kereszt lenni a nyakadon... Légy boldog valaki mással, ámbar én tudom, hogy te senkivel soha nem leszel boldog ebben az életben. Az én életém már... De a tiéd is... Pedig, hidd el, nem kívánom. Csak egyre kérlek...

— Na.

— Ne vedd el tőlem a gyermekeimet. Nézd, te férfi vagy, tudom, imádod őket, de mégis csak én vagyok az anyjuk és ők még olyan kicsinyek. En kötelezem magam, hogy minden évben elküldöm őket hozzád, mondjuk, nyáron...

Hirtelen elhallgatott. Férje félelmesen állt előtte és szikráztak a szemei. Az a bizonyos arany-sárga fény, amit az asszony olyan jól ismert már, ott világított szelíd és fáradt szeme mélyén. Meredek homlokán mély árok vésődött.

— A gyermekeimet pedig nem adom! — kiál-

Pesti Napló 1931. febr. 14. 36. sz. 2.

= AKIK NEM TUDNAK SZERETNI. 18. fejezet

totta magából kikelve, szinte harsogva és fel-
emelt öklével suhintott. — Megértetted? — tette
utána rekedten. — Azokat én nem engedem a te
kezedbe kerülni, megértetted? Soha!

Azzal megint sétának eredt és izgalomában ke-
zeit morzsolgatta. Az asszony a hajához kapott.

— Hát még ezt is meg akarod tagadni?! Hát
annyira sem szeretted soha, annyira hazugság volt
minden, amit tebenned láttam, hogy még ezt se...
még ezt se... Nem, lehetetlen, lehetetlen...

— Nem lenne egy nyugodt napom, ha tudnám,
hogy te neveled a gyermekeimet — fordult felé a
férfi. — A te kezedre nem bízom őket. A rokonsá-
god közt, abban a féleszű bandában, elromlaná-
nak. Itt maradnak a gyermekeim, megértetted,
itt ma-rad-nak! — s ujjával maga elé bökdösött
a padlóra.

— Ez már... ez már... ez embertelenség...
ezzel megölsz... — suttogta az asszony. — Én
szültem őket s amikor mindenből kifosztva...

— Micsoda, hát talán én fosztottalak ki téged,
én? — lépett egészen közel hozzá az ura s ökölbe-
fogott kézzel, vérvörösen hadonászott az arca
előtt. — Hát én tettelek tönkre? Nem neked kö-
szönhetem, hogy az életem így csődbejutott? Nem
te voltál az, akire mindenemet költöttem, aki
miatt adósságba vertem magam s még azt kell
hallanom, hogy én tettelek tönkre?

— Nézd, én nem így akartam mondani... nem
ezt... én... én... De hallgass meg, az istenért,
hiszen neked áldoztam a lányágomat...

— Mit áldoztál?

— Mindent!

— Ha neked az áldozat volt, felmentelek alóla.

— Hiszen én... én még most is szeretlek, hi-
szen apjuk vagy a gyermekeimnek...

— Semmi, hallgass, elég volt. Letárgyaltuk az
ügyet. Örülök, hogy végre ideig eljutottam. Én is
szenvettem eleget. Én már tetőled egyszer s min-
denkorra meg akarok szabadulni. Elég volt. Meg-
bántam mindent. Köszönöm.

Kemény lépteivel végigmérte a szobát s be-
csapta az ajtót maga mögött.

Mikor kiment, az asszony úgy érezte, elájul.
Szerette volna, ha elájult volna. De az az énye,
amely mindent hidegen s apróra megfigyelt, ön-
tudatnál tartotta. Összegörnyedve tilt a dívánon
és felhúzta a lábait, vékony, csontos alakja össze-
zsugorodott, mint egy gyermeké. Kezeit összekul-
csolta a feje fölött s dermedten maga elé bámult.

— Ami következik, most már akármilyen,
elviselem — gondolta. — Nem érdemes meghalni...
Nem érdemes meghalni...

S az arca merev volt és falfehér s úgy nézett
a szoba egyik pontjára, mint az örült.

1931. febr. 18.

19

HÖMÉRŐT A VONATOKRA

Egyre több pauasz hangzik el mostanában a vonatok fűtésének egyenlőtlensége miatt. Előfordul, hogy az egyik vasúti kocsiiban kibírhatatlan a hőég s még akkor sem csökken, ha a fűtést elzárják, a másikban pedig farkasordító hideg van s a fűtésszabályzó rángatása, sőt szidása sem használ. Egyszer megfagynak az emberek télikabátban is, máskor meg megfőnek. Mintha a vasút illusztrálni akarná a költőt, aki szerint: »Mindig így volt e világi élet, egyszer fázott, máskor lánggal égett.« Hogy ez milyen ártalmas dolog, arról alig kell beszélni s éppen most, amikor mindenfelől halljuk az influenzajárvány híreit s az emberek köhögve, lázasan s fájó tagokkal keringenek az utcákon. Hát még a szegény gyermekek. Akik vonaton járnak be az iskolába s onnét vonaton mennek haza minden nap. Nincs szülő, aki borzalommal ne gondolna gyermekének ezekre az útjaira s arra, hogy senki és semmi nem védi a gyermek egészségét a társadalmaknak ebben a legjobbjában.

Hát én tennék a tisztelt Államvasútnak egy igen egyszerű és természetesen okos proposíciót. Minthogy a háború már elmúlt és a vonatok fűtőtömlőiben vígan

áradhat a gőz, minthogy az összes ablak-
üvegeket pótolták már és az ajtók zárait
is helyreállították, minthogy többszöri
eredményes kísérlet után sikerült a vasúti
menetdíjakat esinos magasságba emelni,
minthogy tehát ezeketán most már az
utasok képyelmére, tisztaságára, sőt egész-
ségére is lehet gondolni, szereltessen a
vasút minden kocsiiba egy hőmérőt. A
hőmérő igen okos és szükséges találmány,
sőt közszükségleti cikk. Nem is olyan drá-
ga. Ha nagyban rendelik, még tetemesen
olcsóbb is, mint egyenként vásárolva. Mi-
kor azután a hőmérőt felszerelték, adják
ki az utasítást a vonat személyzetének,
hogy a hőmérő állását kísérje figyelemmel
s ahhoz igazítsa a fűtés mértékét. (A har-
madik osztályon is, ne csak az első!) Te-
gyék a kálauzok kötelességévé, hogy vi-
gyázzanak a temperaturára, fel ne szök-
jön tizen négy fokon felül és le ne süllyed-
jen tizen négy fokon alul. Ez a hőmérsék-
let nem is nagyon magas és megfagyási
sem lehet benne. Elvégre azért van or-
vosi tudomány, hogy megállapítsa azokat
a körülményeket, amelyek az emberre a
legegészségesebbek. S ha van orvosi tuda-
mány, s ha van Magyarországon is, vajjon
nem követelheti-e mindenki, hogy a vasút
s általában minden efféle intézmény —
tisztelőben tartsa annak igazságait? S
kényszerítheti-e egy közlekedési intézmény
az emberek millióit arra, hogy elviselje-
nek olyan káros behatásokat, amelyeknek
gyilkosságáról már az elemi iskolában
felvilágosították őket? Nem kényszerít-
heti. Sőt a lakosságnak kell kényszerít-
tenie a közintézményeket, hogy a tuda-
mány parancsaihoz tartsák magukat.

Felvetem tehát a gondolatot. A követ-
kező tél még messze van. Lehet tanácskoz-
ni, aktázni a dologról. Lehet adminisztrál-
ni, bogarászni. A hivatalnok urak tevé-
kenysége számára tehát van idő. S jövőre
ott csilloghat már a finom s egyszerű kis
műszer minden vasúti kocsi falán s mel-
lette az ukáz is: »Tizen négy fokon felüli,
vagy aluli hőmérsékletnél a személyzet
közbelépése kérendő!«

Kodolányi János

Magyarország 1931. febr. 18. 39. n.

Sokszor aludtam cigánykunyhókban — mondja a „Rókatánc” élményéről Kodolányi János

A hegedű népének és egy vad cigánylány bosszúálló szerelmének romantikus életábrázolása lesz a Magyarország új regénye

Általános érdeklődést keltett legutóbbi bejelentésünk: *Remarque* nagyszerű művének befejezése után 21-én, szombaton délután megjelenő vasárnapi számában *Kodolányi János*nak, az új regényíró gárda kitűnő tagjának *Rókatánc* című kis regényét kezdi közölni a *Magyarország*. A *Rókatánc* témája a magyarországi cigányok életével foglalkozik, tehát

fővárosi és vidéki embert elsőrangúan és élményszerűen érdekel.

hiszen a cigányzene népe és mindaz, ami ezzel a társadalomba vágyó és annak kereteiben el nem férő, ma már egyetlen romantikus, énevált és

vad, bohém népfajjal kapcsolatban van, hallatlanul friss erővel tárul fel *Kodolányi* művészi tolla alatt. Ami nem is csoda, hiszen a *kitűnő író*

közvetlen közélről ismeri ezt a világot is.

— *Gyermekkoromban* — mondja kis remekéről *Kodolányi* — *sokat jártam a cigányok között* s akkor alkalmam volt megismerni ezt a romantikus és cinikus fajtát. *Nagyon gyakran megtörtént, hogy*

cigányok kunyhóiban aludtam, mikor apám vadászaton járt

és a cigánykunyhóknak ez a különös

atmoszférája, a cigánycsaládok üszlönös élete és egyáltalán ez a társadalmi törvényeken kívül került összeverődés nagyon megragadta az érdeklődésemet, éppúgy mint a *cigánydalok, közmondások és mesék*, amelyekkel akkor ismerkedtem meg közvetlenül.

Ezekből az ifjúkori élményekből alakult ki a *Rókatánc* témája. A mű azonban mégsem *pszichológiai vagy etnográfiai rajz, hanem*

romantikus életábrázolás:

egy furcsa cigánycsalád életének és egy varázsos cigánylány bosszúálló szerelmének megkapó története.

Magyarország 1931. febr. 20. H.M. n. 7,

RÓKATÁNC

(Egy rablás története)

Írta: Kodolányi János

Péter családja

(1)

Sietni kell az építéssel, mert kegyetlen északi szél fúj. Az erdőszél tar fái rázzák magukról a vizet, december eleje van és a köd állandóan hull. Alig lehet ellátni a faluig. Sívár s vigasztalan a tájék, még a varjak is eltűntek, csak lított látni egyet, amint reked károgaással szárnyal a földekről az erdő felé. Kihalt minden. A szántóföldek feketén hevernek el a messzeségben, néhol elhagyott kukoricaföldek barnállnak. Nyárték hosszú sora vonul az országút mentén, de a hegyeken nem lehet látni, eltakarja a sűrű s hideg, szitáló köd.

Ez az időjárás rosszabb, mint a kemény, februári hideg. Ha áll a levegő s ragyogó hóréteg borítja a földet, de sűt a szikrázó téli nap, még mezteláb is könnyebben eljár az ember, mint ilyenkor, noha fagy sínos. A lueskos, csatakos lé mindenütt megtalálja a lyukat, átáztatja a ködmönt, beleszívódik a vászonba s a szegény asszonyok, meg gyerekek fogvacogva, dideregve húzódnának össze, ha lenne hol. Kalányos Péter éppen azért siettetti őket, hogy elkészüljön már a kunyhó, ha nem is szárad ki megfelelően, mégis csak védelmet nyújt s a közepén nagy tűzet lehet gyújtani, köréje le lehet telepedni, sütkérezni lehet s talán akad valami a fazékban is, ha megjárják a falubeli parasztházakat.

— Gyereünk, gyereünk, a devla verje meg ezt a nyomorúságos esőt — kiabál Kalányos Péter cigányul. Gyorsan pergeti a szavakat, mintha azok is dideregnének a szájában. Torokhangon beszél.

Hosszú szál erős férfi, fedetlen fejét vállig erő zsíros haj borítja, szépmetszésű, komoly arcán keserűség látszik, amiut körülöz a vigasztalan tájon. Fáradt s ilyenkor alig bír magával, törni, zúzni, ölni tudna tehetetlen dübében. Napok óta gyalogolt az egész családdal s a cökmökkel, sehol sem tudott megtelepedni, mindenünnel kiverték őket, ahol alkalmas hely látszott a letelepülésre.

A gyerekek, — egész raj kisebb-nagyobb kölyök — akiket alig fed néhány fekete rongydarab, már jajgattak a fáradságtól és éhségtől. Papósa, szintén Kalányos, már attól félt, hogy az árok-szálen éri a halál. Megrokkant dereka kíntán hasogatott s alig tudott menni. A vénasszony esztlanul caplatott bő szoknyáiban és hangosan imádkozott, a nagy lány pedig káromkodott s minduntalan azt hajtogatta, hogy felgyújtja a legközelebbi falut, akármelyik legyen is, ha nem sikerül megtelepedni. Így értek ide a rezulához. Ma délben Péter felkereste a bírót s ő engedélyt adott a kunyhóverésre. A jó Isten áldja meg érte a haló porában is. Csak azt kötötte ki, hogy rend legyen, el ne tűnjön semmi a faluból, de az erdő vadjaiból sem, aztán a télen majd kaphatnak munkát az erdőn napszámért, hajtónak is elmehetnek az urak vadászataira. Aztán becsüljék meg magukat. Ebben a faluban csupa jómódú paraszt él, kevés a napszamos, azért a télen még hasznukat vehetik a fahordásnál.

Gyorsan megy a kunyhóverés. A gyerekek gallyakat szednek az erdőszélen, az öreg Kalányos Jósó szorgalmasan tiporja a sárat. Kétrét hajólva dolgozik, nem tudja kiegyenesíteni a derekát már húsz esztendő óta, amióta vadorzás miatt leütötték valahol Felső-Barányában, a Zengőn. A vénasszony, Zsófi, kerek fateknőben hordja a sárat Péternek, közben oda-odanéz a hosszú teknőben alvó porontyra, akit pokrócdarabbal takartak le, hogy meg ne fagyjon. Zsófi másállapotban van, Isten tudja, hogy történhet ez, mindig terhes, az egyiket meg sem szüli s már következik a másik. De azért erősen dolgozik, szeretne már bent ülni a meleg kunyhóban a tűz mellett s szárítkozni, pihenni. A kunyhót Péter eszkábálja, gallyakat épít bele s bakeni-sárral jó vastagon. Nem lesz éppen nagy, de egyelőre jó lesz. Később ki lehet bővíteni. Péter nagyon ért a kunyhóveréshez s kemencét is olyat tud csinálni, hogy a püspök kenyere is megsülne benne. A lány is segít, a Mária. Kerek, olajbarna képén enged a düh, látja már, hogy a tél nyomorúság nélkül múlik el a fejük felett, majd a falubeliek is adnak szeretmet: egy kis kenyeret, krumplit, pihent:

Megjárnék 1931. febr. 22. 43. n. 10.

lyúkot, malacot, esetleg egy-egy nagyobb ártányt is, akit elvitt a dögvész. Nagyszerűen tud kéregetni, úgy elénekli a mondókáját, úgy bele tudja venni a háborúban elesett rokonokat, kenyérekerecsőket, az időjárást, a gyerekek éhségét, az öregember rossz derekát, közben kacsint s mosolyog is, hogy meg kell nyílni a kamrának, de néha még a zsebnak is. Szép lány, keményhúsú, tudja, hogy kell a férfiak fejét elcsavarni s kicsalni a pénzüket. Most ügyesen, gyorsan dolgozik, mindent kézread az apjának s bár Péter szüntelenül dörög és káromkodik, tudja, hogy meg van vele elégedve, csak azt nem akarja, hogy túlságosan elbizsa magát.

— Gyurka! Gyurka! — kiabál Mária az erdő felé s előkerül a kamasz, tizenégyesztendős legényke, szakadt nadrágban, ingujjban, hóna alatt vesszőnyalábot cipelve. — Gyere már, a rosszabb ennél le azt a lusta derekadat!

— Ne járjon a posád, — kiált vissza Gyurka s egykettőre ott terem a vesszővel. — Válogatni kell ezt meg ragdalni. Nem mindegyik jó, aki jönnek látszik.

— Ne veszekedjétek, mert közibétek vágok, — figyelmezteti őket komolyan Péter s erre abba marad a huzakodás. Tudják, hogy Péter nem sokat teketóriázik, hanem csakugyan odacsap s csontos ökle csakugyan réttentésen kemény, kétéhetes nyomot hagy a bőrön.

Míg a kunyhórakás folyik, a négy kisebb gyerek — kettő lány, kettő fiú, de nem sok különbség van közöttük — elfelejti a fáradtságot, éhséget, találtak valami kemény kenyérhajat az egyik teknőben, amibe a motyót pakolták s azt rágiák, közben huzakodnak, játszanak egymással. De észreveszi a naplopást az öreg Joskó s mogorván, sötétén rájukmordul:

— Inkább a sarat taposnátok ti is, nem születetek grófnak!

— Maga is azért beszél, mert nem a maga kölykei. — Vág vissza Péter dühösen. — Vannak ezek is olyanok, mint a magáé!

A helyzet ugyanis az, hogy Zsófi, mielőtt Péterhez pártolt volna, Joskó felesége volt s a két nagyobb gyerek Joskóé, a két kisebb Péteré. Az öreget megtették nagyapának. Az összes gyereket unokáinak. Hadd éljen közöttük, minek kidobni. Megszokta már Zsófit...

A négy poronty, bár alig látszik ki a sárkupacból, beáll a gázolásba, járnak körbe-körbe, mint nyomtató lovak a szérún, eleinte fűgén, később egyre lassabban, még nógatni is kell őket. Elöl jár egyenletes, ütemes léptekkel a derékban-tört Joskó, a nagyapac, csimbókós haja belelóg az arcába, mint a esőtáros temetősi lovak bokrétája, előremeredő szemé konokul bámulja a földet, szóvalan, mint rendesen, mióta leütötték a derekát s kénytelen jártában-keltében állandóan a földet nézni, mintha a sírját keresné. Hatalmas, széles talpa alatt fortyogva hurkásodik a sár, kiduzzad a lábujjai között, nagyokat cuppan, amikor meg-megemelint a lábát. Utána a rajkók lépkednek körbe-körbe, mintha láthatatlan malomba lennének befogva s azt húznák, ezer éve rabszolgák.

A poronty keserves sirásra fakad a teknőben. Nagy legény már, a foga is kibújít, de azért szopik, mert a vénasszony reméli, hogy amíg szopik, nem jön másik utána. Hogyan, hogyan se, ez a biztos törvény megint csak nem vált be! De nem baj, így könnyű a gyereket etetni. Az anyatej a legolcsóbb táplálék.

— Ssss... sss... — mondja türelmetlenül s meztelen lábával megrugdossa a teknőt. — Nyughass, most nem érek rá.

De a gyerek annál jobban ordít. Erre leguggol, kibontja szakadozott ruháját s barna mellét a porontynak adja. Nagyokat húz az erős gyerek, vasgyúró ez, nemhiába meg se kottyant neki, amikor születése után azonnal belemártották a folyóba. Meg se nyikkant.

A kunyhó növekszik. Paskolják, döngölik a sarat. Jó erős, meleg kunyhó lesz, a sár a legjobb melegtartó, olcsó is, mindenütt van belőle elég, ilyenkor, télvíz idején, még sok is. Belemelegszenek a munkába, testük párolog s elfelejtik az egyre szítáló kődöt és a csontigmetsző szelet.

A nagyapa fáradhatatlanul jár, egyre jár a sárban, a rajkókra minduntlan ráfordul, nem is lehet tudni, hogy mit, de azok értik, mert megkettőzik a szorgalmukat. Tudják, hogy a nagyapa keze is gyors, a kunyhóverés komoly munka, nem másnak csinálják, de maguknak. Mondja is Péter:

— Mozogjatok, az Isten verje meg! Nem másnak dolgoztok. Jó beleülni a meleg házba, mi?

— Még máma este bemék a faluba, — mondja Mári s boszorkányos gyorsan dolgozik, sürgőforog, rengeteg szoknyái kényesen hánykolódnak erős derekán, — Hát ha szerezhetnék valamit vászorosára?

— Mindég kujtorognál, — válaszol dühösen Péter. — Ledöglünk, osztán alszunk. Ráérsz hónap is faluzni.

— Hát, mert megint legény kéne neki, — veti oda irigyen az anyja s elveszi mellét a gyerektől, betakarja s megigazítja fölötte a pokrócot.

— Ha kéne is, mi köze hozzá? Magának tán nem kéne, ha lenne.

— Összeszűnni a parasztyerekkel a levél.

— Mert maga nem szűrte.

— De nem olyankor, amikor kunyhót kell tapasztani. Mikor vetődsz haza?

— Nem loznak el.

— Bár lopnának, — jegyzi meg Zsófi keserűen — elvetném a gondodat.

— Ne szájkodjatok, hanem gyereünk, — dörmögi az öreg s nem áll meg egy pillanatra sem. Hosszú hajáról csurog az esővíz.

Már a tetőnél tartanak. Gömbölyded formája van a kunyhónak, olyan, mint a méhkas. Oldalai simára vannak döngölve. Jó erősen tart a belégyömöszölt gally. Összefogja az épületet. Mire besötétedik, készen is lesz az épület. Csak az a baj, hogy sehol nem lehet ilyenkor száraz ágat találni.

Gyurka vállalkozik, hogy bemegy az erdőbe s felkutatja az eső elől védettebb gallyakat. Hosszú inas lábaival egy-kettőre elugrál az erdő felé. A gyerekek most már befejezték a sártaposást, elfáradtak nagyon, de annyira tetszik nekik a kunyhó, hogy bujócskát kezdenek játszani benne. Az ajtónak hagyott kis nyíláson bebújnak, odabent kergetőznek, visítognak, birkóznak, mint a macskakölykek. A vénasszony többször is rájuk ripakodik, de nem hederítenek rá. Csak Péternek meg az öreg Joskónak van tekintélye előttük.

Joskót tisztelik az öregségeért, a görbe derekáért, mert a koldulásban nagy pénzt ér, de tisztelik mogorvaságáért is. Péter meg, az apjuk, igen keményöklű ember, ropog a csont, ha odavág s elfutni sem lehet előle, mert két-három ugrással beéri őket, vagy egyszerűen nem ad enni. De Péter most el van foglalva az építéssel, elégedett is, mert tölre ilyen megfelelő helyet talált s a ház is tetszik neki. Hát hagyja őket, badd mulassanak, legalább nem jut eszükbe az evés. Mert neki bezzeg eszébe jut. Reggel ivott egy korty pálinkát, amit úgy őriz, mint az orvosságot, az melegítette egész nap, ami kis kenyér volt, az kellett a többieknek. No, azok sem laktak túlságosan jól. Csak az Isten segítse meg ma este ezt a lányt, hogy hozna valamit, legalább egy kis burgonyát, vagy pihenté tyúkot, hogy holnap ünnepelhethének, pihenethének...

Már jó beesteledik. Ilyenkor, különösen borús időben, nagyon korán van este. A sötétség előlopakodik az erdőből s egyre jobban elnyeli a vidéket. Ezzel egyidőben erősödik a szél, már december van, hiába. Az Isten nem szereti a cigányt, csak a parasztot, meg az urakat. Egy csapat varjú felkerekedik az erdőszélen, mintha megriasztotta volna valaki. Elefeketedik tőlük az ég jó nagy darabja. Mint sötét felhő, keringenek a fák fölött, melyeket keservesen zúgat az északi szél. Aztán mintha a szélre bíznák magukat, elvitorláznak a falu irányába, rettenetesen csúrognak, veszekszenek, lármáznak, mint egy nagy csapat cigány. Péter sokáig elnéz utánuk, aztán megszólal:

— Nagyon veszködnek a kányák. Megromlik az idő. Éppen jókor telepedtünk meg.

— Csak bár lenne az embernek puskája, mint a jágeroknak, hogy közibük lóhatna, — sóhajt mogorván az öreg s felszeggel feléjük pislog. Látja is a varjúcsapat farkát, mert a fejét nem fordíthatja utánuk.

De hát ez ostoba beszéd. Cigánynak nem lehet puskája. Még a szegény napszámosembernek sem. Hát akkor a cigánynak! A puska az uraké. Azok vadásznak vele, lövik az Isten vadjait. Meg a csendőröké, katonáké s azok az urakat védelmezik. Pedig lám, ha puskája lenne, most közibük durantana a varjaknak, lehullana négy-öt, jó lenne levelesnek.

(Folytatása következik.)

Kikotorja Lajos a pengőt s odapendíti az asztalra. Mária elégedetten mosolyog, aztán így szól:

— Nem mék magával. Majd máskor.

— Gyere, aszondott. Hallod, gyere. Adok még kettőt, hogy ne haragúdj.

De Mária okos és nem megy. Tudja, hogy a legény tilosért veszködik, hát most ő lesz a tilos. Úgy fizeti meg az árat, bosszút áll rajta. A gazdag paraszton. Aki megcsúfolta.

— Hát mér nem gyűszsz?

— Majd egyszer... Nem itt... magánál... — súgja Mária tikkasztón s odaengedi egy kicsit a derekát. Forró ő is, de nem vesztí el az esztét. A kocsmáros a putra könyököl s nevet.

— Mikor, hallod-e? Elgyűszsz hozzám máma? Az istállóba? Nesze, ett van két pengő. Itt van öt pengő, az istenődet! — s kivág az asztalra egy ezüst ötpengőst.

Mária gyorsan kap utána, megköpdösi és elteszi a kebelébe. Ára kigyúl.

— Hónap nem lehet.

— Akkor esütörtökön.

— Innép után... Jó?

— Bizhatok?

A legény egyre dühösebb, türelmetlenebb. De Mária csak a fejét rázza, nédvés szeme ég.

— Várjon, sombat este... A kert felől megyek, kesse meg a kutyát, vagy zsarja be. — mondja sebesen, felugrik s vonagló derekával s minden ízében mozogva kimegy.

Mári és Péter úr akar lenni

A friss levegő jól esik Mária. Csillagos az ég, csend van, odabent a cigány új nótára gyújt. Jó lenne maradni még és hallgatni a bandát, éneázni, inni, táncolni, de nem lehet. A tervéből enged. Szombaton a legénynél lesz s akkor... nagy dolog történik majd...

Gyorsan megy a havas országúton, a fehér mezők, havas fák között. Egy-kettőre a kunyhó-nál van. Bebújik s csendesen a vacca felé oson. Hortyognak s szuszognak. Ő is megoldja szoknyáit s lefekszik. Feje forró, vére lüktet, szíve erősen dobog. Feltűzette a bor és a törve.

Péter csakugyan hazabozta a pihenté tyúkot, van ünnepi epéd. Lóbog a tűz, lóbog a bográcsban a tyúklevés. Krumplít is tásznak bele, hogy több legyen. Kenyér is van. Fülásig esznek valamennyien. Egy pakli dohányt is szerzett Péter valahonnét. Joskó, Péter, a vénasszony, meg Gyurka elégedetten pipázik. Szép innép ez a karácsony, ilyenkor megenyhül még a gazdagok szíve is. Unnep után meg majd csak lesz valahogy. Mária elmesélt a legénnyel való dolgát. Most már a markában van. Fizetni fog. Szombaton este megy hozzá a kert felől, a kutyát is elintézte. Mindenki beleszól az ügybe.

— Majd kijózanodik addig. — véli a vénasszony sitymálón. — Ilyenek ők.

— Nem az. Ti csak hallgassatok. Nem józanodik ki, amíg velem nem volt. Akkor meg már józanódhat. Kivettem neki mindent. Azt se tudta, hová legyen tőle.

— Úgyes lány ez a Mária. — dicséregti Péter.

Mindnyájan összenéznek. Nagyon jelentős ez az összenézés. Mind kitalálták azt, amire Mária gondolt, de csak az öreg Joskó meri kimondani.

— Ha a kutyáját bezárják...

— Lärmázni meg úgyse mernek utána. — suttogja a vénasszony izgatottan — mert akkor kiderül a csúfság. Gögősek ők...

— Van ott egy szublat az északi fal mellett, abban tartják. — jegyzi meg Mária csillogó szemmel.

— Aztán elüssük. — dörmögi Joskó. — Eleinte nem szabad hozzányúlni. Tavasszal átmegyünk Szlavóniába.

Péter Mária néz. Egycet gondolnak. Majd ők szépen kiássák a pénzt s átmennek Somogyba. Kettőn. Ott jobb világ van, sok a pusztá, sok a eselédember, azok pedig katolikusok. Lehet velük beszélni. Még disznót is vehetnek, a disznón

tehenet, a tehenen lovat, kocsit. Megtelepsznek ketten. Fiatalember ő. A haját lenyírattja, beáll kocsisnak, az a legkönnyebb munka. Mária is kiöltözik, úgy élnek, mint a parasztok... Jónak látja a terv érdekében megjegyezni:

— Mégis elvállalunk a favágást a kisbírónál. Kettőn...

Joskó bólint. Ha dolgoznak, senki sem gyanakodhat rájuk, ha ki is süne valami...

Unnep után el is megy Péter Joskóval a kisbíróhoz. Péter fűrészel, Joskó aprít. Am egy este Péter úgy vágja fejszéjét, botját a sarokba, hogy csak úgy robban. Joskó leül s magában dörmög, háromodik, szeme sötét, mint a gyilkosé. S most szívesen lenne gyilkos! Összefut a család, egyszerre beszél mindenki.

— Ő, hogy a devla verje meg azt a kisbírót, ne hagyjon rajta húst. — átkozódik Péter keserűen, ünni-vernii szeretne, haja eszapzott, fűj és köp kinyában. — Így bannak el a romával! Büdös cigány, dögölj meg cigány, dógózz cigány. Két napig vágtam a fát, két napig dógóztam becsülettel s amikor a két pengőmet késtem, hát ramkiabált, hogy nem odaadtam-e a pihenté tyúkot, amit ígért, meg a pálinkát a kocsmába? Nem adott-e a felesége még krumplit is, alku nélkül? Kidobott. Mikor átkozódtam, még meg is fenyegetett. Oda a pénz! Híába dógóztunk!

— Föl kell gyujtani a falut. — dörmögi egyre Joskó és a tűzbe bámul, rettenetesen fáj a dereka a favágástól.

— Mert nem olyan az ember, mint ők, így bannak vele, — kesereg Péter. — Olyannak kéne lenni, mint ők, parasztnak, kisbírónak, föld kéne, meg ház, ló, kocsit! Csak úgy lehetne tisztességgel élni.

— Mert nem olyan az ember, mint ők, így bannak vele, — kesereg Péter. — Olyannak kéne lenni, mint ők, parasztnak, kisbírónak, föld kéne, meg ház, ló, kocsit! Csak úgy lehetne tisztességgel élni.

Ülnek karójban s bámulnak maguk elé. Valamennyien érzik a esapást. Az életükre nehezdedő sorsot. Még a kis rajkók is. Látják, hogy rablásból áll a világ. Rabolni kell. Nem szólnak, csak esikorgatják a fogukat s török a fejüket, hogyan lehetne felgyujtani az egész falut. Hiszen, ha nem lenne esendőr! De a esendőr őzi azt, ami a gazdagké. Így hát csak átkozódni lehet s ők erősen hiszik, hogy az atok megfogán...

— En mindig mondtam, hogy nem lehet dógózni. — dünyögi dühösen Joskó. — En tudom. Csak rabolni, lopni lehet.

Minden nyomorúságuk, kismennyizettségük felizzik az emlékezetükben. Minden üfési érznek, amit valaha esendőrtől, erdőörtől, vagy kocsiostortól kaptak. Eszükbe jut, hogy hányszor kergették el őket, hányszor verték meg pusztá gyanúból, mert valahol eltűnt egy tyúk. Mária összeszorítja a fogát s hallgat. De belül izzik. Igen, olyannak kell lenni, mint a kevély parasztlányok. Ha neki földje, téglaháza lenne, nem törődneek vele, hogy cigány. Kifizetnék a napszámot rendszeren. Még panaszra is mehetne, meghallgatnák. Nem köszönnének pofonnal. Ő is fogadhatna napszámokat...

Joskó csak úgy magában beszél:

— Hátulkerülni a háznak. A kutyának, ha előkerülne, zsírbaütött spongyát kell adni, amittől addig iszik, amíg felpuffad, aztán kiadni a szépszoba falát, ahol nem alszik senki s békén hagyni ajtót, lákatot. Ez a legjobb...

Ezt hesszán vitatják. Mi lesz, ha a vénasszony felébred s lármát esap? Be kell tönni a száját. És csak sötétben kell dolgozni, hogy ne ismerjen meg senkit. Kozma Lajosék nem mennek panaszra, mert hiszen Lajosnak eszébe sem jut, hogy a szeretőjét gyanúsítsa. S ha gyanúsítaná, nem vinné szegyeuét a világ elé...

Még késő ójfel is vitatkoznak. Közben újra és újra előnti őket a keserűség, jajgatnak és káromkodnak s átkozzák a falut, az egész rohadt világot... Ami eleinte csak álom volt, most kész tervvé válik...

A rablás

Szombat este Mária havat olvaszt egy kisteknőbe s levetkőzik. Barna testén esurog a hó. Dörzsöli magát. Szép kerek, izmos karjai vannak, csupa keménység és ügyesség. Valahol citrom-

RÓKATÁNC

(Egy rablás története)

Írta: Kodolányi János

héjjat szerzett, azzal dörzsöli a bőrét, hogy illatos legyen, mert akárhogy megbolondul egy pógár, a cigányszagot nem szíveli. Péter hosszan nézegeti, miközben mosdik és szájában összefut a nyál. Micsoda úr lesz ő ezzel a lánnyal! De észreveszi, hogy Zsófi titkon figyeli őket s elfordul. Aztán cicomázkodni kezd Mária, sárgarézkarperecet tesz a csuklójára, a nyakat felfűzött rézpénzzel ékesíti. Szünteleitül a vállalkozásra gondol, de örül a legénynek is és ő minden örömet elfogad. Fejére veti a vérpiros kendőt s kényesen elindul. Hajladozva megy a hóbuckák között.

Mikor jól besötétedik s a baromfiakat is bezárták már a faluban, a kertek felé megy s felkerül Kozmák kertje alá. Régi ormánsági szokás szerint csak alig néhány kertnek van kerítése, gyalogutak kanyarognak a fák alatt. No, ha most a kutya ugat, akkor beszünt a legény! De nem ugat, csak néhány elkésett varjú káromog. Felleges az ég. Hó lesz. Legalább eltakarja a nyemokat... A kútnál mozog valaki. Lajos az.

— Hát elgyüttél? — mondja halkan.

— Gyerink azs istállóba. Nem harap a kutya? — izgul Mária.

— A kutyát bezártam a kamarába... véletlenül! — nevet a legény. — Még örül is neki, melegen alhat.

Bemennek az istállóba. A tehének jó szaga és melegség esapja meg őket. Behúzzák az ajtót s a dikó felé tapogatóznak. A tehének barna tömegeként hevernek és csendesen kérőznek. Itemesen morzsolgatva a felbűffennett takarmányt. Egy kisborjú gyerekesen bög, aztán csend lesz megint.

— Ejnye, a zistenödet, de jó cigányszagod van!

— De aggyon valami emliket. — könyörög Mária ravaszul. Az emlék mindenestre jó, ha ez a szamár reggelre megbánná a dolgot, a kezében tarthassa. Jóisten segíts! Áldd meg a házbontókat!

— Mindég csak aggyak? Tán nem vagyok elég magam egy cigánynak?!

— Csak emliket akarok, hadd gondoljak rád mindig, — rimámkodik Mária és simogatja a legényt.

— Na jó. — nevet a legény önérzétesen — hánna ilyen marhaságon jár az eszöd. — És kihúz egy kis keszkenőt, amit valakitől emlékebe kapott, selyemkeszkenőt, bele van hímezve a neve is: Kézma Lajosnak emlékéül. Mária gyorsan előkotorja a szoknyáját, eldugja a keszkenőt...

*

Reggelre kitisztul, hó nem esett. Vörösen kel a nap, kék és tiszta a vidék. Joskó éppen az erdőszélről jön, ahol elásta a pénzt. Mindnyájan hallgatagok. Töprengenek. Baj, hogy hó nem esett, de a Jóisten tán megsegíti őket. A pénz a vénasszony feje alatt volt, be is kellett tűnni a száját. Lám, mindenki azt hitte volna, hogy Kozmák háza téglából van. De csak elől téglá, hátul vályog. Könnyű munka volt.

Útnak a tűznel s imádkoznak. Buzgón, sűrűn hányják a keresztet. Közben a pénzre gondolnak, nem is olvasták még meg, csak hamar eltakarították. Sietni kellett... S hajlonganak, vetik a keresztet egy régi, piszkos, szíros szentkép előtt, amely a gyüdi Máriát ábrázolja. Ezután soha nem tesznek olyat, ami a esendőröknek nem tetszik, de hogyan szerezzenek pénzt, hogyan legyen tisztelt ember, ha mindenki megrövidíti s kiűgja? Ha sehová nem tartozik?!

Az egyik purdó hirtelen beszalad a kunyhóba: — Csendőrök! Jaj, csendőrök!

Sorraesőkölják a szentképet s végigfut rajtuk a reszketés. Mind kiállnak a kunyhó elé. Remélnék, hátla csak a szomszéd faluba megy az őrző? Isten segíts, vedd el az ezütket! A szikrázó téli napfényben két hatalmas esendőr lépked. Kakastolluk zölden, félelmesen ragyog. Egyikük nagy szürke farkaskutyát vezet szíjon, a kutya ráugatja a szíjat, orra a havon, tüzeskedik, futni szeretne...

Most már tudják, mi vár rájuk. Keresztet vetnek és összészorítják a fogukat. A purdék keserves sírásra fakodnak. Joskó arca sötét. Péter úgy mozgatja az állát, mintha rána valamit, a vénasszony keblére emeli a csecesszopót s kibontja a mellét... Péter lehajtja a fejét, hosszú haja búsan felög s arra gondol, hogy sohasem lesz lova, székere, kis háza, de még Mária is aligha látja mostanában... A lány keblébe dugja a selyemkendőt s görcsösen szorongatja, mint valami talizmánt.

A puskavégre tűzött szuronyok, mint fényes jégesapok, szívdermesztően villognak.

(Vége.)

Jugyarmeg 1931. febr. 28. 48. A. 11.

(6 folytatásban)

IDILL.

Leterítette köpönyegét a füzek alá s rátelepedett. A nap csak nemrég bujt ki a hegyek mögül s halvány ködfátyolok lebegtek a víz fölött. De az ég már párátlan és makulátlan volt, halványkék s mosolyogva tükröződött a vízben.

Mély csendben nyaldosták az apró hullámok a part homokját, szabályosan nyalintottak egyet-egyet rajta, kicsipkéztek, a folyó maga olyan sima és nyugodt volt, mint az üveglap. Arra, ahol a nap tükröződött benne, szemkáprázatóan villogott, de nyugat felé, a hegyek alatt, hideg kék volt és végtelen.

A férfi sokáig álmodozva ült a rügyező füzek alatt, horgászó szerszámaival a sarjadó fübe dobta, kalapját mellé tette s lehunyta a szemét. Szinte álomba ringatta a szél suttogása, a habok halk, finom, beszédes csobogása, a szelíd napfény, a csend, a végtelen csend. Itt békeség volt. Jólesett neki. Szinte hallotta: a kispattanó rügyek ropogását és a mogyoróbokor gallyairól halványzöld, hernyószerű virágok csüngtek s távolabb egy magányos diófa szinte megduzzadtan csillogott a nedvektől. A férfi mellében valami fájt boldogság bujdosott, alig tudta türtőztetni magát, hogy hangtalanul fel ne zokogjon. Szinte feszítette belülről a nyugalom, harmónia és csend öröme, szeretett volna leborulni a földre, ha nem látta volna ezt maga előtt is szentimentálisnak, megtette volna. Eszébe jutott egy kis dal, amelyet valami regényben olvasott s most látta csak, milyen egyszerű, mély és misztikus.

*Csendes Don, te jó atyuska,
Aztad testemet,
Föld, te meghitt jó anyuska,
Földj be engemet.
Kakuk mádr zöld erdőben,
Zöld erdőben, szép mezőben,
Kedves bátyikám,
Dalod messze visszhangozzon,
Fehér nyírfa, ifiasszony,
Várj, csak várj rád!*

— Don vagy Duna, mindegy. Mindegyik jó atyuska, a Föld mindenütt jó anyuska, életet ad és visszafogad, ha meghalok . . . Milyen jó is a halál, milyen jó is az élet! — gondolta magában a férfi végtelen örömmel és megnyugvással. Már döngicséltek a méhek s egyhangu zöngésük olyan ritmikus volt, mintha holmi altatódal lett volna.

A férfi lassan bevetette horgát a vízbe s elmerengett. Himbálózott, reszketett, ringott a parafauszó s keringett az átlátszó vízben. Csakhamar ezüstható halacska sűrűtek a lapos, sima kavicsok fölött a horog körül s tátogó szájukkal megütögették. Elusztak mellette, ismét körülrajongták, majd hirtelen, gyors surranással elillantak a víz belsejébe, eltűntek az opálos mélységben. A parton, nem messze a füzektől, dudolgatva közeledett egy lány, vödört himbált, szoknyája fel volt tűzve erős csipőjén, lábszárai hófehérek és meztelenek, hátrakötött piros kendője alól súlyosan hullott alá a hajfonata. Egyhangú, egyszerű nótát dalolgatott önmagáról megfélekedve, talán nem is tudva arról, hogy énekel. Egészséges volt, fiatal, friss, a nap megragyogott rajta. Leszaladt a vízhez, óvatos macskaléptekkel a kövekre lépetett, megmerítette a vödört s miközben meghajolt, képe a karikázó vízben tükröződött.

— El ne hajtja a halaimat! — kiáltotta a férfi s ebben a percben úgy érezte, hogy meg kell ölelnie a lányt. A parafa hirtelen a víz alá siklott, a férfi ösztönös mozdulattal billentette meg a horognyelet s a hal átvillant a napfényen, ott csillogott a fűben s fuldokolva hánykolódott. A lány nevetett, mintha csiklandozták volna, lehajoltában visszanezézett s hátravetette a haját.

— Látja! Nemhogy elmennének, de még csak jönnek!

— Hát ha én is odamennék?

— Majd beesik a vízbe és megfullad!

Nevettek. A lány kifelé indult. A férfi lassan feléje ment, megfogta a vödörrel egyült a lány kezét s húzkodni kezdtek. A víz kilocsogott a füre, nedvesek lettek, nevetgéltek . . . Olyan illata volt a lány ruhájának, mint a folyónak, friss volt, tiszta és tiszta.

Ragyogott a nap, a víz vakítóan villogott a folyón s ők behunyták a szemüket egy pillanatra s nem láttak semmit. Mögöttük a fűben ott vergődött a fuldokló hal, ezüstös gyászban, agóniában s a horog által feltépett kopolyuból halványpirosan szivárgott a vér. Görcsösen vonaglott, a szeme üvegesen meredt a végtelen folyóra.

Kodolányi János.

Pesti Hírlap Vasárnapja

1931. márc. 8. 9. B.

24.

A Kisasszony

Irta: Kodolányi János

A Kisasszony odafent lakott a padlásszobában. Néha megjelent a padlás lépcsőjén. Hatalmas, lassan mozgó csomagnak látszott, amelyből még az arc sem volt látható. Könyörögve, jajgatva ült le a lépcsőre, vacogott a foga, reszketett a válla, illetve a rongycsomónak az a része, amely-nél a vállát sejtettük. Mi gyerekek azonnal oda-sereglettünk és a pajtásom elkezdte a mókát a mi legnagyobb örömünkre.

— Krisztigott! Krisztigott! Na, wie geht's, Kisasszony? Hogy van a kedves vőlegénye?

Hajlongott, bólogatott s mi halálos komoly-sággal utánoztuk.

— Semmi közöd hozzá, érted, semmi közöd!

Rikácsolt s hadonászott, fenyegetőzött, mint a ketrecbe zárt majom, ha tükörrel vakítják a szemét.

Kánkánt táncoltunk a padlásajtó körül s üvöl-töttünk.

Aztán a bolondos Jani előlről kezdte:

— Hogy van, kedves Kisasszony? Hogy van a vőlegénye? Nem fél a meghűléstől ebben a nagy hidegben? Iszonyú hideg van, schreckli, hogy mi-lyen. Mért nem húz magára több ruhát? Meghül, az istenért, um Gotteswillen!

A kisasszony tombolt. Elkezdett ugrálni, ide-oda dobálta magát s egészen belerekedt a riká-csolásba.

— Kályha akarom! Ruhát, meleget! Megha-lom, meghalom!

— Meghülk, meghalik, kedves kisasszony. Ha-mar vegyen magára egy bundát!

Egyszer aztán iszonyúan sikerült a bosszan-tás.

Mint rendesen, f... állt a padlásfeljáró leg-

felső lépcsőjén, nyakig kendőkbe, kabátokba és rongyokba burkolva. Jani ott hajlongott előtte, mi röhögünk. Egyszer csak tagolatlan ordítás hangzott a lépcsőről. Ott állt a kisasszony kiegye-nesedve, szemei szikráztak, csontkezeivel tépte ma-gáról a ruhát s amit letépett, azt iszonyú dühében közénk hajigálta.

— Meg akarom halni! Meg akarom fázni! Disznók, pimászkok, pusztuljátok! Most számolom!

Lóhalálában rohantak ki a házbellek. De ez-úttal hiába volt minden szép szó, könyörgés. Nem használt. Tovább szaggatta magáról a ruhát s dühe őrzöngössé fokozódott. Már habos volt a szája és a szeme mereven, fénytelenül düledt ki sárga ar-cából.

Kocsisok szaladtak elő, felrohantak hozzá a lépcsőkön s lefogták. De alig bírtak vele. Végre sikerült lefogni s akkor bevitték az udvari szo-bába.

Ott leselkedtünk az ablaknál, várva a szeuzáció folytatását.

Két alacsony sapkás, kékruhás férfi érkezett, meg egy fiatal, parancsoló fellépésű orvos. Mikor beléptek a Kisasszonyhoz, már szívesen öltözött volna újra, de most meg az orvos nem engedte. Dobálni kezdte hát magát a diványon, visított, német és magyar keveréknyelven átkokat zudí-tott az orvosra, aki azt akarja, hogy meghüljön, meghaljon. De ezúttal semmi sem használt. A két sapkás ember úgy megfogta, hogy mukkanni sem tudott s egyik kocsis hozzáfogott, hogy kihá-mozza a cafatjaiból. Szegény Kisasszony, hiába őrizte olyan nehéz erőfeszítésekkel és egészen a megőrülésig a szemérmességét, kegyetlen férfiak tépték, szabdalták ollóval a ruháit s nem hederít-tettek a tiltakozására.

— Na, na, — mondta Ferenc, az öreg kocsis — most kihámozzák a Kisasszonyt. Meglátja, mi-lyen jó lesz.

S egymásután kerültek le róla a ruhadara-bok. Már egész halommá nőttek a szoba közepén,

Pesti Napló 1931. márc. 22. 67. sz. 33.

S még mindig volt rajta valami. S azt is lehámozták, mint a gyümölcs héját. S még mindig nem fogyott el. Olyan volt, mint a hagyma, akárhány réteget válasszon is le róla az ember, mindig következik egy új réteg.

Mi odakint az ablak alatt pukkadoztunk a jókedvtől.

— Meglátjátok, — mondta Jani — hogy addig szedik a Kisasszonyról a ruhát, amíg majd nem marad semmi.

A végén derült ki aztán az igazi titok.

A Kisasszony lábai szorosán körül voltak csavargatva zsákvászonnal és rongyokkal. Ezeket a rétegeket erős cukorspárgával kötözte magára, do úgy, hogy ollóval is alig lehetett szétvágni. Bizonyosan egész gombolyag zsineget használt fel, hogy bepakkolja magát.

— Nézzétek, a Kisasszony úgy lekötözte magát, mint a dunctost! — örvendezett Jani.

Végül nagy ruháskosár rongyot vittek ki a szobából, rengeteg spárgát és hatalmas mennyiségű ujságpapírt. Amikor itt tartottak, a Kisasszony teljesen elalélt, elvesztette eszméletét s csak magában dünyögött bűnről, aljasságról és arról, hogy ő most meghal. Hívta a vőlegényét, de hiába, a két sapkás ember nem sokat hederített a beszédére s annyira sem sajnálták, mint egy csirkét, amelyet a szolgáló a térde közé kap, hátra csavarja a fejét s végighúzza torkán az éles kés hideg pengéjét. Sőt az orvos sem volt valami érzelgős ember. Még csak meglepődés sem mutatkozott simára borotvált arcán.

Aztán beburkolták a Kisasszonyt gyapjútakarókba s kivitték és kocsiba tették.

Csodálatos változáson ment keresztül. Mintha vékony lécekből álltak volna a tagjai, madárarcú alig látszott és a nyaka vékony volt, akár a kőrte szára. Halálravált képpel ült a két sapkás ember között, szembeült vele az orvos és elindultak.

A rongyai pedig ottmaradtak és elégették őket.

1931. márc. 25.

31

Tavaszelé.

Jössz biboros aranypalástban,
Nap! Arcod forrón rámragyog,
előtted fényvel szomjas lelkem
s bus horizontját csókolod!

Hozsánna, ó hozsánna néked,
ifju isten! Köszöntelek.
E versben, im, elébed omlok
és úgy mondok dicséretet.

Te vagy a szépség és a jószág
s a nagy varázsló is te vagy,
minden a te oltárod papja,
dicsér az apró és a nagy.

Kopott ruhámban, ó, ne vess meg.
Szívet hordok a rongy alatt:
öltöztessen biborba fényed
s aranyozzon meg aranyad.

Oltárom is avult rimelkből
és nem tömjén az áldozat,
de amim van: fogadd, kegyesen,
tőled kaptam, fogadd, fogadd!

Szállj föl büszkén magasra, Fényed
öntson el völgyet, bérceket,
harsanjatok öröme, erdők,
zuhatagok, dörögjete!

Induljon meg a csókos élet,
a rügyfakadás és a dal,
ég és föld ölekezzen össze,
virágot ontson az avar.

Hozsánna, ó, hozsánna néked,
ifju isten! Köszöntelek.
Versemben, im, elébed omlok
és úgy mondok dicséretet.

Katolányi János.

Népművészet 1931. márc. 25.

69. 7. 8.

A GYERMEK RÁDIÓJA

Aki rádióján a berlini, vagy bécsi gyermekelőadásokat hallgatja, boldogan állapíthatja meg, hogy a gyermek mindazt a legkövetesebb s legtisztább formában kapja meg, amire kíváncsi, ami érdeklődését felkeltheti s ami fejlődő értelmének s tiszta szívének legjobban megfelel. Különösen a bécsi rádió érdemre méltó minden elismerést. Gyermekelőadásai nélkülöznek minden nagyképűséget, minden felnőttes alkortyát és ödeskészséget s nyoma sincs bennük a programoskodásnak. Ezekből az előadásokból nem eseng ki minduntalan az a kellemetlen megkülönböztetés, hogy felnőttek szólnak a gyermekekhez s hogy tehát az előadó és a hallgató között valami távolság van.

A mi rádióinkban a gyermekórák viszont mindazzal a jellemzővel rendelkeznek, ami az efféle műsorokat kellemetlenné teheti. Valami vállveregető, orrhangú szentimentalizmus, nagyképűség, pedagógus-szellem árad a gyermekelőadásokból. Az elbeszélések, amelyeket felolvasnak, — mindig rettenő éneklő hangon, szinte már-már gügyögve — tele vannak ügynevezett erkölcsi tanulságokkal, amelyeket még külön hangsúlyoznak is és a gyermek fejéhez vernek. Még az a szerencse, hogy a silány, fanfariátlan s erőltetett históriák közé becsúszik nagynóha egy-két finom, szép népmese is. De amit derék íróink, akik a gyermekirodalom területére vetették magukat, hétről-hétre elkövetnek azon a jogcímen, hogy hát nekik szívük van és tele vannak szeretettel, az már gyökörtü bosszantó. Ismerőket sohasem közölnék a gyermekkel. Pedig

hogy a gyermeket mennyire érdeklik a távoli tájak és népek, az állatok élete, a különböző mesterségek, a különféle foglalkozású emberek életmódja, idegen városok érdekességei, rég letűnt korok eseményei, stb., arról beszélni sem kell. S mégis: mindebből az óriási ismerethalmazból a gyermek nem kap soha semmit. Gyermekim eleinte harsogó örömmel kapcsolódik be a rádióhoz, amikor gyermekóra következik, hogy aztán elszomorodva kapcsolja ki. Ma már csak legyintenek, ha a rádió gyermekórája van műsoron.

Az még nem jó gyermekelőadás, ha éneklő hangon aprónépeknek, apróságoknak szólítjuk a gyermeket. Jó pedagógus ezt már irtóztva elkerüli, mert a gyermekkel éreztetni gyengeséget s kieséséget nem szabad! S a régi stereotíp stílus. Minduntalan közbe kell csak mondani, hogy: sejnye, Juci, Panni, Jóska, nem látom, hogy elkészülték! — s már jó gyermekelőadók vagyunk... S a gyermeket valami kreténnek felfogni ma már nem szokás. Ha a rádió, ez a pompás találmány, lehetővé teszi, hogy egyszerre a gyermekek észrevel kerüljünk kapcsolatba, akkor annak a kapcsolatnak mélynek, okosnak és a kor színvonalán állónak kell lennie. S a budapesti rádióknak megvan a lehetősége arra, hogy a legkiválóbb gyermekbáfokat szerepeltessék. Azokat, akik nem énekelnek felolvasás közben, nem gügyögnek és nem infantilizkodnak, hanem fel-emelik magukhoz a gyermeket észrevétlenül s belenyúlnak a felkivilágukba s azt adják nekik, ami a gyermek számára mindig égető, érdekes és életteljes.

Sürgősen revízió alá kell venni a budapesti rádió gyermekelőadásait s végre is észre kell venni, hogy a pedagógia ma már komoly tudomány, eredményei vannak s alapelvei réges-rég megváltoztak.

Kodolányi János

Magyarország 1931. ápr. 2. 75. n. 4,

A SZENVEDÉLYES KÖNYVGYUJTÓ

Egy mindig izgatottúnak látszó, szenvedélyes úriember volt nálam látogatóban a napokban. Hóna alatt óriási aktatáskát szorongatott. Mikor leült, kihúzott az aktatáskából egy térképet, meg egy monofrendet, a térképet kiterítette az asztalra s elmagyarázta, hogy milyen ügyesen talált el hozzám. Majd a monofrendét táhulmányozta s megállapította, hogy félóra ideje van. Ezután előadta, hogy különböző írókkal dedikáltatni szeretné az írók első kiadását műveit. S az én szerény műveimet is.

— Az én egyetlen szenvedélyem a könyvgyűjtés — magyarázta hevesen gesztikulálva. — Nekem, uram, a modern magyar irodalom minden alkotása megvan első kiadásban és a szerző dedikációjával. Nekem, uram, olyan könyv nem is kell, amihe a szerző nem írta bele a nevét. S én, uram, második vagy harmadik kiadást meg nem veszek, csak elsőt, még ha drága is. Én, uram, elmegyek a világ végére egy dedikált első kiadásért. S nem dicsekszem, de mondhatom, uram, hogy könyvtáram szinte egyedül áll az országban.

Mondanom sem kell, hogy nagyon megörültem a ritka embernek. Beszédbe elegyedtem vele s szóbahoztam különböző írók különböző műveit. A véleményét akartam hallani. Bevallom, a ravasz fondorlat arra irányult, hogy a magam műveiről halljak dicséretet.

Az izgatott úriember azonban nagyon hüvösen nyilatkozott. No jó, gondoltam, ezt az írókat nem szereti, nagyon konzervatív író, elavult, ez pedig itt modern ember. Lássuk csak. Tovább tapogatóztam, de tartózkodása még növekedett. Legyintett, köszörülte a torkát s arról beszélt, hogy külön könyvkötője van, aki egységes borítékba köti a könyveit, a hogy hiába, nincs szebb dolog a világon, mint egy szép könyvtár, de csak első kiadású, dedikált művekből összpállított könyvtár. Mert azt megteheti mindenki, hogy bemegy a boltba s megvesz egy, vagy más könyvet, azután bedugja a polcra. De az ilyen könyvvásárló tulajdonképpen sarlatán, nem ért a könyvhöz s nem is szereti a könyvet...

— Mégis, mit szeret legjobban? — kérdeztem s vártam, hogy az én műveim mellett fog nyilatkozni.

— Mindent, ha első kiadás és dedikált

példány! Mindent! Az igazi könyvbarátot egyformán érdekli minden könyv. Persze csak akkor, ha első kiadás.

— No és van ideje olvasni!

— Olvasni! — bámult el az úriember és úgy nézett rám, mintha megörültem volna. — Engem, uram, mindaz nem érdekkel, ami a könyvekben van. Az író is olyan ember, mint én, s is azt gondolja, amit én. Mi szükségem van nekem arra, hogy elolvassam a könyveket? Tudok én úgy gondolkodni, mint akármelyik író!

Ezek után megnézte az óráját, megnézte a térképet, hogy mérte kell mennie és elkészült.

Kodolányi János

Magyarország 1931. évr. 12.

82. A. 4.

A remekmű és a kislány

Irta: Kodolányi János

Vettem Eleknél — aki »A nagy cég«-nek nevezte magát a diákok előtt — akkora rajzpapírt, amekkora csak feffért a rajztáblámra. Makulátlan tisztán és gyűrődés nélkül szegeztem fel. Elkészítettem a ceruzáimat, Kohinor- és Faber-ceruzákat, vettem vadonatúj puha gumit, mindezt a zsehpénzemből. S hozzáfogtam a gyönyörű képhez. Remekművet akartam alkotni, olyat, hogy halálom után mindenki elmondja rólam: »Szegény Kodolányi rajzolta ezt a képet az ideáljának, tizenegyéves korában...« Elhatároztam, hogy minden rajta lesz a képen, ami szép és tökéletes. A közepére erdei tavacsákat terveztem, a háttérben vadon erdő, tölgyóriások, páfrányok, bokrok, a csalliban félenken kinézgető őzek, a tó partján pedig gyönyörű, hatalmas agancsú szarvast, amint a kristálytisza tóból iszik... Egyébként, persze, éjjel lesz a képen, a telehold átsüt a fákon s még a hegy csúcsát is látni lehet majd a távolban, hóval fedve. Hát megterveztem a képet. S hozzáfogtam. Kijártam a völgyekbe s külön bokor- és erdőtanulmányokat rajzoltam. Megnéztem a hegyet is néhányszor. Tanulmányoztam a patakok lényét. Aztán belekaptam a remekműbe.

Elvonulva a szoba mélyébe, ahol senki sem zavart, órákig görnyedtem a rajztábla fölött. S újra és újra kiradítottam. Annyit vesződtem vele, hogy a hátam is belefájdult s a szemem előtt vibrált a világ. Mindegy, kitartóan s kegyetlenül munkálkodtam tovább.

Végre elkészült a remekmű.

Elhatároztam, hogy Ilonkát behívom a szobába, átadom neki a képet s egyidejűleg megval-

lom neki szerelmemet s megesküszöm mindenre, ami szent, hogy őt veszem feleségül, ha megvár... S attól kezdve, mint két titkos szövetséges, együtt járjuk álmaink kék országútját, az éretlen felnőttek az irigy világ tudta nélkül.

Egy délután megvártam az iskola előtt.

Szelesen s bájosan futott ki az iskolaajtón s amint meglátott, rohant felém. Fiúsan, pajkosan rázta a haját, melynek dús csigái homlokára hullottak, pajtáskodón karomba dugta a karját s elindultunk a keskeny utcán. Reszketett a karom, konokul magam elé bámultam, s alig szóltam egy szót. Ő ugrált, szaladgált mellettem, nem is sejtette, hogy milyen komoly és életbevágó dolog előtt áll. Sokszor magam elé képzeltem a rajzot. Jó-e? Tetszik-e majd neki? Mert akármennyire meg voltam is győződve arról, hogy sikerült a művészetben egyedülálló remeket alkotnom és ez biztosítja számomra a halhatatlanságot, mégis voltak aggályaim. De nem tudtam, hogy mik.

Istenem, két ilyen magyar nagyság, aki kiégészíti egymást! Petőfi, a világ legnagyobb költője és én, a világ legnagyobb rajzolója! S mindent leteszem ennek a kislánynak a kezébe.

— Valamire kérni akarlak, Ilonka, — mondtam halálosan komolyan, amikor a kapuba értünk. Rábámult, nem értette ezt a komoly hangot.

— Na?

— Ha letetted a könyveidet, gyere be hozzám. Jó? Mutatni akarok valamit.

— Mit?

— Majd meglátod.

— Jó.

— De ne szólj senkinek, csak neked akarom megmutatni.

— Jó! Jó!

S futásnak eredt, könyveit bedobta az ablakon s már jött is hozzám. Rettenetesen bántotta a kíváncsiság, mi lehet az, amit csak neki magának akarok megmutatni?

Pesti Napló 1931. évs. 14. 83. sz. 2.

Bent a szobában a diván támlájának támasztva állt a remekmű.

Ilonka belépett és körülnézett a szobában.

— Na? Hol van, amit mutatni akarsz?

— Nézz csak körül jobban, mit látsz? — mondtam én görbe mosollyal és a szívem reszketett a fehér trikóm alatt. Összefontam a karjaimat s úgy álltam mögötte, mint a képeken Napoleon.

— Mit néztek? Hol van? Mi az? Mutasd már!

— Hát nem látod?

— Nem látok én semmit.

— Hát ezt a képet?

Most hát észrevette. Kicsit megnézte, aztán lebiggyesztette puha ajkacskáit.

— Hát ezt akartad megmutatni?

— Ezt, — suttogtam, de mintha megfagyott volna bennem minden, egyszerre el voltam szontyolodva és értéktelennek láttam a remekművet s az életet is.

— No, ezért kár volt az a nagy hűhó.

— Csak úgy gondoltam, hogy megmutatom... — motyogtam. — Nem is én csináltam... Csak egy kép, egészen egyszerű, tő, meg szarvas van rajta, meg a Hold, látod?

— Látom. — S egyszerre nevetni kezdett, hábaütött és kiszaladt. — Te vagy a fogó! Te vagy a fogó!

Bárgyun néztem a művemet s azon a ponton voltam, hogy nekimegyek és darabokra vagdalom. Aztán megölöm magam, nem érdemes élni, ha az sem érti meg az embert, akit szeret. Most hogyan adjam neki? S hogyan vegyem feleségül!

Leültem a rajzzal szemben és nézegettem. Olyan, egyedül voltam! A remekmű kész és nem kell neki. Meg se látta... Hát ezért, ezért görnyedtem titkon és dolgoztam egész lelkemből? S amint ott ültem egyedül a szobában s bánultam a képet, mintha összezsugorodott volna a szemem előtt és elvesztette volna minden szépségét, nem volt már több, mint értéktelen papíros, rajta néhány maszatos grafitfolt.

Proletáriró a Britanniában

FÁBRY ZOLTÁN

(STÓSZ)

Nem minden író kerül börtönbe. És nem minden proletáriró. Van, aki börtön helyett elkerül a — Britanniába. Mint Kodolányi János, a »proletáriró«.

Magyar proletáriró és a Britania: lehetlen párosítás, imégha 1931-et is írunk. Ahol a Barbarciak, a Héjjasok és egyéb szadisták tomboltak a fehér terror véreibeiben: a Britania szálló ma már nem olyan veszélyes hely. A bikacsők és herélőkés már nem dolgozik, de működik és virul az ótóriai teák álarcában az irodalmi ellenforradalom vezérorgánjának a Nyugat-nak becsalicsárdája: a »Nyugat-Barátok Köre Irodalmi Szalonja«. »Napjainknak ez a rendkívül érdekes eseménye. Egész Budapest beszél róla és a legelőkelőbb közönség ostromolja.« Főattrakciója »Nagy Endre, mint a kör gazdája és a közönség kasznárja« és Kassák Lajos mellett a másik proletáriró: Kodolányi János, aki, mint maga mondja: »ha eddig is iparkodtam a proletariátus érdekeit szolgálni, úgy ezután fokozottan veszek részt a felszabadulásért folyó osztályharoban.« Hol? A Britanniában!

Kodolányi a Britanniában. Véletlen? Nem. A Kodolányi féle proletárirók csak ide kerülhetnek. Kodolányi sohse volt a proletariátus írója. Az indulástól a Britanniáig működése: egyetlen magyszerűen teleplezett tétovázás. Indulásánál még a »100%« is a hóna alá nyúlt, teljesítve a proletariátussal szimpatizáló, de még ingadozó íróval szembeni kötelességét. Amit akkor az indulásnál Vajda Sándor megállapított, az mottóként alkalmazható ma is: »Az utolsó évtized társadalmi átalakulásai válaszára állították az intelligenciát: a rohadó régi és születni készülő új világ választójára. Kodolányi egyelőre megállt az útak keresztezésénél. És félt, hogy benne is meg van az intellektuellek amaz illúziója, hogy itt le is lehet telepedni.« És Kodolányi telepedett, fészket rakott mindenfelé. Kodolányi itt, Kodolányi ott, Kodolányi mindenütt. Mit lehessen tudni? Új lap indult meg, kit találtsz benne: Kodolányit. Új mozgalom, vita ankét? Kodolányi. Aki mindenütt ott van, az nincsen sehoh. De ismerik, tudják és látják és így nem csoda, hogy Kodolányi máról-holnapra a magyar haladó szociális ifjúság szeméfenye lett, a szlovenszkoí

Sarlósok Szabó Dezső után következő 2. számú bálványja, ami azonban egy csöppet sem akadályozta meg ezt a jeles férfiut, hogy rendelkezésre ne szállítson a Reggel-nek egy Sarlósok elleni kirohanást. Amikor a Nyugat új érája megindult, az ember azt hitte, hogy a Kassákok, Illyések, Kodolányiak, ha másért nem, hát zsványbecsületből otthagyják. Nem, a Kodolányiak más véleményen voltak. Móríc Zsigmond és a Nyugat ellenforradalom? Nossza hamar egy forradalmi verset, egy szociális novellát, hogy a látszatot megmentsük, hogy magunkat megmentsük. És Zsiga bácsi boldogan öleli magához Kodolányit: »Hát látod, nekem szemrehányták, hogy a nemzeti koncentrációval reakciós irányba toltam a Nyugatot. De a te írásod, a »Küszöb« mégis csak itt jelenhetett meg« és Kodolányi visszabókol: »hiába támadják Móríc Zsigmondot, egyetlen mondata elég, hogy minden tétovázásával, bizonytalanságával s nagyságával együtt a magaménak, a magunkénak valljam s szolidáris legyek vele.« (A Nap 1930 aug. 23.) Ma már ott van szöröstől bősztől ő a teadélutáni csemegéje, a »női kérdés« nagyszerű előadója, Hamsun és Dosztojevski mélysegeinek nagyszerű analízálója (proletárirónak nincs ma tudvalevőleg más dolga) és ő a megtűrt ellenzék, aki hagyja, hogy a Britanniában a reklámanként közröhej tárgya legyen Nagy Endre és Karimth jóvoltából, aki ott az irodalmi prostitúció ellen ágál, de aki nagy szerényen elhallgatja, hogy a Frank-káv reklámnovellát ki írja.

Hát aztán? Mi közünk hozzá? Közünk van hozzá attól a pillanattól kezdve, amikor nagy büszkén a mellére ütött és beharsogta az irodalmi arénába vállalását: proletáriró vagyok. Közünk van hozzá attól a pillanattól, amikor ezt majdnem mindenki el is hitte neki és amikor néhányunk előtt először vált gyanússá a »proletáriró vagyok« csatakiáltással. Mert hogy ki a proletáriró, azt nem maga az író állapítja meg, de az erre egyedül illetékes fórum: a proletariátus. Az író vállalhatja, de a fogadalom betartásáról, eredményéről a proletariátus ítél. Ép azért ítélőszék elé Kodolányival!

Kodolányi a Forrás 1930 áprilisi számában

vezetőhelyen a vállalás minden konzekvenciájával tesz hitet proletáriró volta mellett: »Minden becsületes elszántságom megvan ahhoz, hogy a felismert igazságok vezessenek tetteimet s eggyé váljak a proletariátussal a harcban.« Alighogy ez a nyilatkozata megjelenik, főnek-fának panaszkodik, hogy őt most a polgári lapok bojkottálják, ugyanakkor azonban a Pesti Naplóban, Budapesti Hirlapban, az Új Időkben és egyéb ilyen proletárlapban kitől lehet olvasni novellákat? Kodolányitól. Eggyé vált a proletariátussal a harcban!

Véletlen, mondhatná valaki. Böngészünk tovább. Kodolányi mellverdeső manifestumában ezt olvassuk: »az én hitemnek is erősítenie kell a szocializmusban hívők hitét, az én tagadásomnak is hozzá kell járulnia az osztálytársadalom megtagadásához.« Hogy néz ki már most ez a hit és tagadás a gyakorlatban?

Szent Imre ünnepeken Budapesten. Kodolányi cikket ír róluk a pozsonyi Nap-ban. Nem éppen a legitimisták és klerikálisok szája ize szerint. Megtámadják. A proletáriró tehát harcol a klerikális és nacionalis butítás ellen. Így: lead egy nyilatkozatot »Két budapesti lap támadást közzölt ellenem abból az alkalomból, hogy a pozsonyi Nap c. újságban tudósításom jelent meg a Szt. István ünnepekről. A két lap azzal vádol, hogy én a nemzeti és keresztény ideálokat nem tartom szentnek. Nem engedhetem, hogy keresztény és nemzeti érzéseimet bárki rosszakaratúlag kétségbevonja.« (»Magyarország« 1930 szept. 2.)

Elég? Kodolányi, hisz és tagad és egy a proletariátussal a harcban — pont a szeptember elsejét követő napon. Proletártestvér, még most sem ismerted fel íródat? Ütött a rendőr? Menj talán panasza fegyvertársadhoz, Kodolányihoz a proletáriróhoz, ő majd igazságot szolgáltat a — rendőrnek. Mert Kodolányi a proletariátussal való egységes harcban szeptember elseje után arra is ráér, hogy egy kis cikkben (a »Magyarország«-ban) a magyar rendőrt glorifikálja, a rendőrt, »aki felhozta a vidéki levegőből a fővárosba az ősi magyar jóságot, kulturát és emberszeretetet«. És te vak proletár nem látnod be még most sem, hogy csak ősi magyar

h ut 1931. ápr. 20. 2. sz. 15-16.

jóságból történt, hogy egy-két sorsodat azon a napon agyonszerették. Lám Török János rendőrfőkapitány úr ezt meg is tudja hálalni és ugyancsak a Magyarországon nyílt levélben mond köszönetet Kodolányi Jánosnak a proletárirónak. Hogy is mondta Kodolányi a Forrás olvasóinak? »Egyetlen cél van csupán előttem: a proletariátus szolgálata a toll fegyverével.«

Ítélni? Felesleges. Kodolányi már ítelt önmaga felett. De mert ezt kevesen tudják: megmondtuk. És ez az ítélet.

Es ha most valaki azt kérdezi: miért támadjátok ép ezt a Kodolányit, aki mégis csak pluszt jelentett a magyar szociális irodalomban, aki mégis csak közelebb áll hozzátok és kevesebb kárt csinált, mint egy kimondott véres szájú reakciós, akkor azt feleljük: ép azért, mert hozzánk áll közelebb és mert proletárirónak vallotta magát és mert még ma is annak hiszik és látják. A csalókat leleplezni kell, a saját sorainkat kell elsősorban megtisztítani az oda nem való, az oda tolakodott, oda ügyeskedett individuumoktól. Mert ki a proletáriró? Aki minden gátlás, a harc minden konzekvenciájával vállalja és szolgálja a proletariátus osztályharcos ügyét. A proletáriró nem lehet diplomata. Minden sorsa, szava: harc az uralkodó társadalmi rend ellen. Útja nem vezethet a Britanniában, nem telepedhet le sehol, nem mondhatja: eddig és most már elég. Útja egy a forradalmi proletariátus útjával: közös és következetes osztályharc. És mióta hívják az osztályharcot Nyugatnak, Britanniának, rendőrdicséretnek és szentiszteletnek? A proletárirónak nincs szüksége szentekre, mert ő maga a példa, ő maga a tisztaság. A miénk a legszigorúbb mérték és azért vagyunk a legszigorúbbak ép azokkal szemben, akik közénkvalóknak vallják magukat. Ha aztán valaki a proletáriró álarcában a maga kisded játékaival úzi, akkor senki se csodálkozzon, ha ezt az embert, ezt a közénklopakodott kaméleont — lefricskázzuk magunkról. Ez elemi jogunk és proletárkötelességünk.

— (Gelléri Andor Endre: A nagymosoda.) Pompás, erőteljes intonálás után az embernek az az érzése, hogy ez a szinte túlságosan fiatal és merész író nem bírja majd végig az iramot. Annyi feszültség, annyi zsúfoltság mingyárt az első fejezetekben, amennyi csak az erejét nem kimélt, sőt azt pocskoló ifjú romantikus-tól telik. De lépésről-lépésre bomlik ki a történet, egyre teljesebbek lesznek a figurák, egyre átfogóbbak a szimbolumok. Ez a *nagymosoda* nem csupán azt a műhelyt jelenti, ahol a nagyváros legkülönbözőbb emberei összehordják a szennyestüket. Szimbolummá nő a nagymosoda, a szennyessel bőven megtelt társadalom monumentális szimbolumává s Gelléri mindenénél nagyobb érdeme, hogy a szimbolumai nem válnak banálisokká, emberei nem válnak dróton rángatott figurákká, a való, reális élet fze csap ki a látszólag legirrealisabb helyzetekből s emberekből is. Van fantáziája s van beleélő képessége s mind a kettőt meri és tudja is használni. Néha lélegzetállítóan groteszk, máshol az első pillanatra abszurdnak látszik. Szinte bekötött szemmel járkal problémák s titkok felett, nem is tudja, milyen mélységek nyílnak meg alatta. Ez a legfőbb ereje; de *gyengesége* is. Egyik-másik alakja elveszti maga alól a talajt s tisztán a képzelet álomfigurájává válik. A fiatalság lírai álmodozása ez, — amely ebben az erőteljes regényben még ott párázik; de a párafelhőn át tisztán és valóságosan látjuk a végtelen világot. (Kodolányi J.)

Magyarország 1931. ápr. 29.

69. n. 6.

1931. máj.

31

ZSUZSKA NÉNI KOPORSÓJA

Lassan hozta be a pirosmázás korsóban illatozó noa-bort s előbb letörölgetve az asztalt s letakarva szépen pirosszélű lenvászon terítővel, odaállította a közepére, kis poharat is tett mellé, meg cifra tányérban puha kótrétést, aztán odaült maga is és kínálgatott:

— Egyön hát, lelköm. Igyék is hozzá. Igön-igön jó borunk lett az idén. Hogy má tavaly, no. Igön jó a buzánk is, olyan a lisztje, akár az a valóságos harmat. Lá, én is má csak ezt tudom rágni, mőte a fogaim elbúcsuztak tőlem, hej, hej, hogy elmen az élet... Még csak mast vót ni, hogy maga is, lelköm, kis meztélábas gyerökese vaót, az udvarba futosgált, osztán mamá felesége, gyeröke van...

Szívből szakadt a sóhaja, az élet mulandóságán érzett bánata s két csontos, hosszú, barna ujjával végigsimítgatta ráncos arcát, fogatlan ajkait s fekete, örvénylő szemét. Még most is örvény volt a szeme, de már nem szerelem örvénylett benne, nem is a régi, ormánsági temperamentum leigázó ereje, hanem a pusztulás fekete mélye, a sir ürege, a halál zordon árnyéka. Még délceg volt az öregasszony, igazi kemény, szívós, csontos és inas ormánsági öreg, a haja hollófekete fürtökben bukkant ki hófehér lenkendője szélén, a tartása mint a jegenyéé. Még a halála is erő, még a pusztulása is büszke-

Erdélyi Helikon 1931. máj. 5. 2. 393-395.

ség. S azok a különös tisztafehér lenruhák, a ragyogó bikla, minden, minden fehér rajta. Még ma is gyászolja egyetlen lányát, az évek folyamán világ-szépévé magasztosult Julit. Gyászol. Hófehérben, ragyogó ormánsági gyász-szal. S a lány már tizenöt éve porlad a gilvánfai temető ékes kriptájában...

Elmerengve tépdeselem a foszladozó köttrétest és csurgatok a pohárba egy kis bort. Az öregasszony, gyermekségem tanuja, vigyázó ujjakkal simít-gatja fehér ruhája redőit s beszél. S az apró ablakokon beárad a gerendás, földes szobába a májusi napfény s a földek illata.

— Jaj, de régön is láttunk má magát, lelköm, de régön is. Azuta meg-férfiásodott. Messze vitte a sora mitőllünk, igön messze... De messze vi-vött ám engöm is az élet. Egyre csak messzibb az áldatlan velágtól s köze-lébb az én egyetlen, szépségös Julimhoz. Má nem sok üdő kell és meglátom ütet. Mer végezetre eltétetött az igazság koronája. Aligság-alig várom má azt a napot, amikor béhunyhatom a szömömet. Mi öröme van az ejen öreg-nek, mint amejen én vagyok? Vasárnap kint vótam a Julim sirjánál, elnéző-gettem, mejen szép helye van, mejen jó helye van szegénnek, mejen békes-ségbe aluszik örökké. Amikor utoljára kibontottam a kriptáját, úgy vót mindön, akár a szobába, még a fotográfiája is a koporsó fölött, meg se fakult, a szép diafa koporsó mast is úgy ragyog, akár a temetés napján... Igön szép diafa koporsót faragtattam neki. A párja ott van a palláson, az az enyém lesz, nem sokáig vár má engöm. Egy fábul faragtattam mind a kettőt, ett állt a nagy diófa az udvaron ni, abbul van... Hát ahogy mon-dom, mindön azonmód van mast is, ahogy akkor béröndöztem neki. Ott a faragott szökrönybe a sok szép vászony, bikla, kelöngye, a rózsás selyöm-kötényök, kendők, a verágos tányérok a falon... Igön-igön szép kripta... Akár egy szoba. Maj én is odafekszök melléje a koporsó párjába s akkor...

Elmereng. Vékony ajkán megnyugodott, boldog, szelid mosoly játszik, amint megérinti az utolsó szépségek napfénye. S a muskátlicsókrokon méhek zümmögnek az ablakban.

— Szeretném látni azt a koporsót — jegyzem meg illedelmesen.

— Maj csak, lelköm, maj csak — nyugtat meg s kissé felemeli figyel-meztető ujját. — Megmutasztom. Meg a szép selyömhummikat is a szök-rönybe. Mer én má összeraktam mindönt az utósó uramra. Külön, améket az onokáimnak hagyok, külön, améket a szegényöknek és külön a magamét. Mamá... mamá nem úgy van, mint ahutyan az én üdömbe vót. Mamá kiforgatták a velágot régi mivöltából. De én még úgy látom az én Julimat, amejen akkor vót. Szép, kerékképü, mejjes, derék, piros lánnak, akin rin-gott a bikla, suhogott a szép verágos selyöm, aki olyan vót, mint én, meg az anyám, fehérbe járt... fehér vót kívül-bévil... Aki együtt járt velem a mezőre, együtt áztatta a lenöt, törte, fonta, szütte... A Julim...

Nem sír. Már régesrég elmúlt a sírás ideje. Zord nyugalmában a halál bizonyosságába vetett hittel, úgy néz a napfényes ablakra, mint aki már messze elmaradt a világ minden szépségétől és minden rút zürzavarától, akinek a halál harmóniája az egyetlen szépség és remény. Felkel az asztaltól, int. Egyenesen lépked előttem, s fehérén, mint valami hatalmas, lobogó gyertya. S a dohos szépszobában levesz a szekrény tetejéről egy kulcsot, vi-gyázva illeszti a faragott diófaláda, a szökröny zárába s megfordítja benne, mintha a múltat nyitná ki minden selymével, szépségével, illatával és virá-

1931. máj

KODOLÁNYI JÁNOS: ZSÚZSKA NÉNI KOPORSÓJA

gával. S kitergeti a suhogó selymeket, a mélysötét lilákat, feketéket, kékeket. A szoba homályában kivirítanak a tenyérszi rózsák s könnyesen kacagó búzavirágok. A halványkék kebélek és hótiszta biklák ragyognak. S ő szeretettel simogatja, becézi, rakosgatja őket. Lassan, megfontoltan, egyhanguan beszél:

— Ezt, ezt a nagyverágut igön szerette a Julim. Nem is temettem mellé, hadd lássam, amég élök. Ebbe a lilába olyan vótam, akár a nyiló rét, mikor alkonyodik. Az orcám, mint a nap. Hajam, mint a sötét fölő. Hej, hej... Ebben akarom eltemettetni magam a Julim mellé...

S nem kellemetlen a halálnak ez a furcsa, hervadószagu hangulata. Inkább megnyugtatóan józan és poétikus is egyszerre. S lassan rakosgatja a régi kincseket, mintha egy-egy régi letűnt nap ragyogna fel újra. És simogatja, hajtogatja szeretettel őket.

— Gyűjjon hát, lelköm, mast megmutasztom a koporsót — mondja végül, megtörve a csendet. Lezárja a szökrönyt, a kulcsot visszateszi a helyére.

S elindul előttem a padlásra.

A pókháló, verébhadról körülzajongott gerendák alatt, éppen a beözölő napfény sugárkévéjében, ott áll a hatalmas diófakoporsó. Mérev és súlyos, mint ez az asszony, aki bele fog feküdni. Ragyogásában is sötét, faragottságában is végtelenül egyszerű, mint ez a zordon, református haldokló. S a koporsó egyik oldalán ott ragyognak az aranybetük: Özv. Kovács Sámuelné... S a másik oldalon: Él... évet...

Mennyit élt? Meddig él?

Megnézem a felírást jobban: Élhetvenhárom évet.

Elámulok és megborzongok, most először... Ilyen rettenetes bizonyossággal tudja ez az asszony, hogy meddig él? Talán a halála napját is ismeri? Ki mondta meg neki? Mióta tudja? Vagy előre megszabja magának az élete határait s azokat nem lépi túl s azokon nem is marad innen?

— Amikor a Julimat temettünk, akkor éjjel álmomba megjelönt ü előttem és azt mondta: „Édős, maga hetvenhárom évig él, három nappal se többet... Megtuggya maj előre, amikor menni kell, mer én szólok.“ Hát azért irattam a koporsómra, hogy hetvenhárom évet élök...

Elindulok a padlás nyílása felé. Nyugtalanok lehetnek már odakint a lovak! A por, a meleg, a pókhálófüggönyök csüngő sorai a szívemre nehezdednek. S miközben némán és szorongva lépkedek a pengő deszkalépcsőkön lefelé, ő a hátam mögött vidáman magyaráz:

— Nem kell má sokáig élni! Nincs messzi a hetvenhárom. Akkor megjelenik álmomba a Julim és szól neköm és én elmék. Találkozunk Ábrahám kebelén, a sírját se kell má kinyitni azután többet. Együtt aluszunk a szobába, a föld alatt, egy ágyba...

S a hangjában nincs semmi titokzatos. Nyugodt az és erős, mint a nyári szellőben sutgó tölgyfa egyhangú, magányos szava.

KODOLÁNYI JÁNOS

BALOLDALISÁG — A MARXISTA KRITIKA GYERMEKBETEGSÉGE

Kodolányi János alábbi soraiban a marxista dialektikára hivatkozva — kétségtelenül saját viselkedését ért bírálatok miatt is — óvati a fiatalabb marxista nemzedéket a marxizmusnak a műkritikában való helytelen alkalmazásától, túlzásnak, sőt gyermekbetegségnek minősítve azt a baloldaliságot, amely ítéletei megfontolását nem terjeszti ki a viszonyok és körülmények egészére, holott az igazán marxista értékelésnek ez az első feltétele. — Ezt a kérdést, — ha némileg más fogalmazásban, — szóváltették Németországban is, úgy kívülálló, mint belülről a marxista vonalnak. A KORUNK sem zárkozik el e kérdés előtt. Kodolányi soraival kapcsolatban azonban szükségesnek tartja előrebocsátani, hogy minden, az alábbi sorokban felmerülő ellenvetés igaza azonban billen fel, hogy az ilyen etők nem számolnak a kétségtelen tisztaságú erőfeszítéssel, amit az igazán marxista írók ma — ép dialektikus szempontból a lehelyesebben — kifejtnek: egyrészt azért, hogy a maguk fegyvertelen tollharcával a másik oldal álligfegyveres marxistaellenes köztötségeit nyugalmi helyzetükből kiemeljék, másrészt pedig, hogy azokat az írókat, akik akár tudatosan, akár a körülmények anyagi kényszere folytán mindkét ponton szerepelnek, a frontok valamelyikére kényszerítsék, — mert jól tudják, hogy a fegyverek egyenlőtlen harcában s az arcvonalak egyre élesebb kialakulásában ma mindenkinek csak egy helye van, még ha ez az egy hely-vállalás áldozatokkal is jár. Ah ez különösen a magyar irodalomban, melyben ép a két fronton szereplők miatt áldatlan a zavar s veszedelmesek a kitérések. Ennek a leszögezése mellett Kodolányi tételei sorra kerülhetnek. Különböztetve pedig a marxista írók bizonyára kifogják fejteni véleményüket. (A szerk.)

Az osztályellentétek egyre nagyobb méretű kiélesedéseivel, az osztályharc egyre tisztább kibontakozásával, az újabb forradalmi hullám jelentkezésével egyidejűleg természetesen jelentkeztek s jelentkeznek írók és költők is, akik a társadalmi és gazdasági harc ideológiai kifejezését hozzák. Ezek az írók több-kevesebb világossággal szögeznek le álláspontjukat a forradalmi mozgalmakkal szemben, aszerint, hogy milyen osztályból származnak, milyen konfliktusok erővonaláiban állanak s milyen gátlással kell megküzdeniök. A marxista kritika feladata az írók működését figyelemmel kísérni abból a szempontból, hogy mennyire közelítették meg a marxista szemlélet követelményeit s mennyiben használnak a munkásmozgalomnak s így az emberiség haladásának is.

Ma már ilyen kritikában nincs hiány. Az újabb nemzedék esztétikusai még akkor sem tudnak szabadulni a kordiktált marxista szemlélettől, ha azzal mereven szembenállnak s perborreszkálják. A nyíltan fasiszta orgánumok kritikusai is elárulják a dialektikus materializmus hatásának gyakran pregnáns jeleit, ha helyes kiindulási pontjukból nem bicsaklanának minduntalan erőszakolt következtetésekbe, első pillantásra forradalmi kritikusoknak tarthatná őket az ember. Következtetéseik azonban szigorúan determináltak s a marxista gondolkodó ezen nem csodálkozhat. S ha még fasiszta kritikusok is gyakran meglepő megértést tanúsítanak forradalmi írók iránt s nem egy cikkükben a legnagyobb elismeréssel és bámulattal adóznak a Szovjetunió kulturmunkájának, sőt népszerűsítik azt, csak természetes, hogy a marxista kritikusok munkálkodása is egyre nagyobb méreteket ölt s ma már tekintélyes számban vannak egészen kiváló egyéniségek, akik a magyar kultúra ügyét megfelelő bírálatban ré-

Korunk 1931. máj., 5. p. 395-399.

1931. máj.

szeszűk s az írók munkáját azonnal mérlegre vetve, marxista szempontból glosszálják.

Ez nagyon örvendetes jelenség. A magyar munkásmozgalom jövőd kibontakozását mutatják ezek a jelek. Annál sajnálatosabb azonban, hogy marxista kritikusaink a kamaszkor olyan mértéktelen romantikájába estek, ami elvakultakká teszi őket, merev dogmatizmusba burkolja szándékaikat s eltépi őket a realitások talajáról. Végeredményben ez is természetes. Abban az állapotban, amelyben ma a magyar forradalmi irodalom és a munkásmozgalom van, a dialektikus kilengések is nagyok. Apátia, lemondás, pesszimizmus és belenyugvás az egyik és mértéktelen, hisztérikus tettvágy a másik oldalon. Apáink generációja a forradalom bukása következtében a megtorpanás lelkiállapotába esett, a fiataloké, akikben ég a cselekvés vágya, a romantikus dogmatizmus elvakultságának szélsőségeibe. Az előbbiek hirdetik, hogy „a forradalmi hullám elmúlt” és hogy „nem szabad az embereket a falnak vinni”, továbbá „most az építő szocializmus kora következett el”. A likvidátorságnak ezek a zászlóvivői éppen úgy nem tekinthetők igazi marxistáknak, mint ahogy, meg kell végre mondani, nem igazi marxisták azok sem, akik minduntalan „árulást” szimatolnak, akiknek semmi sem eléggé szocialista és semmi sem eléggé baloldali. Ezek a kritikusok pontosan számontartják, hogy ki hova írt verset, vagy elbeszélést, ki milyen körben, vagy társaságban tartott előadást, melyik politikai napilapban jelent meg cikke és mindezeket a bűnőket olyan vehemensen olvassák az írók, költők fejére, mint valamely karmelita hitszónok. Immár odáig fajultak a dolgok, hogy a költőtől vezércikket követelnek, kifejezéseit, metaforáit, rímelését politikai serpenyőre teszik s ha le meri írni, hogy rigófüttyöt halott, hogy erdőben járt, hogy a szeretőjére gondolt, ráolvassák a fejére: te a falun csak szépséget látsz, azt mondod, hogy csak rigófütty, erdő és lány van a világon s a szegény paraszt paradicsomi boldogságban él. Ha egy író, aki egész életében a csavargókról írt, a szegények életét festette s aki írásaival közismertté s érthetővé tette az elnyomottak nyelvét s érzésvilágát, egy csavargóval nagybögőt cipeltet, szigorúan ráolvassák, hogy eladta magát a burzsoáziának, a jóllakott polgárt mulattatja s ő maga az, aki pénzért a hátán cipeli a nagybögőt. S még jó, ha a kérlelhetetlen kritikus megpróbálja állításait idézetekkel bizonyítani. Mert a legtöbb esetben megelégszik az ex katedra kijelentésekkel s természetesnek érzi, hogy amit ő lakonikusan leszögez, úgy is van. Ez a romantikus dogmatizmus azonban hovatovább olyan ártalmassá válik, hogy a különben is nehéz helyzetben levő írókat elkeseríti, munkájukba vetett hitüket elveszi s azt a meggyőződést plántálja beléjük, hogy éppen úgy ki vannak szolgáltatva harcostársaiknak, mint ellenségeiknek és éppen annyira különállók saját elvtársaik között, mint abban az osztályban, amely ellen harcolnak.

A marxista kritikának, mint minden néven nevezendő marxista cselekvésnek, az empiriából kell kiindulnia. Objektív figyelemben kell részéstenie a valóságot, a tényeket kell csoportosítania s a valóságra kell következtetéseit felépítenie. Szemléleti módjában dialektikusnak kell lennie, ez az egész dolog lényege. Amikor tehát a magyar marxista kritikusok kiterítenek maguk elé egy művet, elsősorban azt kell vizsgál-

niok, hogy milyen körülmények s milyen hatások között született a mű. Azután: milyen viszonyban áll egyrészt a polgári társadalommal, másrészt a munkásmozgalommal. Továbbá: hogy viszonylik a mű írójához, írója életéhez s régebbi műveihez, van-e benne fejlődés, mitől kell az író óvni s milyen lehetőségekre kell figyelmét felhívni. Csak így felel meg a kritika igazi hivatásának, csak így szociális, így nevelő, így érték megállapító egyben.

Ha pedig a marxista kritikusok valóban meg akarnak felelni ennek a hármaskövetelésnek, akkor nem szabad figyelmen kívül hagyni azokat a viszonyokat, amelyek között ma a magyar irodalom él és dolgozik. A magyar író helyzete ma még sokkal nehezebb, mint amilyen a múlt század elején volt. Egész súlyával ránehezedik az államhatalom vaskeze, a polgári társadalom ezer és ezer elnémitő, terrorizáló eszköze és nem utolsó sorban az éhezés. Hogy az államhatalom miért oly erős és milyen szükségszerűségek erősítették meg, azt e helyen kifejtésem bizonyára fölösleges. A szétforgácsolt proletáriátus, amely nem rendelkezik megfelelő harci szervezetekkel, nem tudja ellensúlyozni az államhatalom nyomását. Kritikusaink önkénytelenül is a németországi helyzetet tartják szem előtt, ám elfelejtik, hogy éppen a német államszervezet relatív gyöngesége enged meg, — mert kénytelen megengedni —, bizonyos szólásszabadságot s az írói függetlenség dolgában elmegy a lehető legvégső határig. Ezt a szemléletet a magyarországi viszonyokra semmiképpen sem lehet alkalmazni! Hiányozván a harcos munkásszervezetek, nincs marxista sajtó sem s minden ilyen irányú kísérlet megakadt az államhatalom éberségén. Magyarországon ma csak polgári sajtó van s ez a sajtó természeténél fogva át meg át van szöve a kapitalizmus érdekszálaival. A cenzura ezer és egy eszközzel rendelkezik, noha hivatalos cenzura alig van. A legszigorúbb cenzorok maguk a szerkesztők, akik nem győzik hangoztatni a sajtószabadság szentségét. Ha tehát a marxista kritikusok százszázalékos forradalmi írásokat követelnek, azt is meg kell mondaniok, hogy hol jelenhetnek meg ezek az írások: s hol biztosítják az író kenyerét.

Persze, az íróknak is van úgynevezett érdekszervezetük. Ennek a szervezetnek az élén azonban, magától értetődően olyan emberek állnak, akik a polgári társadalom oszlopai és az államhatalom exponensei. Díszelnökei a legmagasabb arisztokrácia és az aktív miniszterek sorából kerülnek ki. Ez a szervezet még azt sem teszi meg, amit a kereskedelmi, ügyvédi kamara, vagy az orvosegyesület: még a polgári írók életstandardjait sem őrzi. Minden bejelentés, tárgyalás, megkérdés nélkül éppen a közelmúltban szállították le huszonöt-harminc százalékkal az írói honoráriumokat s az írók szervezete még csak fel sem vetette ezt az ügyet. Azután meg: a tömegek együttérzésére sem támaszkodhat ma az író. Van egy megszervezett polgári olvasóréteg, ennek legfelsőbb csoportjai magyar írókat alig olvasnak, német, angol és francia könyvek eredeti kiadásait vásárolják. Amelyik rész pedig magyar írókat olvas, egyrészt nem kapja meg a szocialista írókat, mert azt a kiadók lélekzethez sem juttatják, ha csak hangtompítót nem tesz a szájára, másrészt pedig ő maga is irtózik minden olyan gondolattól, amely konzekvensen kényszeríti a valóságok felismerésére. A proletárság részint képtelen könyvhöz:

1931. máj.

jutni, könyvtárai nem gondoskodnak igazi marxista irodalomról, kiadóvállalata Turgenyev, Aldanov műveit tálalja fel, sajtója egészen elpolgáriasodott, másrészt pedig meg sincs szervezve. A nagy proletártömegek milliói mint felszántatlan, gyommal-dudvával benőtt terület szomjasan, ámde hiába várják az igazi kulturmunka hatásait. Budapesten s néhány nagyvárosban van egynéhány forradalmi gondolkodású komoly intellektuáll és munkás, ezek azonban oly szegények s oly kevesen vannak, hogy rájuk józanul nem lehet építeni. Ha egy-két író, mint pld. Nagy Lajos, a maga bőrére kiadja komoly műveit, csak néhány száz példány elkészére számíthat, a nagytömegekhez nem jut el egy sora sem.

Ebben a helyzetben tehát a magyar író számol a lehetőségekkel. Teljesen magárahagyottnak érzi magát, mint a partizán, látja a célt, ismeri erejét s az ellenállás nagyságát s tudja azt is, hogy, ha esetleg leütik, ott rothad el segítség nélkül s még csak meg sem siratják, még csak azt sem tudják, hogy elesett. Temetése: a közöny és a káröröm. Meg kell tehát tartania pozícióját, ahol csak lehet s önmagát, kell tudnia tűrni és várni, éppen az ügy érdekében. Néha „ketőt kell lépnie visszafelé, hogy egy lépést tehessen előre.” Munkája kettős: egy romboló irányú munka a polgári társadalom és annak ideológiája felé s egy alkotó, építő, amennyiben erre egyáltalában képes. Sokan csak rombolómunkát végezhetnek, aminek megvannak az író származásában, osztályhelyzetében és különböző konfliktusaiban rejlő okai. S ha a marxista kritikus megfontolja azt a dialektikus igazságot, hogy hatalom nélkül nincs alkotómunka s hogy tehát a proletáriátusnak előbb hatalomra kell jutnia, hogy a maga kultúrelétét maradéktalanul élhesse, meg fogja érteni azoknak az íróknak a fontosságát, akik műveikben a polgári társadalom ideológiáját rombolják, gyakran abban a világos tudatban, hogy a munka második fázisát talán meg sem éri. Az ember a társadalom függvénye. A magyar író függvénye a magyar társadalomnak s tőle olyan munkát kívánni vagy várni nem lehet, amelyet a német vagy orosz írótól várhatunk, sőt követelhetünk.

Annak a hangnak tehát, amelyet marxista kritikusaink túlnyomó részénél tapasztalhatunk, meg kell szünnie. Nem szabad diadalmas keserűséggel felkiáltani, hogy lám, ismét áruló lett a költő. A kritikában eluralkodó lírai kitöréseknek meg kell szünniök s át kell adni helyüket a komoly, tárgyilagos boncolásnak, mérlegelésnek és szigorú nevelőmunkának. Óvakodni kell attól, hogy egyes kritikusok saját hisztérikus türelmetlenségüknek adjanak kifejezést, mert azzal elérhetik ugyan, hogy egy-két írót ugyanolyan kirohanásra kényszerítsenek, amelyet a kritikus tanúsít, de ebben nincsen semmi köszönet. Csak annak a cselekvésnek van igazi értéke, amelyet önmagunk kényszerítünk ki önmagunkból s amelyek a saját helyzetünkől fakadnak. Lehet, hogy akad költő, akit belehajszolhatunk valamely „százszázalékos” cselekedetbe, ám az egészen bizonyos, hogy a szuggesztív hatás csökkenésével ugyanolyan erős visszaesés következik el. Ez törvény, amit a történelem is, a mindennapi élet is igazol. Az efféle kirobbanások még kárt is okozhatnak s már megszerzett pozíciók feladására vezethetnek. Le kell mondanunk arról, hogy az abszolút teljességet megvalósítsuk s mindenkor arra kell törekednünk, hogy az adott helyzetben elérhető

legteljesebbet műveljük. A marxista kritika feladata pedig mindenekelőtt az, hogy az abszolút teljességet a relatív teljességgel összemérje s kikutassa azokat a módokat, amelyek az abszolút teljességet megközelíthetőkké teszik az adott körülmények és követelmények között.

Ezt pedig a marxista kritika reálpolitikájának nevezném. Benne van ebben az is, hogy nem az abszolút célok egyoldalú leszögezése a főfeladat, hanem azok realizálása. S mindaddig, amíg a kritika csak az egyik tereńnumon marad s a másikat elhanyagolja, nem igazi marxista kritika.

(Budapest)

Kodolányi János

A fellázadt kislány

Írta: KODOLÁNYI JÁNOS

Még fehér volt az arca, még sötétek a nagy, ártatlan szemei, még friss a keze és ruganyosak az apró lábacskái, de már alig-alig sejtethető árnyékot rajzolt finom alakja körül két keserű vonás és a mosolya mintha bágyadt, szomorú, lemondó lett volna. Amikor ott ült a varrógép mellett s komoly fejét a szövetek, vagy fehér vásznak fölé hajtotta, mintha valami titkos, láthatatlan súly nehezedett volna rá. Ő maga sem látta ezt a súlyt, nem is tudta, hogy barna hajkoszorúja most mélyebben hajlik a varrógép fölé, mint néhány évvel ezeőtt, nem vette észre azka körül a mélyebb sávokat és a mosolya szomorúságát is másnak, idegennek lehetett csak észrevennie. De, hogy mégis volt valami haj az életében, valami sötét, rendellenes dolog, azt nem tagadhatta. Mert például nem tudott úgy elgyönyörködni az udvar sok cifra virágában, a rózsákban, árvácskákban és violákban, amikor a varrásról felemelte a fejét és sóhajta kinézett, nem tudott örülni a bányafelhőknek, amelyek fehéren és rózsaszínűen úsztak a szomszédos háztető felett, az egész megszokott képben, amit ott látott maga előtt már gyermekkorra óta. És amikor késő este fáradtan, káprázó szemmel lefeküdt, hiába vetett magára keresztet és tette össze a kezét, nem tudott úgy imádkozni, mint valamikor. Mintha üres lett volna a ház, amelyben gyermekkorát töltötte s hol apja, a néhai öreg tanító harmóniuma zengett estlénként. Eleinte különösen az rémítette meg Irénkét, amit az imádkozás körül tapasztalt, mert nagyon vallásos lány volt s hűségesen elment a templomba minden vasárnap és ünnepnap. Irénke érezte, hogy valamiképpen hiábavaló az imádság, hiányzik a szem, amely azelőtt figyelte, láthatatlan száj, amely felett s a

símogató kéz, amely megnyugtatta. Feküdt hanyatt az ágyban, alig vett lélekzetet, nehogy az anyját felébressze és nem tudott imádkozni, nem tudott, nem tudott, hiába... Fásultan bámult a sötétbe. Így kezdődött...

Aztán egy nap jobban megnézte magát a tükörben s akkor látta, hogy már nem olyan, mint azon a régi képen, az apja könyvszekrénye mellett. Mintha finomabb, fehérebb, légiesebb és fásultabb lett volna. Akkor olyan volt, mint egy vidám baba, kacagott a szeme és a szája, kacagott a kis kecses termete és apró lába, olyan volt, mint amilyenek a kis falusi tanítólánykák szoktak lenni, virágok között, a lugas előtti kispadon... Irénke soha nem mert volna arra gondolni, hogy amikor egy-egy kis gyermeket hevesen összecsókol, valami titokzatos, mélységes vágy nyilatkozik meg ebben... hiszen... ez bűn is lett volna! Vagy amikor mohón olvasta Petőfi „Cipruslombok“ című versciklusát, nem is álmodta, hogy valakinek a hangját hallja ezekben a szomorú, holdfényes, egzaltált versekben, hogy is sejtette volna, hiszen férfiról ábrándozni... a Sátán incselkedése. Ugy-e? Irénke, szegény kis Irénke, várta, hogy az anyja majd egyszer elébe vezeti a lovagot, szerény, csöndes kis falusi tanítót, vallásos fiatalembert, akinek egy-két disznója és tehene is van, keveset dohányzik, nem iszik alkoholt, harmóniumon játszik nagypénteki énekeket, mint a szegény, jó papa... S akihez neki szabad lesz feleségül mennie, miután meghallgatott egy éjjelizenét, hogy: Jártam ablakid alatt egy holdvilágos éjjelen... De az anyja csak kötögetett éveken át s nem hozta a szerény kis tanítót... Sőt még csak nem is említette, hogy akadna tanító, aki hozatná magát.

Irénke nem volt lázadó lélek. Csak a fogát szorította össze néha éjjel, amikor tenyeres-talpas parasztlányok menyasszonyi ruháját varrta s jobban belemerítette ábrán-

Magyar Hírlap 1931. máj. 10. 105. sz. 4.

dos pillantását a szemkápráztató varrásba. S néhány különös szokást vett fel anélkül, hogy akarta volna. Például, ha kérdeztek valamit tőle, alig észrevehetően lebiggyesztette kis száját s úgy felelt. S ha megtörtént, hogy az öregasszony percekig várt, amíg Irénke válaszolt neki. S a munkája felett is megállt sokáig, kinézett az udvarra, amelynek már minden fűvét, bokrát ismerte s nem gondolt semmire, nem látott semmit, csak a szemét futotta el a könny s szerette volna hajkoszorús fejét lehajtani a varrógépre s úgy zokogni dühös keserűséggel s aztán meghalni... Magával vinni még a kedves Foxi kutyát is, egyellen barátját...

Mikor vasárnap beállított a szomszédból a menyecske, karján a kisgyermekkel, hogy a templomba menjenek együtt, mint már anynyiszor évek óta, érezte, hogy nem bír tovább valamit. Megpattan benne valami. Anyja már feketébe öltözve állt a küszöbön, kis vézna madártestével, hosszú, idétlen ruhájában olyan volt, mint a barázdán komolyan ácsorgó varjú. Irénke eddig még sohasem látta az anyja visszataszító groteszkségét. Varjút Varjút! S az udvarra nyíló ablakon beözönlött a buja, nyári napfény s ott villogott a halott apa árvánmaradt, néma harmóniumán. Irénke összeborzadt s felgyülemlett valami a torkában. Visszalökte a szoknyájába kapaszkodó gyermeket — milyen undokok a gyerekek! — szinte rosszul lett, amint arra gondolt, hogy most ezekkel a templomba menjen... Miért?! Imádkozzon? Kihez? Hallotta, amint anyja megbotránkozva skoltja:

— Irénke! Mit csinálsz?

De a kisgyerekek hanyatesett s ez olyan kegyetlen örömmel töltötte el... Szembeállt az öregasszonnyal s babaarca elpirult, eltorzult, szeméi sötétlen villogtak, fehér homloka összehúzódott... Rikácsolt a hangja, egészen idegen volt előtte is:

— Nem megyek! Nem megyek! Nem imádkozom, nem, nem, mit akar maga vén rabtartó, porkoláb, én nem imádkozom!... Undok varjút!

Könnyei lefolytak gyűlöletből eltorzult arcán s könnyű kezeccskéjével a hajába túrt. A gyerek visított s a mama elejtén imakönyvét, rémülten csapta össze a kezét:

— Az Istenért, Irénke... Megbolondultál?

De Irénkére nem lehetett ráismerni. Toporzékolt és rikácsolt, szépmetszésű baba-száján olyan szavak csaptak ki, amelyek csúnyák lettek volna egy mosdatlan héresszony szájából is. S hogy eltorzult ez a szép kis szája! Milyen sötét, gyűrött és dült volt máskor sima, szomorú fehér arca! Nem tudta, hol van, mit mond, mit csinál és miért kínlódó, tépelődő, csalódott szellem szállta meg és ejtette révületbe... És kiabált:

— Maga hazug, maga hazug! Maga megcsallt!...

Aztán leomlott a varrógép mellé, ráborult, válla meg-megrándult, úgy rázta a kínlódás. A nap rásütött a hajára és glóriát vont kis babafeje köré.

Egy pillanat mulva megnyomta lábával a varrógép pedálját, fejét felvetette és gyűlöletteljes káröröm ragyogott fel rajta sötétlen. Formás lába dühösen taposta a pedált. A gép berregve elindult. És Irénke kétségbeesett kéjjel eresztette neki a patyolat menyasszonyi ruhát a hidegen csillogó tűnek. Varrta, varrta, hajította, taposta, gyilkolta a ruhát, a kész ruhát, amelyben egy parasztszasszonynak kellett volna örök hűséget esküdni, örök boldogságot fogadni az oltár előtt mirtuskoszorúsan...

És a vadul száguldó tű belevágott, belehasított s Irénke fínom, gömbölyű kis babalába gyönyörrel varrta, tiporta tönkre a remekbekészült menyasszonyi ruhát.

1931. máj. 17.

A NÉMA VÁROS

ELBESZÉLÉS

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

— Mért nem hajt gyorsabban? — kiáltottam a kocsisra, amikor Nekezesd főuccáján a szálloda felé iparkodtunk.

A kocsis visszafordult és suttogva mondta:

— Meg van tiltva, uram. Rendelet van rá, hogy csak lépésben haladhatunk.

— Mért nem beszél hangosabban? Beteg a torka?

— Nem beteg az uram, — suttogta megint a kocsis, mintha titkot súgna, vagy mintha aludna mindenki s attól félne, hogy felébreszt valakit. — De nem szabad hangosan beszélni.

Ez a fickó részeg, gondoltam. Mert az mégis csak lehetetlen, hogy egy nagy városban csak lépésben mehetnek a járművek s csak suttogva beszélhetnek az emberek. De amikor körülnéztem s láttam, hogy nemcsak mi haladunk tetűlassúsággal, hanem még az autók is, mintha minden, minden odaragadt volna a kövezetűhez, lassanként igazat kellett adnom a kocsisnak.

Leesett az állam a bámulattól. Mekkora város! Az uccákon szikráznak az ívlámpák, a paloták tetején villamos transzparensok ragyognak, minden olyan elevennek s lüktetőnek látszik s mégis mintha álmoké lenne az egész város. A kocsik, autók csak lépésben vánszorognak, s mintha óriási fekete posztó takarna mindent: hang alig hallatszik. No, itt alaposan keresztülvitték a csendrendeletet!

Amikor szorongó bámulatomból kissé felocsudtam, ismét megszólítottam a kocsist:

— No és mondja, barátom, miért ez a csend, ez a borzalmas lassúság?

— Hát csak azért, uram, — suttogta a kocsis és visszafordította a lovait, nehogy eszükbe jusson egy kicsit trappolni, — mert az egész város alá van aknázva...

— Aláak...

— Egenis, nagyságos uram. Borzasztó üregek vannak a föld alatt, a tudósok azt mondják, hogy már millióm esztendő óta. Valamikor tűzhányó-hegyek voltak erre felé — s körülmutatott ostorával

a villanyfénytől vibráló égboltozaton látszó fekete hegyek felé. — A földalatti tűz kivájta a talajt. Ha figyel egy kicsinyég, hallja is tán a tompa robajt...

Fülelni kezdtem. Valóban, a lovak lépteire halk, tompa, félelmes dübörgés felelt a kövezet alól, mintha pincén jártunk volna. Most már beláttam, hogy nem mese az, amit a földalatti üregekről beszélnek s mint vérbeli riporter, előre örültem ennek a szenzációnak.

Legalább félórát tartott a cammogás, amíg a szállodához értünk. A valóban impozáns, villanyfényben úszó épület portája alól ketten is ugrottak a bőröndjeimért és suttogva kérdezték, hogy milyen szobát parancsolok. Majd a lifthez vezettek s csakhamar igen elegáns, tiszta, barátságos szobában találtam magam. A szoba, persze, semmiben sem különbözött más szállodai szobáktól. Csak amikor a feltűnő helyen függő »Házirend« felírású ukázt olvasni kezdtem, láttam, hogy bizony, itt minden egészen másként van, mint azokban a városokban, ahol hosszú útszágirói pályámon megfordultam. A cédula elsaján nagy, vörös betűkkel ez az intelem viritott: *A csend életkérdés! S azután rövid, de kimérthangú figyelmeztetés következett. Leírom szóról-szóra:*

»A város vezetősége szigorúan felszólít mindenkit, akár idegen, akár belföldi honos legyen is, hogy mindenkor a legnagyobb csendben végezze dolgát, kerülje a hangos beszédet, zörgést s minden olyan zajt, amely városunk biztonságára káros hatással lehetne. Pillanatra sem szabad elfeledni, hogy városunk talaját a földalatti aknák és barlangok hálója szelike keresztül-kasul és sohasem lehet tudni, mi okozhat nemcsak részleges de-omlást, hanem katasztrófát is helyrehozhatatlan pusztulást. Tekintettel tehát az adott geológiai helyzetre, tartozik mindenki suttogva beszélni, mindennemű hangoskodást, lármát kerülni, az uccán csak lépésben közlekedni. A csendes kerülendő, ha valaki mégis csend, a darabokat a Városi Tánccs álltal bánszüdvlogatott programból választhatja csak. Wagner, Beethoven s más, hangos zeneszerző műveinek előadása szigorúan tilos,

Pesti Napló 1931. máj. 17. 110. A. 33-34.

Fizettem s imét kocsiba ültem. Ezúttal taxiba. Am ha azt hittem, hogy így gyorsabb tempóban fogunk haladni, nagyon tévedtem. Mert az autó is úgy mászott, mint a csiga s hiába ígertem hűsás borralalót a sofőrnek, ha gyorsabban hajt, csak a fejét rázta s kétségbeesetten suttogott:

— Nem lehet uram... Nem teszem magamat tönkre...

— De hát hogy bírják ezt az életet? — kérdeztem értetlenül.

A sofőr vállat vont:

— Muszáj bírni. Persze, előbb-utóbb belebetegszik az ember. A börtönök és a tébolydák tele vannak olyanokkal, akik nem bírták tovább a csendet. Aszerint, hogy ki mit kiabál, jutnak az emberek börtönbe, vagy bolondok házába. Ott aztán kiabálnak a cellákban, amennyit akarnak. Nem hallja senki.

A polgármester előszobájában igen sokan várokoztak már. Csend, templomi csend volt itt is.

Először egy portás kérdezett ki apróra, majd a titkár szolgálja, a szolga után az elegáns, racsosolva suttogó titkár s be is írta személyi adataimat egy nagy könyvbe. Végre beeresztettek a polgármesterhez.

Hatalmas, előkelő terembe jutottam. A terem véges-végig arasznyi vastag szőnyegekkel volt borítva. A falakat nagyméretű drága gobelének takarták. A mennyezetről villogó csillárok függtek. Rokokóbútorok álltak imitt-amott s a terem végében erődítményszerű íróasztal. Ott trónolt Nekersd polgármestere. Mikor megpillantott, úgy tett, mintha egy aktát tanulmányozna éppen, majd felállt s két lépésnyire előm jött.

— Brown úr? — kérdezte meglepően hangosan. — Örvendek. Paráncsoljon helyet foglalni. Akar egy jó szivart talán? Tessék.

Kézet szoritottunk s leültem. Rágyujtóttam egy cigarettára. A polgármester is leült. Jól megnéztem: kemény, római arc, hideg, kék szemek, szorosan zárt száj, széles vállak. Fekete kabátot és csíkos nadrágot viselt. A feje már erősen kopaszodott.

— Hát mi jóban jár nálunk? — kérdezte barátágosan.

— Kegyelmes uram, — mondtam — a lapom küldött ide, hogy néhány tudósításban beszámoljak a gazdasági és politikai helyzetről. Ha méltóztatna egy-két szóban informálni...

— Ó, kérem, örömmel. Városunk gazdasági helyzete egyre javuló tendenciát mutat. Elénk, pezsgő élet van mindenütt, amint ön is láthatja. A kereskedelem fellendülőben van, az ipar, a racionalizálás folytán, végre abba a helyzetbe jutott, hogy felveheti a versenyt a külfölddel. A nehezén már átestünk. Ne feledje el, kérem, hogy néhány évvel ezelőtt szörnyű omlások voltak városunkban, amikor egész gyárok, régi vállalatok süllyedtek el a mélységben. A földomlásokat azok az elemek okozták, akik akkor is lármáznak, amikor a lármából katasztrófa támadhat. Kivételes rendszabályokkal sikerült elejét vennünk a zajnak s ma a legnagyobb optimizmussal tekintünk a jövőbe!

— Nem gondolja, kegyelmes uram, hogy ezt a síri csendet nem lehet a végletekig fenntartani? — vetettem fel a kérdést.

— Ó, nem is akarjuk! Isten ments! De ma még annyira kényes a helyzet s annyira kell vigyáznunk, hogy egyelőre a csend a legfontosabb. Polgárságunk dolgozni, építeni akar. Majd ha a földalatti üregek, barlangok maguktól eltűnnek, ismét szabad lesz hangosan beszélni. De addig nem. Mindnyájunk érdeke így kívánja. S ezt be is látja mindenki, eltékozva egynéhány izzó elemtől, amely csak rombolni akar, lármázni akar. De velük elbánunk. S a tömegek nem elég érettek még ahhoz, hogy élni tudjanak a szabad hang jogaival. Ha megengednénk, hogy mindenki úgy lármázzon, ahogy akar, oly gyorsan hajtasson ez uccákon, ahogy jólesik neki, az éretlen tömeg valóban kiabálna s a járművek valóban gyorsan haladnának.

— A tömegek érettségét tehát a némaságuk bizonyítja?

— Ugy van. Ha a tömegek maguktól elnémulnak, akkor feloldjuk a rendszabályok alól őket...

Még néhány pénzügyi természetű kérdést fel-

Es az ukáz végén:

»Aki a fenti rendelkezéseket megszegi s ezzel a város biztonságát veszélyezteti, hárszévi fegyházzal, ismétlődés esetén kötél általi halállal büntetettik«.

Bevallom, le kellett ülnöm megdöbbenésemben. Sétapálcám azonban, amely a szék támlájára volt akasztva, nagy robajjal leesett a padlóra. Azonnal felpattant az ajtó s marcona úriember lépett be, fején keménykalap, kezében jó vastag bambuszbot.

— A csendvigyázó vagyok, — suttogta recsegő hangon s kegyetlenül végignézett rajtam. — Ön okozta a zajt!

— Bocsásson meg, — mentegetőztem — még csak egy órája vagyok ebben a városban s nem szoktam hozzá az itteni körülményekhez.

— Ön idegen? Mutassa az útlevelét.

Roszzat sejtve odaadtam az útlevelemet.

— Jelentkeznie kellett volna a legfőbb csendhivatalban, — mondta szigorúan. — Ujságíró? Annál rosszabb. Az ujságírók szeretnek mindenből nagy lármát ütni. Önre különösen vigyázni fogunk. Jónapot.

Visszavonult a szálloda folyosójára. Egyszeriben az a kellemetlen érzés vizsgálott a gerincemben, hogy itt még a falak is hallgatónak, nem beszél-e valaki akár álmában. Szép kis város, mondhatom. Jó helyre küldött a főszerkesztőm...

Lábujjhegyen láttam a bőröndjeim kicsomagolásához s közben erősen füleltem minden kis neszre. Amde nesz alig hallatszott. Mintha vastag szőnyegokon sűrögne az egész város, mintha a lovak lábán is gumisarok lett volna, mintha az ajtókilincsek is gumiból készültek volna. »Légy szárnya bent, se künt nem hallatik«. Később már csak a fülem zúgását hallottam, de ettől is megremültem, mert hátha a folyosón sétifikáló keménykalapos úriember meghallja ezt is és rámhúzza a vizeslepedőt?

Am, rettenthetetlen ujságíró lévén, elindultam riportkörutamra. Első utam a polgármesterhez vezetett. Most még csak felhajtok egy csésze kávé s indulok is a polgármesteri hivatalba.

Ismét leszálltam a nesztelenül surranó liften s beléptem a szálloda kávéházába. Nesztelenül cikázó pincérek hordták a csészéket, tányérokat a suttogva beszélgető vendégek között. Egy pincér diszkrétan a fülemhez hajolt s fülemben súgta, hogy parancsolok-e valamit. Az ujságosfiú lapot tett elélem. Nézzük csak. A lap címe: *Szabad Hang*. Az első oldalon ökölnyi címek arról adtak hírt, hogy három csendzavarót ötven-ötvenévi börtönre ítél a bíróság. Sietve továbblapoztam. Most egy másik cím ötlött a szemembe: *Követeljük a földalatti üregek betömését!* Lássuk csak, mi ez? A publicista keményen megnyomta a tollat. Arról cikkezett, hogy a város vezetősége egyenesen boldog, amiért a talaj keresztül-kasul alá van aknázva, mert csak így tarthatja fenn uralmát. Mindig hivatkozhat arra, hogy a szabadságjogok felszabadítanak a hangoskodókat s ez az egész város pusztulását vonná maga után. Am arra nem gondol a tisztelt vezetőség, hogy tudósokkal megvizsgál-tassa a föld mélyét s a modern technika eszközeivel betömésse a barlangokat. Mert ha ez megtörténne, egyszerűben vége lenne a nagy csendnek, mindenki hangosan beszélne s akkor kiderülne sok minden, ami most a csend leple alatt szunnyad.

Másik lapot vettem a kezembe. A lap címe: *Csend Legyen!* A vezércikk arról szólt, hogy turbulens elemek, akik készek az egész város tönkretételére, s a zavarosban akarnak halászni, egy gyűlésen odáig vetemedtek, hogy hangos szóval követelték a közterhek leszállítását. »Hogy hova vezethet ez a hangoskodás, — írja a lap — azt mindnyájan tudjuk, akik még nem feledtük el a néhány év előtti uccabeomlásokat. A vezetőségnek kötelessége lesujtani azokra, akik romlásba akarják dönteni a várost. Elérkezett az ideje annak, hogy a *Szabad Hang* című lázító szennylapot betiltsák és ezzel megnyugtassák a város rettegő polgárságát. Csendre, csendre és ismét csak csendre van ma szükségünk a békés munka érdekében«.

tem fel. Azután elköszöntem s csakhamar ott álltam megint az uccán. Elnéztem ezt a füresa uccai életet. Az emberek lehorgasztott fejjel, némán bandukoltak a fényes kirakatok világában, az autók másztak, a lovak araszolták, mint a hernyók. Nagy levetség fogott el és izgalom csiklandozott bennem. Mi lenne, ha mindenki elkiáltaná magát, egyszerre, mint egy száj? Ha nevetni táncolni, szaladgálni kezdenének az emberek, ha boldog szármárságokat kiáltanának egymásnak? Vajjon mi lenne? Talán kivonulna a katonaság és sortüzet adna rájuk. De a fegyver dördül és a dördülés alapjaiban rázná meg ezt a néma várost. Nem, az emberekbe már olyan mélyen beidégződött a hit, hogy egy hangos szó a pusztulást jelentené, hogy inkább megőrülnek, inkább elvesztik életkedvüket, de munkanni sem mernek.

Vacsora után elmentem egy mulatóba. Milyen lehet a néma városban a mulató? Első pillantásra olyan volt, mint Londonban, vagy Párizsban. Üvegpadrólán táncoló hölgyek, villanylámpák gyöngysora, habzó poharak. A zongoránál nem ült senki. De a zenekar csak három mandolinostól állt, akik lassú, álmotag melódiákat pengettek halkán s ennek a ritmusára forogtak s lejtettek lassú ütemben a táncoló nők. A vendégek halkán beszélgettek s minden sarokban szigorú csendvigyázók ültek, nehogy valaki az alkohol mámorában hangosabb szót ejtsen. A pincér egy üveg bort s két poharat állított elem s a következő pillanatban karcsú, fekete selyembe öltözött szőke lány ült mellém az asztalhoz.

— Szabad-e? — kérdezte suttogva.

Intettem neki. Ivott egy kortyot. Az arca sápadt volt, a szeme beesett, minden mozdulata fáradt és letargikus.

— Talán fáj a feje? — kérdeztem részvétellel.

— Ó, nem... nem fáj... Csak nem lehet bírni ezt az életet... — suttogta gyorsan. Aztán közelebb hajolt hozzám: — Maga angol?

— Az vagyok. Miből találta ki?

— Istenem, oly könnyű kitalálni. Maguk egészen mások, mint mi vagyunk. Leri magukról, hogy szabad emberek, maguk beszélhetnek, dalolhatnak, autózhatnak, nevelhetnek... Istenem, ha én egyszer, csak egyetlen egyszer mehetnék százkilométeres sebességgel egy autón? Milyen hála! Boldogság lenne az! Nem is tudom. De ha én egyszer úgy táncolhatnék, hogy mindazt eltáncolnám, amire vágyom... az egész életet eltáncolhatnám. Es ha én egyszer leülhetnék a zongorához és eljátszhat-

nék egy Beethoven-szonátát! De élő halott vagyok és mindenki élő halott, számomra nincs sebesség, tánc, nincs szenvedély, nincs dal... nincs élet!

Látszott rajta, hogy szinte önmagának beszél, én csak várvavárt alkalom vagyok a vallomásra.

— De gyermekkorában csak nevetett, kiabált és örült!

— Gyermekkorom? Nincs gyermekkorom, nem volt. A gyermekeket is arra tanítják nálunk, hogy nem szabad beszélni, nevetni, szaladni, örülni...

Sápadt arcát rámemelte s úgy könyörgött suttogva:

— Vigyen el innét! Mentsen meg. Én asszony voltam, de a házasság pokol, mert itt senki sem alkalmas arra, amire született. Aztán táncosnő lettem, azt hittem, több életem lesz, szabadabb leszek. Vágyódtam valami után, nem tudom, mi után vágyódtam... Vigyen el innét!

Ivott. Megpróbáltam csitítani. De egyre szenvedélyesebb s vadabb lett. Egyszer csak felugrott, odarohant a zongorához és két kézzel belecsapott. Dermedt csend lett a mulatóban. De ő rikácsolva felnevetett, szemei szikráztak s megrázta vadul szőke sörényét. S verte a zongorát. A pincérek rémülten rohantak hozzá s felugrott helyéről a négy csendvigyázó is. A szép nő azonban eszelősen kacagott, könnyel lefolytak fehér arcán s könnyű kezei soha nem hallott, vad, forradalmi indulót vertek ki a billentyűkön. A következő pillanatban lefogták. Egy orvos injekciót adott neki s erre elnémult. Csakhamar megjelentek a mentők s elvitték.

A többi nő összebújtt s reszketve nézte ezt a jelenetet. Én is reszkettem.

— Kitört rajta a csendőrület, — mondta halkán a pincér. — Sokszor megesik ilyesmi...

Fizettem s szállásomra mentem. Kikönyököltem az ablakon. A város, fényleplebe burkolózva messze terült el alattam s olyan csendes volt, olyan csendes, mintha láthatatlan vattákba csavarták volna. Lent az uccán toprongyos alak gajdolt részegen. A rendőr odament hozzá s megbilincselte, elvezette. Mi lesz a sorsa?...

De, amit jobban figyeltem, mintha távoli mennydörgés hangzanék, tómpa dübörgés töltötte be az éjszakát. Mélyen, a föld alatt dübörögtek az alagutak, barlangok és aknák, a láthatatlan, pokoli folyosók, amelyek valamikor tűzzel és lávával voltak tele, de kihűltek már s csak tómpa kongásuk figyelmeztette a várost, hogy még megvannak és

1931. máj. 17.

53

fenyegetnek. Mint óriási, túlvilági marok szorítása, úgy hatott rám ez a vész, halk, tompa dübörgés. Lassanként komor félelem fogott el. Hátha felordít a város? Hátha összeomlanak az uccák, rettenetes robajjal ledőlnek a paloták, megnyílik a föld és elnyeli ezt az egész világot itt?

Betettem az ablakot, lefeküdtem, de nem tudtam aludni. Reggel korán csomagoltam és sietve

— már amennyire itt sietni lehet — elhagytam a várost.

Ma sem értem őket, a nekeresdieket. Hiszen inkább dőljön össze minden s építsenek azután új várost maguknak, de beszéljenek, kiabáljanak, nevéssenek, rohanjanak, éljenek!... Mert szörnyű a csend e borzalmas, láthatatlan szemfedele s alatta a félholt emberek élete.

MÉGEGYSZER A „BALOLDALISÁG, — A MARXISTA KRITIKA GYERMEKBETEGSÉGE”

Kodolányi János a Korunk májusi számában cikket írt „Baloldaliság, a marxista kritika gyermekbetegsége” címen. Ebben az írásában azt mondja, hogy „nem igazi marxisták azok sem, akik minduntalan „árulást” szimatolnak, akiknek semmi sem eléggé szocialista, sem eléggé baloldali. Ezek a kritikusok pontosan számon tartják, ki hová írt verset vagy elbeszélést, ki milyen körben vagy társaságban tartott előadást, melyik politikai napilapban jelent meg cikke és mindezeket a bűnököt olyan vehemensen olvassák az írók fejére, mint valamely karmelita hittszónok.”

Meg kell mondani, hogy Kodolányi János súlyos tévedésben van. Senki sem tartja számon, hogy az írók hová írnak, Senki sem veszi rossznéven Herczeg Ferencetől, Zsolt Bélától, Márai Sándortól vagy Bibó Lajostól, hogy hová ír, hol tart előadást. Legföllebb egyes írókat tartanak számon a marxisták. Így Kodolányi Jánost is számon tartották. Ma már ezt sem teszik. Herczeg Ferencék vagy Máraiék írjanak, beszéljenek ott, ahol akarnak vagy ahol megfizetik őket, senki az égvilágon nem mondja róluk, hogy ők árulók. Írói, irodalmi multjuk töretlenül ellenforradalmi út, — de Kodolányi Jánosék esetében más a helyzet. Kodolányi János 1930 tavaszán például a Forrás c. lapban hosszabb cikket írt, amelyben eljegyezte magát az osztályharccal a proletáriátus mellett és félévre rá szept. 2-án a Magyarország c. napilapban a következő „Nyilatkozat”-a jelent meg: „Két budapesti legitímista lap vasárnapi számában támadást közölt ellenem abból az alkalomból, hogy a pozsonyi „A Nap” c. ujságban tudósításom jelent meg a budapesti Szent István ünnepekről. A két lap azzal vádol, hogy én a nemzeti és keresztény ideálokot nem tartom szenteknek, tudósításomban olyan tendenciát magyaráz, amelyektől én úgy világnézeti felfogásban, mint lelkiéletemben mindig távol álltam. Nem engedhetem, hogy keresztény és nemzeti értésemet bárki is rosszakarólag kétségbevonja. A pozsonyi magyar lapba küldött tudósításomban egyéni felfogásom jutott csak kifejezésre és úgy látszik ez az, ami fájhatott a két budapesti legitímista orgánumnak. Megírom még, hogy cikkem kifogásolt címét nem én adtam, hanem a lap szerkesztőségé.”

Ez a nyilatkozat félreérthetetlen. A nyilatkozat megjelenése óta már senki nem vette rossznéven Kodolányitól, amikor a kormány hivatalosába, a

Korunk 1931. jún. 6. n. 476-479.

1931. jún.

Budapesti Hírlap-ba vagy Herczeg Ferenc lapjába, az Uj Idők-be vagy akár az Est-Magyarország-Pesti Napló-konzernbe dolgozott. Rossznéven ezt a munkát csak akkor vették, amikor a Forrás-beli nyilatkozat után írt ezekbe a lapokba. Közvetlenül az osztályharccal való nyilvános eljegyzése után! Mert nem az a lényeg, hogy ezek a lapok le is közlik az írásokat. Hiszen ezek az orgánumok — a polgári ideológia nagyon éber és öntudatos terjesztői — csak azonos szemléletű közleménynek adnak helyet hasábjaikon. Ha Kodolányi János Forrás-beli nyilatkozatát az Uj Idők-ben vagy a Magyarországból vagy akár a Nyugatban közölte volna és ha minden cikke, novellája, regénye, verse és „Magyarország”-beli rendőrdícsérete ugyanezekben a lapokban a nyilatkozat világszemlélete alapján íródva jelent volna meg — Kodolányi Jánost nem érte volna a marxista kritika részéről támadás.

Dehát Kodolányi Jánoséknak súlyos fogalmi zavarai vannak. Nem tudják azt, hogy ha valaki a hontentottákról ír regényt, nem lesz ettől még hontentottává az író. A téma még nem jelenti az író állásfoglalását. „Ha egy író, aki egész életében a csavargókról írt, a szegények életét festette s aki írásaival közismertté s érthetővé tette az elnyomottak nyelvét s érzésvilágát, egy csavargóval nagybögőt cipeltet, szigorúan ráolvassák, hogy adta magát a burzsoáziának.” Ez a Kodolányi-idezet az én cikkemre (Forunk: Február. Baumgarten-díj) céloz, Tersánszky Józsi Jenővel kapcsolatban. De jellemző ez általánosságban is. Jellemző Kodolányi regényeire, éppúgy mint Tersánszkyéra. A szegénység, az esettség, a nyavalya megfestése, a piszok, a betegség, a káromkodó hang érdekesség vagy érdektelenné, de semmi esetre sem — proletárregénnyé teszik az írást. Hogy miért szegény a szegény, hogy miért esett és beteg és miért nem gyógyíthatja a szegény a nyavalyáját és miért a piszok és miért a tudatlanság s az ebbe való megnyugvás — és hogy milyen erők azok, amelyek a szegénynek jó lakást, a betegnek orvosságot és jó táplálkozást, az esetnek, csüggedőnek hitet, reményt adnak jobb, emberibb élethez? — például ezekre a kérdésekre a „szegénységgel” kapcsolatban elsőrendű feladata felelni a proletár-irodalomnak. Kodolányi János: marxista kritikát, világszemléletet a kispolgári siránkozás és humanista krokodilkönnyhullatás helyett!

Dehát a vita meddő köztünk és Kodolányi Jánosék között. Inkább érdekes az a mód, amellyel emberek, akik a munkásmozgalomnak a tájárja sem jártak, akiknek egész élete az irodalmi arriválás, a praktikus összeköttetések megteremtése volt — sértődötten reagálnak a marxista kritikára. Miért van ez? És miért halandzsáznak marxista frazeológiával? Általában miért néznek írók a munkásság felé? Ma? És miért fedezik fel magukban — és nem a szocialisták öbennük s írásaikban, — a proletár-ideológiát? A felelet egyszerű! A mai, kiélezett gazdasági és politikai válságban a kapitalizmusnak már nincs olyan nagy szüksége az írókra, művészekre, — a polgári ideológia terjesztőire — hiszen a harmadik periódus a nyiltsisakos módszereket hozta az osztályharc mindkét frontjára. A kapitalizmus a futószalag védelmére már nem annyira leplező ideológiát, hanem mind fokozottabban karhatalmat állít. Az írók, művészek nagyrésze tehát ma holnap kenyéértelenné válik. Ma még jutnak számukra morzsák a kapitalizmus asztaláról. Ma tehát még nem lehet szakítani a pa-

razítással. Mert ha igen, akkor „hol jelenhetnek meg ezek az írások s hol biztosítják az író kenyerét?” Tehát Kodolányi János maga is tudja, mondja, leírja, hogy olyan írások, amelyek ellen a marxista kritikának nem lenne kifogása, nem jelenhetnek meg — legalább is Miklós Andorék nem adnák ki. Tehát Kodolányi meg se kísérelt, se ma, se a múltban ilyesmit írni. Más lapra tartozik, hogy elég-e a pusztai elhatározás, egyik napról a másikra polgári regény helyett proletár regényt írni! Kodolányiék úgy gondolják: igen. Mi tudjuk: nem.

S „hol biztosítják az író kenyerét?” Hát kitől kérdezi ezt a vasmunkás, a bányász, az asztalos, a kubikus, a hivatalnok, ha sztrájk miatt, a fekete lista miatt, a börtön miatt — szóval az osztályharcos munkásmozgalom miatt kenyértelenné válik? Ha kérdi, ha felveti a kérdést és addig vár, amíg garanciát nem kap és csak akkor áll be a marxista munka csatavonalába — ez volna az igazi, céltudatos munkásmozgalom? Bizonyára így képzelik ezt Kodolányiék.

Dehát ha volna vagy ha lesz kiadvállalat, amely kiadná és így biztosítaná Kodolányiékát, vajjon mi csoda munka kerülne ki onnan, ahol eddig „adott körülményeket” tartottak mindig szem előtt. Új viszonyok közepette ezek az „adott körülmények” olyan idegenek és ridegek lesznek Kodolányiék számára, mint amilyen rideg ma velük szemben a „hisztériás, dogmatikus” baloldali kritika. Mert lehet egyik nap a Budapesti Hírlapba írni és másnap átpártolni a Magyarországhoz és harmadnap a Népszavának vagy negyednap a Pesti Naplóhoz cikket írni, le lehet csatlakozni ma az egységes pártból a demokratákhoz, vagy a Szabadelvű Párttól a fasisztákhoz, lényegében minden polgári párt és sajtója egyet akar: uralkodni s ideológusaik is csak egyet akarnak: megszilárdítani az uralmat. Legföllebb a mohóságban van különbség: a polgárság kretén belül egymással birkozó rétegek mindegyike vagy egyedül vagy a többi réteggel szövetségben akarja a dolgozók kiszákmányolását elvégezni. De az út a Nyugattól a Népszaván keresztül és a Magyarországon át nem a proletáriátushoz vezet. A munkásság mindennapi kis problémáinak a nagy cél elérése érdekében való alárendelése, mindez idegen volt és lesz is Kodolányiék előtt.

Nem bántja senki őket. Menjenek nyíltan a kapitalisták közé és az ember számol velük, mint ellenséggel, mert jobb az ellenség, mint az árbarát. Vagy ha akarnak, destruáljanak a polgárság szellemi épületében — a proletáriátus a javukra írja ezt, végezzék el a bomlasztó munkát, úgy ahogy akarják, olyan fegyverrel, amilyen szerszámaik csak vannak, de a polgárságban lerakott bomlasztó csírákat ne csempésszék be a proletáriátus táborába. Ha csak bomlasztani tudnak s a proletáriátus aktív, új világot építeni akaró ideológiája idegen nekik.

Igen, az osztályharcos munkásság számontartotta Kodolányiékát. Azt is, ki hová írt, járt, mit csinált. Csak hiszékeny egy kissé a proletáriátus. Elhiszi például Kodolányinak Forrás-beli nyilatkozatát, amint elhitte sokaknak, évezredek óta, ilyesfajta szó és írásbeli ömlengéseit. De nem szabad felejtenie. És mindig csak tanulnia kell. Abban igaza van Kodolányinak, hogy más a német proletáriátus helyzete, mint a magyaré. Más az oroszé is, hiszen ott a proletáriátus a hatalom birtokában vezeti osztályharcát a megmaradt polgárság ellen, de osztályharc: szellemi, gazdasági,

1931. júni

52

politikai stb. osztályharc van Magyarországon is. És az írónak is — ha marxista — vállalni kell itt is a munkásmozgalom kétirányú feladatát: rombolni a kapitalizmus ideológiai hadállásait, leleplezni a leplezett, munkásellenes törekvéseket egyrészt — de ugyanakkor az öntudatlan, állati sorba nyomott proletártömeget öntudatosítani, megnevelni...

Plehanovékra mondta Lenin, hogy amikor azok a polgári forradalomért harcoltak, egy lépést tettek előre, de ugyanakkor két lépést hátráltak a proletárforradalom érdekeit tekintve. Ezt Kodolányi János, „az ügy érdekében” kissé a maga igazolására úgy idézi, hogy néha „kettőt kell lépni visszafelé, hogy egy lépést tehessenek előre.” Szerencsés útat Kodolányi János! Ha az úton feltűnik Móricz Zsigmond... Szabó Dezső... Milotay István... Bajcsy Zsilinszky Endre... Jókai Mór... Vas Gereben... üdvözlöm őket.

(Budapest)

Gergely Sándor

FURFANGOS BÜROKRÁCIA

Tisztelt hatóság, én nem tudom megérteni, hogy csinálja ezt. Nekem minden nap megáll az eszeja, a mennél jobban hozzáegyek a meglepetésekhez, annál gyakrabban ér ez a meglepetés, hogy megáll az eszem. Ha mint író olyan a szerénye hatóságot s meglepettet gyömböszölnék a műveimbe, mint annennyi váratlan fordulat tal a tisztelt hatóság lep meg szinte naponta, elvesztém minden írói hitelemet — más hitelem úgy nincs — és nem kérek nének tőlem semmit.

Például kapok egy fizetési meghagyást mendjük száztiz pengő adóhátralékról. Azt mondja a meghagyás, hogy ezt az összeget három napen belül fizessem meg különbeni stb... S még el sem kezdek gondolkodni azon, hogy ugyan miből fizessék én ilyen óriási összeget, amikor két nap múlva érkezik egy ugyanolyan ódula, ugyannan az úrnak az olvashatatlan aláírásával, ugyanazokkal a klauzulákkal, de nem szűziz, hanem százharminc pengőről. S még fel sem ocsudik az ember, már jön a Társadalombiztosító embere s kiállít egy számlát ennyi és ennyi pengőről. Ő még ki sem húzta a lábát, még fülemben csengenek megértő szavai, melyekkel tudomásul vette, hogy alkalmaztam már régen nincs, amikor jön a végrehajtó s a Társadalombiztosító nevében végrehajt annyi s amannyi pengő miatt, amit én már befizettem csekken.

No de ez semmi. A Társadalombiztosító megbizsa a várost, hogy hajtson végre amannyi s emennyi pengős tartozásért, ám nem értesíti a tisztelt hatóságot, hogy a pénzt ő már postán megkapta. A végrehajtás költségeit én fizetem persze...

S így tovább. Tovább, az unalomig. Vethets ceruzát a kezedbe s egész algebrai tudományoddal kiszámíthatod, hogy ezzel a ezzel tartoztal, ennyi fizetél s ennyivel tartozol, a számításaid sohasem stimmelnek. Sőt a hatóság saját számításai sem. Hivatalos írást kérhetsz elszámolásaidról, s egészen más összegekért hajtának végre, amikről nem is álmodsz. S most jön az igazi meglepetés: nemcsak én vagyok így, hanem ismerőseim légiója! Mert ha csak én lennék, akkor belenyugodnék abba, hogy igazságosan buktattak meg számtanból annakidején. De tízen vannak, huszan és százan s ez meglepő!

Én kezdek már gyanakodni, hogy a lakosság pénzügyeinek nyilvántartását csak olyanokra bizzák, akik a négy alapműveletet sem ismerik. Most már csak azt várom hogy a hivatalos iratokat és ukásokat analfabéták írják. Ez sem lepne meg, nem... Az lep meg csak, hogy minden hatósági ember külön-külön, egyenként, tud számolni is, írni-olvasni is, tömegben azonban...

Nos, igaza van a tömegpszichológiának: a tömegek értelmi nívója nem függ a benne csoportosult egyének értelmi nívójától. A számolni tudók, mihelyt tömegben vannak, nem tudnak számolni. Csak végrehajtani tudnak. Kodolányi János

Magyarország 1931. jún. 7. 126. sz. 9.

1931. jún. 17.

„De mi lesz a borral? ...“

Keszthely, június.

Ezüstösen hullámzó vetések között robog a vonat, ezüstösen hullámzik a Balaton s ezüstös fényben csillog az égboltozat. Sötétzöld szőlőtáblák virítanak a valószínűtlenül piros földön, harsog és kacag az egészséges élet... látszata. Egy pesti asszony ül a vasúti szakaszban, a Balatont még nem látta soha s az ország életéről csak annyit tud, amennyit a maga körében tapasztal: hogy a kereskedők között sok az öngyilkos és hogy minden pang. Boldogan kiált fel, amikor a paradicsomi vidéket, a vetéseket, a sötét kukoricatáblákat, a szőlőhegyeket elélnkeríti a táj:

— Ezeknek nincs semmi gondjuk! Ezek **boldog emberek!**

A földeken egyhangú ütemben folyik a munka. Asszonyok hosszú sora kapál, néha felnéz egy-egy tovairamló vonatra s fáradtan megtörli a homlokát. Vajjon arra gondol-e, hogy mint törülmetszett honleány, mint alkotmányos lény, a közeli napokban az urnák elé járul s ott megkérdezik tőle az ország sorsát intézők, *hogy mi a véleménye a helyzetről, a vezetés helyességéről, a jövővondóról?* Vajjon érzi-e, hogy ő a legnagyobb úr, mert a legnagyobb urak az ő véleményére kíváncsiak? S vajjon elgondolta-e, hogy mit fog felelni? Hogy miféle elvek érvényesülése volna a legheylesebb? Vajjon tudja-e egyáltalában, hogy miféle elvek vannak s miféleképpen érvényesülhetnek? Ugy látszik, *tisztában van ő mindennel*, bárki nevezzé is politikailag éretlennek, sötétbeugrónak, gyámoltalannak s tudatlannak. Mert íme, ütemesen forgatja a kapát s csak akkor áll meg egy percre, amikor az arcába folyó verejtéket le kell törölni. Vagy amikor elrobog mellette a gyorsvonat, utána néz, egy percig utána néz... és lehajlik azután megint a kapája fölé.

S az ekevasak is csillognak itt-ott, mezítlábos suhancok vezetik a lovat s a földműves fáradt gonddal nyomja bele a csoroszlyát az urasági földbe... Az alkotmányos honpolgár dolgozik. Dolgozik és ha megáll, csak azért áll meg, hogy a lovat kifújja magát s ömaga letörölje a verejtékét...

Badacsonyon túl azért folbukkan két robogó szekér a vonat mellett, a szekéren kurjongató emberek, kalapjuk mellett cifra toll, lovaikon zöld ág. Ez valamelyik jelölt úr különítménye lehet, falvakat bejáró s az alkotmányos lelkesedést részint szállító, részint szító különítmény, rendes honoráriummal a zsebükből s egy-két liter csopakival a begyükben. Mégis, így választáskor, van, aki kurjongasson, aki cifra tollat tűzzön a kalapja mellé, egy-két pengőt csörgessen a marokkába, a biztos tudattal hörgenti fel a borocskát, hogy országmentő dolgot művel. No, a borivás, különösen ebben a boriermő Zalaországban, most különösen hazafias cselekedet. Mégis, *legalább fogy egy kis bor.* A zalai hegyek értékesíthetetlen nektárja, amelyből, ha sok van: csapás, ha kevés van: szomorúság. Az idevaló pincéket úgy előnti mostanában a bor, mint a rákos palotaiakat a talajvíz. *Maholnap szivattyúzni kell a bort az útszéli árakba...*

Készítik a talajt. Készítik a programbeszédkezéshez a hangulatot. Előírt recept szerint. Mert Esterházy Móric úr ökegyelmessége végig fog robogni a csodálatosan szép falvakon s egészen fölöslegesen rá fogja beszélni a népet, hogy álljon mellé. Válassza meg. Noha ő is éppen olyan jól tudja, mint a nép, hogy meg fogják választani. Fazekas Kálmán ügyvéd úr ugyan elszóratta a röpcédulákat s felhívott minden frontharcost, hogy támogassa, — no de hány frontharcos van egy-egy faluban? A hinterland mégis csak több emberből áll, mint a front. S még a fronton is volt hadtáp, tartalék, ispotály. Nem minden ember volt a fronton (ami helyes is, mert így többen maradtunk). Nos hát, ha megkapja is a frontharcosok szavazatát Fazekas úr egytől egyig, mégis gróf Esterházy úr győz, mert ő okosabb, ő a — hinterlandra épít.

Tördemic... Kisapáti... Gulács... Tapolca... Egy-egy állomás a jelölt urak diadalútján. A gulácsi uccán késő éjjelig harsog és dömböl a rezesbando, rikoltoznak a lelkes kortesek, s a kocsmáros, nagyboldogan, *másfél hektó bort ütött csapra.* Nő a borfogyasztás... Panaszra nincs ok. Felváltva fújja a banda, élvezetes rikoltó hangon, hogy: *Gimbelem, gombolom...* Meg azután: *Harmínckettes baka vagyok én...* Órákon át, felváltva, véletlenül se mást. A keringő nyilván a konzervatív mágnás híveinek szól. a bakadal meg a frontharcosoknak. Nehogy megsértődjék valaki. Hajnalban pedig, még mielőtt a csordás kihajtaná a teheneket, megperdül a kisbíró mély-

Pesti Napló 1931.

Jún. 17. 135. 11.

hangú dobja, először csak tempósan, egy-egy dobbanva, azután egyre szaporább, ütemes brumogással, misztikusan, mint egzotikus falvakban a lármaja. S a lármadobra kiszűrődik a nép az utcára s azután adatik tudtára mindenkinek...

Mikor megkérdezem a vasútit, ki győz, legyint:

— Hát az Esterházy... *Tunndnk mink mdt is, de ügyis mindegy.*

A polgárembert:

— Hát ha már választunk, válasszuk azt, akit *ügyis meg kell választani.*

Az öreg földművest:

— Mondják, hogy így, meg úgy, de *ügyis mindig csak amúgy...*

Tapolcaza kihalt, csendes. Választási mozgalomnak nyoma sincs. Tíz embert is megkérdeztem, mi van a választással, mind azt válaszolta, nemre, korra és foglalkozásra, sőt vallásra való tekintet nélkül:

— *Tuggya fene... Inkább a borral lenne már valami.*

Az embernek az az érzése, hogy *sáskajárás dúlta végig a vidéket, de a sáskát elnevezték bornak.*

Keszthelyen négy jelölt is fut. Ebben a futásban a legtöbb kitarása, a legjobb tüdeje Reichsl Richárdnak meg Rakovszkynak van. Az egyik tizenkét év óta mindig győzött a futásban, mindig első lett. Belső ember, kitűnő férfi, képzett, ambiciózus ember, a *keszthelyiek előtt rendkívül szimpatikus.* Az utóbbi azonban a hivatalos jelöltség minden előnyével rendelkezik. Ajánlkozó plakátját, amelyben az ország megmentésére hívja fel a polgárokat, maga gróf Bethlen írta alá. Nagy szó ez. No és a keszthelyi herceg, aki szintén valaki ám ilyen kis országban: mint mesélik, *Rakovszky* mellett tört lándzsát. Ő is szeretné... A herceg óhaja pedig több pusztá óhajnál. Harmadiknak csatkozott a két favorithoz dr. Meizler, keresztény polgári szociális programmal. A szépnevű párt, ha nem is hozza meg a biztos győzelem esélyeit dr. Meizler számára, mégis megbonthatja Reichsl Richárd táborát. Egy ravasz úr ugyan, aki egész életét Keszthelyen töltötte el, s úgy ismer minden szöveget, mint a tulajdon tenyerét, hamiskásan hunyorít s azt mondja:

— Azért, kérem, én azt hiszem, *Meizler átadja majd a szavazatait Reichslnek, s ő bejön.* Ambár nagyon nagy politika ez itt, *egy-két szavazaton dől el a dolog.* Elkecsereedett harc van itt...

Az *elkecsereedett harc*nak egyelőre, külsőleg, alig van nyoma a világ egyik legszebb kisvárosában. *Reischl* beszédet mondott: meg voltak vele elégedve. *Rakovszky* a *Hullám*-ban tartott programbeszédet: sokan hallgatták s meg voltak vele elégedve. A harmadik jelölttel úgyszintén. A szociáldemokratákkal meg azért vannak megelégedve, mert úgy sincs sok kilátása a győzelemre. Keszthelyen alig van proletariátus. *A kispolgár pedig nyíltan választhat a polgári jelöltek között.* Inkább azzal elégedetlenek Keszthelyen, hogy *fürdővendég nem mutatkozik.* A tengeri játészó Balaton susogva társalog a park vén fáival s ringatja a távolban libegő hófehér vitorlát. Csend van, végtelen csend, *alig sétál a partokon valaki...*

Az utcákon plakátok. Csalódtam ugyan, mert egy férfi úgy informált Tapolcán, hogy *óriási plakátharc* folyik Keszthelyen, ebből azonban semmi sem igaz. Nyílt kerület a keszthelyi. *Nincs sok értelme a plakátnak.* Kár volna a kiadásokért...

Még kell azonban állapítanom, hogy senki sem panaszkodik a közigazgatásra, senki sem emleget különösebb erőszakoskodásokat. Nem is lenne semmi értelme. Mert ha *Reischl* győz, el lehet mondani, hogy győzelme reális győzelem. S ugyanez áll *Rakovszkyra* is. Márpedig, ugyebár, ilyen esetben a *nyomás* fölösleges. Csak ha nagyok az eltolódások, akkor... no akkor szükséges is, nehogy sötétbe ugorjon a nép.

Én úgy látom, *ha volna elegendő fürdővendég, ha el lehetne adni a bort:* nem lenne itt semmi baj. Még a képviselőválasztás is felbolygatná az embereket. *Még az is.*

Visszafelé, a vonaton, fejemre tettem a rádióhallgatót. Azon melegiben referált az előzőkeny rádió Bethlen debreceni beszédéről. A referátum meghallgatása után megerősödött bennem az a hit, hogy ezután a beszéd után *Bethlennek* most már egész biztosan győznie kell, ha eddig kétséges volt is a győzelme... Akár így dől el a választás Keszthelyen, akár úgy.

Kodolányi János

1931. jún. 19.

Interjú a koldussal

Várok a helyiérdekű villamosra, neki-dőlök a vasoszlopnak s jobb híján nézegetem az utcát. Kihalt és csendes az ucca, néhány asszony baktat szatyorral a kezében, kerékpáros péklegény cipeli hátán a nagy kosarat, mint csiga a házat, vidám kislány siet ritmikusan valami hivatalba. Álmos, szinte hangtalan a világ. S a tulsó uccasarkon elindul felém egy furcsa ember. Hosszú, csontos alak, talpig rongyos, puffadtan húsos arcán vastagon kiüt a vöröses szakáll. Jön egyenesen felém. Megáll mellettem, köhint. Savós szín szemével rám sandít.

— Ejnye, — azt mondja s lyukas zsebében kotorászgat — nincs az úrnál véletlenül egy cigarettapapíros?

— Sajnos, nincs — mondom.

— Kár. Mert dohányom lenne, de papírom nincs. Hm, hm... Na, mindegy. A villamosra tetszik várni?

— Azt várom, de nem akar jönni.

— Nagyon rossz a közlekedés erre felé, kérem — jegyzi meg és sóhajt. — Csak legalább cigarettapapírom lenne.

— Maga is a villamost várja?

— Nincs már nekem semmi dolgom a villamossal — feleli lemondóan. — Nincs nekem elintéznivalóm sehol. Most már csak, ami még hátra van, azt lemorzsolom, békességben akarok lenni, aztán úgyszólván a föld alá tesznek. De nem is bánom. Ez nem élet, kérem.

Nem szólok semmit, nem biztatom, tudom, hogy jobban jön belőle a szó, ha szabadon jöhet. S csakugyan, fűzőgeti is egymáshoz a szavakat szép lassan.

— Mert mi várnia válnék is lenne már nekem, kérem? A klinikán megállapították, hogy roncsolt szemfénék, na tessék, ma-holnap alig látok. De mit is látnék? Szegénységet mindenütt. Mára már, kérem, nincs az a középosztály, aki régen vót. Mára már iparos, kereskedő nincsen. Ha odaáll az ember egy ajtó elé, csöngethet, kopoghat, ki se nyitják. Azelőtt, kérem, ha nem volt az embernek cigarettapapírja, annyit mindenhol kapott, hogy vehetett belőle. Mára, kérem...

Legyint. Sóhajt. Kiveszek tíz fillért s odaadom. Szó nélkül elteszi, aztán, mint ha szegyelne magát s meg is akarná hálni, rákezdi.

— Igaz, manapság sok a szegény ember. Nem csoda, kérem, ha megunják a szegénységet. Meg is lehet unni. Mert manapság, kérem, az a sok kéregező, miegymás, egymás sarkát topossa a küszöbön. Néhol két kutyát is tartanak, hogy be ne lehessen menni. nagy farkaskutyát, tessék elhinni. Az úrnak mi a foglalkozása?

— Én afféle író vagyok.

— Na, kérem, akkor meg lehet írni mindent, ami van máma. Az újságok kinyomtatják. Én is, még egy-két évvel ezelőtt húsz-harminc vagón krumplit, meg gyümölcsöt szállítottam Bécsbe, kérem, annyi adót fizettem, meg forgalmiadót, meg mindentéle adót. Viseltem a terhet. Nem vót baj, lehetett. De tönkrementem, kérem. Vót nekem háromszázezer osztrák koronám is, de mit értem vele, mikor tizennyolc pontot ért? Azért mégis fölvittem Bécsbe a társammal tizenöt vagón krumplit.

Dicsekedve néz rám, hunyorgat. Megdörzsöli ujjával borostás állát. Kiköp. Most már fenn van a bakon, tíz fillér lapul a zsebében s multját olyan színesen s bevallom: kissé zavarosan festegeti, hogy csakúgy csillog.

— Én a szilván mentem tönkre, kérem. a társammal. Fölvittünk húsz vagón szilvát Bécsbe, aztán egyik napról a másikra filléretet ért. A szilva nem olyan, mint a vas, vagy a bőr, vagy házakármí más áru, kérem, ezt tetszik érteni! Azt nem tarthatja az ember hetekig raktáron. Ki kellett önteni a szilvát. Vesztettünk tízezer pengőt. Szép pénz, mi?

Rámkacsint, hangtalanul nevet, csak úgy befelé, magába.

— Ráirattam a terhet a házra, fizettem a bankot, ügyvédet, hatóságot. Aztán... Pedig szép ház vót, vót olyan, mint az a ház ott a sarkon, de ha jól megnézem. nagyobb is. Nem baj. Összehúzódik az ember. Hát én a szilvaforgalmon mentem tönkre. Többet lábra sem álltam.

— Keserves sor, — sóhajtom, hogy jobban belejőjön.

— Hát bizony. A flam meg otthagytott, a bitang. Vasestergályos a flam, kérem, de nincs hála máma a gyerekekben se, tessék elhinni. Megesztálta az adósságot az üzletokban, harminc pengő adósságot,

Magyarország 1931. jún. 19. 136. n. 2.

Kérem, nagy pénz... Most én fizessen.
 Fizetem is, én mindent megfizettem eddig.
 Összehúzódom a feleségemmel és fizetek.
 Mert én ebbe vagyok úr. S hogy ment el
 a flam? Valami cifra nőszemélyt szedett
 föl és összehurcolkodott vele. Na tessék.
 Most mehetek utána, mi? De nem megyek.
 — s makacsul felszegi a fejét, kalapját a
 tarkójára löki. — Eljön úgy, ahogy tud.
 Majd meglátom, mire megy nélkülem a
 gazembor!

Végig néz az accán, elgondolkodik.

— Nem jön a villamos, — jegyzi meg
 szívesen, mintha őt vádolnám, pedig nem
 tehet róla, ha tőle függne, jönne. — Így
 van az kércm az életben. Mikorára meg-
 őregszik az ember, egyedül marad, el-
 hagyja a gyereke, van lányom is férjnél.
 rám se néz. Hát összehúzódom. Megwond-
 ták, kércm: roneselt szemfenék. Na, hát
 tessék akkor élni. Pedig engem a szak-
 mámba tartozók még máma is messziről kö-
 szöntenek. Tisztelnék, kércm, mert én
 mindig megfelelttem. Ez az egy megvan.
 Tisztelnék.

Büszkén néz rám. Köhint. De már esik-
 körog a villamos és én elkészülök.

— Hát jó egészséget, mert az a fő. Itt
 a villamcs. Én meg veszek cigarettapap-
 pirt.

Megbillenti a rongyos kalapot s pec-
 kes, imbolygó, öntudatos léptekkel indul
 a trafik felé. Mintha jelezni akarná, hogy
 ő tulajdonképpen az az exportőr, aki
 Bécsbe gyümölcsöt szállított és szilván
 ment tönkre.

Kodolányi János

1931. jún. 21.

AZ IDEGES UCCA

Mi, pestiek, már megszoktuk. Szenvedjük, de megszoktuk, mint annyi más szenvedést. Nem veszünk róla tudomást, hogy ne fájjon. Alkalmazkodtunk hozzá.

Csak amikor egy külföldi városban ismerőseim megkérdezték, hogy miért olyan türehtelenül ideges, hisztériás a pesti ucca, tűnt fel nekem is komolyabban ez a delog. S azóta folyton figyelem az uccát. Valóban, néha spontán kirobbanó drámai jeleneteknek, ügynevezett konfliktusoknak lehet tanuja az ember. Mindenki rohan, akik a hátad mögött jönnek, egyszerűen rátapcsnak a lábadra s ha felelővá válsz, nyomban két vasvilloszem mered rád: „Mit mondtál? Nekem mondtál?” S már ott a kis gyűrű körülöttes s várja a kalamajka folytatását. Villamoson beléd rúgnak, beléd köpökölnek, cipődet letapossák s bocsánatot sem kérnek tőled. Ha egyik ember súrolja a másikat, nyomban megterpan mind a kettő, gyilkos ábrázattal méregotit egymást, kitör belőlük az elfojtott düh, a sértett méltóság érzése s következik a goremhaságok. S ne hidd, hogy a munkában meggyőit emberek viselkednek csak így. Gyakran jól szituált, biztos polgári házison álló úriemberek voltak a szereplők. Nem tudom, mi ennek az oka.

Hiszzen verekedni minden városban lehet, ha nagyon akar az ember. München csak elég kedves, barátságos és otthonos város, de ha elmegy egy horogkeresztes gyűlésre, valamely sörházba s van ott egy csoport kommunista is, választhatasz, hogy melyik oldalon óhajtod kielégíteni verekedő kedvedet. Indiában is válogathatsz hindu és mohamedán verekedők között. Amde az uccán afféle kirobbanó, szinte lírai jelenetekbe nem mindig sodródhatasz, amilyeneknek ki vagy téve Pesten. Két gyalogjáró súrolja egymást Münchenben, az egyik horogkeresztes érzelmű sörgyáros, a másik kommunista érzésű gyári hivatalnok: mind a kettő pardont mond s udvariasan megemeli a kalapját. Nem tudom, mi a világnézete annak a polgárnak, aki egy külföldi városban nekem szaladt az uccán s megérintett, de lehet, hogy az enyémtől különbözik, mégis bocsánatot kért s nem gyöttem megnyugtanni, hogy nincs senki baj. Önmagán is észreveszi az ember,

hogy a pesti uccán sokkal idegesebb, mint külföldön.

Kedelányi János.

Magyarország 1931.

jún. 21. 138. 2. 7.

INTELLEKTUELLEK

ELBESZÉLÉS

IRTA:

KODOLÁNYI JÁNOS

— Először is keress valami harapnivalót, mert megveszek az éhségtől, — mondta Zoltán, ledobta vászonkabátját, végigfeküdt az ágyon hanyatt és feje alá tette a kezét.

— De hát hol csavarogtál, az Isten áldjon meg? — firtatta megint Margit. Bejártam utánad az egész falut. Most is téged vártalak.

— Ugyan. S miért volt rám olyan sürgős szükség?

— Hol jártál?

— A mezőn. Csatangoltam a mezőn. Poétikus hangulataim támadtak és meditáltam a mezőn. Miért kerestél?

— Te a mezőn mászkálsz, én meg mindenütt voltam már, ahol csak meg szoktál fordulni. A szerelmednél is, — bosszankodott Margit, de örült is, hogy megkerült a bátyja.

— A szerelmednél? — kérdezte Zoltán megütközve s felült az ágyon.

— Na, igen. Ilonkáéknál.

— Ja, úgy. Az öreg pápista Varjúéknál... — dübnyögött megkönnyebbülten a fiú s megint visszafeküdt. — No, csak hozz valami enivalót.

Margit kiment az éléskamrába s kenyérral, nyári szalámival, zöldhagymával és néhány darab meggyes lepénnyel tért vissza. A fiú mohón nekiesett, a lány élvezettel nézte.

— Hát most már meséld el, miért kerestél. Kinek hiányoztam annyira.

— Nézd, Zolti, ez nem mehet így — kezdte nagy sóhajta a lány. — Te tönkreteszed magadat is, még a papát is... Ez nem mehet így...

— Mi nem mehet így?

— Én nem szóltam eddig semmit, de most már érzem, hogy kötelet fonsz a nyakadra, — folytatta Gitta sebesen, komoran nézett Zoltánra s reszketett az ajka.

— Kötelet? Beszélj világosan!

— Te a magad ellensége lettél, Zolti... Ne haragudj, én csak buta lány vagyok, tudom s te nagyon lenézel ezért, de hidd el, igazam van. Te beleártod magad mindenféle politikai mozgalomba, csupa idealizmusból, lelkeségből, te odadod magad mindenféle jöttmentnek, akik kihasználnak, mert úri gyerek vagy s azután félredobnak, kiszolgáltatnak s ők elviszik a bőrüket... Tudod te, hogy hova vezet az, amit csinálsz?

Zolti kezében megállt a kés.

— Tudom hát, — mondta s hozzá akarta tenni, hogy hová, de lenyelte.

— Hát ha tudod, miért csinálsz?

— Unalomból, Gituskám, unalomból.

— Ez rémes, Zolti, ez rémes! Hallom, megint mi történt az irodában. Összevesztetek politikai nézeteltérés miatt. Mesélte anyus, hogy milyen rettenetes jelenet volt köztetek. Mondd, az Isten áldjon meg, nem szakad ki a szíved a sajnálattól, ha arra a szegény öregemberre nézel? Hát van tebenned egy csöpp fiúi szeretet? Mi történt veled? Ismeretlen emberek érdekeiért vérig sérted a saját apádat, kétségbeejted, tönkreteszed?

— Hát innen fúj a szél, — mondta csendesen a fiú. Ivott egy pohár vizet, rágyújtott s leült az ablak mellé, kibámult az éjszakába. Ejjeli lepke röppent be az ablakon s bűgva keringett a lámpa körül. Végre elvakulva belevágódott a lámpába, valami furcsa, siró zizegést hallatott, összefacsarodtak a szárnyai s meggömbülve pusztult el a lángban. Ezt a lepkét nézte a fiú s úgy érezte, nem tud beszélni, úgysem mondhatja el, amit érez és gondol. Hát csak legyintett...

— Az a szegény ember, a papa, olyan szorécskés volt egész életében. Mindenben csalódott. S azt hiszed, nem fáj neki, hogy az otthonuk nem otthon? S mennyi gondja van, ilyen súlyos időkben rajta van minden felelősség és mindenki őt lesi. Nem lehet ám irigyelni szegényt. S itt vagy te s ahelyett, hogy megértened és megkönnyítened az életét s örömet okoznál neki, összeveszel vele, mert téged megmérgezték s ne-

Pesti Magyar 1931.

Jún. 21. 138. sz. 33-34.

1931. jún. 21.

ked drágább az a büdös politika, mint a saját apád!

Zoltán nagyon kényelmetlenül érezte magát. Egyszerre türelmetlen és bosszús lett.

— Nézd, — mondta reszelős hangon — te meg vagy elégedve az életeddel?

— En? En... Ne beszéljünk most rólam, — dadogott Margit.

— De igen, beszéljünk csak. Te vádolsz engem, szemrehányásokat teszel s olyan színben tüntetsz fel, mintha veszett kutya lennék, akit más veszett kutyák megmártak s most én is sorba akarnék marni mindenkit. Hát csak felelj szépen, meg vagy elégedve az életeddel? Azzal, hogy tízéves korodban zárdába adtak, ott imádkoztatok, dressziroztak, aztán tizennégyéves korodban hazahoztak »főzni«? Azzal, hogy itt bázimunkát végzel reggeltől estig egy gyűlöletes mostoha mellett, aki téged a riválisának érez s megfojtana egy kanál vízben? Meg vagy elégedve azzal, hogy nincs vőlegényed, nem szeretsz senkit papán és rajtam kívül, legfeljebb egy-két kelekötya barátnődet? Hogy nem vagy asszony, nincsen gyereked s a jövő nem is jövő? Meg vagy elégedve? Igen vagy nem?

Keményen nézett a lányra. Az rámeresztette sötét szemét, ajka egyre jobban reszketett, megrázta a fejét, mintha darazsaktól akarna szabadulni, s elvörösödött a haja tövéig.

— Az az én dolgom! Itt rólad van szó! Rólad, aki bűnös vagy...

— Bűnös? Miben?

— Bűnös, mert elárulod az apádat, a testvéreidet, a hazádat, igen, igen, te mindent elárulsz!

— Hja, hát így érted, — szólt lassan, vontatottan Zoltán s elhallgatott. Kinézett a kertbe, majd felállt, néhányszor le s fel járt a kicsiny szobában, sorba nézegette a meszelt falon függő képeket: Rousseau, Marat, Danton, Petőfi, Tolsztoj képeit, mintha most látná őket először, majd megint az ágyra velette magát s a plafónra meredt.

— Mért nem felelsz? — kérdezte fájdalmas, megenyhült hangon a húga.

— Nincs mit mondanom, — dörmögte egykedvűen és mogorván a fiú. — Annyira más kategóriákban gondolkozunk, annyira másképp értelmezzük a szavakat, annyira más világból valók vagyunk, hogy legfeljebb sajnálkozhatunk egymáson, de beszélünk... felesleges... hiábavaló... Menj szépen, feküdj le és vcrj ki engem a fejedből. Na, menj. Aludj. Aludj...

Hosszú, nehéz csend szakadt rájuk. Zoltán tűrte a csendet, hidegen, kegyetlenül s talán fáradtan is. Mintha valami kínai ült volna a szobájában, akivel úgysem cserélheti ki magát, vagy nem is kínai, hanem más planétáról való lény, akinek más az idegzete, más az érzékelése, más a matematikája is. Margit azonban rettenetesen kínlódott a hallgatás alatt. Néhányszor kinyitotta a száját, de szó nem jött ki az ajkán. Összerokadva ült a széken, belebámult a lámpafénybe s már a szeme is káprázott. Arcán lassan gyöngyözték lefelé a kiserkedő könnyek.

— Nagyon kegyetlen lettél, Zolti, — suttozta.

A fiú felnézett s látta, hogy a húga sír. Nagy sajnálat nyilallt a szívébe, de rögtön érezte azt is, hogy a sajnálat haszontalan s hiábavaló dolog.

— Nem vagyok én kegyetlen, Gítuskám, csak nem érthetjük meg egymást, — mondta csendesen.

— De az lehetetlen, lehetetlen, hiszen testvérek vagyunk! — kiáltotta a lány türelmetlenül. — Együtt nőttünk, együtt játszottunk és mindig szerettük egymást. Együtt is szenvedtünk néha. Mért ne érthetnénk meg egymást?

— Ezt nem tudom... Valami nagy-nagy szakadék támadt köztünk, én az egyik parton vagyok, az egyik világban, te a másikon maradtál. S nem érthetjük meg egymást...

— Nézd, Zolti, én megpróbálok felelni arra, amit az előbb kérdeztél, — kapaszkodott bele a szavak szalmaszálába kétségbeesetten Margit s crőt véve magán, letörölte a könnyeit. Azt kérdez-

ted, úgy-e, hogy meg vagyok-e elégedve az életemmel? Hát nem vagyok... Az én életem üres, kilátástalan és tele van lemondással. Én nem tudok szeretni senkit és engem nem fog szeretni senki, nekem nincs semmi célom s ha papa nem lenne, nem volna érdemes élni. Talán nem is élnek... De...

— No, látod, szépen és őszintén feleltél, — hagyta rá a bátyja komolyan. — S vajjon miért ilyen a te életed? Miért volt a gyermekkorod sötét, miért vesztetted el az anyádat, miért tették lelkiyomorékká az intézetben, miért kaptál mostohát, miért pokol az életed? Miért?

— Így akarta az Isten, — suttogta Margit. — Az Isten akaratába nem láthat bele az ember...

— No, hát más kategóriákban gondolkozunk, ezt be kell látni, — állapította meg ismét a fiú. — Te fiktív okokkal állsz elő s amikor a logikád rátapintana valamire, hirtelen meghícsaklasz, meghajtod a térdedet, szemed behunyod, összeteszed tétlenül a kezod és vége...

— Te talán azt akarod rámkényszeríteni, hogy a papa az oka? — meredt rá megdöbbenve a lány.

— Én nem keresek egyetlen okot. Az okok száma végtelen. A papa, az ő apja, a társadalom, a társadalom fontartó eszméi, az osztályérdekek s így tovább... De a te életednek a közvetlen oka az apád és az, amit az apád jelent. Ő jelenti a te számodra a szolgaságot. Erről persze ő nem tehet. De teneked tenned kell. És én... teszek is...

— Nem úgy van, nem úgy van, — rázogatta a fejét Margit. — Ugy kell lenni mindennek, ahogy az Isten akarja... Ő akarta, hogy legyenek bajok, szomorúságok, hogy legyen apa, akinek engedelmeskedni kell és gyermek, aki engedelmes, hogy legyen úr és szolga, szegény és gazdag, jó és rossz ember... S ez mindig így volt és így is lesz. Bele kell nyugodni...

— Nem igaz, — pattant fel a fiú s az asztalra esapott, szemé kigyúlt, arca égett, egész testén mintha villanyáram szaladt volna át. — Nem igaz! Nem volt így és nem lesz mindig így! Ezt csak azok találták ki, akik felül vannak s azok fogadják el, akik betegek! De akiben van egy szikra életelő, akarat és emberi büszkeség, az füttyül rá és harcol ellene!

— Akiben van egy szikra alázat és kereszténység, az megnyugszik benne...

— De ne legyen alázat!

— Én csak azt látom, hogy te el akarod magad pusztítani, — rázta a fejét megint lemondóan Margit. — És nekem kötelességem ezt megmondani és megővni téged... amíg nem késő... Amíg olyasmit nem teszel, ami megöli papát s megöli téged is...

— Ehh, te ezt nem érted, — vágott vissza türelmetlenül a bátyja. — Nekem megvan a magam meggyőződése és aszerint akarok és fogok élni. Akinek a meggyőződése más, az csinálja másképp, az harcoljon velem. S azzal harcolok én is. Ez... történelem...

— Te már kisgyerek korodban is ilyen voltál, ilyen makacs, önféjű és gögös... — folytatta a lány a magáét. — Az iskolában összetűztél a tanárral... Mindenkivel vitalkoztál, mindenkit kigúnyoltál... S aztán jött a forradalom... Én, hála Istennek, nem sokat láttam belőle, de amit láttam, az is elég volt. S most... Most a legjobb úton vagy ahoz, hogy belekevered magad kétes mozgalmakba, a rablók és fosztogatók politikájába, az istentagadók forradalmába... És aztán... kivégeznek... kivégeznek... És papát megöli a bánat és a szegény...

— Ostobaság, — legvintett dühösen a fiú. — Veled nem vitázom, az alapfogalmakkal sem vagy tisztában és arra meg nem vettél magadnak fáradságot, hogy megtanuld a saját eszeddel. Rablók és fosztogatók! A kifosztottakat egyszerűen fosztogatóknak nevezni, ügyes trükk. S hogy engem kivégeznek. Hogy mondhatasz ilyet, éppen te? Hiszen egyebet sem hallani, mint hogy legyen

Elviszik a Valdít

Irta: Kodolányi János

Volt nekünk egy vén, hosszúszőrű angol vizslánk, akit Valdinak neveztek. Ez volt a mi legbecsületesebb és legvidámabb pajtásunk. Sőt barátunk is nevezhetném. Fenkölt jelleme, nemes törekvései, törhetetlen hűsége, általában egész erkölcsi kiválósága szinte megkövetelik számára ezt a megkülönböztetést. És én most, tizenayolc esztendő múltán, a „barátunk“ szó teljes mélységének és gazdagságának tudatában mondom őt barátunknak.

Valdival estek a legjobb játszások. Amikor reggel a gyűlöletes mosdást és öltözést elvégeztük, kellőképp kiszírogtuk magunkat s változatlanul kitűnő étvágyunkat előtöttük, első gondunk volt megkeresni a Valdít. Rendesen a háza előtt szundikált a napverésen. Fél-szemével mosolyogva ránkpillantott (csak úgy a pillák alól csillogott ki sárga szeme), méltóságát teljesen ütött egyet-kettőt a farkával a földre s mikor mi nagy hűhóval szaladtunk hozzá: „Szerbusz, Valdi! Jó reggelt, Valdi! Hogy aludtál, Valdi?!“ — lassan fölült, irtózatosan ásfított, s mancsaival kitörülve szeméből a csipát, barátságosan köszönt:

— Mmő-ő-ő!

Egy-kettőre rajta lógtunk. Először kedveskedtünk neki. Csavargattuk széles, lepedőalakú, hideg füleit. Nyomogattuk öreg, kőszvényes csontjait. Vakartuk a hátát s ő furcsán vigyorgott, szája a fülelővéig nyílt s hátsó lábával a hasát vakarta. Neveztünk. Végül a magunkkal hozott csemegéket adtuk neki ilyenformán:

Lopott szalámit, sonkát vagy szalonát tartva kezünkben (s ezt előbb megszagoltatva vele), hugocskám — nő lévén s hívatott parancsoló — rákiáltott Valdira:

— Setz' dich!

Valdi a száját nyalta, leült. Sővár szemelt hól a csemegére, hol miránk szegezte. Ekkor őrrára tettük az ételt s míg szorgalmasan figyelmeztettük őt, hogy:

— Pfuji! Pfuji! Nem szabad! —

Valdi, akár egy kínai zsonglőr, egyensúlyozta orrán a szalámit. Hosszas kínzás után végre megadta hűgom az engedélyt:

— Friess!

S a zsíros falat pillanat alatt eltűnt Valdi mélységes torkában.

Mégjegyzem, ezeknek a szavaknak értelmét mi nem tudtuk. Csak a Valdi tudta. Ő német anyanyelvű volt.

Micsoda hancúrozás következett ezután! Milyen lóvás-futás, porfelhő, baromflak rikácsolása! Valdi tégladarábot, rongybabát, sapkát, a kocsis makrapajját, lőkefét apportírozott és szedte szét. Fölültünk a hátra s lehem-péregtünk róla. Kocsiba fogtuk. Nadrágot-kabátot húztunk rá, vagy szoknyába öltöztettük asszonyoknak (a sváb Rézi szoknyájába), rékilt adtunk rá,

Nincs feszélyezve,

ha

RADEX

ideális szőrtelenítőt használ,

mely

kellemes illatú,
a bőrt nem izgatja,
azonnal, biztosan hat

Dr. Egger Leó és Egger J. Budapest, VI

beköltöttük a fejét kendővel s kétlábon sétáltattuk, közrefogva. Bájosan lépkedett, föltartotta kissé nagy orrát s aszszonyi ruházatához cseppet sem illő mély, férfias torokhangon ugatott. Halálra neveztük magunkat rajta.

Hát így voltunk mi a Valdival. Kölcsönös megértés és szeretet jellemezte a köztünk levő viszonyt.

Mint az elmondottakból is kitűnik, az öreg Valdi minden vénsége mellett is bohém volt, cselekedeteire a humor napsugaras derűje ragyogott s akkor is hajlandó volt mókázni, amikor kint a vadászaton komoly munkát követeltek tőle. És ezt nem tudta neki megbocsátani ez a lapos, haszonleső, robotoló társadalom, mely csak zsarnokokat és rabszolgákat tűr meg, de elnémtja a vidám és szabad szellemeket.

Egy nap hallottuk, amint apám hosszú, sovány ujjával csavargatva a cigarettát, így értekezett Jungmannal, az erdőőrrel:

— Agyon kéne lőni ezt a dögöt. Nem hall már semmit. Csak játszani tud. Azért meg nem tartom.

— Ahogy gondolja a tekintetes úr — mondta Jungmann s taszított egyet a puskáján. — Tudok én egy nagyszerű német kölyköt, májfoltos, nagyfüllű, azt kell kinévezni helyette. Mert biz ezt a vénség mellett el is rontották a gyerekek.

Elrontottuk! A mi aranyos Valdinkat! Akinél jobb lelket hiába kerestek volna...

Mindamellett elérte a végzet. A becsléletes, vén, bohém kutyák végzete.

Eppen játszottunk vele, mikor megjelent Jungmann a puskával és Fischer bácsi, az irodaszolga. Utóbbi hosszú zsinogot hozott.

— No, tyeregek — mondta Fischer bácsi, — most aztán mety a Faldi... Megfogjunk. Fizi s Jungmann, Faldi, kommi! Kriegtst Kugl.

Hugommal ráborultunk a Valdi okos, vidám fejére s ordfoztunk:

— Nem engedjük a Valdít! Nem hagyjuk agyonlőni! Ne-e-em!

— Nem mégy el, Valdi! Ne félj. Nem hagyunk Valdika!...

De hiába volt minden. Csak annyit engedtek meg a zord férfiak, hogy utójára földszítsuk a mi jó barátunkat s elbúcsúzzunk tőle.

Zokogva, sűrű könnyhullatás között szedtük le az orgonabokrok legdúsabb, legillatosabb, leghabosabb virágfürtjeit. Körültűzdeltük a nyakravalóját hófehér és halványlila orgonával. Aztán a fejére borultunk, hosszú fülein lefolytak a szívünk legmélyéből fölszakadt könnyek s tehetetlenül vergődünk a kegyetlen, rideg élet követelése előtt.

Aztán elindult Jungmann a Valdival. Szegény azt hitte, hogy vadászatra viszik. A kapuban mosolyogva fordította felénk körülvirágzott fejét s csodálkozott azon a kétségbeesésen, mellyel mi a hidegen villogó puskaesővet néztük. A szeme nyugodt volt, jóság és végtelen szeretet ragyogott a mélyén.

Idegölés!

*Mintha ülnék,
Fogorvosnál kábán...
Plombáló gép
Dörg az ucca száján!*

*Már plombálják
Az aszfaltot Pesten...
Egy pár lyukba
En is béleestem...*

*E „fogászat“
Sikerrel jár, érzem...
„Idegölés“
Kinjaitól vérzem!...*

Benedikt.

Kiadó

uccat

üzlethelyiség

és udvari raktárhelyiség jutányos bérrel. Bővebbet: VII. Dohány ucca 12. sz. portásnál.

Egy felbolygatott község

Választási kör: ép Szécsényről

Szécsény, június 26.

Szécsény azok közé a — bizony kevészámú — községek közé tartozik, amelyekben a választás nem egyszerű formáság, nem a kormány akaratának egyszerű, megkötözött és közigazgatási eszközökkel érzéketlenné injekciózott kísérleti nyula. Szécsény lakóinak igen nagy része mindenképpen tiltakozik a megbénítás ellen s kapálózik úgy, ahogy tud. Talán öt-hat kerülete van az országnak, ahol valóban van választási harc. S aki a magyar választási rendszert tanulmányozni akarja, jól teszi, ha elmegy Szécsénybe.

A falu lakóinak száma körülbelül négyezer. Igen szép község, van járásbíróháza, főszolgabírói hivatala, sok benne a bolt. Eleven, lüktető élet lehetne benne, ha manapság egyáltalában lehetne eleven élet. Mert a lakosok tele vannak bajjal, panasszal, az adósság rengeteg. Értékesíteni nem lehet semmit. Tizenöt-husz hold földnél alig van valaiknek több, kivéve persze a nagybirtokosokat. A birtokokon meg szegény cselédnép lakik s ők nem nagyon lendíthetik fel Szécsény gazdasági életét.

Most Szécsény uccáin egymás kerekére hágnak az autók. Biciklik s motorkerékpárok roboznak mindenfelé. A választási apparátusok teljes erővel működnek. *Fáj az ember szíve, ha elgondolja, mi mindent lehetne alkotni ezzel az apparátussal, ezzel a szervezéssel, ezzel a rengeteg pénzzel, ezzel a propagandával.* Ha mindazt az erkölcsi és fizikai erőfeszítést, amit most egy mandátum elnyerésére pocskólnak el, az alkotó munkának, a nép életnívója emelkedésének, a kultúra terjesztésének, kórházépítés, oktatás, szövetkezeti élet stb. kiteljesítésének szánják, rövid idő alatt bámulatos haladást lehetne elérni. Így azonban minden pénz, minden energia és munka abba vész bele, hogy néhány évig ki képviseljen huszonnyolc községet s nehogy az képviselje, akit a nép képviselőnek akar, hanem az, akit a kormány akar. Negatív célért folyik itt minden erőfeszítés. *Azért, hogy valami ne úgy történjen, ahogy a kerület akarja.*

A közigazgatási apparátus teljes üzemben van. A városháza kapuján, mint a kaptár röp-lyukán, szünet nélkül ki- s bejárnak a választási virágmezőiről megtért kortesek, hajduk, ügyesbajosok. Néha megtorlódnak s vad vitába ereszkednek egymással. Az egyik ház előtt *Orosdy* báróné kortesei vitáznak, a másik előtt *Krudnyé* Lovasfogatok, autók ácsorognak a fák árnyéka alatt. Néha futárok érkeznek, loholó, nagy koffereket cipelő úriemberek, a sofőr lázasan begyújt s az autó elrobog, nyomában két-három biciklis ember. De már másik autó érkezik *Balassagyarmat* felől s odaáll az árnyékba. Mondják is a szécsényiek, hogy ekkora forgalmat, lármát egy esztendőn át nem lehet tapasztalni, mint amennyit most. És hozzáteszik esendes sóhajjal:

— Csak már vége lenne!

A két jelölt egyaránt bőkezű. S az elszegényedett nép csak azt nézi, hol kaphat ingyen minél többet. Potyát. *Nagyszerűen nevelik a népet a potydra.* S aki teheti, úgy a báróné, mint *Krudnyé* oldalán felszedi a morzsákat, megissza a bort.

A községekben mindenütt csendőrök. Nehogy azt higgye valaki, hogy a betörések annyira elszaporodtak, hogy most már valóságos megszállás alatt kell tartani a népet. Nem, a csendőr csak úgy ott van... mindenütt. *Orosdynét* például nem eresztették be a kerületbe. Ezért is kell a csendőr.

Mindenki trtőzik attól, hogy idegennel a választásról beszéljen. Engem például, mintha őszesbeszéltek volna, detektívnek néztek. Hiába magyaráztam, hogy mit keresne Szécsényben detektív, hogy hiszen nem vétettek a szécsényiek semmit. Hiába. Csak huzamos kapacitálás után melegedett fel annyira egy-egy benszülött, hogy néhány óyatos megjegyzést mert tenni.

Pesti Napló 1931. jún. 27. 143. sz. 5.

— Mi történne például, ha maga *Orosdýnéra* szavazna? — kerdeztem egy vendéglóst.

— Nagyon egyszeru, — felelte suttogva. — *Elvennék az italmérségi engedélyemet.*

— Miből állapítja ezt meg? Ki mondta?

— Nem kell azt mondani sem. *Természetes.* Tudja ezt minden kocsmáros, vendéglős. S annyi itt az adósság, meg az adóhátralek, hogy akitől nem vehetnek el semmit, az is fél.

Az újságíró egyik jelölthöz sem húz. Megállapítja tehát nyugodtan, hogy *Sztranyavszky* államtitkár szerdai beszédében, melyet *Krudy* támogatása érdekében mondott, erős hangot használt az ellenjelölttel szemben.

— *Asszonyul szemben nem kellene ilyen eszközökkel élni,* — mondja tejesóvúva *Krudy* egyik kortese s hárman helyeselnék neki.

Mert a lakosság buzgó katolikus, *Orosdýné* pedig a Magyar Nők Szentkorona Szövetségének agilis egyénisége. Mellette vannak tehát elsősorban az asszonyok. Azután meg a papság. Ez pedig sokat jelent. *Sztranyavszky* tehát kissé elvetette a sulykot, bár mindenki elismeri, hogy Salgótarjánban az államtitkár dícséretreméltó munkát fejtett ki, rendbehozta, kicsinosította a várost, utat építtetett stb.

A beszéd a *Népházban* hangzott el. A *Népházban*, amely arravaló, hogy ott előadásokat, színdarabokat adjanak elő, hogy ott kultúr munkát fejtsenek ki, olvasószobát, klubot tartsanak fenn a nép számára; a *Népházban*, mely egy-egy falu kultúreletének a középpontja kell hogy legyen. Itt mondanak kortesbeszédet, tartanak választói gyűlést, gyűlés után hetedhétországra szóló lakzit, ivást rendeznek, *példát mutatván a néznek...* Pártpolitikai célokra sajátítják ki a nép kultúrházát, amelynek semmiféle politikát szolgálnia nem lenne szabad. Teszik ezt olyan gesztussal,

mintha magától értetődő lenne, hogy a kormányzatot kell szolgálnia mindennek, hogy a kormányzatnak joga van felhasználni minden intézményt, épületet, hivatalt a maga pártpolitikai céljaira. A *Népházban* kell elhangzania az alkoholellesenes propagandának is, — és a *Népházban* folyik a bor, miután elfolyt a sok szó...

— Gyakorolták magukat az urak a bábok kitérésében, — mondja egy földműves gúnyosan, a kuglizásra célozva, ami az államtitkár beszéde után megindult.

En csak azt mondom, nem lesz itt ellenzéki mozgalomnak sikere addig, amíg a nők sorompóba nem állanak. Mert *Orosdýné* példája mutatja: a nő még az ellenpártiak rokonszenvét is meg tudja nyerni, a nőiséggel.

Nagy lesz a harc, mindenki megfeszíti minden erejét. (Az egységes párt még a közigazgatási szervek erejét is megfeszíti, persze.) Minden előkészület megtörtént a nagy összecsapásra. *Orosdýné* kilátásai jók. *Krudy* minden segédeszköz vizont. A hatalom olyan meztelenül állott ki a piacra, hogy senkinek a legkisebb kétsége sem lehet szándékai s módszerei felől. A csendőrök készenlétben állanak. A gépezet működése oly pontos, oly zseniálisan bele van kapcsolva minden ember legmindennapibb, legegységibb életébe, hogy kibújni lehetetlenség. Olyan erők állnak készen, a legpompásabb szervezésben, mintha arról lenne szó, hogy új honalapításra készül a nép s meg sem áll az Atlanti óceán partjáig, kiirtván minden népeket.

Pedig csak arról van szó, nyájas olvasónk, hogy az új parlamenti párturalmat akarják itt megalapozni néhány évre s a nép ellenzéki érzelmű polgárait akarják kiirtani.

Nem Bábelt, nem földi Paradicsomot építenek *Szécsényben* ekkora erővel, ennyi pénzzel, ennyi kíméletlenséggel. Csak mandátumot.

Vajudnak a *Szécsény*-környéki gyönyörű hegyek és születik egy — mandátum.

Kodolányi János.

Anya

Irta: Kodolányi János

Eppen az ablaknál ültem és fülig belemerültem a *Szeretve mind a vérpadig* szívdermesztő szépségeibe, amikor a néni bejött és megilletődötten suttogta:

— Jani! Készüljön, itt a mamája...

Nem értettem ezt a furesaságot. Lehetetlen, hogy itt legyen, nem is ismerem, sohase láttam, semmi közöm hozzá. Messze lakik innét s nem háborgathat...

— Készüljön hamar. Nem akar bejönni, azt mondja, holnap délelőtt teszi tiszteletét.

Hirtelen úgy éreztem, valami nagy bünt követtem el s most itt, a büntetés. Nagynehezen letettem a könyvet, előkerestem a kabátomat, sapkámat s kicammogtam a szobából.

Minék van szükség erre az egész cécóra, gondoltam dühösen. Olyan nyugadtan éltem, olyan jól éreztem magam a könyv mellett. Nem érdekelt az anyám, nem érdekelt, az lett volna a legjobb, ha teljesen elfelejtett volna. Mit jön azzal a szeretettel, ami énnekem terhemre van?

Ott állt egy hosszú, vékony asszony az ajtóban, fekete kabát és fekete kalap volt rajta, lábán valóságintúltenül kicsiny és hegyes cipő.

Megálltam előtte s mogorván rábámultam.

Egy asszony. Feketeruhás, sovány, betegesnek látszó asszony.

— Fiam! Kisfiam! Én vagyok a mamád!

S nézett rám kissé lehajolva s vékony szája körül kesernyés mosoly játszadozott, láttam, hogy itt könnyek következnek s hogy megelőzzem, szilárdan s férfiasan így szóltam:

— Igen? Kezít csókolóm.

— Jaj, hát nem is örülsz, mondd, nem is örülsz? Gyere már, hadd csókoljalak meg...

S meg sem várta, hogy odámenjek, bizonyosan látta a szememből, hogy hiába várta, hanem karjai közé kapott s elkezdett csókolni.

Éreztem a kabátja szövésének idegen tapintását az arcomon, éreztem a gyenge parfümöt s éreztem ennek az asszonynak a csókjait. Megpróbáltam valamiképpen menekülni előle, de megsérteni sem akartam. Irtóztam a gyengédségeitől s az asszonyok érzelmkítőreésétől. Alacsonyrendű lények voltak számomra, akikre csak méltóságteljes megvetéssel néztem le. Ezért az asszony ölelése, csókja borzalmas volt számomra. De nem menekülhettem.

— Hát meg sem csókoloz? A mamádat!

Sok csalódás és keserűség volt a hangjában, ahogy ezt mondta: *Mint mikor szomorú darabok*

ban az anyát játszó színésznő kiönti keserűségét s csalódását. Csak a mosolya volt olyan szomorúság, finom mosoly, ami tetszett nekem.

— De igen, — mondtam tompán s lehajoltam s megcsókoltam a kezét. Ez illedelmesnek is látszott, meg tartózkodónak is, no meg kesztyű is volt a kezén.

— Drága Janikám! Hogy megnőttél! Hát most eljössz velem a szállodába, jó?

Mit kérdezi, hogy jó-e, vagy nem jó. Úgyse mondhatom meg a véleményemet. S milyen viselkedés tőlük van s hogy áll a fején a kalap!

— Jó, — mondtam sóhajtván s elindultam a kapu felé.

Elkeseredve vonszoltam lábamat a síkos gyalogjárón s összeszorítottam az ajkamat.

— Miért nem beszélés? Nem szereted, hogy itt vagyok? Hát a húgocskádhoz mikor lehet bemenni? Jaj, hogy megváltozott ez a város, milyen régen voltam itt, istenem! Talán igaz sem volt...

Most megmondjam neki, hogy bizony nem örülök a látogatásának! Olyanokat kérdez, amikre nem lehet felelni. Féloldalt néztem rá, ideges, kissé hajlott alakjára, járásközben a balkarjával félszeg kis mozdulatokat írt a levegőbe s ezt irtózatosan szégyeltem. Most bizonyosan utánunk néz mindenki s az emberek kitalálják, hogy ez az asszony az én mamám. Pedig én olyan büszke voltam rá, hogy nincs mamám...

— A húgomhoz csak vasárnap lehet bemenni, két óraker. En is akkor szoktam.

— Hát kihozni sem lehet!

— Csak nagyon fontos esetekben. Kivételesen. Szülői felügyelettel. Mérlegelik az eseteket.

S összeszorított szájjal bandukoltam tovább. Zordonan, keservesen.

— Hát velem csak kiengedik? Már a mamájával csak lehet!

Mán! Itt van megint a man!

— Debrecen vidékén magyarok laknak!

— Miért kérdezed, fiacskám!

A fogamat csikorgattam. Nem azt mondja, hogy fiam, hanem hogy: fiacskám. Nem érti meg, nem érzi, hogy terhémre lehet a becőzés! Szökni szerettem volna, bepislógtam minden mellékcézába, hogy merre menekülhetnék. De nem lehetett. Végig kellett járni a megaláztatás útjait.

Szűk, szőnyegtelen folyosók, szürkére kopott falak, pincérek, akik nem köszönnek, csikorgó padló, sárga függöny s kellemetlen, idegen szag.

Anyám, illetve az asszony, levette fejéről a kalapot s most láttam, hogy nagy fekete hajkoronája át meg át van szövve finom ezüstsálakkal. Az orra vékony, szemmel sőtéthárnák s a szája finomvonalú, de keserű mosoly ül a szegletén. Vékony keze hűvös volt s ujjain gyűrűk csillogtak. Arany karikagyűrű és más, gyémántfejű gyűrűk.

Pesti Napló 1931. júl. 7. 151. n. 4.

1931. júl. 7. 71

A blúza is fekete volt. Széles fekete csipke szegélyezte; nyakáig s csuklójáig záródott és derekban nagyon szűk volt.

— Hadd nézzelek meg jobban... Milyen régent is láttalak, flacskám! Ha szemben néz az ember, hasonlítasz az apádhoz, de így, profilban, egészen az én arcom... Miért nézel olyan haragosan? Milyen messziről jöttem, hogy lássalak! Nézz már barátságosan, még azt hiszem, nem is szeretsz. Mindig ilyen komoly vagy?

— Mindig. Ilyen a természetem.

— Mindig ilyen keveset beszél az Otthon is?

— Mindig. Nem szeretem a sok szót. Asszonyok szokása a sok beszéd.

— Mi az? Hát neked már elveid is vannak? Hogy megnőttél!

— Minden férfinak vannak elvei.

— Talán már ideáloed is van?

Meghökkenem... Csak nem önthetem ki a titkaimat egy ismeretlen, idegen asszonynak?

Vállalt vontam.

— Az érzelmeimről nem szeretek beszélni.

Kényszerített, hogy leüljek mellé a dívánra. S elkezdett beszélni. Hogy milyen hosszú volt az út s milyen drága. S neki nem volt pénze s eladta a zongoráját, úgy utazhatott ide. Nagyon megalázottnak éreztem magam, amikor erről beszélt.

— Nekem havonta két korona zsebpénzem van, — mondtam csöndesen, gyilkos fölénnyel.

— Van egy nagy vörös kutyánk. Diána a neve. Akkora, mint egy borjú...

— Nekünk foxterrierünk van. Buksi a neve.

— Igazán? Nekünk csak komondorunk van. De van sok bárányunk is, — mesélte.

— Nekünk lovaink vannak. A Kicsi, meg a Kedves.

— Igazán? Nekünk csak bárányunk van. De nagyon szelídek.

— A bárányok buták. A mi lovaink nagyon okosak.

— Hidd el, nem buta a bárány sem. De apád mindig nagyon szerette a lovakat. Szép is az. Hej, nagyon büszke volt a lovaira. Most is olyan?

— Most is.

— Nem sokat változhatott, ahogy én elképzelem...

Csend zuhant ránk. Anyám, illetve az asszony, csak ült mellettem a dívánon és nézett rám barna szemével, mintha kutatna rajtam valamit. Keserű, bágyadt mosolya nem tűnt el az ajka szögletéről. Mit kutatott vajjon? Az apám vonásait? Az apámét, akit olyan régen nem látott?

S olyan szomorú és kétségbeesett voltam, hogy sírni tudtam volna, ha nem szégyenlem.

EGY FILLÉR

Belátom, nem nagy pénz, de bevallom: pénz... Mégis csak pénz. Néhány év előtt még előkelőbben hangzott, mikor így mondtuk: százhuszonöt korona. Azért ne méltóztassék haragudni rám, kedves nagysád ott a postahivatalban, én igazán nem akartam önt megsérteni, amikor kellő tisztelettel megjegyeztem: »Még egy fillért kapok.« Nem sértő szándékkal mondtam, higye el, nem akartam az ön egyéni becsületében gázolni. Ugyiszólván csak elvből szóltam az egy fillérért, hogy dokumentáljam: az egy filléres szerény kis rézdarab is pénz, az jár nekem, visszajár. Nem kellett volna önnek, kedves nagysád, olyan mérges képét vágni s nem lett volna szabad olyan ridegen rámszólnia: »Nincs!« Mert kell lenni, kérem, egy állami hivatalban, sőt kereskedésben is kell lenni egyfilléresnek, mert az pénz, törvényes pénz, tessék elhinni. S nekem jogom van hozzá. Vagy azt kívánják a kedves postáskezesnyóm, hogy a kézfiltreszűrt is váltsuk fel, mielőtt belépünk a hivatalba? Hol váltsuk fel, az istenért! Egy másik hivatalban, ugyebár, vagy bankban esetleg... A kéfilléreseket...

S ha már nem volt önnek egyfillérese, miért tekintli olyan természetesnek, hogy én ajándékozzak a postának egy fillért? Miért nem természetes az, hogy a posta, ez a sokkal gazdagabb intézmény, ez a hitelképes intézmény, ez az intézmény, amelynek még ma is biztos és tekintélyes jövedelme van, ez ajándékozzon nekem egy fillért? Azt mondja ön, kedves nagy-

sád, hogy ha nekem ajándékoz a posta egy fillért, akkor az ország nyolcmillió lakosa is joggal elvárhatja, hogy neki is ajándékozzon, már pedig ebből nem lehet szokást teremteni. Nos, de attól tartók, hogy ilyenformán meg egy másik szokás alakul ki, az t. i., hogy a lakosság ajándékozzon egy fillért a postának. S mennyivel jogosabb ez?

Valóban, a szokás hatalma nagy és lapasztalom is, hogy a kereskedő természetesen tartja, hogy egy fillért ne adjon vissza. Nincs. A vasúti pénztáraknál is számtalanszor megtörtént már velem, hogy egy fillért a legnagyobb nyugalommal visszatartottak, mondván, hogy nincs. Kedves nagysád, engem elvből bosszant ez a jelenség. Hány száz és ezer ember fordul meg a postán, vasúton, sőt a kereskedésekben is. Már most tessék kiszámítani, hány fillerre dagadnak az egyfilléres összegecskék. Hány ezer fillerre. Vessék ki adóba az egyfillért. Mondják, hogy a vissza nem adott pénzt összegyűjtik és Szilveszter éjszakáján átadják a mentőknek. Akkor rendben van. De a postának ajándékozzunk? A vasútnak? Nem, kérem, ezt már nem...

Azért bocsánatát kérek, nem akartam önt megbántani, kedves nagysád. Hangsúlyozom: elvről volt szó. Állampolgári jogról. Egy szerény kis egyfilléres állampolgári jogról. Kodolányi János

Magyarország 1931. júl. 8. 152 sz. 6.

1931. júl. 12. 73

HÉTVÉGI PIHENŐ

A vasút minden tavasszal közhírré teszi, hogy Budapesten hová lehet kedvezményes hétfégi jegyeket váltani. Ez a hétfégi olcsó jegy igen kiváló intézmény, kár azonban, hogy mihelyt a vasút a hétfégi kirándulók óriási tömegeinek megmozdulását tapasztalta, az ötvenszázalékos jegymérséklést beszüntette és felemelte a jegyek árát, mégpedig tetemesen. Megcáfolta tehát az »örök és változhatatlan« gazdasági »elv« érvényességét, mert a jegykereslet növekedésével emelte az árakat, holott több haszna lévén a nagyobb forgalomból, bátran csökkenthette volna.

Furcsa azonban, hogy míg Budapestről lehet a közeli kirándulóhelyekre olcsóbb hétfégi jegyet váltani, már a főváros közvetlen közelében fekvő s azzal úgyszólván összeépült ~~Ujpesttel~~ ~~Bákospalotáról~~ nem. Holott kell-e kormosabb levegő, kell-e több gyár, kell-e szűkebbre épített uccarendszer, porosabb úttest, fátlanabb, parktalanabb lakóhely, mint ami például Ujpesten található? A böles emberi elme a gyárak zömét a főváros északi periferiáin helyezte el. S mégis, ezeknek a lakótelepeknek a lakossága meg van fosztva attól a vigasztól is, hogy olcsóbb jeggyel mehessen ki Gödre, Nagymarosra, a Dunapart szebbnél-szebb, egészségesebb vidékeire! Vagy beutazik Pestre s ott vált olcsóbb jegyet, amikor is több kerül az utazása, mintha egész jegyet váltott volna a kirándulóhelyre, vagy nem rándul ki. Igaz, ott van az ujbpesti Szunyogsziget, ez azonban nem valami ideális kirándulóhely, ha már őszinték akarunk lenni. Eltekintve attól, hogy már a nevében hordja legjellemzőbb tulajdonságát: a bőséges szunyogkultúrát, közlekedése sem valami ideális. És hányan vannak, akik távolabb mennének, ha lehetne!

Most az a helyzet, hogy aki például Budán, a kies hegyvidéken lakik és kora tavasztól késő őszig pompás, illatos levegőt szelhet, olcsón kirándulhat bárhová, ha változatosságot kíván. Ellenben, aki ott lakik a legkülönbözőbb gyártelepek füstös, kormos, rosszillatú tövében, nem pakolhatja fel családját s nem viheti ki egy napra a Duna mellé. Mert a vasút, úgy látszik, kirándulóhelynek nézi Ujpestet, Bákospalotát, vagy Kőbányát. Hogy miféle meg gondolás vezet ebben az eljárásban a vasutat, azt senkisé sem tudja. Valószínűleg azoknak van igazuk, akik azt állítják, hogy semmiféle meg gondolás.

Már pedig ezt meg kellene gondolni részint egészségügyi, részint üzleti szempontból. A vasút szállításokból él s a fürdőhelyek kirándulókból. Ki kell tehát szállítani azokat is, akik a gyárvárosokban faldokolnak.

Kedvelni János

Megjegyzés 1931.
júl. 12. 15677. 10.

Simone, a gyilkos gyermek

A német pénzügyi válság mellett *Hofer* Kuno tragédiája foglalkoztatja ma leginkább az újság-olvasókat. Nem mehet az ember sehová, hogy ne találkozni ezzel a bonyodalmasnak látszó szenzációval. Nők és férfiak ekkeseredett vitákat rendeznek s mondani sem kell, hogy a nők az előkelő angol hölgy, a férfiak az előkelő íródilettáns pártjára állanak. Érdekes megfigyelni, milyen tapogatózások folynak a tragikus eset lélektani megítélésében s még azoknak is, akik hivatásos pszichiáterekként ismeretesek, mennyire logikátlan következtetések vannak. A laikus csak azt ismétli szüntelen, hogy mégsem lehet egy harminchéteves nőt úgy megalázni, ahogy *Hofer* Kuno megalázta szerelmest s hogy a dúsgazdag dilettáns alapjában véve hidegszívű férfidémon volt, (ezt mondják a nők). Meg hogy ott voltak *Simone*-nak a selyemruhák; a bundák és pizsamák, ott volt előtte a korlátlan világ, a legelőkelőbb s legpompásabb üdülőhelyek szállodái, a sportok és utazások gyönyörei, miért pont *Hofer* Kuno kellett neki s miért nem tudta megérteni, hogy a férfit nem érdekli már, miért futott utána reménytelenül... (Ezt a férfiak mondják.)

Hogy *Tedesco* *Simone*-nak, a gazdag, gyermekkorától elkényeztetett s ezenfelül gyermektelen nőnek éppen az kellett, akit nem tudott hatalmába keríteni, az nagyon természetes. Soha életében olyan kívánsága nem volt, amit ne teljesítettek volna. Anyja felnőtt korában is úgy bánt vele, mint valami kényes kisgyermekkel, s nem is volt ő igazában más, mint kisgyermek, regrediált, lelke mélyén infantilis lény, alkalmazkodásra képtelen, anarchikus kislány s persze, hogy éppen az izgatta legjobban, aki minduntalan kisláttott a kezei közül. S *Hofer* Kuno? A művelt, világlátott, előkelő dilettáns? Aki a témában, a téma »nagyszerűségében« látta a mű nagyszerűségét s művész voltát önmaga előtt úgy kívánta minduntalan bebizonyítani, hogy a legmagasabb célokat tűzte ki maga elé? Őt éppen az érdekelte s izgatta, ami s aki távol van s mihelyt elérhető közelségbe került hozzá, azonnal megszűnt minden érdekessége. *Hofer* Kuno s *Tedesco* *Simone* tehát pontosan megfelelt egymásnak, mint ahogy a világon mindenki megfelelő partnert talál magának még akkor is megfelelő, ha a kapcsolat tragédiára vezet. Ez éppen a tragédiák törvénye s lényege! A tragikus hős a benne rejlő motívumok szerint keresi azt a helyzetet, amelyben tragikumát beteljesedhet. Egy svájci elmeorvosinté-

zet lélekbúvára csodálkozik azon, hogy *Hofer* Kuno, azzal a lélektani tudással, amelyre szert tett s azokkal a tapasztalatokkal, amelyekeken gazdag életében átment, szinte érthetetlen módon csupa olyan tényt halmozott egymásra *Simone*-nal szemben, amelyek a revolverhez vezettek. Amde a műveltség és a pszichológiai ismeretek bármilyen halmaza nem jelenti azt, hogy az ember már most mindig emez ismeretek alapján fog cselekedni. A műveltség intellektuális dolog, a szerelmi élet viszont az ösztönélet törvényei szerint alakul. Ritkák az olyan harmonikus emberek, akiknél az intellektuális élet s az ösztönélet pontosan fedi egymást. Hiszen ez a tökéletesség lenne! Egy *Goethe*, egy *Hamun* tökéletessége. S igenis, *Hofer* Kuno talán tudva s talán tetteit helytelenülve cselekedett úgy, ahogy cselekedett. Mert neki meg kellett járnia azt az utat, amely belső ellentmondásainak megoldásához, a tragédiához vezetett. Hiszen, ha nem így lenne, má, írók sohasem írnánk tragédiákat.

»*Boulterné* örökletesen súlyosan terhelt«, mondja dr. *Jörger* elmeorvos. Hogy miért van neki szüksége arra az »örökletes«-re, azt nem lehet megérteni. Itt még kísért az a meglehetősen elavult elmélet, amely szerint mindent vissza lehet vezetni az öröklésre. Ennek a homályos elméletnek ma már csak azok a mamák hódolnak, akik gyermekeik rossz szokásainak láttán így kiáltanak fel: »De hát kitől örökölte ezt ez a gyerek?!« Nem, *Boulterné* nem terhelt s terheltiségét nem is örökölte. Ő csak egy regrediált, infantilis ember, aki ma, harminchéteves korában is, úgy cselekszik, ahogy egy hároméves aszociális, hatalomratörő s elkényeztetett gyermek szokott cselekedni. Homályos pont az orvos véleményében a »hisztériás szervezet« is. Igaz, hogy *Boulternének* többszöri operáció után sem lehetett gyermeke. Ez azonban fiziológias elváltozás és nem hisztériás. Hozzájárult, hogy *Boulterné* eredeti hisztériája kivirágozék, de tulajdonképpen hisztériás szervezetről felesleges beszélni. Viselkedése lehetett olyan, mintha hisztériás lenne, amde minden gyermek, akit hatalmi vágyában ügyetlenül korlátoznak, így viselkedik s így hajtja végre bosszúcselekvéseit is, anélkül, hogy hisztériás lenne.

A legesodálatosabb azonban az, hogy *Boulterné* védője szerint: »Mint hogy nem akart ölni, nem is volt oka az ölésre«. Hogy lehetséges ez? S hogy tehet ilyen naív kijelentést egy modern, képzett, természettudományos neveltségű ember? *Boulterné* ölt, tehát volt oka az ölésre. Nem azért ölt, mert akart ölni. *Raszkolnyikov* elhatározza, hogy nem öli meg a vénasszonyt. Elalszik s álomban szimbolikusan végrehajtja a gyilkosságot. A tényleges gyilkosság tulajdonképpen csak a tu-

Pesti Napló 1931. júl. 15. 158. sz. 10.

1931. június 15.

datalatt már befejezett gyilkosság realizálása volt. Nagyon kevés ember akar ölni, aki valóban öl. A legtöbb gyilkos nem érti, miért ölt. El kell fogadnunk *Simone* védekezését: ő nem akart ölni... S később is önmagát akarta megölni s nem *Hofert*. Hogy *Boulterné* nem érti, miért ölt mégis és ha őt, miért nem önmagát ölte meg s ha önmagát akarta megölni, miért tett a revolverébe hat golyót, holott egy, vagy kettő is elegendő lett volna, — az természetes. *Boulterné* nem akarja megérteni, hogy ő tudatalatt ölni akart s hogy éppen *Hofert* akarta megölni. Hiszen ha ezt bevallaná, olyan súlyos büntudattal kellene megbirkóznia s önmaga értékét annyira le kellene szállítania erkölcsi énefelettese előtt, hogy az ő primitív, infantilis egyénisége összeroppanna alatta! *Boulterné* életöszönét védi, amikor nem érti a gyilkosságot. Ő nem tudja, mert nem is szabad neki tudnia, hogy amikor önmagát akarta megölni *Hofer* szobájában, fantáziában *Hofer* helyébe állította önmagát, *Hoferrel* azonosította önmagát (már csak az iránta érzett szerelem miatt is) és amikor elindult, hogy *Hofer* szobájában löje magát agyon, ezért tett hat golyót a revolverébe. Mikor tudatalatti bosszúfantáziáit realizálta, csak az történt, hogy feladta az azonosítást s cselekedett úgy, ahogy indulatai diktálták. S talán... talán, ha tudta volna, hogy ő a tervezett öngyilkosságban *Hofer* Kunot személyesíti meg... nem is dugott volna hat golyót a revolverébe... Akkor viszont nem bírta volna a maga felelősségére megtenni, amit tett, — hiszen gyermek volt, akiért a felelősséget mindig mások vállalták — önként, aki helyett mások cselekedtek s aki soha felelősséget önmagáért nem volt kénytelen vállalni.

Tedesco *Simone*t tehát úgy kell nézni, mint egy felnőtt gyermeket. Ösztönelete, indulatainak lefolyása teljesen ennek a kornak felel meg. Követeli az elérhetlent. Nem tud lemondani. Dominál benne a hiúság. (Egyik levelében arra kéri *Hofert*, hogy legalább látszatra folytassák a viszonyt, mert mit szólna a világ, ha megtudná,

hogy ők szakítottak!) Minden elutasításban meg-alázást lát, mint a gyermek, aki tombol, hogy őt gyerekzsámba veszik. (Rossz nevelési módszer a gyermekkel éreztetni, hogy gyermek.) S *Hofer* Kuno következetesen úgy is bánt vele, ahogy gyermekkel szokás bántani rossz iskolákban s értelmetlen családokban: hol megtagadott tőle mindent, hol hízelgett s kedveskedett neki, hol durván eltaszította, hol virágot küldött. (Már az is milyen jellemző, hogy apró gumiállatkákat ajándékozott neki!) S a nőnek éppen ez volt a legnagyobb sérelme. Hogy őt nem veszik komolyan. Hogy elutasítják. Hogy megalázzák. Hogy éreztetik vele: ő gyermek. Ez volt az ő belső konfliktusa...

S a gyilkosság után órákig játszadozott a *Hofertől* kapott gumiállatkákkal. Magyarázat: a gyilkossággal meg akarta oldani a konfliktust. Bosszút állt, elérte, hogy *Hofer* felnőttzsámba vegye. Hogy megbánja a vele szemben alkalmazott bánásmódját. *De neurótikus konfliktusok megoldása nem ez.* *Simone* sem érte el azt, amit akart: visszaesett gyermeki állapotába s játszott a játék-babákkal.

Gyermek ő, kisgyermek, s nem hibás semmi-ben. Hibás a múltja, hibásak azok, akik között felnőtt. Életének külső korlátai nem voltak, gazdag volt, szabad és előkelő. Belső korlátai annál inkább. Ott áll most lélekben játékaik között, melyek eltörtek, ott áll a kis ketrecben, amelyben járt tanult, ott áll és sír — és nem ért semmit.

S egy halott fekszik előtte zárt ajkakkal, egy halott, aki, míg élt, nem értette őt s akit ő nem értett, s aki éppen olyan aszociális lélek volt, mint amilyen ő.

A könyveket elolvasták, a leckét megtanulták, a társadalmi érintkezés, a vasútijegyváltás szabályait elsajátították, de nem értették meg semmit, sem abból, amit tudtak, sem pedig önmagukból.

Milyen gyakori eset! Kodolányi János

KÉT SZOMORÚ EMBER

Órhalomnak hívják a kis falut fent Nógrádban, ahol a két kísérteties emberrel találkoztam. Olyan egyformák voltak, a ruhájuk, a lelkiállapotuk, az örülettük... S olyan kísérteties az is, hogy mind a ketten ugyanazon az országúton bukkantak fel, majdnem ugyanabban az időben.

Az egyik férfi volt. A másik asszony. Robogott az autóbusz s a szelíd dombos táj lassan pergett el előttem. Boldogságot, megelégedést, vidám munkát, nyugodt álmot hirdettek a mezők és erdők, álomszerűen tiszta volt köröskörül minden s a szél a Fűszerszigetek illatát sodorta be az ablakokon. (Ámbár a Fűszerszigeteket nem ismerem, de így képzelem el.) S akkor hirtelen fékezett a sofőr, az utasok egymásra dőltek s a kerekek csikorogtak. *Mi történt, mi történt?* — kérdezte mindenki.

Az országút közepén, éppen előttünk, magas, sovány, feketére lesült öregember állott, deres szakála a melléig ért, csontos öklöt felemelte, arca eltorzult s dühösen, földöntúli módon dühösen kiabált ya-

iamit. A sofőr s a kálauz leszállt s odament hozzá. Kérlelték, hogy menjen el az útból. Nem ment. Rázta az öklét s káromkodott: *Az Isten verjen meg! Az Isten verjen meg!* Tuszkolni kezdték, meztelen lábát megvetette a porban s nem ment. Megfogták kétfelől s erőszakkal elvezették. Megállt az útszélen, rázta az öklét dühösen és szidott mindnyájunkat, deres szakála úgy rezgett, mintha kísérteties lenne.

A két ember gyorsan felpattant a volán mellé s nagyhamar elindultunk. Sokáig látszott még a fehér ruhás alak, amíg a por el nem fedte, mint valami látomást.

Alig robogtunk tíz percet, ismét meg kellett állni. Az autó előtt tetőtől-talpig fehérbe öltözve tipegett egy asszony. Az országút kellős közepén, meztelán ment, ment csak előre, mintha a szél hajtaná. *Minden három-négy lépésre letérdelt, fejét a porba hajlotta s verte a mellét.* Azután társolyogva felállt megint s ment, ment lézengve, mint a részeg, mint a megszállott. Vajjon miért érezte bűnösnek magát? Miért verte a mellét? Miért térdelt a porba, miért szabta ki magának ezt a kemény penitenciát? Tán ő maga sem tudta már. Örületében elsüllyedt előtte a világ, az élet, a múlt, a család és a munka, a szép völgyek kacagása és a napfény forrósága. Csak ez maradt meg neki, ez a vándorlás, cél nélkül, értelem nélkül s mellet verve.

Végre letérdelt az út mentén s mi elindulhattunk. Mikor az autó elment, ő felállt, keresztet vetett ötször is, aztán leborult megint s úgy feküdt ott az országút porában, felénk fordulva, mintha könyörögne, hogy gázoljunk rajta át, mi, a modern idők modern emberei.

Kodolányi János.

Magyarország 1931.
Júl. 19. 163. 7. 7.

1931. júl. 19.

Valaki

Írta: Kodolányi János

Valaki vérző lelkemet
álmokba törte szét.
valaki a szívemre tette
fehér szíromkezét.

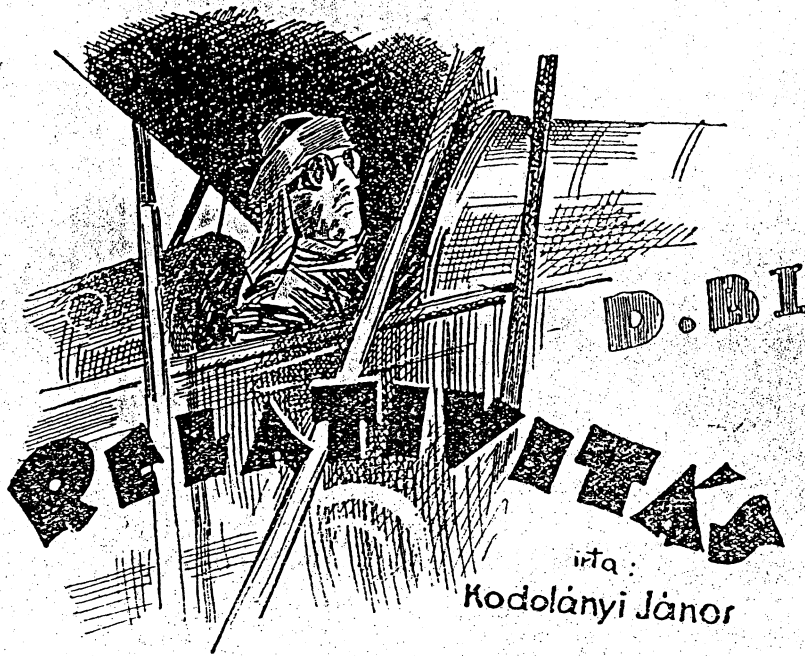
Valaki meghajolt előttem,
a bus koldus előtt,
valaki megcsókolta bennem
a mindig szenvedőt.

Valaki előhem fehérlik
sötét pusztákon át.
valaki a lelkemben hagyta
elomló lábnyomát.

Valakinek a nevét sirom,
bár viharban vesz el.
valaki a visszhang szavában
nekem, nekem felel.

Valaki hív, kísért szünetlen.
megérint s száll tova.
hiába minden. El nem érem
soha, tudom, soha.

Pesti Napló 1931. júl. 19.
162 sz. 40.

A motorok eleresztették a gépet: simán, szinte szökkenve libbent a levegőbe és kerekét perdülve hagyták el a földet. A motor állandó hátorbúgása, mint mennydörgő orgonaszó hullámzott át a végtelemségen. A pilóta igazított a magassági kormányon, rátekintett a csavar fordulatszámát jelző készülékre és a magasságmérőre. Pillanatonként ugrott a készülék: kétszáz, háromszáz, ötszáz... nyolcszáz... A repülőgép biztosan írta a köröket és emelkedett mindig magasabbra és magasabbra.

A pilóta megszokta már ezt az emelkedést. Jól ismerte a nekiguruló gép kemény rázását, a fellibbenés zökkenését, aztán a szinte egyhelyben álló gép szelést hűvösítését és alul a felboruló látját. Gyakorlott füle a motorbúgásából kiérezte a fordulatok számát, a gázosító működésének helyes, vagy helytelen voltát, meghallotta, hogy a legnyújtás kissé pontatlanul történik az egyik hengerben és azt is tudta, hogy ez nem lesz azért baj... A mennydörgő hármban szinte világosan hallotta a saját gondolatait...

Magassági rekordjavítás:

Biztosan állt a nyergében. A kitűnő gép olyan volt, mintha szilárd talajon állott volna. Csak lenni a szantófülek fultak össze, a fák soraközök egymás mellé, a hegyek lapultak össze és a folyó vált füveszerényé. Teljes szécsend volt még abban a rétegben, ahol a köröket írta. Távolabb bárányfelhők csillogtak, mint vallaesőzők. A nap szikrázott...

A pilóta arra a vacsorára gondolt, ahol tegnap este együtt volt a menyasszonyával. Hogy is történt? Valami félreértés lámadt közöttük, a lány kitógásolta, hogy sok időt vesztet el a repülőtéren, sokat tördök a gépével és

keveset övele. Ebből kerekedett a baj. A pilóta megmondta kerekén jelleméből és életmódjából folyó nyersséggel és őszinteséggel, hogy neki kötelességei vannak és ha kevesebb gondot fordít az ügyekre, könnyen kitorhethi a nyakát.

— Meg akarom javítani a magassági rekordot — mondta keményen — és maga nagyon jól tudja, Edít, hogy ez mit jelent. Tizenkétezer méterre, akarok emelkedni. Majd ha ez meg lesz, akkor... Akkor nem lesz rám panasza.

Maga előtt látta a lány fehér arcát, dús fekete rövid haját vad hullámokban a homloka körül és sötét szemét. Nagy melegség öntötte el a szívét és a magasságmérőre tekintett:

— Kétezerötven...

— A maga rekordjai nekem nem jelentenek semmit. Inkább soha ne üljön repülőgépre, soha egy fillérje se legyen és éljünk az én munkámból, minthogy maga tizenkétezer méterre repüljön nélkülem és én... én nem avatkozhatom bele a cselekedeteibe, a gondolatába, nem lehetek ott mellette, nem kormányozhatom magát...

— névetlen, de nagyon komoly maradt a szeme.

— Négyezer...

Lassan elővette az oxigénfejlesztő készüléket és megvizsgálta apróra. Aztán bekapcsolta a csöveket és megindította a mesterséges lélegzés olyan nyira fontos műszereit.

— Hetezer...

Kristálytisztán égből, vakítón szikrázott a nap és hófehér felhővonalak úsztak alatta. Majd elhalványodott a nap és finom kristályokból hó esett...

— Hetezer-nyolcszáz...

— Itt akarom lenni a csúcsi, mind én. Hogy a munkámban tartsam. Hogy

a rabjának érezzen... Azt nem. Mos' az egyszer nem. Csak feljebb...

Agyában dobolni kezdett a vér és a füle zúgott. A mesterséges oxigénező kissé kellemetlen volt és zihált tőle. Halántéka liktetett. De gyakorlott füle a vér dobolásán is kihallotta a motor szabályos munkáját.

— Nyolcezer... Kilencezer... Ötszáz... negyven... Nulla...

Káprázott a szeme. Görcsösen fogta a kormányt. Szédült. Előtte ugrált egy szám, 65, s ettől nem tudott szabadulni. Hogyan csak hatvanöt méterre emelkedett volna? Lehetetlen. Jobban megnezte: kilencezerhatvanöt volt, majd 56. A számok úgy eseregtek lelyüket, mint francianégyesben a láncoások...

Elvesztette az érzékelését s keze rátapadt a kerekre. A motor mennydörgőve dolgozott. S akkor hirtelen úgy érezte, hogy repül, repül, felfelé, még még, a magasság meghoraszító mélységeibe és már túlhaladja a kitűzött magasságot is. Diadalaosan felkiáltott és boldogan borult a kormányra. Győzött.

... Felismerhetetlenül összetört hulláját hordályra tették. A magasság: méző tizenegyezerötvenhat méterrel mutatott. Annak a számnak a fordítottját amit látott.

Johai Világlapja 1931. júl. 22. 30. sz. 28.

HANGVERSENY AZ UCCÁN

Leülök a padra s nézem a forró nyári napfényben pihogó pesti uccát. Dél van. Két suhanc jön a padhoz.

— Pardony, — mondja az egyik s leülnek.

— Te falusi táhó, — mondja a másik fehérelleg. — Nem *pardony* az. Sobase leereszt elegáns. Ezt franciásan kell mondani, így... — összecsapja a két ujját, elegánsan meghajol felém. — Pardon? Nevetnek. Én is nevetek. Ez tetszik nekik, járadulattal néznek rám. Málterosak, tetőtől talpig, rongyosak, szakadt rikójukból barnán aranyilag ki az izmos mellkasuk.

— Kérem, na tessék félreérteni. A nadrágom most divatos Angliában. Matrózszabás. — megrántja a nadrágját, amely térdig fel van hasadva. — Különböző pizsama is lehet. Most divat. Kényelmes.

— Nem is hiszem, hogy nem valami angol lord volt az apád, — jegyzi még a másik, akinek a sapkája ellenzője fel van csúszva a fejére, mintha pilóta lenne.

— Látszik a fülemen. Nincs még ilyen fül. Ezt pengetni lehet! — kiáltja vidáman a lordnadrágos és angoltapasszal be ragasztott fülecimpáját pengetni kezdi. Halk, sercegő hangot ad a sérült fül s ez roppont mulatságos.

Zsebéből apró szájharmonikát vesz elő, halkán belefúj.

— Mulattassuk ezt az urat itt. Megongedít — hajol felém.

— Nagyon fogok örülni, — mondom én.

— Hát akkor te meg kontrázz!

S kettőshen, szép halkán s érzelmesen elkezdik fújni, hogy: *O, donna mia, légy enyém...* Meg aztán azt is, hogy azt mondja: *Ott fogsz te sirni, ahol senki se lát...* Egészen belémerülnek a muzsikába, tenyerükkel ringatják a melódját, díszkréten zenélnék. Nagyon aranyosak így együtt.

— No, a te falusi nótádat is fújjuk el hát, te falusi táhó, — mondja a lordnadrágos. S rákezdik zépen, érzelmesen: *Idégyám, mi van a költényébe...* Látszik, hogy a lordnadrágos a falusi suhano mentorává szegődött, csúfolja egy kicsit, lelési egy kicsit, de szereti is így kicsit, ahogy azokhoz illik, akik egy helyen dolgoznak. A tapintat meghatja a sapkását s leéve ajkáról a szájharmonikát, dúdolni kezdi:

— *Ügysem soká cszem a kend ke-ke kenyerét...*

Pajtása megrökönyödve hagyja abba a zenélést, rábámul.

— Ó, na nézd, a falusi táhóját! Énekelni akar! Előbb, fiam, tanulj meg bőgni, aztán beszélni, aztán majd *éntőlem* megtanulez énekelni is. De ez nem mána lesz!

Hirtelen belefúj a hangszerbe s hibátlanul, precízen fújni kezd egy áriát a *Parasztbecsületből*.

— Mit muzsikál? — kérdezem.

— A Maszkanyitól a *Parasztbecsület*. Tudom az egészet, nagyon szép. De ha az úrnak nem tetszik, tudok én mást is. Például ezt.

S rázendít, hibátlanul rázendít a *Godunov Borisz* egyik részletére. Elfújja hibátlanul, sőt a másik sem rest, kontráz neki, csak úgy a füle után, de precízen.

— Na, most lássunk egy másik svindlit, — mondja aztán vigán. — Éppen itt áll a hátunk mögött egy szép kislány, csavarjuk el a fejét.

Megzendül a két szájharmonika s érzelmesen zokogja, hogy azt mondja: *Az egyiknek sikerül, a másiknak nem...* Közben rákacsintgatnak a csinos lényra, aki a villamosot várja éppen. A feány azonban megrémül, odamegy a kalauzhoz, aki a jegyeket árulja s kérdez tőle valamit.

— Ojjé, megszökött a hangversenyből! — rikkantja a lordnadrágos vigán. — Kisasszony, ne higgyen neki. A kalauzok mind hamisak. Nem dolgoznak s megszokják a kúrálást, hazudozást. Ne higgyen neki.

S újra szájához kapja a muzsikát s fújja keservesen: *Tanulj meg, fiacskám, komédiázni...*

— Mi az? Csend legyen itt! — zördül meg a pad mögött egy kemény hang. Rendőr áll ott és szigorúan néz a fiúkra. — Az ucca nem muzsikálóhely.

A suhancok megszapennek. Elteszik a szájharmonikáikat.

— Kérem, biztos úr, mink nem... mink nem akarunk zavarni senkit... Csak egészen csöndesen muzsikáltunk... És azt se szabad! Nem tudtuk, biztos úr...

— Nem szabad. Az uccán csendnek kell lenni — mondja a rendőr s lassan elballog odább.

A muzsikáló kőművesek búsan, némán ülnek tovább a padon s várják, mikor telik le a pihenő. Kodolányi János.

Megjegyzés 1931.

aug. 2. 175. n. 2.

Legények az állomáson

Balassagyarmat, augusztus hó.

Ott ülnek a vasúti vendéglő porrónra kihelyezett székein az álmos kis állomásou, négyen-ötten, surján kis legények. Ülnek össze-vissza pogány fesztolenséggel, előttük hosszú poharakban szódavíz és kiskosárban kifli. Idők jele: nom hosszúlépés, hanem szódavíz. Fejükön pörge, hetyke kalap, vagy bocekaisapka, lábukon csizma, combjukon fekete, feszes bársonynadrág. Átkarolják egymást, aruk barna és vidám, szomük szelíd és nevető, közük kemény. A fal mellé hosszában odarakva állanak a jellegzetes katonaládák.

— Hej, testvir, nem mondja mán az őrmester úr, hogy: Imre fiam, mit állasz előttem, mint valami kérdőjel? Alld tessez a pontot mingyárt a csizmám talpával, hogy a jóságos ...

Hátrőlőki fején a kiskalapot, tarkójára nyomja a kezét s úgy nevet, olyan harsányan, hogy szinte pötyognak a könnyei. A többiek élvezettel hallgatják a harsogón nevetik. Imre, a jókedvű kis legény, megjátssza az őrmester urat, mindent megjátsszik. Csupa jókedv és életerő.

— Hej, pincér, a kutyafáját, még egy szódát ide, a pajtásaim inni akarnak! Ugy-e, fiúk!

A pincér mosolyogva hozza a szódát. Imre körülkinálja, aztán iszik. Lécsapja a poharat.

— Hogyis mondja a nóta? *Hej, nem látom a kis házunkat semőre, idesanyám, de elszakasztottak tőle!* — Ezt már dalolja, úgy tesz, mintha bocsipett volna a szódától. Harsány nevetés kíséri körusban.

— Azt mondta az idesanyám: édes fiam, édes fiam! Mikor láthatlak, vigyázz magdra, meg ne tömjed túlságosan a drága kis hasadat! — pityerog, a szemét töröl-

geti, mintha az anyját játszaná meg. — Szegény idesanyám, jó tanácsot adott, meg is fogadtam, az istenit! Mer muszáj vót!

Igy alakítja át játékká az anyja bánatát, szeretetét, aggodását, *igy játssza meg, hogy ne legyen az anya: búcsú olyan szomorú.* Így mutatja, hogy ő legény a talpán!

— De tudom, cimborák, hej tudom, hogy most, ha meglát engem, ides, egyetlen szép magzatját, kilárja a karját felém, — mutatja félrehajtott negédes fejtartással — osztán azt mondja: Ides fiam, gyönyörű szép egymagzatom, csakhogy itt-hon vagy, csakhogy látlak! De meghíztál, de jóltartott az a kedves őrmester úr, hogy a jó Isten szórja be virággal az élete útját! — pityerog, törülgeti a szemét, ölelgeti a mellette ülő legénykét, ráborul a vállára, úgy mutatja az anyja örömét.

Valahányan vannak, dőlnek a nevetéstől. Csapkodják Imre vállát, te marha, hej, te marha! — kiabálják szeretettel. Mindnyájuknak eszébe jut az anya, aki várja őket a kis falu állomásán, elveszi tőlük a katonaládát és kedveskedő csókkal köszönti őket. Milyen szomorú, fájdalmasan édes és boldog találkozni a kéréskezű, csendes anyával, a kis paraszt-asszonnyal, *muszáj megjátsszani, nevetni kell rajta, hogy el ne érzékenyedjenek boldogságukban.* Imre most mindnyájuk helyett beszél és játszik, *színdész most Imre,* humorba burkolja a meghatódottságot s a közönségo együtt nevet a közülő való egytestvér színesszel.

— Lehet jegyet váltani! Lehet jegyet váltani! — kiabál egy legény, futva jön éppen a pénztár felől. Arca ragyog, ég, csppa öröm.

Balassagyarmat 1931. aug. 8. 180. sz. 10.

— Hát akkor, fiúk, adjuk össze a dohányt, osztán majd a Pista megváltja a jegyeket — adja ki az utasítást Imre. — Legalább ne legyen tolongás. Szegény pénztáros úr úgyis annyit dógozik ebbe a kutya melegbe ott a lüszön. Na Pista, szedd össze a pénzt!

Belenyúlnak a zsebükbe, lassan kibeküldik a vasúti jegy árát. Pista összeszedi a pénzt s elmegy.

Most két legény tűnik fel a perrónon. Az egyik tántorog és hadonász a kezével, a másik belckarol és lassan vezet. Minden lépésére úgy vigyáz, mint az apa a kislányára. A legények elnémulnak s hosszan nézik a jelenetet.

— Ronda, disznó — jegyzi meg undorral Imre. — Nem szégyelled magad, te falu csúfja? Szígyent hozol a fejünkre, cimboraid fejére? Erre neveltelek, te piszkos? — kiáltja Imre s csóválja a fejét. A többiek beleegyezően, undorral zúgnak.

— Hozzám! — kiáltja Imre.

A boros legény odátántorog s megáll háttárában, összehúzott bokával. Szalutál.

— Ötnapi kurtavas! Szabadságmegvonás! Továbbá megiszol öt liter vizet! Hátra arc!

Harsány nevelés. Dőlnek jobbra-balra valamennyien.

— Ne bántsátok, fiúk. — Inti le őket csendes szégyennel az, aki a részegket vezeti. — *Erőt vett rajta az öröm. Az opsit miatt.* — S elvezeti szépen, vigyázva s leülteti egy katonaládára.

A vonat beáll. A portás megrázza csengőjét. Mindnyájan felszedik a ládákat és csopórtba verődnek.

— Irány az utolsó kocsi! — kiáltja Imre s megjártassa az őrmester urat. — Osztán, fiúk, a jegyzővel trassz alá mindenki az elbocsátó-levelét. Semmi haj ne legyen. Ne hozzátok szígyent a fejemre, disznó bundások!

Felmásznak a kocsi lépcsőjén. Hosszan néznek utánuk s hallgatnak a kocsi ablakán kibalszósodó vidám nótásztól. Szeretném megölelni mindnyájukat, olyan gyengédek, olyan finomak, olyan egészségesek, tűrhetteknek. S úgy együtt vannak valamennyien, mintha egy anyának lennének a fiak, szegény, csendes, kérgeskezű, munkában megszokadó parasztasszonyok.

Kodolányi János

1931. aug. 11.

Alltagsgeschichte.

Von JOHANN KODOLÁNYI.

Seit Tagen war es ein Problem, bei welchem Schreiner der Sarg bestellt werden sollte. Bei Malik oder bei der Heldin dieser Geschichte, der Witwe. Es war alle Aussicht vorhanden dafür, daß man ihn doch bei der Witwe Heterényi bestellen dürfte. Die Witwe und ihre zwei Töchter konnten das gewisse Glockenläuten schon kaum erwarten. Als dann eines Nachmittags die Turmglocke den Tod wirklich einläutete mit zweimaligem Wiederholen des Satzes und langem Gebimmel, schlug allen das Herz hoch auf. In dieser Welt des Stillstandes, der Armut, der Steuern — steht ein Geschäft in Aussicht!

Frau Heterényi ging ins Sarglager und wartete dort auf den Kunden. Denn ein Instinkt sagte ihr, daß der reiche Bauer bei ihr einkehren und den Sarg kaufen würde. Dort in dem engen Gelaß band sie sich die glatte, schwarze Clothschürze um, wischte sich das magere, trockene Gesicht mit der Hand und stand still zwischen den Särgen. Rings umher lagen sie da, schwarz und weiß, die traurigen Kisten, der Geruch von Leim und Pech braute in der Luft, vermischte mit dem Geruch der Hobelspäne, und der unangenehme Duft der bemalten Übertane legte sich einem aufs Hirn und lähmte das Herz. Frau Heterényi scherte sich jedoch nicht viel um die Düfte, sie war keine sentimentale Natur und hatte sich

schon zu Lebzeiten ihres Mannes an den Sargduft gewöhnt. Ihr Blick kreiste um die Särge und suchte den aus, den sie dem Käufer empfehlen könnte.

Wie sie so umherspähte, trat recht unwirsch der in Schafpelz und Mütze steckende Bauer herein, der steinreiche Samu, und schob seinen runden Bauch durch die schmale Türe.

Frau Heterényi ging ihm mit ihrem schönsten Lächeln, aber mit einer gewissen düsteren Zurückhaltung entgegen.

„O Gott, o Gott,“ — sprach sie mit zitternder Stimme —, „mein Beileid... mein Beileid... Gut, daß Ihr zu mir gekommen seid. Anderswo würde man einen in dieser Lage sicher ausplündern. Zu mir kann der Bauer Vertrauen haben, wir sind alte Bekannte. Noch einmal: mein Beileid“...

Der Bauer blieb stumm und begann die Särge mit Gleichmut zu betrachten.

„Keinen zu teuren“ — sprach er dann —, nur so einen einfachen. Das genügt.“

„Einen einfachen würd' ich nicht geben, Euch nicht. Das würde zu Eurer lieben Frau nicht passen. Die arme Juli Tant hat zeit ihres Lebens die Prachtsärge geliebt. Sie hat mir auch oft gesagt: Eszti, meine liebe Eszti, wenn ich sterbe, laß' mich in einen Prachtsarg ruhen...“

Nach der rührungsvollen Stille, die damit ausgefüllt war, daß Frau Heterényi vor Ergriffenheit schnupperte, zeigte sie weiter ihre Särge.

„Seht mal diesen da, natürlich Hartholz. Was der für einen Klang hat!“ — und sie klopfte mit ihrem Fingerknochen auf den Sarg, daß dieser dröhnte wie die mit Trauertuch überzogene große Trommel. „Nußholz, seht bloß, was das für Material ist! Nur für meine besseren Kunden. Seht Ihr? Da kann das Wasser nicht durch. Das ist so trocken, so hart, so wasserdicht, wie wenn es Bein wäre. Aber auch dieser da ist nicht übel. Das ist Eichenbrett, die arme Juli Tant, Gott hab' sie selig, hat Eichenholz über alles geliebt, Warum soll sie nicht in diesem

Peter Lloyd 1931. aug. 11.

181. n. repp. 1-2.

Eichensarg liegen? Selbst der ewige Schlaf würde ihr besser bekommen.“

Der Mann beachtete die Frau kaum, er stand da in der Mitte des Magazins, spreizte die Beine gleichgültig und stierte mit seinem bemützten Kopf zu der mit Spinnenweben überzogenen Decke hinauf.

„Die Frage ist, was er kostet.“

Frau Heterényi raffte ihre ganze Beredsamkeit zusammen.

„Was solch ein Sarg kostet, das darf gar nicht gefragt werden. Eine Frau, wie die Juli Tant, die in ihrem ganzen Leben nur gesammelt und gespart hat, verdient es schon, daß nach ihrem Tode an ihr nicht geknausert werden soll.“

„Das ist für die Katz“ — meinte der Mann mürrisch. Man braucht das Geld nur, wenn man lebt. Na ja. Ich spare nicht an ihr. Aber, man sehe doch die vielen Ausgaben... Na, was soll er kosten?“

„Ich wills sagen, Bauer. Aber dann, kein Wort weiter. So ein Sarg! Solch einen Klang haben die Särge anderswo nicht. Diese Bretter. So trockene Bretter, wie diese!“

Sie sagte den Preis, aber sehr leise, flüsternd, um das Andenken der Toten mit profanen Worten nicht zu beleidigen. Der Mann aber schüttelte den Kopf und sprach mit großer Ruhe:

„Nein! So viel nicht.“

„Also gut, ich will Sie jetzt nicht mit dem Hinundher traurig machen, ich halte das Gefühl der Pietät heilig, mir selbst sind ja drei Männer abgestorben. Also nehmen Sie nur die Ware, wir werden später einig werden.“

„Das geht nicht,“ warf Samu ruhig ein, der sich an dem Handel schon zu erwärmen begann. „Das geht in der Tat nicht. Geben Sie das Ding her und ich zahl es. Hier das Geld.“

Er nahm die dicke Brieftasche hervor und beklopfte sie.

„Wenn Sie den Sarg nicht geben, gehe ich in den anderen Laden. Zum Málík.“

„Um des Herren willen, Sie werden doch das nicht tun!“, schrie die Frau entsetzt auf. „Zu diesem Räuber! Der gibt die schlechtesten Bretter, es dauert keine zwei Tage und wenn Ihr ihn unter die Erde gebracht habt, geht er auseinander wie ein Fetzen! Und dann, die arme Juli Tant war sein Todfeind bis an ihr Ende. Lieber will ich Ihnen die Sache billiger berechnen. Ich halte darauf, daß die Leute, die mir lieb sind, meine Kundschaften bleiben. Aber solch einen Sarg kriegen Sie anderswo nicht... Zigeuner — der Geizhals...“

Sie nahm das Geld, das der Mann, jede Banknote für sich, befeuchtend vor sie hinlegte und die sie gleichfalls befeuchtend nachzählte. Als dann der Käufer aus dem Laden gestapft war, trat sie mit plötzlich aufwallender Freude in das kleine Zimmer, wo ihre jüngere Tochter gerade vor dem Spiegel saß mit ihren hochaufgezogenen, schlanken Beinen, die in Seidenstrümpfen staken und die ein pikantes Kleidchen trug und gerade sich die Lippen mit Rouge schminkte.

„Er war da“ — meldete die Frau glücklich — „der Málík kann vor Wut bersten. So ein Käufer. Hernach werden auch seine Verwandten sicher zu uns kommen. Nur noch der Übertan, das weiß ich noch nicht, was damit werden wird. Aber den muß ein Weib holen kommen... Er hat den großen Eichenkasten gekauft, aber gehandelt hat er wie ein Zigeuner — der Geizhals...“

Sie nahm aus ihrer Schürzentasche das Banknotenbündel und verschloß es in der Schublade ihrer Kommode. Auf ihrem hageren, trockenen und lebhaften Gesicht strahlte die Freude und sie glättete mit den harten Fingern ihre Clothschürze.

Das Mädchen wandte den Kopf mit dem zerzausten Haar wieder der Mutter zu, ihre schwarzen Augen funkelten und ihre roten Lippen brannten im Dunkel der Stube.

„Dann könntest du mir den Herbstmantel kaufen“ — sprach sie schmeichelnd.

1000
1000
1000

szeretet és mindnyájan fogjunk össze, osztálykülönbség nélkül!

Margit kényelmetlenül feszengett a mára terelte a szót.

— En csak azt mondom, amit érzek. S neked meg napának ki kell békülnödök, mert, így nem lehet. Légy alázatos, Zolti. tedd földre a te görbő eszedet és hallgass a szívedre. Papa... mégis csak az adta. Ó nevelt...

— Nevelődtem...

— Ó kereste a kenyeredet...

— Adta neki az állam...

— Dolgozott érted!

— Kiszította a tajtékpipákat és gyalogutat taposott az ablaktól a kályháig...

— Ejjelt nappallá tetti! Aggódott!

— S vadászott a méltóságos kollégákkal és lemeházta a hajtókat...

— Minden bajt, megpróbáltatást elviselt...

— Megházasodott s nem viselte a konzekvenciáit. Elvált s megint megházasodott s nem viselte a konzekvenciáit...

— De este az élében vitt az ágyba és megcsókolt és karácsonykor karácsonyfát állított!

— És soha, soha nem érdeklődött a gondolataink iránt s azt hitte, hogy amit ő kimond, azt szentségnek tekintjük... és te annak is tekintetted. De nem dolgozott velünk és... Eh!

— Zolti! Zolti!

— Tessék.

— Lásd be, hogy az eszed, a rettenetes eszed bajba viszi!

— Az Isten akarta, hogy legyen ész. És mégis bajba viszi!

Nevetett, aztán kezét a hűga vállára tette s sajnálkozva mondta:

— Elvesztegetted az időt. Nem tanultál meg gondolkozni. Szegény hűgom, sajnállak. Az életed nem ér egy ütöt taplót, s azt akarod, hogy az enyém se érjen. Méltányolom a buzgalmat, de én már csak magamra hallgatok.

— És ha nem békülsz ki papával, nem kérsz tőle bocsánatot...

— Bocsánatot, gyermek? Mi ez? Gyermekszobában vagyunk? S ott maradunk egész életünkben?

— Jaj, hát ez borzasztó, nem lehet veled beszélni, — kiáltott fel kétségbeesve a lány megint.

— Mondtam, Megmondtam.

— S ha mégis... Ha nem békültök ki Zoltán elkomolyodott.

— Nézd, csak arról lehetne szó, hogy össztöljünk és alaposan és becsületesen kibeszéljessük magunkat. Ő is elmondja az életét, a titkait, én is. S akkor... De hát éppen ez az, ami lehetetlen. S ezért én el vagyok szánva mindenre. Ha kell, előlről kezdek mindent. Új generációt kezdek, érted? Elörlök mindent, kitépek mindent gyökereztül. Új életet, új világot építék fel. Az én szemebne pozíció, gazdagság, hatalom, tekintély s a többi csap papírmásé. Smonca, — mondta diákosan. — Engem csak egy dolog érdekel: tisztességben akarok dolgozni az elnyomottakért, a szegényekért, a népért. Az én helyem ott van közöttük és ezért elviselem, hogy ti kiközösítették, lenéztek, sajnáltak, elvesztettek tartotok. Csakugyan, az is vagyok a számotokra. Na, azért ne sírj megint, nem bírom nézni a sírást... — megsímogatta a hűga fejét, mire az lenyelte könnyeit s megpróbált nyugodt és bátor lenni. — Te tudod, hogy én becsületos ember vagyok. Tudod, hogy amit teszek, meggyőződésből teszem, s mert mást nem tehetek. Neked nem kell magyaráznom, hogy én hiszek a történelmi hivatásomban. Ugy-e? Na, fel a fejjel, — s megemelte a lány arcát az állánál fogva s rámosolygott. — Ne féltse te engem. Ti, nők, bedőltek minden rémhírnek. A fantáziátok tele van véres képekkel. S te azonnal felkapod és komolyan veszed. S hátha sikerül innét megfordítani a történelmet? Hátha fel lehet támasztani a népet s új országot lehet alapítani s új Európát!

— Új ország... Új Európa... — sóhajtott Margit fáradtan. — Ezekért a lázalmokért dobsz te el minket magadtól...

— Ti akartok eldobni, mert »lázálmalm« vannak.

— Olyan kis pont az ember s olyan nagy az ország és Európa...

— De ha százezer kis pont van? Es millió? Es sok millió?

— A milliók olyan messze vannak!

— Messze annak, aki egyedül érz magát. De aki szociális ember, az mindig érzi a százazrak és milliók tömegét. Az pincs egyedül. A te számodra az, hogy vannak milliók, csak frázis. Te antiszociális lény vagy.

— Ezek az új szavak, ezek megbolondítják az

embert. Szociális, antiszociális, kollektív, individuális, dialektika, vagy mi... Ki sem ismeri közöttük magát az ember. Az, hogy én antiszociális vagyok, te meg nem, nekem rojtveny, — mondta sértődötten a lány. Belefáradt a vitakozásba, elcsüggedt, lemondott róla, hogy meggyőzze a bátyját. Ezért, csak hogy csörgedezzek a megkezdett beszélgetés, mert még mindig remélt valami csodát, valami isteni sugallatot, valami égből alászálló tüzes nyelvet, amely megvilágosítja Zoltán elméjét s egyszerre megtagadja önmagát, a bosszantó, ismeretlen fogalmakon kezdett rágódni. Zoltán hiúságát is legyezgetni akarta így. Hogy lám, Zoltán mindent tud, ő meg semmit, szánja meg tehát s jelentse ki, hogy ami történt: badarság, csak viccelt s holnap reggel bemegy az irodába s ünnepélyesen bocsánatot kér a papától s megfogadja, hogy többé nem vétkezik és a bűnre vezető alkalmakat elkerüli...

— Próbáltam valamit olvasni is, amíg vártalak, — folytatta. — Elővettem ezt az izét, ni, de egy kukkot sem értettem belőle. Autogenézis, azt mondja. Ehez én buta vagyok.

Felemelte az asztalról Haeckel monista értekezését.

— Igazad lehet abban, hogy tanulnom, olvasnom kellett volna s akkor jobban megértenék egymást, de most már késő. Nincs türelmem, nincs kedvem. Minek...

— Pedig, ha papa meghal, mid marad az életből? Elvész minden értelme, tartalma. Nem akarsz asszony lenni, nem akarsz gyereket...

— Nem, nem! — tiltakozott vörösen s megrémülve a lány.

— Egész életedet egy abszurd vonzalomnak áldozod. A gyermeki szeretetnek. Az állat is elszakítja magától a kölykét, ha megnőtt. A növény is elszórja a magvait. Csak te függsz úgy az apádon, mintha kizárólagosan a tiéd lenne s te az övé. Kid marad, ha meghal az apád? Ő sem halhatatlan, nem földöntúli lény, nem Isten. Ez a viszony köztetek teljességgel irreális. S ő túri ezt, neki ez kellemes, mert van egy rabszolgája, akire mindig számíthat s nem kell a maga lábára állnia. Abrahám feláldozza fiát: Izsákot... Mert él benne egy gyermek, akit ki kell szolgálni, akit dédelgetni, becézni kell, aki gyámoltalan, tőhetetlen, féltékeny és erőszakos. És te! Kizakítottad magad az emberi közösségből, s egyedül állsz, hozzákötve ehez a követelő és makacs gyermekhez. Ezért vagy te antiszociális. Ezért vagy te individualista...

— Hogy a papa gyermek... — hitetlenkedett Margit. — S hogy az természetellenes, ha egy lány szereti az apját... S hogy ez individualizmus...

— Ez igenis az és mint minden individualizmus: betegség. A magányos ember: beteg. S elpusztul. S ha a ti világotokban maradnék s a ti életmódotoknak alávetném magam, én is magányos emberré lennék, beteggé lennék, elpusztulnék. Élet-halál kérdése ez. Te meghalsz, én megmaradok. Te egyedül leszel, ha apád ráhagyja is egész vagyonát és annyi nőszemély lebzsel majd körülöttem s annyi kutya és macska és papagáj, hogy mocanni sem tudsz tőlük. De, ha egyedül leszek is, ha senkim sem lesz is, az emberek ezreit és ezreit érezném magam körül és tudnám,

hogy minden moccanásom az övék, mint a víz-csepp rezgése a tengeré.

Margit hosszan elgondolkodott, helebámult a lámpába s az ajkát csipdeste. Sőhajtott, szemelázasan fénylett. Úgy látszik, egyre vár, vár valamit, de hiába. S hogy kétségbeesetten próbálódik az igazság megállapításán s hiába. Lassan felkelt s a bátyjához lépett:

— Késő van, fáradt vagyok és memóriám. Jobb lenne meghalni. Igérd meg, hogy holnap bemegy papához s megkéred, hogy ne haragudjék rád.

Könyörögve nézte a fiút. Az mosolygott.

— Nem kérem én. Ne haragudjék. Tőle függ.

— Mégis, ő az idősebb és apád... alázd meg magad... Légy egy kicsit keresztény!

— Jó, jó, nagy gyerek vagy te... Nyugodj meg már. Ha akar: megbékül. Ha keresztény: megalázza magát. Én nem haragszom rá s nem kívánom, hogy kérjen tőlem bocsánatot. De én pogány vagyok s nem aládom meg magam.

Margit a fiú vállára tette a kezét s könyörögve nézett az arcába. Zoltán mosolygott. Úgy tekintett rá, mint egy gyermekre. Megsimogatta:

— Eredj, feküdj le. S légy nyugodt, nekem nem lesz semmi bajom.

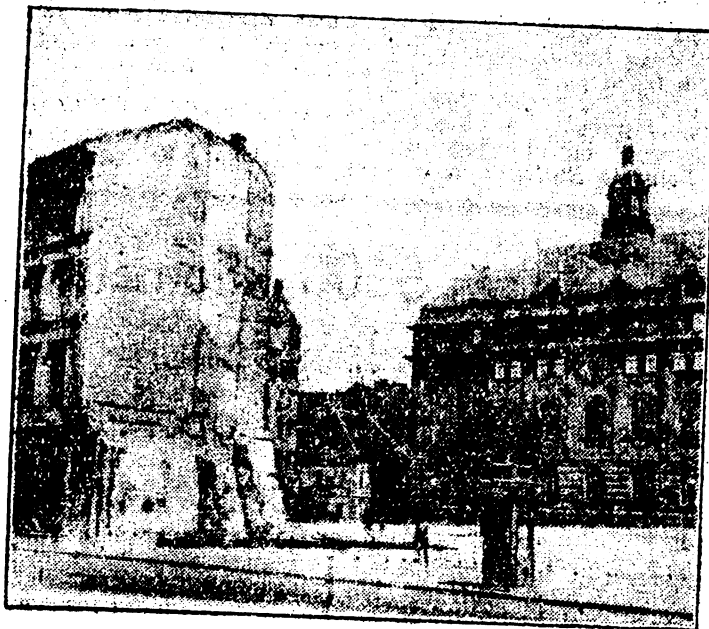
Homlokon csókolta s kituszkolta az ajtón.

Mikor magára maradt, kétségbeesve vágta magát az ágyra, tenyerébe temette az arcát s úgy fokúdt ott mozdulatlanul sokáig. Fogát néha összszécsikorította kínjában, izmai görcsösen megfeszültek, mintha ösztönösen fel akart volna ugrani és futni, futni, maga sem tudta: hová. A nyári éjszakában békabrekegés és a vízimadarak pittyegése hallatszott, nagynéha dobbantott az istállóban egy ló. Halk, zizegő, süttető szellő kerekedett s a látóhatár szélén derengett a Hold. Fenyő-és szénailat áradt be az ablakon. S a fiú ott feküdt az ágyon mozdulatlanul, halántéka lüktetett. Embertelen fájdalom volt ez, ami most hatalmába kerítette. Végigvonult előtte egész élete, minden gyermekkori emlék elevenen támadt fel hunyt szemel mögött, minden hangulat és érzés. Ő, igen, szerette ő valaha, kisiny korában az édesanyját s az apja valaha imponáló jelenség volt számára, akit tisztelt, akit hatalmasnak tartott s akit szeretett. Szerette ő a testvérét, akivel együtt művelték kiz kertjüket s együtt járatották az udvaron. Érett benne a téli délutánok képe, a csőröszeres számos lovaké, a fáké, a simogatásoké s a vereseké is. És most minden belérájtott és belényilalt, minden, minden! S mindent el kellett nyomni s csak egyetlen utat volt szabad látnia maga előtt. Szabadulnia kellett a halottaktól, ki kellett vetnie őket magából, az életért... Meg kellett mérnie önmagát s azokat, akiket szeretett. Most... most jobban kellett szeretnie önmagát, mint mindent a világon.

Lassan legyőzte a kétségbeesést s felült. Azokra gondolt, akik szótlánul vonulnak be a gyárak kapuin. S akik apatikusan, szonorú nótákat dalolva dolgoztak a mezőkön s nincs számukra semmi remény. S azokra, akik füstölő lámpa mellett gürnyednek és tanulnak. S akik álmokat melengének magukon, a szabad ember szabad életének álmait.

Elővette könyvét, ceruzáját s lefeküdt. Mind-egy volt számára, hogy mit hoz a holnap, a holnapután. Szinte menekült a betűsorok közé, mint üzött vad a sűrű kukoricaába.

Új park születik a Dunaparton

A lebontott jezsuita épület helye, a még lebontásra váró épületrésszel

Ismét egy darabka terület a fővárosban, amely felszabadul a kockakövek és az aszfalt burkolata alól. A meztelen föld kitérül a napfény simogató melegének, a lebontott falak helyén megjelentek a pesti ucca jellegzetes alakjai, a hiányosan öltözött kis csibészek s rabló-pandurt játszanak fülhasító visítózással.

A dunaparti jezsuita-házat a minap lebontották. A régi, barna épület, amely ott szerepel a régi Pestet ábrázoló metszeteken, eltűnt s vele tűnt el egy darab történelem. Nem maradt a helyén egyéb, csak egy cseccésző, mely körül hajdan diákok kergetőztek, vagy írják első szerelmes verseiket valamű göndörhajú, abroncsos szoknyájú kisasszonyhoz. S egy rozszant háztömb, amelyben még laknak ugyan: de amely nemackára szüntet a jezsuita-ház sorsára fog jutni... Jó is lesz, valljuk be. Budapest Dunapartja egyike a világ legszebb pontjainak, hadd táruljon ki az emberi szem számára teljes pompájában, hadd hatoljon be a napfény és levegő mind a szélesebb területekre.

A lebontott épület a jezsuiták gimnáziuma volt, barokkos épület s körülbelül az ezerhatszáz-as évek legvégén vagy a múlt század fordulóján épült. Széles napok tanították benne az anyáinkat, sőt nagyamánkat a latin és görög nyelve titkaira. Mint tudjuk, az utóbbi időkben a népjóléti minisztériumot helyezték el benne s a diákok hangos kacagását, rohangálását s a tanár úrak sötétlő csontorriait felváltották a háborúban s forradalomban, meg az azután követekező gazdasági jégverésekben lerongyolódott,

kétségbeesett emberek tömegei. Lakás- és munkanélküliek ácsorgtak a nagymúltú épület szűk és sötét folyosóin, asszonyok karjaikon tartva sovány gyermekeiket, férfiak, akik reménytelen életük hosszú lépcsőfokain eljutottak ehhez a legutolsó reménylépcsőhöz is, hogy tovább tengessék vékony életüket vagy összeszorított foggal forduljanak ki a kapun a lármás uccára.

Történelem tűnt el itt, történelem, amelyben benne van az abszolútizmus kora, a szabadságharc, az elnyomás és a kiegyezés, az első gőzhajó füstje jut az ember eszébe és a márciusi ifjak sürgő-forgó, lelkes csapatai. S azután jött mindaz, amire már valamennyien oly jól emlékszünk, sajnós. A tudományok művelésének háza így hanyatlott bele Magyarország sorsának mélységeibe s lett a nyomorúság országos középpontja...

De annyi zürzavar és gond után a főváros népe mintha felelősen volna a kincseire. Mintha rájött volna arra, hogy a természet szépségeit senki sem veheti el tőlünk. S egyre-másra születtek a modern városrendezési tervek, az új jelszavak. Budapest fürdőváros... Budapest kertváros... Budapest, a virágok városa... Ha a Dunának ezen a gyönyörű pontján hollandok vagy norvégok laknának, Budapest már régen a virágok, kertek, fák és názsitok Paradicsomkertje lenne! Mennyi szenvedésen, nyomorúságon és tragédián kellett átmennie a főváros lakosságának, amíg rájött arra, hogy a legfőbb szépség, a legvigasztalóbb vi-

1931 aug. 12.

23

gasz, a legtisztább öröm mindig maga a természet s abban, amit az nyújt, örömet találni annyi, mint erőt meríteni az élethez, a harchoz, a munkához s magához az élethez!

Mikor a piarista-házat lebontották, sokan aggódtak, vajjon nem építnek-e a helyébe valami még magasabb bérházat? Vajjon eszébe fog-e jutni valakinek, hogy ide kert kell, park, játszótér? Magam is gyakran elnézegettem a sürgő munkások hangyase-

regeit, amint elvették a követ, rakták a kocsikat s méztelen méjjel kizárták a kavargó mészporbán. Találhattam, — s velem együtt oly sokan még! — hogy meddig gyönyörködhetünk még a Duna feltáruló szépségében s mikor rakják le az új bérkasszárnya alapjait! Háls! Istennek, ebből nem lett semmi. A megmaradt épületrész lebontása után parkot fognak itt ültetni. Az lesz a boldog látvány, ha a munkások, akik az imént még romboltak, most építeni jönnek, feltárják a földet, bekapcsolják az öntözőcsöveket, kirajzolják, zsinórral meghúzzák a pázsitok helyét, elültetik a bokrokat és facsemetéket... S amikor megjelennek majd a gyermek-kocsik a gügyögő, napkúráló csecsemőkkel, a mamák boldog mosollyal az arcukon s a felserdült fák árnyéka játszik az egészséges szemek fényén.

Mint hírlik, a leendő park közepére Erzsébet királyné szobrát fogják felállítani. A karcsú királyné fehér alakja illik is ide, erre a történelmi helyre. Nem tudjuk ugyan, hogy a szobor felállításához szükséges összeg már együtt van-e, a háború alatt a szoboralapra gyűjtött pénz kárba veszett s aztán még sokáig voltak sürgősebb tennivalók. De talán most már tétő alá kerül a terv. Itt lenne az ideje, hogy Budapest silány szobrai sorába végre egy jó szobor kerüljön.

Kertet, parkot, virágot, gyepet a fővárosba. S a piarista-ház után kerítsünk végre sort a többi ócska s építészetiileg sem szép épület lebontására. Szaporodjanak a természetadta szépségek s fogyatkozzanak meg azok az izléstelen silányságok, melyekben Budapest annyira gazdag.

Ha már építeni nem tanultunk meg, tanuljunk meg okosan lebontani. S az efféle lebontásból csak haszna van mindenkinek.

Kodolányi János

Magyarország 1931.
aug. 12. 183. sz. 7.

Tragikomédiák a pengő körül

Boltok

Mindenki ismeri a ársasjátékot, amelyet régen *»Hol a forint?«* névvel játszottak. Ez a társasjáték őlt most egyre veszedelmesebb mértéket a pengővel. *Hol a pengő? S főként: hol az ötpengős ezüst? Senki sem tudja, de mindenki szeretné tudni.*

Minden vész hírterjesztésnél veszedelmesebb és butább cselekedet a pengő eltüntetése. S veszedelmes azért, mert egyes embereket, akik az ezüst-pénzt eltüntetik, hiába büntetnek meg, ha a járvány tömegmérteket őlt. Ez az a mérég, amellyel amúgyis görcsösen vergődő gazdasági életünket meg lehet ölni. Eppen ezért valóban itt az ideje olyan rendszabályok hozásának, amelyek a tömegekben egyre jobban elharapózó járványnak radikálisan elejét vennék.

A vasuton, trafikban, postán

Vasúti jegyet akar váltani az ember. Fizet hat pengőt, de csak tízpengős bankjegye van. A pénztáros legnagyobb sajnálatára kénytelen kijelenteni, hogy *nincs négy pengője. Az ember félreáll és vár. Végül berobog a vonat a kompromisszumot kell kötni: a négy pengő letétben marad későbbi jegyváltások fedezetére s amikor az ember legközelebb megint utazik, a letétből levonják a jegyek árát.*

Mindennaposak az elkéseredett jelenetek, főként a harmadosztályú pénztárosok előtt. A pénztárosok mindent elkövetnek, amde a legtöbb ember bankóval fizet s a pengőkészlet mihamar kifogy. Sokan lemaradnak a vonatról, mert *nem tudnak jegyet váltani!*

Trafikban vagy bélyegéket adók vissza, vagy kétszer annyi cigarettát, dohányt sóznak a vevő nyakába, mint amennyit vásárolni akart. Ma az a helyzet, hogy egy tízpengőssel be lehet járni a fél várost, sehol sem adnak vissza a trafikokban. A posta minden dícséretet megérdemel. Amit lehet: megtesz. Am a postákon is ötpercenként vannak fennakadások a pengőhiány miatt,

— *De hát kinél van a pengő? —* hangzik ki egy ruhakereskedésből egy nő indignált hangja. — *Valahol csak kell lenni!*

— *Azt mi is szeretnénk tudni, —* vonogatja a vállát a kereskedő.

Belépek egy boltba. Egy nő vitatkozik a kereskedővel, aki nem tud neki visszaadni. A nő el van keseredve, *rendőrrel fenyegetőzik.*

— *Kérem, kutassák ki a pénzáramat, —* mondja a kereskedő. — *Ha talának benne akárosak két pengőt is, levágom a nyakamat.*

— *Ha magának pengője van, nem teszi a kasszába! —* kiáltja most már a nő s az árut otthagynva, dühösen ki-megy.

— *Hát látja, uram, ezt az igazságtalanságot! —* panaszolja a kereskedő. — *Beleütött az emberekbe a pengőmánia. Ennek véget kell vetni!*

Tizenöt szoknya reffekében

A pestkörnyéki piacokon *az asszonyok százai mentek haza a legutóbbi napokban vásárlás nélkül. A kofák nem voltak hajlandók visszaadni. Elkéseredett jelenetek támadtak mindenütt.*

— *Kutassanak ki, jöjjen a rendőr! —* kiabálják a természetes kofák. De hogy lehet egy kofát kikutatni, akin hozzávetőleges számítás szerint tizenöt bő szoknya van? S a kofák kikutatásánál mégsem tartunk!

Vásárcsarnok

Itt aztán egyebet sem hall az ember, mint *dühös kifakadásokat a pengő elrejtői ellen. A háziasszonyok céltalanul, dühösen csatangolnak a bódék körül. A kereskedők minduntalan elszalajtanak valakit a Vásárpénztárba váltani. Egy hentes káromodik, mert húszpengőt váltatott s a bank csupa húszfillérest küldött érte. Itt is, ott is csoportokba verődnek az asszonyok s tárgyalják a lehetetlen állapotot. Egy töpörödött, feketeszoknyás néni, aki egy hatalmas, két-*

Magyarország 1931. aug. 13. 184. n. 8.

kötényes, higgadt parasztember társaságában járja sorra a hentesbódékat, siránkozó hangon mondja:

— *Verje meg a súly a kezét annak, aki eladja a pénzt! En nem takarogatom, de mit csináljon az ember? Az ember szereti a hazáját. Megírták az újságba, hogy a hazának árt, aki gyűjti a pengőt...*

Vesz félkiló kolbászt, fél kiló zsírt s húzpengőssel fizet. A hentes visszaad neki. A néni ke boldog. Utána megyek s látom, hogy félrevonul az emberével s átadja neki a pengősöket. Azután továbbmennek s egy másik hentesnél májat vásárolnak. A néni most tízpengőssel fizet. Elhatározom, hogy végigkísérem a csarnokon, de nagy csoportosulásba jutok. Kövér, feketekalapos, izgatott asszonyosság tárgyal a rendőrrel, aki jegyzőkönyvet vesz fel. Az asszonyosság körül egész gyülekezet jövedvű vágólegényekből, asszonyokból; *vidám közbeszólásokkal* fűszerezik a jegyzőkönyv-felvételt. Az izgatott asszonyosság zokszavaiból kiderül, hogy egy hentes nem akart visszaadni a tízpengőseiből, ő erre *szidni kezdte a kormányt*, amely — mondja a jámbor — nem ad ezüstpénzt, hanem összegyűjti s a papírbankót le akarja bélyegezni. Ott termett egy detektiv s az asszonyosság illetlen kifakadásokra *vetemedett a detektivvel szemben is*. Most reszketve áll a rendőr előtt s közben a megjegyzésekre *rettenetes gorombaságokkal felel*... Mikor

végre elvonul, egész uszály követi.

— *Tessék aprópénzt hozni, aprópénzt, pengőt!* — kiabálja egy kereskedő harsány hangon. — Nem tarthatok egy embert, hogy a bankból a húszfilléreseket cipelje!

Az egész csarnok visszhangzik a keserű kifakadásoktól s asszonyok serege megy el vagy a bankba, vagy — haza.

A harmadik osztályon

Az emberek a vonat harmadik osztályán nyitják ki legkényebben a szívüket. Azonnal összeverődnek, mihelyt valaki közérdekű dolgot pendít meg. Ilyen közérdekű dolog most a pengő-kérdés. Egy szakállas, kövér férfi kifejti a pengő eltűnésének gazdaságpolitikai vonatkozásait, az asszonyok a maguk háztartásából vett példákkal fűszerezik a szakszerű előadást.

— Ilyet már láttunk, — mondja a szakállas férfi. — Tessék csak visszaemlékezni rá. *Legjobb lenne, ha a kormány bevonná az összes ezüstöt, akkor a bankót muszáj lenne elfogadni.*

Mindenki szörnyűködik.

A mérget sikerült befecskendezni a tömegek lelkébe. *Sok fordul dm meg az asszonyokon s az ő pletykáikon*. Minden megrémült s reszkető háziasszonyt összefogdowni s megbüntetni lehetetlen. Más rendszabály kéne ide, amely megnyugtatóná a falvak parasztságát s a városok háziasszonyait...

Kodolányi János

ÚSZUNK A BORBAN

Évek óta visszhangzik az ország a bortermelők panaszaitól. Ma már az a helyzet, hogy egész borvidékek lakossága megy tönkre a bor árának alacsonyossága s a bor elhelyezésének nehézsége miatt. A bortermelő gazdák részéről számtalan felszólalás hangzott már el, követeltek és könyörögtek, panaszkodtak és memorandumoztak, konferenciáztak és szónokoltak, azonban segítség alig-alig érkezett számukra.

A legremekőbb borokat is fillérekért lehet ma beszerezni. A bortermelők nyomtatott levelezőlapokon ajánlják fel boraikat s ezeket a levelezőlapokat ezrével küldik szét az ország minden részébe. Fizetési feltételeik, az árak nevetségesen alacsonyok voltak mellett, a lehető legkedvezőbbek. Bizonyos, nem is nagymennyiségű bor rendelésénél még hordót is adnak s fizetik a szállítási költségeket. Kétségbeesett vergődés ez a termelőkre szakadt válság hullámaiban s eredménye alig van.

Fellendül a batyuzás

Régi idők jutnak az ember eszébe, amikor a vonatok harmadik osztályán folyó borbatyuzást látja. Azok az idők, amikor l'isztért, tojásért, zsírért ki kellett utazni vidékre s kékpénzért vagy ékszerért kellett megvásárolni az élelmiszereket. Akkor törték így egymást a hátizsákos, kosaras, batyús emberek s főként asszonyok a vasúti kocsik lépcsőin és folyosóin, mint most némely vasúti vonalon a borral.

Termetes asszonyok, szakadéig megvakva kishordókkal, demizsónokkal, tolaszanak a harmadosztályú kocsikban, az utasok testi épségét veszélyeztetve. Némely kocsiban mozdulni sem lehet a bortól. Vasúti altisztek s azok feleségei, felhasználván az olcsó jegyet s a szabad időt, vonulnak ki vidékre s szedik össze a bort gyakran olyan névetséges áron, hogy az ember hinni sem akar a fülének. Nekik már megvannak a kuncsaftjaik, a vadászati területeik s az összeszedett bort kéz alatt adják el rendes vevőiknek, vagy egyszerűen kimérik odahaza. Szépen keresnek rajta, mert lényegesen olcsóbban adják a bort, mint a vendéglősök s nem terheli őket sem a szállítás, sem az adó, sem a kiszolgálás költsége.

Családi kocsmák

Nagyon sok munkásember szokott le a kocsmázásról, mióta az otthonokban berendezett családi kocsmák elszaporodtak. Összejönnek egy-egy háznál, ott iszogatnak s közben hallgatják a rádiót, amely a legpompásabb dzsessz- vagy cigányzenét szolgáltatja nekik. A hangulathoz tehát semmi sem hiányzik s még az asszony sem veszekedhet érte. hiszen nem kocsmában ülnek, hanem családi körben!

Aki pedig rendszeresen issza a bort, az már tudja, hogy kinél kell bekopogtatni az üveggel. Nem is kell messze menni, annyi a titkos borlimerés. Válogathat az ember, badacsonyt akar-e inni, vagy villányit, egrit, vagy szabadszállási homoki bort. S mindezt potom pénzért. A szegény termelőgazda még örül is neki, hogy „a bora nem áll a hordóban s

legalább a művelési költségek egy része megtérül.

Borban úszik a vasúti kocsi

Egyik harmadosztályú kocsiból éktelen borszag áramlik ki. Az emberek, menekülnek. Hatalmas bortócsa terjed a kocsi közepén, mert összeötr valakinek a demizsónja. Megjelenik a kalauz s most hosszú vita indul meg a takarítási költségek behajtása miatt. A borral megrakott, nyögő és ilhegő asszonyok összeverődnek a kalauz körül és sopánkodnak azon, hogy he akarja hajtani a takarítás díját. Másutt hordókon ülnek az emberek, némely kocsira felszállani is alig lehet, mert már a bejáratot eltorlaszolja a borral.

Kuncsaftszerzés a vonaton

Két vasúti altiszt száll fel a kocsiba. Mindegyik rogyásig vakva hordóval, üveggel. Nagynehezen lerazkodnak s megindul a beszélgetés a borról, az árakról.

— *En első kortyintásra megmondom, hány fokos a bor* — magyarázza az öregebb dadogó nyelvvel, mert már sokat kóstolhatott ma. — Engem nem lehet becsapni. Az én vevőim, kedves kolléga, a legjobbat kapják. Nekem nem kell fokmérő sem. Kóstolja csak meg ezt a bort, akit most viszek.

Zsebéből apró poharat vesz elő s óvatosan, szent áhitattal megtölti. A másik forgatja a poharat, hunyorítva nézi, majd lassan kiissza.

— Nem mondom, jó kis bor. Ambár

1931. aug. 14.

33

én a savanyúbbat szeretem.

Felszál néhány férfi.

— Mi az bor? — kérdik össze-vissza s odáülnek az altisztek köré.

— No, kóstolja csak, milyen? — un-szolja az öreg altiszt s ismét tölt. *Körben jár a pohár.* Csettintenek a nyelvek. Bólogatniak a fejek. S megindul a beszélgetés arról, hogy ki hol s mikor ivott ilyen, meg amolyan bort. S nyomban megbeszélik azt is, hogy *hol lehetne megpróbálni czecket az új borokat is. Az altiszt meadja a lakása címét, mindnyájan felírják.*

— Kérem, nálam úgy érzik magukat a kuncsaftok, akár odahaza, — mondja dadogva és egyre növekvő büszkeséggel. — A feleségem nagyszerű pogácsát is süt. Van házikolbász meg jó puha kenyér. S olyan rádióm van, úgy szól, mint a Banda Marci muzsikája!

Bejön a kalauz. Vasutas-szokás szerint barátságosan biccentenek egymásnak.

— No, milyen? — kérdi a kalauz s hóna alá fogja a lámpát.

— Kóstolja meg. *Ilyet még nem szippantott!*

— *Ambár szolgálatban vagyok* — jegyzi meg a kalauz, de azért elfogadja a kicsiny poharat s szakértelemmel öblögeti a száját a borral. — No, tűrhető. Nem kell félni, hogy berugok tőle.

A többiek közben szorgalmasan iszogáltak s a hangulat egyre emelkedik.

Mindebből pedig az a tanulság, hogy népiünköl, hála Istennek, *nem vezett még ki a »magyar szörbet« szeretele.* Talán az egész ország bertermését is meginnák, ha nem lenne annyi teher a boron s ha nem lenne muszáj éppen ezért titokban, *szür alatt cipelni a bort.*

No, de azért így is fogy elég, ha a termelők, sajnos, *nem is látják valami nagy hasznát.*

Kodolányi János

*

Megírtuk, hogy a Vendéglősök és Szállodások Országos Szövetsége a borházalás és borcsempészet,

az úgynevezett »borbalyuzás« meggát-lása ügyében

memorandumot intézett a MÁV és a Déli-vasút igazgatóságához azzal a kéréssel, hogy a vasút igazgatósága tiltsa meg alkalmazottainak és nyugdíjasainak vidékről az ország egyes nagyobb városaiba a fogyasztási adómentesen behozott borok vasúti szállítását. Most a MÁV és Déli-vasút igazgatósága rendeletben utasította a vasúti alkalmazottakat, hogy csak szabályszerűen feladott és elvámolt bort lehet a vasutakon szállítani.

Magyarország 1931.

aug. 14. 185. 7. 8.

FEKETE MÁJUS

IRTA:

KODOLÁNYI JÁNOS

A zenekar már hajnali hat óraker berecségté a kisváros uccáit. S a hegynek szaladó házakból kibújtak a kékruhás sváb asszonyok s lelkendeztek s hadonásztak: május elseje! Május elseje! A napfény olyan tisztára aranyozta a zenekar hatalmas trombitáit és a cintányér ütemesen villogó karikáját, mintha még a muzsika is ünnepvé lett volna kifényesítve. Táncolt minden, táncoltak a bomladozó falevelek az uccán kétoldalt, táncolt a sok fény és árnyék és a sváb lányok nehézkes, tyúkborító szoknyája, a kék-sárga-zöld és téglaszín szalagokat táncolva fújta a tavaszi szél, vad, ferderitmusú keringőkben táncoltak és kavarogtak a fura dallamok és a visítózó kacagások...

— Na, téz kosztet á finv grajcer, — sóhajtozták a borotváltképű, ráncos férfiak melanchólikusan, de rikkantottak utána, félrevágták a kalapjukat és fehér kenderszálból kötött harisnyójukat nehéz keccsel megdobálták a porban.

— Juhhé! Juhhéja!

Fent a dombon fehér ridegségét elvesztette a nagy templom. Most éppen rátűzött a felkelő nap és a falak aranysárgára váltak, aranylott a torony bádogteteje és fent, nagyon magasan, az aranyozott kereszt. Csak a vén-vén vár volt most is zárkózott is rideg, barna és haragos, hosszan feküdt a hegyen, mint hatalmas öreg komondor, amelynek már nincs kedve a lármához és muzsikához, de harapni, morogni sem tud már, csak fekszik a napsütésben mozdulatlanul. Am mintha megharagudott volna: a falak mögül eidurran a mérsár és a hegyek között sokáig visszhangzik a moraja, mintha a vén komondor ugatta volna el magát egyszer, egyetlenegyszer s aztán lemorogna a völgybe.

A kis fiú kiáll a kapuba. Ilyenkor jókor reggel felkeltették az ünnepi hangok, meghallotta a zene mennyel melódiáját s kiugrott az ágyból. Kint harsogó napfény és zenekar fogadta. Reszketve állt a kiskapuban a nagy híd mellett, mely úgy vezetett át a ház előtti feneketlen szakadékon, mint régi lovagvárak felvonóhídja. A kisfiú szemébehúzta a sapkáját s felnézett a Zengő csúcsa felé: ma nem füstölt a csúcsos hegy, ma nem volt

félelmesen titokzatos, ma nem pipálta a felhőket, ma tisztán, lombosodó erdőivel koszorúzva állt a kék égboltozat magasságában, ragyogott, nevetett s illatongert hömpölygetett a falu felé...

Május elseje.

A kisfiúnak sok látuivalója akadt ezen a csodálatos reggelen. Minden egészen más volt, mint rendszeren, a Zengőtől kezdve egészen a házak színelig, az udvarok felsöpört, ünnepi négyszögelig, a rézesbanda lelkesen rikácsolt és a nők vihogtak, visítóztak, a férfiak tarkójukhoz csapott kézzel nehézkes polkát jártak a gyalogjárón.

Nagy gyerekhad tolongott a zenekar mögött. Ott volt a kisfiú valamennyi ismerőse és barátja, ott voltak az öklömnyi sváb lánykák is, amolyan szorosán lenyalthajú, ugrabugra, vékonyderekű, fehérképű furcsaságok, mintha az anyjuk törpe másai lettek volna.

A kisfiúnak jó hallása volt s egyre jobban fájt neki, hogy a díszes rézesbanda az uccán való vonultában hamis hangokat harsogott bele a tavaszba. De a zenészeknek szép kék mondurjuk volt és alacsony sapkájuk pinos zsinórral s általában nagyon tekintélyesek voltak. Ott lépkedett közöttük a kövér *Arany Bárdny* is, tudniillik az *Arany Bárdny* nevezetű vendéglő gazdája; meg egy erdőőr. Valamennyien buzgón puffasztották a képüket s belevörösödtek a muzsikálásba.

Mire a feldisztett kost végigvezették az uccán, a tömeg hatalmasan megnőtt a templomtól le egészen az *Arany Bárdnyig*. Már gyöngyöztek a homlokok és a nap még egyre jobban ontotta, döntötte a fényt és meleget. A sok szalag és árvalányhajas kalap erdőként hullámozott. Első pillanásra el lehetett választani az alvégi svábok s a felvégi magyarok csoportjait.

Lassan kialakult a lomhán felfelé vonuló tömeg mozgása. A kétoldalt tolongó passzív nézők között, mint partok között, áramlott felfelé a me-

Pesti Napló 1931. aug. 15.
185. n. 33-34.

1931. aug. 15.

net. Ahogy közeledett, mindig jobban kivált az élen haladó kis csoport: kétfelől két árvalányhajas legény, — egyik borotváltarcú, fehérharisnyás, lenszöke sváb, a másik kékruhás, csikorgócsizmás, pörgekalapos, hegyesbajszú felvégi magyar — ütemes léptekkel vezette a hatalmas kóst, a legnagyobbat, amely a környéken megtermett, a legszebb szarvút, a leghosszabb bundáját. A hófehérre mosott hatalmas állat keményen lépkedett, széles, bozontos homlokát maľacsul leszegte, szarvait, amelyek olyanok voltak kétfelől, mint két fonott kosár, szinte lehúzta a sok piros, kék, zöld és fehér szalag s a koszorú, nyakától kezdve egészen a faráig minden gyapjútincse sűrűn s gondosan be volt fonva raffával, színes szalagok füzérével, mint uszály húzódott mögötte a pántlikák hosszú, zörgő fonadéka s elkeveredett a porral. Közvetlenül a kos mögött haladt a zenekar. Még bírták a zenészek, noha már vörösek voltak, a szemük kidülledt és a nyakuk kidagadt vörös fejkükből s a trombiták csöcsét elvéve fájó ajkukról, sűrűn törölgették a homlokukat. De a csárdásütemű vad hajrá csattogott a hangszereken, harsogott, zengett, a dobos pukkadásig verte a nagydobot, a cintányérok, villogó köröket írva, zengették a svábos tempót. De íme, a zenekar ritmusára keményen, díszlegve léptettek a veteránok, a Boszniát járt hadiak, négyes rendekben, kék egyenruhában ballagtak, mert ők megszokták a katonás rendet és a fegyelmezett felvonulás számukra olyan volt, mint a sváb *Arany Bány* számára a hálóingben és kötött sapkában való ujságolvasás. Nem voltak sokan a veteránok, ilyen ünnepi alkalommal azonban mindig felvonultak az uccán és a nép megkülönböztetett áhítattal bámulta őket... Istenem, Bosznia... Ah, Gott, a hápporrú... Vezetőjük egy magas úr volt, adóhivatali ellenőr, ez kék egyenruhájához bőrtokban fityegő kardot és a fején ragyogó cilindert viselt.

A kislú szíve megdobbant: ott jött a veteránok csapata után az ő »ideáljának«, a szép szolgabírónének a férje: Frici bácsi, a szolgabíró. Halálos ellensége, aki jogtalanul bitorolja Etel nénit. Ő vezette a nemkevésbé katonás tűzoltókat. Ez a

csapat is négyes rendben haladt, de már keményebben, délcegebben, nem olyan hanyag előkelőséggel, mint a veteránok. Itt is a kék egyenruha sötét tömegei hódítottak, de a fejeket hatalmas tarajos sisakok fedték, a sárgaréz és fekete edények félelmesek voltak a napfényben, ahogy egyenletes ringással jobbra-balra hullámzóttak, mint megindult ércerdő. Az oszlop úgy nyomult előre, hogy az emberek szíve valami nagy-nagy biztonságtól dagadozott: ezek letipornak minden tüzet, elhárítanak minden elemi tombolást, lokalizálják a legvadabb erdőégetést, ezektől nyugodtan lehet aludni vagy kuglizni az *Arany Bányban*. Az oszlop... valóban oszlop volt. Az élet- és vagyonbiztonság oszlopa. Hát ennek az oszlopnak nem pontosan az élén, hanem kissé jobbra, a gyalogjáró szélén haladt a gyűlölt szolgabíró egyenruhában, kezében kedélyesen lóbálta tarajos sisakját s odabeszélt az embereknek. A lábát szüntelenül váltogatnia kellett, mert sehogysem egyezett a lépés a zenekar döngő ritmusával.

— Jó alak ez a Frici, — jegyezte meg a kislú apja, hosszú, sovány, higgadt úriember, amint kezét dörzsölgetve végignézte a gyönyörű felvonulást a kiskapuból. — Nem tud lépést tartani.

— Hja, a szolligabíró, — mondta valaki, erősen megnyomva az l-et. — Nem volt katona. Asz mintyárt látszik, hja, ja...

S még a többi... Az egész felvonulás. A népesség, mint vándorazínészek színlapjain írták. A hatalmas tömeg, a magyarok dolmányai és selyemkötényei, árvalányhaj-bokrétái, szalagjai és csizmái, döngő nótázása, ordító, sikongó jókedve és a svábok sötét szoknyái, fehér harisnyái, kerek képe, hajusztalan vigyorgása, juhézása, táncropó ringása. S a gyerekek kerge hadai, a zenekar rézszeg csinnadrattéjára lábukat kapkodó lovak, aztán a bandériumos legények üngegatyéja, sarkantyúja, fokosa... (A bandériumban

svábok is voltak, de mihielyt a sváb lóra ül, azonnal magyar csikóssá vedlik.)

Legelől pedig lassú léptekkel vezették a virágos, pántlikás, árvalányhajas óriási kost végig az éljenző, jubhózó uccán, a vad nép rivalgása közben a templom felé...

Igy haladtak végig a kossal a falun és a nagy aranya bőven omlott a népre.

*

A mezőváros háromemeletes községházzal dicsekedhetett. Félíg kastélynak, félíg magtárnak látszott az épület, magas volt, irtóztató magas és galambok fészkeltek az eresze alatt. Most a galambok nyugtalanul röpdöstek a ház körül, lelesaptak, nem mentek megülni a tetőn. Elrettentő sok ember tolongott, zúgott a községháza előtti nagy, üres négyezögletű téren. Idegyűlt a falu s a környező falvak minden épkezláb embere, asszonya, hogy a tűzoltógyakorlatokban gyönyörködjék. S az ezernyi ember szeme mind az épületre szegeződött, melynek egyik csúcsáról előszöng sűrű, tejfehér füst gomolygott elő, majd hirtelen hatalmas, vörös láng csapott ki. A nap forró sugarai egyaránt tüztek mindenkire s a hőség mellett most az izgalomtól is kipirultak az arcok. A tömeg egy száj és egy szem volt. Rémmült sóhaj szakadt fel a mellekből, itt-ott visított egy gyenge szívű némbér.

— Ég a tető! Kigyulladt a községháza! — ordította valahol egy öblös férfihang.

Magasan, egyik saroktorony ablaka kinyílt s kihajolt rajta valaki. Első pillanatra nem lehetett látni, hogy asszony-e vagy férfi. Olyan kicsiny volt, csak a képe világított vörösen, aztán felharsant a hangja is. Férfi volt, jótorkú sváb.

— Seggidséeég! Seggidsenceek!

Már hisztérikus borzongás vibrált a tömegen. Mind a halszemek, úgy meredtek az emberek arra az egy kipattant ablakra. Rémmület, irtózás zúgott végig az ajkakon, aztán dermedt csend...

A tejfehér füst hatalmas oszlopban kanyargott lomhán felfelé. Kissé távolabb lehúzódott a falura s leheveredett. Szinte a házak tetejére terült.

Újabb lángok csaptak ki a háztetőn.

A kislú ott állt egy akácfa mellett és görcsösen szorongatta apja sovány, csontos kezét. Az apja csodálatosan nyugodt volt, meg se moccant, könnyedén fordult egy hölgyhöz és beszélgetett s mosolygott.

De a kislú majdnem elájult a rettegéstől és borzalomtól.

Erre az ünnepre már napok óta készült. Álmai és képzelgésai tele voltak a nagy nap gyönyörének képeivel. Minden olyan szépen indult. Csodálatos volt a tavasz, az orgonavirágok lila és fehér tömegei kábítóan illatoztak. Lengtek az árvalányhajak, a magyar lányok pompáztak, mint a pávák és még soha a világon nem díszítettek fel kost olyan szépen, mint ma. S szíve legtitkosabb kívánsága is teljesülhetett: láthatta a gyönyörűséget, az álmok álmát, a légszebb asszonyt, az ideált, kit egyszer feleségül akart venni, a tűzoltóparancsnok: a szolgabíró feleségét. Eteleka nénit. Ott állt az apja mellett bájosan, szökén, mint az árvalányhaj, kék szemében ibolyák mosolyogtak és a karja és nyaka olyan fehér és puha volt, mint az ünnepi fonottkalács. Elálló lélekzettel bámulta a kislú órákon át. A tömegszíneit, szépségeit csak félszemmel nézte s félfüllel hallgatta a zenekar remklését. Nagyobb boldogság volt számára mindennél az asszony lágy alhangja és csillogó, apró fogsorának nevetése.

Csodálatos, érthetetlen: az imádott asszony napernyőjével játszott, nevetett és semmi megdöbbentés, ijedtség, rémmület nem látszott rajta. Finom fiatal arcán halvány pirosság hamvadozott, nyári kalapján szalagot libegtetett a szellő és kék seilyem reddői suhogtak.

A kislú nem mert moccanni sem. De már a másik percben megkönnyebbülten sóhajtott s vele sóhajtott a tömeg is. Felszabadult mozgás hül-

1931. aug. 15.

32

lámzott mindenütt: a tűzoltók kocsikon létrákat hoztak, villámgyorsan tologatták a magasba, létra tetejére létrát, arra ismét másikat, vékonyat, hajlósat, mint a pálca s még fel se ért az alkotmány az épület csúcsáig, már kúsztak fel rajta az emberek vödrökkel, csákányokkal és kötelekkel, mint a majmok s a nép örjögve tombolt, tapsolt, éljenezett, ordított mindenki és verte a tenyerét, kalapok repültek a levegőbe...

S a háztetőn úgy futkostak a tűzoltók, mint a hangyák s a munka folyt lázasan, a tömeg lelkesedett, a zenekar bömbölt és recsegett...

— Nagyszerű gyerek ez a Frici, — jegyezte meg elismerőleg a kisfiú apja s cigarettát csavart. A kisfiú az asszonykára nézett: halvány pirosság futotta el s olyan volt, mintha szégyelné magát a bók miatt...

Erre a kisfiúnak könnyek szöktek a szemébe. A térség egyik sarkában már füstölt a szabad-tűz, hatalmas bográcsokban rotyogott a díszkő hús, a kosé, melyet reggel olyan tisztelettel kísérték végig az uccán. Hagyma és paprikaillat áradt a nép felé, mely állhatatosan bámulta a tűzoltók munkáját.

Amodább, egy szabad sarokban, karók álltak, ott fog lefolyni a lepényevés, meg a köcsögtördelés.

Ekkor a dermedt ijedelem ismét szívenmarokolta a tömeget.

De már az asszonykát is, meg az öregurat is. Valahonnét, a magasból, a harmadik emelet széléről, velőthasító kiáltás csattant.

— Jaaaaj!!!!

Irtózatoss csend. Mintha az egész tömeg bábbá vált volna: kimeredt szemmel és halálos sápadtan meredt felfelé. Odafent egészen lassan levált egy ember az épület hajmeresztő széléről s mintegy játszva, kedvesen, diákosan megfordulva a saját tengelye körül, zuhanni kezdett. Gyorsan növekedett, ahogy egyre közelebb ért a földhöz. Még egyszer megfordult, karjait kitérte, mint a felfeszített Jézus, rézveretű sisakja aranyárga fénykört írt le a napsugárban. S egyszerre meggyorsította zuhanását, amint lejjebb és lejjebb ért, lát-szott a rohanó gyorsulás.

Minden lélekzet elakadt, minden szív a torkokba buggyant. Ha meg lehetett volna állítani a zuhanó testet útjában, ha a kirobbanó akarat le-

győzhette volna a zuhanás kozmikus erejét, ha meg lehetett volna állítani a test testhez való közeledésének és az egyesülésnek vágyát!...

Tompa, nehéz puffanás. A tömeg rémülete fel-szabadult s egyetlen hörgő kiáltással, állati visítással rohant mindenki a szerencsétlen holtteste felé.

Kavargott a por s kavargott a tömeg. Füst, lárma, tomboló tolongás, ruhák szakadtak, gyerekek sikongtak...

A kisfiú reszketett.

— A parancsnok! Lezuhant a szolgabíró! — ordította valaki.

Ebben a pillanatban a fiatalasszony kebléhez nyomott kézzel halálsápadtan megingott s ájultan esett össze.

Mikor leomlott a fa mellé, zűrzavaros kiáltás támadt. Egyre erősödő nevetés bugyborékolta a tömeg elejéről, de a kisfiú apja szívszorongva markolta meg erősebben a gyenge, reszkető gyermek-kezet... Mert a gyermek szívébe fekete karmait belevájta a borzalmas érzés: *ez az ember, az imá-dott asszony férje, azért zuhant le a tetőről, mert ő kívánta, hogy meghaljon s ő vehesse feleségül Etelkát...* Most jutott eszébe: igen, éppen az imént kívánta, hogy az az ember ott, az eresz közepén, a létra végénél, lezuhanjon!

Jeges hullám csapódott fel a szívére s szemei előtt feketébe zuhant a napfény. A Sors rettenetes markait, karmait érezte a torkán, a fekete Sorsét, amely belefúrja pillantását a legkisebb lélekbe is, a veréb lelkébe is, a kalászéba is, a pántlikás koséba is, egyszerre és szüntelenül, mindig, mindenütt s akkor markolja meg a törékeny lényt, amikor neki tetszik, akkor teljesít kívánságot, amikor nem szabad, akkor jó, amikor gonosz, akkor gonosz, amikor áld, akkor öl, amikor fel-támaszt.

A kisfiú térdel megrogytak és szinte húzta a lábát, megbénult, mint a gutaütött...

— Nahát veled mi van? — szólt rá az apja türelmetlenül.

Ő görcsösen szorongatta a jólismert csontos kezét, az egyetlen, amihez segítségért folyamodhat ebben a szörnyűséges örvényben s tudta, hogy ez a kéz is, csak ember gyenge keze, akkor törik, akkor oszlik, amikor a fekete akarat akarja... Az apja is meg fog halni!

Már nem is hallotta, hogy a tömeg hisztériás, tomboló röhögésben szabadul fel. A kavargás

előlről kezdődött, de már jókedvvel és csiklandozva.

Két férfi szélesen röhögve, pálinkás ábrázattal vállán vitte a juhézó és éljenző tömeg fölött az imént lezuhant tűzoltóparancsnokot; egy tűzoltóruhába öltöztetett és csákovával ellátott kócbábut. Egyik ujjából kilógott a szalmacsutak. Félrebillent sisakja alól, mint furcsa, kilocsant velő, szürkén bomlott ki a kóc.

*

Az asszonyka már elfelejtette a rút tréfát és férjével vidáman járt-kelt az égő színes lámpionok alatt. Egy emelvényen tánc alá recsentett a banda, forgásban lihegtek a táncoló testek s köröskörül, a fák sötétje alatt, csengett a lányok nevetése, csiklandozó kacagás buggyant, a lámpácskák himbálóztak a szélben, távolabb rekedten énekeltek a férfiak s mindenfelé illatozott a lacipecsenye és a sör szaga.

— Kezdődik a lepényevés! Kezdődik a lepényevés! — kiabált egy rendező tűzoltó. Hajadonfővel járt, homlokába csapzott a haja, zubbonya mellig nyitva volt s rekedten ordított, majd, hogy nagyobb legyen szavainak a nyomatéka, belecsapott a tenyerébe.

Elősereglettek a részeg kamaszok s körbeálltak a karóra tűzött, kocsikerék-nagyságú lekváros lepény körül. A lepény közepébe maga a plébános úr nyomott egy fényes ötkoronás ezüstöt. Az emberek elnémultak, csak az ivók gajdoltak tovább,

a zenekar letette kürtjeit és trombonjait, utolsót puffant a nagydob...

A kisfiú elszakadt apjától és dideregve ült egy üres sörösládan. A foga még mindig összevödött s úgy érezte, hogy most viaszlárvák között ül, kóc és szalmabábuk között, amelyek részegen üvöltenek, táncolnak, muzsikálnak és lepényt zabálnak. Úgy érezte, hogy beteg és a gyomra émelygett.

Látta, hogy Etelka néni kék selyemruhájában keccses léptekkel odamegy a kört alkotó síhederek mögé s kedvesen vonogatja a vállát. Hallotta, hogy az ismerős asszonyok nevetgélnek a padokon. S azt is látta, hogy a fiatal szőke asszony feje fölött halványkék selyemlámpa himbálózik s látta magasan a csillagokat is. S az asszony halkán, kedvesen, zavartan elkiáltotta:

— Egy... kettő... há-rom! — s belecsattanott kis fehér tenyerébe.

Köröskörül rengett a kacagás. A bor, sör és pálinka, a hő vacsora felfokozta az emberek jószágát és gyermekké tette őket. Szívből kacagtak a kamaszok kétségbeesett zabálásán, lekváros po-fáin s tépőfogaik csattogásán.

A kisfiún kínosan végigrángott a zabálók mozdulatain és maszatosságán kitörő görcsös nevetés...

És ijedten pillantott fel a lámpionokon túl dörgő mélységesen mély, sötét, áthatolhatatlan égboltozatra, a hidegen csillogó csillagokra...

S nem nevetett a lepényevőkön...

Madárlátta szalonna a körúton és a Dunaparton

A falu kopogtat a szentistvánnapi Budapest kapuin — Ma este már megkezdődnek a népi felvonulások

(A Magyarország tudósítójától.) Az állomásokon, villamosokon, uccákon megjelentek a színes zászlók: jelzői a hagyományos szentistvánnapi ünnepegeknek. Budapest, mint eddig is, *ünnepi díszben várja az országot s a külföld minden részéből felutazó tömegeket*, ámbar nem lehetne csodálni, ha ezek a tömegek az idén esetleg kisebb számban vennék igénybe az utazási kedvezményeket, mint tavaly. Az állomásokon, az uccákon, a Dunaparton, mindenfelé

megjelentek a paraszti, színes, érdekes ruhák, csizmás atyafiak szedik elő a tarisznyából a magukkal hozott hazai szalonnát, zöldpaprikát

s csendes terefere közben falatoznak. A tegnapi esti *debreceni gyors* is késéssel érkezett s az utasok ezreit ontotta a nyugati pályaudvar csarnokába. S az állomások folyosóin, várótermekben csoportokba verődnek az ország minden részéből felvetődött emberek.

Pedig

az idei ünnepek, úgy látszik, felül fogják múlni a tavalyiakat

s olyan rendezési hibák sincsenek, mint tavaly, vagy két éve voltak. Az imponáns körmenten kívül lesz

fényes tűzijáték,

kivilágítják a környék hegyeit és nagyobb épületeit, a tűzmesterek szorgalmasan készülnek, hogy olyan röpdöntőket és tűzkigyókat eresszenek a csodálatos pesti égboltra, amilyeneket itt még nem láttak. Lesz az ünnepegeknek még egy igen eredeti s eddig ismeretlen része is: a *népjátékok*. Az ország minden részéből érkeznek csoportok *eredeti viseletükben*, hogy bemutassák a főváros amuló szeme előtt

a magyar nép csodálatos táncait, Betlehemes-játékait, mulatságait.

Bár ez a gondolat az idén vetődött fel legelőször, sokat várhatunk tőle. Valóban itt az ideje, hogy azok is megismerjék *népünk népművészetét*, akiket eddig hivatásuk, életfolyásuk megakadályozott abban, hogy közelről lássák népünket. Erdemes lenne ezt a gondolatot jövőre még jobban kifejleszteni, a *játékokat* a mostaninál is nagyobb méretekben megrendezni, már idegenforgalmi szempontból is, hiszen

felérnek az oberammergau-i passióval vagy a híres külföldi farasangi felvonulásokkal.

Az idén ma estétől, részben a *Kamaraszínházban*, részben a *Városi Színházban* tartanak estéről-estére népi játékokat a fővárosba érkezett parasztcsoportok,

kedden, tehát ma este hat órakor, a *Városi Színház* előtt menetté alakulnak s a városházára vonulnak;

ahol *Ripka Ferenc* főpolgármester a főváros tisztviselőinek élén fogadja őket, *meghallgatja a népi csoportok legidősebb férfjának beszédét s beszédben üdvözi a felvonultakat*. A menet a *Rákóczi úton*, *Erzsébet körúton*, *Vilmos császár úton* vonul fel a városházához s a *Rákóczi úton* tér vissza a *Városi Színház* elé. A felvonulásban *tizenkét népcsoport vesz részt* s útközben földműves-zenekarok fognak játszani.

Természetesen azok, akik a kedvezményes utazást felhasználva most *Budapestre* jöttek, felhasználják az alkalmat, *hogy elvégezzék a szükséges vásárlásaikat is*. A *mezőgazdasági gépek boltjai*, a *ruháüzletek* benépesülnek csizmás gazdákkal és bőszyonyájú asszonyokkal, itt is, ott is keményített ruhában pompázó asszonyokat lehet látni, amint a boltajtóba állva kezére lúzza a harisnyát és saszemekkel vizsgálja, *nem futott-e róla le egy szem*, a napfénynél redőzgeti s gyüri a szövetet, vásznat: *jó minőségű és szép színű-e*. Rá is fér a *kereskedőkre egy kis fellelegzés épen most!*

S még ma este s holnap is érkeznek tömegek,

amelyeket a főváros idegenforgalmi hivatala lát el *éjjeli szállással s útbiztosítással*. Minden állomáson ott a kirendeltség táblája. S noha az emberek ma inkább *megnéznek minden fillért, mielőtt kiadnák, mint tavaly: a szentistvánnapi ünnepek vonása egybesűríti az egész országot*,

Magyarország 1931.
aug. 19. 188. sz. 7.

RIPORT

A BUDAPESTI GYERMEKLELEK ALVILÁGÁBÓL

Tízestendős tolvajok útja a börtön felé — Hogyan dolgoznak a kis Al Caponék? — Látogatás a „tanyán“

Szinte naponként jelennek meg újsághírek gyermekekről, akik tolvajbandát alakítanak s a deliktumok sorozatát követik el. Nem egyszer nyolc-tíz éves gyermekek kerülnek hurokra s a *gyermekbíróságok statisztikája* ijesztő képet ad arról, mennyire elszaporodtak mostanában a kis bűnözők. Budapest külső kerületei az üres telkek, gödrök, raktárak tele vannak ilyen apró tolvajokkal, vagy betörőkkel s amilyen mértékben nő a munkanélküliség, a nyomór, olyan mértékben önállósítják magukat a felbomló szülői s iskolai ellenőrzés alól a gyermekek s szaporítják a bűnözők számát.

Egy konkrét eset kapcsán ijesztő mélységekbe láthatunk. Erdemes bele nézni abba a dsungelbe, amelyben a »magyar jövő záloga és letéteményese« — mint mondan szokták — ezrével és tízezzrel él.

Eltűnik egy női táská

Budapest környékén a napokban egy fiatalasszony elment hazulról s nyitva hagyta az ablakot, hogy a lakás szellőzzön. Mikor hzament, az ablak közelében lévő asztalon keresni kezdte otthagytott kizitáskáját, mert valami okiratra volt szüksége. *A táská nem volt schol.* Feltúrta érte az egész házat, nem találta meg. A pénztárcáját is keresni kezdte, mert az asztalon hagyta azt is, *de a pénztárcának is nyoma veszett.* Nem gondolhatott másra, mint hogy az ablakon hemászott valaki fényes nappal s kímélte a táskát és a pénztárcát. *Gyermekekre gyanakodott s a szomszédoknál érdeklődött is, vajjon nem láttak-e gyermekeket az ablak körül, míg ő nem volt otthon.* Ekkor kiderült, hogy *a környéken már huzamosabb idő óta tűnnek el kisebb-nagyobb holmik, egy kárpitosnak a szerszámait lopták el, máshol építési anyagok tűntek el, lécek, deszkák.* A nyomok mindig egy csapat nyolc-tíz éves gyermekekhez vezettek, akik összeverődve bebarangolják a környéket s élnek a maguk szabad, független életét.

Menjünk tovább ezen a nyomon.

Elemisták szerelmei és tündöklése

Egy szabad telken, amely nincs bekerítve s amelyről sokáig az a fantasztikus hír keringett, hogy *Rákospalota* akar ott sétateret létesíteni, vidám hancúrozás, futballozás, kergetőzés folyik. A telek egyik sarkában mindenki épülésére csinos *szemétdomb* emelkedik, ide hordják a környékbeli asszonyok a hamut, rozsdás drótot, döglött macskát s mindazt a szemetet, ami már a handlénak sem kell. Ez a szemétdomb egyike azoknak az éktelen emlékműveknek, amelyek civilizációnk nagyobb dicsőségét ezrével hirdetik. E sorok írója egy ízben figyelmeztette a rendőrt, hogy intézkedjék a szemétdomb eltüntetéséről, hiszen *a miazmák s baktériumok milliárdjait terjeszti a játszó gyermekek közt,* a derék rendőr azonban azt felelte, hogy *figyeljem meg, ki hordja oda a piszkot, fogjam meg, adjam át a rendőrnek s akkor majd meg fogjuk büntetni.* Nos, ehnek a szemétdombnak a környékén játszanak a gyermekek kora reggeltől késő estig. Szüleik munkában verejtékező munkások, akik örülnek, ha a gyerek nem ordít odahaza s nem idegesíti a gondokhan megöszülő családjányát. Irlányok, kisfiúk lármája veri fel az üres telket. *Egy csoport fú pedig valósággal így él itt, mint a szüindinok a vádászterületen.* Sátorban laknak, főnököket választanak s csapnak el. Verekedéseket szerveznek s bonyolítanak le, békét kötnek s harcba szállnak más telkeken élő csanatokkal. akár *Molnár* rezényében, a *Pál uccai fúk*-ban. (Csakhogy kevesebb itt a romantika s több a kíméletlen élet harora valló cinizmus és ridegség.)

Magyarország 1931. aug. 30. 197. n. 4.

A fiuknak »szeretőik« is vannak, annak rendje-módja szerint. »Szeretőiknek« ajándékokat adnak csókért, szakítanak velük vagy összeköltöznek, összevesznek egymással a kislányok miatt, meg megint kibékülnek. Az ajándékok között, mint megtudtam, értékes tárgyak is szerepelnek néha.

— E-nek a szeretője aranyórárt ajándékozott — meséli egy tizenegyes kislány olyan áhitattal, amilyen-nel felnőtt asszonyok sutlogják, hogy valaki autót vagy villát kapott a babájától.

— No és honnét vette?

Vállat vor. Azt nem tudja senki.

Néhányan ezek közül a kis csirkefogók közül megteszik azt is, hogy egy-egy kislányt a sátorba csalnak s ott megengedhetetlen játékokat űznek velük, hogy pedig ne panaszkodjanak, megajándékozzák őket. *Igy csirázik a szegénység mélyén a prostitúció s hány fog ezek közül a gyermekek közül később az uccasrokra állani!* Hányan az élete sodródik a mocsárba, hány kerül egyszer majd toloncházba, rendőrségre!

Ők most nem tudják, mit cselekszenek s ártatlan gyermekfejjel lépésről lépésre csúsznak lefelé, amíg aztán semmit sem lehet jóvátenni többé...

A „haramiatanya“

Bebújunk a sátorba. Földbeásott, meglehetősen nagy odú ez, olyan, mint valami katonai fedezék. A negyszögletű odú fölé tetőt húztak lécekből, — állítólag ezt is lopták. — befedték lopott kátránypapírral s szépen letakarták az egészet pázsittal. A sátor pokróccal is el van látva, hogy meleg és puha legyen, akár egy fészek. Persze talán a pokrócot is lopták. Ezenkívül vannak benne rejtékhelyek, hogy a lopott holmit el lehessen dugni. Akik a külvárosok életét ismerik, tudják, hogy a gyerekeket nagyobb s tapasztaltabb csirkefogók tanítják, sőt vannak olyanok is, akik a lopott holmit fillérékért megveszik s továbbadják. Aztán már bottal lehet ütni a nyomát.

A sátorban három-négy fiú tanyázik. Szépen köszönnek, arcuk vidám, nyílt és kedves, okos. Általában okos fiúk ezek mind, telve cselekvési vágygal, életkedvvel és egészséges akaraterevével, akik mindent az értéket nem tudják a társadalomban hasznosítani. Ha a mi iskoláinkban is alakítanának gyermekközösségeket, mint az Egyesült-Államokban, polgármesterrel, tanáccsal, bankkal, rendőrséggel, ujsággal és színházzal, ezek a fiúk klélhetnék cselekvőképességüket s szociális emberekké válhatnának, mert nekik programjuk van, céljaik vannak, ők fölfelé akarnak emelkedni, ők tudnak és akarnak szervezni s van energiájuk ahhoz, hogy terveiket megvalósítsák. Nem bűnösök ők, csak éppen nem tudnak beilleszkedni nevelési módszereinkbe, mert ők szabadok és cselekvők akarnak maradni!

Az eltűnt táska és pénztárca kerül szóba. Elénken tagadnak. *Ugy állnak szemben a felnőttekkel, mint elenséggel s magatartásukat meg is lehet érteni. Ők kívül vannak a felnőttek társadalmán. S valljuk be, a felnőttek társadalmá nem nagyon töri magát, hogy ne legyenek kívül!* Nyugodtan és céltudatosan hazudnak, tagadnak, csak egy kisfiú ül félrehúzódva a töbitől s hallgat, nem mer az ember szemébe nézni. Őbenne bűntudat van, nyilván több verést kap odahaza, mint a többi s az iskolában is üzöttnek érzi magát. *Ez a gyermek már szerencsétlen s a legjobb úton van a romlás felé.* Arcán bosszúvágy és gyűlölet tükröződik.

— Tessék kikutatni a sátrat! — mondják dacosan a fiúk. — Itt nem találnak semmit.

Valóban, a kutatásnak semmi célja. De hogy a látogatás mégsem volt hiábavaló, azt mutatja, hogy a táska tartalma egy távolabbi telken egy

gödörben megkerült ... Féltek a bűnjeltől s elszórták!

Földalatti élet

Ezek a külvárosi gyermekek élnek a maguk *kettős életét*: egy látszateletet, »legális« életet s egy igazit, »illegálisat«. Amikor hazulról vagy az iskolából szabadulnak, lebújnak a föld alá. a gödrökbe s úzik a maguk életmódját. *Ha egy pedagógusbizottság leszállana a pestkörnyéki árkokba, gödrökbe s megvizsgálná azt az életet, ami azokban folyik, kötetet lehetne írni a legszomorúbb tapasztalatokból.* Akkor látná a polgári társadalom, hogy az ellenfelek micsoda óriási hadserege nő fel a föld alatt s gyakorolja magát a legcélravezetőbb harci módszerekben. Sajnos, a gyermekek ügyéből, mihelyt itt-ott napvilágra kerül valami, *rendőri ügy lesz, szegényeket »megfigyelmezik*«, ahelyett hogy megérténék őket s olyan kereteket teremtenének számukra, amelyek közt *zökkenő nélkül elhelyezkedhetnek.*

Nem mennének a föld alá, ha nem félnének s ha nem üldöznék őket. *Nem lopnának deszkát és léceket, ha az iskola maga rendezne be nekik műhelyeket s adna nekik anyagot s munkát. Nem választanának rablóvezért, ha az iskolában polgármestert választhatnának, nem költenének obszcén verseket, ha az iskola lapot adna nekik s azt ők szerkeszthetnék. Nem állanának bosszút egymáson, úgy, hogy tolvajlásokat s más bűnöket kennek egymásra s elveretik egymást a felnőttekkel, ha ők maguk bíraskodhatnak a maguk esküdtszéke előtt s ítélnének egymás cselekedetei fölött!* Ezek a gyermekek hozzá vannak szokva, hogy a maguk felelősségére éljenek, ezek tele vannak akaraterevével s ha nem tudják megvalósítani életformájukat s vágyaikat a föld színén, lemennek a föld alá, de egyéniségüket fel nem adják... Értékes emberek ők, csak nem válhatnak értékesekké.

Gyermekgondozók alig fordulnak meg közöttük. *S ha jön is néha egy-egy hölgy, az rubrikákat tölt ki, megnézi milyen a környezet, erről jelentést tesz, azután a szülőt berendelik valami irodába, ott figyelmeztetik arra, amit ügyis tud: hogy a gyermek felügyelet nélkül van, hogy esavarog, verekszik, hogy a ruhája rongyos, stb.* Ennek pedig az a következménye, hogy a szegény munkásanya *sír, veszekszik, a gyermeket elpáholja, este pedig ugyanezt megismétli a gyárból hazatérő apa s a nevelés magasabb pedagógiai szempontból így el is van intézve.* A gyermek pedig még jobban eltelik félelemmel, gyűlölettel s fokozottabban hajlik a magaválasztotta irányba.

Segítség a gyermek érdekében!

A most megszűnő népjóléti minisztérium dolga lett volna, hogy pedagógusokból alakított bizottságokra bizza a külteleken élő gyermekek ügyét, felkutassa a föld alá bujt kis csirkefogókat, ruhát, jó élelmet s főként *cselekvési teret* adjon nekik. Nem javítóintézetet, nem rendőri eljárást és nem bürokratikus fegyelmezést, *hanem munka- és játszóhelyet!* S mindenekfölött szeretetet, jóságot, hogy ne érezze magát a szegény gyermek kizsájtotttnak és üldözöttnek, hogy ne legyen kénytelen a felnőtten csak elnyomót és ellenséget látni!

A szülők gyűlésein, az iskolai megbeszéléseken végre sort kell keríteni ezekre a kérdésekre is, mert ilyenformán csak szaporodik az antiszociális gyermekek, a kiskorú bűnözők amúgyis megdöbbentő száma s az üres telkek, utak sötét világa benépesül szerencsétlen rablókkal és tolvajokkal.

Kodolányi János

1931. sept.

**MAGYAR KÖNYV AZ ÖT-
ÉVES TERVRŐL.** Gróf Károlyi Imre bevezetésével és magyarázatával jelent meg az első részletes magyar könyv a Pjatiletkáról. Tartalomra való tekintet nélkül tulajdonképpen üdvö-

zölni kellene ezt a könyvet, mert felfedezte Magyarország számára ezt a problémát. Ez a felfedezés nem volt nehéz, s szegény lett volna, ha nem következik be, hisz Nyugat-Európában hetenkint legalább egy könyv jelenik meg az ötéves tervről, mint a világtörténelem egyik legnagyobb kérdéséről. A róla való irodalom már is egy több ezer kötetes könyvtárra megy . . . Az előlegezett öröm után azonban tüstént tiltakozni kell, amért a könyv szerzője feltételez annyi tudatlanságot és olvasatlanságot a magyar közönségről, hogy elő mer venni két könyvet, melyek a német piacon óriási példányszámban jelentek meg s egy középiskolához méltó pedantériával a neki tetsző részeket meri kivonatolni, lefordítani és kiadni magyar nyelven. (A két könyv: **Grinko:** Der Fünfjahrplan der Sowjetunion: Verlag für Literatur und Politik és **Knickerbocker** Der rote Handel droht; Ernst Rohwolt Verlag). Természetesen nevetséges volna mindenkitől megkövetelni, hogy önálló kutatásokat végezzen az Ötéves terv anyagában. Ez praktikusan lehetetlen, de nincs is rá szükség. Grinko német nyelven megjelent munkája tökéletes kivonatot adja a több ezer oldalas orosz eredetinek. Viszont annyit elvárunk egy tudományos munkától, hogy a rendelkezésre álló anyagot a tudomány lelkiismeretességével dolgozza fel s így azt is megemlítsse, hogy statisztikáit honnan veszi s ha a könyv első fele a Grinkoéból van, úgy ezt a körülményt legalább jelezze.

A könyv második fele, melyben az Ötéves terv eredményeit tárgyalja, néhol szinte szó szerint egyezik Knickerbocker könyvével. A „Stalin arckép“ pl. hű kivonata a Knickerbocker-féle könyv „Soso“ című fejezetének. Különböztető jellemző, hogy a szerző Knickerbocker könyvét tudományos forrásmunkaként kezeli, — holott Knickerbocker típusa azoknak a könnyűvérű amerikai újságíróknak, akik ha két hónapig utaznak valami országban, már egy könyvet írnak róla. El-

hihető ugyan, hogy az **Evening Post**, Knickerbocker kiküldője megvolt ezekkel a kalandos és jól megírt riportokkal elégedve, tudományos célra azonban semmiesetre sem használhatók fel. Kétségtelenül sok az eredeti meg látás Knickerbocker könyvében, mint pl. az, hogy amerikai mérnökök járnak elől az Ötéves terv kiépítésében. Knickerbocker azonban nem veszi észre, hogy mennyire elenyészik ennek a megálgapításnak az éle. Mert: — ha ezer amerikai mérnök egy technikailag visszamaradt országban a technika legnagyobb csodáit képes felépíteni, mért nem tudja a sokszázezer Amerikában maradt mérnök a technika meglévő csodáit csupán üzemben tartani? A lényeg tehát még sem az ezer mérnökön, hanem a kapitalisztikus és a kollektív termelés különbségén van. — A kompiláció ról így alig lehet mondanivalónk. Annál többet mondhatunk viszont a könyv előszaváról. A komoly kritikának minden komoly közgazdász örül. Eszeágában sincs senkinek a kapitalisztikus gazdasági rendszer híveit visszatartani attól, hogy nézeteiket kifejtésük és védjék. Azt a stílust azonban, amiben gróf Károlyi Imre ír a civilizált nyugaton, szerencsére már eltűntették. Ez a stílus ma már csak a vidéki hitleriánus és szociáldemokrata lapok hasábjaira való. Minden komoly kritikát komolyan veszünk, de ha valaki még mindig ott tart és csak annyi a mondanivalója, hogy Oroszország mai építői pathologikus monstrumok, — ahogy Károlyi Imre nevezi — s az ötéves terv gazdasági rendszereével szemben a közgazdasági érvelése a „vérbefulladás“, — akkor letesszük a könyvet és nem bírálunk.

(Budapest). W. M.

Korunk 1931. sept.,
9. sz. 667-668.

A NYOMORÚSÁG PIKANTÉRIÁI

*Fellendülés a munkanélküli fronton — Koldusok mindenfelé
Filozofál a sokk meg a faláb — Kiszúrt szem, mint diploma*

Utazók írják, hogy némely keleti városban mozogni sem lehet a koldusoktól. Kényörgő kezeit minden téren, minden kapu alatt, minden uccasarkon kinyújtják, rongyaikat, testi bajaikat az emberi szájalom elé teregetik s követelözésükkel meg-siketítik a járókelőket.

Hovatovább mi is ott tartuk, hogy uccáink hasonlatosak lesznek Konstantinápoly, Kairó koldusoktól elre-pett uccáihoz. A szörnyü gazdasági krízis egyre jobban növeli a koldusok számát s ma már erős, egészséges férfiak kényörgönek szegyenkezve alamásznáért, mert nincs munka és munkanélküli segély sincsen. S a már megszokott koldusalakok között egyre gyakrabban tűnnek fel arcok, amelyek intelligenciára s hajdani jobb módra emlékeztetnek, koldus-asszonyokon kalapot, kopott, de jobb-minőségü kabátot lehet látni, jelöl annak, hogy valamikor, nem is oly régen viselőjük még »úriasszony« volt. A kávéházakat sorrajáró gyufaárus nénikék között felbukkan egy-egy nyugdíjas, vagy kegydíjas özvegy, ősz haján csipkefejkötő, meg-tört alakján földet seprő ódiyatú szoknya kezében ütött-kopott kistás-ka. Levelezőlapot, gyufát kínál a fél-rehajtott fejjel, lesütött szemmel mo-tyogja: »Gyufát tessék... Levelező-lapot tessék... Az ember megfizeti a gyufa árát, de legyint: tartsa meg. S ő hálásan, lemondóan tiog tovább, hogy más asztaloknál esetleg figye-lemre se méltassák.

Vasúton

A vasúti kocsiba belép egy férfi, neki-dől az ajtónak, megköszörüli a torkát s fakó hangon, betanult, kerek mondatok-ban rákezdí:

— Bocsnatot kérek, munkanélküli va-gyok, három családem van, kénytelen vagyok a jószívűkhöz folyamodni, segít-senek rajtam néhány fillérral!

S az emberek szó nélkül belenyulnak a zsebükbe s megcsörrennek a rézpénzek. A komolyarcú, szomorúszemü ember szó-

gyenkezve veszi át a pénzt s minden filléért külön megköszön. Az utasok ösztö-nőson érzik, hogy ennek az embernek nincs más módja az élet megmentésére. *Hogy szivesebben állana valahol az építő-állványon s forgálna a vakolókanalat, vagy dolgozna a műhelyben a harsányan sikoltozó gyaluval... Mert erős és egész-séges és tisztességes is.*

Minden induló vonatban ott lehet látni ezeket a szerencsétlen, munkára született férfiakat. Van közöttük bányász, kőműves, asztalos... Az egyikkel szóbaállok.

— *Mióta nem dolgozik?*

Nagyot sóhajt.

— *Másfél év. Bányász vagyok, tessék megnézni, itt a munkakönyvem. — S elő-veszi féltveörzött kincsét és büszkeségét, a kopott munkakönyvet. Beme van a fény-képe, a neve, minden rovata ki van töltve, ott vannak a pecsétek is és egy lapon ol-vashatom, hogy csakugyan, ezelőtt másfél évvel még a tofordi bányában dolgoztam, mint segédvájór.*

— Tessék elhinni, szivesebben szállnék le az aknába, mint amilyen szivesen szál-lok erre a vonatra, ni! De mit csináljak? Akik dolgoznak, azok is örülnek, ha fél-sichtát dolgozhatnak. A családomnak élni kell. Néha majdnem elsülyedek szegyen-letemben. Jó munkás voltam mindig, so-hase gondoltam volna, hogy valamikor kéregetnem kell...

Tisztességtudóan, hálásan köszön s to-vábbmegy.

**„Tessék adni
húsz fillért...“**

Megyek az uccán. Egyszerre észre-veszem, hogy egy idősebb úriasszony közeledik felém. Ugy jön, mintha vi-déki lenne s nem ismerés az uccákat. Gondolom: kérdezní akar vallamit s megálllok.

— Jónapot kívánok — mondja. Ha-bozik, körülüéz, gyüri a kistáskáját.

Magyarország 1931. sept. 13. 208. sz. 13.

— Talán valami uccát tetszik kérdezni? — mondom.

— Igen... igen... azaz... — hebegi sebesen s hol rám néz, hol a földre. Majd hozzám hajol és suttogva mondja: — Ne tessék haragudni... Elfáradtam, annyit jártam ma már... *Tessék adni húsz fillért, hogy villamosra ülhessek... Leszakad a lábam.*

Valóban, nagyon fáradtnak, összeförtnek látszik, a szája remeg, a szeme elborul. Adok húsz fillért s megyek vele néhány lépést.

— *Hogy jutott ide?*

— *Magam sem tudom* — válaszolja sóhajtván. — Borzasztó élet. Nincs senkim, senkim a világon! Eddig kézimunkáztam egy üzletbe, abból éltem, megkerestem egy nap, mert jól tudok kézimunkázni, nyolcvan fillért, egy pengőt. De most nem kapok munkát sehol. Varrást se. Semmit. Egész nap munka után járok, de hiába. Nem kapok...

Merzill, keserűen mondja:

— *Míg az uram élt...* Nem is tudtam, milyen boldog vagyok! S most húsz fillért kell koldulnom idcgenektől az uccán... Hát nem lenne jobb meghalni!

Vigasztalom néhány szóval, de csak legyint. Megbiccenti a fejét s gyorsan elmegy, hogy ne kelljen szégyelnie magát előttem.

A sokk többet ér

A hivatalos koldus rendszerrel rendelkezik, egy-egy jó standért lelépési díjat fizetnek. Egy jó stand biztos megélhetést jelent. A hivatalos koldus nap-

pal rongyokban ül valamelyik templom lépcsőjén vagy az uccasarkon s a főlábát, félkarját mutogatva rimámkodik alamizsnáért. Este aztán — no, nem mindegyik — felhúzza a jobbik ruháját s elsétál vacsorázni valamelyik külvárosi vendéglőbe. A hivatalosnak családja is van, esetleg a felesége is koldus, ha van gyermek, az csak jó, mert oda lehet állítani a standra. Egy falábú s egy idegsokkos koldus beszélgetését hallottam nemrég. Így folyt le:

— A Mári néaninek jó. *Annak szerencséje van.* Olyan a pófája, hogy nem lehet ránézni. De az én dolgom sokkal nehezebb. *Falábúnak nem dől be manapság a pali.* Annyi a faláb máma, mint a jó láb. Te is örülhetsz, hogy sokkod van — mondta dörmögve a falábú.

— Azon gondózkodok, — válaszolta megfontolva a sokkos és minden tagjában reszketett — *hogy összehurcókodok a Roziva.* Két gyerek is van. *Az ember mégis többre megy úgy.*

Ezt a sokkost megfigyeltem. Ha nem kéregtett, megsúnt a rángatózása. Ha azonban valaki közeledett hozzá, azonnal heves vitustáncba kezdtek a tagjai. Ennek az a magyarázata, hogy a harctéren szerzett sokk elesitul, amikor semmi izgalom nem éri a koldust, de rögtön kiujul, mihelyt idegennel áll szemben s valamit el akar nála érni. *Sokan hajlandók volnának*

ezt a sokkot szimulánsnak nézni. Nincs igazuk...

Varga bácsi inasa

A Városligetben ülök egy padon. Arra jön egy vizet árusító néni, leteszi a kannáját, pihen. Ekkor az úton felbukkan egy kislú, aki vak öregembert vezet. A vak botjával tapogatózva halad az úton. A helyes, okosarcú, bocskaisapkás kislú óvatosan, lelkiismeretesen vezeti. A vizet árusító asszonynál megállnak.

— Jó napot, Varga bácsi! — mondja kedélyesen a néni.

— Jó napot, Treszka néni! — mondják ők.

— Mi az, új segédje van?

— Most fogadtam fel a Pistát — feleli a vak a pipát vesz elő, megtömi. — Derék gyerek, meg vagyok vele elégedve.

— Mit fizet neki?

— Jó fizetése van. Két pengőt kap naponta.

— No, Pista, hát csak becsüld meg magad a Varga bácsi mellett — oktatja a néni az okos kislút. — *Ilyen helyed nem lesz mostandóan. Mennyi időre fogadta?*

— Két évre.

— No, azalatt kitanulsz Varga bácsi mellett, aztán kiszűrathatód a szemedet, lesz biztos kenyered egész életedre! — magyarázza az asszony.

Bevallom, megrémültem ezekre a szavakra. *De nem kell szószerint venni a dolgot.* A néni csak jelezni kívánta, hogy a kiszűrt szem többet ér, mint akármilyen mesterség vagy diploma. Biztos kenyér. A kislú is így értette, mert nem hökkent meg. Tisztességtudóan állt a nénike előtt, látszott rajta, hogy iparkodik megbecsülni magát a jó helyen...

Az egyszerű vizárus asszonynak tökéletesen igaza volt. Cinikusan, *án.de frónan s találón* jellemezte ezt a felfordult, kétségbeesítő mai világot.

Kodolányi János.

1931. sept. 27. 102

APRÓ TRAGÉDIA

A kalauz forgatja a villamosjegyet, majd szigorúan pillant az idősebb, kissé kopot-
tan öltözött, de azért láthatóan gőgös
hölgyre:

— Ez a jegy nem jó!

Összeyüri a jegyet s ledobja a padlóra.
A hölgy lehajol a reszkető kézzel felveszi.
Méltatlankodva fordul a kalauzhoz s re-
megő hangon, felháborodva mondja:

— Miért nem jó? Mért nem jó? Eddig
jó volt!

— Eddig se volt jó, — válaszolja a ka-
lauz s a jegylükaasztót nyitogatja és nyo-
mogatja. Az utasok vidáman nézik az idős
hölgyet. Igen, persze, úgy tess. mintha
nem tudná, hja, ilyenek az asszonyok,
boldog ez is, ha egy villamosjegy erejéig
bacsaphat valakit... Igen, furcsa, a nők
között sok a szíletett jegycsaló.

— Mért nem volt eddig jó? Mi baja
ennek a jegynek? — firtatja tovább a nő
s reszket a szája izgalmában és a szemét
lesüti.

— Ennek a jegynek semmi baja, csak
éppen nem jó, — mondja nyomatékosab-
ban a kalauz. — Tessék mást váltani,
vagy leszállni.

— No hallja!... De hallja!... — da-
dogja a nő s félkezével a homlokát el-
mitgatja, mintha valami megoldhatatlan
rejtély előtt állna. — Hiszen arra jöttem,
a Rákóczi úton és itt a Kőrúton és most
az izó... a Király ucca...

— Igen, látom, — vág közbe a kalauz
elezen a türelmetlenül — azért nem jó a
jegy. Mert nagysád arra ment és arról
jött...

— Mióta nem jó? Mióta van ez így?

Néhányan nevetnek. Mióta van ez így?
Istenem! Mióta! Úgy hangzik a dolog,
mintha ma is körömben számolná, át-
számítaná a pengőt koronára...

— Ez éppen a világ kezdete óta így van
és tessék másikat váltani, vagy leszállni.
És a jegy akkor sem lenne jó, ha jó
lenne, mert már másfél órája lejárt! Tes-
sék sietni, nem érek rá.

A hölgy tétován, vörvörösen feláll, majd
a táskájához kap, kinyitja, belenyúl, me-
gint becsappantja s közben egyre idege-
sebben, szinte egész testében reszketve
beszél:

— Ez abszurdum... ez lehetetlen... és
majd jelentést teszek erről az igazgató-
ságnál... ez mégiscsak sok... a jegy
jó...

A kalauz kétszer megrántja a csengő
szíját. A villamos fékez, megáll. Min-
denki az idős asszonyt nézi. Az pedig
elszántan megindul a kijárat felé, szeret-
né bedugni a fülét, hogy ne hallja a gú-
nyos megjegyzéseket, befogni a szemét,
hogy ne lássa a vidám arcokat. Leszáll, ó,
nagyon gyorsan, túlságos gyorsan leszáll
a villamosról s lent az uccán sírva fakad
és zsebkendőjébe temeti az arcát... El-
indulunk s látom, ahogy ott áll és sír s
elindul gyalog a villamos után.

Kodolányi János

Magyarország 1931. sept. 27. 220. n. 2.

G Y E R M E K S Z Ü L E T I K

A falú siket őszi csendje ránehezedik a kis szobára. Mintha a silány petróleumlámpa libegő lángjára is ránehezednék: görcsösen, reszketve ég a kis láng, zümmög és sír, mint a rab bogár, szeretne kiszabadulni a lámpából, az üvegcsőből, kiszabadulni vadul és ropogva, harsogva élni s elönteni fényével és forróságával a világot.

Hárman ülnek a szűk szobában. A régi, rokkant díványon a vénasszony, szoknyája elterül a padlón, piszkos réklíje halványan kéklik, fején a fekete kendő olyan, mint a csuklya, csak zordon, ráncos képét hagyja szabadon. Álmos a vénasszony, de azért nem mozdul, itt tölti az órákat a fiatalok szobájában, mintha állandóan ellenőrizné, hogy mit csinálnak, mit mondanak. A fiatal asszony az asztal mellett ül, éppen a lámpa sáppadt fénykörében, puha haja szép lomlokába hull, amint lehajtja a fejét a varrásra. Vézna vállá kissé meggörnyed. Gyors, lázas munkában van, régi felülnemüjéből gyermekinget fabrikál, egészen apró, valószínűtlenül játékszerű bainget és pelenkákat. Előtte halomban hever az elnyűtt vászon az asztalon. A férfi pedig könyvére hajolva olvas, de néha félszemmel a vénasszonyra pillant s ilyenkor olyan a szeme, mint a kés, éles és kegyetlen. Látszik, hogy egy sort sem ért a könyvből, csak a betűkön futnak a szemei. Sovány, csontos kezével megtámasztja a homlokát, vagy talán a szemét takarja el, hogy a fürkész vénasszony észre ne vegye a gyűlöletteljes pillantásokat.

És hátul, az ágyak mellett a homályos sarokban, vesszőből font öreg gyermekocsi áll s a kocsiiban a szőke kisfiú alszik csendesen...

A lámpa mellett bádögvekker kattog. Kemény, paraszti kattogása olyan, hogy meg lehet belé bolondulni. Vagy nem hallja az ember, vagy mindég hallja s akkor megőrül tőle. A férfi most minden kattanást hall és halántékain kidagadnak az erek, homlokát néha megszorítja, nyel és mélyebben hajol a könyve fölé. Beszélni szeretne. Ebben a kétségbeejtő csendben és magányban, elhagyatottságban mondani szeretne valamit a feleségének, vagy csak az ügyes, szánandó kezét szeretné megfogni s megsimogatni, szeretné rámosolyogni biztatóan s a fülébe sugni: ne félj semmit, majd felneveljük valahogy, majd csak lesz valahogy... De nem lehet, a dívány sarkában ott ül az anyósa, a bálvány, aki gyűlöli őt s akit gyűlöl ő is, mintha a feleségét még ma sem akarná neki odaadni, ma, amikor a kisfiú ott alszik a vesszőkosárban s a másik gyermek minden percben jelt ad magáról a felesége méhében... Mintha a vénasszony azért ülne ott, hogy a jövődő gyermek ne merészeljen megmoccanni, világrajönni és lélekzetet venni, mintha azért ülne ott, hogy megfojtsa az életet, amely egyre távolabb sodorja tőle a lányát s őt egyre közelebb a sírhoz... Kiáltani szeretne a férfi, kitért karral odaállani az ablakba s belekiáltani a sötétségbe, hogy igenis, gyermekem van és gyermekem lesz, hiába minden! S szeretné kétségbeesett fejét a felesége ölébe tenni s hagyni, hogy simogassa s így kettesben egygyéforrni, érezve, hogy még sincs egyedül, ketten vannak, ketten állanak szemben a világgal. De nem lehet. A vénasszony a dívány sarkában néha rengeteget sóhajt, megigazítja a kendőjét s csak ül tovább rendületlenül, pedig az egész ház, az egész falú alszik. Így ül ő minden este a szobában s mereven, rettenetes türelemmel lesi a lányát s a vejét, szemében gyűlölet, egész alakján rideg keménység.

Fél tizenegy... Az óra kattog tovább. Mintha kemény ütésekkkel egész munkáshadsereg döngölné az időt, hogy minél jobban eltemesse. A lámpa vergődve zümmög. Az árnyékok egyre félelmesebben nőnek s a férfi egyre jobban eltakarja a

1931. okt. 100

KODOLÁNYI JÁNOS: GYERMEK SZÜLETIK

homlokát. Letargiába zuhan. Minden mindegy. Itt nem lehet élni, tehát meg kell halni. Elmennni nem lehet. El kell fogadni a gazdag anyós vendégszeretét, már ha ez vendégszeretet s nem inkább ellenőrzés, állandó rajtaütés, lesbenállás, hogy ne szerezhessék egymást. Mert abból a kicsiből, amit a férfi holmi írnoke munkákkal keres, nem mehetnek külön. Itt kell sinylődniök a gazdag paraszt házában, a gyűlölködő rokonság büdös fészkeben, minden gúny, lenézés, rágalom és gorombaság szemétködrének kell lenni. S ha megpróbálna is elmennni, hová? Hiszen hányszor járta már végig az egész falut csak egy kis szobáért! De neki nem adja bérbe az üres szobáját-konyháját senki. Az a néember is, akinél ma délután járt, csak nyögött és nyavalygott a kemence mellett s azt sápirozta, hogy le akar szakadni a dereka. S mikor ő ismét és ismét az üres lakásra terelte a szót, csak a vállát vonogatta. Nagyon beteg ő... Nem határozhat. Talán az ura. De az is beteg. Bent feküdt a parasztember egy báránybőrrel leterített ágyon a hatalmas, hideg, félig üres szobában s csak a kezével legyintett, mikor előadta, hogy szeretné kivenni az üres hátsólakást. Talán a felesége. Mert ő beteg... S az asszony csak nyögött tovább, a konyha tégláin kicsibék sipogtak s választ nem kapott. S mindenütt így van, néhol mézes-mázosan, néhol ridegen térnek ki előle. Ki ő? Szegény írnoke. Senki. A nadrágja vásott, a nyakkendője kopott, a kalapja fakó. S tessék itt lakni a felesége szüleinél, gazdagok azok, tehetik, van helyük! S azt is jól tudja a férfi, hogy az egyikének ebben a borzalmas fészkeben senki sem fogad be szívesen állapotos asszonyt, hát még olyat, akinek van már gyermeke! Egy gyermek, még csak hagyján. De kettő? Utálat. Rondaság. A fiatal asszonynak nem tudja megbocsátani a falú, hogy immár a második gyermeket hordozza méhében. Tildi közöttük nőtt fel. Azt hitték, hozzájuk tartozik, a szülei gazdagok. S most úgyszólván leköpi a faluját, szembeszáll a faluja erkölcsével, tehát erkölcstelen. Undorral veti el magától mindenki a gondolatot: állapotos asszonynak lakást adni... Hogy ott szüljön? Hogy oda járjon a bába? Hogy „azon“ az udvaron mossák a gyermekruhákat, „azokon“ a szárítóköteleken szárítsák, hogy „az“ a nap süssön rájuk, amely a falura süt? Elgondolni is borzalmas. Nem patkányfalú ez, nem is házinyúl-fészek... Itt utálják az anyát és utálják a gyermeket...

Tizenegy... A vénasszony nagyot sóhajt. A könyv lapjai zörögnek. A férfi felnéz és letargiája ismét haragba csap át. Gyilkos dühvel néz a vénasszonyra, szinte ordítja a szeme, hogy menj már, pusztulj már, menj már el egészen, menj a föld alá mindenestől! De a vénasszony hidegen fogadja a pillantást, megérti ugyan, de konok cinizmussal lepergeti magáról, ő az úr, övé itt minden, neki háza van s földjei vannak s ez a nyavalyás senki csak betolakodott ide s elrabolta a lányát. Hát felőle nézhet, ahogy akar. Dögöljön ő. Pusztuljon ő. Nem hitta senki. A férfi kétségbeesve néz a feleségére s a fiatal asszony felemeli gyerekes, halvány arcát. A pillantásuk találkozik. Az asszonyka világoskék szeme kérően tekint rá, mint a letaposott búzavirág az útszélen s a férfi szíve elfacsarodik a láttára. S kétségbeesett szájalma elbírhatatlanul megdagad, amikor az asztalon heverő ruhacsomóra s a képtelenül kicsiny ingre néz. S a csillogó tűre a felesége kezében. S a lámpafényben fürdő kedves arcra, a vékony száj vonalára, a félrehajtott nyakra, a szegényes pepita blúzra. Mintha valami rettenetes kéz facsarná össze a férfi szívét, kiszorítaná belőle a vért, megakasztaná a verését s a szív kínlódva és fuldokolva vergődne benne egészen a torkáig. Becsapja a könyvet, cigarettát vesz elő, rágyújt s olyat szippant a füstből, mintha levegő után kapkodna. Feláll, néhányat lép az ajtótól az ablakig, meg megint vissza, végre elszánja magát, megáll a felesége előtt és fejére teszi a kezét. Az asz-

szonyka felnéz rá hálásan s elmosolyodik. Ez a mosoly is olyan szánalomraméltó, olyan tiszta és őszinte, olyan iszonyú!

— Hát osztán miből akarod fizetni a bábát? — szólal meg mély hangon a vénasszony ebben a pillanatban, közömbösen, ridegen és csak úgy odavetve.

— Majd megfizeti maga — vág vissza nyersen a férfi.

— Hogy én? Hogy má én? Minek házasodik az olyan, akinek még bábára sincsen pézi! Minek annak gyerök?

A férfi csak legyint. Valami remény mégis van. Egy nazarénus vénasszony, aki pörben áll a saját férjével, most abban sántikál, hogy gondnokság alá akarja helyeztetni. A hivatalos iratokat övele akarja megiratni. Ez nem megy ingyen. Valamit fizet, ámbár nazarénus. Igaz, hogy majd a férj, aki ellen a pör folyik, minden pereputtyát, rokonát, ismerősét, szomszédját őrá fogja uszítani, mint értelmi szerzőre, de mindegy. El kell viselni ezt is. S megint csak megsimogatja a felesége haját, félszemmél pedig a dívány felé sandit s őszinte örömmel látja, hogy a vénasszony izeg-mozog a helyén, mintha hangyákba ült volna, vékony, hideg ajkát görcsösen összeszorítja s a szeméből sziszegő kígyók nyúlálnak kifelé.

Tildi ekkor ölébe ejti a varrást s nagyon halkán, nagyon sápadtan s szemében a megriasztott állat félelmével sugja, hogy csak a férfi hallja:

— Rosszul vagyok...

De a vénasszony meghallja a halkán suttogott szavakat s azonnal hangosan közbevág:

— Nem lehet az, hallod-e... Nem lehetsz te még rosszul!

— Mért ne lehetne rosszul? — fordul felé rettenetes haraggal a férfi. — Tán hazudik?

— Ne beszélj, te! — rikácsolja most már leplezetlen gyűlölettel a hangjában a vénasszony. — Temiattad van mindön! Mőte bétetted a lábadat a házba, csak bajom van veletök!

— Menj el Szabónéhoz — suttogja tovább az asszony, mintha nem is hallaná az anyját. Így akarja a férfit lecsillapítani, hogy nem is hallja, úgy tesz, mintha ketten lennének a szobában. — Menj szépen... — s megsimogatja a férfi kezét.

Az most már valóban nem törődik semmivel. Leakasztja a szegről kopott és szűk tavaszi felöltőjét, fejébe csapja kopott kalapját s még egyszer odamegy a sápadt asszonyhoz. Lehajol hozzá smegcsókolja a homlokát:

— Légy bátor... te mindig olyan bátor voltál...

S rámosolyog. Vidám, kedves, nyugodt a mosolya, mintha nem is lettek volna még az imént olyan sötét gondolatai. S az asszony össze is szedi magát, kiegyenesedik s visszamosolyog, mintha nem kellene erővel elnyomni a fájdalmait.

*

Kint hűvös szél csap a férfi arcába. És feneketlen sötétség veszi körül. Az égen nincs egyetlen csillag, néma és ellenséges az egész láthatatlan falú, melynek minden házát, kertjét és gyalogútját ismeri, hiszen itt telt el a gyermekkora. A szél a Mecsek felől fúj, mezők és felszántott földek illatát hozza magával s ráteríti. A nagy szederfák zúgnak a sötétben. S a feketeségben, mint fekete posztóra öntött tussfolt, csak sejtődik az ucca házsora és a katolikus templom szemközt felmeredő tornya. A gyalogjáró lejtős és csak ott járható, ahol a sár nem állt meg rajta. Mellette inkább érezni, mint látni lehet egy-egy cementhid fehér köveit a bedugult árok felett. A férfi nagy, lázas léptekkel siet, néha megbotlik, néha gödörbe lép, de mind ezt nem tudja. Azt sem tudja, csak ösztönösen érzi, mint a sötétben futó ló, hogy

1931. okt.

111

KODOLÁNYI JÁNOS: GYERMEK SZÜLETIK

most Benkéék háza előtt van, ahol kissé balra kell tartani, hogy a kispadnak neki ne menjen, de már a következő háznál fel kell menni jobbra, egészen a fal tövébe, mert ott kátyú van, majd hirtelen lejtősödik az út, mert át kell menni a sarki boltos előtt az úttesten, egyenesen a kocsmá irányába. Érzik, hogy melyik ház kerítése milyen és hogy hol van kapu és hol áll a kispad és hol van téglával kirakva a gyalogjáró és hol kell lassan menni, mert az út évezredek óta mély tócsákkal van borítva, Érzik, hogy a nagykocsmá előtt van egy árok és azon két szál deszka vezet át és a deszkák egyike billeg, már akkor billegett, amikor elemiiskolás korában erre járt haza. Érzik, hogy most felvergődött a másik uccasárokra és bátran és egyenesen siet, mert a református iskola előtt jó az út, ott a gyerekek csapatai letapossák a sárat, de a túlsó gyalogjárón nem lehetne elmenni, mert a közalapítványi épület magas kerítése elfogja a napot és a szelet és ott térdig lehet sülyedni a sárba ilyenkor. Mindent pontosan megérez, végig az egész falun, és ha valaki hirtelen megállítaná és megkérdezné, mi van tőle jobbra és mi van balra, azonnal meg tudná mondani, hogy balra a Banáék házsarka van és ott két cserép hever a földön és jobbra terméskövel van feltámasztva az árok oldala és nagyon könnyen elbukik, aki félrelép. És míg így siet, hol rohanva és bátran, hol lassan és óvakodva, gondolatai elkalandoznak, végigviszik őt egész életén, egész keserű, nehéz életén és minduntalan visszakanyarodnak abba a kis szobába, ahol egy asszony ül sápadtan és várja őt, nem is asszony, egy lány, egy lány, aki ezelőtt két és fél évvel még senki sem volt a számára, kit csak látásból ismert, amint végigment a falun könyveivel a hóna alatt, egy lány, akinek most ismeri minden ízét-porcikáját, hangja minden árnyalatát, a szeme minden rebbenését, változó fényét és színét, testének minden részecskéjét, haja illatát, keze érintését, minden álmát és minden gondolatát, aki kívül-belül kinyílt előtte és aki úgy hozzátartozik, mint a saját ujjá.

Sokáig ment, ment lélekszakadva és még messze volt. A hosszú ormánsági falú meglapul a sötétben és elérakja buckáit, kátyuit és buktatóit. Meg kellene állni és rá kellene gyújtani egy cigarettára. Szinte eleped egy cigarettáért. Nem, nem, nem lehet megállni. Aljasság lenne. Tovább kell sietni, át kell lépni a kátyukon, meg kell tartani a tempót... Istenem, de jó lenne kimenni a faluból egészen! Nem állni meg a bábaasszony háza előtt, hanem menni, menni tovább, ki a mezőre, ki az orgászútra, bele a világba, el innen messze! De nem lehet, ez aljasság, egy kékszemű, szelidarcú, gyámoltalan lény ül a kis szobában a lámpa mellett és várja őt. Ha egyszer sikerül elmenni innét, nem egyedül megy. Négyen mennek. Ó, bár sikerülne! Milyen reménytelen, milyen beteg, sáros és elnyomott ez az élet! Fel kellene robbantani a házakat, eltörölni a határmegyéket, kidönteni a kerítéseket, elhordani a korhadt gerendákat, tövestől kitépni és feltüzelní a gyökereket, újjá teremteni mindent... Csak indítsa meg az a nazarénus vénasszony a gondnokság alá helyezési pört az ura ellen, akkor ki lehet fizetni a bábát... Mennyit ad vajjon? Előre kellene kérni, a nazarénusok fősvények és hazugok...

Felhajtja a felöltő gallérját és jobban szemébe húzza a kalapját. Lépteit meggyorsítja, amennyire csak lehet. Itt sí mább az út. Gazdag paraszt háza előtt megy el, nagy ház előtt, nem látja, de érzi minden ízében. A gyalogjáró símára kirakva. Oldalt magas kőkerítés... Milyen jó lenne itt lakni, van üres lakás odabent. Gyereke nincs a parasztnak. De nem adja. Ó, hogy az isten verje meg, verje meg, ó hogy jönne már a forradalom!

Helyben van már.

Megáll a kétablakos parasztház előtt és hallgatózik. Semmi nesz. A kutyák is

némák. Csak a szél zuhog körülötte, mint nagy-nagy víz áramlása. Késő van. De jó lenne bebújni a puha ágyba, betakarózni fülig és aludni, aludni, aludni. Ó, aludni jó lenne. Honnét kerül fűtő a télen? Hová lehetne innét elszökni, ahol kialhatnám magam?

Óvatosan megkocogtatja az ablaküveget. Csend. Erősebben kocogtat. Kérőn kocogtat, mint az éhes cinke télen. S vár. Hátgerincén bizsereg az izgalom. Vajjon a vénasszony ott ül-e még a dívány sarkában? Fogni kéne egy nagy konyhakést és belemártani... Újra kocog.

Végre világosság gyúl odabent. S kissé megnyílik az ablak.

— Nincs etthon az anyám, — mondja egy női hang. — Elhitták Pintérékhön az elébb, a Korongra. — S betevődik az ablak.

Most hát gyerünk a Korongra. Ez a falú proletárnegyede. Ott van a malom mögött, a kis házak homlokig sárban állnak s a rövid ucca végén van egy kisebb-szerű tó is, a falú libáinak, kacsaínak fürdőhelye. Erre balfél le lehet menni egy mélyúton. Nekivág a keskeny, mély gyalogútnak, amely árokszerűen, bodza- és bürrökbokrok között kanyarog a kertek mellett a tó felé. Itt nehéz a járás, minden lépést meg kell fontolni, nagy kövek hevernek az úton és mély keréknyomok vájják fel. Valami korhadt gyökérben megbotlik, majdnem elvágódik s megharapja a nyelvét. Az úristen... De siet, ahogy tud. Pintér földhözragadt foltozósuszter, ott is gyermek akar lenni... Hátha még nem kezdődött el a dolog? Sietni kell...

Most már nem törődik a sárral, kockáztatja azt is, hogy belezuhan valami gödörbe. A szél éppen szemközt fújt, bebújik a ruhája alá s emelgeti a kalapját. Fogni kell. De még jó is a szél, lázas, izzadt testét lehűti s rászórja a földek minden illatát. Mélyet szív belőle, szive erősen dobog, valami áhítatos, felemelő érzés fogja el ebben a magányban, valami kemény elszántság.

A rokkant kis ház ablakán sápadt lámpafény hull a sárra. Egyenesen bemegegy a tornácra s benyit. A földes, gerendás szobában, kaptafák, bőrdarabok és háromlábú székek között áll az egyetlen ágy és a rozoga asztal. Az asztalon lámpa. A sarokban a tűzhelyen nagy fazék melegvíz zúg. S az ágyban jajgat és vonaglik egy csapzotthajú, sovány asszony, az ágy szélén ül a baba, hatalmas, vidám, kövér asszony s a sarokban cipőtalpat ver Pintér. Mikor a felhevült férfi benyit, a suszter felugrik és izgatottan jön elé. Fiatal férfi, arca borostás, szeme álmatlanságtól bágyadt.

— Jaj, látja, éppen most...

— Tudom — mondja a férfi s kezet nyújt. Nálam is... Szabó néni, az isten áldja meg, jöjjön, a feleségem...

— Hej, édes lelköm, hát ü is!... — csapja össze kövér kezét a baba s nevet. Mejen hamisak ezek az asszonyok! Itt is a Szabó néni, ott is a Szabó néni... Mindenütt szaporodnak!

Az ágybanfekvő jajgat. Görcsösen szorítja az ágy fáját és hánykolódik.

— Nehéz dolog, — sugja Szabóné a fülébe, mikor felcihelődik. — Nem tom, hogy legyünk... Tetszik érteni hozzá valamit?

— Hát olvastam erről is — mosolyog keserűen a férfi.

— Mer akkor etthagynám egy kicsit, maga is maradjon ett, míg én elfutok magikhon — hadarja sebesen és már kapkodja a kendőit. Választ sem vár, siet ki és becsapja az ajtót.

— Ne fusson hát! Hová fut! Elment, a disznó, mer azt hiszi, ott többet kap, — kiabál a szegény suszter és a fejét nyomkodja.

1931. okt.

113

KODOLÁNYI JÁNOS: GYERMEK SZÜLETIK

— Dehogy kap, én is csak olyan szegény vagyok, akár maga, -- csittítja a férfi. Le s fel járkál a szobában.

Most megnyugszik egy kicsit, hogy a bába útban van a feleségéhez, de izgatott is. Hátha valami baj lesz? És ő nem lesz ott? Már régóta belegyökerezett az a babonás meggyőződés, hogy ahol ő nincs, ott baj lehet. De itt ez a szegény suszter, ez a földhözragadt pária. Itt jajgat az ágyban a felesége. Ezeken is kell valakinek segíteni. Megnézte a forróvizet. Megnézte az asszonyt. Az úgy pillantott rá, mint a szenvedő állat. Rossz takaróval letakart vézna teste forgott, vonaglott az ágyban. Homlokáról verejték gyöngyözött. Néha halkán nyögött, néha jajgatni, kiabálni kezdett. A jajgatásból megállapította a férfi, hogy ezek még nem a szülőgörcsök, hogy tehát egyelőre nincs semmi baj. De mit fog csinálni, ha nem jön vissza idejében a bába? Ó, bár jönne. Fülel... De hiszen az ő feleségénél van, bár ne jönne!... Ismét fülel: csak nem ő? Nem, hála istennek. Senki.

— Kérem, én...

— Üljön vissza nyugodtan és dolgozzék — mondja kissé szigoruan a kétségbeesett suszternek. Megfogja a vállát és szeliden lenyomja az ülőkére. Úgy. Ne féljen semmit. Nem lesz baj. Mindjárt itt lesz a bába...

Pintér belétörődik a sorsába. Mikor az asszony erősebben jajgat, fel akar ug-rani, de a férfi minduntalan visszaparancsolja a helyére. Végül megnyugszik.

— Nagyon fáj? — kérdezi az asszonyt s fölējhajol.

— Jaj, jaj...

— Ne féljen, szedje össze magát... Bátorság... — mondja s mosolyog. Megsimogatja a kócos fejet s leül az ágy szélére.

*

Mikor a bába visszajött, a férfi már kiöntötte a forróvizet egy teknőbe. Az asszony szinte önkívületben ordít. Ezek már a tulajdonképeni tolófájások.

Szabóné vidáman dobja le a kendőjét, felgyűri az ujját és szublimátpasztilát dob egy kis melegvízbe, mosakodni kezd.

— Sömmi baj! Tessék most hazafutni, majd még... De gyorsan...

A férfi szó nélkül kirohan a házból. Szinte futva megy a sötét uccán. Most nem gondol semmire. Nem törődik semmivel. A szél hátulról fúj és segít a járásban. Már messziről látja a szobájából kiszűrődő fényt, berohan a kapun, be a szobába.

A felbontott ágyban fekszik Tildi, fehér mint a mész. Feléfordítja kék szeméit és beharapott ajkán mosoly suhan át. Kinyújtja meztelen karját.

A férfi az ágyhoz megy, megcsókolja az asszony homlokát s megsimogatja. Csak azután néz körül. S látja, hogy a vénasszony ott ül most is rendületlenül a dívány sarkán, nyög és sóhajtoz s szinte kikel a képéből, amikor ő rápillant. De most nem törődik vele, annyira eltelik a feleségével és az élete szörnyű, boldog súlyával, hogy nem haragszik rá.

— Mit mond Szabóné, nincs semmi baj? — kérdi s rámosolyog a vénasszonyra.

— Nem éri meg a röggelt, meghal, beléhal... — dörmögi a vénasszony sötétten s úgy néz rá, mint gyilkos a gyilkosra.

— Micsoda?

A vénasszony csak legyint és a kendőjét igazgatja. Elfordítja a fejét, mint aki látni sem akarja azt, akit utál és gyűlöl, mert attól fél, hogy rárohan s megfojtja. A férfi elképedve nézi egy darabig, aztán odaül az ágy szélére s megfogja Tildi kezét. Bágyadtan szorítja a kéz az övét s a kék szemek fájdalmasan néznek rá. A férfi odahajlik, ráborul a feleségére és suttogva kérdi:

— Fáj?

Az asszony bólint.

— Ne félj, ne félj... Nem igaz, hogy meghalsz...

— Jaj, nagyon rosszul vagyok...

— Hiszen te olyan hős voltál, mikor a kisfiú született... emlékszel, úgy-e...

— Az a klinikán volt... nem itt...

Az „itt“-et különösen hangsúlyozza. S félrefordítja a fejét, ajkát összeszorítja, fogai megcsikordulnak s egész testén végighullámzik a görcsös fájdalom.

A férfi megcsókolja, aztán felugrik. Még a kalapja is a fején van, kabátját sem vetette le. Mindezt nem veszi most észre.

— Melegvíz van? — kérdezi a vénasszonyt.

Az meg se mozdul. Megvetően nézi végig s nem szól.

— Melegvíz van? Megrakták a tüzet?! — kiáltja.

— Mit kiabálsz te énvelem? — kiált rá a vénasszony szikrázva. — Mid vagyok én neköd?

— Maga... maga! — ordít a férfi, de aztán lenyeli a hangját, mert a kocsi-ból mozgás hallatszik. Suttogóra vált szóval folytatja: — Hát maga még vizet sem tesz a tűzre, ha a lánya gyereket szül?

— Te csak hallgass, miattad van mindön baj, — rikácsolja a vénasszony. Aztán fuldokolva suttogja: — Miattad hal ü meg... miattad...

A férfi összecsikorítja a fogát, kimegy és tüzet rak a konyhában. Vizet tesz fel. Aztán bemegy és a szekrényből türolkőzőket, lepedőt vesz ki. Odamegy az ágyhoz.

— Nagyon fáj? Ne félj... Légy bátor...

És simogatja az asszony arcát és homlokát. S mosolyog, pedig ölni tudna. S az asszony görcsösen szorongatja a kezét, furcsán mosolyog.

— Jaj, meghalok...

A vekkeróra egyenletesen kattog az asztalon. A vénasszony rettentőeket sóhajt és dörmög magában. Telnek a percek, másznak a negyedórák...

— Mikor jön Szabóné? — suttogja az asszony.

— Mindjárt... talán már jön is... biztosan jön már... ne félj semmit...

— Meghal, beléhal... — mondja hangosan a vénasszony, mint a károgo varjú.

— Nem éli ezt túl...

A férfi kiszalad a konyhába s megnézi a vizet. Aztán kiszalad a tornácra s hallgatózik. Torkában ver a szive. Nem jön senki. ViSSzamegy az ágyhoz, leül, nézi a felesége arcát. Milyen más most ez az arc. Milyen átszellemült, fájdalmas, tiszta, milyen reménykedő és mégis kétségbeesett. Milyen magasról néz le rá, milyen más világból s mégis, hogy érti őt. Milyen finomak a színei, milyen halványak s milyen fájdalmasan boldog.

Már fél egy is elmúlt. Vajjon mi történik abban a másik házban? Miért nem jön Szabóné?

Most forogni, vergődni kezd az asszony. Csikorgatja a fogát kínjában, nem akar kiáltani, nehogy a kocsiban alvó kisgyerek felébredjen. Vagy talán az anyja előtt szégyenli az állapotát? Az anyja előtt? Felül, hasára tapasztja a tenyerét, haja az arcába hull, arca eltorzul, minden tagjában reszket a fájdalom, arcán végigperegenek a könnyek. Halkan nyög, jajgat... A férfi felugrik, szaladgál a szobában, kalapja, kabátja rajta, szeretne kifutni az uccára és segítségért kiabálni... Megáll a vénasszony előtt s szinte könyörögve mondja:

— Segítsen rajta! Segítsen, maga asszony!

KODOLÁNYI JÁNOS: GYERMEK SZÜLETIK

— Mit segítjek? Hogyan segítjek? Meghal ű... — feleli zordon nyugalommal a vénasszony. S úgy néz rá, mintha ő ölné meg a lányát. Ő, akit gyűlöl, akinek ma sem akarja odaadni...

Most eszébe jut valami, amit könyvekben olvasott. Kirohan a konyhába, egy fazékba kiönt a melegvízből s becipeli. Leteszi a gőzölgő fazekat az ágy elé. S karját a félig eszméletlenül kinlódó asszony alá csúsztatja, segíti felülni az ágyban.

— Gyere szépen... ez jó lesz... Ez könnyít rajtad... — suttogja, mintha kisgyermekhez beszélne.

Reszketve, vonagló testtel, fogvacogva száll ki az asszony az ágyból. Szinte légies az ingben s olyan fehér és törékeny, olyan gyenge, mint egy halott. Gépiesen ülteteti magát a párolgó víz fölé és a szülőfájdalmak valóban erősödnek most. Már jajgat, körmeivel beleváj az ura kezébe, görcsösen markolja, szorítja, ahol éri, fogja és rátapad szinte, nem tudja, mit fog és mibe kapaszkodik; az életbe kapaszkodik, azt érzi csak... Csikorognak a fogai, egész teste összerándul...

— Jöjjön, segítsen! — kiált a vénasszonyra a férfi, mert alig bírja tartani a szegény asszonyt megfeszített karjai között.

— Jaj, jaj meghal, meghal, nem éri meg a reggelt... én jó édesatyám, meghall! — óbégat a vénasszony, felugrik, az ajtóhoz megy s megáll ott, mint a kísértet, nyög és a kezét tördeli s csak bámul a viaskodókra, de hozzájuk sem nyúl.

— Fedüdj most vissza... Uralkodj magadon... Úgy jó, ha fáj... Fogj meg, ne félj... Fogd meg a hajamat, — kiált rá a férfi a feleségére, mikor észreveszi, hogy az a hajába kapaszkodott, mint a kétségbeesett kisgyerek. Boldog kínjában nevet is, sír is, sírva nevet, hogy együtt szenvedhet a feleségével!

— Jaj, drágám, drágám, segíts... jaj, meghalok... — suttogja a szegény és tépi, markolja a férfi haját s az csak annál jobban odahajtja a fejét, karjaiban tartja az asszonyt s emeli egész erejéből vissza az ágyra s közben csókolgatja könnyes, verejtékes arcát s nevetésszerű, könnytelen zokogás fojtogatja.

— Nem halsz meg, ne félj, túl esel rajta... Szedd össze magad... No most... Úgy ni... Jaj, csak jönne már Szabóné...

— Meghal ű, meghal!

A férfi nem lát és nem hall mást, csak a vajudó asszonyt. Azzal van most tele az egész élete. S mikor az ágyba beemeli, kétségbeesve látja, hogy a szülőfájdalmak elcsitulnak, elgyengülnek s a várt hatás nem jelentkezik... Felugrik, tépi a haját kínjában, belerug elhullott kalapjába, felnevet s néhány lépést jár a szobában. Mít tegyen? Menjen el Pintérékhez? Hátha azalatt itt meghal a felesége ennek a kegyetlen, alávaló, dühös és gyámoltalan gazdag parasztasszonynak a társaságában? Hiszen már világos, hogy inkább a lánya halálát kívánja, csak kidobhassa őt, a gyűlölt vejét! Talán nem is titokban kívánja a lánya halálát, hanem tudatosan?! Nem, nem mehet innét egy lépést sem. Ezen át kell esni. A szegény suszter felesége is így lehet, mint az övé...

Most leveti a kabátot, mert úgy érzi, megfúl. A kiskabátot is ledobja. S az órát nézi. Már kettő felé jár... S a feleségére néz. Ijesztően sápadt az arca, szemét behunyta, liheg... Isten, ha vagy, hát most légy! Adj szülőfájdásokat! Add, hogy ez az ember itt az ágyban — állat tudjon lenni!

Az ágyra hajlik.

— Ébren vagy?

A kék szemek kinyílnak. De a keskeny ajak nem mosolyog. Üresen, minden határon túlról néznek a szemek, mint azoknak a szemek, akik már a bucsúzást sem

tartják szükségesnek... A férfi átkapja az asszony puha, síma nyakát, arcát csókolja s kérleli:

— Légy erős, édesem, drágám... Szedd össze magad... Csak most az egyszer! Az én kedvemért! Fogd meg a nyakam, markolj a hajamba... Úgy, úgy...

Újabb görcshullám érkezik. Tildi arcvonásai összekúszálódnak, felnyög, egész testében megremeg. A férfi ujjong:

— Úgy! Úgy! Derék asszony vagy! Fogj meg, ne hagyd magad! Úgy!

S a rohamok egyre erősebben megisméltódnak. A szinte önkívületben fetrengő asszony hátrafesziül az ágyban, megmarkolja az ágy fáját, felemelkedik a magasba, jajgat, verejték csurog le a homlokán, majd visszaesik, beletúr a férfi hajába, marokra fogja, mint a füvet, nem tudja, mit cselekszik, nem tudja talán azt sem, hogy hol van, csak a férje nevét suttogja lázasan és jajgat...

— Jaj, meghal! Meghal! Most hal meg! — sikoltja a vénasszony az ajtó mellett. De a férfi nem hall semmit. Mintha érthetetlen, vad harcba vetette volna magát, harcba ismeretlen erővel s ebben a harcban csak neki lehetne s kellene győznie, mert a legyőzetés — a halál. A felesége halála. Mintha addig élne ez a fiatal teremtés, amíg beléje tud kapaszkodni, amíg el nem ereszti... Amíg görcsös ujjai markolni tudnak. S mintha a vénasszony az ajtó mellett érezné, hogy a lánya akkor lesz megint az övé, amikor végkép elereszti a férfit s belezuhan a semmibe... S mennél görcsösebben fogja az asszony a férfit, annál görcsösebben s hisztérikusabban kiabál a vénasszony:

— Jaj, jaj, nem él meg, jaj, én jó édesatyám, meghal... Nem éri meg a röggelt! A férfi, szinte önkívületben, hogy túlkiabálja:

— Fogj csak... Markolj meg! Ne félj semmit, ne törődj semmivel! Nem halsz meg, szép kis gyerek lesz! Elmúlik mindjárt! Milyen jó lesz aztán! Ne félj, ne félj!

— Édesem... drágám... meghalok... meghalok...

— Nem halsz meg! Nem igaz! Ó, te kis gyerek!

S belenevet a szenvedő arcba, nevet, maga sem tudja: miért, csak nevet ösztönösen, bár sírni volna kedve és csókolja a csapzott arcot s odaadja a nyakát, hogy kapaszkodjon belé az asszony, törje össze, ő nem fontos, ő csak eszköz, a fontos az élet s a gyermek.

S a szülőgörcsök elmúlnak, elcsitulnak, a rohamnak vége s a szegény arc visszahull a párnákra, a vér lefut belőle teljesen, kimerült és halotti ez az arc és a test a takaró alatt csak néha borzong össze, mintha a halál fagyától dideregne. Vége, vége... Hát nincs mentesség? Itt áll a férfi, egyedül, a szakadék partján s nincs benne gondolat és nincs körülötte semmi és senki. De uralkodik magán, nem adja fel a harcot, nem és nem, amíg lélezkzik az asszony. Összeszedi minden erejét, leemeli az ágyról s a forróvízhez vonszolja. Az asszony bágyadtan néz rá, fogná, de nem tudja, ülne, de visszadől...

Nyílik az ajtó. Szabóné jön. Ledobja kendőjét s arcán az elmulhatatlan vidámsággal, szalad az ágyhoz.

— Ó, ó, mi az, hát mi az? Baj van? No, ett vagyok má, nem kell félni...

Gügyög, mintha csecsemővel beszélne. Szavai közé olykor jó paraszti kifejezéseket kever.

— Menjön csak ennen az a rossz embőr! Nem, ne menjön mégse, úgy-e... Aki magának ezt a nagy bajt okozta... Ó, ó, istenöm, istenöm... Ett a jó meleg vizecske... Majd ez segétt!

Mintha új erő, új lélek áramlott volna a vajudó asszonyba, egészen öntudatra

1931. okt. 12

KODOLÁNYI JÁNOS: GYERMEK SZÜLETIK

tér, elmosolyodik, körülnéz s hirtelen magához húzza a férfi fejét s melegen, sajnálkozóan megcsókolja. A férfi torkában felzokog a nevetés, simogatja a könnyes arcot. Úgy érzi, most már nincs semmi baj...

— Meghal, meghal — jajgat a vénasszony s olyan mereven áll az ajtó mellett, mint egy kísértet.

S ekkor rettenetes harag támad fel a férfiban. Mintha villámfény csapna bele. Lefejti magáról a szinte nem is emberi kezeket, felegyenesedik s odalép a vénasszony elé:

— Takarodjék ki!

Az dermedten néz rá. Arca tűzbeborul, szeme szikrázik. Felveti a fejét:

— Mi? Micsoda? Kinek beszélsz te?!

— Magának! — ordít a férfi s az ajtóra mutat. — Azonnal takarodjék! Kifelé!

— Engöm kergetsz te ki? A feleségöd anyját?

— Azonnal takarodjék ki innen és be se jöjjön, amíg meg nincs a gyerek! Érti? Pusztuljon!

A vénasszony úgy áll egy pillanatig, mintha a férfi torkába akarna harapni. De látja, hogy az most mindenre képes, még a pusztá kezével is megfojtaná, ha megmoccanna, mint a végső kétségbeesésében vadállattá váló rabszolga a ráuszított oroszánt. Arca lángol, egész testében reszket. Az ágyra pillant, mintha a lányától várna hívó szót, de az most nem néz rá, behunyt szemmel, fogcsikorgatva fekszik az ágyon s egész testét marja és tépi a szülőfájdalom. Aztán a bábára néz. De az semleges marad ebben a kérdésben, ráhajol a vajudóra, fogja a csuklóit és halkán beszél, duruzsol hozzá, mintha szuggerálni akarná belé az erőt s elszántságot. Ekkor hát mégegyszer végigméri a dühtől feszülő férfit, kifordul a küszöbön s bevágja maga mögött az ajtót.

*

Mintha minden egészen más lenne. A szoba, a lámpafény, a levegő. Most már vígan ül a férfi az ágy szélére. Ó, hogy ez előbb nem jutott eszébe, hogy eddig megtűrte itt a vénasszonyt! Minden másképp történt volna. Most megérti, ami itt történt. Minden ért. Érti már, hogy miért gyűlöli őt annyira a vénasszony, hogy miért gyűlöli ő annyira, hogy mi köti a lányához s mi ez a harc, ami itt folyik... egy ember életéért... két ember életéért... S bár szavakba foglalni nem tudná, úgy érzi, túl van az igazi feladaton s most már rendesen bonyolódik le minden. S mikor a bába megkéri, hogy szaladjon el Pintérékhez egy kicsit, ott már megvan a gyermek, de a szegény suszter olyan ügyetlen s nem ért semmihez, nyugodtan veszi a kabátját, kotorja elő elgurult kalapját s a sötét uccán szinte testetlenül megy a szélben.

Mikor benyit a sáros uccáról a suszter szobájába, egészen vidám. Megveregeti a fáradt ember vállát, kezefog a mosolygó, sápadt, álmos asszonnyal s óvatosan megnézi az alvó gyermeket. Majd leül és cigarettára gyújt. A lámpa pislákoló fényében hallgatja a musta csattogását, amint a suszter fáradhatatlanul veri a bőrt, végiggondolja ezt a hosszú éjszkat s maga elé képzei a vénasszony alakját. Minden olyan világos. Aztán felkerekedik megint és siet vissza a feleségéhez.

Arra számított, hogy gyermekésírás fogadja majd. Amikor belép, minden úgy van még, ahogy otthagya. Az asszony mintha aludnék. De a bába szélesen mosolygó arccal integet neki: nincs baj, rendben lesz minden. S valóban, alig ül az ágy szélére, megérkeznek az új és legerősebb fájások, megforgatják az asszony testét, mint a meglendülő gépkerék, arca megvonaglik, foga csikorog, kezével valami szi-

lárd tárgyat keres és a férfi most már boldogan s bizakodva hajtja oda a fejét. Az asszony átkarolja a nyakát, görcsösen belekapaszzkodik...

— Fogja csak, a csúnyát! — kiált vidáman a bába. — Hadd szenvedjön ú is! Ő a bűnös, a csúf férfit! Fogja csak meg bátran! Hadd fájjon neki is!

— Jaj... ja-aaaaj!...

A görcsök egyre fokozódnak. A bába nyugodtan nézi őket s biztatja az asszonyt. S végre!

Végre felhangzik a hörgő, megkönnyebbülő sóhaj... És a szoba csendjében megnyikkan a levegőért kapkodó újszülött görcsös, fájdalmas sírása...

És a boldog, gyors sürgés-forgásban vidáman hangzik fel a víz csobogása, a bába katonás parancsszavainak öntudatos keménysége, amint ezt, azt kéri a férfitől. A kislányt pólyába takargatja s odateszi szépen az asszony mellé.

Fehéren, bágyadt, átszellemült mosollyal nézi az anya a gyermeket, amint ott fekszik mellette lehunyt szemmel, kis koponyáján maréknyi barna hajjal, felemeli lassan a kezét s óvatosan megtapintja a gyermek arcát. Ujjával megsimogatja a finom bőrt, végighúzza ujjahegyét a profil rajzán, aztán a férfira néz, szemébe könny szökik s kinyújtja a kezét. Lassan fonódnak rá ujjai a férfi csuklójára. Nézi a fölé hajló arcot, mintha újjábredne s minden oly csodálatosan új és furcsa lenne körülötte. Majd elsímítgatja a férfi kócos haját s halkán mondja:

— Fájt?

— Ó, te csacsi, dehogy fájt! — nevet hangosan a férfi, ráborul és megcsókolja

— Úgy is kell neki — mondja Szabóné. — Meg kell jól tépni az ejen embőrt. Aki annyi bajt okoz nekünk, asszonyoknak!

— Hol volt az éjjel, Szabó néni? — kezd érdeklődni az asszony fáradtan. Mert mintha úgy emlékeznek, hogy fájdalmai szakadékában egyedül lett volna egyszer, nagyon egyedül s csak ez az ember volt mellette s ez tartotta őt a halál vízei felett, hogy belé ne zuhanjon.

S bőven s boldogan meséli a kövér asszony, hogy a falu másik végén is született az éjjel egy gyermek, egy kis fiú, kis vőlegény, a szegény Pintér suszternál s a férfi volt ott, mikor neki ide kellett jönnie.

— Hja, a szegény embörnek segétneni kell egymáson — mondja.

A lámpa fénye egészen elsárgul, az ablakon ólomfényvel tör be a hajnal. Megváltoznak a színek s a bútorok egészen átalakulnak. Kékes fény lepi el a vánkosoakat, az árnyékok körvonalai elmosódnak, egymásba folynak. A férfi most veszi észre, hogy milyen fáradt. Testéhez hozzátapad a ruha, szeme ég, kezei izzadtak. Odamegy a lámpához s lecsavarja, aztán belefúj. Szabóné pakkolni kezd, összeszedi a szennyes ruhákat, kiönti a fürdővizet, megmossa a kezét szublimátoldatban s olyan friss és vidám, mint egy szakácsné, aki valami nagyszerű fogást készített el. Minduntalan odamegy az ágyhoz:

— No, hogy vagyunk, mi! Ugy-e, nem is volt olyan nagy dolog az egész?

De a férfi felé hamiskásan kacsint: bizony, nagyon nehéz volt...

S a kiskocsiban mozgolódás támad. Szőke fejecske emelkedik fel a kocsi párkánya mögül, álmosan néz jobbra-balra s furcsálja a dolgokat. Apja ott áll a szoba közepén s spirituszfőzőn tejet melegít, anyja csendesen fekszik az ágyban s ott sűrög-forog egy ismeretlen, kövér néni is s olyan különös, idegenszerű hangulat van a szobán. Felemelkedik egészen s most észreveszi a gyermeket a pólyában az anyja mellett. Elbámulva nyitja kerekre világoskék szemét, göndör hajtfürtjeit megrázza hitetlenkedve s kis ujjával a pólyára mutat:

— Ni! Baba! — kiáltja boldogan, sikongani s ugrálni kezd, csapkod apró kezeivel. Apja odamegy hozzá, ölébe emeli s az ágyhoz viszi. Hosszan csodálja a kisfiút a hugocskáját, azután felé kívánczik, hadonász és liheg örömeiben. S a férfi óvatosan odateszi a kisfiút s az vigyázva, olyan vigyázva, mintha attól félne, hogy összetöri, megcsókolja a nyugodtan alvó gyermekarcot. Majd az anyja arcát kezdi csókolni s az asszonyka magához öleli mind a kettőt, sírvafakad és megcsókolja ezt is, azt is, azután lehunyja a szemét s a következő pillanatban úgy merül álomba, mintha langyos fények közé ereszkednék testetlenül, vágytalanul s ringatózó kéjjel...

*

A férfi pedig csendesen megmosakszik és átöltözik s elhatározza, hogy máris felkeresi a nazarénus vénasszonyt, amíg el nem megy hazulról faluzni. Nyélbeüti vele a hivatalos iratot. Most már túl van élete legnagyobb harcán, apránként rakosgatja össze mindennapi életének mozaikköveit, fillérekben számol és mindenre kiterjed a gondja. Bár álmos és fáradt, alig érzi ezt s elfelejtette az éjszaka rémségeit. Mikor a tornácra lép, az őszi nap vörösarany fénye szembesüt vele, előnti a levelüket hullató fákat. Hűvös reggel van, a kerten tejszínű köd szakadoz, közel és távol harsognak a kakasok, kodácsolnak a tyúkok, gágognak a lúdak, madarak csi-cseregnek és a távoli erdőből hallani lehet a feketerigók füttyét s a kakukok szavát. Az uccán durrog a csordás ostora, bögnek a legelőre ballagó tehenek s a kapuk előtt tereferél az asszony nép. Mélyet szív a hideg levegőből s úgy érzi, az egész világ harmóniája körülveszi s magához édesgeti őt. Fia van és lánya van, két gyermeke s a jövődjük tőle függ, előtte áll az élet, ő felelős mindenért. S diadalmasan mosolyog. Élete legszebb reggele ez...

A tornácra ott ül a vénasszony és szárazbabot kupálgat.

— Jóreggelt! — kiáltja vidáman a férfi s megbillenti a kalapját.

De a vénasszony rá sem néz, gyorsan szemelget tovább.

— Lány lett! — kiáltja megint a férfi. S most hirtelen eszébejut minden. De nem haragszik és nem gyűlöl már. Ő győzött, ő került felül. A felesége az övé. A gyermekek az övéi. Most már megbocsát. S megbocsátás van az önkéntelen köszönésében és dicsekvő újságolásában.

— Neköm má mindögy! — horkan fel a vénasszony sötét gyűlölettel.

— Csak nem haragszik?

— Te csak eregy ennen, nem akarlak látani! — kiáltja a vénasszony s most felnéz és a szeme tele van lemondással és gyűlölettel.

— Menjen be, nézze meg, — mondja csillapítólag a férfi. — Szép kis lány...

— Én ütöt meg nem nízöm és nem is akarom látani, de tégödet se — folytatja sötétten a vénasszony s tovább piszmoz a száraz babbal. — Te engömet kikergettél. Sömmit közöm hozzátok!

— Ne mérgeledjék, hanem főzzön a lányának rántott levest — mondja vidáman a férfi s nagy végya támad, hogy megrázza a vállát ennek az öregasszonynak és a szemébe nevensen.

— Én má ünéki nem főzők, nem adok sömmit, — felel amaz ridegen, mintha törvényt olvasna fel. — Ápód magad, főzzél neki magad, gyönyörködj benne magad, elloptad, elrabóttad, tégy, amit akarsz. Nem ösmerlek bennetöket eztán. Mehetők ennen máshová lakni! Nem ösmerlek...

Ott áll előtte, mint aki rosszul hall. Aztán lassan felfogja a szavak mélyebb értelmét s összefűzi mindazzal, amit az éjjel látott és hallott. Amiben az éjjel ő is

részes volt. Megdöbben a vénasszony lelke mélyén feltáruló kavargó sötétségtől, de meg is érti. Tudja, hogy ők ketten hiába is beszélnek egymással. Mert a felesége ma éjjel lett egészen az övé s a vénasszony ma éjjel vesztette el a lányát igazán s nemcsak a lányát, hanem benne mindazt, ami beteg életének még tartalmat s titkos reményt jelentett. Amint ott ül a kis zsámolyon, tetőtől-talpig sötét ruhában, kendőbe burkolva s bütykös ujaival úgy kupálgatja a babot száraz hüvelyéből, mintha egész életének érzéseit s gondolatait bontogatná, maga a meghasonlás és reménytelen kétségbeesés. A férfi legyint hát és nem szól semmit, kiballag a napfényes uccára s elindul a nazarénus vénasszony háza felé.

Siet, hogy hamarosan visszatérhessen, mert a feleségének nincs immár senkije, csak ő.

S úgy érzi, hogy ez így van jól. Hogy győzött.

S nevet azon a gondolaton, hogy az ő gyermekei és a szegény suszteréi meg-nőnek egyszer és találkoznak s elmesélik, hogy egy faluban születtek s egyaránt árvák voltak... és milyen könnyen megértik majd akkor egymást.

KODOLÁNYI JÁNOS: BERTA

Mikor először ment át a szűk, kopár udvaron, nem tudta elnyomni kellemetlen érzéseit. A patkóalakú hárs rozoga tornácára kis lakások ajtói és zseb-kendőnyi ablakai nyíltak, mosás gőze, hagymaillat áradt ki az őszi levegőbe, a porban mesztlábas kis zsidógyerek játszott, az egyik saroklakásból hegedünyikorgás csordogált s éppen szemben a kapuval kopott öregasszony ült a számlayon és ruhát foltozott. A nyolcadikos diák, a vidékről jött keresztény úrigyerek arra gondolt, hogy visszafordul, de mikor ez az érzés tudatosá lett benne, olyan szomorúság fogta el, hogy mégis folytatta útját. Az öregasszony nehezen, fáradtan állt fel és köszöntötte. Berta anyja volt. Ő kedvesen köszönt neki, mert nagyon vigyázott, hogy a szegényekkel és elnyomottakkal ne éreztesse felsőbbiségét és szinte szégyelte, hogy úrigyerek.

A konyha ragyogóan tiszta volt, a téglák pirosra voltak mázolva s az edények ragyogtak a kopott falon. Berta már jött az egyetlen szobából és lelkesen mosolygott. Úgy megorizította a fiú kezét, mintha nem akarná elereszteni. Laci zavartan hümmögött valamit, aztán bementek a szobába. Nyitva voltak az ablakok és beszűtött a nap. A horgolt csipkefüggönyök cifra ábrákat rajzoltak a sűrűt padlóra. Szegényesek voltak a bútorok, kopottak, de tiszták. Piros takaró takarta az ágyakat s az asztal közepén üvegvázában fanyarillatú őszirózsák szomorkodtak. S Berta is úgy mosolygott az asztal mellett, mint az őszirózsza, vidáman is, szomorkásan is, pompázva is, szerényen is. És az ágyak fölött éppen így mosolygott egy bőbitás öregasszony s egy szakállas öregember képe, mint Berta meg az őszirózsák...

— Zsidók... — gondolta furcsálkodva a fiú, mikor körülnézett. Hiszen volt ő már gyakran zsidóknál, de azok mások voltak. Éppen olyanok, mint más úriemberek. Nem igen lehetett észrevenni, hogy zsidók... De itt? Itt olyan furcsa és idegen minden. Olyan riadt, olyan félnék s olyan zárkózott. Itt úgy meglátszik mindenen, hogy ez a kis szoba a világ, hogy ezt gondolni, ápolni kell. Az arcképek a falon... Aztán fekete keretben valami furcsa íráások, zászló-szerű, szögletes, vastag betűkkel... S az ajtó mellett is valami szenteltvíztartó-forma kis tok, vajjon mi van benne? Ült és iparkodott eltitkolni a kíváncsiságát és idegenkedését.

— Nem zavarom? — kérdezte.

— Ma már túl vagyok a munkán, — mondta boldogan Berta. Fekete haját hátrasimította, mert minduntalan magas, sima homlokába hullt és öitét szeme barátságosan csillogott a fiúval szemben. — Úgy-e, magának kellemetlen ez a mi nyomorúságos lakásunk? No, vallja be!

A fiú elpirult. Aztán szabadkozni kezdett.

— Én nagyon sokszor járok munkások, parasz-
tok között, szeretem őket, — magyarázta hevesen.

— Azok nem zsidók.

— De szegények.

— No jó, maga nagyon melegszívű fiú, — fogadta el az érveket Berta hálásan.

Aztán mind jobban belemélyedtek a beszélgetésbe. Berta elmondta, hogy az apja már nagyon régen meghalt s ő meg az öccse tartják el a családot. Négy húga volt még Bertának, akik nem laktak mind ott a kis szobában, hanem egy-egy rokon vette őket magához, éppen olyan szegény, mint Bertáék. Négy lány... Három még nem is kamasz, a negyedik kalapkészítést tanul. S Berta hivatalba jár. Az órák gyorsan múltak s a fiú észre sem vette, hogy feltárult előtte egy ismeretlen világ. Szegény emberek világa, akik mégsem hasonlítanak a többi szegényhez, egészen másféle az ő szegénységük. Ezek és tízezek, milliók életébe pillantott bele. Millió kis szoba lett ebből a szobából, mint mikor prizmán néz át az ember és a tárgyak csillogva, forogva omlanak szét újakra s megint újakra s mégis ugyanaz valamennyi. Millió ilyen szegény Berta ült az asztalnál, millió kis zsidó lány ment kora reggel a kalapműhelybe, millió kalapot készítettek, millió öregasszony ült a számlayon s millió rossz ruhát javítottak. Berta volt a prizma és a fiú mélyen belenzett csodálatos szemébe s figyelte a milliók forgó áradatát...

Nehezen búcsúzott el este. S mély gondolatokba merülve ballagott hazafelé, a kisváros poros uccáján.

Aztán egyre gyakrabban látogatta meg Bertát. Most már örömet érzett, amikor keresztülment a szűk udvaron, most már megértette a szenvedélyes hegedünyikorgását, most már együttértett a porban játszó kisfiúval, aki egyedül jött-ment az udvaron s magában énekelgetett és beszélgetett képzelte pajtásaival. Most már tudta, hogy milyen kéz az a ráncos, öreg kéz, amelyet megfogott, mikor Berta anyját üdvözölte és a zászlóforma, szögletes és vastag betűk a keretben mintha beszéltek volna hozzá, noha megmagyarázni nem tudta volna, hogy mit. És most már bámulta a fiút, aki este könyvekkel tér haza a munkájából és a halványarcú Ilkát is, Berta hűgát, aki kiszabott kalapformákkal megrakodva rogyott le a székre s azonnal elővette tüjét és cernáját.

S megnyílt ő is ezek előtt az emberek előtt, a kopott, szűk kis szobában és lassanként, mozaikokban, elmesélte az életét, nem titkolta többé legintimebb érzéseit sem, tudott jókedvű lenni és énekelni s tudott szomorú is lenni, ha valami bántotta. Vasárnap délutánjait mindig Bertáéknál töltötte s beszélt a falujáról, a parasztokról és szép bérésnótákat dalolt és az öregasszony, a fiú s a lányok ott ültek körülötte és boldogan hallgatták ezeket a számukra ismeretlen és idegen dalokat, amelyek annyira különböztek a Budapesten gyártott népdalhamisítványoktól. Ők eddig csak ezeket ismerték.

A fiút lakótársai, — egy gimnázista, meg egy kereskedelmista, — állandóan csúfolták perzse. Bertával való barátkozásának híre szétfutott az iskolában is. Nem volt nyugta sem otthon, sem az iskolában.

Berta ezt észrevette s egy este, mikor a fiú mogorván és lehajtott fejjel ült a besötétedő szobában, halk hangon, mintha simogatná, így szólt:

— Laci, azt hiszem, jobb lenne, ha nem jönne ezután hozzánk...

— Miért? — kérdezte a fiú megdöbbenve.

— Nézze, Laci... ez nagyon szomorú dolog... De mi zsidók vagyunk... És ha nem bocsátják meg valakinek, ha minden szabad idejét szegények között tölti el, akkor mennyivel nehezebben bocsátják meg, ha a szegények még hozzá zsidók is? Látja, — folytatta gyorsan, lehajtott a fejét s puha, fehér kezével az asztalterítőt simogatta, — ezt nekünk meg kell tanulnunk. Mi kiközösített, elnyomott emberek vagyunk, hiába minden törvény és minden szép frázis. Az nem rendes dolog, hogy maga annyira hozzánk szegődött. Ki fogják közösíteni a társai...

— Ez lehetetlen, ez abszurdum, ez ostoba korlátoltság! — kiáltott fel a fiú s tenyerével az asztalra csapott. Am belül, a szíve mélyén érezte, hogy Berta igazat mond. Mennyivel érettebbek, mélyebben gondolkodók ezek a zsidólányok, mint mások... Lehajtott a fejét, aztán lassan felállt:

— Hát... ha maga is úgy akarja...

— Édes Laci, kedves barátom! — kiáltott fel Berta s ő is felállt s önkéntelenül megfogta a fiú kezét. — Ne értsen félre... Én nem akarom... Én... én úgy sajnálom... és éppen azért nem szeretném, ha keserűséget okozna magának ez a barátság, mert...

— Mert?

Mind a ketten elhallgattak. S nézték egymást. Fogták egymás kezét s nézték egymást. A szobára már ráborult az est, csak Berta fehér arca és sötét szeme fényelt a homályban és a fiú izzó pillantása.

— Én, Berta, — mondta halkán a fiú s minden szót szinte szótagonként ejtett ki, — semmit sem bánok... Én nem bánom, akármit tesznek vagy mondanak is... Én szembezálok akárkivel... Bertuka!

S átölelte Bertát s magához vonta s megcsókolta először a csodálatos, mély szemét, aztán a magas homlokát s végül az ajkát is. És úgy álltak ott sokáig, percekig és olyan boldogok voltak, amilyenek csak tizenkilenc éves fiúk és tizennyolc éves lányok tudnak lenni s mindössze egyszer ebben az életben.

Aztán leültek egymás mellé a díványra és fogták egymás kezét. S hallgattak. Olyan csend volt, mintha erdőben ültek volna, szegény emberek és szegény kis szobák millióinak erdejében, ketten...

Mikor a fiú szédelegve, mámorosan hazament, semmit sem hallott diáktársainak gúnyolódásából. Hamar lefeküdt és belebámult a sötétbe. S gondolatban újra átélte ismét a Bertával való egész ismerettségét. Minden apróságra emlékezett és mindennek a gyökeréig hatolt. S eszébe jutott, hogy kisgyerek korában ismeretlen gyerekek csúfolni kezdték: „Zsidó! Zsidó!” S hogy feldühösítette ez, hogy égett az arca, hogy kiabálta: „Nem vagyok zsidó! Nem igaz!” S

hányszor csúfolódott ő is így régen. És szerte a világ minden táján vannak kis szobák, műhelyekben dolgozó lányok, foltozás fölött görnyedő asszonyok, hivatalokban gépelő feketeszemű Berták, szegények s nemcsak szegények, de zsidók is! Kiközösítettek, elnyomottak, száműzöttek, kicsúfoltak... Mind Berták, mind, mind szegény kis Berták!

Másnap sokáig töprengett, hogy annak a napnak emlékére mit vegyen Bertának. S betért egy könyvkereskedésbe és sokáig turkált a könyvek, Berta kedves könyvei között. Flaubert... Tolstoj... Turgenyev... Ady... Nem, egyik sem. Kiválasztott egy népköltési gyűjteményt, becsomagoltatta s otthon beleírta legszebb írásával: „Bertának, aki milliók életét mutatta meg nekem, hálával...”

S estefelé olyan boldogan, ahogy csak tizenkilenc éves fiúk tudnak boldogok lenni, elvitte a könyvet a kis szobába s letette az asztalra. Berta kinyitotta, elolvasta az ajánlást, aztán hirtelen könnyekre fakadt, lehajolt s megcsókolta Laci kezét.

— Ne! Ne! — tiltakozott ijedten a fiú, felemelte a lány arcát s megcsókolta. — Ne alázd meg magad, mert engem alázol meg!

S Berta a könyvvel körültáncolta a szobát, majd hirtelen a szekrényhez ment s kivett onnét egy könyvet.

— Nézd, Lacikám, — mondta szégyenkezve, — én is szántam neked valamit emlékül. Ha már nem leszünk együtt többet... és már a nevemet is elfelejtetted... legyen ez emlékeztető.

A fiú csodálkozva vette el a könyvet s belenézett. Héber írással teli könyv volt az, egyetlen szót sem értett belőle. Egyetlen betűt sem. De örült, ahogy csak tizenkilenc éves fiúk tudnak örülni, ha rájönnek, hogy ugyanazt gondolta a szerelmesük is, amit ők...

— Zsidó dalok, — magyarázta Berta. — Nem érted őket, nem baj... Majd én lefordítom neked és el is énekelem.

Leültek egymás mellé s Berta énekelt. Meleg alhangon énekelt és az érthetetlen szavakból s a szomorú, szenvedélyes melódiákból leégett városok, romok lobogtak ki füstölögve, felkoncolt emberek vére gözölt és csodálatos paloták és templomok cirádái emelkedtek.

— Berta, — mondta a fiú, — taníts meg engem héberül!

— Ó, te drága, te drága! — suttozta a lány s megcsókolta.

S attól fogva esténként egy vékony, kis héber ábécéből tanult a fiú s a lány kezébe fogta az ő kezét s vezette a sorokon s a papíron, mint a kisgyermekét s csacsinak nevezte, ha eltévesztett valamit és a kis szoba eltűnt s eltűntek a millió szobák s a távolban, kétezer év távolában városok támadtak fel, olajkorsót a fejükön egyensúlyozó asszonyok, búzaföldek, amelyeken szegények tépték a kalászt és próféták, akik teveszörruhában vitatkoztak a királyokkal...

H O Z Z Á S Z Ó L Á S

FONTOS KÉRDÉSEK EGY ÚJ MAGYAR KÖNYV KAPCSÁN

1. Hosszas és jellemző vajadás után végre megjelent Nagy Lajos váravárt új könyve, a Bérház. Ezen a könyvön sincs rajta egyik könyvkiadó vállalatunk jelzése sem. Ehhez is úgy adták össze a költségeket Nagy Lajos és a progresszív irodalom áldozatkész barátai, a szó szoros értelmében szájuktól vonva el a falatot. És szerény köntösben, ahogy illik, lehetővé tették Nagy Lajosnak, hogy szóljon az emberekhez s különösképpen hozzánk, akik egy történelmi jelentőségű mozgalom intellektueljei vagyunk.

Általánosságban: ez a könyv semmivel sem mutat kisebb kvalitásokat, mint a Lecke című, amelyről ebben a lapban írtam. Sőt művészi szempontból tisztább, finomabb eszközökkel dolgozik itt az író, elveti a kliséket s nem a tendencia erőszakos kiélezésére, hanem mélyebb megmotiválására törekszik. A Lecke társadalmunk gyilkosan éles és kiméletlen keresztmetszete volt s mert a novellák tulnyomóan inkább szatirák voltak, semmi sem leplezte a kárörömet, a gyűlöletet s a tiltakozás gyakran primitív, — írói szempontból primitív — formáit. Nagy Lajos szociális konfliktusa a Lecké-ben találta meg adekvát kifejezését s benne jutott el a megoldás felismeréséig. Ezek a szatirák, mint szatirák és agitációs eszközök, tökéletesek voltak, a legtökéletesebbek, amelyeket egyáltalában írni lehet s bennük az író abszolút európai magasságba emelkedett. Olyan darabok, mint a Lecke, vagy a Jeremiád, mindig büszkeségei maradnak a magyar progresszív irodalomnak. A speciálisan magyar polgári társadalom haláltánca a Lecke, — de egyvalami hiányzott belőle: az emberábrázolás, Harc, osztály ábrázolása volt ez, egyének nélkül. S a Lecke egész stílusába és céljába szorosan bele is illeszkedett ez.

A Bérház némely novellája szintén szatira és helyzetrajz, már a címet adó novella is és a Farkas és a bárány, a Bogár, vagy a Szép barna ember méltán sorakozik a Lecke és a Jeremiád mellé. Már ami az Anya című novellát illeti, nem vagyok ezen a véleményen. Szándékaiban, mondanivalójában igazi Nagy Lajos-írás, sőt hitvallás, formájában azonban egy fokkal alacsonyabban áll írójánál, már csak azért is, mert a dolog könnyebb, kényelmesebb oldalát fogta meg s szándéka aligha volt több, mint leszállani azoknak a nivójára, akik az írástól primitív és nyers agitációt várnak s nem egyben egész viszonyuk tisztázását önmagukkal s az étellel szemben.

A Bérház tehát nem nevezhető egységes kötetnek. Mert a kétségtelenül tökéletes szatirák mellett találunk kissé demagóg írásokat is és ezek mellett ott szikráznak olyan hangban, komponálásban, tartalomban, indulatban s emberábrázolásban tökéletes novellák is, mint a Tornázók, meg a Prof. Csizmadia. (Tökéletes és mélyrevilágító a Bűn is.)

A Tornázók a világirodalom egyik legtökéletesebb s legmoder-

Forunk 1931. október, 10. sz. 746-750,

nebb írásműve. Tudományos szempontból ilyen helytállóan s írói szempontból ilyen élethűen s egyben életetkeltően csak a legnagyobbak fogták meg a pubertás szexuális kavargásait, az elfojtások módját s az elfojtott ösztönélet álutakon való kibujását. Ahogy a diákok nézik a tornázókat, ahogy egész valójukon átvibrál a homoerotikus izgalom, ahogy a férfitestek gőzölgő munkába kényszerítik erotikus feszültségeiket s ahogy a kamaszok ennek a munkának láttán maguk is erotikus izgalomba esnek, majd kielégülést kereső lázas tornázásba fognak, ahogy végetérni nem akaró sétákban keresik és kergetik egymást, hogy a lelkük mélyén felgyült izgalmakat szavakba öntsék, ahogy a sötét uccán felvillanó prostituáltaktól menekülnek szinte tehetetlenül, mindenképpen tökéletes rajza a fejlődő ifjú léleknek. S a novella, mint írói munka, tökéletes. Stílusa nyugodt, nincs benne egy henye, elkenő, vagy kiélező szó, kompozíciója zárt egész. A lélek legmélyét felnyitó munka itt Nagy Lajosnak tökéletesen s maradék nélkül sikerült.

A Prof. Csizmadia azt az elnyomási rendszert, azt a despotikus osztályuralmat tárja fel gyökeréig, amely a polgári család elengedhetetlen lényege, amiért család egyáltalán van, amit a bomló családból egyház és társadalom éppen meg akar menteni mindenáron, hipokrita morálprédikációval csakugy, mint házassági joggal s bíróságokkal. Nagy Lajos nézőpontja tökéletesen azonos a marxizmus nézőpontjával, lélektani eszközei pedig a modern lélektan eszközeivel. Lépésről-lépésre belül vezet bennünket egy prononszirozott polgári család feneketlen mocsarába, önként tárulnak fel előttünk azok az eredmények, amelyekre a családi nevelés törekszik, tehát az osztálybutaság, a hatalmi szempontok ösztönös érvényesítése, a munkától való patológikus irtózás, a teljes impotencia s annak egyetlen leplezője: a hatalmi téboly. Ebben a mozaikszerűen, szürke megfigyelések-ből összerakott novellában vannak feszültségek, amelyek mögött egész osztályok egymással való szembenállását érezzük, a drámai erővonalak az emberi lelkek legmélyéből törnek elő s bogozódnak össze észrevétlenül. Ez a novella épp olyan tökéletes, mint a Tornázók s a magyar progresszív irodalom büszke lehet rá és írójára.

Ez a két írás jelzi a Bérház igazi nivóját s ha még hozzájuk vesszük magát a Bérház című novellát is, előttünk áll Nagy Lajos minden erénye s minden képessége. Ezért a három írásért is ki kellett adni a kötetet!

2. Már most azonban fel kell vetnünk néhány kérdést, amelyet mindenki felvet, ami miatt Nagy Lajos legújabb könyvét marxista körökben élénken pertraktálják s ami igen egészséges és korszerű vitákat provokál. Itt van elsősorban az, hogy a Bérház korántsem lesz olyan népszerű, mint amilyen a Lecke volt és sokan akadnak, akik csalódtak benne.

Az osztályharc vonalában álló proletárok természetesen olyan írásokat kívánnak íróiktól, amelyek az ő harcuk aktuális problémáival foglalkoznak, őket kitartásra, gyűlöletre, erőfeszítésre biztatják s azt a hitet táplálják bennük, hogy a problémák igen egyszerűek és egyszerű módon megoldhatók. Magyarán tehát: a proletárság romantikus. Ez természetes is, hiszen indulati életet él, tudatába csak a legközvetlenebb megoldások és szükségletek törnek be s a tömeg s a tömegember mindig romantikus és az is marad. Romantikus, mert a tömegmozgások ösztönfunkciók nem tudatos kivetítései. Mi sem kézenfekvőbb, hogy a legprimitívebb formákban akarja látni

legprimitívebb indulatainak azonnal érthető s felhasználható kifejezéseit. A tömegember romantikus szeme azt látja s azt akarja látni az írásműben is, hogy a proletár mind erős, egészséges, becsületes, jó és őszinte, hogy mindig éhes, mindig rongyos, mindig nyolc gyermeke van s állandóan harcol a kizsákmányolók ellen. (Mint osztály, valóban ilyen is.) És a polgárban ennek az ellentétét keresi: a polgár ostoba, cinikus, kapzsi, hipokrita, kéjvelő s kegyetlen. (Mint osztály: ilyen is!) Már most elvárja, hogy az író alakjaiban mindig típusokat adjon s ne egyéneket s ezek a típusok megfeleljenek az osztályról magáról alkotott képnek. Ezért a proletár hajlandó azonnal lángelmének, a legnagyobb proletárirónak nézni azokat, akik efféle romantikus — és szükségszerű — hajlamait, vágyait pontosan kielégítik. Nem fedezi fel bennük sem Jókait, sem Dumas pere-t, a jó-ság-gonoszság, a tézis-antitézis dialektikus ellenpárjait a maguk meztelességében s leplezetlenségében akarja látni s nem hajlandó elismerni, hogy az ellentétekben való mozgás folytonos átmeneteket ad s hogy az ellentéteket átmeneteikből kell kihámozni. Ha tehát egy gyáros szipolyozza ugyan a munkásait és sztrájkterőket használ a munkások jogos harcának letörésére, ámde amellet jó családapá, a proletárolvasó becsapottnak érzi magát. Ebben a tekintetben a proletárság intellektueljei sem ismernek tréfát s ahelyett, hogy a szocialista munkást rávezetnék arra, hogy burkolt formák mögött s átmenetekben is meglássák az ellentétek mozgását s a harcot, a kényelmesebb módot választják: az írókat szeretnék eltéríteni igazi hivatásáról s bele akarják kényszeríteni a tézis-antitézis elemi-iskolás formuláiba. De míg a tömegekben ez belső kényszerűség s indulati életük nem egyéni, hanem osztálymegnyilvánulása, addig intellektueljeinél menekülés a kemény dió megtörésének feladata elöl, kényelem és szellemi lustaság, mert mi sem egyszerűbb, mint a marxizmusból dogmákat faragni s azokat kaptafaként alkalmazni, ahelyett, hogy az állandóan mozgó s hullámzó életet szemléljük s a bennünk támadt élményeken át ismerjük fel a mindenütt jelenlevő dialektikus folyamatokat, így ellenőrizvén saját pozíciónkat s cselekedeteink helyességét s szükségességét.

A Lecke jobban megfelelt a romantika kívánalmainak, mint a sokkal komplikáltabb, sokkal mélyebbre nyúló Bérház. Ennek, egyelőre, meg is lesznek a maga következményei. Nagy Lajosnak azonban nem szabad elkedvetlenednie. Hagyja, hogy a tömegek romantikus kívánságait honorálják elsősorban azok, akik az írásban inkább formulák fejezetekbe-szedését látják. A tömeg el fogja hagyni a régi állomásokat. S akkor sokkal szorosabb lesz a találkozása Nagy Lajossal, mint némelyek hiszik.

Itt van azután a másik kérdés: a proletár a maga életét, a maga mindennapját akarja látni írójától. S ha valaki a szedőről, a kubikusról, vagy a cselédleányról ír, könnyen magához öleli, még akkor is, ha az író egyébként primitív klisékalapáló. Felmerül a kifogás: ha Nagy Lajos forradalmár, mi az ördögnek ír az egyetemi professzorról s mért nem ír a zsákhordóról? Ámde fogadjuk el Gergely Sándornak a Korunk-ban tett megállapítását: „Attól, hogy az író hottentottákról ír, még nem lesz maga is hottentottává“. Aki soha proletár nem volt, zsákot nem hordott, nem lesz zsákhordó soha, hiába ír zsákhordókról. S ha Nagy Lajos egyetemi professzor családjáról ír, még nem lesz sem egyetemi tanár, sem polgár; bátran lehet forradalmár, sőt forradalmárabb, mint az, aki a zsákhordóról ír.

Persze, sokat nyerne Nagy Lajos azzal, ha maga is proletár lenne. De ha már nem az, olyan forradalmárnak kell lennie, amilyen csak lehet. S hogy Nagy Lajos nemcsak úgy veszi komolyan forradalmári mivoltát, hogy primitív osztályharc-formulákat használ s azokra felrak valami színes kelléket, hogy életszerű legyen, — mint némelyek a gáncsolhatatlanok közül, — hanem úgy, hogy valóban marxista szemmel néz s marxista lélekkel él és cselekszik, ezért minden hálát, szeretetet, elismerést és tiszteletet megérdemel. Nagy Lajos nyilván többre is képes lenne, ha egész élete s osztályhelyzete a többet megengedné. Ámde több, mint önmaga, nem lehet. S ez megfontolandó. Nagy Lajos polgári író volt s utja a Nyugat-on át vezetett a proletáriátushoz. Akárhogy, de odavezetett! Utján nem hajtotta hiuság, hatalmi vágy, pozícióéhség. Egy hajtóereje volt s van Nagy Lajosnak: az igazság. Ez csiszolja keményre, acélszerűen élesre a mondatait, ez vezeti egyre mélyebbre s mélyebbre a gondolkozását, ez adja kegyetlenül szigorú s egyenes logikáját.

Mondottuk, hogy a kötet másik tökéletes darabja, a Tornázók, a pubertás ösztönelfojtásait tárja fel. Nos, ezzel a novellával kapcsolatban vetődik fel egy újabb kérdés: mi köze a forradalmárnak a szexuális élethez? Hogy illeszthetők be ezek a dolgok az osztályharc mindennél előbbrevaló s mindennél fontosabb, aktuálisabb rész-kérdéseibe?

Hogy az osztályharc valóban feloldja magában a szexuális feszültségeket s elfojtásokat, az kétségtelen. Az is kétségtelen, hogy az osztálytársadalom megszüntetése eo ipso megszünteti az ösztönelfojtások mai egész rendszerét is, hogy tehát előbb magának az osztálytársadalomnak a megszüntetése a fontos, azután automatikusan következik a többi. Ámde, ha marxisták vagyunk, ragaszkodjunk tényekhez! Már pedig tudományosan megállapított tény az, hogy semmiféle közösség el nem képzelhető a szexuális ösztönfunkciók bizonyos korlátozása, vagy szublimálása nélkül. Ezt azok a szocialisták is tudják, akik Adlert fogadták el. Az új társadalomban is csak az lesz valóban szociális ember, aki szexuális életét harmóniába tudja hozni a közösség életével. Nevelés dolga ez elsősorban, azé a nevelésé, amelyet a társadalom gazdasági, politikai berendezése, ideológiai felépítménye s az embereknek az emberhez s a közösséghez való viszonya gyakorol. A nő felszabadulása sem gondolható el a gazdasági felszabadulás mellett szexuális felszabadulás nélkül. Ezek igen komoly s a proletáriátus életére döntő kérdések s ha nem oldjuk meg őket reálisan s az ember természetének teljes ismeretében, újabb neurozisosoknak s ennek folytán újabb és újabb elnyomatásoknak tehetjük ki magunkat. Habár a legtökéletesebb társadalomban is lesznek mindig patológikus jelenségek, a tömegek ösztönéletének nem szabad patológikusnak lennie. Akik tehát lenézik, feleslegesnek tartják, vagy fitymálják Nagy Lajosnak az ösztönélet mélyére világító novelláját, megfelelnek arról, hogy marxisták.

Valóban, van valami idegesség, ha forradalmi intellektuelleink körében felvetődik a szexuális problémája. (Sőt fizikai munkások között is látható ez.) Gyakran szerzetesi mentalitást tapasztalhatunk részükről. A mozgalom, természetesen, át meg át van itatva olyan egyénekkel, akik részint alacsonyrendűségi érzéseiket kompenzálják a mozgalomban, részint, defektusaik miatt antiszociálisak lévén, egy új, jobb s elnyomás — és elfojtásmentes közösséget akarnak életrehívni.

Íróink közül nem egynek az írásaiból pontosan kimutatható az a patológikus gátoltság, amellyel a szexuális kérdéseket nézik s vagy el akarják kenni magát az egész nemi életet s annulálják azt, vagy a szexualitást egy kalap alá vonva a hajdani abszolutizmus tomboló kéjelgésével, röviden polgári dolognak tekintik az egész kérdés-csoportot. Az utóbbiak elfelejtik a történelmet. Nem veszik észre, hogy a legszélesebb néprétegeket elnyomó osztályuralmak nélkülözhetetlen eszköze az életfunkciók szexuális térre való terelése, a gondolkodás, az egész ideológia nemi dolgokkal való szaturálása. Ma is bőséges bizonyítékot adnak ehhez a tételhez a szindarabok, revük, filmek, valamint a polgári irodalom alkotásai. Helyes ugyan küzdeni az ellen, hogy valami neopaganizmus örve alatt áttolják a dolgokat szexuális területre s így olyasféle narkótikumot fecskendezzenek a tömegbe, mint amilyen a vallás is, ámde Nagy Lajos csak nem ezt csinálja? S novellájában talán mégis egészen más van? Itt volna az ideje, hogy íróink végre úgy nyuljanak hozzá a szexuális kérdésekhez, ahogy Nagy Lajos tette a Tornázókban s ahogy tanult, becsületes és igazi marxistákhoz illik.

A legfontosabb dolgokon túl is jutottunk. Nagy Lajos ma, — bár némelyek nem értenek velem egyet, — talán az egyetlen magyar író, aki szemléletében, indulati életében, szándékaiban és következetességének tiszta vonalában leginkább megközelíti a marxista követelményeket, — noha sokkal differenciáltabb, hogysen a tömegek, vagy a tömegek primitívségén felül nem emelkedő intellektuelek mindennapi kenyere lehetne. Valóban, a piros-fehér, jó-rossz, bal-jobb kategóriák szerint gondolkozó, — tehát nem gondolkozó, — olvasót kizökkenti kerékvágásából s arra kényszeríti, hogy a felszínről le szálljon az ellentétek világának mélyebb rétegeibe. Őt jobban megfogja olyan író műve, aki az ad hoc kérdéseket nézi s azokat igen könnyedén meg is oldja. De minden igazi forradalmár, aki folyamatosságában nézi az életet s aki állandóan ellenőrzi önmagát s az eseményeket, aki a nagy, egyetemes osztálymozgásban is meg tud maradni tudatos egyénnek, tehát aki valóban marxista: örömmel fogadja Nagy Lajost és együttérzéssel figyeli egyre tisztultabb s nehezebb utján. S egyenesen óvja attól, hogy az Anya című írásához hasonlóan a könnyebb, kényelmesebb, hívságosabb végét fogja meg feladatainak.

(Budapest)

Kodolányi János

SZEGÉNY KUTYÁK

A pincér elegáns hölgyet vezet hozzám. A hölgy a legújabb divat szerint van felöltözve, karsú alakját testhezálló szürke kosztüm fedi, nyakában prém díszleg, kisdud kalapja a frizurája felét takarja el, a hiányt azonban pótolja egy libegő toll. Szája pirosra van festve. A kosztümkabát öblében *ökölnyi didergő kutyát visel*, olyat, mint egy patkány. Am a kutyán azért mellény van, piros bársony mellény s a nyakán vékony ezüstörv.

— Bocssáson meg, — rebegi a hölgy izgatottan s letelepszik az asztalomhoz. — Olvastam néhány cikkét az állatok védelméről. Mindig nagyon hálás voltam értük, mert magam is rajongok az állatokért. Nézze, hát nem édes egy ilyen kis kutya?

— Nagyon édes. Mit parancsol, nagyságos asszony?

— Bizonyára hallott már valamit a legújabb barbarizmusról. Azt mondják, harmincezer kutya van Budapesten, húszonkétezer van bejelentve és csak tízenkétezer *fiat adót*. Ezért azt tervezik, hogy a *be nem jelentett adót nem fizető kutyákat ki kell irtani!*

Remegő szájjal néz rám. Hol a kiskutya fejét simogatja, hol a márványon dobol az ujjával.

— Hát ez rémes! Ebbe meg kell örülni! Szegény, ártatlan kutyákat vágóhídra akarják vinni, hát ez borzasztó! Azért jöttem ide, mert megtudtam, hogy ön ebbe a kávéházba szokott járni. Tudniillik személyesen meg akarom kérni, hogy *indítson kérlelhetetlen barcot* ez

ellen a barbár terv ellen. Ma, a huszadik században, lehetetlen, hogy ilyen borzalmas állatgyilkolást vigyenek véghez! Ez ellen fel kell szólalnia a sajtónak. A kutya az ember leghűségesebb társa. Legjobb barátja. Hányan vannak, akiknek senkijük sincsen a kutyájukon kívül?

— Az olyanok talán helyesen tennék, ha *örökbefogadnának egy árva gyermeket*. — kockáztatom meg a szerény indítványt.

A hölgy ez ellen élesen kikel.

— Az ön humánus szívére vall a gondolat, de *az ember hálátlan*. Akik annyit csalódtak már az emberekben, azok szívesebben tartanak el egy kutyát.

— A csalódás ellen is lehet védekezni! — mondom. — Nem kell hálát várni.

— De hála nélkül nem lehet élni! Hát ön nem várja el az emberektől, hogy legyenek hálásak ön iránt, ha jól cselekszik?

— Nem.

Erre meghökken s visszatér témájához.

— De kivégezni annyi ártatlan kutyát! Ezt mégsem lehet!

— Nem fognak szenvedni. Tudományos eszközökkel végzik ki őket. S ma akkora a szegénység, hogy igazán nem nagyon lehet a kutyákra gondolni, amikor az emberekre is alig fordíthatnak gondot.

Kötségbeesetten néz rám. Majd gyorsan bedugja a kiskutyát a ruhája öblébe s köszönés nélkül, sértődötten ellibeg. Igaza van. Bennem is csalódott.

Nos, azért megírom a dolgot. Noha hálát nem várok érte. Valóban borzasztó... Borzasztó... **Kodolányi János.**

Magyarország 1931. okt. 1. 223. n. 4.

Jóság

Irta: Kodolányi János

Kék szeme volt, mint a nefelejes. Szelíd, jóságos kék szeme, olyan, mintha mindig vádolna valakit. Úgy tudott nézni ez a szempár, hogy az ember azt hitte, valami nagy bünt, nagy gazságot követett el Margot ellen. Szenvedő, békeséges kék szemek, mint temetői sírokou égő csendes lángok, olyan sírokon, amelyekbe gyilkosságok áldozatait földelték el. Vádolták ezek a szemek, Margot szemei, az idegent, akire legelőször pillantottak, a vasúti kalauzt, ha a jegyet kérte a vonaton, a kofát, akitől esírkét vásárolt Margot, a házigazdát, aki a lakberért jött el, a gyermekeit, ha szeretettel nyugtatta rajtuk őket, a kutyát, mikor farkesóváva törleszkedett Margot térdeire, a barátokat és barátnőket, akik nagyéha meglátogatták őt... Vádolták az egész világot, az egész életet mindent, mindent, amin megpihentek. Ezért Margotot, mindenki jónak mondta, dícséreteket zengtek róla, nem voltak ellenségei, de aki tohete, elkerülte, csak ne lássa kék szeméit, a vádoló szemeket. Mert titkos nyugtalanságok támadtak abban, akire Margot ránézett és az emberek nem szerették ezt a kényelmetlen nyugtalanságot.

Amikor a fiú megismerkedett vele és Margot szelíden ránézett vádoló kék szemével, úgy érezte, ez a lány szent. Szent, akit egész életében kínoztak, félreállítottak, elnyomtak, kiraboltak, megbántották s neki kötelessége őt boldoggá tenni. Egyébként Margot nem volt valami szép, magas, szinte férfias homloka volt, gyermekes, kisső összeszorított keskeny szája s puha, gesztenyebarna haja. Járása csendes volt, hosszúakat lépett s nem lóbálta a karjait. Zárkózott, kevésbé szédű lány volt s ha megszólalt, a hangja úgy zümmögött, mint a méhünnnyögés. Mintha egy kisgyermeket zártak volna bele valamikor s az a kisgyermek zümmögne az ajkán ez nézne ki kék szeme ablakain, a rab gyermek és szeretne kiszabadulni börtönéből, de fogvatartja valami átok a férfias, csontos koponyában. A fiú sokat beszélt neki, szép dolgokat s valljuk be, még verseket is írt hozzá, melyekben Titoklánynak nevezte. Adyendrés stílusban de mégis nagyon jellemzően. Mert titkokat érzett a lányban, zárkózottsága s hallgatóssága olyan izgatón volt s a kék szeme olyan vádoló. A fiú beleszeretett Margotba és a lány is beleszeretett a fiúba. Egymáséi lettek s a fiú feleségül vette a lányt.

Most a fiú kitervezte szépen az életüket.

— Munkához látok, — mesélte, fejét Margot blébe hajtva s behúnyva szemét. — Majd meglátod, mennyit fogok én dolgozni. Lesz két kis szobánk, a szobákban néhány szép kényünk, a diványra, asztalra, ágyakra te fogsz kézimunkákat csinálni, ugy-e... És lesz két gyermekünk is, egy szőke kisfiú, meg egy barna kislány.

— Először fiú lesz, egy évre rá kislány. —
suttogta Margot és keze a fiú hajával játszott.

A fiú folytatta s egyre lelkesebb lett.
— Milyen boldogan fogunk élni! Megmutatjuk a világnak, hogy milyen az igazi, ideális házasság. Az én gyermekkorom pokol volt, apám kétszer is nősült s mind a két házassága borzalmas volt.

— Az én gyermekkorom is olyan volt, mint a tiéd, — susogta Margot és szorosabban ölelte magához a fiú fejét. — Majd meglátod, milyen boldoggá teszek én téged, te drága...

S a kék szemek könnyben úsztak s a fiú, amikor beléjük nézett, úgy érezte, övé a világ legjobb asszonya.

A fiú látta, hogy valami nincs rendben, de nem akarta tudomásul venni. Ha Margot dolgozott, úgy nézett a fiúra, mintha vádolna. Ilyenkor a fiú nagyon bűnösnek érezte magát, dolgozni akart, de sehogy sem ment a munka. Készakarva beletemetkezett hát a munkájába, kényszerítette magát, egy millimétert sem akart engedni abból az elképzelésből, melyet az életükről alkotott. Tréfált, nevetett, de valahányszor a vádoló szemekbe nézett, vékony redő keletkezett a homlokán a szeme körül és az ajka csücskében. Margot anyja lett s a kék szemek még vadulóbbak. Mi fájt a lelke mélyén? Mit szeretett volna elpanaszolni a szemek mögött rejtett kisgyermek? A fiú nem tudta. De néha éjszaka hosszú beszélgetésbe kezdett Margot és elmondta az egész életét. Szomorú, sötét sivar és kemény élet volt ez, örökös harc a szülők és testvérek ellen, s néha, mikor nagyon elkeseredett, olyan szavakat mondott a fiúnak, mintha a szüleikhez, a testvéreikhez intézte volna azokat, folytatni akarván a harcot, az elintézetlen harcot. Sírta is ilyenkor, arca eltorzult, gyermekes szája keserűen megvonaglott, majd leült egy sarokban és rágt a körmét és tépelődött, Isten tudja, min.

— Én nagyon szerencsétlen vagyok, nem ér az élet semmit, meglátod, egyszer megölöm magam! — kiáltotta, felugrott és kiszaladt az udvarra, majd meg szenvedélyesen ölelgette és csókolgatta a fiút s könyörgött neki, hogy ne legyen hozzá rossz, bár nem érdemli meg, szeresse, tartson ki mellette. A fiú vigasztalagatta s ezek a vigasztalások nagy egymásratalálásban végződtek.

Máskor varrni akart valamit Margot és nem tudta a cernát befizni a tübe. Felugrott földhözcsapta a vásznat, a tűt és cernát, sírfafakadt, levágta magát a divánra és keservesen sirt.

— Miért élek én, miért vagyok én a világon, miért kell nekem ilyen szerencsétlenségem lennem! — kiáltotta. Volt a szekrényben egy üveg szublimát, azt meg akarta inni. Férje kitepte kezéből a mérget s belenézett a vádoló, szelíd, jóságos szemekbe. És nem értett meg semmit, csak azt, hogy ő a bűnös ő ártott ennek a gyermekléleknek s rajta fordul meg, hogy boldog lesz-e, vagy nagyon-nagyon szerencsétlen...

A lakás rendetlen volt, az étel sohasem készült el idejében, a kisgyermek is csak idecsíttette Margot-t. Az otthon levegője egyre súlyosabb, egyre fessültebb lett, már olyan súlyos és forró volt, mintha a szobákat olvasztott ólom töltötte

Pesti Napló 1931. okt. 14. 259. n. 2-3.

1931. október 14.

volna meg. A fiú elhatározta, hogy máshová költöznék s szentül hitte, máshol jobb lesz. Lakást kerestek és beköltöztek. S Margot ismét anya lett és az éjszakák ismét álmatlanok és a nappalok ismét reménytelenek.

— Te vagy az oka! — kiabálta Margot és szelíd kék szeméből folytak a könnyek.

— En vagyok az oka, — mormogta a fiú. — En vagyok az oka, csakugyan, én vagyok a férfi s ő csak nem lehet oka valaminek, hiszen olyan szelídek, jószágosak és vádolók a szemek.

Valóban, ő volt az oka, hogy sohasem volt elegendő pénz. Hogy nem jött meg idejében a szén a téli napokra, hogy nem volt annyi ruha, amennyi kellett volna, hogy a gyárak sorban megálltak, hogy a fürdek a nyomorúság tengerébe merültek, hogy az emberek kíméletlenek és szerencsétlenek voltak, hogy az ebéd nem készült el idejére, hogy a gyermek köhögött, hogy a bábaasszony, amikor a kislány született, nem volt Margot mellett elég sokáig, mert máshová is kellett szaladnia, hogy jött az ősz és esett az eső és hogy az élet oly nehéz, oly bizonytalan és oly reménytelen volt. De még nem adott fel semmit a hitéből. Még tartotta magát. Néha megfordult az uccán karsú, vidám lányok után, néha megdobbant a szíve, amikor diákkori szerelme eszébe jutott, néha elszomorodott, ha csendes, magányos kis szobájára gondolt, ahol éjszakákon át olvasott és ahol úgy aludt, mint a tej... De elhesseregte magától a csábító képeket s emlékeket. Neki ki kell tartania, Margot jó. A legjobb. Mindenki mondja, aki valaha találkozott vele, akire egyszer is rávetette szelíd, vádoló, kék szeméit. Dolgozni kell és minden rendbejön.

S dolgozott és nevetett, bár egyre nehezebb volt a nevetés, egyre nehezebb a munka.

*

Egyszer aztán a fiú találkozott egy nővel. A nő nem volt jó, nem volt szép kék szeme, nem nézett vádolón az emberekre. Őnzó volt, s ezt nem is tagadta. Az élettől jót várt és jót akart. Nem okozott senkit a bajaiért, csak saját magát. Dolgozott, mert ez így volt jó. És csókolt, mert ez is így volt jó. Neki. Csak azzal törődött, hogy neki mi a jó.

A fiú úgy érezte, minden összeomlik körülötte. Mikor Margot vádoló kék szemét rávetette, belémart a kegyetlen büntudat. Ezért bosszúvágyat érzett Margot iránt. Gúnyos lett vele szemben, fitymálta és kizárta. Margot pedig rosszat rejtett. S mert nagyon szerette a fiút a maga módján, minduntalan kifejtette előtte kötelességeit és feladatait. Utána ment, hogy mindig mellette legyen, még az uccán is, leveleit felbontotta, zsebeit titkon kikutatta s ha valamit nem talált rendben, ráolvasta a fejére, hogy bűnös valamiben. A fiú megrémült és félt Margottól. Gondolatait eljellezte. Nevetett, amikor kétségbe volt esve és hallgatott, amikor esondultie telt a szíve. O, hogy tudták kínozni egymást! Hogy keresték, mi faj a másiknak, mi a másik érzékeny pontja, mit gondol, mit érez, mit álmodik a másik... Mi van a

lelke seisejében, mit rejteget... Mi a titka... Mert titka kell, hogy legyen a fiúnak s Margotnak is. Éjszakánként megszólalt Margot:

— Fiacskám, alszol?

— Nem, nem alszom.

— Nézd, nekem az a meggyőződése, hogy mi nem illünk össze, — folytatta halkán és szelíden. — Nekünk szakítanunk kell. Állapodjunk meg szépen, barátságosan, hogy különmegyünk s kipróbáljuk az életet külön. Azután beszámolunk egymásnak.

— Jó. Ebben állapodjunk meg.

— Fiacskám alszol?

— Nem.

— En nem bírom, hogy neked titkaid legyenek. Mondd el, mi van veled?

S a fiú elmesélte, mi van vele. S Margot dermedten hallgatta.

— Most már vége mindennek, — mondta.

Kis idő múlva pedig:

— Ha te elhagysz, az az én halálom lesz.

Meglepődve tapasztalta a fiú, hogy Margot minden mondatával megcáfolja önmagát, mindig ellentétes eredményekre jut. Hiába helyezkedett valamiben az ő álláspontjára, rövid idő múlva az álláspont megdőlt s átadta helyét az ellenkezőnek, mely szinte a sommiből emelkedett ki. Vitáztak órákon át. Magyarázták önmagukat és magyarázták egymást. Hová lett a hit? A tervek szép vonalai hová mosódtak? Hová lett a munkakedv, a bizalom, hová lettek a spontán örömei? A fiú gyűlöltre lobbant, ha Margot jószágos, szelíd, vádoló szemébe nézett s Margot vádolta a fiút. Bizonyította, hogy már nem szereti. Hogy halálosan és örökké szeretni fogja. Hogy jókedvű. Hogy hazugság a jókedve. Hogy szövet álmódott, hogy nem igaz, szörnyű álma volt. Hogy nem bánja, cselekedjen a fiú úgy, ahogy neki jó, hogy ezt csak azért mondta, mert kíváncsi volt, mit akar cselekedni...

— Nem lehet élni, — sóhajtott a fiú magában, mikor belenézett az éjszaka virasztalan sötétségébe. — Nem lehet aludni. Nem lehet dolgozni és nem lehet henyélni. Nem lehet remélni és nem lehet akarni és nem lehet szeretni, de nem lehet gyűlölni sem... Hisz oly kékek Margot szeméi. Oly jók.

A csendben halkán pihegett az alvó két kisgyerek.

*

Mikor a férfi holttestét megtalálta Margot a díványon, nem értett meg semmit. Úgy állt ott, mintha valami szörnyű, értelmetlen, ostoba tréfa történt volna vele. Miért? Miért? Hiszen senki sem szerette úgy, mint ő. Senki úgy bele nem akart hatolni a gondolataiba, lelke legtitkosabb redőibe, mint ő. Senki úgy szemmel nem tartotta minden mozdulatát, minden lépését, mint ő. Senki úgy nem vigyázott rá s nem őrizte, mint ő. A szerelete erőszakos acélszínóriaival senki úgy magához nem akarta kötni, mint ő... Mit vétett neki? Miért menekült el?

Kék, jószágos, szelíd szeme vádolón pihent a halott arcán, vádolón, vádolón...

A RÉMHIR- TERJESZTŐ

Valaki rámköszön a villamoson.

— Hová, hová? — kérdi s keztenyujt. Aztán mellém bujik s a fülembe súgja, de úgy, hogy a körülöttünk ülő utasok is meghallják: — *Mit beszélnek a lapnál? Hall valamit?*

— Semmi különösét. Nehéz az élet, — mondom sóhajtozva.

Kodolányi János

— Hát az igaz. Mondja, maguk nem tudnak semmit a készülődésekről?

Erre mindenki fel-fülel, az ideges, kumor, tájékozatlan emberek tág fülekkel lesik a titkot. *Mije's titkot? Ki tudja, milyen titkot várnak s*

lesnek ma az emberek? Hogy hisztóriás tömeghangnataik micsoda délibábokat ringatnak előttünk? Micsoda rémképeket látnak s várnak?

— Semmiféle készülődésről sem tudunk, — mondom esodálkozva.

— De azt csak tudják, hogy a Svábhegy, a Citadella, meg a Jánoshegy meg vannak rakva ágyúkkal? — suttogja nagyon komolyan s izgatottan.

— Novetséges!

— Kedves uram, annyi ezresem lenne, ahány ágyú, gépfegyver és lángszóró van a Citadellában, meg a Svábhegyen! — folytatja most már elég hangosan s körül is néz, mintha támogatást várna az utasoktól. — Itt készül valami. Higyje el. Nekem valaki mondta, aki a népjóléti minisztériumban szolgál és sok mindent hall. *Csak azt nem lehet tudni, hogy mi készül!* Ezt volna jó tudni, kedves uram.

— Miért? Ráérünk akkor is megtudni, ha csakugyan lesz valami. Ámbár fogalmam sincs róla, mi lehetne.

— Lári-lári! Maguk, írómaberek, valami ábrándvilágban élnek. Maguk nem tántultak a háborúból sem. Tény az, hogy *én beszereztem mindent a téltre, amit tudtam, vettem másfél métermázsza lisztet, megvettem a tüzelőt s most valakivel mutyiban veszek egy disznót, hogy legyen zsír. En, uram, nem fogok sorbaállni a ezéncszudánál, az én feleségem nem fog ácsorogni a holtok előtt. *En eleget tudok!* — s gondterhosen néz rám. Boldog ember! Ennek van pénze fölösleges készletek beszerzésére!*

— No és mit tud maga?

— *En positive* tudom, hogy ágrúkkal és gépfegyverekkel, municióval rakták meg a Citadellát, meg a Svábhegyet. Sőt a Jánoshegyet is. Belőtt ágyúk állanak mindenütt. Itt valami készül. Valami lesz. Hogy mi, azt nem tudom. Esetleg háború...

— Abszurdum. Ma lehetetlen a háború. *S mirek akkor az ágyú a Citadellán?*

— Uram, azt csak a nagyfejűek tudják. Ők meg nem mondják meg. No, ajánlom, szerezz be maga is a családjá élelmét, tüzelőjét. Hallgasson rám... Jónapot.

Kezefogunk s leszáll. Az emberek töprengve néznek maguk elé. Kettőn összebújnak és hevesen sugdolóznak. Azt hiszem azonban, ismerősöm újfajta foglalkozást választott magának. *Ugynök lett, piacot teremt a zsirnak, lisztnek, szénnek...* Ebből él. Be akart ugratni valami vásárlásba. Mert más magyarázatot igazán nem tudok találni a rémületére!

Kodolányi János

Magyarország 1931. okt. 21. 240. n. 8.

Falusi állomás

(Emlék)

Irta: Kodolányi János

Már erősen nyugovóra hajlott az őszi nap a utunknak csak nem akart végeszakadni. Beval-lom: panaszkodtam. Nem tudott már felvidítani a szelíd, lankás táj, a szőlőkertek békézőld színe, a látóhatár szélén uszkáló lehellenyi lila köd, az előttünk elterülő széles, csendes és ábrándos völgy. Fáradt voltam, meg is éheztem. Keserűsé-gemben ráültem egy kis patak hidjának a karfá-jára és megtörölgettem a homlokomat.

— Itt a Csele, ugorj bele, — mondtam kínom-ban. S kis csomagomat letettem a földre.

— Elég! — kiáltotta a társam, elpusztíthatat-lan flekó s körülnézett. — Te nyavalyás flótás. In-kább arra gondolnál, hogy az a sváb asszony, akit megkérdezél az előbb, hogy jó úton já-runk-e, becsapott. A fejemet, teszem rá, hogy nem Siklós felé megyünk...

— Az lehetetlen. — dörmögtem. — A nép egy-szerű gyermeke nem csaphatott be. Miért csapott volna be, mi?

— Barátom, nemzetiségi területen járunk. Dúl itt az irredenta. Akasszansk föl, ha az a sváb Rézi, vagy Millimári be nem csapott! Már a po-fája is olyan ferde volt.

— De mi oka lett volna rá, mi?

— Magyarul kérdezted az utat. Nekem már az is gyanús volt, hogy a Millimári svábul felelt. Ha nem lett volna benne irredenta érzelem, ma-gyarul válaszolt volna. Igaz!

Éltrevaló társam gondolkozásában volt némi logika. S mert az egyik szőlőből éppen kibukkant egy asszony, valami szerszámmal a kezében, oda-kiáltottam:

— Siklós iz noch vájt?

A néni megiragzatta fején a kék vászonkendőt a rikácsoló hangon visszakodácsolott:

— Natierlich vájt! Zie kén jó nach Pérement!

Hát a társamnak mégis igaza volt. Beremend felé megyünk. Lám, amott már látszik is a ce-mentgyár kéménye, ott messze, balfelől. Károm-kodtam. Pajtásom cigarettát eszavált, rágyújtott, nevetgélt. Hosszú derekát nekifárasztotta a kis híd karfájának s vidéman oktatott:

— Tudod, hogy háború van, ilvenkor fennen jobognak a nemzeti érzések. Az a derék Millimári józsal baracudhatott, hogy nem az anyanyelvén szóltál hozzá. No, de most nyugodt lehetsz, hogy ez a másik Millimári nem csapott be. Jobbra kell

menntünk. Félóra mulva ott leszünk. Na, szedd a cökmököt.

Ismét nekivágtunk az országútnak. A nap leszállt a látóhatár alá, csak vérvörös zászlói úsz-tak még sokáig az égen. Madarak repültek vil-lámgyorsan, szinte menekülve az erdő felé, hogy idejében otthon lehessenek. Kihalt, néma volt a vidék. A felkerekedő esti szél fanyar őszi illato-kat terített ránk.

Társam, Ferkó, füttyörészni kezdett. Én tovább káromoltam magamban a némbert, aki rossz irányba térített bennünket, szegény vándorokat. Vágytam a pihenés, a vacsora után. Ferkó azzal biztatott, hogy nagynénje, akinck kávéháza, koc-s mája van Gyűdön, tárt karokkal, meleg vacsorá-val és puha ággyal fogad bennünket.

— Remek asszony a nagynénem, — mesélte a társam. — Már nem fiatal, lehet úgy ötvenévcá, egy kicsit mogorva, de az attól van, hogy özyeky. Eppen olvastam az újságban, hogy a berlini állat-kert nőstény gorillája is búskomor lett, mert nin-csen párja. Így van ez, lám, az asszonyokkal is. Na, siessünk egy kicsit.

Hosszú gyaloglás után végre feltűnedezték Siklós villanylámpái s a homályból kibukkant a siklósi vár. Megálltunk a dombon s lenéztünk az ígért földjére. Eppen szemben volt velünk az ál-lomás. Villámpák pislákolták odalent s a perrónon játékmozdonyok szaladgáltak szikraesőt és viros gőzt fújva előre-hátra négyszorgalmasan. Táv-o-labb, mint fekete, döglött hernyó, henteregtek a szerelvényesorok. Néha ezüstös sípszót sodort fe-lénk a szél.

Legresszkédünk a dombról s csakhamar meg-érkeztünk az állomásra. Istenem, vidéki kis állo-más, a kavicsok csikorogtak a cipőnk alatt a lám-pák halványan pislákolták és derengő fényt szórtak a kopott, elhagyott épületekre. A kis mozdony hol bezaladt nagy garral-zörgéssel az állomás elé, hol meg kihátrált, mint a ganajitúró bogár görgetve maga előtt a kocskat. Szép szál bakter futkosott zászlót lengetve a mozdony után, szája-ból sip lógott s élesen sipolgatott vele, mint a vo-natot játszó kisgyermek. Néha fel is ugrott a mozdonyra, ezinte ráragadt futtában... Mi leül-tünk egy padra és cigarettáztunk.

— Tizenegy felé indul a vonat Gyűdre, — mondta a társam. — Addig kifűjük magunkat. Ha az ember nagyon fáradtan ül vacsorához, nem tud eleget enni.

Kucsmás vasúttífle ember került elő az állo-más mögöl. Szájában pipa. Lában csizma. Meg-állt előttünk s foghegyről szólt:

— Mit várnak ett!

Pesti Napló 1931. okt. 24. 242. n. 2-3.

— A postást várjuk, — mondta társam szerényen s illedelmesen.

Az ember kivette a szájából a pipát s ráncbámult.

— Miféle postást?

— Hát aki az ezer dollárunkat hozná.

— Mit? ... Honnét?

— Hát Amerikából. Ezer dollárt várunk Amerikából. De lassan jön, mert háborúban vagyunk Amerikával. Nem érti? Elibe jöttünk, hogy hamarabb megkapjuk.

— Hogy a rosseb! De figurás gyerek magad! — nevetett a vásúti.

— Jó gyerek ő, — mondtam én — nem kell rá haragudni. Azért olyan figurás, mert szegény. Gyűdre akarunk menni, a vonatot várjuk.

— Ammá más.

Leült mellénk a padra s a háború felől kérdőzösködött.

— Mikor lesz má vége, hallik-e? Mikor van meg má a népek? Vége lesz-e karácsonyra? Mit hallani a városba? Igaz-e, hogy megvernek bennünket?

— Mondja, maga szegény ember! — kérdezte a társam.

A bácsi megint eltátotta a száját.

— Má honne vönék, a rosseb egye meg!

— Van-e családja?

— Má honne vóna. Van ám, négy.

— No, akkor magát megverik. Készüljön rá, hogy megverik.

— Igaza van, — bökkentette hosszú hallgatás után a bácsi. — Akár a népművészet győz, akár a zententé, minket vernek meg, szegényeket. Itt is, ott is. Jófejű gyerek maga, halli.

— No, flótás, erre elfűjhatnál valamit a bácsi tiszteletére, — mondta nekem a társam.

Elővettem a fuvolámat, összeraktam s belefűjtam. A kis mozdony is elmaradt valahol a perron végén, az állomáson nem járt senki, az ilylampa szeliden szórta, sápadt, reszkető fényét, a nádasokban még kuruttyoltak az őszi álmra készülő békák, illatos volt az éj, illatos az éj békák. A fuvola igen szépen szólt, nem vallottam vele szégyánt. Sok régi nótát ismertem akkoriban, többet mint ma, a városi élet kiveri az ember szívéből a dalt. A kucsmás ember pipázgatva hallgatta a bűgő nótákat, beledöntötte fejét a tenyerébe... Így fuvoláztam sokáig, egyre szebben fűjtam, egyre biztosabban, sok minden járt az eszemben, sok szomorúság nyilalt belémi, sok emlék, sok régi nap és óra. Gyerek voltam, édes volt a szomorúság és minduntalan felváltotta a vidám életöröm. A bús nótákra vig dalok következtek

s megfigyeltem, hogy a kucsmás ember szinte önkéntelenül előre taszítja homlokán egy kissé a kucsmát.

Mikor eleget gyönyörködtünk s utána jól ki is gondolkoztuk magunkat, megkérdezte a kucsmás:

— Hát osztán kik maguk és honnét gyűnnek?

Elmondtam, hogy diákok vagyunk, de rettenetesen utáljuk az iskolát, különben is van egy tanárunk, az oly goromba, hogy még meg is pofozza az embert, legyalazza a sárga földig s ezért megszőktünk az iskolából. Most csavargunk egy darabig a megyében, majd meglátjuk, mi lesz. Az olyan goromba frátereket, mint amilyen a mi matematika-tanárunk, ki kéne vinni a frontra, ott éppen verekedőket keresnek mostanság. S így tovább.

Feltámadt bennünk az iskolagyűlölet. Nem iskola az iskola, hanem kaszánya. A tanárok örmesterek. Mindenki utálja az iskolát, mégse változtatnak semmit. A szülők szeretik a gyermeküket s mégis bekényszerítik őket az iskolába. Iskolát még soha nem gyűitottak fel. Tanárt nem szűrtak le. Az anarhisták iskolát még nem röpitettek a levegőbe. Fel kéne lázítani az egész ifjúságot s olyan iskolát kéne csinálni, ahová szívesen megy az ember, s ahol örömet dolgozik... Így agitáltunk a kucsmás előtt.

Ő csak hallgatta csendes pöfékelés közben s megjegyezte:

— Hja, így faragik az urat... Maguk okosan tesszék, ha otthagyják az iskolát, osztán kigyűnnek a faluba életöt tanulni. Az ám a tanulás...

Egyszer csak megkondult fejünk felett a jelzőharang.

— Jelző má a gyűdi gyors! — mondta a kucsmás ember. — No, jó utat, jó egészséget. Szép vót a nóta. Osztán vissza ne menjenek az iskolába.

Eltettem a flótát, társam ment jegyet váltani. Csakhamar szuszogva, rettenetesen zörögve és csikorogva, megérkezett a gyűdi gyors s mi beszálltunk a bűdös, zsúfolt harmadosztályú kocsiába. Lámpa már akkoriban nem égett a kocsi-ban, mindössze az egyik ülés fölé ragasztott gyertya vetett pisálakoló világot a kendős vénasszonyokra, a fehérbiklás menyecskékre, a oszmás parasztoakra, a feltornyozott kosarakra, batyúkra, tarisznyákra. Rettenetes füst koválygott a kocsi-ban. S duruzsoló, éneklő beszéd, vitatkozás, hortyogás zúgott. Egy szabadságos katona dühösen beszélt szörnyű kalandjait s az öregemberek, még az asszonyok rémülten hallgatták.

Benne voltunk a feketén kavargó kétségbeesésben.

Huzelka Mátvás esete

IRTA: KODOLÁNYI JÁNOS

A társaságban ideg orvos is volt s ilyenkor a beszélgetés természetesen az örültekre szokott lerelődni. S az ideg orvos még fiatal is volt, érdekelt és izgatta a tudománya, de kérkedni is jobban tudott vele, mint valami öreg fiú, aki bizony már nem szokott többet beszélni a muszájnal s inkább únja, mint szereli a foglalkozását. Szóval igen jó társalgó s kelendő nagyképű ur ember volt az ideg orvos. Most különösen, mert a társaság középpontja egy kedves fiatal hölgy, soha olyan szépen nem mosolygott még, soha olyan ingerlően nem gondörödtek rövid hajának fürtjei s kecses, finom ujjai soha olyan litokzatosan nem forgatták a keskeny poharat, mely szivárványköröket szórt a mennyezetre s a körülvevők figyelő arcára.

— A paranoiásoknál — mondotta a fiatal ideg orvos élvezettel s még az ajkát is megnyalta utána egy csipelet — a legkülönbözőbb eseteket látjuk. Van közöttük olyan, aki levéli hékának, vagy prófétának képzelet magát, ügye, van persze olyan is, aki állandóan képzeletbeli teknőt cipel a hátán, vagy — mondjuk — kanásztostorral durrogat egész nap, képzeletbeli disznócsorda után nyargal s egészen úgy viselkedik, mint egy kanász. Ilyenformán...

— Ilyenformán, kedves Géza — jegyezte meg az asszonyka nevetve, — tulajdonképpen nincs is olyan nagy különbség a kanász és a hadvezér között, ügye...

— Nem egészen — tiltakozott az orvos olyan hevesen, mintha súlyt helyezett volna arra, hogy a fiatal hölgy jelenlétében disztingváljon. — Igaz ugyan, hogy a paranoiás képzeletű magát hadvezérnek is, meg kanásznak is, de ez csak a félbolydában van így. Itt kint, a rendes emberek között mégis van különbség.

— Azt már tudjuk, hogy egy kicsit valamennyien örültek vagyunk. Ki a normális ember? — A földhirtokos dörmögte ezt a bajusza alatt, deréssző fejét ingatta s ivott egy kortyot. — Elvégre, a normális ember... no, hát ki

érzi magát normálisnak, az szóljon. Én nem. Nekem az a mániám, hogy senkise normális. Neked, doktor, meg az, hogy az orvosi tudományban hinni kell.

— Hát Evának? — Nevetett a gonoszkodó ügyvéd s feleségére pillantott. — Neki többek között az a legsúlyosabb rögeszméje, hogy szép.

— Szóval, hogy is volt? Igen. Itt van a Huzelka Mátvás esete. Ismeritek valamennyien, ezélt volt itt gyógyszerész, tudjátok, olyan háspók ember volt, igen flegmatikus máskülönb, két hosszú, lécszerű lábán himbálva, kacszáva ment át naponta százsor is a szomszéd kocsmába egy pohár borra. Híszén tudjátok, Valóssággal jellegzetes figura volt, hozzátartozott a Kisköz ueca képehez, ahogy ott áll a patika ajtajában, egyik lábáról a másikra hirtelt magát, magas, felnyúlt testén, mint különálló valami duzzadt a pocakja s ott várta a pirosítól, arkenőcsöt, meg szappant vásárló parasztlányokat. Ha aztán elúnta a várást, hát egy percre otthagya a patikát, szépen átkacsázott a szomszéd rossz kocsmába s felhajtott vagy egy pohárral. Ezt azért mondom el, hogy jobban emlékezzetek rá. Különös fráter volt a Huzelka különben is. Igazi elparlagiasodott úr. Korlátolt ember volt, ügye, jól öltözött, feleségétől elvált háromszor, nem ugyanattól, hanem három különböző asszonytól, nem tudom, az asszonyok nem bírták-e őt, vagy ő az asszonyokat... Elég az, hogy mind a három válságnál súlyosan szerepelt ugyanaz a kis nyeszelt, csúf, nagyorru, ostoba, de szemtelen vénlány, aki... aki, hát igen, hisz tudjátok, a sarki krájleros lánnya volt s akire a vagyonát is hagyta. Az ember úttjai kiszámíthatatlanok.

— Inkább az asszony — mosolygott az ügyvéd. — Itt is az asszony útjai keresztek... különben nem zavarom.

— Tehát, ügye, a Huzelka Mátvás eléggé ismerjük. Akkor, mikor ő az intézetbe került, nevezük így a félbolydát, így szébb, teljesen kifejtődött rajta a paranoiás meglehetedések egy specifikus esete.

Itt az ideg orvos, nyilván nagyképűségből, meg hogy elkábítsa tudományával a kedves asszonykát, olyan súlyos latin szavakat hajgált a társaság káprázó szemei előtt, hogy a jelenlevők, mint a bálványok, moccanni se tudtak. Valóságos fátylahajgálási produkciót rendezett a doktor orvosi kifejezőekkel. A halás teljes volt.

— Én csak azt nem értem, hogyan tudják maguk megjegyezni ezt a sok hülyeséget — ámuldozott Éva.

— Az orvos nem reagált. Tudta, hogy az asszonyból csak a női agyvelő szűk irigysége beszél.

Huzelka Mátvás azzal döbhentette meg a patikába járó szegény parasz-asszonyokat, hogy egy szép nap vérbenforgó szemekkel rájuk ordított:

— Térdre előttem, gaz cenk horda, boruljatok lábai elé a hatalmas fejedelmek, ki Frankhon retteg!

— Egy öreg néni, aki minden reményét már csak az idegerősítő Hoffmann-pilulákra vetette, persze, elajult a shakespearei dikciótól. Szegény Huzelka Mátváson meglátszott, hogy soha életében nem képzelte el másképp a fejedelmi méltóságot, mint a fordított Shakespeare jambusaiban megródtott. Ez már hozzátartozott Huzelka stílusához.

— Hát ami azt illeti — dörmögte megint a deres földhirtokon, — nem is tudnak ma már olyan szépen beszélni, mint Shakespeare idejében!

— Szóval, az asszonyok azt hitték, hogy Huzelka csak tréfál, csupán az öregasszony tudta azonnal, hogy megródt. Azért is ajult el. De a többiek bizony nem borultak térdre előtte, sőt elkezdtek visilözva nevetni ide-oda düllöngáltak a patikában, egymást taszigálák. Mire Huzelka felbőszült. Megelegette a tréfát. Felkapott egy légyel s közbük vágta, aztán következtek a többi ügyek, porcellánedények, légyelk, keverőtálak, mozsarak, minden, minden, ami a patikában megmozdítható volt, a mérlegtől a papírpénzig. Bőpködött és zúgott a patikában. Hanyallhümlök menekült onnan mindenki, csak Huzelka állt egyedül a esatateren, még az ajult asszony is elvitte az irhaját, amikor látta, hogy a patikus csakugyan bolond. Az iszonyatos esilingelés, dörmögés, csörömpölés, esattogás között pedig harsányan, fejedelmi göggel recseglek Huzelka Mátvás vad vezényszavai, az ő különös színtelen hangja egészen megszinesedett. Azután is sokszor volt alkalom hallani ezt a megvadult ordítást:

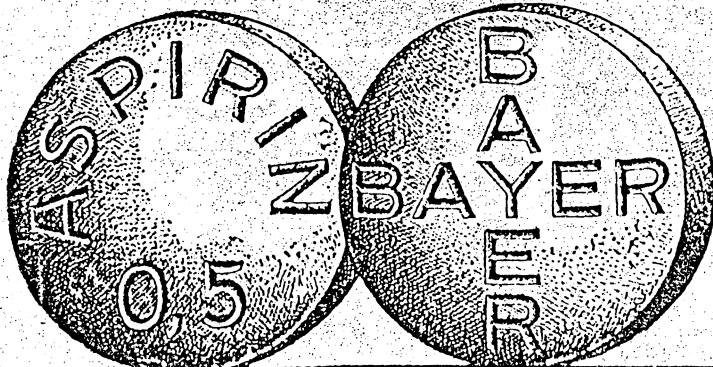
— Rakásra öljetek a gazokat! Senki se kíméljete! Az asszonyokat is, a gyermekeket is, az aggokat is! Kérdérelvük! Kiirtom őket, az árulókat!

— De hiszen egészen rendesen beszélt — vetette közbe gúnyosan Éva.

— Hányunk hallunk ilvesmit s nem kiabálunk kényszerzubbony után.

— Ez is csak azt bizonyítja, hogy valamennyien... — Kezdte a földhirtokos.

— Ne zavarjatok, kérlek. Huzelka esete azért volt örült egy eset, mert

Valódi Aspirin tabletták a Bayer-kereszttel felülmutathatlanok fejfájás, fogfájás, rheuma és mindennemű megfázásos megbetegedéseknél.

Tolnai Világlapja 1931. okt. 31. 42. o.
20-21.

1931 okt. 31.

132

Huzelkát ki tudtam gyógyítani, míg a normális ember, úgyve, gyógyíthatatlan. Huzelka Mátvás állati ordítása — amit ő a drámák fejedelmi parancsainak vett — felverte az egész falut. Két perc múlva hatalmas esődület állott a palika körül. Huzelka kiállt az ajtóba s oman beszédet intézett a hadsereghez, mint ő az egybogyúlteket nevezte, meg volt győződve róla, hogy a körülötte iesorgó bámeszhad-hódoló sereg s intéseit lesi. Öntudata hihetetlenül megdagadt. Sohasem volt Huzelka aláztos ember. Inkább fennhordta a fejét, akármilyen üres fej volt s az alapjában véve. De most a törtélmik szemétdönijáról, piros és kék füvek tefejéről, porosan, aszpirintól fehéren, valósággal a kínai selyem ezer fűvében, és színben pompázva, mint egy igazi király, elordította magát.

— Térdre előttem, ostobák, én vagyok Frankhon királya. Hadiszlopok sorakoznak mögöttem!

Persze, éktelen rohogás. A buta bégy nevette. Ismét dühöngeni kezdett. Buffogatta, hogy hadseregek állanak a háta mögött, sortűzeket vezényelt s hajigabozni kezdett. Végre aztán két három farkos férfi lefogta a fajtékzó embert s kotelekkel alaposan megkötözték, korbáccsra tették, bevitték a tébolydába.

Szegény fiékö — sóhajtott Éva s megadárta gyűjtött.

Hozzám hozták Huzelka Mátvást. Ekkor odabenn voltam az ambulanciában a baltaságon ellenem nagy tekintetű orvosok álltak. Igen, igen, az így

volt. Hozták az öregot, Dült, fült, toporzékolt, parancsokat osztogatott, vezényszavakat ordított: három hadtest van mögöttem és így tovább. Természetesen, lérdet hajtoltam előtte, ami láthatólag felkeltette jóindulatát. Gögösen intett, hogy csak álljak fel. Felség — mondtam neki. — kegyeskedjék elrendelni, hogy készítsék el a fürdőt és lakosztályát az ittartózkodásra.

— Magától értelődik — helyeselt Huzelka felséges úr. — S ezeket a legényeket itt — intett a háta mögé, — szintén helyezték el valahol, a kaszárnyákban, helyét kell szorítani számukra...

Felsőleges gesztussal intezkedett. A katonaság, amely hátamögött sorakozott, ellépett a kaszárnyák irányában, őfelsége pedig lakosztályába vonult. En, mint a személye körüli miniszter szerepeltem. Igen megszeretett.

Egy nap aztán elérkezettnek láttam az időt, hogy radikális eszközökhez nyúljak. Feldúlt képpel rohantam be hozzá: Felség, a katonák... a katonák...

— Mi az? — Hördült fel elsápadtan. — Nézzén hátra felséged, egyetlen katona sincs többé!

— Huzelka Mátvás... megfordult. Mióta kitört rajta a betegség, egyetlen egyszer se fordult meg, egyszer se tekintett a háta mögé. Maga mögött tudta a hadsereget s nem fordult meg, talán, talán valami tudatalattú érzés arra ösztönözte, hogy ne keresse a katonáit,

csak parancsoljon nekik. Most megfordult. A háta mögé tekintett. S nem volt a hátamögött egyetlen ember sem.

— Huzelka Mátvás attól a pillanattól kezdve nem parancsolgatott, nem dühöngött többé. Csendesesen ült, vagy sétált szobájában, kiment a parkba, keveset beszélt, nem szóltott többé miniszter úrnak, hanem barátomnak... A fejedelmi pózoknak, allűröknek, hangnak, kegyetlenségeknek örökre vége volt.

— Érdekes — mondta az ügyvéd okosan, — hát így is lehet.

— Nem volt az azért normális soha — jegyezte meg a földbirtokos, — mikor kiszabadult az intézetből, ivásnak adta magát. Teljesen lötkrement. Akár egy szélütött koldus. Hát az csak nem volt normális...

— Úgy tudom, meg is halt — mondta Éva s elnyomta cigarettáját. — Gyerünk talán egy kicsit a kertbe. Nagyon szép a hold. Legyünk romantikusak.

S kimentek a kertbe. Huzelkát elfelejtették.

Szőnyegszövőszékek

Hozza újak, alig használtak, olcsón eladó!

A szövőszékek mérete a következők: 315 cm. és 320 cm. Az ára darabonként 86 pengő. — Bővebb felvilágosítás Párisi Divat kiadóhivatalában Budapest, VII. Dohány utca 12 sz. szerezhető be.

1931. nov.

S Z E M L E

A KAPITALISTA VILÁGREND VALSÁGA*

Károlyi Imre gróf tiszteletreméltó őszinteséggel lát hozzá, hogy a „világrend“-dé előleptetett kapitalizmus helyzetét s kilátásait megvilágítsa. Osztályhelyezete azonban nem engedi meg, hogy úgy a világkapitalizmus, mint annak magyarországi függvénye vizsgálatánál tudományosan helytálló megállapításokhoz jusson. Ám éppen az író osztályhelyezete, a magyarországi kapitalizmusban elfoglalt pozíciója, (az Angol-Magyar bank elnöke, a Mezőgazdasági Gépgyár vezető oszlopa, legmagasabb körök rokona, stb.) kortörténeti szempontból rendkívül fontossá teszi a könyvet. A háború befejezése után tizenkét esztendő állt a kapitalizmus rendelkezésére, hogy válságait kiheverje. Valóban, rövid, átmeneti időre mutatkozott is valamelyes jele annak, hogy ki is heveri. Polgári közgazdászok és politikusok optimista nyilatkozatokat röpitettek világgá. Különösen az első években mutatkozott nagy optimizmus. Reneszanszról álmodoztak s hirdették, hogy a háború maga nem valami belső válság kirobbanása volt, hanem egy új fejlődési fázis megnyitó felvonása. Csak a marxista teoretikusok hangoztatták, hogy a kapitalizmus, igenis, elérkezett szerepének utolsó mondatához s közeleg az idő, amikor saját kardjába dől.

Most megjelent Károlyi Imre könyve s a polgári közgazdászok közül Magyarországon elsőnek teszi fel a kérdést: vajjon nem a kapitalizmus belső válságainak kirobbanásáról van-e szó, vajjon bizonyos-e, hogy még nem kell átadnia a helyét a szocialista termelésnek, vajjon lehetséges-e újabb fellendülés, újabb, viszonylagos egyensúlyi állapot? S — a polgári közgazdászok közül — elsőnek kételkedik abban, hogy a kapitalizmus a lehető legtökéletesebb termelési és társadalmi forma, hogy az emberben valóban van-e „nyerészkedési ösztön“, ami munkára, termelésre kényszeríti, hogy a munka hajtóereje valóban a profit-e. Ime, saját szavai: „A társadalom bármely osztályához tartozó, tárgyilagosan gondolkodó ember előtt eddig sem lehetett kétséges, hogy az emberiség fejlődési folyamatában a kapitalista társadalmi és termelési rend nem fogja a haladás utolsó fokát képezni. Annyi anomáliát, annyi igazságtalanságot, annyi intézményes embertelenséget foglal magában, melyet a köz- és magánjótékonyok csak szörványosan, ötletszerűen és a szükséghez képest meg nem felelő mértékben képes ellensúlyozni és enyhíteni, hogy lehetetlenség volt ezt a világrendet elképzelni, mint egy, a mainál magasabb erkölcsi alapon álló emberiség további evolúciójának végleges alapját, utolsó állomását.“ És máshol ezt írja: „A magam részéről őszintén vallom be tévedésemet ebben a tekintetben (az ötéves terv reális megvalósításáról van szó) éppen úgy, mint abban, hogy a vagyonszerzési rugón kívül nincs más elképzelhető rugója az iniciatívának, szorgalomnak, munkatöbbletnek az átlagos ember millióinál.“ E felismerések mellett borzadva bár, de objektíven látja, hogy a szocialista termelési és társadalmi rend igenis fennállhat és fejlődhet s hogy azok a marxisták, akik a háborúban és polgárháborúban rommá lett Oroszország termelését reorganizálták, a történelemben példátlanul

* A kapitalista világrend válsága. Gróf Károlyi Imre, Pantheon. Budapest, 1931.

Forrás: 1931. nov. 11. 820-824.

álló munkát végeztek. Egyre élesebben és kétségbeejtőbben áll elé a nagy dialektikus ellentét: az anarchiában vergődő kapitalizmus, mérhetetlen nyomorával, munkanélküliségével, fegyverkezésével, kapkodásával és fenekedésével s a Szovjetunió gigantikus, lázas fejlődése, optimizmusa, egysége, tervszerű termelése és növekvő jóléte. Ime, egy polgári, sőt arisztokrata közgazdász és politikus, akinek koponyájába a kérlelhetetlen tények verik bele a dialektika felismerését. Ő maga is érzi, mekkora fontossága van ennek a tömegek számára. Ezt mondja: „A kapitalista világ 35 millió munkanélkülije számára (családtagjaikkal együtt 100—120 millió ember, Kína és India nyomorgó tömegeit nem számítva), a napról-napra szaporodó éhezők és nyomorgók számára nagyon is érthető attrakciót kell hogy képezzen az az állam, ahol munkanélküliség nincs, ahol a dolgozónak betevő falatja biztosítva van...“ Megállapítja, hogy a Szovjetunióval való fegyveres leszámolás immár elkésett s ajánlja, hogy a kapitalizmus vagy kűszöbölje ki magából az „igazságtalanságokat“ és a vére menő versengést, vagy kössön kompromisszumot a Szovjettel s egyezzen ki valami békés átmenet tervében. Ezuttal figyelmen kívül kell hagynunk azt, hogy lehetséges-e egyáltalában akár a kapitalista versengés, fegyverkezés, stb. megszüntetése, a hibák kikűszöbölése, vagy a Szovjettel való kompromisszum olyan módon, hogy az egyik is, a másik is adjon fel valamit önmagából. Csak mint kortörténelmi tünetet állítsuk szembe Károlyi Imre mai felfogását azzal a másikkal, amelyet az öt éves terv elé irt tanulmányában hangoztatott.* Akkor még, néhány hónappal ezelőtt, elismerte ugyan a tervgazdálkodás sikereit és tökéletességét, ám az összes kapitalista államok számára egységes, fegyveres beavatkozást ajánlott, nehogy a tökéletesebb termelési forma megölje a kevésbé tökéleteset! Most már ilyesmit nem ajánl. Most már attól borzad, hogy a Szovjet fogja fegyverrel megdönteni Európa kapitalizmusát s mert ebben a rémálomban a saját bőréről és osztályáról van szó, békésebb s „humánusabb“ megoldást ajánl. „Ha a polgári társadalom vezetői a szociáldemokrácia megfontolt, emberségesebb és tisztességes gondolkodású vezetőivel meg tudnának egyezni egy bizonyos fokozatos átmeneti programban, a termelési eszközök fokozatos szocializálásában, a magánvagyon limitálásában, stb.“ — elkerülhetőnek tartja a véres összeecsapást, a forradalmi átmenetet. „Törvényes“ átalakulást kíván. Naiv megállapításaiban sok a lehetetlen vágyfantázia, ám éppen ez is kortörténelmi jelentőségű.

Ha a kapitalizmus nem óhajt segíteni a bajokon, ha nem hajlandó önzetlenül lemondani embertelen módszereiről, ha nem tudja megoldani a termelési válságot, eltüntetni a nyomort, szóval: ha nem tud önzetlen lenni, megérdemli, hogy eltűnjön a történelem színpadáról és átadja a helyét az emberségesebb, jobb, tökéletesebb szocialista termelésnek s társadalomnak, mondja Károlyi. Lám, tehát idáig is eljutottunk. Dadogva bár, félve és zavarosan bár, de eljutottunk. Tizenkét év után. Ime, egy gróf Károlyi lehetségesnek tartja — sőt meg is írja nyíltan, — hogy szocialista termelésből fakadhat jólét. Ki tréfál már a tökfőzelékről, ki gunyolódik a gersliről? Idők fordulásának a jele, hogy azok az urak, akik eddig a szabadversenyben látták a tökéletesedés világrugóját s a profitban a munka hajtóerejét, megértés, harmónia, közös terv után kiabálnak, minekutána minden fegyverük csütörtököt mondott, minden elméletük visszájára fordult s most ők állanak szemben a proletáriátus

* Lásd a Korunk birálatát Károlyi Imre tanulmányáról a Korunk szeptemberi számában a 667. és 668. oldalon.

1931 nov. 132

szervezettségével, államával és versenyével.

De minden szimptomatikus jelentősége mellett is, — ami ezt a könyvet kitünő propagandairássá avatja a kapitalizmus ellen! — Károlyi Imre műve szükségképen tele van naivságokkal, ellentmondásokkal és hamis konkluziókkal. Már az idézett néhány mondat is jelzi, milyen gyermekes eszközökkel nyul a „kapitalista világrend“ válságának problémájához. A világgapitalizmusról szóló analízise hibás ténymegállapításokból indul ki s így, természetesen, következtetései is gyermekesek. A kapitalizmus válságát a háborúval, a békeszerződésekkel, a jóvátételekkel a felszaporodott vámterületekkel indokolja. De bár a háború összes következményei részese a krízisben, maga a válság nem a háborúból származik, hiszen a háború csak fegyveres kirobbanása volt a kapitalista termelés belső konfliktusainak. A piacokért való versengés, a kapitalista imperializmus törvényeit Károlyi, úgy látszik, nem ismeri. Ebből a nemismerésből folynak követelései is. Azt kívánja, hogy a győztes államok töröljenek el minden hadikárpótlást. Hogy az U. S. A. és Franciaország bocsássa a tőkeszegény államok rendelkezésére aranykészletét. Hogy a vámfalakat rombolják le. Szóval: hogy maga a kapitalizmus mondjon le mindarról, amiért háborút folytatott, mondjon le tulajdon belső törvényeinek érvényesítéséről! Ezt a fantasztikumot megkoronázza azzal, hogy mihelyt a Szovjet hajlandó hadseregét lefegyverezni; hajtsa végre a lefegyverzést a világ összes állama. (Kezdje előbb a Szovjet!) Hogy megtette mindent a gyermekességet, nem ajánl kisebb dolgot, mint azt, hogy a Szovjet bolsevik vezetői demokratikus alapon szervezzék át a Szovjetunió berendezését s a szocialista termelést csak akkor s csak úgy tartásák fenn, ha és ahogy a szavazók többsége kívánja. A Szovjet szocialista tervgazdálkodásával szemben egyöntetű kapitalista tervgazdálkodást ajánl. Nem érti meg, hogy csak szocialista tervgazdálkodás lehetséges, hiszen az utóbbi az előbbi lényege. De nem zárkózik el az elől, hogy a kapitalista államokban népszavazás döntse el, vajjon a többség át óhajt-e térni a szocialista termelésre. Ha igen, akkor át kell térni, polgári s szociáldemokrata vezetés mellett, hogy mindaz az érték, amit a kapitalizmus teremtett, kárba ne vesszen... Abány kívánság, annyi ellentmondás. Károlyi el tudja képzelni, hogy a proletáriátus, miután megszerezte a hatalmat és lerombolta a polgári társadalmat, az ő ajánlatára a lovak közé vágja a gyepelt, felosztja az összes szervezetét és népszavazásosdit játszik — osztályharc-alapon! Ugyanezt a naivitást tételezi fel a kapitalistákról is. S hogy polgári és szociáldemokrata „vezetőkre“ óhajtja bizni a népszavazás által elrendelt szocialista társadalom felépítését, az már valóban humoros elgondolás. Osztályokról, osztályok szembenállásáról, osztályok létérdekeiről, osztályokat egymás ellen mozgó erőkről Károlyi Imrének halvány fogalma sincs.

Vannak más radikális követelményei is. A magyar földreformról például helyes és jól megérdemelt bírálatot mond, azt ajánlja azonban, hogy osszák fel a nagybirtokokat, a hitbizományi földeket s az egyházi vagyonokat. A papokat tartsák el maguk a hívők. Természetes, hogy könyvének ez a része keltette a legkinosabb feltűnést főuri és egyházi körökben s ezzel borította magára a jobboldali sajtó parazsasedényeit is. Ám, ha közelebbről nézzük a dolgot, Károlyi ajánlata egyáltalában nem reális és nem „veszedelmes“. Azzal mindenki tisztában van, hogy Magyarországon nem lesz egyelőre polgári, vagy akár szociáldemokrata kormány, amely ehhez a kérdéshez hozzányúljon. Csak olyan kormány valósíthatná meg az új földreformot, amely a proletáriátus osztály-

érdekeit képviselné. Vajjon akadhat-e olyan polgári kormány, amely a mezőgazdasági termelés válságát, a pénzügyi válságot még növelni merné egy földreformmal s emellett az egyre élesebb osztályellentéteket is fel merné piszkálni? Vajjon honnét venné a fedezetet? Vajjon hogy birkózna meg az arisztokrácia, a nagybirtokosság, az egyházak késhegyig menő ellenállásával? Károlyi ajánlatának csak tüneti és propagandajelentősége van. Egyébként olyan szappanbuborék, amelyet csak a viszonyokkal s erőtényezőkkel tisztában nem lévő ember fújhat.

Különben a könyv minden oldalán ott reszket a félelem: vagy megtalálja a kapitalizmus a „kivezető utat”, vagy menthetetlenül következik a „katasztrófa”. Hogy a félelmet növelje s szavainak nagyobb súlyt adjon, felsorolja a Szovjetunió termelésének statisztikai adatait s a birodalom területén levő kiaknázatlan nyersanyagok mérhetetlen tömegeit hozzávetőleges becslés alapján. Megállapítja, hogy az ötéves terv nem ábránd és nem legenda, hanem szakemberek által racionálisan kidolgozott s megvalósított munkaterv. Leszögezi, hogy éhség nincs, az életstandard növekszik s a tömegek jóléte érdekében minden lehető intézkedés megtörténik. Elismeri a Párt és a funkcionáriusok előrelátását, politikájának helyességét. Felismeri azt a tényt is, — végre! — hogy a nagy földterületek megművelése egységes tervek alapján sokkal hasznosabb, mint a szétparcellázott kisbirtokok anarchikus termelési módja. S mégis meg mer kockáztatni afféle naiv megállapításokat, hogy Oroszország vezetői amorális emberek, hogy a „kultura” eredményeit veszélyeztetik s rombadőléssel fenyegetik mindazt, ami az emberiség életében szép és magasztos. Kispolgári érzésvilága ösztönös rokonezéssel fordul a „mélyen vallásos” német és angol szociáldemokrata politikusok felé. Azt sem látja tragikusnak, ha a termelőeszközök kisajátításával megszűnne a magánvagyon, magánkereskedelem és profit, ezt pótolja szerinte az élet biztonsága, a termelés rendje és harmóniája s a viszonylag magas általános életnivó. De... „A szociáldemokrácia vezetőivel való megegyezés nélkül, forradalmak útján és erőszakkal következnek be az átalakulás. Oroszországból áthömpölyögve Közép- és Nyugateurópába, ázsiai bolsevista erkölcsi felfogással és módszerrel, kisebbségi diktatúrával és terrorral, az emberek értéktelen salakjának hangadó szerepével, az emberben szunnyadozó kegyetlen és állatias ösztönök szabadjáraeresztésével, a szegénysorsuak s nyomorultak bosszuérzésének szításával, a polgári társadalom javarészesének kipusztítási szándékával, akkor ez miránk, polgári társadalomhoz tartozók részére mindennek elvesztését jelentené, amiért élni érdemes. Haza, vallás, erkölcs, család, szeretet, tisztesség, becsület, megélhetés, mind, ami nélkül ez a földi élet számunkra elközlelhetetlen és elviselhetetlen, veszedelemben forognának és úgy fogalmilag, mint ténybelileg kiirtásra lennének ítélve olyan kormányzat és vezetőség által, amelynek jármába lennének befogva.” Ime, a bagoly mondja a verébnek, hogy nagyfejű. Az a polgár tiltakozik a „kisebbség diktatúrája” ellen, amely a kapitalisták diktatúrájában tartja a tömegek millióit. Az a kisebbség itéli el a proletáriátus diktatúráját, amely a termelőeszközöket s ezzel minden emberi lét forrásait a hatalmában tartja. Annak az osztálynak a képviselője kiáltja ki erkölcstelennek, kegyetlennek és barbárnak az egyetlen szocialista állam vezetőit, amely osztály a háborúban tizmilliók életét s épségét áldozta fel. Amely újabb és újabb munkanélküli tömegeket önt ki az uccára, amely átgázol a gyermekeken és anyákon s amely a piacokért és nyersanyagokért folyó kegyetlen harcra újból és újból előkészíti a népek tömegeit. S az a Károlyi rajong a vallásért,

hazáért, erkölcsért, családért, szeretetért, becsületért, mindenért, amiért „élni érdemes“, aki néhány hónappal ezelőtt egész Európa fegyveres beavatkozását sürgette a Szovjet ellen s aki most tárgyaló röpiratában hibáztatja a kapitalista államokat, hogy tíz-tizenkét évvel ezelőtt nem támogatták eléggé a fehér hadseregeket s nem fogták elég szorosra a blokádot. Az a Károlyi, aki oroszok holttestein át is megdöntendők tartotta s tartaná még most is, ha lehetne, a proletárállamot. Vajjon a Szovjetunióban nincsenek anyák, akik szeretik a gyermekeiket, nincsenek apák, akik az asszonyukért, gyermekükért dolgoznak s izzadnak, vajjon a százhatvanmilliós birodalomban nincs szeretet, becsület, tisztesség, önfeláldozás?! A polgárság az egyedüli letéteményese ezeknek az érzéseknek? S vajjon a szeretet, a becsület, összetartás és önfeláldozás nem a lélek kiírthatatlan megnyilvánulási formája, nem természeti törvény? Az idézett mondatok világítanak rá arra a mélyseges amoralitásra, amely az egész kapitalista társadalmat jellemzi.

Mindent összefoglalva: Károlyi Imre könyve (meg kell még mondanunk: szégyenletes magyarsággal megírt könyve) tipikus és őszinte kifejezője annak a döbrent iszonyatnak, zavaros kapkodásnak, a tényekkel való szembenézni-kényszerülésnek, amely a Szovjetunió fennállásának tizennegyedik s a szocialista tervgazdálkodás életbelépésének negyedik évében az egész polgári társadalmat elfogta. A történelem tényeit immár nem lehet a lelki béke érdekében annulálni. A polgári osztálybutaság többé nem segít. A sajtó imamalmaiban elhadart örömhírek a Szovjet megdőléséről, a romokban heverő birodalomról, a százhatvanmillió ember állati kinjairól, a füstölő és lángoló falvakról lassanként elnémulnak. Apránként szembe kell nézni a dolgokkal. S ez a szembenézés borzalmas. Cselekedni kell! Fegyverkezni... késő. Blokád... elkészt. Kapitalista tervgazdálkodás... fából vaskarika. Kompromisszum... megegyezés a — szociáldemokratákkal! Ez! Talán még ez! Ki kell mondani, meg kell írni. „Ütött a tizenkettedik óra!“

Ime, idáig jutott el Károlyi Imre gróf tizenkét év alatt. S idáig jutott el az az osztály, amelynek ő felelősségteljes, tekintélyes, messzehangzósavú tagja. Már lát, már beszél. Már keresi a menekülés módjait...

S mindazok, akik még nem jutottak el eddig az őszinteségig s akik a következetes annullálás álláspontján vannak, elkeseredett haraggal fordulnak Károlyi Imre ellen. A radikálisok pedig sietnek őt magukhoz ölelni, a tudományellenes könyvéért.

Kortörténeti színjáték.
(Budapest)

Kodolányi János

SZÉN ÉS ARANY

(EGY BÁNYA REGÉNYE ÉS PRÓZÁJA)

— A Hét tudósítójától —

Nehéz bányászkatát veszünk fel, fejünkre bányászsapkát nyomunk, egy teremben előkészítik a lámpákat és megindulunk a tizenkettes akná felé. Ahogy beléptünk, dobhártyánkon éles nyomás jelzi, hogy itt már a ventilátorok szívó-ereje működik. A liftnél öreg német bányász. „Glück auf“ köszöntéssel fogad. Százhetvenöt méter mélységbe szállunk alá. Odalenni feltárul előttünk a lifthez vezető főjárat kiépített boltozatos alagútja, a sáros talajon mindenütt sínek, gító villanylámpák fénye dereng. Mindenfelől kalapácsot, esákányt lóbáló munkások jönnek velünk szemben, csöndesen köszönnek: „Jó szerencséd“. Övükre akasztva a bányalámpa csillog. Csakhamar elágazik a főjárat, most már gerendákból ácsolt boltozatok alatt járunk, itt már megszűnik a villanyvilágítás, csak lámpánk vet halványárga világosságot a síri boltozatokra.

Egy vágár és egy aknász dolgozik a szén mezeten fala előtt. Széles, puhán omló lemezekben válik le szerszámaik alól a szén. Lássunk néhány számot. A bányából kitenmelt szenet kilenc lejtős aknán szállítják fel, a lejtős aknák hossza három kilométer és nyolcszáz méter. A földalatti bányavasutak hossza százhuszonkét kilométernél több. A föld felszínén elhelyezett keskeny vágányú vasutak hossza hatvannyolc és fél kilométer. Ötezerháromszázötven darab bányacsille szállítja a szenet, a bánya napi termelése ma hatszáz vagón. A mélységben dolgozó ezer és ezer bányamunkás vezetőjének eredménye a szénhegyek egész sora, egy-egy munkás tíz-tizenkét kocsi szenet termel naponta. Izzadságos, hajszolt munka folyik a fekete folyosókban, a rosszlevegőjű, forró és fülledt tárnák mélyén.

Hatezer ember dolgozik a tatabányai mélységekben. Lent a

föld alatt és fent a föld színén, ameddig a szem ellát, sok négyzetkilométernyi körzetben.

*minden erdő és minden ut,
minden épület és minden
park a bányavállalat tulaj-
dona.*

Ezt kintinő kalauzunk, Tillesch Alfréd üzemvezető főmérnök így mondja:

*— Itt semmi sem magán-
tulajdon!*

Hétezeröt munkás foglalkozik a vállalat különböző üzemeiben, nyolcvanhárom tisztviselő, négyszázötvennégy altiszt és egy seereg segédtsízt irányításával. A vállalat tulajdonában levő kolónia összes lakossága, férfiakkal, nőkkel és gyermekkel együtt 24153.

De nézzük sorba, mi van a föld felszínén. Első utunk a mentőállomáshoz vezet. Nagyszerűen felszerelt mentőkosik, tűzoltóautók, mentőkészülékek sorakoznak a világos, tiszta helyiségekben. Vezetőnk magyaráz:

— Ez tulajdonképpen nem is életmentő, hanem inkább bányamentő állomás. Ha egy-egy munkahelyet eláraszt a veszedelmes bányalég, nyolcvanhét képzett mentőmunkás indul a veszélyeztetett területre. Hátukra oxigéntartályt, aronkra maszkot vesznek, így szállnak le a veszedelmes területre. Ilyen nagy tűzemben természetesen elkerülhetetlenek a kisebb-nagyobb balesetek. Komolyabb baleset azonban már régóta nem történt, hiszen bányánk a legmodernebb felszerelésekkel van ellátva.

Babonásan megkopogtatja az asztalt, látszik, hogy bányász, a bányászok babonásak . . .

A mentőállomásról a népházba megyünk. Most őszi eső veri a gyönyörű park fáit, az emeletes modern épület büszkén néz le a telepre. Ez a népház 1918-ban épült és mint itt az összes többi

épületek, ez is a vállalat költségén. A legragyogóbb, a legmodernebb berendezés terül fel előttünk. Olyan színház (750 férőhellyel, forgószínpaddal), amelyentől akármelyik budapesti színházigazgató megnyalná az ujját. Vezetőnk büszkén meséli, hogy legutóbb Titkos Ilona vendégszerepelt itt a „Meddig fogsz szeretni“ című darab teljes budapesti személyzetével.

Iskolák. Összesen hat elemi iskola tanítja a tatabányai gyermekeket. Hatvanöt tanító, kilenc óvónő és nyolc pap fáradozik az új generáció lelki megnevelésén. Az elemi iskolához még iparostanónéiskola és szénipari iskola járul, a tanulógyermekek száma több mint hatezer.

A telepen a középületek, tisztviselővillák és munkásházak ezrei sorakoznak. A szélesen elterülő épületsorokat itt-ott egy-egy aknatorony, szüreggyűjtőtelep, szortírozó és gépház tarkítja. Az alacsonyra ereszkedő őszi égboltot keresztül-kasul metszi a függőpályán állandóan vonuló csilléks sora és kapaszkodik föl a dombokra és ereszkedik a mélységbe. Így ősszel elszomorító és nehéz látvány az amerikai tempójú munka e szabályozott telepe.

★

A PAPAGÁJ
szenzációs novemberi műsora

„Régi pesti éjszakák“
nagy revü két részben.

Ujszerű kacagató színjáték. Főszereplők: Sándor Stefi, Viola Giza, Sziklay József, Szentiványi, Komlós, Horti, Erczkövi, Fodor, Solymossy stb és 15 artista

Kezdetre fél 12 órakor.
Belépődíj nincs.

A Hét 1931. nov. 14. 1. sz. 12-13.

Meglátogatjuk a fürdőt. Hárembe illő színek és fények csendes csarnoka ez, kobaldkék forró víz fodrosodik a medencében, a villanylámpák fénye aranycirádákkal és halvány vörös marborít-burkolaton törik meg. Vezetőnk magyarul:

— Ez a fürdő büszkesége a telepnek. Van váróterem, hetven kabin, lábmedence, tussoló, különböző melegvízmedencék, gőzkamrák, masszírozófülkék, pihenőhelyiségek, hydrotherapeutikus intézet, Zander, diatermia, iszap-pakolás, szóval minden, amit egy modern fürdőtől kívánni lehet.

— És ide a vállalat minden alkalmazottja bejöhét?

— Természetesen. Csak harminc fillér belépődíjat szedünk, azt is csak azért, hogy a jött-ment szemét be ne tehesse a lábát.

— Ugy alelnökünk, Vida Jenő felsőházi tag, mint Réhlyng Konrád bányagazgató úr a legnagyobb szeretettel és odaadással gondoskodnak a munkásság jólétéről, — meséli vezetőnk.

— Nálunk nincs is semmiféle szervezkedés. Az utolsó sztrájk 1922-ben volt.

Nálunk mindenki a lehető legjobb fizetést kapja, de még is követelik mindenkítől a legpontosabb és legodaadóbb munkát. A mi hivatalnokaink reggel nyolekor éppen úgy bent vannak az irodákban, mint ahogy a munkásaink a munkahelyükön, de ott van asztalánál a vezérigazgató és az alelnök is. A munkások, ezt a viselkedésükből is láthatja, semmiféle animozitást nem éreznek a vezetőséggel szemben. Mi úgy beszélünk a munkásokkal, persze a nekik megfelelő modorban, mint ahogy egymással.

Most pedig szárazon soroljuk fel ennek a hatalmas vállalkozásnak az üzemeit:

Bányaiüzem, brikettgyár, kőbánya, mészüzem. Portland-cement, Bauxitcementgyár, papírzsák és huzalgár. Cementhordó gyár, karbidgyár. Márgagyár, agyagtéglagyár. Mészhomoktéglagyár. Néhány kisebb: Kompresszorüzem, pa-

latőr és mosóüzem, lokomotívüzem, gép-, asztalos-, ács-, villamosműhely, autófuvarozás, istállóüzem.

Mindezeket az üzemeket kiegészítik az anyagraktárak és élelem-tárak.

Valóságos kis zárt állam ez.

Nemcsak Magyarország, de Közép-Európa egyik legmodernebb telepe, amelynek értéke felbecsülhetetlen.

★

Az író nem gondolkozik azon, milyen érdekltségek miféle tranzakciója, harca, gyilkos versenye hozta létre ezt a kiskirályságot. Nem tudja, kik, hogyan s milyen hatalmas összegekben osztóznak a hasznon. Az író csak egyet fog látni az egészből: emberek ezreinek könyörtelen munkáját a ezenért, az aranyért... A mi szentünkért és természetesen Vida Jenőék aranyáért.

És ezzel átadom az író tatabányászlámpáját annak, akimegvilágítja a MÁK budapesti központjának aranytárnáit.

Kodolányi János

★

A Magyar Általános Köszénbánya bölcsőjét Hercz Zsigmond ringatja. A cég eredeti neve Melczér Géza és Társai Bányatársulat volt, 1890-ben részvénytársasággá alakult át. Akkor a királdi (putnoki) és eszajószentpéteri bányákat művelte, majd Borsodban több más bányaterületet vásárolt hozzá. A vállalat eleinte szép eredménnyel dolgozott. Rövid fennállás után azonban néhány bányatűz, robbanás, vízbehatolás az egész bányavagyont teljesen értéktelenné tette. Hercz az 1894-95-ös hosszidőben állandóan emelte a részvénytőkét és így az árszék magassága révén a vállalatot ért súlyos veszteségeket legalább a főkönyvekben sikerült eltüntetnie. Hercz minden erejét arra fordította, hogy az elpusztult bányákat újjáépítse és így a vállalatot megmentse. Ez sikerült is neki. Mindenkit meglepett, hogy Hercz ezekkel az emissziókkal céljait el tudta érni, csak őt magát nem, mert egyedül ő tudta, hogy

mi lesz erőfeszítésének eredménye.

A tatabányai szénrétég feltárása mérhetetlen hasznot jelentett a vállalat számára, mert a korábbi súlyos veszteségeket eltüntette.

Hercz most csak eggyel törődött, megszerezni a tatabányai feltáráshoz szükséges tőkét. Ez is sikerült neki. Egy Laurans nevű fezőr segítségével a Wiener Bankverein és Länderbankon keresztül genfi tőkepiacokon (Geneviére, Morinpons, Bisteghi stb.) bocsátották rendelkezésére a tőkét. Így került külföldre a leghatalmasabb magyar vállalat tulajdonjoga úgyszólván ingyen. 1901 februárban egy 12 millió frankos négy és félszázalékos kötvénykölcsön konszolidálta Hercz vállalatát.

Az 1900-1901. évek nagy hasznot hoztak a vállalatnak, mert az alsóausztriai iparvidéket, amelyeket csak esztendőnk szivós munkájával lehetett volna megszerezni, egy csapásra megszerezte az ostrai sztrájk. Hercz igen ügyesen választotta meg munkatársait. Szende Lajos puritán, nagyképességű ember volt és a tatabányai megindításában, felszerelésében elismerésre méltó produkált. 1903-ban, amikor a vállalat már virágzott, Hercz Zsigmond meghalt. Helyébe Szende került, Nemesak további szénbányák megnyitását tűzte ki céljául, hanem a legmodernebbül berendezett, nemzetközi méretű mész- és cementüzemeket is létesített. Ezek az üzemek egész Európa hasonló tiemmel számára mintául szolgáltak. De Szende 1914-ben, java munkaereje teljében hirtelen meghalt, felőrölte a lázas és szakadatlan munka.

KIRÁLY
KÁVÉHÁZ.

ban.

Medgyaszay Vilma

és 12 attrakció, varieté és kabaré műsor
Délután 5-7-ig Guttenberg Goga hangvezényez
BELÉPŐDIJ NINCS

Budapest szíve

Budapest igazi szíve a Teleki téren van. Sötaképpen meglátogattam.

Már ahogy leszáll az ember a villamosról, egész csapatok rohanják meg. Palakt meggyapadja a kabátom ostájként és színteljes rángatásra nem bocsátja el. Egy természetes, rslzmás, bőrkabátos asszony belémkarol, mintha régi ismerősöm lenne s ellenállhatatlanul vonszol magával, azt sem tudom, hová. Ugyanakkor mindenfelől rikácsoló, porizó, éneklő hangok ordítanak a fülemben:

— Tessék, tessék, nagyságos úr! Fiatal úr, ideo tessék! Szép ruháim vannak Erre, erre! Ne hallgasson rá nagyságos úr, az egy csalól!

Irtózatoss tumultusba kerülök, kezemet a zsebembek tartom, a pénztárcámon s sordortátom magam

a vásárcsarnok felé.

Közben hárman-négyen is húzzák, tépik a kabátomat, nem akarnak olerosztani. Könyörögnöm koll, míg végre a bőrkabátos hölgy elonged, de utánam bocsát egy gorombaságot:

— Hagyják, link fráter, csak pofázni jött!

A tömeg sodor. Nincs megállás, nincs egyéniség, nincs szabad akarat. A csarnok kapuja elnyel s az áradat visz, ragad a borzalmasan rossz, fullasztó levegőben. Fülstketítő lármá mindenfelől. A ketrecekben ülő kereskedők és kereskedőasszonyok rekedt hangon, kipirult képpel iparkodnak túlordítani a lármát. Budapest szíve... A tömeg sodródik és sodor, esiz-

más parasztok, sápadt, olajos muukáások, félenk proletárosszonyok vetődnek fel itt-ott az áradatban, egy pillanatra megvillan egy-egy arc, aztán eltűnik s csak a tömeg marad. S a csarnokban, kétfelől, hadonásznak a kárpótlások, papírok, fűzők, csapok, cipőfűzők, dnyhák és kabátok tövében, mintha valami furesa templomot fellobogóztak volna, a szegénység templomát s a ketrecekben ülő papok imádkoznának a zsebekhez.

— Viggázzon apuskám, mert még elgyokoll! — kiállja egy jassz vidáman, éppen arcomba, közvetlen közelből. Micisápká a fején, kezében nagy kosár. Szinte a nyakamra lép.

— Mi tetézik? Fialat úr, nagyságos úr, ideo tessék! Kttünő ruháim vannak! Tessék megnézni, nem kötelező!

Rángatnak, löpnek mindenfelől.

Egy férfi morzsolgatja ujjal között a kabátom sarkát

s erőlközeni kérdi:

— Mit kér érte?

— Nem eladó, — ordítom vissza. De nem enged.

— Ne legyen olyan nagy fiú. Adja még maga a feléért is. Na, mit kér érte? Beljebb hiába megy, ott becsapják, kifosztják. Hallgasson rám.

Nem adom a kabátomat. Megállok egy elpös előtt, érdeklődöm. Nyomban hátan vesznek körül, ordítva magyarázzák, hogy most nincs elpös, majd csak a szerezóban. De azért mindégrik hunyorít, hogy nála vegyek. Alig tudok továbbmenni.

Sportnak is jó ez. Lélekzési gyakorlatnak. Bordacserűáltónek. Fültornának. Budapest lázna, lerongyolt, vergődő, hisztériás szíve, ahová a mocskos vér fut. A salak, a nyomorúság. A láz és betegség...

A tiszta, jó oxigénben gazdag vér lassan kering a Helldoros esendés uccáin...

Kodolányi János

Magyarország 1931. nov. 29. 273. sz. 10.

Kodolányi János:

Tüntetés

*„Munkát, kenyeret követel a magyar püspöki kar legújabb pásztorbotját.”
UJ NEMZEDEK.*

Esett a hó, az autók halkán siklottak az utcákon, az emberek felhajtották gallérjaikat, a kapuholozatok alatt dideregve húzódtak rongyos kendőikbe a koldusasszonyok. Fekete, piszkos ég borult a csipkés-tetűjű palotákra. A rendőrök szaporán toportak az utcánsarkokon és most jölessz nekik, hogy nyújtogathatják karjaikat a járművek felé. Acsörgő tömegek lösték az újsággaloták homlokzatára kifüggesztett piszkotokat, vajjon a legújabb sportesemények változást hoznak-e a világ irányába? Vigasztalan nyomorúsága téli délután volt. Helyszerző boltokban ásitva húzódtak egymáshoz a faluról feljött éhes, nagycipos parasztlányok. Munkaközvetítő irodák előtt nyakukat nyújtogatták a munkanélküliek, mintha a lútháttáron fellukkanó munkahelyet lohnék vigasztalan reménységgel. Rikkancsok rohantak a gyalogjárókon a torokszakadtából bőgték a lapcimeket. A lapok első oldalán pedig óriási betűk bőgték a miniszterek legújabb nyilatkozatait: „Senki sem fog éhezni ebben az országban!”

Ekkor furecsa zaj hallatszott az egyik körút felől. Mint színpadnak mögött a „nép” tavoli zugába, halk, de mégis félelmetes, erős, tömör kiáltozás harsant fel. Eleinte csak a kiáltás ritmusát lehetett hallani. Utemösen szaggatott, felszattanó hangot, mintha egy kórus pontosan összehangolt verset szavalna s a vers ütemére menetelne. Az emberek megálltak, az újsággaloták előtt ácsorgó tömeg a hang irányába fordult, mint vihart szimatoló nyúl. A borbélyműhelyekből, boltokból kiszaladtak a marikuriositások, a segítők, a kereskedők. Link Manó ruhakereskedő izgatottan hadonászva kiabált a kirakát előtt:

— Le kéll húzni a redőnyöket.

A rendőrök lecsapták karjukat a megfordultak, mint a jétkatonák. Az autók megtorlódtak, egy helyig sikoltozva ugrált az utcaszen a non tudta, a megtorpanó autók el akarják-e gázolni, vagy sem. Végül egy oldotta meg a problémát, hogy elcsuszott, végigvágódott a kövezeten, karcsu lábát az ég felé rugta a csikóbőr bundáját végig összehúszta a piszkos hóval. Néhányan nevettek, egy új hozzájárult az felszólította.

A ritmikus hangok egyre erősödtek. Már hallani lehetett a lábak dübörgését. Már ki lehetett érezni a tömör fértikeresből a szavak őrlését. S erre mindenkiben megfagyott a vér.

— Mun—kát, kenyeret! Mun—kát, kenyeret! Mun—kát, kenyeret!

— Tüntetés! — varogta Link Manó ruhakereskedő. — Megmondom, I. ha achon szag! I. Alfred! I. Lohuzni! I. Lohuzni!

— Istene, de hát hol van a rendőrség!

Egy rendőr már is futott a szemlőzt levő trafikba, hogy telefonáljon. Csapatokba verődtek az emberek. Arcukon a félelmet, undort, fékdvet, apátiát hitelen felváltotta a csodálkozás bárgyúsága. Mert most teljes nagygyűlés kiöntéskorolt a tömeg, befordult az utcába, szélesen, egész a gyalogjárók partjallj elöntötte az uttestet s a szan, de erőteljesen nyomult előre. De második tömeg költ az I. Teljes főpapi díszben rohultak fel az ország püspökei és kanonokai, fejükön harát, vállukon arany-

nyal s ezüsttel dúsan himzett ornátust, övükön szelben libegő emgulusú viselték. Itatamas, erőteljes amok, arcuk kover és borotvált, hasuk feszíti az egyházi dísz. — Masok soványak, mintha ostanu élének. Közükben aranyosan csillogó, kacsakaringos-végű pasztorbot, minden lepcenél dohman-tannak vels a havas kövezeten. Ott lépdelnek büszkén és öntudatosan a püspökök négyes sorokban, egyik harcias, katonás ember, a másik noies, puha és emervált, az egyik csupa ököl és erőszak, a másik csupa simaság és simogatás, az egyik vastag szemüveget csillogtat az orrán és leri róla a könyvtárakban eltöltött ezer éjszakát a muzik élvoteg és vizslatekintetű... Lépdelnek, mint valami országos fontosságú körmenetben, lépdelnek valamennyien; rang és tekintély szerint és kor szerint, a fiatalok frissen, az aggok vigyázva és tólván s meg-megcsuszva... Utánuk fekete sorban tolonganak a kanonokok; hosszú kabátjukat megbibálja a téli szél, illa övük libeg. Elöl az énekiokanonokok, oldalt az oldalkanonokok. Egy öreg, tipogó kanonokot ketten vezetnek, így is csak nehezen tud menni a tömegben, de megy. Nagy sauszogva és botladozva. Egy hosszú, görnyedt öreg kanonok két botra támaszkodva ípeg. Mellette óriási kanonok lépdel, lehet másfél mézsa. Mennak, ritmikusan dobántanak öreg, közvényes lábakkal s egyliuguan kiáltják:

— Mun—kát, kenyeret! Mun—kát, kenyeret!

Az utca kővé mered a tömörjártól. A rendőrök utat nyitnak a különös menetnek, mert még nem tudják, mit csináljanak. S a püspökök és kanonokok hosszú sora mögött a végtelenbe kigyózik a munkanélküliek csapata. Rongyos, égőszemű sovány alakok. Asszonyok, mellükön a alró kisgyermekkel. Tüdőveszesek, gyomorbaJusok, Iakóarcusok. S mind ordít, ordít félelmetesen.

— Mun—kát, kenyeret! Mun—kát, kenyeret!

Kinyitnak az ablakok. Dörönve csapód-nak le a kereskedések redőnyei. Megáll-nak a villamosok. Mellékutékba kerülnek az autók, olyan függén, mint az egerek, ha lármát hallanak.

— Mun—kát, kenyeret! Mun—kát, kenyeret! — harsog dübörög a hatalmas kiáltás a püspökök és kanonokok ajkáról, ordít a vékonyhangú és a basszushangú, az asszony és a gyermek... S ez a sok hang, ez a sokféle ordítás összeolvad, mintha az orgona valamennyi billentyűjét és regiszterét megszólaltatja az ember, kis sipok és nagy sipok, lelkendező sipok és menydörgő sipok visítanak, bőgne, harsognak és zongonak az ablakok s meghökölnek a házak és megremegek az alacsony, sötét, piszkos, vigasztalan téli égbolt...

Minden püspök és minden kanonok...

— Mun—kát, kenyeret! Mun—kát, kenyeret!

Az utca másik végén azonban azirónabugás szili. Rendőrökkel megrokkolt autó robusz elő. Egy mellékutéból lovasrendőrök férgvercsörgése hangzik. Vezényasszonyok csattanának a hideg téli levegőben. A rendőrautó megáll s a legénység legrál róla. Bajba fejűdik, szembe áll a püspökök, kanonokok seregével, a rongyosok és sápadt, arcuk seregével, az asszonyok és didergő gyedmekek lázas hadseregével. A tömeg tolongva megáll.

— Mun—kát, kenyeret! — harsogja az első sorban egy ősz, soványarcú püspök s felemelt csillogó pasztorbotját.

— Mindenkit felszólítok, hogy azonnal oszljon! — ordítja a rendőrtiszt.

— Mi Krisztus szolgái vagyunk! — felel menydörgő hangon a püspök. — A szegények, elesettek, gyengék és bénák szolgái vagyunk!

— Oszlj! — kiáltja a rendőrtiszt még harsányabban, arca kivörösödik a hidegben, kurdja csillog, mintha jégcesap függne az oldalán.

— Birtokainkat felosztottuk, pénzünket a szegényeknek adtuk, semmink sincs, megölhetek! — kiáltja a püspök ismét.

— Ugy van! Krisztus szolgái vagyunk! — viszhangzik a sorokból harsányan, összevissza.

— Mun—kát, kenyeret! — csattan fel a kórus.

— Kardot ránta! — pattan el élesen a vezényező s a rendőrök kardjai kirepülnek s megvillannak a piszkos ég alatt.

A lovasrendőrök csapata is felfejlődött.

— Hajrá! — kiáltja valaki.

— Mun—kát, kenyeret! — válaszolja rettenthetetlenül a püspökök és kanonokok serege.

A rendőrgyalogosok elől, lovasok hátul megruhanják a tömeget. Kardlapok puffogása, lopaták csikorgása, vezényasszonyok csattanása, asszonyok hisztérikus viltása, gyermekek rémült sikoltása, rongyosok vadkaromkodása hallatszik. Csapatok válnak le a tömegből s futnak a mellékuték felé. Ott újabb rendőrcsapatokba ütköznek s meghökkenve állanak egy pillanatra. A főpipók serege áll nyugodtan, kezenyem. Karingeik, kabátjaik emgulusúak leszakadnak a kardlapok ütése alatt. Egy öreg kanonok a földre zuhan, fekete kabátján végigcsurg a piros vér, mint valami selyemdzs. De szüntelenül, félelmesen a vérfogyasztóban hangzik a kórus:

— Mun—kát, kenyeret! Mun—kát, kenyeret!

— Oszlj! — ordítanak a rendőrök.

— Semmink sincs, csak az életünk, elvehetitek. — kiáltja kékéből kikelve egy tudós püspök s lába alatt csikorogva török össze a szemlvegre.

— Az életünk a szegényeké! — kiáltja egy aggasztán.

— Krisztusó!

— Mun—kát, kenyeret!

Újabb rendőrcsapatok érkeznek. Egy kis utcába az elfogottakat állítják a rendőrök. Vannak közöttük munkások, asszonyok, prostituáltak, kanonokok és püspökök. Egy püspök előrt pásztorbotja fogantyuját szorongatja s feltartva magasra, rettenthetetlenül ordít:

— Mun—kát, kenyeret!

— Éljen a szegények országa!

— Le a profittal, erőszakkal, éljen a szegényeké!

Nyeritenek az egyre jobban megvaduló jóvak, rohan, aki tud, összeesik, aki nem tud menni. A piszkos városi hó véres és csata-köz. Ruhafosztányok fedik a kövezetet. Az ország főpapjai, akiknek semmijük sincs már, csak bátorággal hősiességük, mert az életük is a szegényeké, hasonlók már a szegényekhez és munkanélküliekhez. Rendőrkard lépte harsog ruhájukat, rendőrlő tiporta meg a testüket, szembeállanak az erőszakkal, az elnyomással, a hatalommal és a kizsákmányálással.

A halászkok testvérei és utódai ok... Munkát és kenyeret követelnek...

Front 1931. dec. 3. 1. 2. 3.

Költő a börtönben

A magyar szocialista irodalomnak új nagy fájdalma van. Irótársunkat, Pákozdy Ferencet, akivel gyermekkorunkban készültünk a proletárium szolgálatára, egy verséért félévi börtönrre ítélte a bíróság. Pákozdy Ferenc néhány héttel ezelőtt be is vonult a Gyűjtőfogházba és megkezdte büntetésének kitöltését.

Amikor bevonult, elvették fehérneműjét, szappanát és fogkeféjét, elvették könyveit, papírját és ceruzáját, lenyirták a haját, darócha öltöztették és magánzárkába ültették. Félkosztón várta a zsákokat hajnalától estig, heteken át csak a legutóbbi napokban enyhítettek valamelyest a sorsán. Havonta csak egyszer láthatja feleségét, kis leányát és szüleit, akkor is csak tíz percig a rácson keresztül s ha maga előtt tartja a kezét, a porkoláb rárvall, hogy tegye hátra, nem olyan nagy ur ő. Pákozdy Ferenc, a legszelidebb, legjobb, legigazabb fiú: rab, rab a gyilkosok és tolvajok között, rab a rabok között, a költő rab.

Rab a költő! Rab, mert a szegényeké, a proletároké, az elnyomottaké. Rab, mert annak az osztálynak a hítről, fájdalomáról, reményéről és harcáról dalol, amely mélysegekben nyomorog s várja az új világrendet, az ő világát. Rab, mert hinni mert az elnyomottakban, a szegényekben, a rabokban. Rab, mert fájt neki az ő fájdalmuk, ég benne az ő reményük. Rab, mert ki mert mondani, hogy ő is munkás, ő is elnyomott s ő is a többi rabért harcol. A költő rab...

Rab, mert nem állt meg a Verlaine-fordításoknál, nem állt meg az Osvát-közölte verseknél, nem vállalt közönséget a hivatalos és megengedett irodalommal. Rab, mert nem a polgári szépségeket, hanem a proletári igazságokat keresi és hirdeti.

Az apja asztalos. A testvére asztalos. Gyermekkorra óta éli a proletárcsaládok hányt-vetett, bizonytalan életét. Megtanulta, mi a bér munka, mi a munkanélküliség, mi a sztrájk, mi a szegénység és elnyomatás. Az egyetemen az első közép tartozott a megtanulta mi a polgári tudomány, mi az osztálytársadalom hivatalos pedagógiája, mi a polgári irodalom és kritika, mi a polgári esztétika. Otthagytta az egyetemet és elment napszámosnak egy építkezéshez. S megtanulta, mi a téglahordás, mi az érhárért vállalt munka, mi a testi fáradtság és kizsákmányoltság. Verseket ír már diákkora óta, szép, kerek, finom és enervált modern szonettet. Francia költőket fordított oly tökéletesen, mint a legjobb magyar fordítók, Osvát, a „Nyugat” szerkesztője szerette és több ízben közölt több versciklusokat. Ha akarta volna, megnyílt volna előtte a

polgári irodalmi életben az érvényesítés kapuja. Irhatott volna és ismertté lehetett volna. De ő ezzel is leszámolt, éppen úgy, mint az egyetemen. Mint mindennel, ami az osztálytársadalmat szolgálja. Tanult, látott, tapasztalt, — hogy taníthasson. Hogy taníthassa osztálytársait, testvéreit, a proletárokat.

S tanított és lelkesített, bátorított és biztatózott. Csendes fiú volt mindig, kevésbeszédű, komoly, a hit nagy megnyugvása és ereje égett benne. Most rab... Eljutott oda, ahová el kellett jutnia. Ő maga nem csodálkozott, nem lepődött meg, nem lázadozott, tudta, hogy elkerülni a bajt kötelesség, de szembenézni a bajjal öröm. Vállalta családjá nehéz körülményeit s vállalta a számára súlyos megpróbáltatásokat, — vállalta az osztályáért. Sohasem volt gögös, vagy nagyképu, önmagát mint apró kereket nézte a proletármozgalm hatalmas folyamatában. Mindig tudta, hogy a harc, nélküle is harc marad, de tudta azt is, hogy az apró kerek keménységén, szilárdságán és teherbírásián milyen sok múlik éppen Magyarországon, ahol hatszoros teher nehezedik minden öntudatos proletárra. Mindig fel tudott oldódni osztályának mindennapi életben, nem féltette az „egyéniségét”, nem akart „egyedül lenni”, nem voltak sohasem ábrándjai a maga zseniségéről, nem tetszelgett önmaga előtt abban a pózban, hogy ő szószóló, gondolkodó és író. Sohasem volt ő egyéb, mint munkás és nem is akart egyéb lenni. Az írás nem volt eszköz számára, hogy kiemelkedjék s mint a proletárium költője diszelegjen a polgári kultúra főpapjai előtt. A polgári életformák, a polgári kultúra csak egy szempontból érdekelte: az osztályharc szempontjából. Mennyit és mit tud felhasználni a proletárium a maga számára, hol nyílik rész a támadásra s hol kínálkozik alap az új élet felépítésére. Nem álmodozó és nem romantikus. Tudja, hogy néha nem szabad kockáztatni és gyakran mindent kell kockáztatni. Másról sohasem követel többet, mint amennyire ő maga is képes. Pákozdy Ferenc méltó arra, hogy a proletárium a legnagyobb szeretettel gondoljon rá, olyan szeretettel, amilyen-nel ő kapcsolódik a proletáriumhoz. És ez a szeretet nem szavunkban kifejeződő érzelem csak, hanem állandó, fáradhatatlan és megtörhetetlen cselekvés, életforma, mindent áthaló erő.

A költő rab. Rab, mint azok, akik idekint vannak, akár költők, akár munkások. A polgári társadalom ezzel elismerte, hogy a vers, a szó, az indulat: cselekvés. A proletárium költője

úgy bánt, ahogy a proletárium cselekvő harcosával bánt szokás. Így emelte az írást (és így emeli napról napra) arra a polcra, amelyről az esztétizáló, önmaguk szépségeibe merülő s minden emberi harcot „egy magasabb humánium” nevében lefitymáló eunuch-írók letaszították. Pákozdy Ferenc börtöne körül végelethetetlen sorban állnak a földművesek, napszámosok, kőművesek, vasasok, a kalapácsos és kaszás emberek, a kizsákmányoltak és kizsákmányoltak s azok is, akik a toll hatalmával és erejével ostromolják az emberiség börtönkapuit itt Magyarországon és mindenütt a földgömbön. Pákozdy Ferencre gondolunk s tudjuk, a gondolkodás és írás szabadságát és erejét Magyarország szomorú földjén sem lehet paragrafusok bilincselve megtörni s földöncauszó udvari bohóccá nyomorítani a költőt.

Serényi Imre.

Front 1931. dec. 1.
A. N. 7-8.

KODOLÁNYI JÁNOS: EGY ELFELEJTETT ÍRÓ

Időben jóformán még tegnap, de korban legalább egy emberöltővel ezelőtt egyszemélyre jelentek meg regényei, novellái. Az ország legelőkelőbb színpadain adták a darabjait. Egy nagy napilap belső munkatársa volt, tagja a »nagy generációnak«, társa *Adynak*, *Móricznak*, *Osvátnak*. Ma alig ejti ki a nevét három ember és írásai egészen elvesztek, eltűntek, mint ő maga is, a több mint tíz éve tartó »nagy nemzeti reneszansz« züllésében, sivatagában.

Bartha Lajos.

Baranyából jött, az Ormánság egyik csücskéből. Osztályára nézve: zsidó kispolgár. Abból a fajtából, amely krajcáros hasznocskáért gúrcól valamely istenhátamögötti faluban, talán egy krajzlerosbólt farigcsált pultja mögött, talán egy ószerkeszci deszkáján, talán ekhóskocsi fedele alatt járva ridég hajnalokon a vásárokat, s ztyógtatve magát rossz dülőutakon faluból-faluba. Szegény, igénytelen, gondokkal terhelt életű osztály, kicsinyes, pedáns, aprólékos és fantáziátlan. Naponta érintkezik a parasztsággal, rettentés emberisméretre tesz szert, — enélkül éhenhalna, — ismeri a paraszti osztályok sűrűlásait, ellentétének okait s az ellentétek, sőt gyűlölségek megnyilvánulásának minden változatát. Magaráhagyott, kiebrudalt osztály, nincs tekintélye, nem tiszteli senki, valami sötét lenézés a része mindenki részéről. Ez a körülmény keményen összekalapálja ennek az osztálynak a tagjait, nagy szolidaritás él bennük, száz megaláztatáson túl is kemények, szívósak maradnak s ösztönösen érzik, hogy a kapitalista termelésben egy fontos emelőrúdja van mindennek: a profit. S ha csak egyetlen ponton meg tudják vetni ennek az emelőnek a végét, akkor, kellő szívóssággal, öntudatossággal s a világ hasznos megvetésével ki tudják fordítani sarkaiból a legerősebb elnyomottságot is, a legsúlyosabb sorsot is. Fülléres profitból gyűlnek a százaz, ezres profitok. Nem szabad megadnia magát szökinek közülök s aki elbukott, azon, az osztály s így közvetve az egyén érdekében is, segíteni kell. Nem alamiznával, nem ingyen kenyérral és tejjel, hanem tőkével, amely meghozza a maga profitját s a tőkét is visszafizeti.

Néha nagyálmú gyermekek származnak ebből a nyomorult, számkivetett, kínlóds s a fillérekért furcsa hősiességgel veredő osztályból. A család összeül péntek este, de az asztal végén már furcsa pillantásokkal néz körül egy okoszemű fiú s leike mélyén bontogatja szárnyait a vágy: el innen, ki innen, a szolgaság, a laposság, a törvények szorító börtönéből, ahol a kézmóasztól kezdve a szekszuális érintkezésig minden rituális szabályokkal van körülteremtettve, ahol az ember legtitkosabb ösztöneit is a Jehova vasmarka tartja fogva s ahol az élet tragikomikus tojástanc a bűn és a büntudat körül. Ki ebből a zártásgból a pogány szabadságba, a gátlástalan életbe, az elnyomatásoknak ebből a borzalmas hierarchiájából az egyenlőségbe, a megvetettségből a testvériségbe! Az imát mormoló apa bozontos szemöldöke veséklighatóan mered a fiúra, ő lehunyja a szemét, mert az apját betegesen tiszteli s féli, mint Jehova földi helyettesét. De már tudja, hogy sok itt a formáság és a hipokrizis, hogy mindig, amit itt lát, csak arra való, hogy egy osztály s faj közösségérzetét kifejezze s megerősítse, de a törvényeket ki lehet játszani s ha zsiros ételre nem szabad tejet inni, legfeljebb megszik az ember egy szilvát s arra már ihatik tejet, mert gyümölcs.

Bartha Lajos régi novellái kísértetiesen tükrözik ezt a hermetikusan zárt, kicsinyes, hősi és piszkos életet. S ezekből a novellákból ragyogóan kitűnik az az út, amelyet a kispolgári zsidó intellektüel a szocializmusig megtett. Ennek az útnak a kezdeti lépcsőfokai még csak tévona emelkedések a szellemi foglalkozás felé. Nagy-nagy nosztalgia a szellemi életre, visszazorgalmú erőfeszítés, hogy a fiatalemberről ügyvéd, orvos legyen. De a tudatalatti, mélyen eltartak elfojtások, a Támad minden önállóságot megnyirbáló szelleme s a rettenetes büntudat, — amely az Ótestamentumot is annyira megkülönbözteti minden más vallási szentkönyvtől, — tovább dolgozik s a fiatal, zsidó intellektüel a maga tudatalatti elnyomottságát kiveti a világra, az egész társadalomra s minden elnyomatást a galvanométer érzékenységgel mér meg. Az amorálisabb réteg, — s ez az, amely a családban nem ment át annyira a vallási elnyomások sorozatán — meglegszik azzal, hogy alacsonyabbrendűségét a tőke megművelésével, a profit összeharácslásával kompenzálja. A morálisabb fajta, — tehát az, akibe túlerős büntudatot oltott a zsidó vallásos családi nevelés, — tovább megy egy lépéssel s harcos, makacs, megfélemlíthetetlen kombatáns lesz az elnyomott osztályoknak, par excellence a Proletáriátusnak. Ez az oka annak, hogy a régi *Galilei Körben* s az az orosz szocialdemokrata pártban, — annyi kitűnő zsidó intellektüel találunk. Bartha Lajos is ebből a fajtából való, az

ő ifjúsága is a *Galilei Kör* s az ahhoz hasonló radikális társaságok mozgalmában ezodött s ő is azok közé a zsidó forradalmárok közé tartozik, akik a proletárikultura kikiáltásakor úgy vetettek le radikális kispolgári egyéniségüket, mint kigyó a börtét.

Ez az osztály, ez a család, ez a vidéki élet felismerhetően ott van Bartha Lajos minden írásában. Parasztnovelláinak kegyetlen realizmusa néha *Tolnai* Lajos kiméletlenségét sűrölja s mert olyan osztály gyermeke, amelytől még a napszámos is elkülönözi magát, kívülről nézi figuráit, sok kellemetlen vonást pillantván meg benne és csak kevés jót. Sőt a morális elítélés attitűdje is a profétálkodó, ostorozó zsidót mutatja benne. Írásaiban nyoma sincs a humornak, keserű, kemény, racionális, semmiféle megengyhülésre nem hajló stílus, ügyszólván természetudományos analízis jellemzi. Falvai, — eldugott, erdők közé bujtatott baranyai falvak — önmagukba zárt egységek, egymással gyilkosan szembenálló osztályok összekalapált konglomerátumai, csúdes, buta, borzalmas és kicsinyes harcok színhelyei. Feledhetetlen az a régi novellája, amely időtlen-idők előtt jelzi meg a Nyugatban, ez a hóval befutj házcsoport, ez a hófuvasos országút, ez a nyirkorgó szekér, ez a pállott, bűdös útszáli korcsma, ez a gyűlölködő család, ez a világtalan kis világ. S a későbbiek is, az idealistu tanító, akit mezejt a szélhámós jegyző, mezejti, mert mind a ketten be vannak zárva a faluba s innét nincs kiút s ha van: a gyalázatba van csak. Ezzel a beállítottsággal s ezzel a szemlélettel csak programíró lehet az író s Bartha Lajos programíró, a szó igazi és nemes értelmében.

Darabjai ugyanazt a világot, szemléletet s programot hozták. Elámul az ember, ha elgondolja, hogy van valaha budapesti színház, amely műsorára tűzte ezeket a racionális, kegyetlen s vigasztalan parasztdramákat s hogy volt közönség, amely egyszer már eljutott a vasárnapi falu s a népszínmű-tingli-tangli perhorreszkálásáig! S hogy maga a *Nemzeti Színház* is kaput nyitott Barthanak s Bartha szocialista programdramájának! Kétségbe kell esni, ha arra gondolunk, hogy nem is olyan régen még érdekelte az ország fővárosát az ország s ma távolabb vagyunk ettől, mint *Szigligeti* korában! Igen, Bartha Lajos volt az ünnepezt szerző Budapest legnagyobb színházaiban s úgy volt az, hogy írásából egyetlen mondatot sem kellett kihagynia s egyetlen vonást sem kellett retusálnia. Mert Bartha azt a falut vitte színpadra, amelyet, mint egy osztály és család elkülönözött tagja, gyermekkorában átél s darabjaiban is benne van mindig a keserű kiméletlenség, amely nem tudja sajnálni a saját piszkában fetregő embert, mer tnm tudja megérteni.

Ha Bartha-hoz hasonló írók kellene keresnem, egy kissé magamra kell gondolnom, de még pregnánsabb hasonlóságot mutat hozzá — már származása miatt is — az új generációból Sásdi Sándor. A *Móriczsigmondi* életszemlélet ellentéte Bartha, mert míg *Móricz* a társadalmi determinánsok okozta konfliktusok megoldásait végső fokon a szekszuálisban keresi, Bartha a szekszuális konfliktusok talajánál is a társadalmiakat jelöli meg. S bár *Móricz* Zsigmond is meglátta az osztályt s az osztályjellemvonásokat, Bartha mégis közelebb áll a marxai szemlélethez, mert a konfliktusok gyökereit a termelési rend adta osztályviszonyokban látja. Irói skálájának egyik hiánya, hogy szemléletét nem tudja tökéletesen alkalmazni szekszuális területekre is, ezért bizonyos tekintetben egyoldalt.

A kommun bukása után, mint annyi értékes ember, ő is menekülni volt kénytelen. Életének legsúlyosabb fordulópontjához érkezett ezzel. Keserves kínlóds a létfenntartásért s elforgácslóds a bécsi és szlovenszkói magyar vidékiességben lett az ő szomorú osztályrésze. Egész lelki konstellációja irtózik az idegenségtől, a hontalanságtól, kispolgári nevelés folytán csak vágyik a szabadságra, de benne ég a tövis, gyermekkorának millióje, vidékai, falvai, egész környezete. Heroikus harc életének minden napja s minden órája ezek ellen a gátlások ellen. Irói munkálkodása szinte kimerül éfmer életű újságcikkre, riportok és fordítások egymásrahalmazásában. Elvesztvén a kontaktust népe mindennapi, hullámzó életével, írása mindinkább a szocialista programmoskodásba, a sémázásba torkollik, témái egyre jobban eltávolodnak a mindennap aktuális témáitól és utópiákba vesznek. Figurái egy-egy princípium szimbolumaivá egyszerűsödnek és levetik magukról a tapintható élet vonásait. Még egyszer felmerül benne az ifjúkori élmények világa s megírja a »Sötét ujj« című regényét, azonban ebben a művében is épen az a stílusforás a tehertétel, amely naturalista ábrázolásmódja és sematizált figurái között mutatkozik. Lapjában, az »Uj Szó«-ban megindított regénye már a teljes kifáradás jegyében született, alakjai elméleteiből kigyúrt bábok s teljesen a föld felett járnak. Ahhoz, hogy teljesen elmerüljön a hírlapi harcok és a szocialista mozgalom kavargásában, nem elég praktikus, nem elég reális érzékű. Ahhoz viszont, hogy végkép visszatérjen az irodalomhoz, túlságosan nagy tragédia érte az emigrálással. Nem elég friss, nem elég rugalmas már ahhoz, hogy asszimilálódhassék új hazáiban, — mert kettő is van

Fiatal Magyarország 1931. dec., 2. n. 23-24.

neki, — hogy analizálja, lerögzítse új életének hullámzásait. Ő, a modern naturalista író, a forradalmi szocialista, anakronizmussá vált saját korában, az új életre kapó realizmus és a proletáriátus forradalmának diadalmas korában. Nem tudta továbbfejleszteni a szocializmusát, — mint ahogy továbbfejlesztették a háború utáni munkásmozgalmak — s nem tudott itthon maradni s bekapcsolódni az új harcokba. A falusi, elnyomott, kiközösített kis zsidóosztály sarjában túlságosan erős vágyak égtek elérhetetlen célok után, sok volt benne az irreális felszabadulásvágy s ez túllendítette önmagán s a korán. Hányan voltak még forradalmárok, akik a menekülés első óráiban azzal a biztos tudattal ültek vonatra, hogy rövid idő múlva, mint győztesek jöhetnek vissza, mert hiszen minden jel arra mutatott, hogy a forradalom után egy csapásra nyeregbeugró reakció nem tarthatja magát? Am, ha mutathat is fel komoly eredményeket a szocialista mozgalom, a történelem dialektikájának törvényét el nem sikkaszt-hatja. A tömegek lassú és belső átalakulása hozhatja meg csak a

változást, ez pedig a gazdasági folyamatoktól függ. Az új forradalmi hullám lassabban ágaskodik fel, mint a vesztett háború hullámcsapásai.

Pedig *Barta* pozíciója a magyar kultúréletben súlyosabb, mint például *Bródy Sándoré*. *Bródy* alapjában véve az érett polgári kapitalizmus impresszionistája volt s csak nyomaiban, mint stílus-elem mutatkozott meg benne az új naturalizmus. Fanyar, kiábrándult polgári művészetével szemben *Barta* Lajos hozta a forradalmian új és modern szemléletet, a szocializmus szemléletét. Am *Bartát* túllendítette korán az új hit irreális idealizmusa, míg *Bródy* helyét — még sokáig — biztosította a kispolgári cinizmus.

Vajjon, ha *Barta* visszakerülhetne hazájába, új erőre kapna-e, mint *Anteusz*? Kétkedünk benne. Más világ ez már, más ország, mint amit ő itthagzott. Helyét betöltötték mások, pozícióját sürgősen elfoglalták mások. S az új irodalom, ha sokat köszönhet is neki, már szélesebb skálán alkalmazza a szocializmust s több olyan konzekvenciát von le a marxizmusból, amit ő már nem tud levonni.

1931. dec.

Kodolányi János: Futótűz. Regény. Athenaeum 1931.

Hogy mivé válnak keresztény magyar emberek s tehetséges írók, ha bizonyos jellegzetes légkörbe és környezetbe kerülnek, annak szomorú, de kiáltó bizonyossága ez a szerencsétlen, jobb sorsra érdemes Kodolányi János. Vérbeli író, kinek a természet a tehetségéből ugyancsak bőven juttatott, de

→ 426 ←

mocskos, gennyes fekélyek körül vájkkal s a legundokabb bujaság részeg melódiáit kurjongatja. S még azt hiszi nagybüszkén, hogy új irodalmat csinál, hogy új, világmegváltó gondolatoknak vet ágyat s új, reményesebb utakra indítja a magyar sors szekere rúdját. Legalább is egy regénynél szókatlan és szemtelenül pökhendi előszóban erre alludál. Szegény, kopott verklein nyekergő vak koldus! Nincs itt semmi új, csak a régi, penetráns szemétdomb. A bujaság szemétdombja, mely körül csomó leülni való, undok légy zümmög s melynek a tetején mint botor, behúnyt szemű kakas, kidagadt nyakkal Kodolányi kukorékol diadalmasan.

Nógrády Zoltán

Magyar Kultúra 1931. dec., 12. sz. 426-427.

A LATSZAT NÉHA CSAL

Kínos, tragikomikus eset szemtanúja voltam a napokban az Űlői úton. Négy tömeg várt a villamosra. A villamosra, amellyel mostanában annyi baj van. *Fel-elevenültek a háború és forradalom jelei.* Már tíz perc mult el és nem jött kocsil. Negyedóra mult el, végre megérkezett a villamos, de *fürtökben lógtak rálla az emberek.* Felszállásról szó sem lehetett. Az útközvasakon is három-négy suhanc szorongott, a kócsi oldalai pedig szinte megpukkadtak a begyömészölt utasok tömegétől.

Mindenki lemaradt, várni kellett. A férfiak hol a zsebórájukat nézték, hol a hirdetőoszlop óráját, sokan nekivágtak az uccának gyalog, a többség káromkodott. A nők idegesen járkáltak, topogtak ide-oda. Különösen idegesnek látszott egy fiatal hölgy, aki *nagyon elegánsan volt felöltözve.* Csinos nő volt, karcsú derekát elegáns bunda fedte, kezében finom és modern táská, lábán magassarkú cipő és fényesen csillogó selyemharisnya. Mindenfelől kíváncsi, féltékeny, irigy, vágyó pillantások szegeződtek rá. A fiatal nő minden pillanatban az úttestre lépkedett s lesté a következő kocsit.

Egyszer aztán csakugyan feltűnt a méltósággteljesen cammogó villamos. Am ekkor baj történt. *Az elegáns nő cipősarka bele-szorult a villamosin hasadékába* és sehogy sem akart onnét kijönni. A nő bosszúsan rángatta a lábát, lehajolt, felgyenesedett, hiába. Ekkor elsápadt s tanácstalanul nézett maga elé. Egy irattáskás férfi rögtön odalépett a nőhöz és segíteni akart neki. Lehajolt, megfogta a lábát s megpróbálta

kihúzni a beszorult cipősarkat. A nő hisztérikusan kiabált és integetett a villamos felé. Valaki dörmögő hangon tréfás megjegyzést eresztett meg, pesti módra. Az asszonyok arcán ijedtség vegyült össze a kárörömmel. Izgató pillanatok voltak...

Ebben a drámai helyzetben gyorsan kellett dönteni. Vagy kirántani a cipőt, esetleg úgy, hogy a sarká leszakadjon róla, vagy... *Vagy levetni.* Más mód nem volt.

— Tessék kikapcsolni gyorsan! Tessék levetni, akkor könnyebben kijön! — kiabáltak a nőnek a praktikusak.

De a nő most vérvörösén tiltakozott ez ellen a megoldás ellen. Nem lehet! Nem lehet!

— Dehogy nem lehet! — mondta határozottan a táskás úr. — Már meg is van.

S egyetlen gyakorlott mozdulattal kikapcsolta a cipő gombjait. S a fogoly cipőcske nyomban levált az édes kis lábról.

S ekkör következett a meglepetés. A bundás, tollas selyemharisnyás hölgy talpán és sarkán — *nem volt harisnya.* Nem volt semmi. A selyemharisnyának csak szára és valamiféle nyelve volt. Alul pedig *vékony gumiszalag erősítette a lábához, mint a tábornok urak pantallóját a cipőtalphoz a heveter...* A nyilván kilyukadt harisnyát ollóval rövidítette meg a szerencsétlen hölgy, meghagyván s továbbhasználván a kifogástalan harisnyaszárát...

Egy halk sikoly, aztán kegyetlen, hideg nevetés. A nők hangosan vihogtak. A férfiak elfordulva mosolyogtak. S az elegáns nő vérvörösén ugrált féllábbal a járda felé, míg cipőjével tovább vesződött a táskás úr...

Kodolányi János

Meggyaromég 1931. dec. 6. 278. n. 4.

FENN AZ ERNYO, NINCSEN KAS...

— Tessék, urak, hölgyek, tessék, a leg-
régibb cipő is újjá változik! — kiáltozza
a sarki cipőtisztító ember harsányan s
nagyokat üt a keféjével a kis ládára, mely
előtte áll a földön.

Elegáns, trencskötös úr lép hozzá, fel-
teszi a lábát a kis ládára, olyan pózzal,
mintha legyőzött ellenség nyakára tette
volna, balkezét csipőjére támasztja, jobb-
jával a botjára támaszkodik s hősies áb-
rázattal elnéz a messzeségbe. Igen, messze
elnéz a cipőtisztító ember feje fölött, vég-
felén magasságban áll, mint valami világ-
hódító tábornok szobra. Emberünk sárga
cipőt visel.

A kefése ember nagy szakértelemmel, bá-
mulatos gyorsan bekeni a cipőt s két ke-
fét ragadva villámgyorsan, ritmikusan fé-
nyesíteni kezdi. Az úriember, nagy magaa-
ságból néha lepillant a fényesedő cipőre,
azután megint az égnek veti az orrát. Áll-
kapcsa erős, kemény, rettenthetetlen. Most
látom, hogy félkezében kesztyűt is tart,
abban, amelyiket a csipőjére támasztotta.

Jobban megfigyelem az emberemet. S
valami furcsát látok a bokája fölött, ott,
ahol a nadrág nem takarja el a lábat.
Nem kamásli.. Nem harisnya... A ha-
risnyából kilátszik egy ujnyi; két haris-
nya, semmi különös sincsen rajta. *De az
ott, az, a cipő széle és a boka között... A
kefélő ember szépen, gondosan bekeni azt
is sárga kenőccsel, aztán nekiesik és keféli
rendületlenül. A kefe zörgő hangot ad,
mintha tiltakoznék...*

Mi az ördög ez? Valami új ruhadarab,
amit most találtak fel!

*Nos igen, most találtak fel ezt az új
ruhadarabot. Azok találtak fel, akik nem
válogathatnak a cipőben, mint valaha,
akiknek van még egy ruhájuk, egy trenc-
skötjük, akik bokától felfelé még mutatnak
valamit s akik mégis szeretnének kifogás-
talanok lenni... December... Ilyenkor nem
jár az ember sárga félcipőben, ha nem
muszáj. Ennek az úrnak pedig, látom,
sárga félcipő van a lábán s nyilvánvalóan
szegyeuli. Ragaszkodik a régi nőhöz...
Hát a cipőjét megtoldotta papírral, fehér
pakkolópapírral s bekeni a papírt sár-
gára. Most a papírt keféli szorgalmasan,
frissen s látható tisztelettel a cipőtisztító
ember... A papírt! Az zörög a keféje
alatt...*

Vajjon mit gondolhat a sarki cipőtisztító,
mikor elfele lábukat tesznek elé? S mit
gondolhat ez az úr, aki hősi pózban tette
lábát a ládára, kezét a csipőjére s férfias

állkapcsát a beboruló égboltra szegezi!
Vajjon mit gondolnak ők ketten, az egyik,
aki lent ül a mélyben s a másik, aki fenn
áll... majdnem azt mondtam: a magaa-
sán, de ez, ügyebár, csak látszat...

Csak papír, pakkolópapír, sárga kenőc-
cel bemázolva s tíz fillérért kilényesítve...

Kodolányi János

*Magyarország 1931.
dec. 19. 289. n. 5.*

GYOMOR ÖFELSÉGE

Egy boldog nap a Vásárcsarnokban

Vannak az óvnek olyan ünneppal, amikor Gyomor Öfelsége hangosabban követeli meg adóját, mint máskor. Karácsony, újev, husvét, pünkösöd napján badörömből a legszegényebb, leghidegebb lakásba is, ordít és követelők, térdrekenyszeríti az embereket és kiadja megfellebbezhetetlen parancsait: *omni adjatok, jó falatokat adjatok, unom a krumplit, a babot és a füstölt szalonnát, unom a koplalást, falmi akarok! Ur akarok lenni, érezni akarom trónom gyönyörűségeit!* És a legszegényebb ember is nyakába veszi a világot, pénzt hajszol, rokonoktól könyörög, könyöradományt kér, zálogházba megy utolsó kabátjával, hogy asszonya elindulhasson Gyomor Öfelsége templomaiba, kárján az üres szatyorral a lerója adóját az élet legfőbb urának és parancsolójának.

Karácsony napja... Húsnak kell kerülnie a sütőbe, ha még olyan olcsó húsnak is, kalácsnak az asztalra, ha éppen mazsola nélkül is. Karácsony napja... A fáradt, életkedvét vesztett ember szíve megnyílik, megnyugszik, szájában összefut a nyál s érzi, hogy élni jó és érdemes... A gyermekek örömrivalgással csörömpölnek a tányéron, áhitattal szívják be az étel illatát, lesik a tűzhelyről felszálló gőzt s megsápadt arcuk kipirul... *Élni jó és élni érdemes!*

Ünnepi felvonulás

A Központi Vásárcsarnok környékén végeláthatatlan sorban hullámszerűen a tömegek. Mennek Gyomor Öfelsége legnagyobb templomába, vagy, elvégezvén a pénzáldozatot, jönnek kifelé, karjukon teli cékkel. A tömeg túlnyomó része nő. Rosszkezdű, kopott, rohanó asszony, *de ma arcukon valami túlvilági, izgatott mámor tükröződik.* Kettesben is cipelnek szatyrokat s úgy sörrik az embert maguk előtt, mint hajdan a láncos golyók. S beszélnek, beszélnek végtelenül, nem is egymásnak, hanem önmaguknak.

Magyarország 1931.

dec. 25. 293. n. 11.

A pontykirály

— Dinsztelve csinálom, az uram úgy szereti.

— En megfittom egőszben, krumplival.

Ilyesféle szavakat hall az ember már az uccán. A szatyrokból meztelen báromfiak véres nyaka kandikál ki és zöldségcsomók zöldje virít és sötétvörös húscsomók öltögetik ki belőle a nyelvüket. S lépten-nyomon beleszúr az ember szemébe egy-egy fenyőfa sudara, némely asszony a kabátja hájtókáján is fenyőgallyacskaát visel, mint hajdanában, mikor szerelmes volt, a Hűvösvölgyben szedett iholyacsokrot. S úgy lelkendezik mindegyik, mintha kigyúlt volna benne a szerelem.

Gyomor Öfelsége templomába a tömeg a Kijárat feliratú ajtón nyomakodik befelé s a Bejárat feliratú kifelé. Ünnepi lázában és rohanásában *mindent fordítva lát*, a feliratokat is. Talán a Gazdasági Válság feliratú horzalmos táblát is másként olvassa ma?! Ezt a villágó, égő felirást, amely fenn lobog mindnyájunk feje fölött? *Ó, ma, karácsony, napján, kell, hogy ezt is másként lássa*, ha mégoly rövid ideig is, ha tudja is, hogy mindez csak illúzió!

Roskadoznak Öfelsége oltárai

Véres borjúkkal megrakott kocsik dübörögnek a Csarnokban. Ordítanak a vágelegények. Zsíríz, halszag, gyümölcsíz, ruhaszag... *Piros és aranydíszű gyümölcsarokások* nevetnek feléd s kinalják magukat, hogy simogasd meg őket, csóold meg őket, mint apró, édes falusi leányarok. *Savanyúkáposzta* áll hegyekben s a kofa

hatalmas termete föléjük hajol, arca ragyog. Földisznök lógnak, arasznyi szalonna fehérlik a rózsaszínű húson és hosszú sorban függenek a rózsaszínű tüdők, középen a biborpiros szívvel, mintha égőpiros lámpások lennének Gyomor Ófelsege oltárán. A véreskező hentések könyökig vájkálnak husban, zsirban, májban. Fehér karjukon dagadnak az izmok. Csattog a bárd. Hosszú fűzerben függenek a virslik, mintha valami óriási karácsonyfára készült díszek lennének.

— *Hóóóó!* — harsog a kiáltás. Rohanó és úcsorgó nők. Alkudozók.

Friszvágású sertések érkeztek

sok pergő hangjal. A boldog kofaasszony harsányan dicséri áruit. A vástag mészáros ordítva hívja a vevőket. S az emberfolyam egymás hegyén-látán, egymást tiporva és taszigálva áramlik fel a karzatokon s le a lépcsőkön. *Odafent Gyomor Ófelsege il-*

latszereit drulják, a jóillatú fűszerfélét. Egy munkás ártatlanpofájú, véresfejjé kiborjút nyúz, könyökével taszigálja le a bőrért. Szegény borjú mintha fázna egy bunda nélkül. Testvérel a téli reggelben dideregve függenek a kampókon, egyetlen tenyérnyi bunda sincs rajtuk, merov nyakukat kinyújtják, mintha bögni szeretnének, bögni, panaszkodni, szemük belényva, szájuk vicsorog. Malacok, mint a fürdőkádból kikerült csecsemők, alusznak a pultokon.

Ákváriumban, teknőkben, és dézsákban forognak, tátognak, tülekednek a halak, vagy ott hevernek a halasasszonyok előtt tátott szájjal s üveges, kidülledt szemmel. Pikkelyük csillog, mint az ezüst karácsonyfadísz. S egyméteres, másfélméteres harcsák függenek vastag kampókon, moszatos, rozsdaszínű szörnyetegek, szájuk akkora, mint egy-egy zseb, bajuszuk felóg, mint ama halászoké, akik ügyesen hálóba kaptak őket. A halasasszonyok óriási nők valamennyien, fehér kötény előttük, arcuk fenyés, szemük csillog. Válogatják, fogdossák a halakat, melyek ki-kisiklanak a kezükből, mintha zsirtól lennének sikosak. A kés fokával ütnek egyet a megvásárolt hal fejére, a hal farka ivben megkunkorodik a kintől s már metsz is beléjük a kés. S a többiek összezsúfolva tátognak a halasasszonyra, hangtalanul és szeliden, mintha enni kérnének tőle.

Az adatok most hallgassanak!

A Vásárcsarnok Igazgatóságánál Drágffy Gyula közéleti-mezési főtanácsos szolgál néhány adattal. Azt mondja, nem szabad nyilatkoznia. *De talán mégsem titok, hogy az idén, a tavalyihoz viszonyítva, kevesebb áru kél el Gyomor Ófelsege áldozatában. Hogy a hentések, mészárosok panaszkodnak. Hogy a tülekedő, hullámozó tömeg, a lázas asszonyok ezere, az olcsóbb, szegényesebb élelmiszerfajtákat keresi. Ha ez az ünnepelőtti forgalom és tolongás messze elmarad más évek forgalmától s az ünnepek után fokozott csend és pangás következik majd. Nem, ez nem titok. Gyomor Ófelsege, mihelyt megkapta, amit követelt, elcsendesül és belenyugszik-abba, hogy az ünnepnek vége. S boldog lesz, ha*

megkapja a lóhúst, krumplit és babot...

— *Négy darab citrom hús: filler! Tessék, tessék, olcsóbb a dió! Remek almám van, nagysága! Narancs, narancs!*

Húsok. Gyümölcsök. Halak... Vékony visítás és vezényszavak csattanása. Szomszédasszony a szomszédasszonnyal, anya a lányával, nagyságosasszony a százsoknyás cseledjével cipeli a karácsonyi jókat, életének ezen a legboldogabb napján... Amikor mégis vásárolhat, gyönyörködhet. Amikor úgy áldozhat Gyomor Ófelsege oltárán, ahogy szíve szerint szeretné. Egy boldog nap!

Kodolányi János.

KORSZELLEM

Egyre több és több gyermeket látok az uccán olyan sötétkék, bokáigérő, nyakban zárt ruhában, amelyet a gyárimunkások viselnek. Nemesak fiúk viselik ezeket a ruhákat, hanem lányok is. A múltkoriban egy elemi iskolás kislánnyal találkoztam, nadrágban, zubbonyban volt, de első pillantásra lerítt róla, hogy kislány. Féloldalt fésült szőke hajában két szalagcsokor volt és hajcsat. Nagyon kedves, nagyon vidám jelenség volt. Akár valami törpe mozdonyvezető. Láthatólag büszkén lépegetett a bokáigérő, gumiszalaggal összehúzott nadrágban.

— Mi az, te kisfiú vagy? — kérdeztem tőle.

— Dehogy! — felelte nevetve. — Lány vagyok.

— No és nem szégyelsz nadrágban járni?

— Miért? — nézett rám csodálkozva.

— Hát mert kislány vagy.

— Azért én is járhatok nadrágban.

— Hát az iskolában nem esúfolnak?

— Nem. Soknak van még ilyen ruhája.

Hát lám, mikor én elemista voltam, megöltük volna azt a kislányt, aki nadrágban jött volna közénk. No és az is esodálatos, hogy úgynevezett szürke gyerekek munkásruhában járnak. Hiszen igaz, ez divat, mint amilyen divat volt Rousseau korában a pásztorvisélet, — de ki méri állítani, hogy a divat nem mond sokat a korról? Nagyananyáink turnírós, krónollnos viseletében, görög hajfodraiban nem volt-e benne a kor és a mi egyre szaporodó munkásruhánk nem jellemzők-e a munkásmozgalmak korára? Ime, a munkászubbony bevonult a polgári körökbe s meghódította a gyermekeket és a lányokat. Nemrég egy motorbicikli állt meg az uccán, ahol én álltam.

A vezető leszállt. Kék nadrágban, kék zubbonyban volt, fején sapka. Suhancnak néztem. Am a sapka alól göndör hajfürtök kunkorodtak elő s a suhanc csinos arcoskáját pirosra csípte a friss levegő. Lány volt, bizony lány, még pedig polgárlány. Senki sem lepődött meg rajta, senki sem fordult meg utána, csak én néztem csodálkozva, mert egy darab történelmet láttam benne...

Kodolányi János

Meggyarossy 1931.

dec. 30. 1967. 5.

1931. dec. 30. 100

1932. jan. 4. 163

Az idén csak öt magyar író kap Baumgarten-díjat a sasutcai Baumgarten-házban történt tömeges felmondás miatt

Január 16-án hirdetik ki az új díjazottak névsorát

— A Reggeli Újság tudósítójától. —

A kegyetlenül leromlott gazdasági viszonyok az eddig stabilnak hitt legnagyobb magyar irodalmi díj alapjait is megérintették. Baumgarten Ferenc, a nemes mecénás, aki tíz magyar író állandó támogatását itta elő végrendeletében, tudvalevően a Sas-utca 1. számú bérpalota jövedelmét jelölte ki tíz modern író között való felosztásra. A hatalmas bérház jövedelmét

eredetileg tíz író között is osztották fel, úgy, hogy azok fejenként tízenként részletre elosztva, négyezer pengőt kaptak egy-egy évre.

A múlt évben a díjazottak száma azonban már csökkent és csak nyolc író részese lett az alapítvány kuratóriuma jutalmában. Ez a nyolc író: Erdélyi József, Tersánszky Józsi Jenő, Elek Artúr, Juhász Gyula, Illyés Gyula, Salgó Ernő, Révész Béla és Bartucz Lajos volt, akik még teljes egészében megkapták az örökhatározott előírása szerinti évi négyezer pengőt.

Ez idén azonban válságba került a Baumgarten-díj is. A Sas-utca 1. számú bérpalota több nagy üzlethelyisége megürült. Üresen áll a Meinel-cég által bérelt és 7500 pengő évi bért fizető nagy üzlethelyiség, megürült egy 3000 pengő évi bért fizető bolti helyiség is, most pedig tartani lehet attól, hogy az egész földemélet és első emelet is üresen marad, miután a bérlő, a Pénzügyintézetek és Takarékpénztárak Biztosító Intézete irodahelyiségeivel saját házába költözik.

Ez a több mint 20.000 pengős veszteség komoly dilemna elé állította az alapítványt kezelő bizottság tagjait is. Eppen ezért, mint értesülünk, elhatározták, hogy

ez év január 16-án, Baumgarten halálának évfordulóján már csak öt magyar író részese legyenek jutalmában.

Hogy kik között osztják fel most a Baumgarten-díjat, arról pozitív hír még nem szivárgott ki. Bizonyos, hogy ismét kombinációba kerültek azok a kiváló magyar írók és költők, akik mindeztől nem kaptak a Baumgarten-alapítványból, holott erre írói kvalitásaikkal és szűkös anyagi viszonyaikkal egyaránt rászolgáltak. Az évről-évre felbukkanó névsorban szerepel ismét: Nagy Lajos, Somlyó Zoltán, Bán Ferenc, Szini Gyula és Kodolányi János neve, mint

akik mindeztől nem részesültek a Baumgarten-alapítvány jutalmában

s akiket közönség és kritika egyaránt már régen elismert.

Mindenesetre szomorú jelenség, hogy az egyébként sem rózsás helyzetben lévő magyar írókat még ezen a téren is újabb csapás éri, amennyiben most már biztosnak látszik, hogy a Sas-utcai Baumgarten-házban történt tömeges felmondás miatt — az eddigi tíz, illetve nyolc író helyett ez idén már csak öt magyar író kapja meg majd az évi négyezerpengős jutalmát.

Reggeli Újság 1932. jan. 4., 6.

Katicabogár

Irta: Kodolányi János

Ki tudná megmondani, hogy került a katicabogár egy szomorú, szürke téli napon a szobámba! Pettyes, piros munderjában fázósan szaladgált az ablakpárkányon, néha szétnyitogatta bagyadt szárnyait, mintha repülni akarva... De hová? Merre? Van-e kivezető út a téli hidegből, nyomorból, ködből, sötétségből van-e kivezető út a halálból? Köröskörül nehéz és vigasztalan az égbolt, nincs sehol tühegynyi napsugár, nincs illat és nincs eledel, a nyár szépei, a bronzhátú rózsabogarak, ezek a gögös szépasszonyok, eltűntek, a pillangók, cifra virágok bárhölgyei, meghaltak, a hosszubajjú örmesterek: a böscincérek, alusznak levéltelen fák odvaiban az örökké sürgő-forgó kis proletárok: a hangyák, bezárták földalatti pincelakásuk ajtaját, a koronás király: a szarvasbogár, betolta zúgó biplánját a hangárba s ő maga alszik, hatalmas koronájával a fején, mint valami mesebeli király s csak száz év múlva, tavasszal, kel fel ismét. S a Katicabogarak egész nemzetsége eltűnt az élet színteréről, eltűnt a vidámságnak ez a kis pirosruhás, pettyes bohóca s egy, egyetlen egy maradt itt csupán, az, amelyik az ablakom párkányán szaladgál.

Katicabogár, a lírikus, a költő. Szerelmes dalok ihletője, szerelmes szíveknek vidámság jósoló. Meg-megáll s gondolkozva néz körül. Lábalával megtapogatja az ablaküveg szélét. Hideg és nyirkos az üveg és kemény. Talán szomorú riméken törli a fejét a katicabogár ködről, hidegről, éhségről és halálról. Visszagondol a nyárra, mikor egy fehér, illatos lánykézen sétált, a lány nevetett és dalolt s ő folszaladt az ujjá hegyére s onnét elszállt, arra, ahonnét a lány szeretője érkezik majd. Nem jött el a szerető sem, de eljött a tél s a kis katicabogár most az illatos lányújj illatáról álmodik.

Pirosruhás költő, halálra vagy ítélve.

Megpróbál felmászni az üvegre, ott mégis világosabb van s hátha megnyílik az út a nap-

fénybe, a nyárba! De merev, fagyott lábai nem bírják, lehull s úgy fekszik a hátán pillanatokig, mintha meghalt volna. Toroka kiszikkadt, feje szédül, egész teste fáj. Lassan mozogni kezd, vergődik s talpraáll megint. Elindul vaktában. Egy cserép muskátli van a párkányon, ahhoz siet, érzé az illatát, egész erdő ez a kis muskátlibokor ő neki a kietlen világban. Összeeszedi minden maradék erejét s felmászik a cserépen. Végre a földre ér s megáll. Pihen. Szétnyitja szárnyát, lélekzési gyakorlatokat tart, hogy egész valóját jobban átjárja a tényérnyi meztelen föld szaga.

Most mohón mászik felfelé a muskátli tövén. Tele van reménnyel, optimizmussal. Hátha... hátha mégis nyár van s lehet enni és inni és zümmögve repülni, lányoknak a szeretőt megjósolni, verseket sugni, napfényben fürödni, felmelegedni, örülni? Hátha?

Bemártom ujjamat egy pohár vízbe s megnedvesítem a muskátli szárát. A katicabogár újjába ejti a vízceppet. Megáll a parton s mohón iszik. Szívókéjét kinyújtja, feje előrenyúl, hátsó lábát felemeli az élvezettől, szárnya könnyedén szétnyílik. S iszik, iszik mohón, hovázan, végtelenül, kortyolja a cseppet üdül és vidámodik, ereje visszatér, halálérzései elillannak. Még vissza-visszafordul a vízcepphez, nem tudja otthagyni, egy-egy korttyal megtelíti az ivást, már nem is szomjas, csak duskál a bő vízben, mint pogány a borban szívja, élvezi, paskol benne, bekeni magát vele, nem tudja, mit csináljon örömeiben, piros munderjét panyókára vetné, ha lehetne, fején félreccsanna a tollas kis sapkát... Ujjong is talán, csak én nem hallom. S végre meglelésszik a nyőnyőrrel, szaladni kezd a muskátliszáron felfelé, hogy valamelyik levélre kiülve megpihenjen s valami vidám nyári verset írjon a világ szépségéről és a víz részegítő ízéről, a lányok ujjáról, a szerelemről.

Költő, ha ittál, egyél is, — gondolom magamban. S egy csipet baracklevárt kenek a muskátli szárára. Dubai, vidám balladésában éppen útbacéjti a böszvára területét Barackillat... eufor... Erész hegyó'dal barack'zób! Hah! A katicabogár nekiesik a lekvárnak. Nekidől és eszik. S érzi a

Pesti Napló 1932. jan. 6. 4. sz. 2.

1932. jan. 6.

171

friss barack szagát, ízét, bolyhos tapintását. Érzé a nyarat. A napfényt és a szellőt. Tapogatja a pazar lakomát, mely úgy terül el előtte, mintha az ember egész ludaskasánegynek dőlné neki. Ezt nem remélte még az imént. Mikor a jéghideg, nedves füveg tövében bandukolt és minden esontjában érezte a halál gyilkos szorongatását. Költői lelke megtelik halálával a láthatatlan, jószágos Gondviselés iránt. Aki vizet és lekvárt teremtett elő a semmiből, akinek parancsszavára kivirulnak a kertek, kigyúl a napfény, előbújnak a talpig pazar selyembe öltözött rózsabogarak és lepkék. Cincér őrmester úr kiállt a tölgyfa oldalára és hosszú bajuszát pödörgeti, őfelsége pedig felébred álmából a koronával a fején felül b'plánjára s zúgva repül be az alkonyodó vidéket. Talán percek kérdése csak, hogy kiviruljon a nyár.

Eszik a katicabogár és megpihen. Leül szépen a lekvárhegy oldalába, törölgeti a száját, porolgatja pettyés kabátját, miután jóllakott és felfrissült, most már törődhetik egy kicsit magával. Veleszületett szépérzéke dolgozni kezd. Patyolat-tisztára simogatja szárnyait, — nemsokára repülni is fog! — kifényesíti magán a gombokat, megmosakszik, kitörli szeméből a csipűt, frizuráját is rendbehozza. Talán arra gondol, hogy nyomban kanyarít valami szép kis verset a nyárról, szerelemről, szép lányok nijahegyéről. Boldog.

— Egy igazi jólétemennyel tétézhetem csak boldogságodat, — mondom a katicabogárnak. — Mit keresel ebben a világban? Mit akarsz itt költő, a télben, ködben, éhségben és fagyban? Mit ér a versed, mit érnek szerelmes jóslataid? Most boldog vagy. Verssel akarod köszönteni a Gondviselést. Halj meg.

S fogok egy vonalzót s egyetlen jólirányzott ütéssel összetöröm a katicabogarat.

Boldog volt. Még csak fel sem sóhantott. Nem is tudta, hogy meghal. Éppen verset akart zümögni. Verset az élet szépségéről, a vízről és a cukorról...

Most hullá és így van ez jól. Sirt kaparok neki a mitnikátli tövében s ettemetem Nyngodták békével a virágok tövében. Tél van. Vigasztalan tél. Legalább boldogan halt meg szegény...

NÉPVANDORLÁS

Ki figyelte már mostanában a pályaudvarokat szombat éjjel? Nem az első, vagy másodosztályú folyosókat és várótermeket, ahol álmos urak és hölgyek hóbákolnak s felrezenve pillantanak a világító órára, amikor a portás harsányan megrázza a csengőt. Nem. A harmadosztályú folyosókat és várótermeket kell megnézni szombat éjjel.

Még emlékezhetünk a háború éveire s az állomások akkori képére. A felhalmozott háltiszákokra, hatyukra, férjük után utazó parasztasszonyok elemózsiás kosaraira, a gúlákba rakott fegyverekre s a padokon, padlón szanaszét mélyen alvó, egymáson keresztül-kasul heverő emberekre. A vastag füstre, a ruhák és batyuk szagára, a csendes duruzsolásokra. Tábor volt akkor, állandó tábor az állomás, hadseregek gyülekező és átvonuló tábora.

Most is tábor. De békés tábor. Mert most

faluról érkezett munkásemberek készülnek haza a falujukba vasárnapra. Tarisznyák tömege hover a padlón és függ a padokon. Horkoló csizmás férfiak fekszenek mindenfelé. Asszonyok bájnak az emberükhöz és holkan diskurálnak otthoni dolgokról. Birkabőr subák imbolyognak a villanylámpák ködös fényudvaraiban. Itt egy öregember számolgatja bütykös ujjával a csekélyke hetikeresetet: hogy lehetne beosztani hét napra... Tizennégy-tizenöt pengő. Kevés. Gyermekek is van otthon. Asszony. Itt a tél. Mások egymást átkaorolva ül a legény, kényelmesen elnyujtja csizmás lábait és a lány, egészen odatolja arca a legényéhez, belebeszél az arcába, a legény nyugodt fölénnyel néz rá, minő nagy komondor a kiskutyára. Suttog a lány, suttog szünet nélkül, néha megigazítja a kendőjét s folytatja azután friss kedvvel. A legény egy-egy szót vet csak oda néha, beleegyezést, vagy kérdést. Talán a jövőjüket beszélnek meg... Amott öregasszonyok ülnek, ők is dolgoztak valahol. Ülnek és alusznak, ajkuk lebiggyed, állkapcsuk elereszkedik.

S ha az ember átlépked rajtuk, átfurakodik a szüntelen mozgó, hullámzó, ezoros tömegben, odakiint a perrónon megláthatja az egyforma talicskák százait, hosszú sorban. Szépen össze van pakkolva bennük a szerszám, a szükséges ruhaféle, letakarva birkabőrsubával az egész. Egyik talicska olyan, mint a másik. A felpakolás módja is hajszállra egyforma mindegyiken. Hogy ismeri meg a gazdáját? Hogy ismeri meg a juhász a nyájban a sok egyforma bárány közül mindegyiket?

Igy, szombat este, nyugodtak az emberek, vidámak, beszélgetősek, bizakodók. Sok pénz van a zsebükben. Nagyon sok... Egy heti kemény munka eredménye: tizennégy-tizenöt pengő...

A békés hadsereg egész heti municiója.
Kodolányi János

*Magyarország 1930.
Jan. 17. 13.7. 7.*

1932 Jan. 22. 173

Az igazság keresői.

Kevés korszakban volt az írói hivatalnak nagyobb jelentősége, mint manapság és az emberség még sohasem élt olyan időt, amikor a világ dolgairól egy ember összefüggéseiben annyit tudhatott volna, mint most. Mindebből azonban nem az következik, hogy ma írják a legnagyobb szépirodalmi remekeket, mert ha most volna is mit írni, — nem lehet...

A huszonötödik évfolyamába lépő „Nyugat”, az élő magyar irodalom magas színvonalu folyóirata a napokban Móricz Zsigmond szerkesztésében „Mai dekameron” címmel novellagyűjteményt adott ki az új magyar íróktól.

Amikor a szerkesztő markáns előszavában kommdzza a mai helyzetet, arra a megállapításra jut, hogy az író munkájába annyi hatalomnak van beleszó-lása, hogy a bátorság gyakran csupán a gondolatban, az elgondolásban, a vágásban áll ki magát, ha tétre kerül a sor, akkor kénytelen néma maradni. A hatalom elnémitja azt az író, aki nem őt szolgálja. Az előzetes cenzurá-ndi rosszabb, hogy az írónak magának kell belső cenzurát alkalmaznia, mert bárhova fordul, gdtakba ütközik és nem szabad sem politikai, sem társadalmi határvonalakat sértenie. Mindezek ellenére kétségtelen, hogy az író bátorsága jellemzi és a szórakoztatás földatá helyett az ifju nemzedék igazságkereső irodalmat akar termelni. Nem csupán mulattatói akarnak lenni az olvasók-nak, hanem fölvilágosítói is. Az írói el-hivatalásban ma benne rejlik a lét, hogy úttörőknek és vértanúknak kell lenniük, mert nagy árat fizetnek lelki munká-jukért: a hallgatást és a meg nem hall-gattatást.

A jól jellemzett helyzetképét az a tíz író, aki önkényes válogatás révén hely-hoz jutott ebben a reprezentatív kötet-ben, a gyakorlatban is bizonyítja. Mert ez a tíz hosszabb-rövidebb lejegyzett írás egy közös sajátosságot mutat: a korszorúséget. Valamennyi a szegény-séget avatja a történelek középpont-jává.

Bibó Lajos a mezőgazdasági családelek boldogtalan jobbágyságát, Bohuniczky Szofi az új telepések nyestelenségét, Dallos Sándor a kenyértelenség ránc-nak családot szétromboló pusztítását szemlélteti. Galléri Andor Endre a kö-tetnek talán legkitűnőbb darabjában a fizikai munka testet-lelket űlő fáradsá-gáról ad bravurosan megrajzolt képet. Kodolányi János elsőrangú novellájá-ban egy öreg, elhasznált és tragédiá-ját írja meg. Nyírő József, Papp Ká-roly, Szabó Pál és Szitnyai Zoltán is korszerű és szociális témát dolgoznak föl. Tamási Áron földidőlen újhangu írásában egy székely faluról fest forra-dalmas beállítású, szimbólikus jelentő-ségű képet.

Valamennyi mesének külső vagy belső tragédia a vége. A jobbra, szebbre hivatott ember csatázik bennük a foj-togató szegénységgel. És ha az írók még nem tudnak zászlót mutatni mő-göttük menetelő figuráik föl, már új utak irányába terelik őket. És a látszó-logos negatívum is eredmény.

A magyar írás ifju nemzedéke érzi hivatala súlyát. Most már csak a kö-vetkezmények vállalásán mulik igaz-ságkeresők vagy mestéron-berek-ol...

Nyírő Imre,

Nyírő Imre 1932. Jan. 22. 17. A. 6.

„FÖLDBIRTOKOST KERESEK“

Eppen kilépek egy kávéházból, amikor félénken megszólít egy csizmás, ködmönös, kerekkalapú ember. Ujjával illendően a kalapjához bök.

— Jóestét kívánok.

— Jóestét. Mi tetszik?

— Egy földbirtokost keresek.

— En, sajnós, nem vagyok földbirtokos, — mondom.

— Gondoltam, uram. De legyen szíves, igazítson útba, nincs-e ebben a kávéházban földbirtokos?

— Nem tudom. Én nem ismerek földbirtokost. Akiket én ismerek, azok egyáltalában nem földbirtokosok.

— Úgy szemre se tetszik ismerni földbirtokost!

— Szemre sem. Miért?

Megvakarja a fejét, nagyot sóhaj. Tétován bámul bele az Andrássy út lámpasorába.

— Akkor nem tudom, mit csináljak. Azért jöttem fel Pestre, hogy elszegődjek.

— Itt, Pesten?

— Hát igen. Beállanék valami földbirtokoshoz konvenciósnak.

— Akkor legjobb lenne, ha a címtárból kinézné a földbirtokosokat s elmenne hozzájuk.

Megint megvakarja a fejét:

— Már csináltam azt is, kérem. De nem lett eredménye. Azért álldogálok most a kávéházak előtt, hogy talán akadok valami földbirtokosra, aki felfogadna. Hátha bemennék s megkérném a pincért, hogy mutasson földbirtokost!

— Meg kell próbálni.

Megint rettentő nagyot sóhaj. Bemélytelenül bámul maga elé.

— Ilyen világot értünk, kérem, — panaszkodik szomorúan. — Azelőtt eszébe se jutott volna magamfajta embernek, hogy Pestre jöjjön. Most meg itt is megpróbálok mindent. Sorba elmegyek minden kávéház elé, a szállodákban is jártam. Csak akadnék valakire, aki felfogadna! De elmegy az egész napom hasztalanul. Csak ácsorgok, kérdezősködök, hiába. De megpróbál az ember mindent...

Nagyon szomorúan néz rám. S szomorúan nézem én is ezt a derek nyugodt, hazátlan magyar embert, aki felgyalogolt Budapestre s a kávéházak előtt ácsorog, hogy konvenciósnak szegődhessen...

Ugy állt ott a villanyfényben, az aszfalton, mintha valami láthatatlan kerék ki-szakította volna gyökereitől s eldöbta volna messzire, ide, az Andrássy útra...

Kodolányi János

Pesti Napló 1932.
Jan. 26. 20. sz. 2.

1932. jan. 31. 115

STIGLIC

Mindenki ismeri őt. Tizenöt éves, de tizenek látezik. Csak ok szeme, gúnyos, fölényes mosolya, szemtelen bátorsága mutatja, hogy már kamasz. Nagy csomó újsággal robban be a kávéházba. Mindenkit név szerint ismer. Terrorizál.

— Tessék venni, ügyvéd úr, máma szenzációs!

Nem megy le a nyakáról, amíg nem vesz.

— Mi vagy? — kérdem tőle.

Megvetően végignézi tőltől-talpig. Először azért, mert nem ismer. Másodszor azért, mert megkérdeztem, hogy ő kicsoda. Mert ő a Stiglic. Akit ő nem ismer, az már valóban senki. S aki őt nem ismeri...

Végül kiböki:

— Hát a Stiglic vagyok, — s szemtelenül vállat von.

— Úgy értem, hogy mi a foglalkozásod? Rácsap az újságsomóra s nem felel.

— Mikor találkoztál a főszerkesztő úrral? — veti fel a kérdést valaki.

— Tegnap, — feleli Stiglic természetesen hangon. — Haj, csak találkozni vele ma is, lenne tőle ötven fillér.

— Hát szeretőd van-e már?

Unottan legyint:

— Elégem van belőlük. Az ember dolgozik.

Falrengető hahota kerekedik. Stiglic csodálkozva nézi a társaságot.

— Kérem, ne röhögjön, — utasítja rendre a társaság egyik tagját. Az újságjából nem tudok eladni öt darabot. Istenemre.

Rongyos zsebében kotorász. Csörgeti a pénzét, föllábra nehezedik, csipőjét kidülleszt. Apró, okos szemei ragyognak. Olyan magasról, olyan fölényesen néz le az asztal mellett ülőkre, mintha a Hearst-lapok főnöke lenne. Gyilkos megjegyzésén nevetnek s akire rászólt, röstelkedve behúzza a fejét s kényszeredetten nevet.

Köszönés nélkül áll odább Stiglic a felcsattán éles hängjára.

— Főorvos úr, máma még nem vett tőlem újságot

Mi lesz Stiglicből, ebből az öklömnyszéniből? Az emberismeret kis tudósából? Tábornok? Miniszterelnök? Végrehajtó? Vagy valami nagy lapkonzern igazgatója? Demokratikus országban élünk. Stiglicből minden lehet...

Húsz év múlva talán ő írja alá azokat az ukázokat, amelyek szerint nekem majd nem lehet írnom. Kodolányi János

*Magyarország 1932
Jan. 31. 25. 7. 8.*

F Ú J D!

Már erősen nyugovóra hajlott az őszi nap s útunknak csak nem akart vége szakadni. Bevallom: panaszkodtam. Nem tudott már felvidítani a szelid, lankás táj, a szőlőkertek békezőld színe, a látóhatár szélén uszkáló lehelletnyi lila köd, az előttünk elterülő széles, csendes és ábrándos völgy. Fáradt voltam, meg is éheztem. Keserűségemben ráültem egy kis patak hídjának karfájára és megtörölgettem a homlokomat.

— Itt a Csele, ugorj bele, — mondtam kínomban. S kis csomagomat letettem a földre.

— Elég! — kiáltotta a társam, elpusztíthatatlan fickó s körülnézett. — Te nyavalyás flótás. Inkább arra gondolnál, hogy az a sváb asszony, akit megkérdeztél az előbb, hogy jó úton járunk-e, becsapott. A fejemet teszem rá, hogy nem Siklós felé megyünk...

— Az lehetetlen, — dörmögtem. — A nép egyszerű gyermeke nem csaphatott be. Miért csapott volna be, mi?

— Barátom, nemzetiségi területen járunk. Dúl itt az irredenta. Akaszszanak föl, ha az a sváb Rézi, vagy Milimári be nem csapott!

— De mi oka lett volna rá? Mi?

— Magyarul kérdezted az utat. Nekem már az is gyanus volt, hogy a Milimári svábul felelt. Ha nem lett volna benne irredenta érzélem, magyarul válaszolt volna. Igaz?

Életrevaló társam gondolkozásában volt némi logika. S mert az egyik szőlőből éppen kibukkant egy asszony, valami szerszámmal a kezében, oda kiáltottam:

— Siklós iz noch vájt?

A néni megigazgatta fején a kék vászonkendőt s rikácsoló hangon vissza kiabált:

— Natirlich vájt! kén jo nach Pérement!

Hát a társamnak mégis igaza van. Beremend felé megyünk. Lám, amott már látszik is a cementgyár kéménye, ott messze, balfelől. Káromkodtam, szidtam a svábot, retteneteseket mondtam. Pajtásom cigarettát csavart, rágyújtott s nevetgélt. Hosszú derekát nekitámasztotta a kis híd karfájának s vidáman oktatott:

— Tudod, hogy háború van. Ilyenkor fennen lobognak a nemzeti érzések. Az a derék Milimári joggal haragudhatott, hogy nem az anyanyelvén szóltál hozzá. Nő, de most nyugodt lehetsz, hogy ez a másik Milimári nem csapott be. Jobbra kell mennünk. Fél óra múlva ott leszünk. Na, szedd a cókmókot.

Ismét nekivágtunk az országútnak. A nap lassan leszállt a látóhatár alá, csak vérvörös zászlói úsztak még sokáig az égen. Madarak röptek villámgyorsan, szinte menekülve az erdő felé, hogy idejében otthon lehessenek. Kihalt, néma volt a vidék. A felkerekedő esti szél fanyar őszi illatokat terített ránk.

Társam, Ferkó, füttyüreszni kezdett, én tovább káromoltam magamban a pimasz némbert, aki rossz irányba igazított bennünket, szegény vándorokat. Vágytam a pihenés, a vacsora után. Ferkó azzal biztatott, hogy nagynénje,

Erdélyi Helikon 1931. febr. 2. n.

105-112.

1932. febr.

111

KODOLÁNYI JÁNOS: FÚJD

akinek kávéháza, kocsmája van Gyűdön, tárt karokkal, meleg vacsorával és puha ágygal fogad bennünket ormánsági „tanulmányútunkon“.

— Remek asszony a nagynéném, — mesélte a társam. — Már nem fiatal, lehet úgy ötvenéves, egy kicsit mogorva, de az attól van, hogy özvegy. De remekül főz. Valóságos szanatóriumban leszünk az éjjel. Na, siessünk egy kicsit.

Hosszú gyaloglás után végre feltűnedezték Siklós villanylámpái s a homályból kibukkant a siklói vár. Megálltunk a dombon s lenéztünk az ígérlet földjére. Éppen szemben volt velünk az állomás, ívlámpák pislákolnak odalent s a perrónon kis játékmozdony szaladgált, szikraesőt és piros gőzt fújva, előre-hátra nagyszorgalmasan. Távolabb, mint fekete döglött hernyók, hentegettek a szerelvények. Néha ezüstös sípszót sodort felénk a szél.

Leereszkedtünk a dombról s csakhamar megérkeztünk az állomásra. Istenem, vidéki kis állomás, a kavicsok csikorogtak a cipőnk alatt, a lámpák halványan pislákolnak és derengő fényt szórtak a kopott, elhagyott épületekre, a kis mozdony hol beszaladt nagy garral-zörgéssel az állomás elé, hol megint kihátrált, mint a ganajtúró bogár, görgetvén maga előtt a kocsikat. Szép szál bakter futkosott zászlót lengetve a mozdony után, szájából síp lógott s élesen sípoltatott vele, mint a vonatost játszó kisgyermek. Néha fel is ugrott a mozdonyra, szinte ráragadt futtában... Mi leültünk egy padra és cigarettáztunk.

— Tizenegy felé indul a vonat Gyűdre, — mondta a társam. Addig kifűjjük magunkat. Ha az ember nagyon fáradtan ül vacsorához, nem tud eleget enni.

Kucsmás vasutiféle ember került elő az épület mögül. Szájában pipa. Lábán csizma. Megállt előttünk s foghegyről szólta:

— Mit várnak ett?

— A póstást várjuk, — mondta a társam szerényen s illedelmesen.

Az ember kivette szájából a pipát s ránkbámult.

— Miféle póstást?

— Hát aki az ezer dollárunkat hozná.

— Mi... mit? Ezör dollárt? Honnét?

— Hát Amerikából, no. Ezer dollárt várunk Amerikából. De lassan jön, mert háboruban vagyunk Amerikával. Nem érti? Elibe jöttünk, hogy hamarabb megkapjuk.

— Hogy a rosseb, de figurás gyerök maga! — nevetett a vasuti.

— Jó gyerek ő — mondtam én, — nem kell rá haragudni. Azért olyan figurás, mert szegény. Gyűdre akarunk menni, a vonatot várjuk.

— Ammá más.

Leült mellénk a padra s a háború felől kérdezősködött.

— Mikor lesz má vége, hallik-e. Mikor únik meg má a népök? Vége lesz-e karácsonyra? Mit hallani odabé a városba, igaz-e, hogy megvernek bennünket?

— Mondja, maga szegény ember? — kérdezte a társam.

A bácsi megint eltátotta a száját.

— Má honne vónék, a rosseb egye ki!

— Van-e családja?

— Van ám, négy.

— No, akkor magát megverik. Készüljön el rá, hogy megverik.

— Igaza van — bökkentette hosszú hallgatás után a bácsi. — Akár a

németség győz, akár a zentente, minket vernek meg, szegényöket. Itt is, ott is. Jófejű gyerekek maga, halli.

— No, flótás, erre elfújhatnál valamit a bácsi tiszteletére, — mondta nekem a társam.

Elővettem a fuvolámat, összeraktam s belefújtam. A kis mozdony is elmaradt valahol a Perron végén, az állomáson nem járt senki, az ívlámpa szeliden szórta a sáppadt, reszkető fényét, a nádasokban még kuruttyolgattak az őszi álmra készülő békák, illatos volt az éj, illatos és békés. A fuvola igen szépen szólt, nem vallottam vele szégyent. Sok régi nótát ismertem akkoriban, többet, mint ma, a városi élet kiveri az ember fejéből a dalt. A kucsmás ember pipázgatva hallgatta a bűgő nótákat, beledöntötte fejét a tenyerébe... Így fuvoláztam sokáig, egyre szebben fújtam, egyre biztosabban, sok minden járt az eszemben, sok szomorúság nyilalt belém, sok emlék, sok régi nap és óra. Gyerek voltam, édes volt a szomorúság és minduntalan felváltotta a vidám életöröm. A bús nótákra víg dalok következtek s megfigyeltem, hogy a kucsmás ember szinte önkéntelenül előre taszítja homlokán egy kissé a kucsmat.

Mikor már eleget gyönyörködöttünk s utána jól ki is gondolkoztuk magunkat, megkérdezte a kucsmás:

— Hát osztán kik maguk és honnét gyünnék?

Elmondtam, hogy diákok vagyunk, de rettenetesen utáljuk az iskolát, különben is van egy tanárunk, az oly disznó goromba, hogy még meg is pofozza az embert, legyalázza a sárga földig s ezért megszőktünk az iskolából. Most csavargunk egy darabig a megyében, azután visszamegyünk s meglátjuk, mi lesz. Az ilyen goromba frátert, mint amilyen a mi matematikatanárunk, ki kéne vinni a frontra, ott éppen verekedőket keresnek mostanság. S így tovább.

S feltámadt bennünk az iskolagyűlölet. Nem iskola az iskola, hanem kaszárnya. A tanárok őrmesterek. Mindenki utálja az iskolát, mégse tesznek ellene semmit. A szülők szeretik a gyermeküket s mégis bekényszerítik őket az iskolába. Iskolát még soha nem gyűjtöttek föl. Tanárt nem szűrtak le. Fel kéne lázítani az egész ifjúságot s olyan iskolát kéne csinálni, ahová szívesen megy az ember s ahol örömet dolgozik...

A kucsmás ember csak hallgatta csendes pöfékelés közben s megjegyezte:

— Hja, így faragik az urat... Maguk okosan tesszék, ha otthagyják az iskolát, osztán kigyünnék a faluba életöt tanulni. Az ám a tanulás...

Egyszer csak megkondult fejünk felett a jelzőharang. Úgy elmúlt az idő, hogy észre sem vettük.

— Jelöz má a gyűdi gyors! — mondta a kucsmás ember. — Na, jó útat, jó egészségöt. Szép vót a nóta.

Eltettem a flótát, társam ment jegyet váltani. Csakhamar szuszogva, rettenetesen zörögve és csikorogva, megérkezett a „gyors” s mi beszálltunk a bűdös, zsúfolt harmadosztályú kocsiba. Lámpa már akkoriban nem égett a kocsikban, mindössze az egyik ülés fölé ragasztott gyertya vetett pislákoló világot a kendős vénasszonyokra, a fehérbiklás menyecskékre, a csizmás parasztsókra, a feltornyozott kosarakra, batyukra, tarisznyákra. Rettenetes füst kóválygott a kocsiban. S duruzsoló, éneklő beszéd, vitatkozás, hortyogás zúgott. Egy szabadságos katona dühösen, kiabálva beszélte szörnyű kalandjait s az öregemberek, meg az asszonyok rémulten hallgatták.

1932. febr.

KODOLÁNYI JÁNOS: FÜJD

— Hogy a rosseb egye ki a bélit is annak, aki kitalálta a háborút! — visította egy menyecske.

— Majd föntámad egyszer a neép, osztán végét veti ennek a gyalázatoságnak, — szólalt meg mély, konduló hangon egy vénasszony, aki tiszta fehérbe volt öltözve, homlokát, állát lenkendő takarta, csak a fekete szeme világított mérhetetlen gyűlölettel.

— Én is mastanába gyöttem haza Kúláról, a tréntül, — mondta egy óriásbajuszú paraszt s hátralökte fején a koszlott katonasapkát, csizmájával belerugott a sáros, teleköpködött padlóba. — Derékiig jártunk a sárba, szegén lovaim majd belegebedtek, a tiszt úr meg korbáccsal ütött bennünket, osztán úgy szidott, gyalázott öreg, családos emböröket. Ehhh!

Behúzódtam Ferivel egy sarokba s onnét figyeltük s hallgattuk a kavargást. De mi az istennyilát szállítanak örökké ezek az asszonyok? A vonatokra alig lehet felmászni, mindenkin elül-hátul lóg a sok kosár, balyu, hátizsák, mint a teherhordó számaron. Viszik szegények a csomagokat a katonafiuknak, férjüknek, bátyjuknak... Mennyi szőke, jóillatú kenyér, mennyi kolbász, sonka, lúdhús dagadozik ezekben a rengeteg málhákban. Mennyi aggódás, szeretet, vágyakozás tömi degeszre a kosarat, tarisznyát. Szegény asszonynépl!

Nekünk mihamar le kellett szállnunk, mert megérkeztünk. Ott sötétlett előttünk a gyűdi hegy, alatta, mint ékszer, csillogott a kettőstornyú templom fehér épülete. Egyébként feneketlen sötétség köröskörül. A vonat eldohogott s mi ott álltunk az állomáson egyedül.

Nekivágtunk a falunak. Csak sejtettük a házsorokat, az utat, a fákat, ám a hegy feketén vált ki a feketeségből s a templom fehérén derengett. Egy kapu mellől halk sikoltással két alak ugrott el, egy asszony, meg egy orosz hadifogolynak látszó nagy szál férfi. Mikor távolabb jutottunk, hallottuk is a muszka lágy szláv szavait, amint csalogatja az asszonyt. Szegény menyecske, tán épen ma adott fel az urának jó elemózsiát, szép, szerelmes levelet s muszáj neki itt ölelkezni a muszkával a kapuban. Szegény muszka, az ő szeretője is tán éppen most ölelkezik valahol a Volga mellett egy magyar parasztemberrel. S közben szerelmes levelet küld Ivánnak, vagy Fjodor-nak, amelyeket a címzett vasárnaponként szomorúan olvas...

De hol az ördögben van Ferkó nagynénjének a kocsmája?

— Én már gyerekkorom óta nem voltam itt, — mondta Ferkó. — No, de a falú, látom, szép. — S körülnézett. — A házak tiszták. A nép boldog. Istenfélő, szerény, munkás, tekintélytisztelő... Mindezt látom. Csak a nagynéném kocsmáját nem látom sehhol.

— Egyáltalában van neked nagynénéd? — kérdeztem gyanakodva.

— Az egészen biztos. Nagynénje csak van az embernek... Gyerünk arrafelé, ahonnét zajt hallunk, biztos ott a kocma.

Megálltunk, hallgatóztunk. Valóban, valahonnét a hegy felől zümmögést, döngést, halk ricsajt hallottunk. Elindultunk a ricsaj felé. És a sok sötét, néma házacska között valóban fel is tünt egy hosszú ház, ahol égett a lámpa s ahonnét, mennél közelebb értünk, annál erőteljesebben zúgott a zürzavaros zaj, részeg kurjongatás, rekedt énekszó. Az uccára nyíló üveges ajtót belepte a pára, odabent a lámpafényben nagy tömeg kavargott. Be-nyitottunk. Áthatolhatatlan füstben egymás hegyén-hátán s kivétel nélkül ordítózva s egyszerre gajdolvá, rengeteg bosnyák katona kevergett, tolon-

gott, röhögött, énekelt, magyarázott, vitatkozott, ágált, kávézott, teázott, pálinkázott, ecetes uborkát evett, tolakodott, búsult, tán egy egész zászlóalj, egy egész ezred! Moccanni sem lehetett a teremben. Sa fülsiketítő láрма úgy zuhant rá az emberre, mintha balták szakadtak volna le a piszkos mennyezetről.

Úristen, ezeket kiszolgálni, ezektől a pénzt beszédni, itt ellenőrizni, itt egyáltalában lenni! Közvetlen előttünk póznahosszúságú bosnyák ágált, csontos ábrázatán széthasadt a szája, szélmalomkarjaival hadonászott, fején a piros fez bojtja úgy ficánkolt, mint a motolla, ülepéről mélyen lelógott a bosnyák nadrág. Nagynehezen átbújtunk a karjai alatt s megpróbáltuk elérni a hátsó ajtót, ahol Ferkó nagynénje megmenthetett bennünket. Közben levegő után kapkodtunk s a lábunkra is vigyáznunk kellett, hogy szét ne tapossák, mint a megkergült csorda patái.

Nekitasztva minden asztalnak, belelökve úgyszólván minden csészébe és pohárba, összepréselve, nyomorítva, tolvá, lökve, hátráltatva és megugrasztva, végre eljutottunk a konyhaajtóhoz. Bezuhantunk a konyhába. Ott még nagyobb volt a gőz, az irdatlan tűzhelyen kondérnagyságú lábasokban állt a feketekávé, a tej, a forralt bor, alkohol, kávé, fahéj és asszonyi izzadtság szaga töltötte meg a szűk helyiséget. A meszelt falakról csurgott a verejték. Ugyanúgy csurgott, mint arról a két nőszemélyről, aki a konyhában félőrülten rohagált. Az egyik nőszemély valóban hatalmas, testes hölgy volt, hasán duzzadt a feszes fehér kötény, keblei rengetege s rengők voltak. Amde nem látszott holmi keserű özvegynek, ötvenévesnek sem, inkább harmincötnek, piros-pozsgás volt, mint a cékla. Roppant termete ellenére is fűgén futkossott a konyhában, vagy ki s be a szüntelenül csapkodó ajtón. A másik nőszemély viszont vén volt és sovány, aggódó arccal sürgött-forgott s közben úgy lógatta a kezét, mint ülő nyúl szokta a mancsát. Erről a nőről lerítt, hogy sváb. Száraz ajkát összeszorította, mikor ránknézett. A másik nő is megállt s ránkbámult.

— Mi tetszik? — kurjantott ránk a testes hölgy.

— Mariska néni! — kiáltotta Ferkó gyengéden s lelkesen egyszerre.

— Micsoda Mariska néni? — bámult el a nő.

— Én vagyok a Ferkó, a maga unokaöccse, — mondta még lelkesebben Ferkó. — Régen láttam már Mariska nénit s mondok, meglátogatom. Ez itt a barátom. — S engem előretolt. — Nagy zenész...

— Én nem vagyok Mariska néni és nem ismerem semmiféle Ferkót, — mondta csodálkozva a nő.

— Lehetetlen, — erősködött egyre vidorabban Ferkó. — Maga a Mariska néni, akinek kocsmája van Gyúdon.

— Kocsmám van, Gyúdon is vagyok, de nem vagyok Mariska. Én Koháriné vagyok, — felelt büszkén, még jobban kidagadó mellel az ál Mariska néni.

Kezdttem magam rosszul érezni. Éjszaka van. Éhes vagyok, fáradt. A kocsmá tele van bosnyákokkal. A mennykő üssön a társamba. Rángatni kezdtem a kabátját:

— Gyerünk innen, te marha. Látod, hogy nem a nénéd.

— No, ha tagadja, hogy a néném, — kiáltotta ragyogó képpel a társam, — akkor sajnálom. Én ugyan szívesen fogadnám nénémnek az asszony-ságot, de ha maga nem akar öccsének fogadni...

KODOLÁNYI JÁNOS: FÚJD

S leült egy hokkerlire. A természetes asszony nevetésre fakadt.

— No, csak üljenek le. Ennivaló nincs, mindönt fölfaltak a csuesek. De csinálok rántottát. Treszka néni, főzzön tojást. Négyet. Adjon hozzá uborkát is.

— Hát egy kis forralt bor? — mondta neheztelően Ferkó.

— Azt is lehet, — kiáltotta vissza a hölgy s kirohant a tumultusba.

— Most már rendben van, — szólt a társam hidegen. — Van vacsora. Lesz ágy is. Csak hogyan fizetünk? Pénzre kéne szert tenni...

Én fojtott hangon szidtam Ferkót. Ez mégis hallatlan. Miből fizessünk? Itt fogják a kabátunkat. Kirúgnak. Tán meg is ver ez a hatalmas erejű asszony. Nyakamon a szégyen.

— Ha tudtam volna, hogy ilyen pimasz gazember vagy, dehogy indultam volna el, — nyögtem kínomban. S csikorgattam a fogamat s úgy néztem Ferkóra, mintha meg akarnám ölni.

Őt azonban mindez hidegen hagyta.

— Nem a néném, no, de nem tesz semmit. Először is eszünk. Azután te fuvolázni fogsz...

— Fuvolázni?!

— Fuvolázni, igen. Süket vagy? Fuvolázni, na! Itt ez a sok szerencsétlen bosnyák. Tele vannak kávéval, teával, borral. Keserű emberek. Maholnap viszik őket a frontra. Holmi irredenta érzések is vannak bennük, kíváncznak haza, a kecskékjükhöz. Na. Hát szóval, flótázni fogsz.

Furcsáltam a dolgot, de valami ráció pislákkolt a dologban. S minthogy a mérges Treszka elénktette az illatos rántottát, meg a fehér búzakenyeret, nem törődtem semmivel. Nekiestünk az ételnek.

Közben bejött a kövér asszony, csattogtak kezében a lábasok, ömlött a feketekávé, a forralt bor. Oriási tálcán sorakoztak a csészek, üvegek, poharak. Szegény nő leült egy percre és olyan gyönyörűséggel szemlélte az evésünket, hogy önkéntelenül mozgatta hozzá a száját. Friss, puha, jó szája volt az asszonynak.

— Borzasztó ez máma, — panaszkodott fújva. — Nem bírok ezzel a sok katonával. Mozogni sem lehet tőlük. S mennyi károm van, mennyi károm! Ki tudja ellenőrizni ezt a sok bosnyákot? Szegény uram bevonult, magam vagyok ezzel az asszonnyal...

Nagyot sóhajtott.

— Majd rend lesz itt mindjárt, — mondta nagyképpen s szemtelenül a társam. — Csak előbb eszünk egy kicsit!

A nő legyintett. Aztán megint felpattant s ide-oda futkosott, lehajolt s kilátszott vastag, gömbölyű lábikrája. Társam egy pillanatra abbahagyta az evést, jól megbámulta a nő lábszárát, aztán megbökött az asztal alatt s kacsintva elvigyorodott.

— Szégyeld magad, hiszen nagynénéd, — súgtam neki. Ő nevetett.

— Na — mondta aztán s ivott egyet, — gyerünk a flótával. Te vagy a művész, én vagyok a menedzsered, odakint tombol a tömeg, a profánnum vulgusz. Fel, cimborá, szedd a fuvolát. Költő vagy! Muzsikálj!

Oly fáradt voltam, annyira benn a kilátástalan pácban, hogy ösztönösen engedelmeskedtem a szuggeráló akaratnak. Előszedtem a flótát s összeillesztettem. Ki is próbáltam. Azután a nők nagy csodálkozása mellett Ferkó kiteszkolt az ajtón. Ott álltunk a pokoli füstben és zajban, kavargásban. Ferkó

192

KODOLÁNYI JÁNOS: FÚJD

pillanat alatt felugrott egy asztalra a poharak és csészék közé, felborzolta a haját s torkaszakadtából kiáltott:

— Csúti! Csúti! Nye povedáj! Ruhe! Hapták!

A bosnyákok csodálkozva bámultak ránk. Kiváncsi szemek szegeződtek ránk. Csend lett. Ferkó ekkor rám mutatott, aki ott álltam gyámoltalanul az asztalnál, kezemben a flótával.

— Tám je jedan muziker! — ordította tovább és széles gesztust kanyarított a karjával. — On znáty flótáty! Muzikken! Flóte spielen! Ruhe! Csúti! Azzal leugrott az asztalról s oldalba bökött.

— Most fújd, te marha, amíg csend van!

Félénken belefújtam a fuvolába. A mély hang szeliden s omlón szállt fel a sűrű füstben. A még itt-ott morajló hangok elnémultak. Feszült csend támadt.

— Héeej, Bog! — bődült el hátul a sarokban egy hang keservesen.

S ekkor teljes erőmből fújtam a flótát. Szép régi népdalt fújtam ki rajta, szemem könnybelábadt, mély sajnálkozás fogott el, amint ezeket a vad, sötét, hosszú, pirosfezes embereket láttam, a piros fezek olyanok voltak a fejükön, mint a vér. Véres volt a fejük... S a fuvola olyan lágyan s olyan tisztán s olyan szeliden bűgött, mint a vadgalamb. Templomi csendben szólt a hangszer, egy-egy katona leborult az asztalra s a válla megrándult. Valaki megpróbálta danolni a melódiát, amelyet nem is ismert, a többiek lehurrogtak. Egy-egy pohár csattanva esett az asztalra. S a konyhaajtóban megjelent az asszony, azt hitte, elrobogtak a katonák, fizetés nélkül. De látva a jeletet, lába meggyökerezett a küszöbön s csodálkozva bámult maga elé.

S én egyik dalt játszottam a másik után. Sort kerítettem olyan horvát és szerb nótákra is, amelyeket gyermekkoromban a Dráva mentén megtanultam. S egy-két orosz nótát is elfújtam, keserű, fájdalmas, lázadó katonadalokat és síró nótákat, amelyeket hadifoglyok csempésztek a fülembe bódító nyári, falusi éjszakákon, amikor elcsitult a munka, hazatértek a jószágok, elült az aranyszínű por s a fáradt hadifoglyok összeverődtek a kispadon s édesbús dalokat énekeltek...

Közben félszemmel láttam, hogy Ferkó előveszi sapkáját s körüljár a teremben. A katonák szó nélkül kinyitották erszényüket s hullajtották a sárgarézzel elfajzott nikkelpénzeket. Csörgött a pénz. A kövér hölgy pedig csendben rendet teremtett az asztalokon, kicserélte a poharakat, elszámolt, akivel kellett. Nagy-nagy békesség, szomorúság és tisztaság ömlött el a sáros, füstös, rettenetes hodályban. Egy katona hangosan sírt...

Múltak a percek, múltak a negyedórák. Fáradt voltam, tudóm zihált, le akartam tenni a flótát, de nem lehetett. Vagy az ál Mariska néni kérő szeme, vagy Ferkó kemény pillantása, vagy a katona áhíthatos, ártatlan kecskeszeme függött rajtam. Folytattam. Szédültem már, de folytattam. Fáj a torkom a maró füstben, szemem égett, forgott a fejem. De mintha a föld felett libegtem volna, testetlenül és súlytalanul, jó volt a fáradság, a rossz levegő, minden jó volt... Boldog voltam. S folytattam...

Késő éjjelre járt az idő, amikor az ajtóban megjelent egy óriási bosnyák őrmester és bömbölő hangon parancsokat osztogatott. Mindenki haptákba vágódott, a fuvola leszakadt a számról. A bakák szóltalanul szedték fegyvereiket, derékszíjjukat, fizettek, felhajtották maradék italukat. A mennykő hosszú

KODOLÁNYI JÁNOS: FÚJD

katona hozzám lépett, kezet nyújtott s úgy megszorította törékeny markomat, hogy kicsordult a könnyem boldog kínomban.

Visszavonultunk a konyhába. A természetes hölgy boldog volt. Mikor Ferkó fizetni akart az összekoldult pénzből, nem fogadta el.

— Adok, gyerekek, szállást is. Igaz, egy üres ágy van csak a szobába, szegény uramé, de elalhatnak benne. Ett a gyertya is. Feküdjének le...

— Na? — bökkent rám a társam; amikor a primitív paraszti szobába beléptünk s egyedül maradtunk a végre tiszta levegőben. — Na? Mit mondtam? Hazudtam?

— Hazudtál, de igazad volt, — mondtam én s lerogytam a toronymagas ágy puha szélére.

— Látod? Van pénz. Ettünk. Alsunk. A szobában van Mária-kép is. Ni, milyen szögletes gyűdi Márja! Nagyszerű.

Leült a gyertya mellé s kiborította a pénzt az asztalra. Szépen tornyocskákba rakta fajta szerint. Aztán megszámlolta. Nagyot rikkantott.

— Gazdagok vagyunk! Szerbusz! Jól fűjtad!

— De most felezzük meg a pénzt, — mondtam én vetkőzés közben.

— Nézd, te egy marha flótás vagy, — magyarázta komolyan Ferkó. — A pénzt vagy elvesztenéd, vagy elajándékozod, elköltenéd haszontalanságra. Több nagynéném meg nincs a környéken. Hát a pénz hadd legyen nálam.

— Jó, — mondtam félálomban s befeküdtem a fal mellé.

Még hallottam, hogy Ferkó is lekászolódik, bebújik, nagyot sóhajt. Aztán sötét lett, nagy, feneketlen sötétség. Majd megint világos volt s mintegy álmomban láttam egy vastag, hófehér nőszemélyt, akinek kalácsból volt a melle, a karja, a lábszára... Mozgolódást is hallottam, végül megint sötét lett s mintha koboldok suttoztak, vihogtak és csókolóztak volna a végtelen sötétségben. Édes, mély álomba merültem...

*

Mikor reggel felébredtem, társam nem volt a szobában. Ólmosan, nyálasan zuhogott a könyörtelen, gyalázatos, borzalmas őszi eső. A kis ablaktáblákon folyt a víz. Kint az ereszen csengett-bongott az esőlé. Először nem tudtam, hol vagyok, aztán megpillantottam a háromszögletű merev Mária-képet a falon, lassan eszembejutott minden s flótám is ott hevert az asztalon...

Társam ruhái sem voltak a szobában. Felkeltem, felöltöztem s kimentem a konyhába.

Ott ült a vastag hölgy s kedvesen köszöntött. A tűzhely szélén hatalmas bögre kávé melegedett.

— Ferkó hol van? — kérdeztem.

— Ferkó?

— Igen, a barátom.

— Ferkó? Ferkó elutazott. Tisztelteti magát s azt üzeni, majd az iskolában találkozunk. Ő most elmegy Drávacsepelre, van ott egy nagynénje, meg akarja látogatni...

— És... és a pénz?

— Nem mondott mást, — folytatta kedvesen az asszony. — Csak a nagynénjét. Kedves gyerekek a Ferkó. Úgyes gyerekek. Jó, hogy magik edegyüttek. No és mejen szépön tud maga pikulázni!

MÁCS LÁSZLÓ: VERSEK

Kinéztam az esőbe, kavargattam a kávémat. Itt ültem hát egyedül, egyedül a flótámmal, pénz nélkül, itt ebben a nyakigsár faluban, a hegy és a templom tövében s a kövér asszonyság tövében, itt ültem s kint csurgott, ömlött, zuhogott és egyhangúan muzsikált a könyörtelen őszi eső... Az állomás felé cuppogó léptekkel, hosszú sorban meneteltek a pirosfezes bosnyák katonák, köpenyükről csurgott az eső könnye.

KÉT EMBER

IRTA KODOLÁNY JÁNOS

Egyik, a nagymasszony, hetvenöt éves már és eltemette férjét, fia a harcteren elesett, lányát férjhez adta s elmondhatja magáról, hogy nem költi már semmi ehhez a szomorú árnyékvilághoz. Ha férfi lenne a nagymasszony és nem nő, bizvást így is lenne. Azonban Isten tudja hogyan, a nők még vénségükben is jobban ragaszkodnak az élethez, mint a férfiak fiatalágukban. A nagymasszony is utánanéz a kertnek, a baromfiaknak, főként a baromfiaknak, veszekszik a cseléddel és takarékoskodik. balzaci módon takarékoskodik! Miért? Kinek? Csak úgy l'art pour l'art. Miben találjon gyönyörűséget egy agg nő másban?

A nagymasszony már régen észrevette, „szemet szúrt“ neki, mint mondani szokta, hogy a tojásokat lopja valaki, gyanakodott is a szomszédra, egy szelíd magántisztviselőre. Isten tudja miért. Ki tudná megokolni egy öregmasszony gyanuit? Ki tudná nyomon követni a lélek titkait?

— Biztos vagyok bennel! Csak bízzatok rám! Kilopja a tyúkból a tojást!

Minden megnyugtató magyarázat hiábavaló. A szegény úriemberről nem mossa le senki, hogy titokban a nagymasszony tyúkjából kiveszi a tojást!

Egy nap az elveszettek hitt tojás megkerült. A nagymasszony cselédei, ismerősei diadalmaskodtak. Gúnyos mosolyokkal tárták elébe tévedéseit. De őt nem lehet kiközösíteni meggyőződéséből.

— Igen — mondta fagyos nyugalommal, — a gazember megtudta, hogy rájöttem a lopásokra s ma az ellopott tojást visszanyomta a tyúkba...

Takarékosság szobra, drága nagymasszony! Bár okulnának rajtad az unokáid, akik fiataláguk ellenére is nyugodtan veszni hagyják értékeiket!

A másik ember: komoly úr. Iparos. Dunakeszi sváb származás. Magyarul alig tud. A vendégekkel, akik borotválkoznak nála, félig magyarul, félig svábul beszél. Minden vendégről szigorúan blokkot ír és bejegyzí a fizetéseket.

Tudtam, hogy az üzlet gazdája az öregúr s amikor megborotvált s udvariasan letörölgette arcomról a púdert, szabályosan kiállította a blokkot. Lefizettem a borotválás díját s magamban örvendezve gondoltam a megtakarított borraivalóra. Mert az ember mindig szívesen takarít meg apró összegeket.

S látom, hogy az én emberem úgy néz rám az ajtóban, mint a vasvilla. Eszembe jut valami cinikus, rosszindulatú feltevés, hogy ez az ember a borraivalóért haragszik, amit a segéd kapna meg most, de nem akarok hinní az ösztönömnek. Mégis, megpróbálok, hátha az én emberem ez a komoly úr!

Hanyag mozdulattal kiveszek tíz fillért s odanyújtom neki. Legfeljebb bocsánatot kérek tőle: oppardon — mondom, — azt hittem, a segéd úrhoz van szerencsém. megbocsásson!

S ő udvariasan elvette a borraivalót s meghajolt s betette utánam az ajtót.

Ettől a balzaci figurától is tanuljunk? Mért ne? Az olasz, a francia így tesz. Sőt, akiről írtam: a komoly sváb magyar is...

Tolnai Világlapja
1932. febr. 17.
8. n. 18.

FURCSÁK AZ ASSZONYOK

Híre futamodott a városban, — de még a környéken is, — hogy egy boltban nagyon szép, csodálatosan fejlett tojást lehet venni igen olcsón. Az efféle hírek oly gyorsan kelnek szárnyra, mintha minden egyes tojásból láthatatlan hírmadár bújna ki és röppenne világga.

S nosza, megindult az asszonyok áramlása a bizonyos hely felé. A kereskedő majd megszakadt a munkában. Segédai izzadtak. A boltban hatalmas ládákban állt a rengeteg tojás, de bármekkoraak voltak is a ládák, minden mennyiség kevésnek bizonyult. Százával, sőt ezerével vették a tojásokat minden rendű és rangú népek. A budai hegyvidékből sváb asszonyok szálltak alá kosarakkal, a pestiek cekkerrel jelentek meg, a nagyságak cselédek kíséretében.

A tojás pedig közönséges, rendes, *meszben* ellett tyúktojás. Nincsen rajta semmi különös.

Megkérdelem a kereskedőt, mik a tapasztalatai.

— Igen érdekes, — meséli — hogy az asszonyok miért gyűlnek úgy erre a tojásra. Azt hiszik, hogy falusi tojás. *Csak annak van értéke, ami falusi.* Pedig tessék megnézni, — s a kezébe vesz egy tojást — nincs rajta semmi különös. *Meszszett tojás.* Ha lenne szemük, látnák. *Talán látják is, csak nem mondják.* Kell nekik az illuzió.

Nevet.

— Az üzlet titka, amellett, hogy olcsóbban adom a tojást, mint mások, igen egyszerű. *Nem forgácsba, hanem szalmába csomagoltatom a szállítmányt.* Eleinte forgácsba csomagolt tojás árultam. A kutyá-
nam sem kellett, uram! Mert az már nem *valóság!* Hát most úgy vigyázok, mint a szemem világára, nehogy forgács kerüljön a tojás közé. *Csak szalma! Csak szalma!* Még a segédemen is lóg néhány szalmaszál. Ez a reklám.

Csakugyan, a segédok ruhája tele van szalmával.

— No de miért jönnek ide a sváb asszonyok faluról, falusi tojásért? — kérdelem.

— Ezt a tojást *ők behozzák megint Pestre s mint falusi tojást adják el.* Így kerül vissza a *meszszett tojás* Budapestre. Figyjs el, uram, az asszonyoknál nincs mulatságosabb népség.

— S mi lesz azokkal a tojásokkal, amiket náluk tojnak a tyúkok?

— Hát, az volna a logikus, hogy *újt meg megeszik ők maguk.*

Nevet. A segédok vidáman rohagnának a boltban. A tolongásban alig lehet mozogni, ruhám tele van szalmával. Mintha engem is becsomagoltak volna, hogy mindenki lássa rajtam: nem pesti hűtőházból való vagyok!

Kodolányi János

Magyarország 1932. február 21. 42. 7. 6.

JANO TRAGÉDIAJA

IRTA
KODOLÁNYI JÁNOS

Már fölkelt a telihold s olyan misztikus tejfehér fény derengett a hatalmas vízlap fölött, mintha nem a Földön, hanem távoli, nem sejtett égitesten esobognának a hullámok. Alul végtelenség, fölül végtelenség és itt-ott csillagok, melyek sejtelmesen csillogtak a fehér fénykődben s remegtek a Duna mélységében. Köröskörül kék hegyek s a parti füzések fekete vonala. Minden kék, fehér és fekete. Ennek a három különös színnek ezerféle árnyalata, a sötétkék hegyek majdnem feketék, a világoskék égboltozat majdnem fehér, a fekete füzések majdnem sötétkékek, kék, misztikus kék minden és tág, mérhetetlen és esendes, sehol semmi hang, sehol semmi mozgás, még a szél se borzolgatta a víz tökéletes síkját, a hegyek sötét tömegel, a fák mozdulatlan zeg-zugai megtörtlen árnyékokban tükröződtek benne s még a tutaj se szántott nyomot rajta, együtt úszott az észrevétlenül mozgó eleven folyammal.

Janó a tutaj végében hevert a kormányvezető hosszú rúdjá mellett s két karját a feje alá hajtotta, úgy bámulta az eget. Nem volt izgága vérmérsékletű ember, lassan esőrgedeztek benne a gondolatok és érzelmek s nagyon szerette az ilyen őszl éjszakákat, mikor a tutaj észrevétlenül úszott, v. nullt lefelé a Dunán, szerette bámulgatni a tele hold fehér tányérját s a kis szerény csillagokat. Mintha az úristen ringatná hatalmas térdein, olyan békésnek, nyugodtnak érezte ilyenkor az életét, nem fájt semmi, nem zavarta semmi. Szent Dávid a Holdban a csend finom ezüsthúrjain hegedülgetett, esodálatosan szép és harmónikus volt a világ, az ő élete is olyan egyszerű, olyan világos és érthető! Nem volt sem körülötte, sem benne semmi zavar, semmi ellentét, semmi aggasztó... Mert titokzatos, hatalmas és kifürkészhetetlen volt ugyan Janó körül a világ, esendes szláv lelke megérezte a misztikusát, vallásos volt s az Isten jelenlétét érezte mindenütt, de éppen ezért szerette is a magányt, a csendet, a Dunát, a holdfényben némán álmódó hegyeket, a füzéseket a parton, ezt az egész végtelen síkságot, ezt a sokfelé kék dolgot és a kék suga-

ratat, a kék végtelenséget, az egész életet és azt, ami számára az életet jelentette: a tutajozást. Az Isten jelenléte vitt rendet, nyugalmat, értelmet ebbe a világba. És ez adta meg számára a bátorságot is, hogy az éjnek idején bolyongó gonosz szellemektől ne féljen, hanem két karját a feje alá hajlítva, órákon át bámulja az eget. Milyen holdog ember volt Janó!

Hosszú lenhaja, tömpe orra, ábrándos kék szeme olyan volt, mint millió más testvéré. Nem lehetett volna megkülönböztetni a többitől, ha együtt látja velük az ember. Olyan volt egészen, mint azok a társai, akikkel együtt indult el lefelé a Vágon s akik a másik két tutajjal elszakadtak tőle, előtte jártak vagy három-négy kilométerrel s már látni se lehetett őket, eltűntek a kanyarodóban Vác felé. Tán azok is hanyatt fekszenek a tutajon s nézik az eget, azok is a Markára gondolnak és a gyerekekre, akik ott maradtak messze a Vág mellett az erdők között. Janó bizony mindenben hasonlított azokhoz, még abban is, hogy nagyon kíváncsi volt a családja körébe, nagyon szerette volna fejét a kemény tarisznya helyett a Marka ölébe fektetni s elmondani neki csak úgy a pillantásával, hogy milyen nagy neki ez a víz, milyen kék az ég s milyen feketék a parti fák... Milyen sötétek a nagy hegyek s a mélységben hogy tükröződnek vissza, mintha oda is lenyúlának vagy mintha nem is a vizen, hanem a végtelen magasságban úszna a tutaj, alatta mélység, fölötte mélység... A gyerekek már alszanak bizonyosan, nem is képzelik, milyen messze jár az apjuk, milyen nagy vizen, milyen nehéz élete van s még csak úszni se tud, úgy száll tutajra... Isten őrizt őt ebben a szép világban!

Elővette a furulyát s lágy, méla nótákat tilinkózott rajta. Félkönyökére támaszkodott, ügyesen bligelette ujjait a hat lyukacsokán s a bús szláv dal álmodozón, vékony sfp hangon szállongott a víz fölött s a nagy tükrök még valami különös csengést adott ennek a sfp szónak, erősebbé és egyben lágyabbá tette, a hegyek visszaverték, mintha a világmindenségben elrejtőzött Isten felelgetett volna rá szeretettel. Janó már úgy érezte s áhítata csak növekedett. Édes ábrándozás között fújta a sípot.

Nem messze pedig jött a bécsi gyorshajó. Még alig lehetett ugyan hallani a dohogását, csak sejtini inkább, de a lámpája már csillogott, mint új csillag, amely nem olyan szelíd és nem olyan kedves, mint az égiek. Aztán már a lüktető dobogás is kivehetővé vált, erősödött, közeledett, a lámpa csillaga is megoszlott, megéledett, már látszott alatta a vízben tükröződő aranyos fényvonal is. És a gépek lüktető zaját már a habok sütergése is átszótt, finoman, mint a távoli eső zaja, de amint közelebb és közelebb nyomult a hajó vibráló teste, annál élesebb és erőteljesebb lett a sütergés. A gépek dobtak, a kettéválasztott víz megtört és sustorgott s a lámpák megszaporodva ring-

tak és villogtak a kék végtelenségben... Rohanva jött a hajó...

— Oh, Bog! — ugrott fel Janó a tutaj végében s kék szemén a rémület vonala kigyózott át. Erre nem is számított. A bécsi hajó. S hogy törtetett, hogy hasított a vizet, hogy törte meg a síma síkot s hogy kavargott alatta és körülötte a villanylámpák villogó raja! Hogy zuhogott a víz a lapátokon és hogy henteregtek a földült hullámok, hogy rohantak hánytorogva hatalmas ékben a part távoli fővényére s vetették ki magukat rá, mint roppant fekete kígyók s üzték egymást a nagy testű gép mögött...

Janó gyermekes szíve megdobbant a látványtól, még izmos markai rástülosodtak a kormányvezető rúdjára s nekivetették a víznek minden erejükkel... A tutaj ott úszott a folyó közepén s most ki kellett volna nyomni a part felé, hogy a hajó elmelessen... Janót kiverte a verejték egyetlen pillanat alatt, előbb még a Vág mellett, családja körében kalandozó kék szeme most csak a roppant testű szörnyeteget, a ragyogásban fürdő csodát látta, amint kegyetlenül rohant, rohant lefelé a kék vizen s hasította a főlészegülő habokat...

Talán még van segítség, ötlött át az agyán s kétségbeesett, gereses rángásokkal turkálta a vizet a tutaj farán. Talán észrevették idejében a tutaj közepén rúdon ringatózó kis lámpácskát s lassít a hajó, elhúz mellette. De baj volt, balról a vízimalom nagy kereke lapátolta lassan a vizet s forgott-forgott lassú mozgással. Itt a folyó keskenyebb volt emlalt a malom miatt, mert az is meglehetősen bent feküdt a vizen. Janó látta a hajt. Mindezt a furulyának köszönhetelte. Ha nem ábrándozik azzal az átkozott furulyával, ha nem sipolja tele a világot álmaival, semmi baj se lenne! Ha ehelyett arra gondol inkább, hogy itt nagy, géppel hajtott hajók rohannak a csöndes vizen, hajók, amelyeken nem ábrándoznak, amelyek szeltördelik a víz gyönyörű tükrét és sietnek, mindig sietnek, mert halaszthatatlan üzleti ügyek üzik azokat, akik rajta ülnek a villanyfényben...

Janó most már hiába okolta a furulyát. Még egy gereses mozdulattal nagyot hűzött a lapáton, aztán elvesztette az egyensúlyt s lecsúszva a megőrült szállákról belezuhant a feltűrt Duna végtelen kétségébe. A hajón talán nem is sejtették, hogy a tutaj gazdátlanul táncol a sűrűl után a Dunán. A haragos hullámok áthenteregtek rajta s harsogva rohantak a part fekete fűzfal alá. A ragyogó hajó pedig ment gyötzesen dohogva, zúgva s csakhamar ott vibrált a kis homokszigetek labirintusa mellett messze, messze, ahol a víz olyan volt, mint a tenger végtelensége. A malom forgott s a hold magasán függött fölötte. A tilinkó elmúlt s kialudt a rúdon himbálózó lámpa... Nem táncolt a síma tükrök fölött, amikor a hullámok végre nehezen megnyugodtak s a villogó villanyfény elmosódott a ködben.

Nem babonás

— Szívesen meghívnam vacsorára, ha nem zavarja az, hogy a tizenharmadik lesz az usztalnál.

— Oh kérem, nem tesz semmit, inkább majd kettő helyett eszem.

AZ ODOL, jellegzetes és egyedülálló hatékonyaságát mindenki megfigyelheti, aki azt használja. Az Odol a fogtisztítás után még örökig érezteti hatását. Az Odol tehát ezen sajátosság tartós hatása által órákon keresztül megakadályozza, illetve elnyomja a különböző erjedési és kórházi folyamatok szuvasztó, fogromboló hatásait.

Tolnai Világlapja 1932. márc. 2. 10. n. 10.
lásd 1924. nov. 1.

MULATÓ

Ugynóvezett előkelő hely Vidéki földbirtokosok, gyárosok, arisztokraták szokták látogatni. A parketten két pár táncol. Egy asztalnál jugoszláv társaság ül, a másiknál három német ember, a harmadiknál egy erdélyi földbirtokos két barátjával. Az első asztalnál tokajit isznak, a másodiknál likőrt, a harmadiknál feketekávékat. *Pezsőt egyiknél sem.*

Mindenki a másikat lesi, hogy hát megjött-e már a hangulata. *Hangulatot akar látni mindenki!* Kíváncsiságból. De senkinek sincs hangulata. A zenekar tangót játszik, a párok kígyózó mozgással táncolnak. Feketehajú kislány ül a sarokban a mamájával, nézi a táncot. A pincér elmondja, hogy ez a tizenöt éves szép kislány balottnövendék. Néha megjelenik a mamával és szakszerűen vizsgálja a táncosok mozgását. Csakugyan, olyan komolyan ül az asztal mellett, mintha iskolapadban ülne. Néha az anyjához hajol és súg neki valamit. Noteszkönyvecskét vesz elő, nagy gondosan ír bele valamit. Aztán bámul tovább. Pont tizenegy órakor a mama fizet és a széjfárású, karsú kislánnyal kimegy a mulatóból. Mennek haza aludni.

— Mennyi pezsgő fogyott ma? — kérdezzük a pincért.

— Ma még egyetlen üveg sem. *Két üveg tokajit bontottunk, üvegje két pengő. Megvásároltunk könnyű bor fogyott, az sem sok.*

Odaül hozzánk egy táncosnő. Az erdélyi földbirtokos már ismeri Temesvárról. A lány huszonkéves, de szép szeme sarkában pókhálófnom ráncok vannak,

az ajka fáradt, az arca néha, mikor úgy érzi, hogy nem figyelik: szomorú. Őszintén beszél, nincs miért hazudnia, hiszen a földbirtokos régi ismerőse, én pedig író vagyok, félig-meddig bransbéli, akit tégezni lehet s aki megérti őt és nem mond róla ítéletet. Nem válogatja meg a szavait. S feltáruul egy szomorú, vergődéses, keserű élet, élet, amelyben nincs semmi öröm.

— Nekem még jobb, mint nektek — fejezi be egyszerűen. — Én lefekszem reggel hatkor s felkelek este. Akkor felöltözöm, megvacsorázok s megyek dolgozni. *Nem látok a nappalból semmit.* Nem olvasok újságot. Nem tudom, mi van a parlamentben, azt sem tudom, ki a miniszterelnök. *De nektek látnotok kell mindent!*

Hajnali öt óra. Zárnak. *Józanok vagyunk.* Senki nem tört poharat, senki nem kurjongatott, senki nem verkedett. *Senki nem ivott pezsgőt.* A jugoszlávok üzletről vitatkoznak. A németek Hitler-ről. A főpincér pedig körüljár a teremben és a *gyufatartókból kiszedi a gyufát.* Takarékoskodik...

Kiszedi a megmaradt gyufát, hogy valaki el ne vigye, *kiszedi és besárja egy fiókba.*

Ez mindent megmond.

Kodolányi János.

*Meggyarország 1932.
márc. 10. 57.7.4.*

„Disztingvált úrnak kiadó”

Elbeszélés

Írta: KODOLÁNYI JÁNOS

Egy nyálás, nyúlós, őszti este Budapest egyik mellékucájába sovány, hosszúkabátú fiatalember fordult be. Tétova, fáradt léptekkel ment a gyalogjárón s minduntalan megállt, hogy szemügyre vegyen egy-egy cédulát a kapun. Ilyenkör súlyos, ázott bőröndjeit letette a síkos kövezetre, rövidlátók módján összecsipte a szemét, sőt még a tenyerével is beárnyékolta, hogy az uccai lámpák ne zavarják. De vizsgálódásaival nem volt megelégedve, mert minduntalan hangosan szólt:

— Hogy a fene enné meg!

Aztán felvette megint súlyos bőröndjeit és továbbcammogott.

A szűk, rosszkezdű kis uccában alig járt valaki. Esernyőjük alá húzódo, kajlabokájú asszonyok, felhajtott kabátgallérjuk mögé bújó munkásemberek, egy-egy siető, karcsúlábú leány, két lengőpajeszú ortodoxsidó kaftánban, nagyritkán egy autó, szanaszét freccsentve a vizet, mindössze ennyi volt a keskeny ucca forgalma. A távolabbi uccákból, a Körútról idehallatszott a villamosok állandó csengetése, az autók bűgása és túlkölése, a forgalom robogása, lárma. Itt azonban csak a lépések csettegetése hallatszott a vizes aszfalton.

A fiatalember megállt, eldögte a zsebkendőjét s letörölgette a homlokát. Nagyon fűjt. Első szempillantásra felismerhette benne mindenki a lakáskereső egyetemi hallgatót.

— Nem megyek tovább, — dünnyögte. — Inkább leülök a járda szélére.

De mégiscsak nekihezakodott újra a bőröndöknek és továbbment.

Végre egy alacsony, koszos, barátságatlan ház elé ért. A ház úgy guggolt a félhomályban, mint egy elaggott kofa. Kapuja cédulákkal volt teli-raggatva. A fiatalember megállt s végigböngészte a cédulákat.

»Itt egy szolid férfi gyűjteményes ágyat kaphat. I. 7. Az udvarban».

»Itt magányos nőnél csinos szoba kiadó. Fldszt. 3».

»Egy garandáltan tiszta szoba olcsón disztingvált úrnak kiadó I. 10».

Volt még más cédula is. Ilyenek:

»Eladó kevesett használt ágy matróccal olcsón Kilinka cipésznel».

»Eladó egy gramofon Király Ernő lemezeivel; távol együtt meghalgható hátul az udvarban, föld. I. Potomolcsó».

A fiatalember elszántan megragadta a bőröndöket s befordult a kapun.

A lépcsőházban nem égett világosság. A homályban látszott valami szürke lépcsőféle, a fiatalember ösztönösen felemelte a lábát, de kiderült, hogy a szürke sáv csak dísz. Majdnem orraesett. Viszont amikor felbátorodva továbbment, úgy belevágódott egy valóságos lépcsőfokba, hogy szinte elharapta a nyelvét. Most már óvatos volt. Gyufát vett elő, megnézte a rozoga, kacsgaringós lépcsőt, a görbe korlátot, aztán nekivágott a lépcsőnek. Sikerült feltornászni magát az első emeletre. Ott megint gyufát kellett gyújtania, hogy az ajtó fölé kitett számokat elolvashassa, mert a számtáblák barnák voltak s rajtuk a számok is barnák. Körülment a keskeny folyosón, végre kiderült, hogy a számozás a lépcsőnél kétirányban kezdődik, jobbra és balra. Oda ért tehát vissza, ahonnan elindult. Végre megtalálta a tízes számú ajtót.

Mire mindezt elintézte, olyan ideges, elkeseredett és fáradt lett, hogy legszívesebben a pusztá öklével törte volna be az idegen ajtót. A rozoga házban kis lakásokban zsúfolva, valószínűleg szegény emberek éltek. Itt harsány gyereksírás, ott zsírstergés, amott egy férfi monoton dörmögése, duruzsolása, máshol egy asszony visító, hisztérikus tereferéje hallatszott. Néhol már sötét volt, néhol meg sápadt villanylámpa égett, Hagymaszag, rongyszag, penészszag, bórszag, moslékszag, patkányszag, poloskaszag, szóval: Pest-szag terjengett az udvarban. Mindez vajmi barátságatlan volt. A fiatalember azonban megesküdött, hogy egy lépést sem megy tovább. Úgy tekintett le bőröndjeire, mint gályarab az evezőpadra.

Ismét gyufát gyújtott, mert az ajtó mögött sötét volt. Kereszte a csengőgombot. Meg is találta. Nyomkodni kezdte, de a csengő nem szólt. Dühösen nyaggatta, piszkálta, csiklandozta, bökdöste a gombot, hiába. A kis gomb végül megunt a bosszantó babrálást, mellyel megszólalásra akarták kényszeríteni, bennmaradt a lyukban s ki sem ugrott többet. Erre a fiatalember kocogni kezdett az ajtó üvegén.

Csend. A folyosó végében egy lány vasalót hintázott, a szikrák félköröket írtak a homályban. A lány vékony, kedves hangon dalolt:

— Meguntam magáát, a hazug szaváát, a hűtlen, bolondító, csalfa mosolyáát...

Újra kocogott, most már hangosabban. Várt. Ekkor odabent ajtót nyitottak, világosság derengett az előszobában s egy reszkető, félős, reszelős női hang kiszólt:

— Mi tétszik?

— A szoba miatt jöttem.

— Tessék csak várni. Rögtön.

Pusmogás, lépések kopogása. Most kinyílt az ajtó, de csak annyira, hogy egy sovány, hegyesorrú és ráncos női fej kikukkanthatott rajta. Vil-

Pesti Napló 1932.

évk. 13. 60. sz. 39.

1932. febr. 17

logó szürke szemek foszforeszkáltak az ajtórésben. A fiatalember bosszúsan megfogta a kilincset s be akart lépni. A vénasszony ijedten s görcsösen szorongatta a kilincs másik felét odabent.

— Kiadó a szoba? — szolt most már türelmetlenül a fiatalember.

— I... igen... nem tudom... persze...

— Hát akkor talán megnézhetem?

— I... igen... de, tetszik tudni, manapság fél az ember. Olyan mindenféle népek járnak, tetszik tudni, az ember nem vigyázhat eléggé... Tessék...

Végre odabent volt. A valószínűtlenül sovány, csontos, keshedt vénasszony élesen és szaporán pislogva nézte a fiatalembert, az pedig, bőröndjeivel a kezében, iparkodott udvariasan mosolyogni, hogy türelmetlenségét, bosszúságát s unalmát leplezze. A vénasszony, úgylátszik, meg volt elégedve a vizsgálattal, mert barátságosabb lett. Nyilván az nyugtatta meg, hogy a férfi bőröndökkel jelentkezett.

— Mára olyan világot élünk, kérem, hogy az ember sohasem tudhatja, — magyarázta szaporán. — Vannak népek, akik úgy elhagyták az Istent, hogy csak rabolnak, fosztogatnak, még ölnek is. Tetszett olvasni, máma is benne áll Az Est-ben, hogy egy trafikosnét leütöttek. Egy ilyen öregasszony, mint én, mit tehet kérem, ha beállít egy rabló? Még csak nem is védekezhet, kérem. Igaz?

— A szobát szeretném látni.

— Igen, a szobát. Azonnal. Szép nagy szoba, igazán szépen van berendezve és garantált tiszta. Nálunk nincs féreg, kérem. Aki eddig nálam lakott, az mind meg volt elégedve. De tessék csak mondani, hosszabb időre kell a szoba? Mert, ügyebár, azt nekem tudnom kell...

Rendkívüli kíváncsisággal meresztette előre sovány nyakát s vékony, vértelen ajka körül bizalomteljes mosoly játszadozott. A fiatalember valami visszataszítót érzett ebben a várakozásban, de azt hitte, a szobát csak néhány hétre adják ki s ez kellemetlen lett volna. Nem szeretett hurcolkodni. Gyorsan mondta:

— Kérem, ha nem lehet hosszabb időre, én akkor is kivesszem. Ha néhány hétről, esetleg hónapról van szó.

Ekkor az asszony megdöbbsent. Maga elé meredt, az arcán az elkeseredés grimasza futott át, összeszorította foghíjas állkapcsát, mellén a rojtos, faldozott kendőt szorosan összevonta és kapkodni kezdett a szavak után:

— Akkor talán... igen... mert ha csak rövid időre tetszik... Kérem, akkor inkább ne tessék kivenni, mert én... tetszik tudni, az az úr is, aki

itt lakott eddig, azt mondta, hogy marad és mégsem maradt... Én ezt nem szeretem. Én csak annak adom ki, tetszik érteni, aki marad. Mert vannak olyan népek, hogy az ember mindent megtesz nekik és mégis elmennek. Becsapják az embert. Aki legutóbb itt lakott, ilyen ember volt kérem. Becsapott.

— De asszonyom, — szabadkozott a fiatalember — én szívesen maradok akár egy évig is, ha jól érzem magam! Én nem akarok hurcolkodni! De azt hittem...

— Kérem szépen, vannak népek, akik csak azt nézik, hogyan lehetne egy szegény asszonyt becsapni, — vágott közbe szaporán az asszony. — Én olyannak nem adom. A szoba az enyim, én megválogatom, hogy kinek adjam. Azért tessék megígérni, hogy itt tetszik maradni.

— De még nem is láttam a szobát.

— Ó, kérem, a szobával meg lesz elégedve. Tiszta, meleg szoba, jó tágas. Csendes. És én mindent megteszek, hogy a lakó jól érezze magát. Vannak népek, akiknek semmi sem jó. Én olyannak nem is adnám. De amit a lakó kíván, azt én megteszem. Enrajtam nem múlik. Tessék csak bátran szólni. Csak abba nem mehetek bele, hogy kivége a szobát máma és két hét múlva elmegy. Az én szobám, kérem, bocsánat, nem átjáróház. Azért tessék megmondani.

— Ha a szoba megfelel és jól érzem magam benne, maradok.

— Meg fog felelni. Jól tetszik magát érezni. Csak aztán ne tessék becsapni, mint az az úr is, aki elsején elment. Hát tessék. Erre tessék.

Homályos előszobán botorkáltak végig, felaggatott ruhafélék, esernyők — volt vagy öt — és ládák között. A kopott falon néhány kitömött madár és egy-kei kisebb-nagyobb agacs függött. Bent a beszögellésben pedig egy sas lógott alá a mennyezetről kiterjesztett szárnyakkal s kítátott csőrrel, karmai között kitömött nyulat szorongatva. A vénasszony kinyitott egy szűk tapétaajtót, belépett s felcsavarta a villanyt. Szűk szobában voltak. A fiatalember azonnal letette holmiját, leült egy rozoga székre egy kerek kis asztal mellé s fáradtan körülnézett. Az asszony büszkén pillantott körül.

— Szép szoba, ugy-e? Azért a bérért, amit én kérek, sehol sem kap ilyen szobát. Tágas...

— No... elég szűk...

— Kérem, egy magányos úrnak nem is kell tágasabb. Az én szegény uram, amíg élt, nagyon szerette ezt a szobát. Tiszta...

— Kicsit kopott...

— Kérem, de tiszta! Nem is kopott, csak a

színe ilyen. Nappal egészen más. És hol lehet máma kapni egy garantált tiszta szobát? Kérem, máma olyan népek vannak, hogy mindenféle bűdös lyukakat kiadnak, csak azért, hogy pénzt kapjanak érte. Itt van a Hanákné a földszinten. Nálam nem így van. Ez egy tiszta, féregmentes, tágas, meleg szoba, kérem. Majd meg tetszik látni, milyen kevés fűtés kell ennek a szobának. Az uram is, szegény, azért szerette. Hányszor mondogatta, Isten nyugtassa szegényt: Mucikám, ilyen jó meleg kis szobát még nem láttam életemben... Pedig sokféle szobában megfordult legénykorában. Ügyvéd volt az uram...

— Igen.

— Ügyvéd, — folytatta büszkén, szaporán s leült a másik székre. A lámpa éles szögleteket festett vékony, ráncos képére, görnyedt alakjára. Szeme villogott, mintha belülről kigyujtották volna. Csapzott ősz haja lehullott csontos, alacsony homlokára. — Korán meghalt szegény, alig éltünk egymással három hónapig... Azóta özvegy vagyok...

Sóhajtott s élesen pillantott a fiatalemberre. — Azért mondom, kérem, ne tessék eltitkolni, hogy esetleg csak néhány hétről van szó. Csak tessék megmondani. Nos, tetszik a szoba? Megfelel ügyebár?

A fal mellett régi altdéutsch-ágy. Mellette sárgaréz éjjeliszekrény. Szemben ablak, rajta bordó függöny kétfelől. Homályos, aranykeretes tükör, a tükör keretébe felül régi pávatollat tűtek. Nagy fénykép fekete rámban, kipödrött bajszú, nyalka urat ábrázol, magas gallérral, hatalmas fekete nyakkendővel, felfelé fésült s kefeszerűen nyírt hajjal s oldalt enyhe pofaszakállal. A nagy fénykép körül kisebb fényképek sorakoztak kaeskarings keretekben. Aztán egy festett gyékénydísz függött még a falon, afféle japán dolog, teletűzdelve színes levelezőlapokkal. Nápoly, a füstölő Vezuv... Terek és paloták... A szörnű Bismarck-szobor. A tükör alatt kopott kis vasmosdó. Aztán a fámolygó kerek asztal, két szék, — amin most ültek — meg egy régi-régi szép, egyszerű szekrény. Ez volt a szobában.

— Nos, ügyebár szép szoba? Jaj, ezt a szobát nagyon szerették a lakók. Olyan barátságos. Ha valami tetszik, csak tessék szólni. És ügyebár, milyen szép az a levelezőlap tartó ott a tükör mellett? Azt a sok levelezőlapot mind én kaptam. Mert az uram, szegény, vélegénykorában külföldi úton is volt. látott az, kérem, mindent. A tüzhányót, meg Velencét, meg Berlint, még Párizsban is volt. Reppant ügyes, világlátott ember volt...

Lehajtotta a fejét és ismét nagyot sóhajtott.

— Talán uraságod is járt külföldön?

— Nem igen, — nyögte unottan a fiatalember.

— Bécsben voltam, meg, persze, Csehországban Zágrábban is... Majd ha elvégeztem a tanulmányaimat...

— És mit tetszik üzni, kérem?

— Orvosnövendék vagyok. Még két évem van. — A, igen, az nagyon szép, kérem, az orvosok azok egészen más népek, kérem. Egy orvos, kérem, az doktor, ügyebár. Szegény férjem is doktor volt. Doktor juris. Egy doktor, az egészen más, kérem. Hát szóval, tetszik maradni?

— Mi a bér?

— Ó, kérem, szót sem érdemel. Szegény özvegy vagyok, kérem, de nem azért adok ki szobát. És ön, mint doktor... Nekem az a fő, hogy a lakó be ne csapjon. Hogy maradjon meg. Ha kell valami, csak szóljon. Huszonöt pengő igazán nem sok ezért a szép, meleg szobáért.

Feszült várakozással, szinte rettegve nézett rá.

— Huszonöt... — ismételte a fiatalember.

— De, kérem, ha sokallani tetszik... Mondjuk, húsz. Orvosnövendék, bizonyosan szegény ember, szüksége van a pénzre... És nem azért, tetszik tudni... Csak be ne tessék csapni. Hát húsz?

— Rendben van, — egyezett bele a fiatalember. — Elővette pénztárcáját, alaposan összehajtogatott húszpengőt vett ki belőle. Kitétte az asztalra. Az öregasszony lassan elvette, forgatta, nézegette, öntudatlanul játszott vele s szeliden, békésen, megelégedetten mosolygott. Szinte túlvilági mosoly volt ez. Elöntötte ráncos képét, sugárzott csapzott haja körül. Majd lassan felállt és barátságosan folytatta:

— Most a húgommal lakom együtt. Ő nem ment férjhez, tetszik tudni. Ha valamire szüksége lenne, csak tessék szólni. Akár nekem, akár neki. De inkább nekem. Én adom ki a szobát, a lakás az enyém. Itt minden az enyém.

— Kérem. De még be sem mutatkoztam. — nevetett megkönnyebbülten a fiatalember, s felállt. — Puskás Lajos vagyok.

— Özvegy Klincsek né. Klincsek József né. Doktor Klincsek né. — sutlogta az öregasszony s odanyujtotta sovány, csontos, hideg kezét a fiatalembernek, de nem fogta meg. Csak éppen odanyujtotta félénken, mintha attól tartana, hogy elveszik tőle. S lecsütötte a szemét s a torkát kétszer is megköszöriülte.

— Akkor én most magára is hagyom doktor urat. Kérem, nem rokona ön Puskás államtitkárnak?

— Nem tudok róla, asszonyom.

— Egész bizonyosan rokona. Látszik, hogy ön a jobb népek közé tartozik. — Tétován megállt az ajtóban, keze a kilincsen nyugodott, kendőjét összefogta a mellén. — Törülköző van. Tiszta, kérem. Minden héten tisztát tetszik kapni. Nálam erre nagy súly van helyezve. Mosdóvíz van. Ivóvizet, poharat majd hozok. Igen. Hát csak tessék jólérezni magát. Hogy ne tessék elmenni tőlem. Jóéjszakát.

— Jóéjt kívánok.

Kiment. Aztán megint benyitott.

— Ha valami kell, csak tessék szólni.

— Igen.

(Folytatása következik.)

„Disztingvált úrnak kiadó”

Elbeszélés

Írta: **KODOLÁNYI JÁNOS**

— Gyere ide, az ölembe, kislány. — suttogta elszoruló torokkal Puskás.

A lány tétován felállt s minduntalan körülnézett. Karesú derekát kinyújtóztatta. Aztán hirtelen Puskás ölébe ült. Az hevesen csókolni kezdte, de érezte, hogy a hevessége csak álhevesség. Olgi hirtelen felkapta a fejét:

— Mondd, nem jöhet be az asszony? Istenem, ha így meglát...

— Nem, nem, kis bolond... ámbár...

— Akkor inkább legyünk rendesek.

Visszaült a helyére.

Nem szóltak semmit.

— Mik ezek itt? — suttogta végre a lány s a jegyzetekre mutatott.

— Anatómiai ízek. Hülyeség.

— Te! — mondta hirtelen. — Zárd be az ajtót.

Elvégre ahog jöged van.

A fiú keserűen mosolygott.

— Nincs kules. Nem lehet bezárni. Nem akar csináltatni a szipirtyó. De, úgylátszik, meghalt, vagy nincs is itthon, mert nem hallom a pusmogást.

— Én sem.

Fülették.

— Tudod mit? — ajánlotta a fiatalember. — Eloltjuk a lámpát, lefekszünk az ágyba s ha bejön, ráördítök, hogy alszom. Jó?

— Jó.

A fiú lábujjhegyen a kapcsolóhoz ment s lecsavarta. A sötétben csak az uccai lámpa derengő fénye világított. Sebeseen vetkőzni kezdtek s behújták az ágyba. Fejükre rántották a paplant, dobogó szívvel figyeltek. Csend volt körülöttük, átható, sístergő csend. Csak a villamosok csilingeltek távolról. Most egymáshoz simultak és csókolózni kezdtek. Néhány percig éledelegtek így, amikor mind a ketten egyidőben rájöttek, hogy valami baj van. Tehetetlenül feküdtek hanyatt egymás mellett s a mennyezetre bámultak. Olgi hirtelen felült.

— Te, ez nem jól van így... Mintha lépéseket hallottam volna.

Feszülten figyeltek. Nem hallatszott semmi nosz.

Olgi a fiút, a fiú Olgit akarta felgyújtani, de hamarosan kiderült, hogy egyiknek sincs tüze. Szomorúan, kétségbeesve fordultak el ismét egymástól s lifkon, csirázva, érthetetlen harag bűjt ki belőlük egymás iránt.

— Ez mégis csak piszok hely! — csattant fel a lány. — Híven vacak odukba még lakni!

— Tudod jól, hogy szívesebben laknék a Dunapalotában! — replikázott sértődötten Puskás. — Mit hányod a szememre, hogy szegény vagyok?

— Jaj, némes, némes! — nyalogta elszoruló torokkal Olgi s öklével a paplant csapkodta, ficánkolt, fészkelődött, végül nagyot sóhajtott s megmerevedett mint egy szobor. — Pszt! — suttogta aztán s felült. — Valaki jön...

Megropant egy bútor. Mind a ketten megremültek, felültek s az ajtóra bámultak. Szívük a torkukban vert. Halántéjuk liktetett. Hosszas, megfeszített figyelem után ellanyhult a rémület bennük s megkönnyebbülten felsóhajtottak.

— Legjobb lenne felkelni, felöltözni és átélni az anyagot, — kockáztatta meg tétován Puskás.

— Jó. — felelte a lány, érezhető örömmel. — Egyis vége mára a murinak.

Csendesen felkeltek s szótlanul felvették ruháikat. Aztán felesavarták a villanyt s szépen elaludtak az asztalhoz. Olgi pápaszemét tett az orrára.

— Így, ha bejönne a vénasszony, csak egy tudóst találna. — mondta.

De hiába, amilyen vidáman s boldogan ment máskor a tanulás, amilyen akadálytalanul s könnyedén referáltak máskor a vágy szünetében, olyan idegesek voltak most. Egyikük sem figyelt, mind a ketten kismuszítottak, csalódottnak, megállóznak érezték magukat.

— Hiába, nem megy. — mondák végül szinte egyszerre s torkuk összeszorult a tehetetlen keserűségtől.

— Én elmegyek, fiam. — jelentette ki Olgica, levette pápaszemét, megkereste a kalapját, készülőjét, íves ajkát összeszorította látszott, hogy mégtön sírvafakad, amint kilép az uccára. — Vége mindennek. Ha ebben az oduban maradsz, én szakítok veled. Elvégre mindig csak tűrjék, mindig csak tűrjék, mert nincs pénz? Ha fel nem morogsz és máshová nem költözöl, nem ismerlek többet. Tudd meg, tudd meg!

Gyermekesen toppantott a lábával.

— Nézd csak, nézd csak, én igazán... Ó, hogy az Isten verje meg! — dadogta Puskás és ennél okosabbat nem tudott mondani. — Na, vedd le a babátodat... maradj még... majd megnyugszol... Nincsen semmi baj...

— Miért maradjak. Úgysem ér már az egész semmi!

— Olgica!

— Jó, jó... Vedd tudomásul, hogy ebbe az undok házba én többet be nem teszem a lábamat. Vedd tudomásul! Most pedig szervusz. Erre az ajtóra!

Puskás megdöbbenve látta, hogy Olgi már elfelejtette megcsókolni is. Nem szólt. Megrövedve, lázadóva, Olgica iránt mély gyűlöletet érezve

Pesti Napló 1932. márc. 20. 65. sz. 40.

ment ki vele, bezárta utána az ajtót s csak mikor ismét a szobájában volt, ütött bele a szívébe valami szűrő nyílalás.

— Most felmondok. Holnap elmegyek. Dögöljetek meg! — dörmögte iszonyú dühvel. Járkált a szobában, cigarettázott s azon törte a fejét, hogy mit mondjon. Egész testében megvertnek érezte magát.

— Ez mégis sok, — fogja majd mondani. — Azonnal megyek. Itt nem lehet élni. Maga boszorkány. Maga megöli az életet, a jókedvet, a munkát, az álmot, a szerelmet, maga körül mindent! Vegye tudomásul. Elmegyek!

Ezt fogja mondani.

Hallgatózott. Majd elszántan feltépte az ajtót, három lépéssel a másik szobánál termett és kopogtatás nélkül berontott.

Csend és derengő világosság fogadta. Két uccai ablakon át csordogált be a szelíd lámpafény s a csipkés üvegajtón át kihullott az előszobába is. Puskás megtorpant a dohosillatú szobában. Figyelt.

— Jóestét! — mondta hangosan.

Nem felelt senki.

— Jóestét, jóestét! — kiabálta egymásután. S nem felelt senki. A vénasszonyok szobája üres volt.

Puskás álla leesett. Furesa csalódással ballagott vissza a szobájába s egy székre vetette magát. Egyedül volt. Olgica elment. Itt volt, illatos, meleg teste az ágyban feküdt mellette, még érzik talán a vánkoson a haja illata. S a lakásban nem volt senki. Oklével verte a homlokát.

Dühösen lefeküdt s mély, nehéz álomba zuhant. Félfüllel hallotta, hogy valaki motoszkál a lakásban, zörög a kulcs, elkezdődik a sustorgás-pusmogás. Fejére húzta a paplant s nagyot sóhajtott.

— Holnap mégis elmegyek, — dadogta félálomban.

Reggel úgy öltözött, mint a forradalmár, akit titkos ítélet végrehajtásával bíztak meg. Tekintete zordon volt, homloka ráncos, ajka szigorú. Mikon felöltözött, előhúzta bőröndjeit és kapkodva pakolni kezdett. A ruhák, könyvek össze-vissza repültek a bőröndökbe. Mikor minden bent volt, nem lehetett lezárni a bőröndök tetejét. Beleállt tehát a cókókba és szépen letaposta az egésztestet, mint ahogy falusi asszonyok tapossák a horodba gyömöszölt káposztát. Majd rátérdelt a bőröndre és bezárta. Nagyot fújt, beletürt a hajába.

Na, most...

Felvette a kabátját, zsebbedugta a sapkáját, megragadta bőröndjeit s kilépett a szobából. Bekopogott a másik ajtón.

— Tessék! — hangzott alázatosan, boldogan Klincsekné hangja.

Puskás belépett. A rozszant bútorokkal megtömött szobában az ablak mellett ült Klincsekné és harisnyát stoppolt. A kályha mellett régi karoszékekben ült a hűg és egy katolikus hitbuzgalmi folyóiratot böngészett, drótkeretes pápaszemmel az orrán. Mind a ketten meglepetve néztek Puskásra.

— Jónapot, drága doktor úr, — örvendezett Klincsekné s letéve a stoppolást, tisztelettel felállt. A vénkisasszony féloldalról nézett rá s biccentett.

— Tessék leülni, kérem. Tessék parancsolni, kérem. Eppen mondtam is, hogy még be sem tetstett hozzánk jönni, kérem, pedig mink nem vagyunk olyan népek. Tessék helyetfoglalni.

— Köszönöm, — nyelt egyet Puskás és elvörösödött a homloka. — Csak azért jöttem... azt akarom mondani...

— Talán a kulcs végett, kérem?

— Nem, kérem. Csak azért, mert... Én azonnal távozom.

Dermedt csend támadt erre. Klincsekné sápadtan nézte Puskást. Ajka reszketett.

— Hogy... hogy, kérem?

— Úgy, kérem, hogy én elmegyek. Felmondok...

— Fel... tetszik... De hát az Istenért... Hiszen én... Én mindent...

— Igen, tudom. Ön mindent megtett, — hardarta gyorsan a fiatalember s nem is figyelt arra, amit mondott. — De hát én ezt nem bírom. Én úgy járok itten, mint akinek felvágják a hasát. Én a belsőmet mutogatom itt és önök beleváznak a belsőmbe... Ezt nem bírom, nem bírom! Ebbe beledöglöm! — kiáltotta hadonászva. — Ezt az ellenőrzést, leselkedést, gondolatolvasást nem bírom. Elmegyek, punktum.

Végre! Végre kiadta, ami benne volt. Fellélekzett s egészen hidegen figyelte a két nőt.

Klincsekné az asztalnak dőlt s rámeredt Puskásra. Ajka hangtalanul rángott. Feje előrebukott. Aztán rekedten sikoltott egyet, az ablakhoz rehint s feltépte. Húga még rémültebb sikítással utánavevete magát s megragadta a szoknyáját.

— Te örült! Te örült! Megöled magad! — kiabálta eszeveszetten.

Puskás egy ugrással mellettük termett s izmos kezével megragadta s félrepöndörítette a vénasszonyt. Erre az egyszerűen összerogyott, mintha láthatatlan késsel elmetszették volna az inait. Tenverei közé fogta a fejét s a padlóba verte. És kiabált, sikoltozott.

— Elmegy! Ez is elmegy! Mindenkinek elhagy!

Ha tudtam volna, ha tudtam volna. Jaj nekem, jaj nekem! Meg akarok halni, meg akarok halni, meg akarok meghalni!

Ohítya ért, s néhány koponyája kopogott a padlón. Puskás tetetelenül nézte, a vénkisasszony pedig sűnyl, gyűlöletes pillantásokat vetve nézett rá a kámbóba a vénasszonyt.

— Hadd menjen, itt vagyok én... Itt vagyok én... No csak, no csak... Pihenj meg, itt vagyok én. — ezt ismételte dörmögő, kérlelő s erőszakosságot leplező hangon.

A vénasszony felült, körülnézett, aztán térdencsúszva közeledett Puskáshoz. Átölelte a lábait, könnyben úszó arcát felemelte hozzá. Haja csapzottan lógott a homlokába, sovány, kék pamutharisnyába bujtatott lábikrája szánalmasan bújt ki a szoknya alól, kendője a padlón úszott.

— Doktor úr, édes, egyetlen, drága doktor úr... Ne menjen el... Ne hagyjon el... Engem mindenki elhagy... Szegény asszony vagyok, senkim sincs... Az uram is meghalt... Maradjon akár ingyen, nem bánom... Mindent megteszek önnek... Esküszöm, esküszöm, esküszöm...

S rángatózó ajka ötször is elismételte az esküt. Puskás megdöbbenve, irtózva, rettegve nézte. Megpróbálta kiszabadítani magát a görcsös karok közül. De ez csak a legnagyobb erőfeszítéssel sikerült. Akkor fejérecsapta a sikkáját s kirohant a szobából. Csak egy érzése volt most: menekülni. El innen. El, minél messzebb. Megszabadulni a terrortól, leselkedéstől, örülettől.

Mikor az előszobaajtót becsapta, vijjogva harsant utána a vénasszony rikácsolása:

— Becsapott! A gazember, becsapott! Becsapott ez is!

Puskás kirohant a lépcsőn s még az uccán is lélekszakadva sietett a sarokig. Ott letette a bőrdöket s zsebkendőjével megtörölte a homlokát. Mélyet szívott a szabad ucca hűvös levegőjéből.

Töprengve nézett vissza arra a néhány napra, amit a koszos házban töltött s nem értett az egészről semmit. Csak annyit tudott, hogy a kriptából kilépett s előtte kavargó a szabad, eleven élet.

(VÉGE.)

A NAZARÉNU

Kodolányi János

A nazarénus olyan gyenge volt, láza annyira fűtötte, hogy alig tudott menni. Egy pillanatig tanácstalanul állt egy helyben, nem tudta, merre menjen most már, ami a háta mögött volt, az végképp és örökre lezárult mindenestől, előtte pedig ott várakozott a biztos halál, ismeretlen, de immár nem borzalmas alakjában. Gyöngye lábai mégis elindultak, ment a faluvég felé, ki a szülőhelyből, ahol annyira fölösleges volt az ő erőtlenség, púpos alakja és érthetetlen papolása. Ahogy ment, néha-néha elővette a köhögés, ilyenkor forogott vele a napfényes ucca, szemét könny, homlokát veríték öntötte el s a kiköpött vért mohón itta fel a vérivő föld. Aztán lassan tovább ballagott, mellén összehúzta a vékony kabátját és sóhajtott.

— Csak mielőbb megnyugodhatnék a te kezeidben — mondta suttogva önmagának. S a halál, mint jóleső, boldog nyugalom tűnt fel most előtte, a végtelen zsidbasztó fáradtságban. Egy pillanatra keserűséget érzett a lelke mélyén azok iránt, akik kiverték az útszélre, de akkor megpillantotta a

kutyájukat, aki boldog futással szaladt utána s körülugrálta. Erre felülkerekedett benne a jóság, mosolyogva viszatért, szeretettel simogatta meg a fekete lompos kutyát s csöndesen beszélt hozzá:

— Hát csak utánam gyütté, Buksikám... Te csak mégis szeretsz engőm... Eregy szépen vissza, osztán emlékezz meg rólam... Eregy hát...

De, ahogy tovább ment, a kutya csak követte s barna szemével föl-fölpislogott rá.

Egy kerítéstelen udvaron át lement a kertek felé. A ház régi, kopott talpas ház volt, az öreg szép szüle háza, udvarát felverte a gyom, istállója, színje bedől, a zsuptetőt verébbad húzta szét, egyike volt a pusztuló, kiveszett ormánsági fészeknek. Miközben Nagy János áthaladt a kihalt udvaron, eszébe jutottak gyermekkori emlékei és gondolatai a kivesző családookról, az a megmagyarázhatatlan szomorúság, ami kis kora óta elfogta, valahányszor ilyen házakat látott, most is ránehezedett a lelkére s szeme elsötétült. A szüntelen nyomába kullogó fekete kutyához for-

dult s gondolatait megint csak kiöntötte előtte:

— Így van-e, Buksi kutyám — szólt rekedten, — mahónap ilyen ház lesz a mi házunk is... nem lesz mér ugatni, bíza...

Egy-egy szót vetve a kutyának, fáradtan, leroskadni akarón ment lefelé, ahol a fák sárga koronái aranylottak.

— Nem bánom, mer én tiszta vagyok... Engőm nem érhet most má baj, csak az örök verradat öröme... Mindön jó van, Buksi kutyám, anyámat megrékatom egy kicsit... apám majd elfeled... A község peg... örömmel megyők ki belüle... A falu bolondja...

A kertek alá értek. Messze el lehetett látni a fatörzsek között, a nap bágyadtan sütött át a kopaszodó ágakon. Alma- és barackfák sárga-piros lombjai ragyogtak köröskörül, az ágak között gyümölcs mosolygott s a szél egy-egy mozdulására szelíd keringéssel hullottak a fonnyadt falevelek. Már beköltözött néhány cinke meg ökörszem, ezek finom zörgések közepette ugráltak a bokrokban. Ellenben egy kimagasló diófa csupasz felső ágait kavargó varjúcsapat lepte meg, szinte feketedett tőlük a fa, amint verekedve, káromgva ültek rá és lebbentek fel néha róla.

Sárga levélréteg fűdte a gyepet is. Olyan puha lépés esett rajta, mint a szőnyegen. Nagy János lassú lépései még jobban meglassúdtak, a csend, melyet csak a levél zörgése, a varjak káromgása s olykor-olykor a saját köhögése zavart csupán, a bágyadt őszi napfény szelíd melege a sárga és piros színek sok-sok változata nyugodt, megbékélt álmodozásba ringatta. Mintha nem is azokon a nyomokon járna, melyeket magányos szemlélődései, elmélkedései alkalmával gyakran elkese- redve, lázongva és gyűlölködve tapasztott. Egynek érezte most magát mindennel, jót-rosszat átölelő szeretet töltötte el, így, közvetlenül a kikerülhetetlen halál előtt nagy öröm nyugalma szállta meg s mély, barna szemében a boldogság könnye ragyogott.

— Falu bolondja... mégis én vagyok a boldog... — mondta a kutyának, de az már nem törődött a kiáradó szavakkal, elcsatangolt a jól ismert helyen és vidáman kapart egy vakondok-fészket.

A kert végébe ért, a faluszélén elhúzó dülőútra. Teljesen kifáradt. Roskadozva ment az ősi, hatalmas, kidőlt tölgyfához, ahol azelőtt is nagyon szeretett üldögelni csendes, forró nyári napokon. Az óriási törzs mohleperten,

ÖRÖM

AZ EMBER ELETE,
HA RENDES AZ EMESZTÉSE

ARTIN AZ ENYHE, BIZTOS ÉS
OLCSÓ HASHAJTÓ

ágak nélkül hevert a gazos partszélén, szilánkos tövén még most is meglát- szolt a villámcsapás üszkös nyoma. A beteg legény kimerülve vergődött át a gazon s lassan, nyögve leült a fade- rékra. Most megint elfogta a köhögés, rázta, mintha a tüdejét akarta volna kiszakítani mindenestől, a vér ellepte keskeny ajkát, halántékán és térdére nyomott kezein vastagra feszültek az erek. Szédült és szeretett volna lefe- küdni, tiszta ágyba, csendesen és örökre. Egy pillanatra eszébe jutott az anyja, látta, amint alacsony, gömbölyű alakja ide-oda surran a szobában s fehér biklája ütemesen veri meztelen lábikráit. Olyan jól esett volna most, ha megsimogatja homlokát, megkér- dezi, hogy nehéz-e a halál. Aztán fárad- tan, pihegve nézett végig a földeken. Jobbról a keresztalakban elterülő falu túlsó vége látszott, aransárga és láng- vörös gyümölcsfák közül kifehérelt egy-egy pítvar oszlopa. Messze az or- szágút húzódott szürkén, szántások, száraz, letördelt kukoricasorok válta- koztak egymással, balról a Nyároskert zöld gyepéblája mosolygott s a hosz- szú nyárfák hervadt levelei lelkendez- tek a suttogó szélben. Mélységes csend, vasárnap déli elhagyottság borult az ősz haldoklásában sápadó vidékre. A nap szeliden, gyengéd melegséggel szórta sugarait a beteg legény görnyedő alakjára, meztelen fejére. Két karjával lassan-lassan a kidőlt fa szilánkos tus- kójára borult, szemére álom szállt s a csendben és magányban kimerülten el- aludt...

A nap erősen nyugovóra hajolt már, hosszúra nőttek a szétszórt vadkörte és őserdőkől ittmaradt tölgyfák. Bá- gyadt rézvörös sávok húzódtak át a földeken, messze halványan kéklettek a szlavón hegyek. Harapós őszi szél suhant át a kukorica és burgonyatáb- lákon, végig megkavarta a kertek sárga fakoronáit, megzörgette a málna- és ribizlibokrokat. A varjak fekete falkák- ban rekedt károgaással vonultak át a lájon. Esteledett.

A nazarénus lassan bontakozott ki a kábult álomból. Megmerevült tagjai erőtllenül nyújtóztak. Eleinte nem tudta, hol van, aztán eszébe jutott minden, arcát felemelte s ekkor látta, hogy nincs egyedül. A fatörzsön Mári ült maga alá húzott telt lábikrákkal, fe- kete kendőben didergő vállakkal, hal- ványkék áttört kebel takarta lenvászon bikláját, nagyrozás vasárnapi selyem- köténye kivirult az esti napfényben. Mikor felébredt, a lány feléje fordította tágszemű, szabályos barna arcát. Egy- másra néztek s Mári csak nagynehezen tudta megdöbbenését elnyomni, ahogy a legény nagy, égő szemeit, beesett ar- cát látta. A kissé hajlott orr most olyan ridegen és komoran emelkedett ki a meghúzódtott arcvonások közül, hogy szinte félelmetes volt. S a mosoly is, mely a lány láttára szelíden csillant meg vértelen, keskeny ajka szögletei- ben, a legény utolsó örömét adta híriül.

— Hát te meg itt vagy? — mosoly-

gott a nazarénus. — Együttél bú- csúzni, he?

— Mér nem mégy má haza, János? Hideg van ede kívü. Ergye. — Aggó- dott érte Mária s könyörögve unszolta a szemével.

Ő legyintett.

— Maj haza mék. Mast igön jól ér- zöm magamat, mint aki úgy megköny- nyebbütem. A köhögés se bánti úgy a mejjemet... Tán ehös is vagyok... De azér csak maraggyunk ett, nem igön tok menni... Meg nem is aka- rok...

Nagyon gyengének látszott és dider- gett. Összehúzta sovány nyakán a ka- hátot, elrövedezett messze-messze a szeme s a rézvörös napfény megcsil- lámoltot sima, fekete haján.

Mária aggódva tette kezét a karjára. — Ergye — könyörgött, — ne ké- sértsd az Istent. Nem is kellött vóna kigyünnöd mamá! Igön beteg vagy te ahon, hogy ett üdögéj. Gyüjj hát maj én segítök...

Föllált, derekát kiegyenesítette, ringó csipőjéről szélesen hullott alá a térdig- érő halványkék-virágos kebel. Megsi- mította sötétlila, pirosrózsás selyem- kötényét.

— Üjj le — mondta a nazarénus csendesen s csak nehéz erőlködéssél, zihálva tudott lélekzetet venni, hangja teljesen elszíntelenült. — Még szeret- nek neköd egyet-mást mondani... Üjj le...

Mári leült. Szétbontotta fekete ber- liner kendőjét. Jánosra akarta teríteni.

— Hát legalább ezt... Osztán maj csak érdeed gyün anyád...

— Hadd — mosolygott a legény, — neköm nem kee sömmi... Ha gyün- nek, ha nem, az má nem számos... Lá, még a kutya is elhagyott...

Egy darabig hallgatagon gondolko- zott, aztán fakó szavai lassan hullani kezdtek megint.

— Azt akarom mondani, hogy megne feledközz arú, amit hallottá tülem. Nem tuttam elmondani min- dönt, mer magam se régön tom, amit tok. Hogy ez az élet csak véka, amék el akari rejteni a velágósságot... de a vékát nekünk magunknak kee fére- állétani... Megemléközzé, hogy az Úr te benned lakozik és te vagy az út, igazság és az élet... Ojan legyön a te életöd, hogy el ne rejthesse benne az Urat és ojan legyön a te halálod, mint a találkozás innepje...

Megpihent. A lány figyelmesen, mély komolysággal nyitotta rá kék szemeit s elmerült a legény ragyogó barna szemének mindjobban felgyülő fanatikus tűzébe.

— Sok rosszat mondanak rád az embörök — folytatta megint János, — kikövezzék az utadat, tuskés a nyelvük és megverte őket a pénz vaksága... de te azért szeresd őket... Megemlé- közzé állam, engöm gyerkőc koromtú üttek-dobtak, de mast mégis meglát- tam őket és nincs gyűlölet bennem erántik. Mer a halálba a zelsők utósók lesznek, az utósók meg elsők...

1932. márc. 16. 195

Mit várunk egy jó fogpéptől?

Azt, hogy pótolja a fogorvost? Nem! Aki fogain olyan jelen- ségeket észlel, amelyek nem normálisak, siessen minél előbb a fogorvoshoz.

A jó fogpépnek csak egy feladata van: hogy fogainak szép fehérségét megőrizze.

Ezt a feladatot az ODOLO fogpép a legideálisabb módon teljesíti.

Köhögés tört rá, a vér kiserkedt a száján, de nem is vett már róla tudomást. Önkéntelen, megszokott mozdulattal törölte száját a kabát ujjába, arcára ismét kiült a mélység s boldogság nyugalma, szeme égett, ahogy végighordozta az alkonyat színeiben úszó tájon.

Mindketten elmerengtek a vidék esti szépségén. Sokáig nagy-nagy, csend vette körül őket, csak a varjak károgtak ritkuló csapatokban. Mári akkor is a messzeségbe bámult, amikor Nagy János ismét megszólalt:

— És én mamá utójára nézöm a velágot... Hánszor szerettem vóna, ha nem kéne ett hanni. De mamá látom a mulandóságot...

Csak most rezzent össze a lány arra, amit János mondott.

— Nem kee neköd így beszélni! — kiáltott fel szomorúan. — Meggyógyész te még! Nem nyugoszol te meg ejen hama!

János mosolyogva legyintett. Nagyon gyöngé volt, alig tudta tartani magát a fatörzsön. de boldog nyugalma szelíden ömlött el rajta.

— Mária, minek a hazugság neköm? Ojan jó érzöm magamat, ojan könnyű a testöm, vidám a lelköm... Nem mondom, van azér, amit sajnálok — mondta egy kis szomorúsággal és szemét a lány szabályos arcára vetette. Szeme sarkában egy könnyesepp csillogott, átszellemült sovány vonásain lobogott az elragadtatás. Mári csak nézte, nézte ezt az embert s nem tudta elhinni, hogy talán mire a nap lemegy, hidegen, némán és mozdulatlanul fog fekédni az avaron. Mégis csak tovább vigasztalta:

— Látod, János, én tudtam, ki vagy, én megértöttelek... én mindég hitöt teszők rád mindönki előtt...

— Igaz, igaz... — felelte kínos köhögését legyűrve. — Igaz. Te igön-igön jó vótál hozzám. Lehet, hogy tán csak szánakoztá rajtam. Csak szépeáni akar- tad az életömet. Te tudod, te dógod...

— Nem, nem! — vágott közbe heve- sen a szomorú lány. — Ne beszéj ejenti! Én tegöd...

A teavásárlás bizalom kérdése

TEÁT vásároljunk MEINL-NÉL

Ott mindenki megkapja ízlésének megfelelő keveréket. Meinl a teaszaküzlet, melynek számos keveréke közül mind-egyik elismerten elsőrangú.

— Jó, jó. A te dógod mennyire értőtted meg az életömet... Én... Én... köszönöm a jóságodat... Tán ha nem leszök, lassán-lassán kimen a fejedbü... — Nem, nem! Sase men kil

Kezét János karjára tette, kék szemét előntötte a könny. Fogadkozása hevesen tört elő a lelkéből.

— Sase feledöm el... Mindég eszömbbe leszök! Fönverágozom a srodat...

János mosolygott. Szemét fáradtan lehúnyta s nehezen emelte meg a kezét.

— A hóttakat temessék el a hóttak — suttogta fakó hangon.

Szóltalanul ültek sokáig. Mária összefogott kezeit a térde közé szorította, szomorúan nézte maga előtt a füvet. Arcát lágyan világította meg a hanyatló nap. Hímizett papucsán egy hosszú bronzhátú bogár mászott fűgén, a nyárból itt maradt késői hírmondó. János pedig lehúnyt szemmel, mozdulatlanul ült, mint a szobor. Majd rettenetes köhögés rohanta meg. Színté szinté elfulladt bele. Meggörnyedt, vonaglott, verejtek és könny úszott sovány, kipirult arcán, csapzott fekete

haja a homlokába hullott, csontos kezeit görcsösen szorította a térdére. A határba pedig lassan-lassan sötétlila ködsávok ereszkedtek, a nap fénye elfakult, óriási barna szörnyetegekké nőttek a fák s az elhagyatott földek siváran színtelenedtek bele az alkonnyalba.

— Fektesse le — mondta halkán s megtörölte véres száját. — Így a földre ni, osztán hadd vessem a hátamat a göcsnek...

Mári felugrott, emelte a nehéz testét. Betakargatta kendőjével s leült mellé a földre. Formás lábszárai kilátszottak a bikla alól, egyik térde gömbölyűen mosolygott az avar között. Dédelgető szomorúságában nem vette észre. Lágyan törölgette János homlokát, riadt szeme aggódva leste a kimerült arcot.

— Hogy jobb? Hogy tegyelek, he? Így jó lesz? — kérdezgette szüntelenül.

János bólintott. Félig feküdt, félig ült, hátát a faderékhoz támasztotta, beesett melle sípolt és zihált. Csontos jobbkezevel legyintett, kinyitotta a szemét s belebámult a ködök mögé már félig leereszkedett napba.

A lány szája vonaglott, kék szemét újra meg újra előntötte a könny, végigfolyt szabályos barna arcán, feje lecsuklott, egész testét rázta a mélységes, keserű zokogás. Most látta Jánost igazán a maga valóságában, most szerette volna megtartani az élet számára, a maga számára, hogy becéző gondoskodással vehesse körül, óvja és melengetse, hallgassa a szavait. Mindezt érezte, de nem tudta volna szavakba foglalni. Csak ráborult, fejét odaszorította annak hegyes és kemény térdreire és zokogott keservesen.

A nazarénus lassan nyitotta ki szemét, arcát csodálkozva fordította a zokogó lány felé. Tág szemmel nézte egy darabig, hideg kezén érezte a lefolyó meleg könnyeket, térdén az odanyomott puha arcot. Látta a sírástól megmegrázkódó lány izmos derekát, a fehér bikla alól kibújt formás lábszárát, haja vastagbarna fonatban kigyózott végig a hátán s lekonyult a gyepre. Sokáig nézte így felülről, mozdulatlanul. Forróság öntötte el a belsejét, mélységes ragaszkodás fogta el egyetlen barátja iránt s torkát összeszorította valami.

— Mária! — mondta rekedten s balkezét a lány fejére tette. — Mária! Te sírsz...

Mári nem válaszolt. Most már hangosan tört fel a zokogása, görcsösen fogta át meleg karjaival a legény térdét s a csukló sírás ijesztő komorsággal verte fel a csendes határt.

— Mária! — szólt megint elfogódva Nagy János. — Ne sírgyá, Mária...

— János!... János... — tört fel a lányból kétségbeesetten. — János!...

Ismét némaság terült rájuk. A nazarénus előrehajtott arccal nézte Márit, szomorúság és szeretet tükröződött rajta, balkeze önkéntelenül simogatta a lány puha, síma haját s nem tudott

szólni. A nap lehanyatlott, csak lila és rézvörös ködsávok maradtak utána, hűvös szél sepegt végig a földeken és a kertén, a Nyáros-kert magas nyárfái zúgtak. Nagy folt varjú vonult rendetlen csapatban a rezula felé. S a hangos zokogás vergődött tovább.

Végre megint megszólalt János. — Mária, ne réjj... Ergye haza szépön... Haggyá engöm mast ett. Az én sorsom az, hogy ett érgyön a halál egyedü egymagamba.

— Nem! Nem! — kiáltott fel Mária. — Nem hallak! Nem hallak ett!...

— Az én sorsom ez, ne tedd mássá — folytatta halkán. — Haggyá ett. Én nem félok... Erős vagyok!... Erős vagyok... — ismételte makacsul s körülnézett a tájon. A hogy a nap lement, egyszerre sivar, rideg és pusztá lett a vidék, a köd kezdett leereszkedni és gonoszul süvöltött a szél a kopaszodó faágak között.

— Mit hagyok én ett? — susogta hosszabb hallgatás után s tovább simogatta a lány fejét. — Sömmit. Kilépek a börtönből... és elmarad tülem a rabság... Levetöm a betegséget... a lázt, a mocskot, az üldöztetést, az értelenséget... nem leszök botránykú a botránykóznak... könnyüd ez neköm.

Az est lassan és hidegen ereszkedett rájuk. János meg-megszakította szavait, mély szemére szomorúság borult néha. A lány zokogott tovább és nem nézett rá.

— Nem vótak barátaim, nem vót testvéröm... Nem vót szeretöm, györökim nincsenek... Ami az embört edehúzi, nem vót meg neköm az életbe. Nem csókot meg sönki sose... Sönkié se vótam, te sírsz csak Mária, te se engöm síratol... magader sírsz...

Most fölemelte Mária könnyben úszó arcát, az est homályában csillogó kék szeme kétségbeesetten kereste János

LIBATOLL

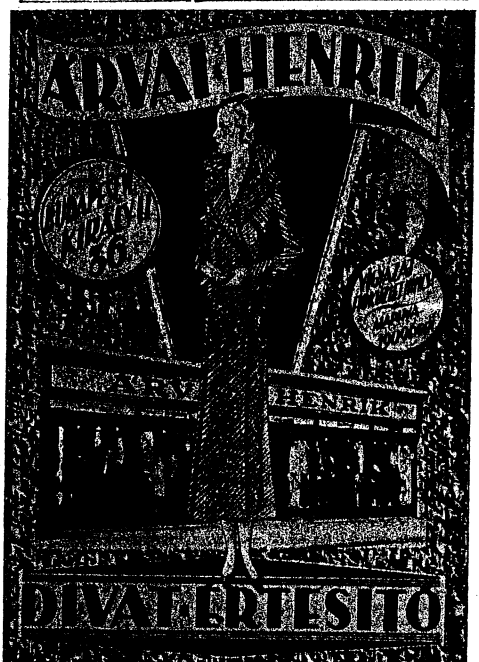
fehér fosztatlan 80 millé c
villiblatoll hófehér P 1.50
ahogy a libáról lejön, pe-
helyel P 3.— kilója

SACHSEL ÉS FIA, Budapest, VII, Dob uca 3.
Fosztott tollak is nagyon olcsón! 5 kg.-tól póstán küldünk. Külföldre is szállítunk bérmentve, vámmentesen!

Uj kenyérkereset!

Egy olyan irodalmi termék terjesztésére keresünk intelligens férfit vagy nőt, mely a család minden tagjának szüksége. Kellő szorgalom mellett évekre szóló kenyeret talál, mert könnyen megkeresheti a 2—300 pengőt havonta. Az egyetlen kellék a szorgalom. A saját helységében is maradhat és éveken át talál ott munkát.

Reflektánsok küldjék be ajánlatukat a kor, foglalkozás és eddigi működés pontos megjelölésével e lap kiadóhivatalához, „Ujdonság” jelige alatt.

Kérje díjmentesen ARVAI HENRIK
Budapest, VI. ker., Király uca 36
legújabb tavaszi divatértésítőjét

szemét. A szók szakadozottan csuklottak fel lelkéből.

— János!... János!... — tördelte. — Te nem halsz meg... Nem igaz, te nem halsz meg! Tégöd nem tesznek a földbe!... Kigyússz még ede máskor is! Beszélj neköm a szeretetről, meg az életről!... kigyússz ede hozzám, beszélj a fákat meg az állatokat!... János! Jánoskám!... Ne haggyál ett engöm!...

Újra a legény térdére fektette arcát, izmos karcsú teste vonaglott, a könyvek átnedvesítették a legény pantallóját. Az döbbsent csodálkozással nézte. Torkában ismét érezte a forróságot. Kezét levette a lány fejéről s csak most tudta meg, hogy rajta volt. Hirtelen megcsapta a síma haj illata, fájdalmasan metszett a lelkébe, egyszerre érezte, hogy a térdén puha asszonyarc fekszik, asszony dereka vonaglik előtte s a formás, izmos, kedves láb, az avar között asszonyláb, a Mária lába. Asszonyírárs vergődik a csendben, őt siratja Máté Mária... A forróság elöntötte egész belsejét, mintha új életre pezsdült volna a vére. „Márika! Márika!” — csendült fel a lelke mélyén s csodálatosan megrendült egész valójában. Ismeretlen érzés volt ez, erősen, fájdalommal, de mégis jólesően markolta át a lelkét. Mikor ismét a síró lányra nézett, mintha nem is az előbbi lányt látta volna. Lassan-lassan valami új távolság merült fel Mária alakja mögött, szava, mozdulata, pillantása, hangja új tartalmat és színt nyert, amit eddig nem vett észre. Főlényes erőt érzett magában, felülről, végtelen szeretettel és gyöngédséggel nézte a lány kedves alakját, ereiből eltűnt a közeledő halál dermedtsége, nem volt most púpos, beteg és esendő... Kezét lassan, akaratlanul, a vakmerőség remegő tudatában tette ismét a puha fejére.

— Márika! Márika! — mondta halkan, de nem tudott mást mondani, ebben érezte gondolatai egyedül érthető és megfelelő kifejezési formáját. — Márika!...

Ekkor hirtelen lecsapott rá a betegség tudata. Köhintett néhányat, kabátja ujját végighúzta a száján s érezte rajta a vért. Összerázkódott, riadtan bámult maga elé, mint akinek az arcába csaptak. Kezei elzsibbadtak, a szél dermedtően metszett rajta végig.

Márika! — szólt rekedten. — Mi lesz most má?...

— Nem haasz meg, János, nem haasz meg — sírt föl hozzá a lány s arca reményt és lemondást tükrözött egyszerre. — En nem engedlek, János, nem hallak. Haza segítélk... Magam főzők dialevélfördöt... Apólak éjjelnappal... Összemennyünk lakni, nem ütnek-dobnak eztán... Nem verhet ki sönki a kert alá... Jó lesz? Úgy-e jó lesz, he? Meggyógyósz te még, meglátod... Osztán együtt legyünk és szeressünk egymást!... Úgy-e, János, Jánoskám?!... Úgy-e? Szójj má.

Majd, hogy a nazarénus dermedten, sötét arccal bámult még most is maga

elé, tovább siránkozott, beszélt és könyörgött.

— Jaj, mér is nem marattá otthon! Mér is nem tuttunk má elébb összeke-rülni!... Mér nem töröttem veled má eddig! Jaj Istenöm, Istenöm, nem lenné ett mamá ni... Ki lesz má ezután, ha te nem leszöl? Há lesz a te szemöd, ha béhunod? Gyüjj, én segítök, ameny-nyünk haza...

Föllállt, János hóna alá nyúlt, emelte volna, de a legény meg se mozdult, csak szomorúan legyintett egyet s nézte, nézte a lányt, mintha most látná először s magával akarná vinni emlékiül az útra. Nézte sima gesztenyeszín haját, könnyes kék szemét, lehajtott hosszúkás arcát nézte és remegő finom száját simogatta a szemével, alásíklott a lábaira s hízmzett papucsáról ismét visszatért a szeme... Most nagyon megnézte a lányt. Hidegüül kezét a térdére nyugtatta s így nézte csendben. Eszébe jutott a nővére, látta, amint dühös mozdulattal a sarokba vágja aranyláncát s úgy érezte, hogy jó lenne a világ minden aranyát erre a jó, erre a szép, erre a szerető lányra akasztani... Barna nyakára láncot, kerek csuklóira karperecet, rövid ujjára gyűrűt, puha hajára csillogó fejéket s ő odaaggatná mind, amit erős karjával szerezne, amit a búzáért kapna... De lélekzete elakadt, dermesztő fagy simította végig a testét, feje le akart esni, szemei előtt kétszeres homály, a kettős esthomály takarta el a könnyesarcú lányt. Kezét ökölbe szorította, föl-emelte fejét s világosan látta, mindennek a végét.

Elhomályosodtak a rótszínű ködsá-vok, elnémultak a varjak, hideg est borult a tájra. Zúgtak a jegenyék a szélben. Falevelek zörögtek köröskörül. S Nagy Jánost siváran vette körül az ismeretlen halál előérzete s a nyár, az élet, a tájak, a serény munka ezer látott, eleven színes emléke, az örökre eltűnő szerelem melegsége. Mária sok alakban, amint ül a törzsön és elmerengő szemmel figyel, amint jön a gyümölcsfák alatti és színes kötényén vibrál az árnyék és napfény, amint kerek fateknőből baromfit etet a kút

1932. márc. 16. 192

Hálószoba - az ebédlőben!

Nappal: hoverső!
Este: 2 ágy!

Ara matracokkal 130.— P
matracok nélkül 64.— P

HAIDEKKER kerítés és acélbátorgyár
Budapest, Üllői út 49/21. Flók: VIII, Fiumei út 3

mellett, kényeret szel az asztalnál, fehér emlőjéből gyermeket szoptat... És aztán látta maga előtt sírni keservesen és gyámoltalanul s hallotta a szavát:

— János! Ne haggyál ett, János! Jaj, Istenöm, segíts meg hát, ne vedd magadon!...

De a nazarénus hátrahajtott a fejét a fatörzsre s a sötétülőt eget nézte. Arcán vonaglott a belső tusakodás, elnyúló testén a megállni nem tudó élet.

— Istenöm — mondta halkan s levegő után nyitogatta a száját, — de nehéz a te köröszöd.

Majd minden erejét összeszedve, föl-emelte a fejét, ökölbe gyűrte karjait, térdét felhúzta s nagy kiáltásra nyitotta a száját, de csak rekedt hörgés szakadt ki belőle.

— Éni akarok!... Éni akarok!... — tördelte halkan, feje hátraesett, szemei az égre szegeződtek, karja, lábszára elernyed, melle nem mozdult többé, meghalt.

Köröskörül besötétedett a tájék, ködös derengésben úsztak a földek és fűjt a szél. A fák zúgásában elvegyült Mária csukló sírása, alakja egy sötét foltnak látszott, amint a fatörzsön ülve lefogta a halott üveges szemét.

A LEGJOBB DÉLUTÁNI LAP AZ ESTI KURIR, a modern újságírás csodája, mely minden nap hű tükrét adja a világ bármely táján történt eseményeknek. Nagy elterjedtsége bizonyítja közkedveltségét. Érdekes, lüktető riportokban számol be mindenről.

SPORT

megerőltető, testi vagy szellemi munka a szokottnál erősebben veszi igénybe a szervezetet. Az elhasznált erőt gyorsan pótolni kell! Nincs erre alkalmasabb mód, mint a gazdag vitamintartalmú

ARNEA
TÁPSZER

fogyasztása, mely vérképző, idegerősítő, csontfejllesztő

1 doboz ára P 1.20

MEGNYITÓ BESZÉD
KODOLÁNYI JÁNOS SZERZŐI ESTJÉN

Fiatalabb írógenerációnk egyik legtehetségesebb, legkiválóbb és legharcosabb egyéniségének, Kodolányi Jánosnak szerzői estjén az ember önkéntelen arra gondol, hogy az irodalmi fronton hadiállapot van.

Kodolányit, ahhoz képest, milyen fiatal, nagyon régen ismerem, oly régen, hogy szinte elvesznek az első nyomok. De ezalatt az idő alatt sohasem találkoztam vele, hogy a szemei tűzben ne égtek volna, hogy a szavai izzóan ne pattogtak volna, mint a gépfegyver kemény kattogása. Csodálatos tűz van benne, az örökkégyő tűz szikrája élteti, s ez a szikra éget és perzsel és sokszor magával ragad. Egy különös embertípus, a társadalmi keresztút harcosa, aki ha a múltba néz, a konzervatív üszkös gerendákra figyelmeztet, ha a jövőbe néz, a rosszul ácsolt oszlopokra szeret mutatni.

Mindenesetre az az író, aki nem nyugszik meg sem a múltban, sem a jövőben. Hogyan is nyugodna meg, mikor ebben az életben nem láthat a kortárs mást, csak azt a zürzavart, amit itt hagytak nemzedékek, s amit újabb zürzavarral torlasztanak fel az újak.

Az én generációm volt az utolsó, akik egy régi, ma már teljesen elavulásra és megszüntetésre ítélt, de a maga idejében sziklaszilárd világépületet láttunk. Jönni fog egy generáció majd, amely megint egy egészen kiépített s szintén, bár nem végleges, de önálló szilárdságban létező társadalomban fog megnyugodni. A mai középfokon élő generációk csak nyomorult vergődésről vagy lelkes szándékokról tehetnek tanúságot, ha világuk képét megmutatják.

Nem tudom, a három közül melyiknek jobb s melyiknek rosszabb, mert az embert nem a külső állapotok nyugtatják meg, hanem a belső lelki berendezettsége.

Erre a belső boldogságérzésre soha nagyobb szüksége senkinek nem volt, mint a mai fiatal írónak. Ha belőlről le nem csendesedik és meg nem nyugszik, kívülről ugyanis semmi a világon meg nem csendesíti és le nem csillapítja. Akinek megvan arra a képessége, hogy saját lelki harmóniáját kivetíti a világra, az ma is megélhet: de aki a valóságos, az objektív világtól

Mónicz Zsigmond leveleiből.
Bp. 1960. Akadémiai Kiadó 243-247.
Dátum: 1932. márc. 19.

várja, hogy megnyugtató hatást tegyen rá, annak bizony szomorú napjai vannak.

Mert mi van itt körülöttünk ma?

Írónak nem volna rossz világ, mert nagyon érdekes és nagyon változatos. Ha az embert meg akarod ismerni, ne menj a gazdagokhoz és a nyugalomban élőkhez, mert azoknál kikövült és megmerevült lelkeket találsz. Eredj a bajok közt vergődőkhöz. Menj a harcban kavargókhoz. Csak harcban ismerni meg az embert: ilyenkor mindenki megmutatja, mi lakik benne. Senki sem bírja titkolni jelleme fonákját, kifelé viselik azt, mint a juhász a bundát. Van most mit nézni, látni, megfigyelni. Van mit szenvedélyesen szeretni s még több, amit szenvedélyesen támadni lehet.

Írónak, a szemlélőnek, a megfigyelőnek gazdag teret ad a mai élet: de mit ad az embernek, aki élni akar? Annak az embernek, aki mestersége szerint, lelki berendezettsége, hajlamai és vágyai és égi rendeltetése folytán író lett: de azért ember maradt, aki valóban emberi módon akar itt megélni.

Semmit, aminek örülni lehetne.

Örülni? . . . Ugyan minek tud ma egy író? Minek örüljünk? Annak, hogy nem írhatjuk meg azt, amit szeretnénk? Vagy annak, hogy ha mégis megírjuk ezt a mérsékelt valamit, amit írunk, akkor azt nem nyomtatják ki? S ha mégis valamit kinyomtatnak, a közönség, a maga tengernyi baja és nyomorúsága mellett nem figyel rá?

Annak örüljünk, hogy nem szabad belekiáltani a visszhangba, s ha belekiáltunk, nincs visszhang?

Örüljünk annak, hogy éljük ezt az életet, amit nem lehet életnek tekinteni? Örüljünk annak, hogy a múltban nincs öröm s a jövőben nincs remény?

Örüljünk annak, hogy az író, aki arra alapította az életét, hogy írói munkával tartja el magát és családját és nevelteti gyermekeit, éjjel nem alszik s nappal vad álomban vergődik?

Elkísérjük útján a fiatal író, aki reggel azzal megy el, hogy ha a föld alól is, de előteremti a napi kenyérre való néhány pengőt? . . . Hogy gyalog bandukol végig a városon, szerkesztőségről szerkesztőségre s mindenütt ugyanazt az üres és monoton elutasító szavakat kapja?

Ki él ma meg irodalomból? Hiába nézek körül, nem látok senkit, bármilyen tehetség is, aki ezzel eldicsekedhetne, kivéve talán egy-két olyan író, aki a szintén elmúlóban levő színház segítségével tud valamilyen segélyforrást szerezni magának.

De én azért tudok valakit, aki irodalomból megél. Valakiket. Egy egész réteget. Most fedeztem fel őket, a széplelkeket.

A farsangon egy nagy vidéki városban voltam, ahol egy barátomnál, egy ottani lapszerkesztőnél ebédeltem. Jó ebéd volt s jó bor az asztalon.

Megkérdem ahogy szokás, egy pohár bornál, hogy hol termelt ez?

A szerkesztő úr legyint.

— Az ördög tudja, a költő küldte.

— No —, mondom —, itt a költők bort termelnek?

— Nem, itt a bortermelők közt akad, aki verset ír. És a verseit kiadja s a nyomdában a korrektúráért s egyéb segítségért nekem borokkal fizet. . . Igen, ezt a bort, a költő küldte. Ezt a nyulat a regényíró, ezt a pulykát a novellista.

Kicsit elbámultam, hogy itt így virágzik a szépirodalom.

— A dolog úgy áll — mondja a házigazda —, hogy van nálunk egy pap, aki rájött, hogy a fizetését duplára tudja emelni, ha a predikációit kiadja. Ki is adja nálunk, minden karácsonykor, a mi nyomdánkban, s a karácsonyi ünnepek alatt ezerkétszáz példányt adott el a híveknek a predikációs könyvből. Erre vérszemet kaptak mások is. Itt mindenkinek vannak rokonai, ismerősei, akik kötelesek megvenni a rokoni könyveket. A bortermelő kiadta a verseit s ma, mikor a bor ára a szüreten literenként két és négy fillér volt, így hozta be a termelési költségeit.

Egy másik úr, nyugalmazott igazgató, írt egy regényt, s mielőtt kiadta volna, előbb aláírási íveket hordozott körül.

De a legjobb a novellás könyv esete, mert aki ezt kiadta, nem tud írni. Roppant sajnálta, hogy nem képes egy novellát csinálni, mert neki van a legtöbb rokona és ismerőse. Erre kitalált egy szeniális ideát: közhírré tette, hogy hajlandó díjtalanul könyvben kiadni a város összes novellatermelését. Harminc új novellát kapott. Alkotott belőle egy nagyszerű gyűjteményt s harminc ügynök dolgozott, harminc író, hogy a könyvből minél több fogyjon el. . . A mi városunk aztán észre se vette, hogy a pesti kiadók ebben az évben nem adtak ki könyveket. Hiába is ádták volna ki a világ legszebb műveit, ők le voltak foglalva, az ő utolsó garasaik, amiket irodalomra szántak, le voltak foglalva a helybeli szépirodalom számára.

Hát ez a módja annak, hogy ma könyvet adjon ki az ember.

Nagyon melegen ajánlom íróársaim figyelmébe.

Ilyenformán lehet az irodalom létalap.

Csak mi nagyon helytelenül fogjuk fel a dolgot. Nekünk is így kellene csinálni. Az irodalom csak az utolsó húsz évben tűnt fel úgy, mint közvetlen jövedelemforrás. Azelőtt azt nem így csinálták. A régi írók, akik a díszes és reprezentatív irodalmi társaságokat megtöltik ragyogó, csak éppen irodalmilag ismeretlen nevekkel, azok ugyanezt cselekedték. Az irodalom nekik arra való volt, hogy a széplelkű ifjak a társaságokban nevet és tekintélyt szerezzenek maguknak s ezen a réven állást, hivatalt, előmenetelt. Ki kell járni, hogy a folyóiratok hadd közöljék az elmeműveket, nem kell hogy fizessenek érte, az nem is úri s nem előkelő: a honorárium egészen másutt jön meg, a társadalmi érvenyesülésben.

Ez volt a rendes útja a polgári irodalomban való előhaladásnak. Nagyon utálatos is volt, mikor általánossá kezdett válni, hogy írók csak azért, mert tehetségük van, nemcsak hogy ingyen várják el a leközlést, hanem pénzt is akarnak kapni az írásért.

Ez volt az igazi irodalmi destrukció.

Nem jól van ez, s bizonyos körökben a vélemény erről az újfajta mesterember és tehetségét pénzért áruba boosató irodalmi rétegről. Úgy vannak az ilyen irodalommal, mint az egyszeri miniszter a szürke galambokkal.

Történt valahol a mesék Indiájában, hogy a miniszter egy nagy vidéki városban épített egy egyetemet. Az egyetem pontosan olyan, mint a velencei szent Márk tér. Az egésznek az adta az ideáját, hogy volt ott egy régi torony és ebben a toronyban rengeteg galamb fészkelte. A sokat utazott, világotjárt miniszter a galambokhoz építette a szent Márk teret.

Mikor azonban kész volt a tér, a miniszter azt mondta, hogy a galambok nem szépek. Szürkék. Igénytelenek. Ő szebb galambokat akar. Csak hófehéreket. Ki is fejezte ezt a kívánságát. A városban azonban józan emberek azt felelték, hogy kár a pénzért, mert pár év múlva ugyis szürke lesz minden galamb. A régiek megfertőzik, ha mégolyan pedigrés fajtisza galambokat hoznak is.

— Az semmi, — mondta a miniszter —, el kell a régiket pusztítani.

Úgy is lett. . . Megmérgezték az összes régi galambokat.

Az irodalomban is így kellene tenni. Mire ez a sok szürke író. Ki kell őket irtani: hát nem elég egy ilyen tönkrement kis országnak a Corvin-láncoz írók társasága?

Hölgyeim és Uraim, ennek a kis mesének semmi jelentősége nincs.

202

Mi, a szürke írógalambok tovább is itt fogunk röpködni a magyar mezők és ligetek, szántók és erdőségek fölött. Kis nehézségeink vannak ugyan, néha nem engednek leszállani és énekelni. A mai este műsorán például a rendőrség cenzurát végzett. Három műsorszámot törölt.

Pap Károly novelláját nem olvashatja fel.

Körös Andor a *Magyarországban* megjelent novelláját nem olvashatja fel.

Illyés Gyula, a *Nyugatban* megjelent egyik versét nem mutathatja be.

És az ünnepezt, Kodolányi János egyáltalán semmi sem olvashat. Novellája az *Erdélyi Helikonban* jelent meg, kedves lírai kép.

A kéziratok be voltak jelentve, bemutatva, egyen kívül, valamennyi nyomtatásban már megjelent dolgát akarta itt élőlészóval is közölni. A legmagasabb cenzura azonban megmenti önöket attól, hogy végig kelljen hallgatniok ezeket az írókat és költőket.

A cenzura véleménye szerint ez az önök érdekében történt.

Lehet, hogy igaza van a cenzurának, hosszú lett volna a műsor.

21. — Megnyitó beszéd Kodolányi János szerzői estjén

A hagyatékban fennmaradt gépiraton a dátum; 1932. március 19. Kodolányi János 1932. március 19-én, szombaton a *Zeneakadémián* szerzői estet tartott. Kodolányin kívül Móricz, Simonyi Mária, Ascher Oszkár, Medgyaszay Vilma, Illyés Gyula, Erdélyi József, Szegi Pál, Garai György, Kósa György stb. működött közre — mint ezt a Pesti Napló is hírül adja. (Vö. még: *Nyugat*, 1932. április 1-i száma).

Az „Örülni...” kezdetű bekezdés után Móricz ceruzával kihúzta a következő mondatot: „Uraim és hölgyeim, önök jól tudják, hogy a mai magyar irodalmi életben mindenkinek kevés öröme van, de az írónak aztán igazán semmi gyönyörűsége nincs.” Az előadás bizonyos részeit — a vidéki dilleltánsról szóló anekdotát — más írásaiban is felhasználta. A mese a galambokról bizonyára Klebelsbergre céloz.

Móricz és Kodolányi kapcsolatára vonatkozóan lásd még Móricznak a *Nyugat* 1932. december 1-i számában megjelent cikkét, valamint Kodolányi emlékezéseit (Dunántúl, 1955—1956, 10—20. sz., *Utóhang* címmel).

A válság okai — Veszélyben a kongresszus — Kik felelősek?

A Magyar Pen Club március 22-iki rendkívüli közgyűlésen olyan mértékben fakadt ki a már hónapok óta vajdó krízis, hogy immár megszünt csak magyar kultúrügy lenni. Eddig még be lehetett állítani az ellentéteket pusztán személyes torzalkodás következményeinek, eddig még lehetett arról beszélni és nyilatkozni, hogy itt csupán a *Rothermere-díj* odaítéléséről van szó. S amíg annak a látszata, hogy személyes ellentétekről van szó, hogy mindössze egy-két akadémikus igazgatósági tag lemondása, majd az elnök elkedvetlenedése okozza a hazavonakát, fennállt, a *Pen Club* ügye valóban nem a nyilvánosság és nem a magyar irodalom és kultúra egyetemes ügye volt. *Harmínckilenc tró kilépése* azonban komolyabb dolog, ez már nem személyes ügy, nem magánügy, nem pusztán torzalkodás, itt már közügyé vált a krízis s közügyé vált főként azért, mert a válság közvetlenül a nemzetközi kongresszus összeülése előtt tört ki ilyen méretekben. Féltő, hogy a *Pen Club* ügye nemcsak egyetemes magyar ügy, hanem európai ügy is ebben a pillanatban.

Az eddig elhangzott különböző nyilatkozatok és ellennyilatkozatok kivétel nélkül a *Rothermere-díj* odaítélése körül forogtak. A lord *Kosztolányi* Dezsőnél informálódott a magyar írók helyzete felől. *Kosztolányi* őszintén feltárta azt a sanyarú helyzetet, amelyben kiváló íróink éynylőnek. *Rothermere* ekkor azzal a felhatalmazással adott át *Kosztolányinak* ezer fontot, hogy abból két éven át két-két kiváló magyar művet jutalmazzon meg. Mindezt részletesen és pontosan elmondta az az interjú, amelyet *Kosztolányi* publikált annakidején. Ő, hazatérve Londonból, feleslegesen előterjesztést tett a *Pen Club* igazgatóságának, javasolván, hogy küldjön ki a *Club* egy bizottságot, amelynek feladata legyen a jutalmazásra méltó két mű kiválasztása. Az igazgatóság azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy bizottság kiküldése felesleges. A bizottság egy évet is eltölthet művek olvasásával, ennek pedig semmi értelme nincsen. Legjobb lesz, ha *Kosztolányi* maga választja ki a jutalmazandó műveket. Valóban, így is történt. Ő *Krudy Gyula* és *Móricz Zsigmond* egy-egy művét ajánlotta, az igazgatóság ehhez hozzá is járult.

Ekkor következett először *Herczeg Ferenc*, majd *Voinovich Géza*, *Császár Elemér*, *Pekár Gyula* lemondása az igazgatósági tagságról. Indoklás: *Kosztolányi* nem a lord intencióinak megfelelően, hanem önkényesen adta ki az ötszáz fontot, ők ezzel nem értenek egyet. Ezután következett még néhány lemondás, majd végezetül maga *Kosztolányi* Dezső is lemondott az elnökségről. — nem akáryán személyével a kongresszus sikerét veszélyeztetni. Lemondott, mint hitte, a béke kedvéért.

De hát ha az igazgatóságnak kifogása volt a díj odaítélésének módja ellen, miért bízza mégis *Kosztolányira*? Ez az egyik ellentmondás. Ha nem értett egyet a jutalmazandó művek dolgában, miért hagyta jóvá *Kosztolányi* előterjesztését? Ez a másik ellentmondás. És végezetül, amikor *Kosztolányi* is lemondott, miért jelentették ki az elégedetlenségüket hangoztató urak, hogy *Kosztolányi* szabályszerűen járt el, lemondásukat visszavonják, ellenben *Kosztolányi* lemondását elfogadásra ajánlják a helyébe *Berzeviczy Albertet* kívánják megválasztani elnöknek? Ez a harmadik ellentmondás.

A *Pen Club* egy, számban is, írói adlyban is tekintélyes csoportja ragaszkodott ahhoz az álláspontjához, hogy — nem járván el szabálytalanul — maradjon meg az elnöki székben *Kosztolányi* Dezső, folytassa a kongresszus előkészületeit, tartsa meg a kötelességét, mint ahogy eddig is megtette. Hiszen *Kosztolányinak* igen nagy része van abban, hogy a *Pen Clubok* világkongresszusát *Budapestre* hívták össze. Hiszen *Kosztolányi* nem-

zetközileg ismert ember, csakúgy, mint *Molnár Ferenc*, *Babits Mihály*, *Heltai Jenő*, *Móricz Zsigmond* vagy *Zilahy Lajos*. Legalább olyan tekintély az európai kultúrvilágban, mint *Pekár Gyula*. Miféle rejtélyes oka lehet annak, hogy *Kosztolányi* nem lehet a *Pen Club* elnöke, noha szabályszerűen járt el, noha a kongresszus előkészítésében nagy érdemei vannak, noha nemzetközi vonatkozásban alkalmas ember? Miért kellett erőszakkal ragaszkodni *Berzeviczy Albert* elnökségéhez, alkalmas elnök már lévén *Kosztolányi* személyében? Kiknek nem volt ő alkalmas, minden rátermettsége és érdeme ellenére?!

Itt jutunk el ennek a kérdésnek a nyitjához.

Bizonyos körökben már azt sem nézték jó szemmel, hogy *Kosztolányit* választotta meg a *Pen Club* elnöknek. Az irodalmi különítmények egyik kimagasló vezéralakja, aki időről időre kirekeszti a magyar nemzet testéből a modern írók egész egyetemét s aki lehazaárulózza, leszidja őket, sőt ellenséges államokkal való összejárásával s a magyar állam rombadöntésének munkálásával vádolja őket, rossz néven vette, hogy az egyetlen irodalmi társaság, a *Pen Club*, megmaradt demokratikus és humanista szervezetnek. Mindazok, akik a hazafiasságot immár évek óta kisajátítják, egyetértettek vele, természetesen. Akik a jelekből olvasni tudnak, előre érezhették a közelgő kitörés szelét. A nem annyira progresszív, mint inkább agresszív hivatalos körök rosszallása növekedett, amikor *Kosztolányi* elfogadta a *Pen Clubok* olyértelmű megállapodását, hogy kötelességüknek tartják, írókhoz méltóan, a pacifista, antiimperialista és humanista szellemben való munkálkodást. Hogyan! Pacifizmus! Humanizmus! Ez hazaárulás. Aki pacifista, az nem magyar író. Aki humanista, az nem magyar író. Magyar író csak az lehet, aki vöröskereszttel a kabátujján, a front mögött tyrtajozsi hangon szól. Aki háborút követel és háborúra izgat, — itt, a fedezékben.

Kosztolányit tehát nem lehet megfúrni tovább egy írói szervezet élén. A *Pen Club* szürke vegetálása idején még csak hagyján. De íme, itt történik valami, itt nemzetközi kongresszust rendeznek... Hatalomba kell tehát keríteni, akárhogy is, mint az *Akadémiát*, mint a *Kisfaludy Társaságot*, mint a *Petőfi Társaságot*... S megkezdődött az aknamunka *Kosztolányi* ellen.

A *Rothermere-díj* kiosztása volt az első ürügy a nyilvánosság felé. Elfelejtik, hogy amikor néhai *Rákosi Jenő* adta át a tízezer pengőnyi összeget az anyagilag jól szituált egyik akadémikus költőnek, sem *Móricz Zsigmond*, sem *Kosztolányi*, sem a többi nem csapott lármát, nem emlegette a költő anyagi körülményeit, nem mondott le és nem lépett ki, nem nyilatkozott, — hanem hallgatott. Mint ahogy hallgatott *Császár Elemér* és *Pekár Gyula* is és mindenki, aki most belekötött *Kosztolányiba*. Amde miután a *Rothermere-díj* odaítélése nem olyan döntő ügy, hogy azzal a kongresszust veszélyeztetni lehetne, elégtételt szolgáltatottak *Kosztolányinak* s erről a pontról visszavonultak. Ellenben a kongresszus céljaira több mint harmincezer pengőre van szükség. Nos, mihamar meg kellett értenie *Kosztolányinak*, hogy ő ehhez a pénzhez nem juthat hozzá. Hogy az ajtók bezárulnak előtte, hogy a kabátok begomholódnak, hogy az arccal diplomatikus merevségbe keményednek... Meg kellett értenie, hogy azok, akik az élő irodalmat lehazaárulózzák, erkölcstelennek nevezik, az ellenséges hatalmakkal való összejárásával vádolják, — nyugodt lélekkel veszélybe sodorják a nemzetközi kongresszus megtartását, vállalják azt a következményt, hogy *Belgrádban* ül össze a kongresszus — s mindezt ugyanakkor cselekszik, amikor folyton magyar ügyről, magyar érdekről, magyar propagandáról, magyar kultúráról és magyar igazságról szónokolnak. Teszik ugyanakkor, amikor a

nyilvánosság elé lépve a nemzetközi kongresszus érdekeit hangosztatják!

Dokumentumok vannak arravonatkozólag, hogy *Kosztolányi* bizonyos helyről visszalépésre szólították fel, ellenkező esetben a pénzt aligha bocsátják rendelkezésére! *Kosztolányi* pedig ahelyett, hogy igazának tudatában megmaradt volna pozícióján, hogy a nyilvánosság elé lépett volna s felvette volna a felé dobott kesztyűt, — hallgatott, lemondott.

Most már mindenkinek meg kell tudnia végre, milyen eszközökkel dolgoznak itt egyes különítmények hatalmon levő tagjai. Ha valakinek kétségei lehetnek még aziránt, hogy itt miről is van szó, mint egy díj odaítéléséről, olvassák el újra *Pekár Gyula* beszédét, amelyet a *Petőfi Társaságban* mondott. Ez a beszéd a legbrüszkebb felhívás arra, hogy a nemhivatalos irodalom művelőit zárják ki a nemzet testéből, hogy ítéljék őket erkölcsi és fizikai pusztulásra. Ez a beszéd a legborzalmasabb inszINUÁCIÓKKAL illette a magyar írók tetemes részét s éppen a legkiválóbbakat, azt is megtagadván tőlük, hogy magyarok.

Hogy mindez hová vezet, azt senki sem tudhatja. A magyar irodalom valóban kettészakadt, de nem az írók szaktították ketté, hanem azok, akik a tollat a hatalom gyakorlására használják. Most a *Pen Club*, az eddig egyetlen egyetemes magyar írószervezet harminckilenc tagja vált ki, elegendő téve *Pekár Gyula* ama felszólításának, hogy távozzanak a színtérről. Hogy azokkal, akik ezt a szomorú kultúr helyzetet előidézték, miként fog azóba állni *Galsworthy*, *Felix Salten*, *Romain Rolland* vagy *Jules Romain*, — nem tudjuk. *Pekár*, mint hírlík, beül a fogadóbizottságba s elvárja, hogy ezek az európai egyéniségek karonfogva sétáljanak vele a Halászbástyán, míg *Kosztolányi*, *Móricz*, *Babits* s a többiek némán bandukolnak a mellékuccákban. A kongresszus, igenis, most jutott veszedelembe...

Pekár el fogja felejteni, hogy nemrég kirohást intézett az európai kultúra ellen. Mint ahogy elfeledte már régen, hogy ő egyidőben dekadens, nagyon is franciás írásokat követett el.

Am azok, akik a *Pen Club*ot képviselik szerte a világon, vannak annyira kultúremberek, hogy különbséget tudjanak tenni író és író között. S akik kiléptek jobban ott lesznek a kongresszuson, mint azok, akik bentmaradtak.

Kodolányi János

Halljuk, mi ujság éjjel a benzinkútnál

Elmondja
Kodolányi János

Valamikor úgy volt, hogy a lovakal befordult az ember egy útszéli kocsmára s a kútnál meg-itatta a hosszú futástól elfáradt állatokat. Míg a ló ivott, a gazda is kortyantott egyet. Reggel szilvóriumot, napközben nyáron habzó sört, hűvös időben fröccsöt. Aztán hajrá, tovább. Ma autók szaladgálnak keresztül-kasul a földön s főképp a városban. Am az autónak is innia kell. Meg-megáll hosszú futás után egy benzinkútnál és *benzint, vagy — mert a szeszt is kedveli — motalkót kortyol.*

Éjszaka van, hűvös, nyirkos, kellemtelen éjszaka. Ilyenkor már a villamosok sem járnak, csak az égőszemű, hörögve rohanó autók suhannak a csendes pesti uccákon. Az uccakereszteződéseknél mint sötét árnyék, ácsorog egy-egy rendőr. A lámpák hosszú sorokban foszforeszkálnak mindenfelé. Kisebb csoportok balagnak kopogó léptekkel, hangosan nevető férfiak, bundájukba burkolózó nők. Minden olyan fényes, békés és tisztá, mintha kicserélték volna a várost.

Alljunk meg egy benzinkútnál, itt, egy állomás hatalmas épületömbjei mellett.

A benzinkutas ott ül az olajosládán és bóbiskol. Sován ember, beretvátlan, lábszárán bőrkamásni, fején

napellenzős sapka, kabátgallérja a füléig fel van hajtva. Görnyedten ül és bóbiskol.

Ráköszöntök.

Kék kút, sárga kút

Bizalmatlanul, mogorván néz rám. *Nem köszön vissza.* Mustrál. Éjszakai vagánynak néz, de azután gyakorlott szemem olyan vonásokat pillant meg rajtam, amelyek a vagányokon nem találhatók. Ekkor megbillenti a sapkáját s felcirkelődik.

— Csak maradjon, — mondom s lenyomom a ládára. — Beszélgetni szeretnék magával.

— *Az úr talán a központtól jött?* — kérdi rosszul palástolt kelleltelenséggel. — Mingyárt odaadom a könyvet. S már kitorász a könyv után, melybe az eladott benzint és olajat szokta beírni. Ellenőrnek néz. *Mennyugatom, hogy nem vagyok ellenőr, újságíró vagyok.* Erre még zárkózottabb, még mogorvább lesz.

— Miért nem tetszik inkább aludni ilyenkor. Én úgyse mondhatok semmi különöset.

Letelepszem az olajosládára s olgarettát veszek elő. Megkínálom. Rágyújtunk s néhány percig szóltanul nézegetjük az éjszakai ucca képét. Jól számítottam, mert végre megszólal:

— Jó hideg van megint. Nem akar kitavasodni.

— Fázik, mi?
— Bizony, néha fázom. Különösen a téli napokban. Éjjel. Nincs hova behúzódni. *Az olaj drága, az pénát ér, annak csináltat a vállalat láát, hogy baj ne érje. De a benzinkutas? — legyint. — Azt lehet kapni százával.*

— Mennyi a szolgálat?
— Tizenkét óra. *Akár éjjel, akár nappal.* Vasárnap nincs. Télen úgy, mint nyáron. Fél napot sülhet az ember a napon nyáron, fél napot fagyhat az ember éjjel télen. Nehéz keresztet. De muszáj, mert nincs más. A családnak enni kell.

— *Azelőtt mit dolgozott?*
— *Mechanikus voltam, de kifogyott a munka nélkül.* Akkor egy ismerősöm, aki az olajvállalatnál van, behozott ide. Mégis, van valami közöm a régi foglalkozásomhoz, igaz? De vannak itt a környéken kollégáim, akik mást csináltak azelőtt. Például egy egyetemi hallgató. Meg egy volt kereskedő. Van egy asztalos is. A *Vacuum Oil* kútjánál van egy paraszt. Szegényt majdnem kitették, mert leitta magát s nem állt be a kúthoz reggel nyolckor. *Az egyetemi hallgató mentette meg, ott maradt a helyén s nem volt fennakadás.* Este jött meg a Jóska, addig kialudta magát. Nevet.

— Hát ilyen nagy az összetartás maguk között? Ez szép. — mondom.

— *Derék emberek az egyetemista.* Ő a kék kútnál van, én a sárránál, de eljön néha és beszélgetünk. Pedig ez tilos. *A sárga kút emberei nem beszélhetnek a kék kút embereivel.* Mikor munkába álltam, kijött egy tisztviselő és figyelmeztetett, hogy szóba ne álljak kék kutasokkal. Sőt megkért, figyeljem meg, nem akad-e valaki, aki a tilalmat átlépi. No, én ugyan nem spionoskodok. A kék kutas is ember. Azzal állok szóba, akivel akarok. Meg más is. Ezt nem tilthatják meg.

Három ember, meg a hármás lélek

Most sötét árnyék közeleg óvatosan a kúthoz. Nagy rongycsomónak látszik. Valamit cipel. Mikor engem meglát, irányt változtat, el akar illanni. Emberem utánakiált:

— *Jöhet, anyám, bátran! Nincs semmi baj!*

Ekkor nekibátorodik az öregasszony s hozzánk jön. Rossz lábain nehezen mozog. Feje dereka rongyos nagykendőbe van bagyulálva. Hátán zsákot cipel.

— *Letehetem, lelkeim? — kérdi féltéken.*

— *Tegye csak le.*
Leteszi a zsákot, az ember pedig ráül. A néni ke nagyot sóhaj, kendőjét igazgatja.

— *Jaj, de elfáradtam...*

— *Aztán van-e zsákmány?*

— *Van valamicske. Megt szedek még egy kicsit, aztán visszajövök.*

Éltipeg. Az ember elmeséli, hogy a pályaudvarok környékén egész sereg

szegény szedi az elhullott szénét. A benzinkutasok rakják le a gyújtóemélyt s mikor végeztek, nazaviszik az egészet. Vagy eladják.

— *En is vészek tőle néha. Sokkal olcsóbb. Nekem is jó az a pár pengő. Hadd éljen szegény.*

Rendőr közeleg. Hatalmas alak így a homályban, a kihalt, néptelen utcán. Csizmája súlyosan kopog az aszfalton, kardja meg-megcsilán a lámpafényben.

— *Adj Isten, biztos úr! — köszön rá az emberem barátságosan. — Unja a sétát!*

— *Adjon Isten — dörmög a rendőr s ezzel lefoszlik róla minden féltékenység.* Megtörli a bajuszát, lábát szétveti s megáll. — *Beszélgetnek? Beszélgetnek?*

— *Az úr ujságíró — világosítja fel a benzinkutas.*

— *Gyújtson rá, biztos úr — mondom én.*

— *Szívesen, bár szolgálatban nem szabad. Dehát emberek vagyunk.*

S rágyújt.

— *Na, látom, a néni már itt járt — jegyzi meg, a zsákra pillantva.*

— *Itt. Reggelre összeszed egy csomót.*

— *Na, — mondja a rendőr — hát mi van a bölcsességgel?*

Értelmetlenül bámulok rá. A rendőr jóindulatúan mosolyog. A benzinkutas szégyenkezve hűmmög.

— *Nagy bölcs ökelme — fordul felém a rendőr. — Olyan szépen kimagyarázzal az ember értelmét, meg a világot, hogy csuda. Azt mondja, hogy az ember lelke három részből áll. Mi is az a három rész? Én mindig elfelejttem.*

— *Tetszik tudni, — fordul felém a benzinkutas — arról beszél a biztos úr, hogy az emberi lélek három részből áll, az animálisból, a pszichikából és az isteniből, vagyis az öntudatból.*

Leesik az állám. A beretváltatlan arcból fanatikusán égő szemek csillognak felém. Nem tudok mosolyogni, annyira különös ez a váratlan mondat a rideg, csendes éjszakai utcán, egy rendőr és egy benzinember társaságában. De ő folytatja. Elmeséli, hogy az egyetemi hallgatóval szokott vitatkozni *ilyesmirel s hogy ő tulajdonképpen gnosztikus.* Az egyetemista jó vitatkozó, de az asztalosra *haragszik, az szocialista s minduntalan meg akarja szervezni a benzinkutasokat.* Gyűlést is hívott össze, de nem lett belőle semmi, mert a volt kereskedő besúgta a dolgot a vállalatnak. Látszik, hogy egyaránt *haragszik az asztalosra s a volt kereskedőre.*

Úrvezető, haverok meg egy alma

Most egy autó kanyarodik a benzinkúthoz. Gyönyörű, elegáns Daimler. Az úrvezető ki sem száll, a kocsit belsőjében, bundákba burkolva két hölgy didereg. A benzinember udvariasan ugrik a kocsinhoz. Majd a parancs elhangzása után becsavarja a csövet,

megindítja a benzint, figyelni a mutató mozgását. Az úrvezető fizet s tovább hajt.

— *Nem bránsbelt,* — mondja a filozófus, mikor visszaül a ládára. — *Ezek egészen mások, mint a sofförök. Azok haverok.*

— Rajtuk lehet keresni, mi? — nevet a rendőr.

— Na, hát lehet, amit lehet. *Ők is keresnek, mink is keresünk, a vállulat is keres.*

Eközben visszatipeg a néni. A rendőr jelenléte cseppet sem bántja. Halkan köszön, ledobja a zsákot és ráül.

— *Nézze, anyám, van itt két alma,* — mondja a filozófus és előkotor a kabátja zsebéből két piros almát. — *A feleségem tette a zsebembe. Vigye haza az unokáinak.*

— Ó, az Isten áldja meg, de jó ember. — nyöszörgi boldogan az öregasszony. — *Hogy fognak örülni neki, milyen régen nem láttak már almát!*

Orrához emeli a drága kincset, szagolgatja, törölgeti, alig tud betelni vele. Gyönyörködik az almában, mint ha gyémánt lenne. *Ez az övé az almából: a színe, a tapintása, az illata. A többi: az íze, levének csurranása a kisunokáké. Akikért ő egész éjjel szemet böngész, hogy legyen mivel fűteni. Akikre ha gondol, elfelejti fájó lábait, sajgó derekát, álmatlanságtól égő szemét... Nem állhatom meg, hogy a zsebembe ne nyuljak s egy kis aprópénzt ne csusztassak fekete, szentől piszkos markába.*

Egy lány jön arra. Lóbálja a táskáját, kabátját szorosan összefogja a derekán. Látszik rajta, hogy ivott valahol.

— *De egyedül vagyok.* — mondja keserűen. — *Megesz a fene, olyan egyedül vagyok.*

— Üljön ide hozzánk. — mondja a bölcs. — *Jó társaság. Csupa előkelő ember. — S nevet.*

— Ki gyújt rá? *Nénike, nem akar egy cigarettát?* — kötekedik a lány s cigarettát vesz elő a kis táskából. — *No jó, ne haragudjon csak vicceltem, ha-ha! Kati néni ismer, nem haragszik.*

— Bolond maga, Mancsi, — motyogja a vénasszony szeretettel.

Mancsi mindnyájunkat megkínál, rágyujtunk. Aztán *hadarva mesélni kezd valami spaszról, aki farképnél hagyta. Neki kellett fizetni a bort. Dühös, hogy becsapatta magát.*

— *Hát az ő kutya lelke három részből melyik volt a zsvány, mi?* — kérdi a filozófust.

— *Mind a három,* — nevet a rendőr, aztán sapkájához emeli a kezét s lassan elballag odább, kopogó, egyenletes lépései sokáig hangzanak a kihalt uccán.

Husvét

Hideg van, fázom. Az állomás csendes, a lámpák álmosan vibrálnak, mintha pislognának. Néha egy-egy autó siklik végig az uccán. A didergő éjszakában különös találkozásom volt négy emberrel, négy emberrel, *akikben szeretet van.* Egy benzinember a lélekről töpreng az alvó város közepén, egy rendőr, aki elszív egy cigarettát, egy öregasszony, aki az unokáiért elfelejti a maga életét s az almának csak az illatát tartja meg magának s egy leánnyal, aki szétosztja utolsó cigarettáit...

Szerények valamennyien.

Vaijon kell-e ennél szebb husvétünnep!

C S É P L É S K O R

Juliskáék kertjében bűgött a cséplőgép. Az óriási porban egész csapat férfi és nő sürgött-forgott, átvették a gép iramát; a dob hol mélyen, hol magasan énekelt, a gép dohogott és csattogtak a szijjak. Fűrge, fehér lábú lányok kotorták a polyvát széles gereblyével s hordták fel a pajtába, a dobon fontoskodva kiabált az etető, egy lány fűrgen metélte a kéveköteleket, a növekedő szalmakazal tetején favillával állt a hosszú, sovány Kudar s időről-időre vastag mondásokkal fűszerezte a munkát. A fák alatt állt a lajtos kocsi s a gazda szekere, a lovak hol egymás sörényét harapdálták, hol a faleveleket s türelmetlenül kapáltak medvetalpszerű széles patáikkal. Az izzadó, forró, sístergő gép mellett olyan ábrázattal állt Farkas, a részeges gépész, mintha a gép izgága, szörnyű veszedelmes bivaly lett volna, túlvilági bivaly s annak csak ő lenne a megfékezője. Rátámaszkodott a kotróvasra s időnként gorombán odaszólt a kis inasnak:

- Fát!
- Olajat!
- Lapátot!

S a kis inas szaladgált, mert Farkas tekintélye rettentő nagy volt előtte. Ilyesféle parancsot is gyakran adott a gépész úr:

- Bort!

S akkor az inaska rohant a fához, melynek tövében külön Farkas úr számára ott hűvösödött a bor. Nem afféle vízzel kevert csiger, hanem jó, ihatós homoki bor. Farkas méltóságteljesen húzott belőle, krárogott s pillanatra sem eresztette el a kotróvasat. Méltóságteljes léptekkel ment a géphez, fölényes pillantást vetett a feszmérő vibráló mutatójára, megnézte, van-e a kazánban elegendő víz, majd felmászott a gépre, olyan nyugodtan s hanyagul, mintha bizonyítani akarná, hogy ez a hatalmas gépállat nem meri levetni a hátáról, fekete tenyerét odatartotta a hajtórúd csuklójára s figyelte, nem forrósodott-e át a csapágy. Srófolt valamicskét az olajozó tárcsán, ide hajlott, oda hajlott, majd lemászott megint s hátrament a cséplőgéphez, ott is felmászott a kis létrán a csapágyakhoz, olajat öntött beléjük s mindezt olyan magától értetődően csinálta, hogy a munkálkodók akaratlanul is nagy tisztelettel bámulták. Különösen a nők. Majd megállt a gazda előtt a zsákoknál s hanyagul megkérdezte:

- Hogy fizet?

Juliska apja odatartotta tenyerét a csurgó alá s megmutatta a szemet:

- Jobban is fizethetne, a rosseb egye meg.

Bekötötte a zsák száját, másikat akasztott helyette s a tele zsákot rádobta a mázsálóra. A mázsálón már egész piramis állt súlyos zsákokból s a gyerekhad ott hancurozott a tetején. Ezek a csintalan fickók egyik szérűről a másikra kisérgettek a gépet, mint a verebek, napokig bámulták és csodálták, míg csak ki nem fogyott a cséplés, ha pedig megunták a kerekek és szijjak bámulását, hancuroztak a zsákokon, lefröcskölték egymást a lajt vizével, visitoztak, felmásztak a szalmára, hemperegtek benne, almát loptak a fákról s disznóságokat kiabáltak a polyvahordó lányoknak. Nem is munkának: játéknak látszott erre-

felé a cséplés, nem voltak napszámosok, egyik gazda segített a másiknak s egy asszonyért két lány, egy férfiért két asszony segített vissza, férfiért férfi, lányért lány, villáért villa, gereblyéért gereblye. Csak a gépész, meg az etető tartozott a géphez. Munka végeztével nagy vacsorát csaptak. Még a jobbágy-idők maradványa volt ez a munkaközösség.

Zoltán egy darabig a dobon adogatta a kévét, azután hátrament a szalma-rázóhoz. Fülíg tele volt porral, pelyvával és talákkal. Meztelen mellén gyöngyözött az izzadtság, a nap irdatlanul tűzött. De megigézte Juliskának, hogy eljön és szavának állt. Már nem Juliska kedvéért, a munka kedvéért. Innen a dobról ellátott a kertek felé s ki az uccára is.

— Mennyit ér a vellanyél? — kiáltott fel Zoltinak Juliska apja.

— Sokat! — nevetett Zolti.

— Úgy érdemöli meg a pihenést!

Nagy rakás szalmát zudított felé a társa. Prüszkölt, köhögött, majd belevágta a villáját s nagyot lódított rajta. A szalmahegyek villáról-villára utaztak, fel egészen a jó magas kazaltetőig, ahol térdig gázolt bennük a hosszú Kudar s szakértelemmel építette a kazlat.

Fent a házban sistergett a zsír, zörögtek a lábasok, zuhogott a víz, csipogtak a csirkék, kattogott a húsvágó-bárd. Juliska anyja kitüzesedve s izzadva lótot-futott a konyhán, Juliska hátrakötött fejjel segített neki. Hatalmas fazékban pöfögött már a töltöttkáposzta, a tűzhely padkáján élesztő dagadozott egy lábasban, hagymailat terjengett a szűk helyiségben s kitódult a nyitott ajtón az udvarra, uccára, megcsiklandozva minden járókelőnek az inyét. Az asszony gyakorlott füle már a gép bűgéséből megértette, hogy a zabot csépelik.

— Jaj, hon vagyok még a dógommal, pedig má a zabot gépölik! Siess, te lán, öld meg a csirkéket!

— Lá megállásom sincs! Nem szakadhatok hatfelé!

Felkapta a csirkéket, a konyhakést meghuzigálta a vajdling szélén s kifutott a kúthoz. Egy sereg macska, nagy meg kicsi, rohant utána s vernyakolt, nyikogott a sarkában. A csirkék visitoztak. Juliska a térde közé kapta őket, jó szorosan combjára simítván a szoknyáját, fejüket hátracsavarta, csőrüket befogta s végighúzta gyenge torkukon a fényes pengét. Azután elhajigálta őket egymás után s hidegen nézte, mint ugrálnak s vergődnek halálos kínjukban. Mikor elnyúltak, futott velük a tornácra, behajította holttestüket a vajdlingba s rájuk zudította a forróvizet. Fanyar tollszag áradt fel a gőzzel, a lány sebesen kapkodta lemálló tollaikat, leráncigálta lábukról a sárga harisnyát, csőrükről a taplós bőrt s a csirkék meztelenül, lábukat szétvetve s hasukat, hegyes mellüket kitarva adták meg magukat a sorsnak. Sietni kellett, az asszony már szaporán vágta a könnyezett vereshagymát és pattozott a zsír a tűzön. Juliska hát kibontotta az állatokat, beléjük nyúlt s kitepte a cuppogó belsőrészeket. A beleket a morgó macskáknak hajította. Majd vilámgyorsan szétdarabolta a baromfit s a nagy húsrakást belefördította a piruló hagymába. Szerette ezt a munkát, ösztönös kéjjel csinálta s most arra is gondolt, hogy a vacsora nem csak az ő ügyük lesz, hanem az egész falué, megszólják őket, ha valamiben hiba esik s olyan tekintélyek ülnek este az asztalnál, mint Kásádi, a cséplőgép boldog tulajdonosa, az etető, aki szakember a dolgában és a gépész, aki ugyan rongyos senki, de mégis ő dirigálja a gépet.

Rettenetes családi háborúság lenne abból, ha nem lenne kész idejére a vacsora, ha a favillát letéve, nem vehetnék fel rögtön a pakfonvillát s akadna valaki, aki nem enné félholtra magát. Apja fél évig ölné őt és az anyját a csufságért.

A tyukleves már főtt. Leve aransárga volt és a sárgarépák, petrezselymek kikandikáltak belőle. Vérvörösen csillogott a paradicsommártás is. Az uborkasaláta erős kertszagot árasztott s várta a sűrű tejfölt. A töltöttkáposzta leve paprikától volt egészséges-piros és tükör uszkált a tetején, a töltelékek kövéren dagadoztak benne. De egy-két disznócsülök is látszott a töltelékek között, mert hiszen a disznó nagy barátja a káposztának. A rétestésztát most csapta oda az asszony a nagyasztal közepére a szobában s óvatosan huzni, cibálni kezdte, ügyelvén, hogy a hártyaafinom tésztaledő el ne szakadjon.

— Hozd bé az olvadt zsírt! — kiáltott Juliskának az anyja.

Lúdtollal loccsantgatta a zsírt a tésztaára, majd belemarkolt a turóba és bőven hintette rá. Mazsolát is szórt közé, pedig a mazsola ritka jószág volt ekkoriban, egyenesen Pécsről kellett meghozatni a bolondos Auréllal, a falu ügyeinek intézőjével. De ne mondja senki, hogy Pallai János sajnálja az ételt a segítségtől!

Az udvaron sűrűn zörgött a búzával rakott szekér s egyre-másra térültek a polyvahordó lányok a kert és a pajta között. Juliska folyton kilesett az ajtón, vajjon nem jön-e be egy pillanatra Zolti, de nem jött. Máskor valamiféle ürüggyel be-betért a konyhára, hol kezett mosni, hol az otffelejett dohányért, vagy gyujtóért, mert a gép mellett nem volt szabad cigarettázni. Nem is értette Juliska a fiút, hiába törte a fejét. Napok óta nem jelentkezett s mikor megjött ma a géphez, azt mondta: megígértem, hogy eljövök... S nem tett hozzá semmit. S rosszkedvűnek is látszott, nem kötekedett vele, mint máskor, a kezét sem fogta meg, sőt mintha kerülte volna...

Roszkedvű lett, harapós. Felelt az anyjával, becsapta az ajtót, oldalba rugta a kutyát.

— Szakaggy meg te is, — kiáltotta neki.

Aztán megemberelte magát. Ott forduljon fel valahány férfi akad a világon. Ő ugyan nem emészti magát. Ki az a Zoltán? Vásottnadrágu úr. Nagyságos úr az apja, de ő ugyan fütyül rá, mert mi most az uriember? S ő ugyan nem fut Zolti után. Tán még azt is hihetné, hogy feleségül akar menni hozzá. De ő nem hagyja el a faluját, inkább lány marad örök életére. Megvan itthon mindene, egyetlen lány, egyke, mindent ő örököl, nem lesz senkinek a kutyája...

Éneklni kezdett, de a nóta második soránál észrevette, hogy kényelmetlenül érzi magát. „Söpörtem eleget, söpörjön hát más is” — gajdolta, de elhallgatott s majdnem összetört egy tányért. Erre elkáromkodta magát, úgy, ahogy csak Baranyában tudnak káromkodni.

Estefelé már egyenletesen, egyhanguan bűgött a cséplőgép, most söprik a dobot. A szekér megállt a kút mellett s Juliska apja kezdte kifogni a lovakat. Mire elkészült a kifogással s felhordta a zsákokat a padlásra is, — Juliska állítgatta neki a zsákokat a kocsin, hosszan sipolt a gép, cifrázva, elnyújtva, mintha nem tudná abbahagyni. Ünnepeyes sivítás volt ez, tudtul adta az egész falunak, hogy a munka mára befejeződött. Majd süvöltve tört ki a szabadoneresztett gőz a szelepből s fehéren szállt fel a fák közül. A lányok, asszonyok, villáikat vállukra vetve szállingóztak elő s mentek haza ellátni

KODOLÁNYI JÁNOS: CSEPLESKOR

a jószágot. Hangos terefere közben jöttek a férfiak is, odaálltak a gémeskúthoz s mosakodni kezdtek. Lehuzták poros, fekete ingüket s meztelen testükön vibráltak a csomós izmok. Zuhogott a hidegvíz, prüsszöltek s fújtak az emberek, egymásnak adogatták a szappant s nevetgéltek s kötekedtek.

Zoltán utoljára maradt. Végignézte a részeges Farkas mesterkedését, mulatott parancsain. Kotord szét a tüzet! Nyisd meg a szelepöt! Tekerd össze a szijjat. Na, mi az, nehéz? Nem bírod megemelni? Tedd félre azt az olajoskannát, te marha! Szedd össze a köteleket, mit nyúlsz utánuk olyan kényösen, úgyis főnakasztanak egyszer, jó lesz megbarátkozni veled! S így tovább. Ő maga ott állt egy fa tövében s hozzá nem nyúlt semmihez. De amikor feltűnt a kert végében egy bicikliző alak, a gép tulajdonosa, nagylomhán mozgásnak indult s úgy tett, mintha megszakadna a munkában. A biciklis ember leugrott a gépről s köszönés nélkül kérdezte:

— Na, lejárt?

— Megvónánk, Kásádi úr, — felelt alázatosan Farkas. — Nem vót sömmi baj, még csak a dob se fúlt el. De a dobcsapágy mintha kikopott vóna egy kicsit.

— A rosseb egye meg azt a bitang lakatost, mindég becsap a javitással. Nagyómot fizetők neki mindön esztendőbe s valami baj mindég csak van.

Szakemberek módjára megbeszélték a gép hibáit, a munka menetét, az olaj minőségét, meg hogy vasárnap újra kell pakolni a cilindert s a gyerekek áhitatosan hallgatták őket. Aztán Zoltihoz lépett Kásádi és kezefogott vele:

— Mit csinyál a kedves papa?

— Köszönöm, jól van.

— Hát a cocálisták hogy vannak?

— Köszönöm, jól. Tiszteltetik Kásádi urat.

— Én is viszont. Ott leszök az akasztásnál.

— Ők aligha.

— Az enyémnél nem is.

Igy tréfálkoztak, játszottak, nevettek.

— Fön is kell kötni minnyát, — szólt közbe szónokló hangon Farkas. — Mert aki nem tud megelégnni avval, amit a sors, meg a kenyéradó gazda ad, az megérdömöli, hogy főnkössék. Mer az embörnek meg muszáj elégödni, igaz-e? — s alázatosan pillantott Kásádira.

Az azonban nem hederített rá. Roppant fölényes, nyugodt ember volt, jómódú, egészséges, mint aki szorgalmas munkával elérte, amit akart. Ezekben az időkben, amikor Szlavónia és egész Jugoszlávia megnyílt. Baranya előtt s el lehetett járni Horvátországba csikókért s akár Eszékre disznókért, s jó ára volt zsírnak, húsnak, lónak, a komp szakadatlanul közlekedett a vejtői-rév és Moslavina között, süllyedésig rakva emberekkel s állatokkal, amikor a mezőgazdaság s az állatkereskedelem olyan biztos életalap volt, mint a gránitszikla, Kásádi úr mindent s mindenkit maga alatt érzett. Ő maga nem szántott s nem vetett már, csak aratott. Gépével azt is learattta, amit mások vetettek. Merthogy a cséplésért hányadot szedett, meg mert gazdag volt, mindenki gyűlölte s mindenki tisztelte. A kézfogása is hanyag lett Kásádinak, csak épen odanyújtotta a kezét, kalapot soha nem emelt s egyáltalában roppant otthonosan s amerikaiasan mozgott a megyében. Biciklin járt,

ezzel is dokumentálván, hogy a felügyelettel járó sok futkosást nem győzné másként kiterjedt érdekkörében.

A gépet az inasra bízták s felmentek a házba. Zolti is levetette ingét s megmosdott a kútnál. A friss víz felüdítette, a fizikai munka jóleső fáradtsága megbizsergette testét s felvidámitotta. A közösen végzett munka tempója, a vidámság, a nevetés, a kötekedés és a munka gyors eredménye mindenkit felvidított, megvolt az étvágy is és a konyhából izgató illatok szálltak.

— Ett marad vacsorára? — kérdezte tőle Juliska magázva.

— Má' hogyne maradna! — kiáltott a gazda vígan. — Csak nem dobjunk ki étlen a munkást? No, testvérök, hát akkor egy kortyot ebből a higabikbul.

Felvette a lenvászonnal leterített asztalról a pálinkás üveget s húzott belőle. Ivás után odaadta Kásádinak, mert ő volt itt a legnagyobb tekintély. Kásádi jót húzott a pálinkából s visszaadta az üveget a gazdának, az meg Kudarnak nyújtotta. A hosszú Kudar először megtörölte a bajuszát, majd keresztülnézett az üvegen, meg is szagolta az italt, azután olyan hosszan ivott, mintha szájára ragadt volna az üveg. Nemhiába volt hosszú ember, sokáig csúszott le torkán a korty. Visszaadván az üveget, Csöme Jóskára került sor. A kappanhangú, kissé gyámoltalan, őszülőhalántéku ember hirtelen kapta be a pálinkát, mint a paraszat s nagyot krárogott utána. Most Zoltinak kellett inni. De ő, bár felhajtotta az üveget, nem nyelt belőle, hanem csukott ajkaival visszatartotta a mérget az üvegben. Harákkolt aztán, mintha ivott volna. Az etető következett, az már az üveget is olyan tisztelettel fogta meg, mintha alkalmazotti minősége ebben is kifejezésre akart volna jutni. Meg is köszönte udvariasan. Farkas a tiszteletteljes alázatban még lefőzte az etetőt, mert megdicsérte előbb a pálinka színét és illatát, azután a gazda egész kiválóságára célzást ejtett, mondván: Csak meg lehet látani, hogy kinél issza az embör ezt a kis italt! Ő azután fenekére is ért az üvegnek s egyenesen visszatette az asztalra.

Asztalhoz telepedtek. A szobában félbolond módjára futkosott Mária néni, meg Juliska. Kásádi úrnak, meg Zoltinak még törülköszkenőt is tettek az ölébe, jelezvén úri mivoltukat. A sárga tiklevesből ők vettek először, bár némi szabódás után. Csakhamar áhítatos hörpölés hangzott a szobában. A nyelvek akkor oldódtak meg csak, amikor a leves elpusztult az asztalról s megjelent a tihus, meg a paradicsommártás. De akkor aztán megoldódtak. A gazda diktálta a hangulatot:

— Tessék, tessék, nagyuraim. Nem jába mondik, hogy az a bűdös paraszt nem eszik, csak mártogat.

— Hát arra emléköztök-e, amikor a kajlaneszes Kamu Pétör paradicsonnal főstötte bé a konyhatéglát, hogy aszondi, ejen piros főstéköt úgyse ad a zsidó?

— Hát azt hallottátok-e, hogy az öreg szerb jegyző mindön este megiszik egy üveg befőtt paradicsonylét, mer az a legjobb a sok pálinka ellen?

— Mútkor is azt rëndöt a nagykocsmába, osztán pohárbul itta.

Közben a háziasszony nem győzött kínálgatózni. Vettek is a tikhusból tetézve s ropogtatták a csontokat.

— Na, Zoltikám, merjön még, vörösnek vörös étel való! — kötekedett a gazda.

KODOLÁNYI JÁNOS: CSÉPLÉSKOR

— Megdógozott, — enyhítette finoman Mária néni az ura szavait. — Bár ejen lenne mindön vörös. De lá, ett van a Mátyás gyerök, meg a Pápai Lajos, az ü apjuk büdös paraszt, mint mink, de meg se látik őket. Nem is vörös a Zolti, belőlle paraszt lesz.

Juliska szótlánul sürgött-forgott az asztal körül. De most megszólalt feddően:

— Ugyan má, édös, te mindég ejen butaságokat beszélsz!

— Majd elvessze a mi lányunkat, úgy-e, Zoltikám, osztán ettmarad minálunk, — folytatta az ember. — Jobb pálya manapság a paraszté, mint az úré.

— Nem adják hozzám. Én csak olyan nyomorult úr vagyok.

— Majd paraszt lesz, osztán hozzáaggunk, igaz-e.

— Kutyából nem lesz szalonna, — dűnyögte kappanhangon Csöme Jóska.

Ezen kirobbanva röhögtek.

— Hogy is vót, te Jóska, az a szép sírató rigmus, akit a tojásos zsidó kehös lovának a halálára csináltál?

— A vörösöket minnyát fön kell akgatni, — kiáltotta Farkas csámcsogva. — Sztrájk, mindég csak sztrájk! Mer dógozni egyse akar. Pedig ha a gazdának van, akkor a munkásnak is van, osztán a munkásnép is vásárolhat, osztán a gazda is megél, mert van, aki egyön!

— Ez igaz, — helyeselt méltóságteljesen Kásádi.

— No, te csak helyösöd, Kásádi, te mindönkitül elveszöd a tizedöt a gépölésér, — szúrta meg a gazda Kásádi urat.

— No, de igyunk egyet.

— Megtehessünk. A paradicsony má lement előre.

Megteltek a poharak, ittak a halavány sillerből. Míg ittak, megjelent a félelmetes tál töltöttkáposzta, a dagadóval. Már csak udvariasságból is megelegetett dörmögés fogadta az új szállítmányt, hát még ha az udvariasságot éhség támogatja.

— Az úgy vót, hogy a söllei tojásos zsidónak megdöglött a loja, — beszélt magas fejhargon Csöme Jóska. — Osztán éppen a nagykocma színjébe döglött meg szegén. Hát el kellett búcsúztatni. No, szépön kiénekőtünk, az igaz. Arra a nótára ment, hogy aszongya: *Nincs már szívem félelmére, nézni sírom fenekére.* De a verse sokkal szöbb vót.

Megköszörülte a torkát s valószínűtlen fejhargon gajdolni kezdte a ló-síratót. A ló a maga nevében beszélt s elbúcsúzott a gazdájától, az istállójától, az országúttól, a tojásos ládáktól és a kocsmák istállóitól. Elmondta panaszait is. Hogy úgy élt, mint egy aggszűz, hogy a bordái kiálltak s a szűgye beesett, a lába himpókos volt, a patája töredezett, a szeme havivak, a dereka horpadt, a csánkja marhacsánk.

*Amikor hazaballagtam,
Jászol előtt jól nem laktam,
Mert a zsidó mindön este
A szénámat mind megette.*

A társaság dölt a nevetéstől. S az volt a jó, hogy Csöme Jóska halálos

komolyan énekelte a síratót, odvas fogai kilátszottak, amint tátozott s a hangja olyan vékony volt, mint egy sírató vénasszonyé.

— No, gyerökök, ez még annál is jobb, mint amikor Kudar beföstötte a szürkét tojássárgájával.

— Az akkor vót, amikor ferbliztem a zsidóval, osztán elnyertem először a pézit, azután a kabátját, sapkáját, osztán meg a kocsiját, meg vagy ezör darab tikmonyat. A szegén zsidó keserűségibe minnyá tikmonyt odavagdosta a ház faláhon, hogy hát vigyem el rántottába, ű nem mondta, hogy egészbe adja. Jó, mondok, én meg rákenyöm a lovadra. Mikor bément a zsidó, fogtam a meszelőt, osztán fejtül farkáig bémeszeltem a szürkét tojással, olyan szép sárga vót, mintha... No. Gyün ám a zsidó kifelé, hát aszondi: Mit csinýát ez a dög magával? Mit evött?

Mennydörgött a nevetés. Ittak, ettek is azért, de a nevetés egyre harsogott. Ebben a pillanatban felhangzott az uccáról a hosszan elnyújtott kiáltás:

— Hala-a-at! Hala-a-a-at!

— Hú, az irgalmát, gyerökök, halat árulnak. Szaladj ki, asszon, osztán vegyél! — ugrott fel lázasan a házigazda, kirúgván maga alól a széket. — Ne, ett a péz, ergye hama. Lehet közte potyka, meg kecsöge, de legjobb lesz, ha harcsa lesz!

A kiáltás közelebről hangzott. S szekézőrgés is hallatszott.

— De má magam is vennék, ha jó hala van!

— Gyerünk, gyerökök, vigyünk haza halat vecserára!

Össze-vissza kiabáltak lelkesedésükben, mert az ormánsági ember azonnal megbokrosodik, ha halat lát. Régi idők emléke ez benne, amikor még kézzel lehetett fogni a halat, csikot a megyeszerte elterülő vizekben. Fel is ugrált mindenki, még a méltóságos Kásádi úr is, de még Farkas is, noha kissé bizonytalanul. S tódultak a pitvar felé, míg Mári néni valami edényt keresett, hogy abba tegyék a halat. De aztán bosszúsan, kiabálva, káromkodva álltak meg a tornácon. Híre-hamva sem volt a drávai halászkocsinak, ellenben ott ballagott az uccán Aurél, hosszúszerű pipája a szájában, félkeze hátracsapva a hátára s amerre ment, vidáman bögte a kiáltást:

— Hala-a-at! Hala-a-at!

A házakból kirohantak az asszonyok, lányok. A kertekből felbaktattak a férfiak. Az uccára kicsődültek a gyerekek, lányok. Aurél vígan lépkedett a porban, pipájával a szájában s ordított. S káromkodások keltek a nyomában. Ez volt Aurél, a féleszü tréfacsináló! Évek óta űzte ezt a komédiát s az volt a dühösítő benne, hogy mindig újra és újra becsapta a falut. Máskor meg a tojásszedő zsidó hangját utánozta s akkor a nőszemélyek mind kirohantak a teli kosarakkal.

Visszamentek hát s újra asztalhoz ültek. A bosszúság elvette a nevetésük s komoly dolgokat rángattak elő. Igaz-e, hogy a jövő héten jönnek a magyarok? — Igaz-e, hogy a magyarok behajtják az összes adóhátralékokat? Mert az mégis mélység-nagy disznóság lenne, hiszen űk megszenvedték a megszállást, ezért elismerés jár. Hát az igaz-e, hogy eltörlik a búza maximálását? No, ha parasztminisztérjom lesz, akkor jó lesz. A kérdéseket javarészt Zoltánhoz intézték, mert „ű tanult, neki kell tunni“.

Jött a pörköltcsirke. De mennyi pörköltcsirke! S mennyi galuska. Egész hegy, tűzhányó hegy, a csúcsa gőzölgött ugyancsak. Vértörös volt a pörkölt

KODOLÁNYI JÁNOS: CSEPLÉSKOR

és zsíros, de olyan zsíros, hogy az ember nem látta meg a zsír tűkre alatt a húsdarabokat. Ne mondassák a vendégek, hogy sajnálják tőlük az ételt. S ne beszéljék ki a faluban, hogy már zsírjuk sincs.

A vacsora jól belenyúlt az estébe. A rétes feltalálása után Mária néni, meg Juliska kiszaladt az istállóba, mert hajtott már a csordás, jöttek a disznók is, azokat el kellett látni. A férfiak nyugodtan eszegettek, ittak s vitáztak tovább, az ő házuktáját ellátja odahaza az asszony. Minden elképzelhető kérdés megfordult a beszélgetésben. A tereferé koronája azonban Farkas volt. Annyit evett és ivott már az asztal végén szép csendben, hogy a nadrágszíjját háromszor is megeresztette s még hozzá úgy, hogy mindenki lássa. Ezt a műveletet a többiek is gyakorolták, már a vendéglátó gazda iránt való udvariasságból is. Farkas tehát elérkezettnek látta az időt, hogy a puszta helyeslés után egy kissé a társaság középpontjába kerüljön.

— Azér mégis csak én vittem át Kun Bélát a határon, mikor letötték a trónról, — mondta.

— No! Hát az hogy vót!

— Farkas, maga megen részög.

— Mast is olyan vagyok én, akár két órával ezelőtt, — tiltakozott Farkas. — Tudom én, mit beszélök! Szigetbe vótam akkor a sógoromnál, osztán a sógorom kocsiával éppen Szigetvár fele mentem, amikor nem messze a demokráciás vonaltul megszóllett valaki az országúton. Atyafi, aszondi, nem vinne bé Szigetbe? Megfizetök érte. Mér ne vinném, mondok, legalább nem mék üresen. Fön is ült. Hát ahogy menyünk Sziget felé, szóbaereszködök vele, mert olyan búbanfogant ábrázata vót. Ki az úr, ha még nem sértöm? Szegén menekült vagyok, aszondi. Mast gyüttem át a határon, osztán igön-igön elfáradtam. No, mondok, ejenfélék mastanába sokan vannak. Nem is szótam hozzá többet. Mikor osztán Szigetbe értünk, a város szélén aszondi az úrféle, hogy álljak meg. Megállok. Lekaszálódik a kocsi, a kistáskáját is levesze, osztán kérdi, mivel tartozik. Köszönettel nem, mondok, de ennyivel, meg ennyivel. Erre elővessze a tárcáját, hát akár hisszék, akár nem, de teli vót kék-pénzzel. No, mondok, ez valami nagy kutya lehet. Hát még hutyan leesött az állam, amikor a dufláját adi annak, akit én kértem! No, jó embör, aszondi, osztán keztenyujt, nagy szivességet tevött velem. Nem is feledöm el. Ett a fizetség. Én mast má biztonságba vagyok, majd elmék a magam eszi után. Osztán tuggya-e, jóembör, kit vivött maga a kocsiján? Nem én, mondok, ha meg nem mondi. Hát én vagyok a Kun Béla. No, isten áldja! Azzal elment.

— Osztán mennyit adott?

— Százhusz koronát, jó kék pézbe.

— Hú, az irgalmát! Nem sajnálta!

— Nem a magáét adta, az urakét. Azoktul vette el.

— Osztán mejen vót?

— Hát olyan dörékforma embör vót, szakállas. Tányérsipka vót a fején, a sipkán meg egy olyan ötágú csillag, akit a komongyisták viseltek. Ű vót, láttam má fényképön elégször.

— Mér nem adta csöndörkézre, maga marha? — ripakodott rá Kásádi.

— Nem lehetött, kéröm, mer azér mégis csak úr vót ű. Az ország feje vót. Én meg csak olyan szegényembör, mint mast is.

— Hátha Györe Pista vót? A rabló?

— Gyerökök, de hátha a Györe Pista nem más, mint Kun Béla? — vetette fel a meglepő gondolatot Csöme Jóska.

Ezt nem hitték, bárhogy erősködött is a kappanhangú ember. Mert Györe Pistának nincs szakálla, már pedig annak, akit Farkas vitt, lám, szakálla volt. Meg Györe Pista zömök embör. Ők ugyan nem látták, de hallották. Helyben voltak tehát: Györe Pistánál... A félelmes, tisztelt, gyűlölt alak felajzotta fantáziájukat s vége-hossza nem lett a történeteknek. Végre azonban Kásádi szedelőzködött s Farkas is, az etető is követte példáját. Nekik hajnalban talpon kell lenniök.

Mikor Juliska bejött s látta, hogy Zolti is készülődik, egyszerre nagyon elkeseredett. Sírni tudott volna dühében, kétségbeesésében, megalázottságában, csalódásában. Egész nap itt volt a fiú s egyetlen szót sem váltottak jóformán. Pedig egy darabig ő is ott volt a dobon s vagdalta a kévekötelet. Zoltán dolgozott s alig hederített rá. Aztán sem mutatkozott egész nap, délben sonkát evett uborkával a gépnél s nem jött fel a házba ebédelni. Azután elsőnek fogta meg a villanyelet s hátul dolgozott a szalmánál. Nem érdeklődött a vacsora iránt sem. Nem mondott tréfás megjegyzéseket, nem kereste a szemével, nem látszott rajta, hogy szeretné megölelni s megcsókolni. Vacsora alatt egy szót sem mondott neki, a férfiakkal beszélgetett, magyarázott s együtt nevetett velük. Egy megjegyzése sem szólt neki.

A lány most beszélni szeretett volna vele. Odasettenkedett a háta mögé s míg félkézzel Kásádi kabátját nyújtotta, — mert a nagyúr ingujjban ült asztalhoz —, odasúgta Zoltinak:

— Maraggyon még!

Zoltánt szikrányit sem érdekelte Juliska. Úgy nézte, mint valami idegent. Mintha nem ismerte volna kisgyermek korától. Mintha nem látta volna minden vakációban naponta, mintha soha semmi köze nem lett volna hozzá, nem érezte volna a haja illatát, a szája ízét, a teste melegét. Messze járt ő Juliskától, valahányszor rápillantott, Rózi érintetlen teste jutott eszébe. Sajnálta azért Juliskát, elképzelte, mi érezhet a lány. S ő nem is akart neki fájdalmat okozni, az lett volna a legjobb, ha Juliska megutálta volna őt s nem nézne rá olyan szemrehányóan, olyan keserűen, olyan várakozva. Ugyan, mit is vár tőle? Igért neki valamit? Jó, szerették egymást, ennek vége, semmi kötelességük nincs egymás iránt. Hangosan mondta s ezzel önkénytelenül is elkeserítette a lányt:

— Nem maradhatok, fáradt vagyok, le akarok feküdni.

Juliska rábámult, megrázta a fejét s szó nélkül kiment a konyhába. Zoltánt lelkiismeretfurdalás kezdte kínozni. Mégis hagyni kéne, hogy kibeszélje magát. Elvégre nem téhet róla, hogy szereti. S visszaült a helyére s maradt, amikor valamennyien kimentek a szobából.

— Ergye, lányom, egy üeg odale maradt a kertbe, keresd meg, — mondta Mári néni Juliskának.

— Mék, édös, de egyedül félök. Zolti, gyűjjon maga is.

— Nem bánom, — mondta közömbösen a fiú.

S hallgatagon mentek a sötét udvaron a kert felé. Az istállóban dobogtak a lovak. Az udvar másik felén sárga mécsvilág pislákol az ablakok mögött. Csapongtak a denevérek. Zoltánnak eszébejutott az a másik udvar, ahol ugyanilyen illatos este ment át nemrégiben egy másik lánnyal, annak

a lánynak ő akart valamit mondani s az a lány csak annyit szólt, megszorítva a kezét, hogy jól beszélt a mozgalomról. Lassan lépkedtek a félhomályban a fák alatt. Juliska hol annyira közel ment Zoltánhoz, hogy összeért a testük, hol hirtelen eltávolodott tőle. Zolti nem szólt. A lány minduntalan szólni akart, de visszanyelte. Nem tudta, mit mondjon, ő csak azt tudta mondani, amit érzett s azt most megaláztatásnak látta volna elmondani.

Lent az új szalmakazlak tövében keresni kezdték az elveszett üveget. Juliska véletlenül mindig a fiú mellett keresett, ő véletlenül is távolabb. A gép még szortyogott a sötétségben s hullámzó meleget árasztott maga körül, hosszú kéménye, mint valami orrmány emelkedett az égre. Juliska összeborzongott, leült egy szerszámosládára, tenyerébe temette az arcát. Csend volt. A fiú kissé távolabb megállt és nézte. Mikor már percek múltak el, Juliska hangosan s keservesen zokogni kezdett. Erre nagyon megsajnálta a fiú s bár érezte, hogy nem tehet semmit, odament hozzá s megkérdezte, amit úgy is látott:

— Mi az, Juliska, csak nem sírsz?

Erre a kislány még szívetszakasztóbban zokogott. Egyszerre kitört belőle a kétségbeesés, válla rángott, egész testében himbálózott s fuldokló zokogása ijesztően hangzott a kertek elhagyott, álmodozó csendjében.

— Miért sírsz?

Nem felelt.

A fiú összecsikorította a fogát. Szeretett volna elfutni, de a sajnálkozás nem engedte. Simogassa meg? Csókolja meg? Ültesse le szépen a kazal mellé, ölelje át és békítse meg? Nem lehet, nem teheti. Idegen. Semmi köze hozzá. S micsoda jogcímen követel tőle szerelmet? Mert eddig szerette? Hátha nem szerette volna? Akkor szerette volna más, vagy senki. Vagy mert őt szereti? Ez nem tartozik senkire. Ne szeresse.

Juliska sírt. A fiú némán nézte. Hosszú idő múlt el így. Aztán a lány letörölte könnyeit a szoknyája csücskébe, felállt s elindult egyenesen az udvar felé.

— Juliska! Juliska! Állj meg hát egy kicsit! — mondta Zoltán.

Ám a lány nem állt meg, hanem lassan, vontatottan ment a fák alatt s már nem sírt. A fiú elindult utána s most az ő szíve is nehéz volt.

— Juliska, — mondta halkán, mikor utólérte a lányt —, én nagyon sajnállak téged.

A lány szótlánul rándított egyet a vállán, mintha le akarna vetni magáról valamit.

— Én szeretlek téged és jó barátod vagyok, — folytatta kínosan a fiú. — Eljövök hozzátok akár minden nap és épen úgy dolgozok is veled, mint eddig... ha akarod...

— Nem, nem akarom, — szólt a lány kissé rekedten s fojtottan.

— Miért nem akarod?

— Csak.

Már az udvaron jártak, Juliska elől ment, a fiú egy kissé mögötte. Tehetetlen volt, nem tudott mit szólni, pedig vigasztalni szerette volna kedves kis pajtását.

— Maga úr, én paraszt vagyok, — mondta hirtelen a lány s megállt a nagy szederfa alatt.

— Hogy érted?

— Úgy, hogy mink nem érthessünk meg egymást.

Milyen butaság! — csapott hirtelen a fiú agyába a felismerés, — hiszen eddig megértettük egymást!

— Nézd, Juliska, — mondta aztán egy kissé kedélyesre színezett hangon. — Szerettük egymást. Nem volt jó? Nem volt szép? Mit akarsz még? Hát ha nem szerettelek volna? Akkor ennyi szép nap sem lett volna az életemben. És az én életemben sem. Én hálás vagyok irántad, mert szerettél. — Én mindig gyönyörűséggel gondolok rád és... És neked sem szabad haragudnod...

— Jába, no, maga úr, én meg paraszt vagyok, — ismételte konokul a lány.

— No, látod és én úgysem vehettelek volna feleségül...

— Miért nem? Mért ne vehetött volna el? Nem vagyok én olyan, mint maga? Mer én paraszt vagyok?! — csattant fel élesen. — Mi maga? Úr! — tette hozzá fitymálva. — Sönki!

Nem lehet vele beszélni, — állapította meg magában a fiú. Hát lassan rágyújtott egy cigarettára, a gyufát eldobta s rálépett. Aztán keztenyújtott a lánynak. De az nem fogadta el, hanem elindult a ház felé.

KODOLÁNYI JÁNOS

1932. ápr. 11.

ÜTKÖZBEN

Irta :
Kodolányi János

Lassan, álmosan haladt a vicinális az őszi délután ereszkedő homályában.

Kint csöndesen esett az eső. Finom, vékony fátyol borult a sikságra, tejszínű köd takarta a lombjavesztett, elszórt vadkörte- és tölgyfákat, melyek magányos bánattal gyászolták a nyár mulását. Messze-mssze kék erdők vonala ködlött át a vizgyöngyös ablaktáblákon. Egyhangú ütemben ringott a szűk vagon át ezen a vadvizes, sáros, szintelen és már-már sötétbevesző tájon. Az ég is egyhangú, végteleen esőkkel terhes szürkéség volt csupán.

Bent a kocsii fapadjain sáros csizmájú, vizeskabátú parasztok és vastag gyapjukendőbe burkolt, piszkos bikláju asszonyok ültek. Maró pipafüst, ázott birkabőr és fokhagymaszag töltötte meg a szűk, alacsony helyet, fullasztó hőség vont hályogot az ablaküvegekre, melyek a ritmikus döcögésben meg-megzörrentek. De a hőség ellenére sem vetette le senki a kabátját, sem a kendőjét, sőt a fehér lenvászon áll- és homlokkendő is ott simult két öreg, ráncosarcu szüle ezer ránca körül.

Mindenki beszélt, a sok rekedt, kiabáló, éneklőn hangsúlyozott mondat zagyva zugással olvadt össze. Néha egy-egy káromkodás, haragú röhej, szenvedélyes ellentmondás bukkant föl érthetően a zürzavarból s ilyenkor egy kampós bot is le-lekoppant a padlóra. De aztán folyton hullámozó folyamán vált ismét a beszélgetés, a vonat döcögve, az eső egyhangú kopogása álmos morajt vegyített közé és az est lassan-lassan ráterült a torzonborz bajszokra, báránybőr süvegekre, kendőkre és ölben tartogatott kosarakra.

Nyílt az ajtó, s himbáló, sárgafényű lámpással a kalauz lépett be rajta. A kocsii közepére ment, meggyújtotta a mennyezeten levő kerek lámpást és most egyszerre derengő, finom, sápadt fény vonta be az embereket, a kosarakat, a hályogos ablakot. Egyszerre elült a zaj. Mindenki a hosszú, sovány, mosolygós kalauz felé fordult:

— Edeje vót má, kalóz ur, — kiáltotta egy derecbajuszu süveges férfi, — ha má fizetünk, lássunk is értel!

Egy öreg szüle a kendővel bekötött kosarára nézett.

— Ejnye, kalóz ur, de meleg van ettl! — szólt reszkető hangon, — mire Pécsre érgyünk, megfunak a tikjaink.

— Má meleg. Nem jába sok a pézi az államnak. Füt is bezög.

— Rosseb egye ütet. Van a mi bőrünkön. Lá, furt emelik a tarifát.

Méltatlankodás futott végig az embereken.

— Azám, igaz. Rosseb egye őket.

A kalauz letette a lámpát, cigarettát csavart.

— Hja, bizony. Így van. Drága máma minden, — szólt nyugodtan.

— Ma az, — mondta egy fiatal férfi és köpött. — Az én lányom is, a Juli, addig szekérozott egy nyakláncér, míg a mult hétön nem vettem egyet Pécsön. Tuggyátok, mit attam érte? Husz pöngöt. Azt.

Az asszonyok sopánkodtak.

— Hej, hej! Husz pöngöt! Még ejenti!

— Maguk tehetik, — szólt a kalauz s meggyújtotta cigarettáját. — Mert lám, ha drága a ruhaféle, drágán adják a buzát. A buza...

Egyszerre éktelen láрма kerekedett. Fölzudult a darázsfészek. Az asszonyok visitottak, fejüket ingatták, a férfiak hadonásztak.

— Hát! Persze! Mindég azt verik a pógár fejéhen. Még mást is, amikor magunk se tuggyuk, mit csinájunk a buzával! Ki a kutya veszi meg. Mit annak érte? Még bagót se...

— Mára nem olyan velág van! Nem lehet azt mondani, hogy csak a pógár! Mindég csak a pógár!

A fiatal férfi fölugrott, öklével hadonászott a füstben, hangja szenvedélyesen rikácsolt:

— A buza! Mindön a buza miatt van. Amiat drága. Hát a pósta. Hát a vonat? Hát az adó? Az sömni. Mindég csak a pógár, a buta paraszt? Vaj ki eteti azt a sok városi ingyónélő népet? Ki szánt, vet, arat, kapál az ü hasikér? De gyünne csak kapálni egy is, tom elhanná az uriformája!

— Az! Mikor nagy munkatévő idő van.

Az öregasszony reszkető, éneklő hangon beszélt:

— Lá, a petrójom is mejen drága. Meg a gyutó is hogy fönment. Sase hittem vóna, hogy ejenti érgyünk...

— Mut hétön Vajszlóba egy kis portékát nittem az Adlerná, — mondta sebesen egy me-

Pracsi Lapok 1932.

ápr. 11. 84. n. 4.

nyecske, — osztán biza nem atta két pöngön alul a parkétnak méterét. Hát akkor hutyán adhassunk mi egy tojást két krajcárér annak a városi nagyságának?!

A kalauz csak mosolygott és szivta cigaret-táját.

— Senki se hibás. Senki se oka. Mink meg éhendöglünk.

— Hát aki éhendöglük, csak döngjön is, — kiabált ismét a férfi. — Menjön mindenki szántani, vetni, dógozni, maj nem döglük ehön. De lá, csak a pögárt akari nyuzni minnyá. Hohó, az nem lehet! Mamá nem!

— De nem ám! Annak vége. Nincs má buta paraszt! — hagyták rá a többiek bólogatva.

Egy pillanatig csend volt, vastag, kék füst-felhőt eregettek a lámpa sárga fénygolyója fe-lé.

Kint egészne besötétedett már, finom eső-cseppek kopogtak az üvegen s végigperegtek rajta. A vonat döcögve futott.

— Mi van a kosárba, anyám? — kérdezte a kalauz az öregasszonyt.

Az dióbarna szemével ismét a kosárba tekin-tett, a kendő alá.

— Tikot vigyünk, kalóz ur. Lá, mondtam a menyemnek, — s ráncos arcát a széles me-nyecske felé fordította, — gyűjj bé, Márikám, mondok, osztán vigyünk bé Pécsre egy-két tikot, tojást, vaját, turót, kapnak azok rajta, meg aztán meg is fizetik máma jobban, mint a buzát, hát osztán így békinlógunk ni, peeg igön-igön nehéz, keserves dolog ezzel a sok ko-sárral bajmolónni, de-lá, azér csak megéri, mer ha drága is a vonat, de megvesszék az ejent áráér... Hej, biza, biza én má csak jobban elünék otthon ni, ejen törődött magamfajta... gyөрőke sincs a menyemnek... az uram...

A vonat hirtelen zökkenéssel megállt, úgy, hogy az emberek fálnak vágódtak. A kalauz az ajtónak esett, a kosarak szinte lehullottak a polcról. Mindenki felugrált. Bambán mered-tek egymásra.

— Mi az? Mi történt? Há értünk? — kér-dezték összevissza.

— Jaj neköm! Tán kataszrófa! — siránko-zott a menyecske.

Kint sötét volt. Esett. Az ablakok alatt em-berek futkostak s a kalauzok sápadt lámpája

villant meg elmenőben. A kalauz felkapta a lámpát s ajtót nyitott.

— Megnézem, — szölt, — még nem lehetünk Okorágon... — s kiment.

A fiatal férfi utána. A nyitott ajtón hűvös, nedves levegő áramlott be s felkapta a füstöt.

— Nyílt pályán vagyunk, — szölt egy öreg paraszt a pipája mögöl.

— Vaj, mi lötte a gözöst?

— Mekkoraát zökkent!...

Kinos várakozásban teltek a percek. Kime-redtek az ablakon, de semmit se láttak. Végre bejött a férfi, csizmájáról letoppantotta a sa-rat, kabátjáról lerázta a vizet s az ajtót be-csapva, szölt:

— Láttatok má ejent? Az okorági Sánta Zsuszka elgázlatta magát.

— Hőjnye... Ne beszélj...

— Az. Má későn vették észre. Ott feküdt a sinön. Osztán így járt e.

Leült. Mély csend borult rájuk egy darabig. Majd megszözlalt az öregasszony:

— Aaa, aaa, hát ősztán az zökkent vóna... Vaj, mér tevött az ejent... Egyes lány vót, meg mindöne. Mejen kabátot vött az apja, ci-pőt, láncot...

— Aszondik, az uraság kocsisát szerette — szölt a menyecske lassan.

— A bolond.

— Hát, rosseb a bolongyát! — mondta a fiatal férfi. — Az kee neki. Mast ett van. Há-rom fertájjal ne szeressön kocsist.

— Mindöne megvót.

— Meg annak...

Sipolás hallatszott, a vonat lassan elindult ismét. Aztán egyenletes döcögéssel sietett az okorági állomás felé. Bent a kocsiban megint megszözlalt az öregasszony:

— Meg kell má itatni a tikot. Tisztára el-pillenek. Embörök, keetök szoktak egy kis italt vinni utra üvegbe. Adhatna valamék, hadd itatnám meg a tikomat...

— Nem horgyunk mi vizet! — nevetett az öregember lassan.

— Nem ám, — kiáltott a fiatal. — Aggya-tok bort neki, hadd rugjon bé! Azt a tih szentyét! Van még a hegyön elég.

Hangosan, jóízűen nevetett rá mindenki s a vonat Okorágra ért.

1932. ápr. 17.

Irodalompolitika

Gyóni Géza szülővárosa országos mozgalmat akart indítani a költő emlékének ápolása céljából. A belügyminiszter véleményt kért a *Kisfaludy Társaságtól* s a *Tudományos Akadémiától*. A vélemények alapján úgy döntött, hogy országos kultusz kezdeményezését nem engedi meg, ámde semmi kifogása sincs az ellen, hogy a költő szülővárosa, saját határain belül, kultiválja a költő emlékét, hamvait hazahozassa s esetleg szobrot is állítson neki.

Ezekután az *Akadémia* elnöke, *Berzeviczy Albert* nyilatkozott s kifejtette, hogy a meglevő irodalmi társaságok mellé egy újabb, országos irodalmi társaság alapítása teljesen okatlan és felesleges, talán káros dolog. Neki sincs az ellen kifogása, ha Gyóni szülővárosa helyi társaságot alapít. De ezen túlmenni nem kell s nem ajánlatos.

A dologban több érthetetlen dolog van. Elsősorban érthetetlen az, hogy a belügyminiszter két olyan társaságtól kért véleményt, amely társaság az ügyben érdekelte van. Egyáltalában, miért kellett itt véleményt kérni? Egy költő emlékének ápolásáról van szó. Magáról a költőről mindenkinek meglehet a maga esztétikai vagy nem bánom: politikai véleménye, de az csak világos, hogy a *Lengyel mezőkön, túrbortűz mellett*, szerzője sem hazafiás, sem állambiztonsági szempontból nem aggályos. Hisz arról szó sincs, hogy Gyóni Gézának a *szibériai fogolytáborban írt legutolsó verseit* akarnák kinyomatni és népszerűsíteni! Nos tehát, miért kell ide véleményt? S ha arról van szó, hogy bármilyen országos irodalmi társaságot akarna valaki alapítani, úgy a *Kisfaludy Társaság*, mint az *Akadémia* elleuzi. A *Petőfi Társaság* is? Elvégre ez a három társaság utnag elegendő...

Azokat kellett volna megkérdezni, akik Gyóni Géza emléket ápolni akarják. Ebből a célból körkérdezt kellett volna intézni a polgárokhöz, hogy vannak-e, akik a mozgalom kezdeményezőivel egyetértenek. Ha vannak, amint hogy minden városban vannak — kiderült volna, hogy szükség van-e új társaságra, vagy nem. Illetve: hogy ilyen társaság a valóságban már meglévén, engedélyezni kell-e működését s miként kell a működésnek

folynia. Mert ebben a kérdésben nem azoknak a véleménye a fontos, akik nem akarják a társaságot, hanem azoké, akik akarják. Ha pedig vannak, akik akarják: hogy lehet megakadályozni őket abban, hogy működjenek? Hogy felolvassanak, gyűjtsenek, szobrot állítsanak, szavaljanak, pályadíjakat írjanak ki stb. stb.?

Úgy látszik, ma nem lehet még irodalmi társaságot sem alapítani különféle akadályoztatások nélkül. Mi ez? Irodalom, vagy politika? Avagy irodalompolitika? Akár irodalompolitika, akár csupán politika, irodalom nélkül, nagyon szomorú tünete a mai időknek. Mert hiszen az irodalom az éneke s a kultúréletünk kollektív megnyilvánulása. Meg kell alapítani, hogy ezt a kollektív megnyilvánulást gátolja, akadályozza, sőt lehetlenné teszi két három irodalmi és tudományos társaság, amelyek létjoga éppen az, hogy maga is ennek a kollektív megnyilvánulásnak része. A véleményt adó társaságok tehát hivatásukkal, sőt kötelességükkel homlokegyenest ellenkező dolgot eslekedtek. Irodalompolitikájukból egyszerűen és nyersen törtek — ezúttal újból! — az irodalmat. A *Kisfaludy Társaságot* és az *Akadémiát* a nyilvánosság előtt kell felelősségre vonni azért, mert alapításának céljával, működésének irányával, szabályainak, egész tartalmának lényegével ellenkező dolgot művelt. Meggátolta egy esetleg virágzó, esetleg hervado — mindegy! — irodalmi társaság megalakulását. Ez kérem, hatásköri túllépés is, ha jól megfontoljuk, mert igaz ugyan, hogy a belügyminiszter úr véleményt kért tekintélyes társaságoktól, ezt a véleményadást azonban el kellett volna hárítaniok s teljesen a belügyminiszterre kellett volna bízniuk a döntést. Mert nem rájuk tartozik. Nem irodalmi s nem tudományos kérdés. Majd ha a belügyminisztérium megkérdezi az *Akadémiát* hogy hogyan kell írni a stúdzók szót, hosszú ú val e, avagy röviddel, az *Akadémia* mondhat véleményt...

A dolog akkor is sajnálatos, ha a tervezett társaság csak afféle gyeuge, harmadrangú kis kegyeleti társaság lett volna. Mert még az ilyen társaságok is részei a nemzet kultúréletének. Joguk van létezni és működni, úgy ahogy tudnak. Rossz bankok is vannak s mégis részei a gazdasági rendnek. Rossz politikusok is vannak s mégis tagjai a parlamentnek. Görbe fák is vannak az erdőben. Az erdő görbe fákkal együtt erdő! Nélkülök legfeljebb csak — faiskola.

Kodolányi János

Pesti Napló 1932. ápr. 17. 84. sz. 8.

ÜZEN A MADÁR

Már szól a nyitnikék madár. Mi itt bent, Pesten, bizony nem halljuk. Kint az erősilhatú mezőkön, a szőlőhegyekben, a kertek alatt, ahol már csörgedeznek a folyókák, eltűntek a hófoltok, összezsugorodtak a jégtömbök, csilingelve hullanak a jégesapok, ahol vastag fekete földbe süpped a földműves csizmája, mikor kimegy megnézni, jól telelt-e át a vetés. Ahol vágyakozva bög a jószág a friss fű után, meleg napfény után, mint valami pogány, napimádó embercsapat. Ott megszólalt már ez a kicsiny, igénytelen, ezüstszavú madárka és vidoran táncolva gallyról-gallyra, messzehangzóan hirdeti, hogy: nyitni kék!

Nyitni kék, bizony, ajtót-ablakot, mert a hosszú és kegyetlen tél halálsápadtá tette az arccokat, renyhévé az izmokat, görbedtté a hátakat s alázatossá, türelmessé a szemek pillantását, rabszolgává a lelket. Kiirtotta az életkedvet és az örömet, reszketővé a kezeket. Ki kék itt nyitni mindent, hogy az egyre késő meleg tavaszi nap beömlhessen a szívekbe, a jó erős földszag beáradhasson a városok minden zugába. Ki kék nyitni, bizony, minden kinyithatót!

Ó, ha egyszer egy körüti fán elkezdene szólni a nyitnikék madár... Talán lennének, akik megállanának és hallgatnák egy kis pillanatig s felfakadna bennük a kegyetlenül elnyomott tavaszi kedv. Kibujna belőlük az igazi szeretet apró s gyenge csírája, mint a hóvirág apró fejcskéje, vagy az ibolya, úgy tágulna ki talán a szemük, olyan lilakéken és jószágosan, mint a kiviruló ibolyaszemecskék.

Valaki talán ráismerne a nyitnikék madárra, amelynek a szavát hallgatta gyermekkorában, a csendes falu határán. Ilyenkor, az első tavaszi napfény megragyogásakor. És azt mondaná: »Ni, milyen csodálatos, hogy is került ez ide, ez a falusi madár, ez a parasztmadár, mit akar itt? S örülne neki, mint régi barát szavának, mint az anyja szavának, mint elfelejtett gyermekora nevetésének, mint az életösztöne parancsának. Hiszen tavasz van, — gondolná valaki — mégis csak végefelé közelodik már a didergető tél, a nyomor, a reménytelenség, mégis csak kiderül az ég már és a nap, amely egyformán önti melegét a jókra és gonoszokra, szegényekre és gazdagokra.

Nemzeti madár a nyitnikék madár. Nem hiába szereti úgy a magyar paraszt, mint akár a fecskét, mely az istálló gerendáján fészkel, vagy a gólyát, amely a gyermekokot hozza s óraszám kelepel a gazda képményén. Hiszen a nyitnikék madárka a szabadság madara, a munka és öröm madara s olyan kicsiny, olyan gyámoltalan s mégis olyan örökké vidám madár, mint a szabadon dobogó parasztlány-szív... A lomha varjú, amely örökké jajgat a téli hónapok alatt, hogy: kár, kár, most elmúlni, elvonul a falvak közeléből, elviszi fekete gyászruháját s a nyitnikék esiesereg, kiabál, lármáz fáradhatatlanul, mint ha dermedt álmukból akarná felverni a magyar földeket...»

Ó, de jó lenne, ha a nyitnikék madarak ellepnék a városok fái és együtt, minden gépet és robajt túlharsogva zengnék: *Nyitni kék már, nyitni, kinyitni ajtót-ablakot, akarni kell az életet, önszólás kell lenni végre... mert itt a tavasz!*

Kodolányi János

Magyarország 1932. ápr. 10. 78. n. 6.

1932. ápr. 26. 5

Ecset és hatalom

Napokon át alkalma volt a nagyközönségnek a képzőművészek épületes háborúján szórakozni. Mert a látvány valóban épületes volt! A magyar képzőművészet előkelői vonultak fel és teregették ki a nagy titkot: miként lehet hatalomra szert tenni ecsettel, miként lehet színesre festeni a társadalmi érvényesülés egészen egyszerű és színtelen csóját, miként lehet szépen megbújni a terjedelmes palota mögött... Felvonultak a »flatalok«, immár galambos, vagy kopasz méltóságos urak. Pompás fejtegetéseket hallhattunk arról, hogy a modernnek szembehelyezkednek a multtal, a tradíciókkal, a kipróbált szabályok szentségével s hogy ők azok, akik képesek lekaparni a falról klasszikusok remekműveit. Hallottuk, hogy a galambos »flatalok« egy része itt, hazánkban, az útkos »marxista« festészetet képviselik s ilyenformán a sírját ásák meg ennek a szerencsétlen, csönka országának. Ugyiszólván az ecsettel ásák a sírját... Hallottuk, hogy csak az alkotó remekműveket, aki az elődök megszentelt nyomdokain jár, de ugyanabból a szájból hallhattuk azt is, hogy hát, igen, azért festhet jó képet az is, aki szembehelyezkedik az elődökkel, mint példának okáért ama Michel Angelo...

A rendkívül érdekes és tanulságos tárgyaláson teljes volt a zűrzavar. Mert az elméleti ki-rohanások sohasem a kép, az ecset, a szín és a stílus, hanem kitétel nélkül a politika körül mozogtak s az a méltóságos úr, aki »marxista« festőket emlegetett, nem tudta megmondani, hogy kik is hát ők és hogyan csinálják ama »marxista« képeket s a másik méltóságos úr, aki a moderneket megvetésével sujtotta, mert szembehelyezkednek a tradíciókkal, saját művéből volt kénytelen megcáfolni önmagát. S ami a klasszikus remekművek falról való lekaparását illeti: senki sem beszélt arról, hogy kik is kapartatták le annak idején, dalids napokban, Póór Bertalan nagyszzerű, modern falfestményeit s kik akarták felöltöztetni Kernstock Károly tornázó aktjait...

Nem, minden színezés, minden átfestés ellene is túlságosan meztelen volt az a kép, amely a képzőművészek között dúló háborúságról élénk tárult. A nagy átműzolás, amely itt 1919-ben, 1920-ban folyt, kezdé elveszíteni tartósságát, színei lehullanak s mindjobban átüt az alap: a politika, a pozícióharc, az egyéni érvényesülés nyers és durva crezete. Ime, ez történt itt. Ime, ezek az eredmények, ezek a következmények. Ime, így fest a valóságban az az elv, hogy a művészet kérdése a hatalom kérdése. Ime, ilyen a Parnasszus ma, a maga valóságában, minden kendőzés és színezés nélkül...

A pernek, mely a Képzőművészeti Társulat körül kibomlott, rendkívül egészséges és tisztító hatása lehet. Csak örülni kell annak, hogy ez a nagy per lezajlott. Legalább látja mindenki, mi folyik itt a kultúra színes kulisszáj mögött s hogy festő és festő között nemcsak annyi a különbség, hogy az egyik tehetséges, a másik tehetségtelen, hanem hogy mennyire tud élni és visszaélni a hatalom eszközeivel s mennyiben szolgál ki egy bizonyos politikai irányzatot. Ó, ha ezt a nagy pert ki lehetne terjeszteni a magyar kultúrélet minden területére! Ha így, a nyilvánosság s a bíróság fóruma előtt ki lehetne mutatni például a hivatalos irodalmi társaságok kulisszatitkait is! Ha fel lehetne tárni, hogyan s milyen úton-módon lettek itt egyesek nagy költők, elismert és favorizált prózások, kitüntetettek büszke tulajdorosai, államok és pozíciók élvezői. Ha fel lehetne fejteni az egész bonyolult szövétnyt, ha le lehetne kaparni minden látszatot és színt, amit éveken át oly szorgalmasan mázoltak rá a magyar kultúréletre a mázolásban valóban nagy közéleti mázoló! Ha közzé lehetne tenni komoly művészek félrecéllításának, elnémitásának, kizsárolásának, üldözésének, kezeletelésének minden dokumentumát! Ha, mint most a festőket, vallomásra lehetne bírni az írókat, kritikásokat, költőket, tudósokat, a magyar kultúra részint szövívő, részint a szótól elfüjtött képviselőit!

Talán jobb is, hogy csak ennyi történt, hogy csak a festőkkel történt, ami történt. Jobb, hogy csak a beavatottak látják és tudják, mi folyik itt s miért folyik! Mert azok, akik oly meggyőződéssel hangoztatják: válságban van ugyan a termelésünk, a fogyasztásunk, a hitelünk, a politikánk, de a kultúránk, bála Istennek, nincs válságban s ez a magyar jövő, úgynevezett záloga. — még hivatkozhatnak valamire. De mire hivatkozhatnak azután, ha egyszer kiderül, hogy bizony, éppen a kultúránk van a legnagyobb válságban, sőt egyedül a kultúránk, hiszen egész egyszerűen lélekzetest sem vehet, mert szisztematikusan megfojtják azok, akiknek semmi közük hozzá!

Ez a per tizenhárom éves rendszer erkölcsi csődjének egyik igen fontos tünete. Mi jöhet még ezután? Milyen folytatás — és milyen befejezés!

Kodolányi János

Pesti Napló 1932. ápr. 26. 91. n. 5.

A tanító és a mester.

Írta: KODOLÁNYI JÁNOS

Még volt vagy negyedóra a gyűlés megkezdéséig, de csodálatosképpen már zsufolóság megtelt az alacsony iskolaterem az egyházközség tagjaival. S még mindig jöttek emberek. Sáros csizmák kopogtak odakint a sötét tornácra, amint ugy nagyjából lecsoszogták a koloncokat s az éktelen füstbe bebukott egy-egy kucsma és ködmön. Mogorván dörmögött „Jestét” a pógár s mádárszárny módjára lecsapzott bajusza kegyetlenül rángott a pipacsutóra mellett. S a padok közt ott szorongtak a nagytekintélyű férfiak s a sarokban a szájas asszonyok csapata, ahol valamikor mint iskolásgyerék biflázták taktusra az egyszeregyet. Akkor ők rettegetek a tanítótól, most a szegény mester váltogatta izalmában a lábát és sugdosott a kurátorral a kályha mögött.

Kopott volt a tanító, borotvátlan és keshegt, idegesen szivta a cigarettá maró füstjét s nagyon tisztességesnek, alázatosnak és szerénynek látszott; noha intelligens emberként büszkélkedett a faluban más napokon.

Nem is halk zugás duruzsolt az alacsony hodályban, a kemény füstölés is arra vallott, hogy az egybegyűltek nagyon elszánták magukat, hogy pedig a legridegebb, legnyelvesebb asszonyokat is elhozták magukkal az emberek, azt bizonyította, hogy nem alkuszna, nem mennek bele semmibe s még a halvány kísértésnek is elejét akarják venni. Néha egy-egy erősebb kifakadás is hallatszott a morajban, a főszóvivő köpte a markát, hogy debiza, ű maj megmondí annak a vásotnadrágának, hogy nem fejestehentük tük, mér nem ment püspöknek, mégis csak abszolút dolog, hogy minden terhet a szegény pógár nyög, mindég csak fizessön, nem elég a sok adó... Maj a rosseb! Az asszonyok is ugyancsak szaporították a hajlékony szót s fogadkoztak, apódtak, káromkodtak.

A meleg mindenki másnak elviselhetetlen volt, fülledt és fojtó a pipafüst, csak a tar koponyák nem főttek meg a hőségben s nem kerültek le a bundás ködmönök sem, jóllehet itt már mindenki a kocsmából fordult a tanácskozásba s ugyancsak megtöltekezett borral és haraggal.

Fél nyolcra együtt volt a gyűlekezet. A tanító utolsót szivott a kapadohány-cigarettából s elhajlította a kályha tövébe, mert ő kulturember volt s nem szemetelt akárhová, mint a vele szemben tolongó pógárok sáros, köpködő, félelmetesen bős s remtörődöm csoportja. A mozdíthatatlan hegy... Alighanem nagyon melege volt a tanítónak: a mai napra tekintélyóvás miatt feltett keménygallérja olyan volt, mint a szivacs.

— Tisztelt gyűlés, — kezdte a tanító odafent a dobogón s rántott egyet a nyakán, mintha hurokba került volna s a tekintete is olyan kétségbeesett volt. De a zsongás elült s halálos, gunyos csend borult a rosszlevegőjű teremre. — Azt hi-

szem, mindnyájan tudják, hogy miért jöttünk ilyen szép számmal össze...

— Ugy ám, — dörmögte egy hang ott hátul s az asszonyok vihogtak — bakkecskét fejni.

— Az a körülmény, hogy valamennyien itt vannak, akiket a dolog érint, bizonyítja...

— Kár a szép szóér, tanító úr, — vágott közbe nyugodtan a főhangos Csicsó Mátyás János, előrelökven hatalmas hasát s mindenki helyeslően zugott. — Mer mink má tuggyunk, hogy a szóverág mirevaló. Fizess, meg fizess! Azér ne húzzunk az időt. Mer mink nem vagyunk olyan kecskék, akiket fejni lehet. Mink bakkecskék vagyunk, tanító úram. Fizetésemelés, meg megen csak emelés, hát ez nem mén má ily tovább.

Éktelen fűrepszító prdításta kavardott a százfélékpen is ugyanaz a vélemény. Az asszonyok hadonásztak, visítottak, piszkos bikláik lengtek a füstben s csak foszlányokat lehetett hallani a kavargásban:

— Maj a rosseb! Ki az a tanító? Hát má mink legyünk kudusok, ű meg csak zsebőjön?

— Hát maj má az utósó tikunkat is a mestörnek aggyunk?

— Emmá sok! Gyalázat! Szégyön! Az ezen embör ne menjön mestörnek!

— Bézárassunk az oskolát, ugyse sok a gyereki!

A mester sápadtan s ajkát rágva állt a dühös tömeggel szemben, amelyből csak torzult szájakat és kipirult, hullámzó kobakokat látott, meg egy-egy hadonászó kezét. Mellette a kurátor állott politikus képpel: a tanító is vélje, ő a fizetésemelést akarja, de a nép is azt, hogy csak kényszerűségből áll a tanító mellett. Mikor a szivaj kissé szűnt, a tanítónak sikerült elordítani, hogy ő is beszélni akar s erre meghallgatták, ugys hiába tépi a torkát. S a tanító felindultan, reszkető hangon s tűzborult képpel beszélt:

— Nem hinném, hogy maguk közt akadna csak egy is, aki soknak látná a fizetésemelést. Maguk tudják, mennyi, maguk fizetik. Nem tudok belőle ruházkodni.

— Járjon a régibe.

— Nem tudok venni semmit, amire egy kulturembernek szüksége van.

— Menjön kapáni maga is.

— Akkor ki tanítaná a maguk gyereket, ha én kapálnék?

— Nem is kell. Dógozni tud ugys.

— Jobb, bár gyerekek se lenne.

— Es higyjék el, — folytatta a tanító keserűen s hősleg — hogy nem jönnék én elő ezzel a fizetésemeléssel, hiszen látam a pap példájából, hogy maguk inkább nem választottak papot, csakhogy a lukmát ne követelje, most is ott áll a templom üresen.

— Nem is kell.

— Mondom, ez nekem elég intő példa. Most azonban legyen egy kis szívlük, gondolják meg, maguk is házas emberek, némelyiknek gyereke is van... Gondolják meg, ha megházasodok, hogyan élek meg a fizetésemből?

Pár percnyi csend támadt a dermedt tömegre.

— Nem házasodik a tanéttó úr, — bizakodott egy asszony.

— De igenis, házasodok. Azért kérem, könyörgök maguknak, tegyék lehetővé, hogy asszonyt hozzak a házhoz. Nem élhet az ember így, mint a kutya, egyedül. Asszony kell, aki gondomat viselje, maguk is beláthatják.

Elhallgatott. A teremben izgatott csoszogás, zugás támadt. Eleinte nem lehetett érteni semmit, később azonban tisztábban s világosabban vált ki a közvélemény ebben, a tanítóra nézve olyan kényes és érzékeny ügyben. Hangok emelkedtek:

— Eddig jó vót egyedül..

— Ha neki magának is kevés, minek házasodik?

— Hát eddig hogyan élt?

A tanító hallgatta. Aztán megint beszélni kezdett, mintha a veszni kezdő fejsze nyelét is utána akarná dobni a növekvő árnak.

— És ha most még el is tengődnénk valahogy ketten, de ha gyerek születik... Ha gyerek lesz...

Szinte rikoltozott a hangja. Erre aztán tetőpontját érte a kavarodás. Mindenki beszélt, sokan a mellüket verték.

— Hát osztán minik tartsunk a mestőr gyerekkét? Azér fizessünk, hogy a mestőr a gyerekköket szaporétsa?

— Nektünk magunknak se kell a gyerekk, osztán fineki meg még azér aggyunk a sok szép, drága buzát, kukoricát, sunkát, pézt...

— Bézárassunk az oskolát! Nem fizessünk! Nincs pap, ne legyön mestőr se! Ha iskolát akar az állam, tartsa a tanéttót ú.

A tanító csak állt a fojtó, szédítő zürzavarban, ahol mindenki bátran kiabálhatott, hisz ugyse lehetett számon tartani, hogy ki mit mond. És érezte, hogy tervei, álmái összeomlanak, szemét vértódulás kápráztatta. Hozza ide az asszonyt és lökje szegénységbe?

— Nézzék, emberek! Ide hallgassanak, emberek! Értsek meg! — kiabálta reménytelenül.

Am szavai elvesztek a füstben, mely a petróleumlámpa fényét ködbe burkolta s nem válaszolt a zürzavarban senki, nem biztatta senki.

Magányos ember

Elbeszélés

Írta: KODOLÁNYI JÁNOS

A hold fent gurult már a szigligeti romok csücskén, felhőfoszlányok között, a fák, mint rejtelmesen megvilágított kullaszák fogták közre a kék fényben úszó mezőket s a hás mögött a gúlácsi hegy piramisa, a folyón túl a Szentgyörgy-hegy hatalmas koporsója emelkedett sötét tömegével. Csend volt s a gyümölcsökkel rakott fák illata lengett be mindent.

Gerda, aki német költőkön nevelkedett, nem tudott betelni az est szépejével, csendjével s illatával. Kuthyt azonban lesujtotta a szépeég, nem szerette a természetet, mert az magábafordulásra kényszeríti az embert. Ezért alig tudott uralkodni idegességén, dühösen dörzsölgette a kezét s gyűrűlt az ő jellemző mozdulatával összeköszörülte. Ez a száraz zörgés egybevegült a tücskök cirpelésével s az őszikék trilláival.

Sokáig mentek egymás mellett az alvó s erősen illatozó virágok között. Mikor leértek a folyóhoz, Gerda leült a padra a fűzfa alá. Az óriási fűzfa halkán suttogott, lehajló ágairól vízesepek hullottak, mintha álmodott volna a fa s álmában csendesen sirdogált és sóhajtozott volna.

Mind a ketten szomorúak voltak s egyre gondoltak: Kuthy feleségére. De nem tudták, hogyan szólaljanak meg. Kuthy cigarettát sodort.

— Hát, Gyula, — kérdezte Gerda csöndesen námetül, olyan vigyázva, mintha súlyos sebesülthöz nyúlna. Ez a gyöngédség mindenkivel szemben megnyilvánult benne, aki szenvedett, vagy esomerkodott. — Jobb most? Jobb így?

Kuthy vállat vont.

— Annnyiban jobb, hogy egyedül vagyok, — mondta keserűen.

— Én meg azt hittem, hogy az a jó az embernek, ha nincs egyedül, — folytatta a sógornője, a német költészet filozófáló granymondókatval. — Hogy lehet így kivetni magadból a feleségedet?

— Hagyjuk ezt, — sóhajtozta bosszúsan Kuthy. — Nekem a gyerekekre is kellett gondolnom...

— A gyerekeknek az a legrosszabb, ha elveszik tőlük az anyjukat.

— Na, ők nem sinylették meg. Jobb nekik így. — Hát, ha most nem, de tíz, vagy húsz év múlva sinylük meg. Gyula, te nem tudhatod azt, mi megy végbe egy gyermek lelke mélyén, még ő maga sem tudja.

— Hagyd, kérlek, az Istenért, — legyintett idegesen a férfi. — Ha bírtam volna, nem tettem volna. De nem bírtam...

— Ej pajtás, hát ilyen gyenge legény vagy te! — csóválta Gerda fehérkoronás fejét, mely olyan volt, mintha ezüsttárával koronázták volna meg, ragyogott a hullámszótt a holdfényben. — Nem bírtad. De hisz ez kölcsönös volt. Az az asszony is szenvedett, meg te is szenvedtél. Hát miért nem gyógyítottad?

— Mindenemet beleölttem a gyógyíttatásába! — fakadt ki a férfi s felegyenesedett, mint valami fa s maga elé meredt, arcán vonaglottak a baráták. — Nem volt az Istennek olyan orvosa, aki meg tudta volna mondani, hogy mi a baja! Mióta a gyerekek megszülettek, állandóan beteg volt. Tönkrementem. Belefáradtam. Törkig vagyok vele, ne is emlegesd. Jobb így.

Sokáig ült Gerda hallgatagon s állt vele szemben a magas, sovány férfi. Csak az őszikék tri-tri muzsikája hallatszott egyenletesen távol és közel s a hold felemelkedett Szigliget fölé.

— Ti Kuthyak mind szerencsétlenek vagytok a házasságotokban, — kezdte újra csöndesen az asszony. — Valami átok ez, mintha rajtatok ülne, belerágódna a lelketekbe...

— Eh, — szaladt ki a férfi száján akaratlanul, mert nem szerette hallani az ilyen szavakat, mint: átok és lélek meg szív, amiket Gerda gyakran használt.

— Igen, pajtás, ezt jó lesz tudni neked is. Itt van az apátok. Te hétéves voltál, mikor az anyád meghalt, úgy-e? Hát a te apád azóta él ezzel a ronda satrafával, ezzel a műveletlen, pimasz szakácsnéval, aki lopja, ezzel a személlyel, aki a tí pesztrátok volt, ezzel a...

— Jó, jó, hagyd kérlek! — vágott közbe Kuthy, szinte megreszketve az izgalomtól, mert Gerda szentségtörést követett el, mikor apjáról így beszélt.

Pesti Napló 1932. máj. 1. 96. n. 33-34.

— Ó, tudom én azt, Gyula, hogy ez neked fáj... A papát nem szabad kritizálni, mert akkor össze-rogy a világ, mint az a vár ott a hegyen, — s ki-nyújtotta a kezét Szigliget felé. — Úgy áll a ti apátok fölöttetek s uralkodik az életeteken. De a vár összeomlik, az is összeomlott, már csak rom. De én azért igenis kritizálom az apátokat. Hát milyen élet ez? Orránál fogva vezetli az az ostoba vén személy, az a lúd. Ő meg hatalmaskodik, uralkodik, ti keztesóköltök neki s meghajoltok előtte, mint a kisgyerekek, akik a veréstől félnek. Hát miocoda dolog ez? Férfiak vagytok ti? No jó, ott a Kálmán, nem nőül meg. Az legalább érzi, hogy nem lenne jó a házassága, hát inkább nem is vál-lalja. Itt van az én uram... — Söhajtott, egy pillanatra elhallgatott, mintha mérlegelné, hogy be-széljen-e. De ez a bizonytalansága csakhamar meg-szűnt s ő elszánta magát, mert ha döntenie kellett, mindig az egyenes kifejezések mellett döntött. — A mi házasságunk olyan kívülről, mintha galambok házassága lenne. Teneked elmondhatom, hogy nem olyan. Mi voltam én akkor, amikor Viktor megkérte a kezemet? Tizenhétéves gyermek, akit olyan szigorúan nevelt az anyja, hogy az életről semmit sem tudtam, meséskönyveket olvastam még akkor is, babával játszottam, még az élet sze-létől is védett az anyám, mit tudtam, mi a házasság? Hát aztán, mikor egynapos asszonyka lé-temre látnom kellett, hogy az uram egy menyecs-kének udvarol... Aztán jöttek a cselédek... Miért van az, hogy ti Kuthyak, mindig csak cselédek-kel tudjátok jólérezni magatokat? Hogy titeket csak a senkik, a repedsarkúak, az ostobák izgat-nak? Annyira lenézitek, megvetitek a szerelmet!

Észrevette, hogy túlon-túl sokat mondott. Mert Kuthy llegeva, reszketve állt előtte s arcába me-red. Látszott rajta, hogy lelke legmélyéig felfor-gatja Gerda beszéde s hogy valóságos szemé-tombra hajították s az vérigsértette híúságát, amire pedig jaj, de nagy szüksége volt!

— Bocsáss meg, nem akartalak bántani, — bé-kította Gerda. — Elragadott a keserűség, mert miért áldozom én fel a fiatalágomat, hiszen én is arra születtem, hogy szeressek s ha egyszer az élet elmúlik, mi marad meg nekem, hiszen emlé-keim se lesznek s az életem meddő marad szeretet nélkül. Hát beláthatod, Gyula, hogy nem téged akartalak bántani... Hiszen te szerencsétlen em-ber vagy, te nem tehetsz róla... Csak egyszer mertél volna az életben szabadon érezni, szabadon beszélni, cselekedni! De az apátok rátenyerelt az életedre... placcs!... És ti meg voltatok fojtva.

Felállt a padról s elindult a kis hídon át. Kuthy akaratlanul is utánament. Ott lépkedtek a répaföldön, a répa kövér, nagy, a holdfényben fe-ketének látszó levelei és kibuggyanó tuskói között s az ezüstös világosság szabadon ömlött körül őket. Az illat és a zenélő tücskök, békák kardala körülfogta őket.

— Nem fázol? Menjünk be inkább! — kér-dezte Kuthy az asszonyt, cseppet sem őszinte nd-variassággal.

— Nem, nem, pajtás, — nevetett Gerda gyere-kesen — most nem szabadulsz meg tőlem. Tudom, hogy ezeket a dolgokat nem szívesen hallod. Mert közületek senkit se lehet bírálni. De nekem jogom van a kritikához, én ezért a jogomért megszenved-tem! — Egyszerre átcsapott a hangja a keserű lá-zadás regisztereibe s arca kigyúlt, szeme erősen csillogott. — Ti Kuthyak semrúlnak tekintitek a nőt. Egy nő szenvedhet, tűrhet, sírhat, ti legfeljebb megharagudtok rá. De segíteni rajta? Igazat adni neki? Együttérezni vele, mint más, rendes ember-rel? Azt nem. Hányszor kell éreznem azt a mérhe-tetlen lenézést, megaláztatást, hogy emberszámba se veszték, hogy személy vagyok, vászoncseléd, pláne néember. — Ezeket a szavakat magyarul mondta. — O, wie oft fühle ich, dass ich eine »néember« bin! Néember! Nem ember! Igen, udva-riások vagytok, finomak, méltányosak, minden, minden megvan bennetek, ami egy férfin kívül-ről szép és imponáló... De belül... Hát így volt Ilus is. A feleséged.

— Hagyjuk, hagyjuk, kérlek, — hadarta most már szaporán a férfi s végsőkéig el volt keseredve. — Ne avatkozz te az én életembe, majd elrendezem én a saját eszem szerint!

A férfi gorombaságnak szánta ezeket a sarkokat s mint mindig, ha valakit meg akart sérteni, hirtelen izgalom lett úrrá rajta. De Gerda nem hederített sem az izgalmára, sem a sértésére. Amit ő meg akart mondani, azt megmondta s nem is lehetett rá megharagudni ezért, olyan egyenesen s színto gyermeki naivitással cselekedte. Nem fogott rajta sem harag, sem sértődöttség.

— Amint tudod, én levelezek Ilussal. Ha mindenki elhagyja is, én nem hagyom el. Azt mondják, hogy őrült. Egy sereg doktor, akinek fogalma sincs az ember lelkéről, őrültnek mondja, mert nem úgy érez, nem úgy gondolkodik, ahogyan ők. Pedig ők csak kuruzslók, nem orvosok. Biztosítalak róla, hogy Ilus mingyárt nem lenne őrült, ha lenne férfi, aki szereti s akit ő is szeretne s együtt lehetne gyermekével...

— Hát én talán nem szerettem?! — hörkent fel Kuthy.

— Nem, édes pajtás, te nem szeretted. Soha sem szeretted. Aminthogy engem sem ezert az uram. Ti azt hiszitek, hogy az már szeretet, ha néha megöleltek, megcsókoljátok a feleségeteket, ha kalapot vesztek neki, vagy megkérdezték tőle, hogy jól aludt-e. A ti szemetekben ez már fejedelmi leereszkedés, kegy, amit hódolattal s boldogan kell az asszonynak fogadni. Nem, ti Kuthyak, soha még nem szerettetek senkit, ti csak magatokat szeretitek. De még magatokat is ostobán. Mert, pajtás, a szeretet a legbensőbb együttérzés, a legszorosabb lelki kapcsolódás...

— Lelki kapcsolódás! Belső együttérzés! Ugyan, hagyd kérlek, ezeket az izéket! — kiáltott fel most már a legnagyobb türelmetlenséggel a férfi s hangja idegenül csengett a békés, álmódó csendben. — Ha nem hagyod abba, rögtön itt hagyjak.

— No, Gyula, ez rád vall. Te sem szeretted halni, ha cselekedeteidet bírálják. Nagyon gyenge ember vagy te, ámbar nem tehetsz róla, inkább az apád az oka ennek is, mint te, mert ő nevelt ilyen gorombaságra. Sajnálak ezért, de még jobban sajnálom Ilust, mert te inkább kipusztítasz magad körül mindent, de nem változtatasz magadon egy jottányit sem, ő azonban elpusztul ebben. Itt van egy levele nálam, néhány napja írta. — S elvett egy levelet a ráütögetett apró babakésével. — Nem lehet elolvasni, mert sötét van, de ha érdekli, odaadom.

— Nem, egyáltalában nem vagyok rá kíváncsi. Mindennek vége közöttünk, éljen, ahogy tud, semmi közöm hozzá.

— Jó, csak azért említettem, hogy lásd: azok a három kuruzslók, azok a tökkelütött szamarak, akik a betegségekről vastag könyveket írnak és latin nevekkkel cicomáznak fel mindent, hogy tudományos formája legyen s a laikus ember csodálkozzon a tudományukon, milyen hűhóval kezdték közelni, pedig ez a levél, ez a levél, édes pajtás, a legvilágosabb, legokosabb, legmelegebb s legszebb levél, amit valaha olvastam. Pedig ő alig tud németül és mégis... A szeretet hiányzik neki, azért beteg!

Gerda nem állhatta tovább könnyek nélkül. Elhalkult a hangja, hirtelen elővette a zsebkendőjét s gyorsan, szentimentalizmus nélkül letörölte kibuggyanó könnyeit.

— Nem akarlak zavarba hozni azzal, hogy sírok, — mondta aztán megint szilárd s nyugodt hangon. — Titeket, Kuthyakat, dühbehoz a női könny, mi, pajtás? No, ne vess már. Szerencsétlen, gyenge ember vagy és sajnálak. De legjobban a gyerekeidet sajnálom. Nézd, itt van az apád vizsgálója. Elnéztem: az apád felemelt egy szalmaszálat és szegény kutya ész nélkül hasrafeküdt, még pislogni se mert. Egy szalmaszáltól! Így vagytok ti, apátok egy szalmaszálat emel rátok s ti még a szemeteket se meritek kinyitni. Mint valami varázsvesszőtől. Így ne legyen a gyerekekkel is! Félek, hogy így lesz. Akkor, Gyula, még a síron túl is felelőssé teszek ezért, meg nem bocsátom soha.

Ez volt a beszélgetés legkínosabb pontja. Kuthy homályosan érezte, hogy itt egészen reális tényekről van szó s mégsem száraz, vizsgálendő és mérlegelendő tényeknek vette, hanem személyes bosszúnak a felesége nevében s ő helyett. Lelke mélyéig feldúlva, önmagából kiforgatva, remegve az izgalomtól s tanácstalanul sodorta egyik cigarettát a másik után, hebegett, minduntalan valami nagyon komoly s alapos ellenérvet akart odamondani Gerdának, azonban nagyon alulmaradt ebben a beszélgetésben. Gerda szavainak különös súlya volt. Minden szó beletalált Kuthy legelevenebb, legtökéletesebb érzéseibe. Menekülni, szabadulni szeretett volna Gerda elől, de ez lehetetlen volt, mert ha Gerda nem lett volna ott, akkor önmaga elől kellett volna menekülnie. Irtózott s

1932. máj. 1.

209

»lelki problémáktól« s mélyégesen lenézte azokat az embereket, akik »idegesek« voltak, akik a női »idegességet« komolyan vették, sőt azt állították, hogy a gyermek is lehet »ideges«. Minden efféle jelenséget letagadott. De ez a tagadás nem segített rajta. Egy csapásra vége volt az apai házban élvezett nyugalmanak, békeségnek, megelégedettségnek, Gerda alaposan »befütyült« neki. Nem szólt semmit, eldobta a cigarettáját s elindult a házba vezető úton.

Gerda mellette lépkedett. Sajnálta a sógorát, de elvégre azért volt férfi, hogy elviselje az igazságot! S ha nem tudja elviselni, lelke rajta. Az egész hosszú úton egy szót sem szóltak többet

egymáshoz. Gerda a saját házasságán töprengött s végképpen el volt keseredve az öregúr iránt. Kuthy pedig arra gondolt, hogy azonnal csomagol s reggel indul haza. Egyszerre hoves vágy fogta el az irodája után. Az egyedüllétbe visszavonulni, a kertben egyedül sétálgatni s kettesben ülni hallgatagon a házvezetőnőjével... Erre vágyott. Mellkasában feltódult a vér... S megutálta a csendet itten, a holdfényt s a fákat, az estét, az ismerős, a hajdan oly kedves hegyeket...

Mikor egyedül maradt az apjával, dolgaira hivatkozott s kérte az öregurat, hogy a reggeli vonathoz vitesse be a vasútra. Az öregúr vállatvont és sértődötten bemont a szobájába.

Hogyan lett Gyóni Gézától hazaáruló?

Amikor a belügyminiszter jó esztétikus

Senki sem mondhatja, hogy hatóságaink nem kísérik élénk figyelemmel a magyar irodalmi életet. Úgy a rendőrség, mint a királyi ügyészség szigorúan tájékozik az írók, költők művei felől s alkalomadtán a belügyminisztérium is véleményt nyilvánít, ha arról van szó, hogy a magyar kultúrfőlényt félteni kell a királyi, dilettánsok térfoglalásától. De néha tévedni is lehet. A királyi ügyészség európai nevű magyar írókat ültetett már a vádlottak padjára, *Karinty Frigyes*, *Móricz Zsigmond* s legutóbb *Gellért Oszkár* volt kénytelen a bíróság előtt felvilágosítani az ügyészséget tévedéseiről. Azon pedig már semmi megütköznie nem talál senki, hogy *Heine*, *Ady*, *Petőfi* verseinek előadását a rendőrség egyszerűen megtiltja, különb kritikus lévén még *Gyulai Pálnál* is.

E sorok írója például saját szerzői estjén nem olvashatott fel egy novellát, amely a báró Bánffy Miklós konzervatív szerkesztésében megjelenő Erdélyi Helikon hasábjain már nyomdafestéket látott s amelyet ugyancsak e sorok írója Debrecenben ötszáz ember és egy csapat rendőr jelenlétében felolvasott.

A halálárídó

Most a belügyminiszter döntötte el, hogy *Gyóni Géza* emléke alkalmas-e országos kultusz céljára, avagy nem. Nem alkalmas.

A belügyminiszter úr ezúttal valóban finom esztétikai és irodalmi tájékozottságról tett bizonyosságot. S nem csekélyebb bátorságról.

*Gyóni Géza*t a legnagyobb magyar felfedező fedezte fel, néhai *Rákosi Jenő*. *Ady* félelmetesen növekvő hatása különösen célszerűvé tette ezt a felfedezést. *Gyóniban* minden megvolt *Ady*ből, ami külsőség és semmi sem volt meg abból ami lényeg. *Ady* szóalkotásai, ritmusa, hangja mint valami bádoglepéről, úgy zörgött vissza *Gyóni* költészetéről.

Engem a halálárídóra
Cézár parancsa vár

énekelte *Gyóni*. Halálárídó. És Cézár parancsa. S a többi adyrmusok. Ez csak költő? Lám, ő is tud olyan szóösszetételeket, mint *Ady*, de amellet nem erkölctelen, nem hazaáruló, nem „beteg”. Igaz, hogy a Cézár-verssel egy kis baj van, mert hiszen azt mondja benne *Gyóni*, hogy ő bizony nem megy háborúba, de ez csak olyan fiatalos póz, tévedés. Valóban, a költő mihamar be is látta tévedését s a *przemysł* várban már éppen ellenkezőképp dalolt.

Igazi, vérbeli, talpigköltő egy sem akadt, aki a háborút dicsőítette s a katonákat harcra buzdította volna. A hazaáruló *Ady* undorral fordult el a

háborútól. *Babits* kimondta a véleményét s ebből elég baja is támadt. *Karinty*nek egyetlen olyan verse sincs, amely a háborút vállalta volna.

Az új Gyóni

A harmadrangúak harsonázták a háború dicsőségét, a dilettánsok förtelmes dalait fújták a szentimentális polgárleánykák:

Nem mehet a háborúba,
Nem dalolhat harci dalt...

Ekkor született meg *Gyóni Géza*. *Ady* Endre undorodott a háborútól. Ő felvette *Ady* hangját, pózait és lelkesedett a háborúért. Mindazt a rekvizitumot felhasználta verseiben, amit a *giccek* oly kultúrfőlényes tömegben ontottak.

Íróasztalom katonaláda,
Írószerszámom panganét vége,
Aki olvassa, békesség véle.

Katonaláda, panganét. Lengyel mezők, tábornok. Milyen csodálatos — borzongta az egész ország. A hazugságot senki sem hallotta ki a versek hangjából. A pózt a ritmusból, a *pakfon-adyt* az adys szavakból. A németeknek volt a híres vaskancellár, *Bismarck* helyén egy *pakfon-kancellárjuk*: *Beethmann-Hollweg*. Nekünk a *vas-Ady*nk mellett egy, hivatalos *pakfon-Ady*nk, *Gyóni Géza*. A hivatalos irodalom lelkesedett érte. Kikiáltották lángésznek. Viharnadárnak. *Petőfi*vel állították egy sorba. Emberek ezrei, szavalták a híres *Csak egy éjszakára* kezdetű verset, amelyben efféle stílus zavarok találhatóak: *Gyilkos ölmefecskék szanaszét repülnek...* (Szegény, ártatlan fecskék, „istenmadarai”, mint gyilkosok és még hozzá szanaszét repülnek, mindenütt helyett!)

Sasok büszke vára

Amikor aztán a „sasok büszke várát bevette az éhség”, *Gyóni Géza* fogságba került. — A fogság hántotta le róla mindazt a hazug mázt, amit a háborús pózok sikere rárakott; a fogságban, az elhagyatottságban, a magabaszállás óráiban találta meg önmagát. S a fogság *Gyónija* egészen más! Kissé feminin, kesernyés, tehetetlen, vágyakozó, cseppet sem katonás *kispolgár* a fogság *Gyónija*. Nem lázad, csak kesereg, nem káromkodik, csak sír, nem remél, csak imádkozik... A rekvizitumok bőven megtalálhatóak verseiben: hősivatag, az elhagyott házában könnyező asszony, aki, jaj, talán más férfit keresett magának, emlékek, vágyódás... Az *Ady*-pózok helyébe imitt-amott könnyed, fanyar *Heine*-pózok lépnek. De sok őszinteség is. Már nem *Tyrtaios*, csak egy esett, elhagyott, összeroppanó, szomorú kispolgár, akit elsodort a háború s aki *lassanként ráeszmél az egész förtelmes cáltalanságára*.

Társadalmunk 1932. máj. 1. 17. 4.

1932. máj. 1.

A közlegénységhez fordítja a felismerés; látja őket éhesen, rongyosan, hűdösen és tetvesen, látja őket tifuszban és őriületben fetrengve... S lassan-lassan egészen elszakad a tisztektől s minden érzésével a szegény közemberek felé fordul.

Ekkor is ír verset. Ír, de olyan tartalommal, hogy aligha adnák ki tábornokok rendelkezésére s aligha terjesztenék repülőgépekkel! Nem nagy költő Gyóni, de a sok szenvedés, az elnyomottak szörnyű élete, a háború kulisszáinak felismerése őszintévé s igazzá teszi. A tisztek nem szeretik már annyira. Sőt volt hadifoglyoktól tudom, akik együtt raboskodtak vele, hogy egyenesen bojkottálták, nem volt úri dolog érintkezni vele.

Egyike volt azoknak, akik a fogságban „nem viselkedtek tisztához méltóan”, barátkozott a legénységgel s elkerülte a tiszteket.

Ha Gyóni hazajön

Ha nem hal meg, ha hazakerül valaha, tán még fel is jelentették volna. Rossz volt a „Beschreibung“-ja...

De meghalt.

Most persze sokan emlékeznek még Gyónira, a háború Tyrtaiosára. A lengyel mezőkön, tábortűz mellett írt panganétes, ólomfecskes versekre. Az egész prcmiseli romantikára. A repülőgépen kicsempészett versekre. S országos kultuszt akarnak teremteni neve körül...

De Gyóninak éppen azok a versei lelkesítik kultuszra a háború hajdani romantikusait és lelkesedőit, amelyek nem érik meg a kultuszt. S éppen azokat a verseit nem ismeri senki, amelyekben az igazi, hamisítatlan, szegény és szerény, gyenge, elesett Gyóni szólal meg. Mert viszont ezek a versek azután igazán nem egyeznek a „sasok büszke várának” költészetével s a kultuszteremtők lelki berendezettségével...

A belügyminiszter úr azonban a Gyóni kérdésben jó esztétikusnak bizonyult. Ezek után minden író, költő nyugodtan rábízhatja — s a közgeire is — írói művek megítélését.

Most már tovább kell menni ezen az úton s viszont nem szabad megtiltani Heine, Petőfi, Ady verseinek s az élő írók műveinek előadását.

Ha Keresztes-Fischer őexcellenciája ilyen finom esztétikai mérlegben méri a kultiválásra méltó költők tehetségének súlyát, úgy

minden remény megvan arra, hogy A Gare de l'est-en című verset is szabad kultiválni s a Két gránátost is és a Kuttyák és farkasok dalát is...

Csak meg kell várnunk, hogy a belügyminisztérium, a rendőrség s a királyi ügyészség esztétikai nézetei egy kissé megváltozzanak, amire immár számítani is lehet ezek után...

A belügyminiszter urat pedig, mint pécsi embert, sürgősen be kell választani a Janus Pannonius társaságba...

Kodolányi János.

Tavaszi ábrándok

Mindenekelőtt be kell jelentenem, hogy az *Irók Gazdasági Egyesülete (IGE)*, *Móricz Zsigmond* és *Lakats József* vezetésével kimondta megvalósulását. Az IGE kezd testté válni. Közérdekű dolog ez! Minden bizonnyal. Az író a milliók embere. (Már amennyiben író.) A szabadság, a harmónia hirdetője s műveiben megvalósítója. (Már amennyiben író.) S vajjon ezek a javak és érdekek nem mindnyájunk javai és érdekei? Bizony, ha egy nép írói megszűnnek írók lenni, annak a népnek az élete és jövője nem ér egy hajtófát!

Az író, a magyar író sorsa tehát meg fog változni. Lehetetlen lemondani ezuttal egy kis ábrándozásról. Lehetetlen el nem képzelni, hogy jöhet még Magyarországon olyan korszak, amikor az író azt írja, amit akar s csak a lelklismeretének és a kritikának tartozik felelősséggel. Milyen szép idők is lesznek azok! Az író megírja művét s a kiadók kiadják. A közönség pedig, látván, hogy az író az ő tudatalatti érzéseit, vágyait fejezi ki, megveszi a művet. S mondjuk, éjszaka megérkezik az író *Budapestre*. Nem megy szállóba, dába, ezt nem teszi. Elmegy az írók otthonába, ahol az udvarias portás »Isten hozta, mester!« kiáltással üdvözli s felvezeti csinos, csendes szobájába. Méltóztassék kipiheneni magát, nem kerül semmibe. Az író belül a kávéházba, megreggeli s elolvassa a lapokat. »El van intézve, mester!« — mondja hájosan a főúr és tovalejt. Nincs lakása az írónak? Családotul betelepül az írók otthonába s nincs gondja fedélre. Betegnek érzi magát az író? Elmegy az orvoshoz, megvizsgál-tatja magát. Nem kerül pénzbe! Megcsináltatja a receptet. Nem kerül pénzbe. Tüdőcsúcshurutja van az írónak, vagy szívneurózisa? Levegőváltás? Pihenés? Csend, békesség, erdőillat kell! Ott a szanatórium. Tessék bevonulni. Nem kerül semmibe. Színházba, moziba akar menni az író? Mi sem természetesebb, mint hogy rendelkezésére áll a jegy. Elvégre író, vagy mi. Jár neki... Nincs egy vasa sem az írónak? Nem kell kétségbeesni, éjjel is szolgálatban van a segítő, csak fel kell hívni telefonon. Elő kell adni a bajt. S rendben van minden. (S mindez *Németországban* nem is ábránd!)

No és elmegy az író egy vidéki városba, mondjuk fotókiállítást rendez. A túlbuzgó rendőrség bolsevik agitátornak nézi s lefűleli. Csak egy telefonba kerül s már szabad. Az Egyesület közbe lép, felvilágosítja a hatóságot s minden rendben van...

Innét már csak egy lépés az író mentelmi joga. Hát csak *Kínában* élvez az író korlátlan szólás-szabadságot? Abban az elmaradt ázsiai országban? S minálunk csak a hatóságok (erkölcsi) nyomására megválasztott névtelen egypárti képviselőnek van mentelmi joga? Nem, ez tarthatatlan, bocsánat. Az író senkisémet hozza be a kultúra parlamentjébe, az író egész életét teszi a tollára. *Megilleti a mentelmi jog!* Ha panasz van az író ellen, tessék szépen kikérni az *Egyesülettől*. Nyugodt lehet a tekintetes kir. ügyészség, hogy az *Egyesület* a legszigorubbán vizsgálja meg az ügyet. Ha *lopott* az író, *rabolt*, *gyilkosságra uszított*, vagy más efféle *közönséges bűncselekményt* követett el, könyörtelenül ki fogják adni. Itéljen fölötte a független bíróság a törvény szigorával. No de ha csak politikai, vagy egyéb *zaklatásról* van szó, akkor, ügyebár, *nem szabad fölösleges izgalmaknak kitenni az írókat, nem szabad a gyanú árnyékával sem illetni erkölcsi lényét*. Ennél az író sokkal fontosabb egyéniség. Órá elsősorban a meggyőződés és a művészet törvényei kötelezők. Lám, az írókat meg fogják védeni arra hivatott tényezők...

Előadják az író művét? Tessék csak lefizetni szépen a honoráriumot, kocsmáros úr, műkedvelő társaság! Tessék csak leróni, mint a zeneszerzők és szövegírók illetményét. Kinyírják az író művét vidéki, vagy utóállambeli lapok? Hiába futkos az író fűhöz-fához a pénzéért! Hóhó, *ez kőzűgy*, ilyesmit nem lehet túrni. Van egy egyesület, amely eljár és behajtja az író járandóságát. *Elvégre senkit sem lehet kirabolni büntetlenül, csak az író!* (Nemrég kiszámítottam: minimálisan *négyezer pengőre* rúg az az összeg, amit ellopott írásaimért kapnom kellett volna s amit sohasem kapok meg!)

Nos, itt az ideje, hogy az íróra legalább olyan tisztelettel nézzenek az emberek, mint egy kormányfőtanácsosra. (Méltóságos címzés nem is kell.) S ha mindez bekövetkezik, — s mért ne következne be? — meglátják, az író grince sokkal keményebb lesz, mint ma. Igazsága sokkal igazabb, őszintesége őszintébb, műve művészibb, egész embersége emberebb. S gombamód állanak el a gombamód szaporodó dilettánsok. Csökken az erkölcsi gyámoltalanság, a tehetetlenség, szűnik a szervilizmus... Megró a tömegek öntudata, életakarata, bátorsága. Kivirul a jobb életbe vetett hit...

Aminek éppen itt is az ideje.

Kodolányi János

Pesti Napló 1932. máj. 5. 99. n. 18.

1932. máj. 19.

Arcok és álarcok a Pen-kongresszuson

Az ülésterem bejáratánál kedves arcú, árvalánybajjas cserkészek. Szolgák. Szigorú igazoltatás: csak a Pen Club tagjai mehetnek be. (A magaslati padsorok fele vannak hölgyekkel, akiknek semmi közük a Pen Clubhoz.) Még újságírókat is csak nehozen engednek be. Roda-Roda fejcsóválva indignálódik: *egy külföldi lap német munkatársát nem engedték be s a kongresszus első részét nem is hallgathatta...*

Nyilván Ernst Toller elmondandó beszédétől tartott az elnökség. A pódiumon csak Mohácsi Jenő képviseli a keddi vezetőséget. Lent, az első padsorban ül Galsworthy és Radó Antal. Berzeviczyt nem látjuk.

Felix Salten, az osztrák Pen Club elnöke beszél. Jól vasalt ruha, jól vasalt fej, jól vasalt, kerek mondatok. Néha felzúg a taps. Különösen az tetszik, amikor kimondja, hogy a Pen Clubok azzal állanak, vagy buknek, ahogy véget tudnak vetni a bankettezésnek és rátérnek a komoly munkára, az írói szabadság biztosításra. (Végig az egész ülésen, mindenki az írói szabadságot követelte, még Marinetti is!) A nap hőse ma is Ernst Toller. Őszülő hajú, kemény, csupa ideg, csupa erő, csupa csont férfi. Egyszerű és őszinte. Tomboló sikere van. Beszéde után tolonganak körülötte a gratulálók, a kezét rázzák, a kabátját fogják. Csodálkozva fordul hozzám:

— De hát mit tettem én, ami olyan különös? Maguknál oly ritka az olyan ember, aki megmondja a véleményét!

Különösen a nők rajongának érte. Áhitattal, lázasan figyelik, kérdéseket intéznek hozzá, amik őt alig érdeklik. Látszik, hogy fárasztja a nagy zajlás. Nem engedi lerajzoltatni magát.

A terem sarkában fényképezőgép, fotoriporter. Schalom Asch, — olyan, mint egy középízűtészű, szelíd kettőskönyvelő — észreveszi a fotografust, a gép elé húzza társát, akivel éppen beszélget s félprofil mutatva tárgyal. Észre sem veszi, amikor a kolléga eltávozik mellőle, kinyújtva tart egy ceruzát, amit senki sem vesz át tőle, végre észbekap és elmegy ő is. A gép nem csatolt el.

Galsworthy... Csupa szöglet s mégis csupa simaság. Szögletes, hegyes ajkcsücskők, szögletes szemöldök, szögletes nyugalom. Csupa biggadság és spleen. Három nyelven olvasott fel tegnap, de amikor franciául, majd németül kérem, liby üljön öt percig egy rájzolóna, nem érti. Püléhez tartja a tenyerét. Lehajlik a magasságból. Végre egy hölgy angolul mondja, mit akarek. Ekkor halvány mosoly jelenik meg szögletes ajkszélein, síma mosoly.

Balabanov, a bolgár delegátus. A legeredetibb ember! Alacsony, vállas, csontos. Fejét mintha vörös homokkőből faragták volna ki durván s ráragasztottak volna egy csomó összekuszált fekete sörényt. Délszláv paraszt. Egyetemi tanár és költő. Kopott, gyűrött, őszinte, közvetlen, gyermeket. Tihanyban leült a föbe, maga mellé tette a kalapját s így szólt:

— Én a szegény Bulgária kiküldöttje vagyok, magam is koldus, adakozzanak a koldusnak!

Mindenki dobott a kalapjába egy-két pengőt. Oly kedves volt, oly őszinte és igaz, hogy meg lehetett volna ölelni érte.

De Toller leglelkesebb tapsolója talán Karin Michaelis volt. Idős hölgy, vérpirosban és sárgában. Értelmesen beszél, minden szót külön hangsúlyoz. Öntudatos és nyugodt. (Nem elég? Hogy van az, hogy az írők szépségét nem mérlegelik oly szigorúan, mint az írónőkét!)

Igen, az írói szabadság, a sajtószabadság érdekében szállt síkra mindenki. (Pekár nem beszélt...) A hatalom ellen mennydörgött mindenki. Még Marinetti is eltáncolta s elgesztikulálta, hogy a legteljesebb szabadságot követelte az írők számára. (Végül, a pacifizmusról szólván, szinte paroxizmusban dörög: »Háború nélkül nincs ország, hadsereg nélkül nincs béke! A hadsereg a béke biztosítására szükséges!«) Tapsfergeteg és ellentmondásfergeteg. Számonkérő közbeiktatások. A szélsőségek sikere: Tolleré és Marinettié!

Idők jele: mindez a szabadságkövetelés — »Vive la liberté des écrivains!« — mindez a kárhoztalása a politikai elnyomásnak, mindez a lelkes tanúságtétel — még a mérsékelték részéről is! — az Akadémia épületében, Berzeviczy díszelnöksége alatt... (Pekár nem beszélt.)

Írói arcok — és politikai álarcok Budapesten, egy világkongresszuson. Kodolányi János

Pesti Napló 1932. máj. 19. 109. sz. 7.

Uj szellem előtt

Lassan-lassan elsímulnak a *Pen Club* budapesti világkongresszusának zajlásai. A delegátusok elutaztak, a lobogókat levezették, a tányérokat, poharakat elmosogatták, a borospalackokat összeszedték, az ünnepnek vége.

Nyilvánvaló, hogy ezúttal más is történt végre, mint vacsorázás, tósztozás és hajókázás. Az *Akadémia* épületében feltámadt a múlt: a megújulás kora, a nagy romantikusok kora, a humanisták és harcosok kora. Néha szinte ijesztő volt az a szakadék, amely az *Akadémia*, a hivatalos kultúra szelleme és az európai levegő áramlásától életretámadt hajdani szellem között tátongott. Ijesztő volt a hajdani polgári szabadelvűségből a mai tehetetlenségig, hipokrizisig, gőrosós formalizmusig meredeken lefelé zuhanó útvonal. A *Pen Club* delegátusai polgári írók, polgári gondolkodók. Még a radikális követelések is szigorúan polgári liberális követelések voltak. Olyan követelések, amelyekért a múlt században *Széchenyi*, *Kossuth*, s a reformerek harcoltak. Olyan követelések, amelyek az *Akadémiát* szülték annakidején. Amelyekből a mai hivatalos kultúra sarjadt. S ide jutottunk. Itt tartunk. *Hogy mindig, ami a múlt század első évtizedeiben természetes cél, magától értetődő tartalom volt, ma forradalomnak hat a méltóságos épületben, a méltóságos magyar kultúrelőkelőségek virágzása alatt!*

Hogy a magyarság a nyugati kultúra védőbástyája volt s ma is ezt a szerepet tölti be, szép szólam s éppen azok nem hisznek belőle egy szót sem, akik ebben az országban a nyugati szellemet képviselik irodalomban, tudományban, művészetben, vagy politikában. Ellenben váltig hangoztatják azok, akik minden eszközzel ellendállanak a nyugati polgárság törekvéseinek, a nyugati írók, politikusok, művészek munkájának. Ki mennydörgött oda a nyugati kultúrának, hogy nincs rá semmi szükség? Ki? Az a turáni *Pekár Gyula*, aki üdvözlőbeszédeiben odaállítja a magyarságot a nyugati kultúra védőbástyájára. Ki találja fel a magyar kultúra nyugateurópaiságát a külföldi, valóban nyugati tekintélyek elé? Az a *Berzeviczy*, akinek a nyugati *Ady* Endréről csak fitymáló megjegyzései vannak, aki előkelő legyintéssel vonul el nyugati értékeink mellett. S kik szórják a legkíméletlenebb gorombaságokat nyugati irodalmunk reprezentánsai arcába immár több mint egy évtizede katedréről, elnöki emelvényről, íróasztal mellől? Kik tagadják ki a magyar nemzet közösségéből őket? Azok, akik borospohárral a kezükben felajánlják a magyar nemzet vérért a nyugati kultúra védelmére.

A *Pen-kongresszus* egész ideje alatt nem akadt egyetlen felszólaló, aki *Berzeviczyék*, *Pekárék* szellemét képviselte volna. A legkonzervatívabb *Galsworthy*-tól a legfasisztább *Marinetti*-ig, a legnationalistább lengyelekig senkinek, senkinek egyetlen olyan szava nem volt, amely erkölcsi felmentvényt lehetne hivatalos kultúránk cselekedeteire, elveire, erkölcsi tartalmára. Nem akadt egyetlen érv, egyetlen célkitűzés, amit a magukénak vallhatnának, vagy valaha vallottak volna. S milyen tragikomédiája az időknek: a radikális javaslatokhoz *Berzeviczy* szívvel-lélekkel csatlakozik. *S Marinetti* némasággal fogadott rögtönzéséhez a futurizmusról, a ritmusról és rímről — *Berzeviczy és Radó Antal* tapsolt lelkesen. (Egy fiatal költő oda is kiáltotta, élénk derültséget kelteve: »Ime, a dadaisták és futuristák!) Mi ez? Nem tudják talán, hogy mi történik körülöttük, — vagy tudják és látják s mégis így cselekedeznek? Mennyi szavaikban és tetteikben a meggyőződés, a férfias hit és mennyi a látszat? *S mikor kell hinnünk nekik, amikor a nyugati kultúra védőbástyájáról szónokolnak, amikor lelkesen csatlakoznak, vagy amikor hazadrólónak bélyegzik a modern magyar irodalom művelőit és műveiket szennyiratoknak, erkölcstelen szegényfoltoknak, ellenséggel paktáló kémiaiktáknak nevezik?*

Két magyar *Pen Club* van. Az egyik az, amely idehaza dirigál. Ez a *Pen Club* némán ül a külföld jelenlétében, vagy tapsol, csatlakozik s a nyugati kultúráért lelkezik. S egy másik *Pen Club*, amelyet itthon az orránál fogva vezetnek, amelyet üldöznek, amelytől megvonják a szót, de amelynek a szelleme hangosan megnyilatkozik, mihelyt európaiak veszik körül s amely nincs egyedül Európában! Elérkezett a konkvenciák levonásának ideje. A hivatalos kultúrszellem *Európa* színe előtt végkép levitézlett. Más szellemnek kell jönnie végre, nem lehet többé hallgatni és tudomásul venni a halálos ítéleteket. A budapesti világkongresszus megmondta a magáét, világosan és érthetően, s ha hivatalos nagyságaink azt hiszik, hogy lehetett ugyan csatlakozni az indítványokhoz, de azért megy tovább minden úgy, ahogy eddig ment, nagyon tévednek. A *Pen Club* nem az övék s különösen nem mint magántulajdon. A határozatok, amelyeket olyan emberek hoztak, mint *Galsworthy*, *Jules Romains*, *Crémieux*, *Salten*, *Aage Madelung*, nem lesznek írott malaszt. A határozatok, amelyek *Európa* — hangsúlyozzuk: polgári! — irodalma hozott, kötelezik Magyarországot lelkesen csatlakozó hivatalosait is. S nemcsak a *Pen Clubban*. Nem. Az *Akadémián* is, a *Kisfaludy Társaságban* is, a *Petőfi Társaságban* is. És minden társaságban és önképzőkörben. A legkisebb hatalmasokat is, akár a rendőri cenzúrán, akár az iskola katedráján üljenek.

Európa itt volt és ittél. Annak a szellemnek, amely ma a magyar kultúreléletet irányítja, el kell múlnia. Lassanként be fogja látni mindenki, hogy ez az alkultúra *Szoliman* szultánhoz hasonlít, akit a hásonálán szigetű ostroim alatt megütött a guta s akinek holttestét teljes díszben mutogatják a katonáknak, hogy továbbharcoljanak érte.

Egyébként pedig: a magyar *Pen Club* igazgatósa lemondott. Ez már eredmény.

Kodolányi János

Pesti Napló 1932.

jún. 4. 1932. máj. 9.

1932. jún. 5.

235

A HÉT HŐSE

az angyalföldi kötéltáncos. Valahol, a Lohol tér közelében két négyemeletes érház között húzta át a fesszes drótkötélet s esténként az ucca nagyérdemű közönsége előtt — vagy inkább fölött — produkálja hajmeresztő mutatványait. Valami kis zenekar sereg ülemeire tánc lépésekben siklik előre és hátra a szédítő magasságban. Biciklire ül s karikázik az ucca fölött. Felcséggét a nyakába veszi s cipeli nevetve, mintha az Erzsébethidon járna. Majd meg rúzendit a zene a Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország szirupédes dallamára, a kötéltáncos nagy nemzetiszínű zászlót ragad fel s azzal hajbókol, hogy így rója le a hazafiság dicső szatát a maga mestersége szerint. (Persze, német. De hát ennek már így kell lenni.)

A mutatvány végzetével körüljár az ucca közönség között és kalapjában aprópénzt gyűjt. Gyárimunkások, lézengő inasok, szabadnapos vasutasok, postások, háztartásbeli nők, akik a szenzációért odahagyták egy órácskára a káposztaszagú konyhát s a munka után mely dombba merült férjet, négy állért, tíz állért hullajtanak a kalapba. Ebből él a kiváló kötélművész.

Híre elterjedt már az egész környéken. Vonaton, villamoson, piacon és vásárcsarnokban emlegetik nagyszerű mutatványait. Tornalandr, — mondják. Ilyen még nem volt, — mondják. Igaz, hogy háló is van a kifeszített kötélen alatt, de az csak olyan hálótáncos, mert a rendőrség nem engedi el a hálót s ő maga is megmondta, — a művész — hogy oszlopok az apróbb tárgyak felfogása céljából

van ott. Például amikor ledobja a lógót vagy a biciklit. Hogy össze ne vörjön. A feleséget azonban már nem dobhatná le, — egyébként is látszik, hogy jóban van a feleségével — mert ónagysága bizonyosan összelőrné magát. A háló tehát csak dísz, csak kellék. Ő, a művész, szívesen kifeszítené drótkötélet a Duna partjai között s azon drótkötélet, háló nélkül, sőt fenéktáncos mentőcsónak mellésésével, ha engednék. Még is fogja próbálni... Bizonyosan sikerül neki, — mondják lelkesen az emberek s fölfelé csavart nyakkal bámulják a német urat, amint hajbókol a nemzeti színű lógóval s a zene andalítottán húzza, hogy: Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország...

A hét hőse a kötéltáncos a külvárosi ucca fölött kifeszített vékony drótkötélen. Mindenki róla beszél. Mindenki csodaként ünnepli. Mindenki várja, hogy mikor zuhan le, — de ő nem zuhan le, nem, miközben a parlamentben a költségvetést tárgyalják, miközben a Liechtensteini kisibolt milliókról folyik a felháborodás zaja, miközben a gazdaképviselők dnyujtják a négy pontot, miközben Hitler előkészíti a polgárháborút, miközben a Szovjet állig fegyverben várja az intervenció seregeket, miközben a tej drá emelkedik, a jég veri a termést, miközben... Igen, a kötéltáncos a zene ritmusára lépdel és hajlong és oipelt a feleségét a hajmeresztő magasságban s mindenki lesi. lesi szívszorongva hogy mikor zuhan le... Hiszen olyan vékony alatta a háló s csak apróbb tárgyakat véd meg az összelőréstől s különben is csak a rend kedvéért van ott, ugyebár...

A hét hőse a kötéltáncos.

Kodolányi János

Magyarország 1932. jún. 5. M3. 7. 9.

A HÉT HŐSE

Egy csomó akta. Annyi akta van mindünk s egyik sem részesül abban a dicsőségben, hogy a hét hősc legyen! Ez a kitüntetés csupán egynéhány olyan aktát illet, amelyekét »pihentetnek«. A báró Gerliczy Félix aktáit.

Mert elindultak ezek az akták a csonkaországban s lélekszakadva, lóhalálában loholtak, hogy Gerliczy báró hollétét felkutassák. Bekukkantottak a bejelentőhivatalokba. Szimatoltak és kutattak utána. A báró eltűnt. S rohantak az akták a rendőség különböző osztályaiba. Eredmény nélkül. Tovább futottak kengyel-futókként a határra, kilépő és belépőállomásra. Megnézték, hogy mikor lépett ki a báró és mikor lépett be. S nem találták őt. Rohantukban kollégákkal találkozottak, más aktákkal, amelyek csak úgy futtukban elmondták, hogy a hivatalos kurzus szerint a báró száztízezer pengő értékű valutát vitt ki magával az országból. S futottak, izzadva ebben a melegben, tovább. Megállapították, hogy a báró felvette Liechtenstein állampolgárságát, ennek ellenére mint magyar állampolgár szorgalmazta valóperét. S hogy a báró maga sem tudja, milyen állampolgár. Ezután más aktákkal találkoztak, amelyek beszámoltak arról, hogy a báró ötezeröt száz holdas birtoka után csak harminckét pengő adót fizetett s eljárás is indult ellene, de az iratok elkallódtak s a könyvelésből nem

lehetett kiigazodni. S mentek tovább az akták, most már lankadtan és csodálkozva... Milyen kicsiny ez az ország, még a kofferes gyilkost is meg lehetett benne találni, csak ezt a különös bárót nem, ezt a misztikus bárót nem. S hallották a híret annak is, hogy a báró hozzátartozói immár aggnának: hátha valami baj érte a bárót, valahol Liechtensteinban — szintén kicsiny ország — vagy Németország homokszivatagain, ahol sem oázis, sem rendőri bejelentőhivatal, sem idegenellenőrző hivatal, sem távírógép nem található, elveszett, behordta nyomait a homok s most sohasem lehet fellelki löbbő szegényt... Az elvadult Vaduzban fekszik talán belegen, senkit nem tud értesíteni, nem írhat és nem üzenhet... Valóban, aggasztó. Szegény ördögöket meg lehet találni s ezt a Gerliczyt, aki báró is, földbirtokos is, száztízezer pengőnyi valutát vitt ki s mégsem... mégsem lehet elértemteni. Ime, ilyen veszélyek fenyegetnek Európában egy bárót, földbirtokost és adóutalajdonost... Egy liechtensteini állampolgárt...

S az akták fáradtan, pihegve s agyonhajszolva visszatértek oda, ahonnét elindultak. S az akták kiküldői belátták, hogy a fáradozás még egy érzéketlen aktacsomónak is sok volt. Pihentetik az aktákat. Rájuk fér. Hiszen oly kevesen pihenhetnek manapság, a fullasztó, embertelen iramban, a túlhajtott munka, vagy a túlhajtott munkanélküliség iramban. Legalább az akták pihenjenek egy kissé...

A hét hőse, a Gerliczy Félix aktacsomója, pihen. Ráfér a pihenés. Legyünk humánusak: lehetetlen feladatra vállalkoztak az akták. Kimerültek benne szegények. Pihennek...
Kodolányi János

Magyarország 1932. jún. 12. 129. n. 8.

1932. jún. 19.

Nyári vetés

Az utóbbi hónapok folyamán jelentős — átgyláztatik: egészséges — változás állott be budapesti színházaink nagyrészenek a vezetésében. Mintha a hosszan, unalmasan elhúzódo kristályosodási folyamat végre befejeződött volna. Igazgatók és igazgatóaspiránok hullottak el, miután működésükkel immár olyan népszerűséget értek el Budapest viccéletében, mint a skót, vagy arisztokrata anekdoták. Jellegzetes figurája volt már fővárosunknak a direktor, aki sógora-nagynénje pénzén, a büféért, ruhatárért erőre bekasszált öszegen színházat gründolt, nyilatkozataiban kifejtette, hogy meg fogja teremteni hazánkban a modern színházi életet és a külföld aranyfedeztető nevei mellett főként fiatal magyar drámaírótehetségeket óhajtt színházra juttatni, misztiót teljesítvén úgy a hon, mint az új nemzedék szempontjából. Azután megindult a játék, a játék az elmaradt házbér, a ki nem fizetett ügyeleti díj, az adótervezés, a tantémtartozás, a gázszámla körül, megindultak a perek, megalakultak a konzorciumok, felvonultak a kilakoltatók, lepecsételődtek a villanyórák, irodasajtók, kikapcsolódott a telefon... És megint előlrol. Ezek a férfiak mind korukat és korunkat meghazudtoló mértékben optimisták voltak. Szentül meg voltak győződve arról, hogy hitelben, más sovány pénzén, irodalmi és esztétikai tudás, kortörténelmi hozzáértés, pszichológia nélkül — a bizonyosfajta bátorság nélkül — százszázéviakat lehet elérni a csekély tőkét hónapok alatt meg lehet ötszörözni. »A színház: üzlet!« — mondták ok. És éppen azért nem volt üzlet, mert annak, elsősorban annak tekintették. Ha kultúrának, játéknak, tömegművészeti formának, karkifejezőnek és tribúnnek tartották volna, — üzlet lett volna.

A humoros esetek tehát, reméljük, huzamos időre lezárultak. Nem fogunk hasábos hadijelentéseket olvasni a Városi Színház körül dúló harcokról, nem kötünk fogadásokat, hogy a Magyar Színház igazgatóját kiteszik-e, benthagyják-e s hogy az Új Színház tart-e előadást, s ha igen, lesz-e darabja és így tovább. Most beállt a megnyugvás. El lehet kezdeni a munkát...

Mint budapesti színházigazgató, egyedül Alapy Nándor, a Kamara Színház direktora novus homo. Hogy a közönség előzetes ismeretséget köthessen vele, érdemes átnézni azoknak a daraboknak a lajstromát, amelyeket mint egy vidéki sztadszónétársulat igazgatója, annakidején az ország minden részében előadott. Ez a háromezer előadásra rugó hosszú sor eléggé biztató. A nagyobb s némi színházkultúrával legalább látázat szerint rendelkező városokon kívül efféle állomásai voltak a társulatnak: Békésgyula, Szarvas, Mezőtúr, Békéscsaba, Orosháza, Veszprém, Tatatóváros, Magyaróvár, Kőszeg, Pápa, Szekszárd, Berettyóújfalú, Késvárda

stb. S vajjon kik a szerzők, akik elkerültek a magyar vidékre? Ime, néhány meglepő név: Klabund, Romain Rolland, Shakespeare, Szofoklész (!), Tolsztoj, Wilde, Pirandello, Ibsen, Bernard Shaw stb. Hogy lehetséges ez? Hiszen folyton azt halljuk, hogy »a közönségnek nem kell a komoly művészet«. Ibsen Mezőtúron, Romain Rolland Kőszegen, Klabund Orosházán. Modern rendezés függönyökkel, jelzett díszletekkel — és siker. S tessék jól megjegyezni: egyetlen operett sem, egyetlen revü sem. Sehol a színpadon a már megszokott részeg tiszték és szerelmes földbirtokosasszonyok. Sehol urambátyám-stílus és sehol dsentri-sírvigadás. Szofoklész, Klabund, Shaw, Ibsen...

Az új ember tehát figyelmet érdemel már csak a bátorsága miatt is. Aki ebbe a műsorba bele mert kapni, aki ezeket a műveket ki merete vinni néhányezer lakosú földművesvárosokba, az Alföld csendességébe, annak nincsenek kártékony előítéletei a közönséget illetőleg. S lám, azt a közönséget, amely tanuságot tett komolyságáról és érettségéről akkor, amikor három ezer előadást hallgatott meg ebből a műsorból, még nem dicsérte meg senki. Még nem érvelt vele senki. Még nem épített reá senki. Különösen nem vidéki színjátszást. A szegedi színház rendezője mesélte gyakran, hogy milyen sikerei voltak parasztközönségnél ultramodern rendezésekkel. A Kérők-et például dobogón, ajtó és ablakkeretjelzésekkel, függönnyel játszották — ötvenszer! És sokan még ma is le merik írni, hogy a magyar vidék a töltöttkáposztán kívül egyebet nem kíván.

Szerencsére most olyan igazgatók kerültek a színházak élére, akik mindezt részint tapasztalattól tudják, részint érzik. Elérkezett annak az ideje, hogy belássuk: sokkal távolabb van tőlünk Párizs, mint a Dunántúl. Ha statisztikát állítanánk össze a mult színházi szezon vezetőiről, vajjon hány kilométert utaztak az ország határain kívül s mennyit idebent az országban, elszörnnyítő eredményt kapnánk. Pedig hogy vállalhat valaki színházi munkát a tömegek alapos ismerete nélkül? A népet érdekli és érintő kérdések, a mozgató indulatok tanulmányozása nélkül? Az ízlés és felfogás ismerete híján. — sőt példák bizonyítják, durva félreismerésével!

Most persze nyár van. Várunk. A színházak most vetnek s majd csak a télen aratnak. Minden remény megvan rá, hogy az idei vetés jobban fog sikerülni, kevesebb lesz a konkoly és nem fognak jávai borsot vetni olyan talajba, amely rozstot kíván. S hála Istennek, a vetők között sem akad ezúttal olyan, akinek a tarisznyája üres és aki csak megidtsza a vetés mozdulatait.

Korsterőbb, egészségesebb és a hazai követelményeknek megfelelőbb színházi munka elkövetésére van kilátás. Az aratás biztató.

Kodolányi János

Pesti Napló 1932. jún. 19. 135. sz. 22.

Öregasszonyok, hóban

Írta: Kodolányi János

Kaszásné kitoppant a pitvarba. Tiszta, makulátlan fehérségű bikla volt rajta és a fia nagy csizmája a lábán. Kötött kendőt kanyarított a fejére és beléburkolózott.

Sűrű, kékszinű köd volt. Vigasztalan ólom-szürkeséggel borult a tél a fehér ucca fölé. Itt-ott esendően pipált egy kémény. A halott szederfák szomorúan esdekelték a napot. Csapatokba verődtek a varjak s rekedt károgással nagy fekete foltokban irták köreiket. Valahol disznót öltek, halani lehetett a visítást.

Samu bácsi havat lapátolt. Fehér kockákat vágott ki a falapáttal s omló rakásba dobta, nehézkesen és komolyan dolgozott.

Kaszásné megtörölte még az orrát biklája visszafordított szélébe s odaszólt az urának:

— Samu! Osztán menjön az a dolog. Ezömbbe meggyüök.

Sietősen ropogtatta csizmáival a havat s kifordult a kapun. Töretlen hó feküdt mindentűt. Néhol hegyeket emelt a szél. Puha, ropogós volt az út.

Acs-Pallagék előtt megállította Pallagné:

— Há mégy, Zsuzska?

— Jaj, látod-e, — a már ott volt a kerítés előtt, hogy siránkozók — az a szegény Juli. Úgy belé-esótt a heptika, hogy csak alig-alig el nem futotta a vér. Jaj, neköm! Szinte úgy puzta a vért a száján!

— Ne beszélj! — szörnyedt el Pallagné s meg támasztotta a lapátot. — Lá csak meggyün a baj, mikor nem is gondol az embör. Hej, hej, látod-e. Az én uram is annyira hornt, hogy má az éccaka azt tudtam: azomba elful belé. Bozdát kell neki adni, én is azt adok az uramnak.

Kaszásné legyintett:

— Jába annak. Heptikárul niucsen orvosság. Jaj neköm. Lá, olyan vagyok, mint aki megesunyét osztán fut a velágba.

Azzal sietett tovább. Félt ugyan, hogy nem lesz elég gyors, de itt-ott mégis jónak látta elhínteni a hírmagot Juli betegségéről. A korongi uccán ismét megállította, egy asszony, aki havat lapátolt az urával, az ószszakállú és jókedvű Hosszú Váci Danival.

— Hát sietöl úgy?

— Disznóeletbel! — kiáltott rá Váci Danl. —

Úgy-e, Zsuzska! Osztán vigyázz, hogy neköd jusson a leghossezabb csurka!

Kaszásné megállt:

— Jaj, látitok-e! A szegény Julinkat úgy megvötötte a heptika, hogy má alig él. Jaj neköm. Az Isten is oda küdi a bajt, ahon se széri, se száma.

— Hőjnye! — egyenesedik fel az ember. — Osztán vért is pök!

— Jaj neköm, csak úgy puzi a vért. Istenöm, istenöm. Egész életömön át dógoztam, gürcöttem, osztán mast vessze el az Isten, aki dógozna helyöttem. Látitok-e.

— Haj, haj.

— Tán a bodza. Az hasznána, — szólt Vácziné.

— Vagy a hársvirág. Neköm igön-igön jó vót, — tanácsolta Váci.

Kaszásné szomorúan sóhajtott:

— Ha el akari venni az Isten, úgyis elvesse. De a Piókás szüle maj tán tud valami könnyétöt.

— Biza, látod, jól mondod. Okos asszony az.

Tovább sietett. Itt-ott köszöntötték a hólapátolók. Azizkolába didergő gyermekek siettek. Disznót porzóltek egy udvaron, a ház apraja-nagyja ott volt a vörösen lobogó szalmatűz körül. Varjú-sereg gyűlt ösze a szagra s lármásan lepte meg a fák ezikkadt ágait. Friss nevetés hangzott Kaszásné mögött vigan. De ő sietett. Kiért a falu-végre s belépett, egy kukoricaszárral kerített udvarba. Atgázolt az elhanyaglan havon, a pitvarban letoppantgatta havas csizmáját s nagyot szítt az orrán.

Benyitott a forró, párás konyhába.

Piókás szüle éppen kenyeret süttött és mocskos biklájában úgy guggolt a kemence szája előtt, mint valami kisebb kemence. Aranyárga, vibráló paraszat húzott ki a nyíláshoz. Odébb kézen álltak a kenyerek szakajtókban, gondosan letakarva pirosszéli vásznakkal. Lapát, pemet hosszú nyéllel a fal mellett. Piókás szüle zoltárt énekelt, a 24-et, vékony, remegő hangon, nagy áhitattal:

»Ahaaz unur biliraaz eegész feöddeel

Eés miindön bennee előkkeeel...«

Hátranézett. Kerek arca piros volt és fényes, elterülő mosolya ezer ráncot vetett rá. Fogatlan szája hosszúra vigyorodott.

— Nini, Zsuzska! Tegöd is lehet látni? Úlj le ott nálam.

— Isten álgya, — szólt Kaszásné. — Men a dolog, men!

— Csak így-e. Hát mi jaót hostál?

Kaszásné elnézte a szülét, aminő nyögve felállt vaskos lábaira, vízbe mártotta a pemetet, a kemencébe dugta, összekunyortva a szemét a kitóduló gőz ellen. Nem tudta hamarjában, hol is kezdje. Felnézett a polcra, ott befőttes üvegekben ujjnyi piócák vonaglottak. Lassan leült egy szalmaszékra.

Pesti Napló 1932. jún 28. 142. n. 2,

— Hát... — mondta aztán — csak azért gyűttem... mer hát a Juli...

— Hej, hej, — csóválta fejét elszörnyedve az öregasszony.

— A heptika, tudja ked-e, úgy belécsött, hogy má azt tuttam, azomba elmul belé Jaj neköm, lat-e. Mindég neköm kell viselni a bajt. Mast ett vagyok megen. Jaj, neköm...

— Hej, hej. No má, no má. Osztán mamá, vagy tegnap?

— Ténnap, tuggya ked-e. Vártunk a fiamat, a Jánoskát, meg a Samut, lá, oda vótak vásárra, bá ne mentek vóna, azokat a szép tinókat ne adták vóna el! — sóhajtott és hosszút szívott az orrán. — Mer lá, eladták. — Lehajolt és bikláia szélébe fújta az orrát, szipogott, ráncos arcá mély szomorúsággal meredt a földre. — Az én szép tinóim! Jaj neköm. Osztán a Julim nagyon odavót, osztán ecedr csak elfuti a veér, osztán egy nyommá se mehet... Jaj neköm!

A szüle figyelmesen hallgatta, aztán így szólt:

— Hej, hej, látod-e. No má, no má.

— Hát azért gyűttem, hogy gyűnne el, szülike, osztán nízne meg kenné meg...

— Elmék. Ezömbe elmék. Szegény Juli. No má, no má. — És csóváltgatta a fejét és nagyon sietett a dolgával. — Ezömbe mék. Zsuzska. Csak bévetöm ezt a kenyeret, osztán futok. Pióka nem kell!

— Nem kell annak, Hacsak az uramnak nem. Régön szivatta má magát.

— Jól van, lelköm. Maj azt is. Ezömbe.

Leguggolt, lisztet szórt a lapátra, ráborította a tésztát és gyorsan belökte. Közben beszélt is:

— Te, Zsuzska. Má röstellöm, de jába. Nincs egy kis paradicsonyod? Lá, neköm nem is lett, meg osztán, hogy a kezemmel se vótam rendbe, hát nem főzhettem.

— Van, szülike. Maj adok én kednek.

— No má, no má. Hej, az a szegény Juli. Meg osztán egy kis sanyó buborkát is adhatnál. Igön-igön szeretöm.

— Azt is adok, szülike.

— És osztán egy kis kóbászt-csurkát, ha ötök...

— De má, magunk is mejen szegényök vagyunk. Gyerök is van... Biza...

— Hej, az a szegény Juli. No má, no má... Hát jóé. Egy kis paradicsonyt, buborkát...

— Jaj, szülike, osztán el ne pusztuljon a Julink. Lát ked-e, én má nem vagyok való a munkára, az uram is olyan, mint aki inkább a sírbon, mint a táncbon... Há lézök akkor a sok dologba...

— Jól mondod, biza. De hát ett vagyok én...

Es betökte az utolsó kenyeret is, a kemence száját betámasztotta egy bádoglappal s vörös égő arccal felült, hogy böcskorba dugja lábait és kősdöt burkoljon magára. A vigasztalan, havas ucca csakhamar elnyelte imbolygó, árva alakjukat.

Csak lovagiasan

Irta: Kodolányi János

A rettenetes összeütközés úgy kezdődött, hogy a vadóci gözmalom ifjú tulajdonosa, Vér Márton, elutazott a menyasszonyához Szlovénzkóba. Nagy volt a szerelem, amely ehhez a távoli vidékhez vonta. Mert Márton nem tekintette a házasságot pusztán üzletnek. Neki nemcsak szokolokra volt szüksége, hanem egyéb szempontokat is kalkuláció tárgyává tett. Tudniillik azt is, hogy a menyasszony szép, vagy legalább is csinos legyen, intelligens legyen, feltétlenül tudjon zongorázni, szeresse Adyt, — ez most divat — jól tudjon öltözködni... Ne mondja, hogy ebben az undok vadóci sárban nem érdemes öltözködni, mert, hogy kinek, minek, hiszen a parasztasszonyok nem pukkadnak a ruhák miatt. Hát ezeket a szempontokat tette kalkuláció tárgyává s meg is találta a csinos, gazdag és művelt Eszternél. Különös előnye volt a lánynak az árvasága is. Ez tiszta haszon volt, amire nem számított Márton. Még növelte a szerelmét, ami különben már nagyobb nem is lehetett volna.

Márton úr nem volt már harmincéves, de a malmot esztendőik óta maga vezette, apja, a — kopogjuk csak le! — nyolcvanévesztendős létére is megkegyesleges öregúr már csak sétálgatott fekete ruhájában s titokban megvizsgálta az irodajó elött az őrlel hozott búzát s elküldöztette a rosznak látszó üzleteket, ha a fia nem látta. Nem volt modern ember az öreg, ez meglátszott fehér szakállán s némethez szokott beszédén is. A fiát alaposan lenézte.

De ez nem ide tartozik. Elég annyi, hogy Márton úrnak a menyasszony odafent Ringlócon — Ringlóchorod — levelet mutatott, amelyet Vadóc-ról küldött neki ismeretlen jóakarója. Márton úr egyre növekedő dühvel sápadtán, majd pirosan olvasta a szépen metszett betűket. A levél így szólt:

Tisztelt Nagyságt! Egy jóakarója, aki Vér Márton urat, az ön vőlegényét csecsemőkor óta ismeri, figyelmezteti önt egy némely dologra, amely békéjére elkerülte az ön felkelt népszerűségét, világot s alaposan becsapódhatik. A kedves vőlegény úrnak van egy roszkadozó malma, azaz van ám az apjának. A malom össze fog roszkadni, az

atya azonban hosszú időn belül nem fog, a lótszat ellenére sem, mert a malomnál sokkal szilárdabb. Ön még kenyér nélkül fog vándorolni az országúton, ha ugyan a falu népe agyon nem veri az egész családot, mert erősen becsapva érzi magát a család által s önnel sem tesz kivételt. De az ifjú vőlegény is hamarosan elpusztul, ha agyon nem veretik, mert tetőtől talpig beteg, csak nem mutatja. Én sajnálom önt ismeretlenül is, azért figyelmeztetem. Becsületes eljárásomért hálat nem kívánok, nekem elég boldogság lesz az ön részéről, ha ebbe a házasságba nem lesz beugorva. Teljes tisztelettel jegyzek: Egy vadóci jóakarója.

Vér Márton, aki a házassággal kapcsolatban sok meglepetésre volt elkészülve, ilyen mégse várt. Egy darabig elgondolkozott, kezében az ékesstílusú éktelen levéllel. Ki írhatta? Csak kereskedelmi képzettségű ember lehet, mert rendkívül szabatosan fejezte ki magát. »Teljes tisztelettel jegyzek.« Vajjon melyik lehet az ellenségei közül?

Vér Márton nem hagyta annyiban a dolgot. Mindenesetre biztosította az esküvő lefolyását, aztán elment egy írásszakértőhöz s elvitte hozzá a kalligrafikus írást, meg még vagy tizenöt vadóci úriember írását. Az írásszakértő felkapta nagyítóüvegét s pillanatnyi habozás nélkül megállapította, hogy:

— Ezt a levelet csak ez és ez írhatta.

Igy derült ki, hogy Konráth Willibald, a Vadóci Takarékpénztár Mint Szövetkezet könyvelője és tűzoltóparancsnok a tettes. Ezt rögtön gyanította is Márton úr, minthogy kereskedelmi s egyben irodalmi képzettsége csak Konráthnak volt, aki a jótékonyoéllá eladásokat is rendezte. Most immár le kell számolni vele!

Kezében a levéllel tört be egy szép napon a Takaréki hivatali szobájába s vérbenforgó szemével a könyvelőt kereste. Ott ült ez az úr nyugodtan, ügyis, mint könyvelő s ügyis, mint tűzoltóparancsnok, akinek a háza nem ég. Tételeket jegyzett a főkönyvbe, cigarettázott s olykor lehúzott a mellénye csücskét, mert fel-felcsúszott a pocak gyűrődése miatt. Széles arcán ragyogott az irodalmi képzettséggel elegyes ártatlanság.

Vér úr rárontott. Meglobogtatta a levelet. A könyvelő felpattant s elbontotta arcát a szemérmes pir. Mindketten kidüllesztették mellényüket. A többről többre ordítóva, válogatás nélkül vagdalták egymáshoz a válogatott szavakat. A többi asztalnál is megállt a munka.

Pesti Napló 1932. júl. 27. 166. sz. 2-3.

1932. júli 27. 241

— Fogjanak meg, mert összetöröm ezt a pocskék lisztkekacot! — ordította Konráth. Es szerencsére sikerült is a kabátja csücskénél fogva megfékezni.

— Fogjatok, mert letiprom, a mindenit! — bömbölte Vér Márton is jogos haragjában s valóban, nagyon meg kellett volna fogni, ha a szavának áll. Kérdés, meg lehetett volna fékezni? De még így is megdöbbentő volt az urak felháborodása s alig lehetett elviselni a nagy hangot a nyári hőségben.

Mindenki megnevezte segédeit.

Es itt kapcsolódott bele az elfajult ügybe a párbajkódex s a falu lovagias érzésű polgársága. A dolog világos volt. De ki a sértett? Ez nem volt világos. Konráth Willibáld tűzoltóparancsnok-e, akit fontos társadalmi pozíciójának, a könyvelői széknek betöltése közben ért a támadás, avagy a gőzmalom leendő tulajdonosa, a boldog házas és családfő, akit mély szerelmében ért a feldúló levél s ezért elégtételt követelt a könyvelőtől. Elég az hozzá, hogy a segédek: Zöldy Pál joghallgató és Lőránt Paci állatorvos a máimos részéről, két kamarékpenztári tisztviselő — nevük tán nem is volt, annyira tisztviselők voltak — a könyvelő részéről, déli tizenkét órára adtak találkát egymásnak semleges helyen, a vendéglő kis ivójában, hátul balra. A jogász megígérte, hogy magával viszi a párbajkódexet is, amely neki, mint jogásznak, természetesen a birtokában volt. S a segédek pontosan megjelentek. Megrendelték a szokásos hosszúlépésüket s hozzáláttak a kérdés tisztázásához. Az állatorvos ragaszkodott hozzá, hogy az ő fele a sértett, a két tisztviselő viszont azt állította, hogy az ő felük. Így aztán megállapították, hogy Vér Márton csak a legsúlyosabb feltételekbe mehet bele: lovassági kardok, bandázs nélkül, szúrás megengedve, végkimerülésig. Viszont a tűzoltóparancsnok sem kockáztathatta erkölcsi reputációját. A negyedik hosszúlépés után a jogász hangoztatta, hogy a feleknek anyaszült meztelenen kellene kiállniuk, oly példátlanul súlyos volt a sértés. A kódex ugyan nem írja ezt elő kötelezőleg, de igazi férfiember nem tehet mást, a józan ész szerint. A kódex pedig a józan észre apellál. Sajnos nincs nála, otthon felejtette.

A református iskola kissé görcsörtös padlóján kellett dobogniuk a küzdő lábaknak s a messelt falakra kellett fröcsögnie a kiontott vérnek. A békés képekre, amelyek oly szépen ábrázolják a

szelíd tevét, a békés házinyulat, a lusta sertést, a hű háziebet és a sárgarigót.

Egyik sarokban az egyik, a másikon a másik fél öltözött. Illetve: vetkezett. Sápadt nyugalom tükröződött most rajtuk. A malomember jól kiművelt, sovány, inas tagjaival rettegte a könyvelőt, a könyvelő, illetve parancsnok pedig rengő mellével, iszonyú nyakával és széles lábfejjével. Bandázsul mindössze egy-egy rövidnadrág szolgált. A jogász kardot választatott velük, az állatorvos, aki egyben az orvosi teendőket is el fogja látni, — ha ugyan életben marad valamelyik — előszedte kötszereit. Elhangzottak a szokásos mondatok. Odakint, az iskolaablakban, kandi gyerekfejek vigyorogtak a látványosságon.

Am ekkor... ekkor... az utolsó pillanatban... felcsapódott az ajtó s egymásután berohant két asszony, a halálraszánt férfiak ijedt, csipogó, féltő, lagyszívű feleségei. S a verekedők, illetve verekedni akarók közé álltak. (Még jókor.)

— Hagyj most, drága, — mondta azomorúan, de az ellenfélre gyilkos szemet vetve, Márton úr s megmarkolta a kardot. — Ide nem valók asszonyok.

— Menj innen a fenébe! — ordította temperamentumának s húszévi házaseletének megfelelően Konráth. — Ehez neked semmi közöd!

Hatalmas keveredés kezdődött. Mindkét asszony a maga emberének a nyakába kapaszkodott — s azon sem csodálkozhatnánk, ha a nagy izgalomban felcserélték volna a férfiakat. Nem lehetett lekérlelni őket. Erre a segédek, minthogy egyebet nem tehettek, beszüntették a párbajt.

Diadalmenetben vonult ki a csapat az utcára. A két haragos hebizonyította bátorságát. A négy segéd hebizonyította lovagias gondolkodását. De legfőként hebizonyította békességzerető képességeit a két asszony. Eszter a békés, Melanie az erőteljesebb módszereket alkalmazva. S lássuk csak be: valójában a nők is hibásak voltak a véres háborúság felidézésében, mert a parancsnokot nem csupán a maga esze vitte a bűnre. A menyasszony — most már boldog feleség — pedig a pusztalétével kibívta az ellenséges indulatokat.

A jegyzőkönyvet a Vadóczi Társadalom közölte, vasárnapi számában. (Megjelenik vasárnap.) »Vajha csonka hazánk magyarsága fellismerné a békesség útját, — írta — mint ahogy felismerte városunk e két kiváló, értékes és közbecsült tagja!

VALLOMÁS

Szabó Lőrincnek küldöm

A vonat bekanyarodott a zalai csúcsos hegyek mögé s a Balaton el-
tűnt. Egyedül maradtam a fülkében. Behúnytam a szememet s hallgat-
tam a kerekek kemény, makacs csattogását. Melódiák zendültek meg
bennem, friss, legénykedő hangok s ez annál csodálatosabb volt, mert
a lelkem mélyén szomorú és kiábrándult voltam. Jobbfelől a lenyugvó
nap beszűrődő fénye simogatta az arcomat, balról a nyitott ablakon be-
áramló vízszagú balatoni szél. Futott velem a vonat törhetetlenül,
egyenletesen s behallatszott a mozdony ütemes huhogása.

Egyszer csak felugrottam s kinéztem az ablakon. Furcsa izgalom
szállt meg. Végigbizsergett a hátgerincemen, mint amikor legénykorom-
ban találcára indultam; összeszorult a torkom. Az alkonyati fényben
lassan pergett előttem a táj, Szigliget a vörös égbolton csipkés romjai-
val és Szentgyörgy, a sötétkék koporsó, e misztikus táj vulkán-szemlé-
nek sírhelye és a kis hangyaboly Haláp és Gulács megcsonkított süvege.
Illat csapott az arcomba, dús, aromás illat, amit már éreztem valamikor,
éppen így és éppen ilyen dúsán... Nem, nem tavaly és nem két éve és
nem is tíz éve, nem, sokkal régebben. Kimentem a folyosóra.

A kalauz ott ült a kis kalauzülésen a folyosó végében s a jegyző-
könyvét, blokkjait böngészte. Odamentem hozzá.

— Mondja, kalauz úr, — kérdeztem izgatottan, — mit gondol, meg-
látogassam a nagybátyámat?

Csodálkozva nézett fel rám. Lekonyuló őszes bajusza, széles szája
balatoni harcsára emlékeztetett. Percekig bámult így nyugodt, vízszíni
szemével, végre lassan megszólalt:

— Hát hol lakik a nagybácsi?

— Itt lakik G.-on, — mondtam egyre izgatottabban s újra s újra
kihajoltam az ablakon. A pályatest kanyarodott, láttam a mozdonyt,
amint szorgalmas karjával ernyedetlenül forgatta a kerekeket, vidá-
man félrevágta a füstbokrétát, mintha árvalányhaját, fekete árvalány-
haját viselne a szélben s bodor, hófehér kis füstbajuszt kunkorított ki,
mint ez a kalauz itt. S lassan forgott a táj, új és új rétek, utak, hegy-
oldalak és nyárfasorok bukkantak elő és tűntek el ismét, amint a föld,
ez az óriási korong, megfordult alattunk. — Húsz éve nem láttam a
nagybátyámat, — folytattam, — húsz éve, talán már nem is él.

Nehéz szolgálati órát vonszolt elő a kalauz s megnézte.

— Tíz perc múlva G.-on leszünk. Ha húsz éve nem látta a bácsit,
akkor szálljon le. En azt tanácsolom, hogy szálljon le, — szólt jóindu-
lattal, mint valami bölcs rokon.

Visszamentem a fülkébe s összekapkodtam a holmimat. Táskámat
kivittem a folyosóra. Kabátomat a karomra vettem. Megtapogattam a
zsebeimet. Ideges voltam. Ugy éreztem, mintha elvesztettem volna va-
lamit. S közben felzaklatva néztem az alkonyati színek vad játékát, a
vérvöröst az ég alján, a lilát és a tengerzöldet s a csúcsos, felszökkenő
hegyek taréjait. Mintha hullámokat vetett volna a föld s a hullámok
varázsütésre megdermedtek volna. A hegytarajok és a síkságok sötétjét
vörösén keretezte a mesebeli égbolt, a világégés... Vagy, mintha vér-
piros zászlók lobogtak volna a csendes táj felett. A vérel előntött
országúton halott parasztemberek mentek borzalmas hűvöletben s tá-
vol végtelen sorban ballagtak a hosszú, sovány nyárfák, hátrakötözött

Budapest 1932. aug. 1-16. 15-16. sz. 129-139.

1932. aug. 7.

243

— Ketten beszélnek. Két férfiú mélyen elmerülve beszélget egymással a villamoson. Régen találkozhattak, mert apróra kikérdezik egymást. Fiatalember az egyik, öregúr a másik. Öszhajú, kiábrándult, csendes bácsi, látszik, hogy apró nyugdíjból éldegél.

— Nem jól van ez így sehogyse, — mondja keserűen. — Mindenféle protekció, kijárás, minden állásban sógorok, komák, puszpajtások. Ez azelőtt nem volt. Azelőtt, aki valamihez értett, érvényesült. Most egyik a másikat tolja.

— Hát máma így van, — hagyja rá egykedvűen a fiatal, ő már megszokta, nem is törődik vele.

— Ez az átká a mai kornak, — folytatja az öreg. — Hogy a puszpajtások, sógorok egymást tolják az állásokba, aki meg rátermett, nem érvényesülhet. Higyje el, ez őt meg itt mindent. A protekció, a kijárás.

— Hát bizony, bizony...

— Legelőször ezt kellene megszüntetni. Álljon helyt mindenki magáért. Akinek nincs rátermettsége, az pusztuljon. Ez a rákfeneje az országnak, a protekció.

— Bizony, bizony...

A rákfene megállapítására az utasok közül is többen bólogatnak, helyeselnek. Egy kis szünet áll be a beszélgetésben.

— Hát a fia, Lajos bácsi, hogy van? — kérdi a fiatal.

— Megvan, megvan, — válaszolja némi büszkeséggel az öregúr. — Szépen elvégezte az egyetemet, kitanult építész. Végzett szerencsésen.

— Na és van valami állása?

— Hála Istennek, — fohászkodik az öreg. — Nem panaszkodhatok. Sikerült kineveztetni a fővároshoz. Van állása, nyugdíjas állása. Mégis, biztos kenyér, ha kicsi is. Nem panaszkodom.

— Hát ez remek, — örvendezik a fiatal. — Hogy sikerült!

— Nehezen. Lejárt a lábát, míg protekciót tudott szerezni. De hála Istennek, igen jó protekciója volt, sikerült megkapni a kinevezését. Még az a szerencséje manapság az embernek, hogy akad valami kis protekció. Mert ha protekció nem lenne, elveszhetne éhen...

Ime, a rákfene. A rákfene, aminek az öregúr fia a kenyerét köszönheti. Szegény galambösz ember milyen könnyen elfelejtette, hogy öt perccel előbb az ország pusztulását tulajdonította az átkos protekciónak. Ezt a villamoson többen is észrevették, mert gúnyosan mosolyogtak rajta. (Kodolányi János)

Pesti Napló 1932. aug. 7.

176. sz. 20.

Hogyan alakult meg és miért szűnt meg a pesti nudista-telep

— Az Est tudóstólól —

Több száz éves hársfák között, messze a várostól, kis földi paradicsom bújik meg a Zugligetben. A pesti nudisták telepe.

Ők tulajdonképpen tiltakoznak ez ellen az elnevezés ellen. Ők nem nudisták, ők naturisták. A természetes, leegyszerűsített életmód kedvelői.

A nudisták — ennek a különös szektának a tagjai — egészen meztelenül járnak, a naturisták viszont úszónadrágban hódolnak a természetes életmódnak. Már tudnillik a férfiak. A hölgyek az úszónadrágon kívül melltartót is viselnek.

De kik ezek az OK, a pesti nudisták... pardon... naturisták? Van közöttük például táblabíró, orvos, mérnök, azután mágus, festőművész, gyárigazgató és sok úriasszony. Ezek ők. S a jelszavuk:

vissza a természethez.

Mielőtt mi is elindulnánk vissza, röviden közöljük az olvasóval,

milyen különös körülmények között alakult meg két év előtt diszkrétan, csendben a pesti nudi... ejajaj... naturisták tábora.

Egy pesti ügyvéd külföldön utazgató fia kirándult Párizs környékére és valahogy elvetődött a francia... igen... a francia naturisták főhadiszállására. Ez egy egész falu Villennes szigetén, ahol mindenki úszónadrágban és melltartóban kedveli a természetet.

Megjegyzendő, a naturista mozgalom igen komoly törekvés Franciaországban, ahol a halálózások meghaladják a százezeresek számát. Sőt. Dr. Durwille,

a naturisták apostola világmozgalommá akarja fejleszteni a naturizmust.

Naturista lapot ad ki, lelkesen agitál és a civilizációban fuldokló emberiséget minden áron vissza akarja vezetni a természethez.

Levegő! Napfény! Víz! Zöltség! Főzelék! Gyümölcs! Tej! Tojás! Mész!

— mondják a naturisták, csak ez mentheti meg pusztulástól az emberiséget.

A pesti ügyvéd fla pillanatok alatt úszónadrágot öltött a főhadiszálláson.

Sokáig beszélgetett a pesti ifjú és a francia orvos Magyarország szépségeiről. A végén azt mondta dr. Durwille:

— Tudja mit? Megindítjuk az ön hazájában is a naturista mozgalmat. Még áldozatokról sem riadunk vissza.

Néhány hét múlva megjelent Budapesten Livera francia mérnök és dr. Durwille megbízásából olyan alkalmas hely után érdeklődött, ahol felállíthatná a naturisták magyarországi telepét.

És mert pénzt is hozott magával, nemcsak kibérelte dr. Zerkovitz Imre ügyvéd Szilassy út 10. szám alatt lévő ingatlanának jókora részét, hanem mingyárt

hozzálátott a telep felépítéséhez.

Pár nap múlva húsz különös házikó épült a zugligeti lankán, eternit lapokból, vaszerkezettel, mellette hatalmas játéktér konturjai bontakoztak ki és megindultak a szervezési munkálatok is.

Az ünnepélyes megnyitón

előkelő társaság gyűlt egybe a zugligeti Édenben.

A francia követség és konzulátus tisztviselői is megjelentek, a hangulat lelkes

Handwritten note:
Az Est 1932
aug. 10. 178. n. 4.

volt és úszónadrág, melitartó, a naturisták nemsetkéjéj jelmeze, hamarosan ott-hova talált a Szilassy út 10 alatt.

Itt sétáltak, levegőztek, itták nektárként a pesti vizet és a pesti tejet... de nem sokáig.

Még csak annyit, hogy időközben

megalakult a Magyar Naturisták Egyesülete.

Az alakuló közgyűlésen, amelyen a vezetőséget is megválasztották, igaz, mindössze huszan jelentek meg, a mozgalom sikerében azonban mindenki bizott. Az alapszabályokat benyújtották a belügyminisztériumba és az egyesület megkezdte működését.

Most mégis füres, sőt kiadó a pesti naturisták zugligeti telepe.

Miért, miért nem, erről az egyesület elnöke, dr. Zerkovitz Imre ügyvéd beszélt érdekes dolgokat Az Est munkatársának.

A franciák, akik tisztán lelkesedésből áldoztak pénzt és munkát a magyarországi telep felállítására, csakhamar kiábrándultak. S ennek a kiábrándulásnak közvetlen oka a — magyar tejrendelet volt.

Történt tudniillik, hogy

a naturisták a telepen tehenészetet skartak felállítani

s olcsó áron maguk akarták tejjel ellátni úszónadrágos híveiket. Igen ám, de ez nem olyan egyszerű dolog, mint gondolnánk látszik. Amikor az egyesület ügyésze érdeklődött a városházán, hogy nyugodtan kimeríthetik-e sajátfejű tejjüket az egyesület tagjainak, azt a választ kapták: *hohó! Szó sincs róla! Tessék a központi tejbizottsághoz fordulni, mert csak ott adhatnak erre engedélyt! A tejbizottságnál fölényesen mosolyogtak. Szó sincs róla, — mondták ők is. — Tessék a földművelésügyi minisztériumhoz fordulni az engedélyért. Onnan majd átírnak hozzánk, mi kivizsgáljuk az ügyet, akkor azután szó lehet a dologról.*

Az egyesületi ügyész feladta a küzdelmet. Ez közvetlenül azután történt, hogy áttanulmányozta az ilyen esetekről alaposan intézkedő tejröndeleletet. S mert a franciák is elolvasták a franciára lefordított tejröndeleletet, ők is feladták a küzdelmet.

— Uram, — mondták megrökönyödve az ügyésznek — de hiszen önöknél még az anyatejhez sem lehet különböző formások betartása nélkül hozzájutni...

Szóltak és szakadatlan fejosóválás közben sürgősen elutaztak Budapestről. Azóta drva, elhagyatott hely a naturisták telepe. A francia tőke kivonult, nekünk pedig nincs erre pénzünk.

Kinek van ma pénze — visszatérni a természetes életmódhoz? A leggyorsabbi út felé? (K. J.)

hoz? A leggyorsabbi út felé? (K. J.)

Boldogság

Irta: Kodolányi János

Akkoriban sikerült valami keresetfeléhez jutnom. Egy este éppen ötven koronát kértem kölcsön, amikor megszólított egy nő. Bemutatkozott s elmondta, hogy már régóta figyel, nehezen várja verseim megjelenését, mert tudja, hogy költő vagyok. Kért, hogy fogadjak el száz koronát verseskönyvem két példányáért előre.

Természetesen nem utasítottam vissza. Igen finoman és szellemesen mosolyogtam, de vigyáztam arra is, hogy mosolyom kellőképpen mélabús legyen. Ezt nem volt nehéz elérnem. A nő nem volt több harmincévesnél, de többnek látszott. Szemét finom ráncok hálózta körül, arca sápadt volt és sovány. Szenvedő, úgynevezett anyasarc, de a viselkedésében volt valami emacipáltság és a szavaiba gyakran kevert külvárosi jassz-kifejezéseket, melyek egy kissé megborították a hátamat. Ruházata is fantasztikus volt. Köpönyege hasonlított az Anjouk korában divatozó apródköpenyekhez, sapkája úgynevezett Wágnér-sapka volt s romantikussá tette vékony arcát.

A nő unszolt, hogy üljek le hozzá s kínált kávéval, süteménnyel, cigarettával, mindezt igen alázatosan és túlzott megbecsüléssel. Mint-hogy hiú ember vagyok, jólesett az alázatoskodása, naiv kérdései azonban bosszantottak volna, ha nem éreztem volna zsebemben a száz koronát s nem illatozott volna előttem az uzsonna és a cigaretták.

Ez a nő, mint később kiderült, igen önálló életet élt, kíváncsi gyerekként fizte a legfurcsább foglalkozásokat és hol ügynök volt, hol meg száraz téasztát gyártott. Jószívűnek látszott és pénze is volt mindig. Mindezt megéreztem valahogy rajta, mert amikor megkért, hogy naponta adjak neki órákat a francia nyelvből, filozófiából és művelődéstörténetből, habozás nélkül elfogadtam.

— Az órákat itt fogjuk tartani a Centrumban, reggel kilenckor talán jó lesz, igen! Nézze, ne zavarozza magát, egyen meg, drága Kodolányi úr... Gyújtson rá... Szóval, reggel kilenckor. És arra kérem, de igazán ne haragudják meg érte, de igazán, ígérje meg, hogy nem haragszik, ha valamire kérem...

S olyan ártatlanul bámult rám, mint egy polgári lány.

— Dehogy haragszom, nagyágyos asszony, csak mondja bátran.

— Hát... igazán restellem, de fogadjon el tőlem óránként száz koronát! Nekem ez talán... elfogadja? Tegye meg azt a szívességet. Magának bizonyosan kicsi ez az összeg és én nem tudom meghálálni eléggé a szívességet, ha tanít...

Pereze elfogadtam. Nem volt nehéz. Már szinte Nicolini szerettem volna örömben, lám, mégis

csak sikerül valami betevő felajánlani. Ilyen napi száz koronából nagyszerűen megélünk, sőt Bözsi még ki is pótolhatja az elmulasztott táplálkozást.

Az asszony még sokat beszélt, általában nagyon-nagyon szeretett beszélni, a problémák úgy csíráztak benne, mint Jácson mesében az elvetett sárkányfogak. Álmodta, mondta el, terveit részletezte, véleményeket hangoztatott, eleven és holt írókról, mintha legalább húsz éve ismertük volna egymást. De mit bántam én az unalmasságát, a problémáit, terveit, álmait, érzéseit, szigorú ítéleteit... Ott ragyogott előttem a paradicsomi kilátás: naponta száz koronát fogok keresni egy órai csófüzögéléssel s enni fogok minden nap, enni fog Bözsi is. Aztán már mi sem lesz könnyebb, mint a közben kiadott versekkel meghódítani a lapokat, feltűnést kelteni, bejutni valahová belső munkatársnak és előkelő színházi bírálatokat, vagy politikai vezércikkeket írni, mégpedig meggyőződéssel, mert a meggyőződés volt az, ami engem elválasztott a Centrumbeli riporterektől.

Reszketve rángattam magamra a zöld köpönyeget s csaptam fejemre a lyukas kalapot. Távozóban még belenéztem a tükörbe, mintha máris meggyenyedtem volna, a vállam nem volt olyan görbe, a zöld köpönyeg nem lógott rajtam olyan istentől elejtett módon, a kalapom is mintha kissé vidámabb árnyékot vetett volna sovány, éles, szintelen ábrázatomra. Fölvetettem a fejemet és halkán füttyölgetve kiáltáltam a Centrumból. Százötven korona volt a zsebemben, mert azt az ötvenet is megtartottam természetesen, amit Pöhöly adott. Kanyi pénzt pedig már régen nem láttam egy összegben.

Egész hazavonulásom diadalút volt. Az eső finoman szemerkélt ugyan és erősen sziszegett a novemberi szél fent a telefondrótokon, mégis úgy lépkedtem, mintha majálisra mennék.

Felugrottam a villamosra. Behúzódtam a sarokba, úgy, mint minden este. De most nevettem magamban. Pénzem lesz ezután, mint a kalauznak, minden nap rendszeren megkapom a magam száz koronáját s ez lesz az archimédesi pont, ahonnan mindent kiforgatok.

Nem tudjátok, hogy ki vagyok én.

Mikor a konyhaajtón kopogtam, egyszerűen megváltoztattam arokifejezésemet. Összehúrtam magam, mintha a belső hideg rázna, szememből nyomtam a kalapomat s úgy nyitottam be. Jónaképpen alig köszöntem. Átsiettem s koromsötét, ismeretbűzű előszobán s vidáman hallgattam az elkerített helyiségben Politzer úr mézes gügyögését és Olga kíméletlen gorombaságait. De mikor benyitottam a szobába, már megint sordon voltam és sötét.

Böské az íróasztalnál varrt. Már meglehetősen előrehaladt a munkája, sikerült immár hasznavehetetlen ingeimből hat gyermekingecskeket s néhány pelenkát varrnia a készülődő eseményhez. Megálltam a küszöbön s néztem lehajtott sápadt

Pesti Napló 1932. aug. 12. 180. sz. 2.

arcát, mely szinte túlfinomult s nélkülözhetetlen kö-
vetkeztében szinte átlátszó volt s leírhatatlan sze-
lidség s megadás tákröződött rajta. Hosszó nya-
kán a pihék aranyosan ragyogtak s a gyertya-
fény, mely mögötte sugárzott az íróasztalról, fény-
kört írt a feje körül. Istenem, olyan banális már
ez a fej a százszor ismert sugárkoszorúval s mégis
olyan friss volt s olyan szokatlan, hogy megha-
tott és elfacsarodott tőle a szívem.

Felnézett rám s ölébe eresztette a varrást.

Nem köszöntem, semmit sem szóltam, ledob-
tam s kalapot és felakasztottam a köpönyeget az
ajtófélfába vert szögre. Bözsi se szólt, csak nézett
rám aggódva, reménytelenül, kerekrenyilt kék
szeme olyan volt, mint a búzavirág.

Leültem a díván sarkába s néztem a füstös
mennyezetet, a rossz képeket az ágyak fölött, a
rozzant, poloskaégetéstől fekete bútorokat, a sza-
kadó szőnyeget s a nagy ablak törött üvegét. Vár-
tam és élveztem a percről percre súlyosabb csend
nehezét. Végre Bözsi nem bírta tovább a kínos
csendet:

— Mi baj!

— Semmi, — feleltem ridegen.

— Mért vagy olyan...

— Milyen? Milyen vagyok?

Megyonogatta a vállát s megint a varráshoz
nyúlt. Olyan megadással, hogy majdnem elsírtam
magamat.

— Mért nem adsz valamit enni? Mért nem
gondoskodik róla, hogy legyen valami vacsora?

Rámnézett, mintha attól félt, hogy megőrül-
tem.

— Miket beszélés Te? Miből adjak vacsorát?
Hiszen én sem ettem...

Mélyen lehajtotta a fejét és görcsösen varrta
az ingecskét.

Erre felálltam, odaléptem hozzá. Letettem elé
a százötven koronát és megöleltem a fejét.

— Most csak szaladj, amíg be nem zárják a
boltokat. Siess. Ezután pedig minden nap lesz en-
nivaló. Ne félj semmit.

Meglepetésében kérdezősködni akart, azonban
nem szóltam semmit, csak ráborítottam a kendőt
és kituszkoltam az ajtón.

Két perc múlva megérkezett. Arca ki volt pi-
rulva a szélről, haján nedvesen csillogott az apró
eső és hűvös levegőt árasztott szét a dohos szobá-
ban. Ennivalókat hozott. Felvágottat, szardiniát,
citromot, zsemlyét, egy tekintélyes csomagban
teasüteményt és a hóna alatt párás halványsággal
csillogott egy üveg jó bor. Ragyogott a szeme és
nevetett. Soha ilyen kedvesnek, szinte szépnek nem
láttam. Ott nyomban szerettem volna megrohanni
és megfojtani csókokkal, mint valamikor, nyáron,
mikor még nem voltunk ilyen öregek és Bőskét
nem formátlanitotta el még az anyaság s engem
nem tett rideggé és fanyarrá a kiábrándultság.
De most Bözsi szinte lány volt megint, fehér, át-
tetsző arca ragyogott a boldog mosoly napsuga-
raitól és a szeme kékebb volt a tavaszi égnél.

SÍRNI ÉN IS TUDOK...

Csak helyesebb lehet, hogy évekkel előttről divatba hozták a gomblyukba illesztendő jelvényeket. Így az ember úgyszólván a homlokán hordja a szívét. Milyen szép példának, hogy bemutatkozol valakinek s azonnal tudod róla, hogy a PAC sportklub tagja s ő viszont látja, hogy te meg a BSO kötelékébe tartozol. Az öröm pláne nagy, ha kitűnik, hogy mind a ketten ugyanabba a szervezetbe tartozol. Egyszerűen lélekemelő volt a kommün alatt, hogy mennyien viseltek vörös gombot a kabátjukon, jelezvén, hogy tántoríthatatlan híveit a Bolsevizmusnak. Még lélekemelőbb volt, amikor a kommün bukása után ugyanezek közül sokan nemzeti jelvényeket tűztak ki.

Most azonban találkoztam valakivel, aki a szó szoros értelmében a gomblyukában hordta a szívét. Egy szivalakú, bájos kis jelvényt, emaillezott izéből, aranyozva, mondhatom, rendkívül guszthusos volt. Ez már igen. Ebből meglátszik első pillanatra, hogy az illető a szív embere, a mély érzelmeké, az emberszereteté. Szóval: valami új mozgalommal állunk szemben, félre az összes eddigi jelvényekkel, most jön az »összefogás«, az »erők egyesítése« és a szeretet uralma. Végre. Itt is az ideje. Elvégre ezt a kis szívamulettet a sportegyesület jelvénye mellett is lehet hordani, sőt a szocialdemokrata jelvény mellett is, vagy ha úgy tetszik, a trianoni kereszt mellett. Így is illik a szívhez, az összefogáshoz. Ne legyenek pártkülönbsé-

gek, ugyebár és vallási villongások. Legyen demokrácia, mindnyájan fogjunk össze, a szocialistáktól, sőt anarchistáktól az ébredőkig és viszont. Tűzzük ki a szolid, bájos szívjelvényt, ismerjük fel egymásban a szívet, a testvért, a szeretet emberét. Pártkülönbség és sportkülönbség nélkül.

Mindezt elmagyaráztam az illetőnek s nyomban kijelentettem, hogy én is belépek az új szervezetbe, a szívgardába. Én is kitűzöm a szívét. Elvégre csak nem maradhatok ki ilyen felémelő mozgalomból, amely egyesít mindenkit, vallás- és pártkülönbség nélkül!

Nem is sejtettem, milyen igazat mondok. Barátom megferdította a szívjelvényt s visszajáról fűzte a gomblyukába. No, lám, hát ez az! Valóban, párt- és valláskülönbség nélkül tagjai lehetünk a új csoportosulásnak. Mindnyájan nyugodtan kitűzhetjük az aranyos szívcekkét. Mert a szív közepébe aranybetűkkel ez a jelmondat volt beleírva: »Sírni én is tudok!«

As új gomblyukjelvény. Feltűzheti mindenki. Szélsőbaltól-szélsőjobbíg. Csakugyan demokratikus és az egész országra kiterjedő mozgalom...

Sírni és is tudok. És te is, meg ő is. Mink is. Mindnyájan. Sírnunk valamennyien tudunk. Hát nem édes, valamennyinél őszintébb kis jelvény! Nem fejezi ki az egész ország érzelmeit? Jobban, mint annakidején a büszkén viselt piros gomb...

Kodolányi János

Magyarország 1932. aug. 17. 183. sz. 4,

1932. aug. 20. 188

— Falusnak az aszfalton. Néha megosapja a fővárosban élő embert a föld szaga. Ha az állomások környékén, vagy egy-egy uccai padon, villamoson felbukkan a csizmás, pipás falusi ember, sokszoknyájú parasztasszony. Három aranyos kis jelenetet figyeltem meg, közölnöm kell hogy mások is gyönyörködhessenek bennük!

Kopott ködmön, csizma, tarisznya, zsíros kalap. Idős bácsi, jobbában óva tartja kihűlt pipáját, hogy a villamoson le ne sodorja valaki a földre. Mellette ügyvédféle ember áll, hóna alatt aktatáskával.

— Hát most ki a képviselőjük? — kérdi az ügyvédféle.

A bácsi megmondja. Ellenzéki nevet mond.

— Hogyan, hát az előbbivel nem voltak megelégedve? Hiszen egységspárti volt!

— Az előbbivel nem, — mondja lassan a bácsi. — *Annak a szájába búcsút jártak a legyek.*

Lehet-e ennél pontosabban a szebben kifejezni a tátottszájú semmíttevést?!

Az *Andrássy* út sarkán két parasztasszony cipekedik fel a zsúfolt villamosra. Alig tudnak mozogni a szoknyájuktól és kosaruktól.

— Van hely odabe? — kiált be az ajtóból a fiatalabb, aki hátul nyomakszik fel.

— Nem lehet leülni! — kiált vissza a kocsibelsejéből az idősebb.

— Ülőhely van, — sürget őket a kalauz.

— Leszállunk, Maris, — kiáltja harsányan megint az öregebb a ahogy az előbb felmászott, úgy törekedik megint ki a kocsiból: mindenkit elölpörve útjából.

— Ülőhely van! — kiáltja megint a kalauz.

— Má csak leszállunk, — motyogja a néni mentében. — *Nem azért gyűttünk Pestre, hogy gyalog utazunk a villamoson!*

E leszállanak, várva a másik kocsit, ahol talán lesz ülőhely is.

Le akarok lépni a villamosról. A lépcső mellett parasztember áll, görcsös bot a kezében. Nézi az ucca sürgős-forgását. De hát útban van, nem jutok a lépcsőhöz.

— Leszáll, bátyám? — kérdelem tőle.

Rámnéz visszafordított fejjel.

— *Nem vagyok én mádr!* — mondja ceendeszen, halálos komolyan. (*Kodolányi János*)

Pesti Napló 1932. aug. 20.

186. n. 18.

A „t. Ház“ folyosójáról

A magyar írók „parlamentjének“ első ülészaka a Balaton mentén

A magyar „íróparlament“ első ülészaka befejeződött. Volt sok felemelő, magas-tos pillanata, igaz értéket jelentett mindnyájunk számára. De természetesen nem hiány-zott a humor aranyos derűje sem, amely felvidámította a szíveket. A kongresszusi ülé-sek között, fehér asztalnál sok mosoly és nevetés villant. Akárcsak a politikusok par-lamentjének folyosóján, itt is akadt bővíben anekdotázás, bon mot.

Pakots József, az IGE közszereletben álló elnöke, minden egyéb kitűnő tulaj-donságán túl, egészen külön csodálatot váltott ki bámulatos szónoki képességeivel. Meg-számlálhatatlan tömegű beszédeket mondott, amelyekre sohasem készült előre és minden egyes alkalommal volt új, érdekes mondanivalója. Mint ahogy az érett gyümölcscsel teli almáját csak megrázzák és pötyög róla a sok izes alma, úgy szórta ő is minden apropos érintésére tartalmas szónoklatait. Egyik ilyen alkalommal elszólás csúszott a pompás beszédebe. „A magyar írók nevében“ helyett azt mondta: „a magyar ívók nevében“... Közbekiált erre Mécs László jókedvűen: — „Ebben benne vagyok!“

A veszprémi ülésen megjelent Karafiáth kultuszminiszter és Pakots természe-tesen nagy beszéddel üdvözölte. — „Köszönettel nyugtázom a kultuszminiszter úr meg-jelenését és támogatását“, — mondta, majd nevetve tette hozzá — „ezt a nyugtát még néhányszor fogam aláírásra prezentálni!“

Karafiáth is tartott beszédet, amelynek során kijelentette, hogy minden erejéből támogatni kívánja a magyar írókat és a kultuszminiszterium kapuja mindenkor nyitva áll a magyar írók előtt. Csendesesen megszólal erre a hátsó széksorokban Szegedi Ist-ván: — „Holnap megyek előlegért!“

Ugyancsak Szegedi találta ki a veszprémi parkra — Kazinczy „gyönyörödje“ nyo-mán — azt az elnevezést, hogy „andalgda“. (Holdvilágnál sokat andalogtak az IGE tagjai a szép parkban).

Nagyon sok egészen elsőrangú tehetség szerepelt az Íróhét programja során, de tagadhatatlan, hogy a primadonna: Mécs László volt, akinek szavatai extázisba hoz-ták a közönséget. Zúgott a taps, amikor fehér reverendájában megjelent a pódiumon és orkánná fokozódott, miután elszavaltta, — nem, eljátszotta, eleven életté valósította verseit. Kevés színésze van a világnak, aki olyan tökéletesen tudna a hangjával bánni, mint ő. Mécs László mesélte el, hogy egy nagynénje, aki jelen volt a születésénél, mondta neki: — Tudod fiam, amikor megszülettél, birkabőrbe csavartam a fejedet, hogy göndör legyen a hajad, bibliát adtam a kezébe, hogy pap légy, aztán beletettemek egy olyan gyerekkocsiba, amelyiknek hiányzott az egyik kereke, — ezért lettél költő...

Veszprémi tartózkodásuk alatt megnézték az írók a herendi porcellángyárat is. A vezető elmagyarázott nekik mindent és többek között megmutatott egy hatalmas vázát, amelyet a gyár alapítója maga készített és amely a gyár egyik legértékesebb darabja. — „Százezer pengőt ér ez a váza“, — mondja a vezető.

— „Olcsóbban nem adják?“ — szól közbe tréfás komolysággal, harsogó derűltség közben Mécs László, — „már pedig ha nem engednek az árból, akkor, figyelmeztetem, hogy ne számítsamak rám, mint vevőre!“

Nagy Lajos, a kitűnő humorista, sakkozott a kávéházban egyik este. Bejön egy helybeli úr, nézegeti az IGE-társaságot és megkérdi valakitől, Nagy Lajosra mutatva: — „Hát ez kicsoda?“ — Az illető meglepetten feleli: — Ez Nagy Lajos. Nem ismeri? Most kapta meg a Baumgarten-ájt! — „Ugy“, — válaszolja a náiv vidéki, — „olyan jól sak-kozik? ...“

Nagy Lajos kitűnő bemondásain nagyon sokat nevetett a társaság. Egyszer uzson-nánál, az áldatlan belső cenzuráról való beszélgetés közben a következő szpicset vágta ki:

Literatúra 1932. okt., 687-690.

— Kérem, ha az újság azt írja, hogy Oroszországban 10.000 apátlan, anyátlan gyereket összetereletek és agyonlőtték őket, akkor ezt a képtelen marhaságot a pesti polgár elhiszi. Elhiszi, mert ha nem hinné el, ha azt mondaná rá, hogy ez marhaság, akkor a szomszédja azt mondaná róla, hogy Pesti Polgár kommunista... Pesti Polgár tehát kényszerűségből elhülyül. Miután pedig a hülyeséget lehet szimulálni egyszer, kétszer, de nem állandóan, kénytelen szisztematikusán elbutítani magát. Kénytelen Coué módszere szerint folytonosan mondogatni önmagának: „én napról-napra hülyébb leszek“. Már annyira megy ez az elbutítási folyamat, hogy Pesten ma már a zsidók is hülyék...

*

Keszthelyen Albrecht királyi herceg is eljött az IGE banketjére. Ebéd előtt beszélgetett az írókkal és Nagy Lajossal kezét fogva, azt mondja: — Ugy rémlik, mintha már láttam volna Önt valahol! — Nagy Lajos rázza a fejét. — Nem hiszem, Fenség, mert én születésem óta most jöttem ki először az Abbázia kávéházából. — „Ugy, — mondja mosolyogva Albrecht, — pedig én is szoktam az Abbázia felé járni“. — „De én bent ülök!“ — jegyzi meg Nagy Lajos csendesesen, mire a királyi herceg jókedvűen vágja rá: — „Nos, ezentúl be fogok oda nézni!“

*

A fiatal királyi herceg meghódította az összes szíveket szeretetreméltóságával és ragyogóan bátor hangú, tartalmas szónoklatával, amelyet az ebédnél tartott.

Cercle után valaki megjegyezte, hogy milyen bámulatos memóriája van a királyi hercegnek. Albrecht jókedvű vállrándítással felelte rá: — „Kérem, ez már az én mesterségemhez tartozik!“

*

Amikor Albrecht érkezését várták, felszólították az IGE tagjait, hogy jöjjenek le a keszthelyi városháza elé a fogadtatáshoz. A java le is ment, de Berd a József, a fiatal proletár-költő dölyfösen jelentette ki: — „Én, a költőfejedelem, nem megyek egy főherceg elébe!“

*

A fiatal baloldali költők egyáltalán folytonosan rebelliskedtek és hallatlannul merész vakmerőségeket mondtak. Egyik ilyen beszéd után azt mondja Tersánszki Józsi Jenő: — Ha ezeket a fiatalokat sokat hagyják beszélni, akkor a Markó uccában végződik majd a kongresszus és nem Keszthelyen! — „Illetőleg Keszthely helyett — Veszthelyen“, — vágja rá Pakots.

*

Nagy sikere volt Albrecht beszédének, de ebben a sikerben osztozott vele az utána szóló Tamási Aron, akinek ragyogó beszéde frenetikus hatást keltett. Szavainak elhangzása után, az asztal körül köröztek egy ívet, „Köszönjük és köszöntjük!“ felirással, amit tömegesen írtak alá és juttattak el hozzá. Általában, ha el lehet mondani, hogy Mécs László volt a primadonna, azt kell mondanunk, hogy az erdélyi írók: Tamási Aron, Szántó György és Ligeti Ernő voltak a sztárjai az IGE-hétnek. Őket dédelgették, őket csodálták legjobban. (Mondanom sem kell, hogy emiatt nem kis féltékenykedések is voltak...) Az erdélyiek sikeréhez tartozott az is, hogy Szántó Györgynek szép felesége meghódította az összes férfiszíveket. El is nevezték „Miss Igé“-nek.

*

Több női résztvevője is volt az Író-hétnek, élükön a fáradhatatlan, szeretetreméltó Pakotsnéval, számos írófeleség és írónő volt jelen. A fiatalja között egy vidám jelenet játszódott le. Az egyik csinos írónő ajtaján kofa reggel energikus kopogás hangzik. — „Ki az?“ — riad fel álmából az illető. — „Nyisd ki az ajtót gyorsan, valami fontosat akarok!“ — hangzik kívülről a kollegina hangja. Pillanat múlva nyílik az ajtó és beront a hajnali látogató. — „Mit akarsz?“ — kérdi ijedten az ágyából felkelt írónő. Mire a másik anyagi hangon kijelenti: — „Csak látni akartam, hogyan nézel ki sminkelés előtt!“

*

Egyik délután csendes beszélgetés folyt Siófokon az uzsonna alatt. Anekdotákat mesélgettek. Sziklay János, az Otthon-kör alelnöke mesélte, hogy valamikor Szomaházy nyaratl itt a feleségével. De nagyon szeretett volna vasárnapra hazamenni Pestre, Pestre, ahol — mi tagadás, — rendezvénysza volt egy csinos hölgygel. Kitalálta hát, hogy azzal a kifogással fog megszökní, hogy azon a napon — párbajoznia kell. Ez becsületbeli ügy, ennek meg kell lennie. Már a hét elején kezdte „beadni“ a feleségének ezt a masz-

lagot, de az asszony hitetlenül fogadta a dolgot. Erre Szoma levelet írt Bar na Dórinak, amelyben előadta a „tényállást“ és kérte, hogy sürgönyözze őt fel vasárnapra a párbaj ügyében. Bizott benne, hogy ez a sürgöny eloszlat majd minden kételyt és állandóan hangoztatta, hogy még sürgönyt fog ebben a dologban kapni. Szombat este meg is jött a sürgöny, amelyet Szoma diadalmasan vitt a feleségéhez. Am alaposan leesett az álla, amikor felnyitották. Mert a huncut Bar na Dóri ezt sürgönyözte: „Mindent békésen elintéztünk, nyugodtan maradhatsz“ ...

Ugyancsak Sziklay János mesélte el Szomáról a következőt:

Villamos szabadjegyet kapott Szomaházy, aminek borzasztóan örült és gyerekesen kijelentette, hogy abbahagyja a kártyapartiet, mert ki akarja élvezni a jegyet: kivillamosozik a Városligetbe. Erre Helta i Jenő felugrott, a telefonhoz ment és bejelentette a rendőrségen, hogy Szomaházy elvesztette a villamosszabadjegyét. Kérte, hogy tartóztassák le azt, aki illetéktelenül használja. Aztán visszament az asztalhoz és nem szólt semmit. Fél óra múlva Szoma otthagya a társaságot és felült a villamosra. Jön a kalauz, kéri a jegyet. — „Szabadjegy!“ — vágja ki büszkén az író. — „Kérem a jegyet!“ — infeszátál a kalauz és amikor Szoma előmutatja, — rendőrt hív... aki bekíséri a kétségbeesetten tiltakozó író a kapitányságra. Itt Szoma — akinél nem volt semmiféle igazoló okmány, — arra kéri a rendőrkapitányt, hogy telefonáljon a New York-követségbe, ott ül az ő társasága, az majd igazolja őt. A rendőrkapitány oda is telefonál és bemondja, hogy egy jegycsalás miatt letartóztatott egyén azt állítja magáról, hogy ő Szomaházy István. Helta i Jenő, aki a rendőrség hívására a telefonhoz sietett, álmélkodó hangon mondja: — „De kérem, hiszen Szomaházy itt ül és kártyázik velünk...“

Persze, aztán kocsiba ültek és kiszabadították a szorongó Szomát, de a histórián hónapokig mulattak még.

Kodolányi János meg azt mesélte el ugyanakkor, hogy nemrégiben valamelyik napilapban megjelent egy könyvkritika „Sz. Sz. V.“ aláírással. Csak beavatottak tudták, hogy ez az aláírás azt jelenti: „Szemenszedett valótlanság“ ... A kritikát a főszerkesztő kívánságára, de jobb meggyőződése ellenére, kényszerűségből írta a lap három munkatársa...

Ugyancsak az érdeklődés középpontjában állott az Író-héten Baktay Ervin, a híres Tibet-utazó, aki előadást is tartott expedíciós útjáról. Bámulattal emlegették, hogy teljesen a maga erejéből tette meg ezt az óriási utat, senkitől sem kapott anyagi segítséget hozzá. Pedig szegény ember, de tizennégy éven keresztül gyűjtötte — még békeidőben — az aranyat és ezt váltotta be aztán bankóra, amivel fedezte az útjának költségeit. Mindent megvont magától a tizennégy év alatt, úgyszólván a táplálékot is, mert csaknem kizárólag tejen és kenyéren élt, csakhogy összegyűjthesse a pénzt. Annnyira megszokta aztán ezt a táplálkozást, hogy utóbb sem evett már mást. Most, hogy végig kellett ennie az írók tiszteletére rendezett bankettek, mosolyogva mondta, hogy ezután az IGE-hét után négy hétig — egyáltalán nem fog ebédelni, hogy „leveze kelje“ táplálkozási bűneit...

A banket-borok hatása alatt egyik nap rögtönzött költő-versenyt rendeztek az asztal végén ülők és a következő aktuális kénrímek születtek:

Nincs itt Csokonai, nincs itt Lilla
Helyüket nem pótolja József Attila.

* * *

Bort iszik a Mécs László,
Haja csüng, mint lankadt zászló.

* * *

Szemben van a Badacsony,
Az én rózsám alacsony.

* * *

Ez néked egy fájdalmas pont,
Hogy a közönség másnak tapsot ont.

* * *

Asztal közepén ül Kiss Menyhért,
Ő is közénk jött egy kis enyhért.

* * *

Költőből van itt egész lista,
De mit keres itt Szegedi Pista?

ÖREGEK IRTA KODOLÁNYI JÁNOS

Ismerek egy vénembert, igazi utolsó mohikánját az ormánsági törzsnak. Szikár, ráncosarcú, őszhajú férfi, könnyes szemei hidegen csillognak a millió finom szarkaláb között, bozontos szemöldöklécei a vén farkas zordságát bélyegzik arckifejezésére, vékony, feketeinas lábain hó fehér lenvásongatya fityeg, derekán lenvászonkötény, fején zsiros fekete kalap, mint valami nagy gomba. Szótlanul, lesütött szemmel bandukolgat a napsütötte uccán, nem köszön senkinek, nem siet és nem izgul, még az égre se tekint föl, nem érdekli az időjárás. Túl van a kilencvenen. Már csak azt várja, hogy elérje a századik esztendőjét. Akkor aztán fölcsap százesztendősjövedőmondónak s kinek-kinek megjósolja a sorsát. Szerelmeseknek szerelmet, fáradoznak halált.

Senki sem látta őt szaladni soha. Vihar érhetette, nem sietett. Enni, inni hívhatták, nem változtatott baktató tempóján. Ment előrehajtott fejjel, némán, konokul és ikráit verte a lenvásongatya.

Ő még a régi-régi parasztok közül való. Nemcsak arcán, de bizalmatlan, kemény, leolmozott lelkében is ott a rideg jobbágyprofil. A talpasház-építő, csikászó, saratgázoló ősmánási paraszt ő. Múzeumba illő díszpéldány.

Az ilyen kiaszott vénember immár nem érdeklődik semmi iránt. Sokkal jobban ismeri az életet, semhogy valami megcsodálásra méltót találna benne. Az égbolt? Vetés? Születés? Halál? Olyan egyformán szürke és buta dolog mindez... Észre sem veszi. Csak éli a maga egyhangú, vegetatív életét.

Egyszer a fiával beszélgettem, mikor csodálatos dolog történt.

Az már maga is javakorabeli férfi, kinek

felesége, két családja volt s hazatérve az orosz fogságból, tovább gazdálkodott az apai jusson, azt a speciális „kisgazda politikát” fejtegette, mely megdöbbenően rideg, kegyetlen józansággal shylocki önzésével oly halálos ellenséget nevelt a földtelen emberből, amikor az elhagyott, csendes ucca jóllakottan álmos házacskái között futva közeledett a vénember. Száraz, vékony karjait szélmalomként lóbálta, úgyhogy néha vissza-visszaomlott az ingujja, hó gatyái repkedtek a szélben, bocskora csatogott, haja körülcsapdosta előrszegett fejét. Mint a hullámok taraján vágatva törekvő ladik, olyan volt. S percről-percre jobban össze kellett szednie az erejét. Gyorsan közeledett. Inai nehezen és megfeszítve dolgoztak. Már látni lehetett céklavörös képét. Tüdeje zihált. És mi megdöbbenve néztük. Végre odaért.

Minden tagjában reszketve és támolyogva állott meg, fogatlan száján sípolva tört elő a lélekzet, egyik bocskorával a másikra lépett s percekig elfúlva pislogott ránk. Dúltan, mint az őrült.

— La-jos! — tördelte aztán s erősen megnyomta az első szótagokat. — La-jos!... Gyűj hát! La-jos!... *Csi-kaó-lesz! Gyűj no!*

! Csikó születik...

Csont-bőr, bagariaszín vonásain előmlött a büszke gyönyörűség, kihevült arcán öröm és türelmetlenség izzott, apró vizes szemében valami szent áhítat és szorongás keveréke csillogott. Ha gyermek születne — mi az, ugyan ki se lépett volna az ajtón... De a ló, a ló, a csikó születése!...

Sarkonfordult és lélekszakadva indult vissza.

Az öregember élete már csak gasztronó-

miai élvezetekben bővelkedik. Meg is becsül mindent, ami valamilyen vonatkozásban vagy kapcsolatban van az ivással. Szederérés idején például gondosan ponyvára szedi a fák alá terült érett szedret s becipelve a kamrába vagy színbe, szépen félrehajtja a hordót takaró pokrócot, elhessegeti a zümögő legyek millióit s miközben kissé virágos orra élvezettel szaglássza az erjedő gyümölcs szédületes alkoholszagát, a híg szedret nagy locsogás közt a hordóba önti. Ebből készül az a rengeteg pálinka, amit reggel-délben-este férfiak és nők egyaránt isznak, kétéves kortól fölfelé. E ténykedés már tisztára az öregember dolga. Meg is látszik minden mozdulatán, hogy feladatának fontosságát ismeri s már előre összefut szájában a nyál a későbbi élvezetek gondolatára.

De az igazi, az igazi... mégis csak a bor! A szőlő! A haszontalan, rosszszagú, goromba amerikai „noc”. Csendes, halvány, ökörnyalás őszi napokon ki-kiballag az öregember a határba s tőkére tőkére járva must-rálja az érő gerezdeket. Lenvászonkendőt visz magával. Azt gondosan leteríti a tőke alá, nehogy a lehulló szemek kárbavessenek. Aztán előveszi kusztoráját s vigyázva, mint a törékeny holmit metszi le a fűtről s teszi a kendőbe. Majd bütykös ujjával összefogván a kendő négy csücskét, hazacoszog a kincsel.

— Jaó bora lesz az idén ennek a noának — motyogja könnybe lábadó szemmel s fogatlan inyével csámcsogva eszi a nemtelen bűdös szőlőt.

S a bányadt nap részegen bágyadoz a piruló szőlőleveleken. A határ fölött már kárognak a varjak s a csillogó, finom ökörnyal olyan, mint valami nagy-nagy szemfedő remekbe készült csipkéje.

Tolnai Világlapja 1932. okt. 12. 42. sz. 11.

Egy szmókingos vigalmi ellenőr mulatságos kalandja a mulatóban

— Az Est tudósítójától —

— Boruljon sötétség a pesti éjszaka-
kára!

A mulatóhelyek tulajdonosai haj-
togatták ezt elkeseredetten tegnap
esti értkezeletükön. Sérelmeiket, gond-
jaikat tárgyalták meg az értekezleten,
amely kis híján azzal ért véget, hogy
*vagy tüntető sztrájkba kezdenek a
pesti mulatók, vagy csak felváltva
tartják nyitva helyiségeiket, amíg a
hatóságok nem orvosolják sérelmei-
ket.*

A pesti éjszaka is válságba jutott.

Különböző terhek nyomják a szóra-
közökhelyek tulajdonosainak vállát a

szórakozni vágyó
közönség száma
egyre gyérül és
nem tartozik a
ritka esetek közé,
hogy éjszaka egyet-
len ember ül a fé-
nyesen kivilágított,
zenesztől hangos
mulatóban: az

ügyeletes detektív.

Az utolsó órában küldöttséget ké-
szülnek vezetni a mulatótulajdonosok
az illetékes hatóságokhoz, hogy pa-
naszaikat feltárják. Legfajóbb pont-
juk

**a sok adó és a rendőri ügyeleti
díj.**

Ez utóbbi egyedül 61 pengő estén-
kint s az adókkal együtt körülbelül
50.000 pengő évi terhet jelent a mula-
tótulajdonosok számára. Bizony sok
pezsgőt kell meginnia a vendégeknek
amíg ez a tekintélyes összeg össze-
gyűl.

Erről és sok egyéb bairól beszélnek
mostanában a pesti éjszakában. Va-
lamiről azonban csak suttogva szol-
nak, ez a valami:

**a mulatóhelyek mulatságos vigal-
miadó-afférja a városházán.**

Azelőtt 24 fillér vigalmi adót kellett
fizetnie minden vendégnek a mulató-
helyeken. A főváros elszámolásra
úgynevezett *vigalmi adóbróckát* osz-
tott szét a mulatóhelyek között s a
közönség a számla kiegyenlítésekor
egy-egy ilyen 24 filléres vigalmiadó
jegyet kapott. A mulatósök nem akar-
ták zaklatni vendégeiket a vigalmi-
adónak ilymódon való felszámításá-
val, ezért a rendszer megváltoztatá-
sát kérték a városházán *Remete* ta-
nácsjegyzőtől, aki a vigalmiadó ügye-
ket intézi. Hajlandók voltak inkább

**átalányösszeggel megváltani vi-
galmi adójukat,**

csak hogy ne legyenek kénytelenek
mindenkifől behajtani a 24 filléreket.

— *Rendben van,* — mondotta *Remete*
tanácsjegyző — *de akkor önök semmi-
féle formában nem szedhetnek a kö-
zönségtől vigalmi adót.*

— *Nem is akarunk* — hangzott egy-
öntetűen a válasz.

A városházán úgy látszik, éltek a
gyanuperrel, mert

szmókingos ellenőröket

*küldtek éjszakánként a pesti mula-
tóba s az elegáns vendégeként meg-
jelenő ellenőrök inkognitóban figyel-
ték, szednek-e vigalmiadót a közön-
ségtől?* Tapasztalataikról azután je-
lentést tettek a városházán.

Remete tanácsjegyző tegnap dél-
előttre magához kérte a mulatóhe-
lyek tulajdonosait és általános meg-
lepetésre kis számolócédulákat vett
elő íróasztala fiókjából.

— Megállapítottam, hogy az urak
mégis szednek vigalmiadót — mon-
ta kezében lobogtatva a számolócé-
dulákat. — Tessék, itt vannak az
ellenőrök »cechjei«. Mindenütt fel-
számoltatták nekik a vigalmiadót, sőt
egyik-másik helyen nem is elrejtették

Az Est 1932. nov. 26. 266. sz. 4.

meg 24 fillérrel, hanem 50 fillért és egy pengőt fizettettek velük vigalmiadó fejében.

Az ellenőr úr mulatsága és aranyorája

A mulatóhelyek tulajdonosait váratlanul érte ez a leleplezés. Szótlanul hallgatták végig Remete tanácsjegyzőt. A következő pillanatban azonban

viharos derűltség

támadt. A tanácsjegyző ugyanis így tolytatta:

— Mondhatom, szépen elbántak egyik ellenőrömmel. Az egyik mulatóban táncosnőt ültettek melé és megittak vele négy üveg pezsgőt. Szegény ember még, magához sem tért, már száz pengő »hivatalos« költséget csinált. És mert erre igazán nem volt elkészülve, kénytelen volt otthagyni zálogba aranyórját...

Az idézett mulatóhely tulajdonosa sajnálkozva megszólalt:

— Nem tehetek róla, tanácsjegyző úr. Az ellenőr úr olyan elegáns volt, olyan jó benyomást tett, hogy gyámulatlanul kiszolgáltuk. De amikor kiderült, hogy hivatalos minőségben járt nálunk, visszaadtuk neki az aranyórát.

Valaki csendesen megjegyezte még:

— A tanácsjegyző úr sem járt volna jobban...

A vigalmiadó tárgyalás természetesen nem ért véget ezzel a mulatságos akkorddal. Remete tanácsjegyző bejelentette, hogy

a város szigorú bírságot ró ki a vigalmiadó-kihágás miatt.

— Méltánytalanság! — fakadtak ki a mulatóhelytulajdonosok. — Fizetjük a vigalmiadót és nem szabad áthárítanunk a közönségre!

— Tönkremegyünk!

— Kénytelenek leszünk becsukni!

A tanácsjegyző megvárta, amíg a vihar lecsillapodik, azután tamaskodva kijelentette:

— Na-na, talán mégsem olyan veszélyes a helyzet...

— Nem olyan veszélyes? De milyen veszélyes! Tessék megnézni, mindennünk a zálogházban van már.

Az egyik mulatóhely tulajdonosa már nyúlt is a tárcájába, zálogcédulákat vett elő és magasra emelte. Társai követték a példáját. Egymásután kerültek elő a zálogcédulák. Viharos hossz volt zálogcédulákban.

K. J.

Kálvinizmus

a mai magyar irodalomban

SZÉLES LÁSZLÓ

Nem fenyeget a századvégi veszedelem, hogy a Tekintetes Akadémiát Főtisztelendő Egyházkerületi Közgyűlésnek szólítja a főtítkár — mindkét díszes és magas testületben ugyanazokat az arcokat látta maga előtt — mégis a Korvin-lánc és Korvin-koszorú, a tudományos és irodalmi értékek hivatalos elismerésének ez a bizonyossága, az akadémiai és Kisfaludy-társaságbeli tagság még mindig elég magas arányban áldja és sujtja a magyar reformátusokat. Igaz, hogy a reformátusok — keresztlevélüket büszkén fitogtatva vagy hűtlenül rejtegetve — a kálvinizmusnak nagyobbára csak tradicionális és tudatosá nem vált erőivel élnek és érvényesülnek és aratják a babért versben és prózában. (Minden sötétlétást minden oldalról összefogva, arról is beszélhetnénk, hogy a szó ideális értelmében nincs, nem dül közöttünk kálvinizmus, igazi irodalom, ami nevére méltó, manapság nincsen, nemlétező irodalom a nemlétező irodalomban egyáltalában és végképen nincsen.)

• Mindenesetre könnyebb a *kálvinistákról* beszélni az irodalommal kapcsolatban, mint a *kálvinizmusról*. Lelkesen sorolnók el a multból a neveket: *Kazinczy, Csokonai, Kölcsey, Fáy András*, aki igen bölcs magyar író volt, *Arany, Tompa, Kemény Zsigmond, Gyulai Pál*. A magyar irodalomtörténetből törölni a reformátusokat annyi, mint a hegyekről letördelni a csúcsokat. Református a mai napok legnagyobb magyar elbeszélője, *Móricz Zsigmond*, a mához tartozó *Ady Endre*, vagy a maradandó értékkel verselő *Aprily Lajos*. „Egy régi Kálvin templomban” — mint az Ady-vers címe szól — érezzük magunkat, a magyar irodalom mezején találgatva. Igaz, hogy „papunk ravasz, öreg bölcs már”. „A textus ma is Jézus”, de csak „épen úgy, mint húsz- és száz-éve”, a templom is igen régi, igen vakolatlan, s nem lehet tudni, tornya ködös magasságában nem hord-e csillag helyett már keresztet. Nemcsak a kényszerű külső körülmények, hanem főként erőtlensége hatására tért át Bessenyei György élete derekán a római vallásra, s Ady Endre is keményen megküzdötte a harcot: „Pap akartam lenni Kalocsán”. — De nem a kálvinistákról van szó, mint a mai magyar irodalom robusztus alakjairól, konkrét, megfogható, egyéni vonásaikkal, hanem az absztrakt s csak nehezen nyomonkövethető kálvinizmusról. *Kell-e kálvinizmusnak, református sónak és iznek lennie az irodalomban? Ha nincs benne, miért nincs? Ha van, miképpen van?*

Látókörünk, tanulmányaink és megérzéseink szempontjából az irodalom is és a kálvinizmus is mindvégig *törtszám* marad. Az ember mindig csak törtszámokat ismer, töredékesen gondolkozik. Azután: a kálvinizmus és irodalom törtszámok számlálói külön-külön, más és más nevezőn állanak. A

kálvinizmus: kálvinizmus, és az irodalom: irodalom. A romantikát vagy naturalizmust ki lehet fejteni maradék nélkül egy-egy írásműben, ezek irodalmi értékek; de a kálvinizmus az értékek más csoportjába tartozik. A kálvinizmus nem irodalom, és a mai magyar irodalom ugyancsak nem kálvinizmus. S ha mégannyira szeretnők is a kettőt egy nevezőre hozni, még mindig ott marad a tört vonal, és reá, erre a törtvonatra írták föl a problémánkat: kálvinizmus a mai magyar irodalomban.

Kálvinizmust — nemcsak életszemléletet és világnézetet, hanem hitvallást is — természetesen sokkal nehezebb belevinni az irodalomba, mint pl. a természettudományi világnézetet, s a társadalmi harcok és fajok elméletét. Thomas Mann egyenesen azzal vádolja a mai irodalmat, hogy teljesen összenőtt a politikával: „A mai világban az irodalom teljesen összenőtt a politikával. A politika nemcsak visszatükröző sík az irodalomban, hanem ma már úgyszólván nem is lehet megvonni a határt a szellemi és politikai élet között. A háború előtt könnyen meg lehetett állapítani, hol végződik az irodalom és hol kezdődik a politika, ma ez már lehetetlen, mert minden irodalmi mozgalom mélyén ott van a politikai.” — Tiszta irodalom természetesen csak a Nobelpreisträger Thomas Mann-nál található.

Politikát reprezentáló munkákat a magyar irodalomban is találunk. Egész jobboldali irodalmi apparátus szolgálja a konzervatív életformák és konzervatív, mindenkor kormánypárti napi politika érdekeit. A szociális forradalmi gondolatokat az ellenkező oldalról erőteljesen reprezentálja *Kassák Lajos* és erőteljesen *Kodolányi János*. — *Olyan irodalmi munkákat viszont, amik kálvinizmust — célkítettésükben is — reprezentálnának, a kálvinizmust méltóképpen reprezentálnák, — Baksay Sándor óta — nem találunk.*

Különbö is szerények vagyunk. És óvatosak. Könnyű pl. kimutatni Arany János írói jellemén a kálvinizmus vonalait, de ha túlsokat akarunk belemagyarázni, akár a teljes kálvinizmust, s hogy miképpen akarta „Toldi” tizenkét énekén keresztül irodalomképessé tenni a predestinációt: nagy dohogva és mérgesen a mi magyarázatunk mellé is odaírná Arany János: „Akarta a fene!”

A kálvinizmusnak az irodalomban érvényesülése mellett könnyű argumentum rámutatni Csokonai közismert kálvinista pap-barátainál kezdve, a szeniorok, grapsa papok, kóbor káplánok s kúriák kerítésen gátfutó legátusok és szupplikánsok tisztes és mulatságos sorára, egészen a „Süt a nap” református lelkészig. Legújában is sokszor szóhoz jutott a színpadon a kálvinista pap rokonszenves beállításban, míg nem a jólnevelt közvélemény nyomására a helyét elfoglalta a lelkiatya, a plébános úr. Érdekes, hogy a színpadon milyen kálvinisták a katolikus plébánosok! De kálvinista pap — a színpadon és a „Szent Isten, noha néked...” — a színpad mögött: ez még nem „kálvinizmus a mai magyar irodalomban!” — *Móricz Zsigmond* papjai a „Galamb papné”-ban és a „Fáklya”-ban sok mindent reprezentálnak, életörömet és életudort — a kálvinizmus olyan-amilyen formáját csak a szereplők valószínűtlenül megjelenő és valószínűtlen unalmas dogmatikai elmélkedéseiben. Nincs akkora különbség a romantikus és naturalisztikus irodalmi szemlélet közt, amilyen áthidalhatatlan különbség

Új Magyarok 1932. dec., 4. A. 46-48.

van a „Pusztai találkozás” Dombay Mátéja és a „Fáklya” Matolcsy Miklósa között.

A kálvinizmus, mint református vallás, a felszines vallásosság kifejezésének eszközeiben természetesen szegény. Dosztojevszkij misztikus realizmusa a mélységeket nyitogatja, Rilke verseiben az „Eros” is vallásos tényező, Günther „Szent meg a rajongója”-ban legalább pantheisztikus vallásosságot találunk: egyik sem nőtt református talajon, a római és keleti vallásban a felszínen kínálkozó misztikus elemeket pompásan fölhasználják és visszatükrözik. A misztikum irodalmilag úgyszólván könnyebben értékesíthető, mint a dogmatikum. A mai szépirodalomban vázolat és sejtet valamit, mintsem kifejt és megmagyaráz. Kálvinista misztika nincsen dogmatikai alap nélkül; a katolikus misztikának a dogmatikai alapvetése is misztikus és mítikus. Erdős Renée írásai elég hűséges kifejezői a katolikus misztikának, mégis hemzsegnek az érzékiségtől. Nagyszerű könyv e tekintetben az „Isten rabjai” Gárdonyi Gézától; ez a virág mélyen katolikus talajon nyílt. Baksayig kell visszamennünk, hogy a „Patak banyát” és a „Dámát” vele szembeállíthassuk. — Általában azonban a mai magyar irodalomban nemcsak kálvinista, de más hitvallásos keresztyén talajon sem találunk olyan abszolút irodalmi értékű művet, amelyik a keresztyénség ilyen vagy olyan formáját tisztán, maradék nélkül kifejezésre juttatná. Ha az igényeinket erősen csökkentjük, elmondhatjuk, hogy a kálvinizmus az irodalomban aránylag még elég jól áll: ha nincs is evangéliumi élet, van bibliai idézet, ha nincs is kálvinista szó, van kálvinista szín.

A kálvinista színek a mai magyar irodalomban határozottan és élesen kimutathatók.

Van néhány — nagyon kevés könyv —, amit csak a református dogmatika ismerete magyarázhat. A bűnről csak református ember énekelhet úgy, mint Ady Endre istenes verseiben. Makkai Sándor „Ördögszekere” is a bűn organikus erejét jeleníti meg. Zilahy Lajos legújabb könyvében — „A lélek kiálszik” — benne van valami módon az eleve rendeltetés.

Feltűnő Komáromi János lelkes történetészlete. A titkon ható erők festésében, a kálvinizmus eszmei ábrázolásában Komáromi nem nagy, de a történeti jeleneteket, ami a mozgalmat és drámaiságot illeti, igen élénken adja: a gyászévtizedből festett képei felejthetetlenek.

Harsányi Zsoltról, a református presbiterről vizsgálódásunk szempontjából nincs mondanivalónk.

A kálvinizmussal a mai magyar irodalomban legtöbbször azért találkozunk, mert a faj és nemzet sorsát a legélénkebben színezi, s a kálvinista egyéni sorsok a nagy magyar sorsot és tragédiát a legpregnansabban juttatják kifejezésre. Ilyen a „Zátony” erdélyi kálvinizmusa, és ilyen főképpen a Szabó Dezsőé. „Az Elsodort falu írója”, amint magát nevezi, az irodalomban mindig csak sodródik. Még mindig óriási lehetőségeket rejteget, igaz, hogy alaposan. Az önemésztő forrongásban erői egocentrikusan helyeződve el, elvesztették a célra törő, utat jelző lendületet. Külön is tanulmány tárgyává tette a magyar protestantizmus problémáit, s ebben a protestantizmusban, ami az ő látása szerint való kálvinizmus, nagyon jól látja, aminek nem kellene lennie, s egyáltalában nem látja, aminek lennie

kellene. Élete nagy és reprezentatív műve megírásáról újból és újból lemondva, megír egy-egy rövid lélekzetű, ügyetlen és céltalan pamfletet.

Mennyire áthatók és erősek a kálvinista színek a mai magyar irodalomban, a bizonyosságát leginkább a negyedszázados „Elnémult harangok”-ban látjuk. Rákosi Viktornak alig volt köze a reformátussághoz, mégis Simándy Pál alakjában nemcsak a magyar, de épen a kálvinista papi tragédia szobrát is megalkotta. S másfelől mennyire üres dolog, ha az író megfelelő lelki diszpozíció nélkül beletenyere a magyar kálvinista ember és nép életébe, látjuk *Kodolányi Jánoson*, aki Baksay Sándor ormánysági falujából „Börtön”-t csinált, s a Patak banya hamvas-könnyes arcára rákente „Szép Zsuzska” pomádéját.

A kálvinista nevek és kálvinista színek a mai magyar irodalomban a *kálvinizmus erőit* képviselik. Ezek az erők még vadon dőlnek bele a vegetációba, a készségek, ízlés, divat, világnézetek és egzisztenciaharcok áramába, amit épen irodalomnak nevezünk. Olyan faluk erői, amelyekben tegnap még tudták a magyar zsoltárok és dicséretes verseit az elsőtől az utolsóig. Regények nyelvezetén, versek fordulatán a Károli-biblia szóhasználata érzik.

Gyászos azonban a kálvinizmus irodalmi erőinek iskolázatlansága és fegyelmezetlensége. A magyar irodalom csak harangozni hall az úgynevezett kálvinizmusról, itt is, ott is nyomára bukkan, de nem tud mit kezdeni vele. Még mindig csak a tradíciónk, a multunk jelöli helyét: *a jövendőnk még nem jutott szóhoz.* Előrelátó kálvinista irodalompolitika, lelkes áldozatkészség a könyvkiadásban, olvasóközönség nevelése jó és olcsó könyvek kézbeadásával: mind megoldható feladatok.

— Ilyen a kálvinizmus a mai magyar irodalomban. Erői szerint fundamentum lehetne; miért van az, hogy csak a színeket adja a falak festéséhez? *A színek ugyan a szivárvány színei, de szivárványra, amelyik öt percig van s aztán nincs, a magyar kálvinizmus a jövőjét az irodalomban sem építheti.*

Jelszó-összefogás vagy program-összefogás?

Minden jelszó-összefogás, jelszó-koalíció halálos veszélyt jelent az országra. Egészségesebb jövőt csakis egy program-összefogás, egy program-koalíció teremthet meg, vagy legalább is: készíthet elő.

Csupán általános választójog és revízió nem jelentenek határozott tartalmat a magyar jövőnek.

Mert az ilyen jelszó-összeállítás abban a percben szűnik meg, amelyben a megvalósulások tényleges hatalmához jut.

A nemzet egyetemének csak úgy adhatunk egészséges jövőt, ha azt a jövőt megvalósító programot az ország összes fizikai és pszichikai adottságából építjük fel.

Az új Magyarország nagy szociális igazságtételének csak a magyar talajból, a magyar organizmus mély szükségéi szerint szabad kihajtania.

Tisztán gyakorlati, vagy brutálisabban: üzleti szempontból is a legjobb árucikk ma: a becsületesség. Az utolsó tizenöt év alatt annyira kihasználta már a politikai csalás minden formáját, hogy a közélet piacán ma a becsületesség a legrentábilisabb vállalkozás.

Szabó Dezső.

KÉT FIATAL ÍRÓ ARCKÉPÉHEZ

Ceruzajegyzetek

Kodolányi János

Kodolányi János 1899-ben született.

Aki 1899-ben lépett a magyar földre, még vízum nélkül jött s még belelépett a múlt századba, a humanista szellemből liberálisra érett kultúrába. Aki ez évben született, az még úgy indult a jövőnek, ha író sorsra volt ítélve, mint húsz évvel előttük mi s harminccal előttünk a Mikszáth-Gárdonyi generáció s ezek előtt ötven évvel Jókai, Kemény Zsigmond s rajuk.

A horoszkóp nem mutatott semmit: halad az idő s egy-egy fokkal tisztul a horizont s a korszellem.

Mikor azonban tizenöt évesek lettek, kiütött a világháború s a fiatal fiúk hirtelen ott maradtak tejesedő egyéniségükkel az összerokkant világ romjai alatt.

Ezek a korosztályok s középen a tizenötévesek, ifjúságuk derekán kénytelenek voltak állást foglalni a világkatasztrófával szemben. Kutatni kezdték az élet értelmét és a bajok gyökerét.

Megsértettek voltak, akik figyelték a sérülést és keresték annak okát és gyógyítását. Kodolányi abba a típusba tartozik, akik ingerültséggel, fokozott megbántódással és gyötörő elégedetlenséggel szívták magukba a vészes élethatásokat, az emberi gonoszság jeleit és nyilatkozásait, a felkavart s megháborodott emberiség hullámzását. Első irányuk a kritikai megfigyelés és ítélet. De a második egész váratlanul és különösképen az, hogy még a mi korunknál is mélyebb hittel vallották az emberiségben való bizalmat, hitték a morális szolidaritás lehetőségét s próféciákban hirdetik a javítás és javulás útját.

Ebből a kettős akcióból: egyfelől a törés fájdalma, másfelől a szervezet gyógyító akarata, — származik minden, amit ez a fiatal író ír, vagy tesz, vagy érez.

Számára megszűnt, ami az előző sértetlen korokban mindenkinek lehető volt, hogy a kedély ártatlan hullámzásával, a fantázia játékos csillogásával

tárcanovellákba tördelje magát. Kodolányi ha tollat vesz a kezébe, azonnal a közvádoló szerepét veszi át. Kegyetlen képekben jegyzi le az eseményeket, amiket élményeiben átszenvedett, — másrészt végtelen szociológiai vitában akarja megjelölni az utat, hogy intézhető el az ember által előidézett balsors felettünk.

S mindebben típus kortársaira. Számukra elintéződött és lezárt minden, amit az elődök, akár közeli, akár távoli író útmutatók végeztek. Ők a saját személyükben, testükben s lelkükben kapták a csapást s mint a megsértett fa a mézgát, termelik ki az ellenmérget, a gyógyító szert s az építő koncepciókat.

Ez az oka annak, hogy Kodolányi s kortársai oly lassan és kevéssé érik el a népszerűséget, ami munkásságuk mennyisége után már kijárna nekik. Nem népszerű az anyag, amit írásuk közöl. Nem népszerű a betegség és a halálos ítélet. És ők betegségüket közlik s a súlyos ítéleteket borítják az olvasó nyájas fejére. Elmondhatatlan harcban, szenvedésben, vergődésben volt, van és lesz még részük, de nem engednek egy jöttányit sem, mert nem engedhetnek, si fractur illabatur orbis.

Pap Károly

Pap Károly ugyanabban az évben született, mint Kodolányi s így reá is vonatkozik minden, ami Kodolányira, a korszerűség kérdésében. Pedig köztük nagy adottsági különbségek vannak. Kodolányi nemes és előkelő hivatalnoksalád fia, Pap Károly a soproni zsidórabbi gyermeke. Mind a ketten hasonlítanak azonban előkultúrában, mert a magas hivatalnoki réteg ugyanazt a kultúrát élte, mint a magas középosztálybeli zsidóság.

Pap Károly is tizenötéves, mikor a világháború kitört, eszmélkedésének első bimbózásában roppant rá a világkatasztrófa s ez egész csodálatosan, bár természetesen, benne a zsidóságában való konfliktusra vezetett. Mint ő

Magyar 1932. dec. 1. 23. n. 557-558.

mondja: már mint gyermek meghasonlott a zsidóság külsőségeivel, a formalizmussal s az ortodoxia gondolati elveivel. Tudatlan rohant az igazság után s mint félig gyermek belevetette magát a háborúba s kiment a frontra. Tizennyolc éves volt, mikor a háborúnak vége lett s jöttek a forradalmak. Mintha az igazság beteljesedését várta volna, úgy itta tele magát a cselekvések lázas hatásával. Mint jelenlevőt, őt is beterelték a számonkérés csordájába, s másfél évet várt a tiszta nap-sugárra s az alatt a saját lelkéből itta a napot.

Tehát sértett, mint ennek a kornak minden gyermeke. De benne más irányba hajlott el az iránytű. Ha Kodolányi a cselekvő, vagy legalább vitázó szociológia felé fordult arccal és szívvel, Pap Károly filozófus lett. Faji, mentalitási, vérmérsékleti okokból a harc testi rohama helyett, az aktív cselekvés szédülete helyett, a megütött mimóza ártatlanságával a filozófiai tépelődés álmodó és misztikus irányába térült. Sérülését a mélységek kutatásával, az absztrakt álmodozással gyógyította.

Oly mélyen megrázta a szeme előtt lefolyt kataklizma, az emberiség felfoghatatlan s megmagyarázhatatlan felfordulása, hogy visszazuhant a multba és minden energiáját az ősök keresésére veti.

Az élet megtagadása a túlvilágért.

Ezzel megint a zsidóság problémájához ér, mert újra ott van, szemben áll a mai cselekvő zsidósággal, amely az élet igenlését, minden körülmények közt való fentartását, a gyermekbőséget s az anyagi javak élvezetét akarja: ő viszont meg akarja találni az ideális, önfeláldozó és testiség nélküli zsidót.

Jézuson keresztül az ő zsidó létezését.

A zsidóságra való nagy reakció visszavezette a zsidóságba. A régit kereste, hogy az újat meg tudja találni.

Itt van előttünk regénye, amit evvel a címmel jegyez: «Megszabadítottál a haláltól.»

Meggyőződésem szerint korunk egyik legnagyobb alkotása. Reám divinációszerű hatása volt. Ugy ittam, mint az élő forrást, amely amint feltör, sarrat, követ, dágványt robbant ki, a tőn elúszik s megtisztul. és partján már gyönyörűséges rétek s virágos berkek, nagyszerű tájak s élő és tüzzel táplált emberi szörnyek játszanak...

Pap Károly elméletekből indul ki, ha ír, elméleteit azonban nem veszi kétszen senkitől, s nem is akarja rákényszeríteni senkire. Saját szerszáma az, ami segít neki, hogy a példátlan veszélyes írói szakadékokon átsegítse. Ennél nagyobbat senki sem mert, mint ő a Mikáel történeteiben.

Látványnak is magasztos, ahogy a lélek megtörtségében a biblikus világ édességébe menekül és a kis érdekek minden pillanatot lefoglaló sodrából az angyalok körébe s az angyalok énekére bízza magát. Ebben a regényében magasztossá válik a szó és istenüléssé válik a tett.

Pap Károly a legnagyobbat merészelte, amit író próbálhat: hús és vér salakja nélkül élő emberangyalokat teremteni.

Ő úgy gondolja, az ő zsidóságot lelta föl a lélek mélyén, én úgy érzem, az emberi lelket, a testien felül való ideális igazság szavát és illatát.

Pap Károly nem vesz részt a ma életében, — passzivitása azonban lát-szólagos, — a távolban ég és világít a jelen fájdalomnak reflektorfénye.

MÓRICZ ZSIGMOND

Lásd még: Móricz Zsigmond: Kodolányi-ról,
művészetéről 1924-1942. Ugy., 1959.
Tr. köv. 252-255.

Aludni jobb

Irtá: Kodolányi János

Isten látja lelkemet, nem én voltam az oka, hogy halálom századik évfordulóján egyszer csak azon vettem észre magamat, hogy valami ismeretlen város ismeretlen utcáján állok. Ez csak az első percben volt azonban meglepő, mert csakhamar megismertem az én kedves Gellérthegyemet, amely semmit se változott halálom óta. Ebből arra következtettem, hogy Budán vagyok... Budán, ahol annyiszor álmoodoztam éhen, dideregve arról a rettenő haladásról, kultúrában és civilizációban, melyet édes hazám valamennyi nyugati állam sárga irigységére végbevisz. Nem akartam hinni szememnek, bármennyire megszoktam már életemben azt a gondolatot, hogy Magyarország az emberiség fátylavívője tulajdonképpen a kereszténység eszményeinek megvalósításában és a civilizáció előrevitelében, ámbar életemben, sajnos, ezt még csak nagyon kevesen tudták. Ó, csodák, ó ragyogó álmok, köröskörül minden elárulta, hogy nem hiába hittem, harcoltam és éheztem ezeken a budai tájakon valaha, a széles utcákat fehér házak szegték s a házakat elrejtegették a sötétzöld fenyő- és gesztenyefák, azoknak a rettenő sivar berkaszárnyáknak nyomuk se volt már, amelyek egyikében régen-régen annyit szenvedtem én is kis családommal... Egyáltalán nem voltak emeletes házak, ami természetes, hiszen a közlekedési eszközök s a rádió tökéletessége nem tette már szükségessé, hogy az emberek egy rakáson éljenek valamennyien, egymás feje fölött, hanem ehelyett szanaszójjel éltek a magyar glóbuszon mindenfelé, elég sűrűen ugyan, de mégse egymás fejetején, kiki ott, ahol munkája miatt alkalmasabb volt. Ez világos. És a csend! En, aki hozzászoktam már valamennyire Budapest ékeletán, balként ordításához tülekedéséhez s a jó pestiek kíméletlen rohángálásához, mintha valamennyien egy hatalmas tözsedőpületben gyűlöltek volna. *előkelt: adok! adok! veszek! veszek!* — most mintha valami előkelő hatalmas villanegyed fehér nyaralói, virágágyai, ligetei és csillogó szökőkútjai között sétálgattam volna s a Gellérthegy olyan volt, mint valami csodálatos ragyogó ókszer s tetején villogott a rádió antennája. Hol volt a kefeneföldi állomás! Acél- és üvegtetejűekkel hangárok sorakoztak a síkságon s a repülőgépek rajokban keringtek fölötté dallamos bűgással. Kisgyerekek nagyobbak ereszkedtek le a napfényben fűző párára s első pillanatra is látható volt a közlekedés javulása. Elindultam arra, amerre a Dunát sejtettem, mert a parlamentet akartam látni, vajjon megvan-e még.

Borotvált arcú, könnyű, szürke sportruhába öltözött fiatalember jött velem szemközt. Megállítottam s udvariasan köszönve, — most láttam csak, hogy én is úgy vagyok öltözve, mint ő — megkérdeztem, merre jutnék hamarabb a Dunapartira?

Csodálkozva nézett rám.

— Érdekes, — mondta — ön olyan hangsúlyozással, olyan régies ritmussal ejti a szavakat, mint száz esztendővel ezelőtt ejtették. Maradtak ránk könyvek természetesen, sőt könyvtárak, — s mosolygott, kényelmesen beszélt, mint akinek sok ráérő ideje van — éppen egy ilyen könyvet olvassok mostanában, uccát neveztek el az írójáról... De ön azt kérdezte, igen, a legrövidebb út a *Duna felé*...

Összereztemem, amikor így egy kétségbeesett versem címét hallottam. Eszembejuttott az a sötét este, amikor éhhalálom helyett a Dunába akartam ugrani, de csak egy versig jutottam... A fiatalember észrevette zavaromat, — nagyon intelligens volt, — s megkérdezte:

— Rosszul érzi magát? Nem? Nos, menjen csak erre a *Kodolányi* utcán végig...

Elápadtam. Megtántorodtam. Réstevőfőn ragadtam meg a karomat.

— Ön sápadt, jöjjön csak, jöjjön, amott padok vannak a tó mellett, ott leültem, bizonyosan a levegő miatt van ez, gyalázatos por van itt Pesten...

Köszönetet hebegtem s karjába kapaszkodva mentünk a tóhoz. Ez valamikor az úgynevezett Téglaházi tó volt, embereket fojtottak bele. De most suttogó fák, bokrok és virágágyak vették körül s padokon gyermekek és ifjú szerelmesek nézték gyűrűző vizét. Leültünk.

Mikor lélekrehez jutottam, új kérdéseket intéztem az intelligens fiatalemberhez:

— Vajjon a Parlament... megvan-e még?

— Kicsé furcsa kérdés, — mondta meglepődve — csakugyan állt valamikor egy kicsiny épület a Dunaparton, de azt már hatvan évvel ezelőtt lebontották. Most Ady Endre hatalmas, fekete márványszobra áll ott, ha még nem látta, okvetlen nézze meg... Ő ugyanis egy nagy magyar költő volt, aki sok keserű dolgot mondott... — S le-nagyobb ámulatomra mondani kezdte Ady egy versét: *Új szelek nyögatik az ő magyar fákat*... — Különbön ön is ismeri a versét, ha nem is idevaló, hiszen nincs olyan zuga az országnak, ahol ne ismernék...

— Csodálatos! Csodálatos!

Megint értetlenül bámult rám.

— Ön úgy viselkedik, mintha száz évig aludt volna. Meglehető pszichológus vagyok, az ön szavai kicsé zavarba ejtenek. Vagy nagyon messziről jött volna, mondjuk az afrikai egyesült államokból? He-he-he! — Kivonta zsebjárát s a magasba

Pesti Napló 1932. dec. 3. 272. n. 2.

Aludni jobb

Irtá: Kodolányi János

Isten látja lelkeket, nem én voltam az oka, hogy halálom századik évfordulóján egyszer csak azon vettem észre magamat, hogy valami ismeretlen város ismeretlen uccáján állok. Ez csak az első percben volt azonban meglepő, mert csakhamar megismertem az én kedves Gellérthegyemet, amely semmit se változott halálom óta. Ebből arra következtettem, hogy Budán vagyok... Budán, ahol annyiszor álmództam éhen, dideregve arról a rettentő haladásról, kultúrában és civilizációban, melyet édes hazám valamennyi nyugati állam sárga irigységére végbevisz. Nem akartam hinni szememnek, bármennyire megszoktam már életemben azt a gondolatot, hogy Magyarország az emberiség fákliváivője tulajdonképpen a kereszténység eszményeinek megvalósításában és a civilizáció előrevitelében, ámbar életemben, sajnos, ezt még csak nagyon kevesen tudták. Ó, csodák, ó ragyogó álmok, köröskörül minden elárulta, hogy nem hiába hittem, harcoltam és éheztem ezeken a budai tájakon valaha, a széles uccákat fehér házak szegték s a házakat elrejtették a sötétzöld fenyő- és gesztenyefák, azoknak a rettentő sivar berkaszárnyáknak nyomuk se volt már, amelyek egykékben régen-régen annyit szenvedtem én is kis családommal... Egyáltalán nem voltak emeletes házak, ami természetesen, hiszen a közlekedési eszközök s a rádió tökéletessége nem tette már szükségessé, hogy az emberek egy rakáson éljenek valamennyien, egymás feje fölött, hanem helyett szanaszéjjel éltek a magyar glóbuszon mindenfelé, elég sűrűen ugyan, de mégse egymás fejetetején, kiki ott, ahol munkája miatt alkalmasabb volt. Ez világos. És a csend! Én, aki hozzászoktam már valamennyire Budapest ékeletlen balkánt ordításához, tülekedéséhez s a jó pestiek kíméletlen rohángalásához, mintha valamennyien egy hatalmas tözdecsépületben üvöltöttek volna. *adok! adok! veszek! veszek!* — most mintha valami előkelő hatalmas villanegyed fehér nyaraiból, virágágyai, ligetei és csillogó szökőkútjai között sétálgattam volna s a Gellérthegy olyan volt, mint valami csodálatos ragyogó ékszer s tetején villogott a rádió antennája. Hol volt a kefeneföldi állomás! Acél- és üvegtetejűekkel hangárok sorakoztak a síkságon s a repülőgépek rajokban keringtek fölötté dallamos bűgással. Kis- és nagyok, nagyobbak ereszkedtek le a napfényben fűdő párára s első pillanatra is látható volt a közlekedés javulása. Elindultam arra, amerre a Dunát sejtettem, mert a parlamentet akartam látni, vajon megvan-e még.

Borotvált arcú, könnyű, szürke sportruhába öltözött fiatalember jött velem szemközt. Megállítottam s udvariasan köszönve, — most láttam csak, hogy én is úgy vagyok öltözve, mint ő — megkérdeztem, merre jutnék hamarabb a Dunaparra?

Csodálkozva nézett rám.

— Érdekes, — mondta — ön olyan hangsúlyozással, olyan régies ritmussal ejti a szavakat, mint száz esztendővel ezelőtt ejtették. Maradtak ránk könyvek természetesen, sőt könyvtárak, — s mosolygott, kényelmesen beszélt, mint akinek sok ráérő ideje van — éppen egy ilyen könyvet olvasok mostanában, uccát neveztek el az írójáról... De ön azt kérdezte, igen, a legrövidebb út a *Duna felé*...

Összerezentem, amikor így egy kétségbeesett versem címét hallottam. Eszembejött az a sötét este, amikor éhhalálom helyett a Dunába akartam ugrani, de csak egy versig jutottam... A fiatalember észrevette zavaromat, — nagyon intelligens volt, — s megkérdezte:

— Rosszul érzi magát? Nem? Nos, menjen csak erre a *Kodolányi* uccán végig...

Elsápadtam. Megtántorodtam. Résztevévően rágátda meg a karomat.

— Ön sápadt, jöjjön csak, jöjjön, amott padok vannak a tó mellett, ott leültem, bizonyosan a levegő miatt van ez, gyalázatos por van itt Pesten...

Köszönetet hebegtem s karjába kapaszkodva mentünk a tóhoz. Ez valamikor az úgynevezett Téglaházi tó volt, emberek fojtottak bele. De most suttogó fák, bokrok és virágágyak vették körül s padokon gyermekek és ifjú szerelmesek nésték gyűrűző vizét. Leültünk.

Mikor lélekrethoz jutottam, új kérdéseket intéztem az intelligens fiatalemberhez:

— Vajjon a Parlament... megvan-e még?

— Kiseb furcsa kérdés, — mondta meglepődve — csakugyan állt valamikor egy kicsiny épület a Dunaparton, de azt már hatvan évvel ezelőtt lebontották. Most Ady Endre hatalmas, fekete márványszobra áll ott, ha még nem látta, okvetlen nézze meg... Ő ugyanis egy nagy magyar költő volt, aki sok keserű dolgot mondott... — S legnagyobb ámulatomra mondani kezdte Ady egy versét: *Új szelek nyögnek az ő magyar jákat*... Különbön ön is ismeri a versét, ha nem is idevaló, hiszen nincs olyan zuga az országnak, ahol ne ismernek...

— Csodálatos! Csodálatos!

Megint értetlenül bámult rám.

— Ön úgy viselkedik, mintha száz évig aludt volna. Meglehető pszichológus vagyok, az ön szavai kissé zavarba ejtenek. Vagy nagyon messziről jött volna, mondjuk az afrikai egyesült államokból? He-he-he! — Kivonta zseboráját s a magasba

Pesti Napló 1932. dec. 3. 272. n. 2.

tekintett: — Már itt kell lenni a washington—
budapesti léghajónak... Ahá már jön is...

S csakugyan, nyugat felől föltűntek a hatalmas léghajó megdöbbentő méretei, ragyogó fehér teste s motorai bűgása mint az orgonaszó harsogott a tiszta nyári levegőben. Büszkén úszott át az égboltozaton s lejjebb-lejjebb ereszkedve, eltűnt a fák mögött.

— Megy a kikötőbe. — mondta társam — valamikor ott volt az úgynevezett keleti pályaudvar...

— Budapest és Amerika között hajóösszeköttetés! — kiáltottam. — Hihetetlen!

— Érdekes ember, — nevetett a fiatal férfi. — Egészen megszokott dolgokon csodálkozik. Ön bizonyára költő.

Elmerengtem. Szívemet könnyek dagasztották, amelyeket visszaprésoltam a szememből. Életem keserves szonvédeit íme eredményeseknek láttam, népem boldogan él az ősi Duna mellett s lerázza tunyaságát, a hazugságokat és gyűlölködést. Eljutott a kultúra és civilizáció olyan fokára, ami már emberinek nevezhető...

— Holnap én is átmegegyek Amerikába, — folytatta az ifjú. — Új esőcsináló gépet találtak föl, meg kell néznem, mert permetezőim elavultak. Mindössze huszonnyolc métermázsa hűzát aratunk holdanként s a munkások zúgolódnak a hosszú munkaidő miatt. Mi még most is öt órát dolgozunk naponta és sokan nem jutnak el hétélig Párizsba, Londonba, ami tarthatatlan. Elvégre nem vagyok hozzáragadva a röghöz, mind a vakond! Most azonban az új permetezőgép lehetővé teszi, hogy napi négy órára redukáljuk a munkaidőt, amint már régezzel megjárta Anatole France. Engem bíztak meg a társak, hogy menjek ki s nézzem meg.

— Mi az ön foglalkozása tulajdonképpen? — Kérdeztem ámulva.

— Földműves vagyok. Odalent, Somogyban van a munkahelyem. Meglehető jó föld, csak az a baj, hogy könyvtárunk nincs. Most épül az új könyvtáráépület. De orvos, kórházak, fürdők dolgában semmi kifogásolni valónk nincs.

— Kiszagad! — Kiáltottam föl reszketve.

— He-he! Nevetett ő. — Valamikor azok voltak az apám.

Sőhajtott s fölállt. Még egyet kérdeztem tőle nagyon halkán, reszkető hangon, akadozva:

— És... és... nem mondaná meg kérem, kitől nevezték el ezt az utcát Kodolányi utcának?

— Nagyon szívesen. Valami hadvezér volt s megragadt a neve valahogy. Mert még mindig akadnak utcák, amelyek afféle véreskezű emberek nevét viselik.

Köszönés, szó nélkül indultam el arrafelé, aherre a Farkasréti temetőt tudtam. Hiába, hiába, nagyon szomorú voltam.

1932. dec. 31.

Hős

Írta: Kodolányi János

Nehéz idők járnak mostanában. Almos tehetetlenségben múlnak a napok, kétségbe kellene esni, ha családja nem lenne az embernek, mert vevőnek híre-hamva sincs, ha pedig mégis betoppan valaki, oly szemtelenül alkuszik, különösen, ha készpénz van a zsebében, hogy az már vér-lázító. De mit csináljon a szegény kiskereskedő, eltűri a ritkán szállingózó vevők fenhéjazását, csak pénzt lásson. Hej, azok a régi szép háborús idők... hogy elmúltak s egyelőre nincs is kilátás újabb háborúra. Isten bizony, ráfizetésből él Hoffmann bácsi már évek óta, meg a remény-ségből.

Hogy talán csinál valamit az az Amerika. Vagy az a Franciaország. Hogy végre belátják, ez nem mehet így tovább. Es küldenek ide is aranyat, mert az a baj, hogy nincs arany. Vagy jön valami kis konjunktúra...

Valóban, a konjunktúra megjött, még pedig a fekete gyászkonfekciók konjunktúrája. Hoffmann bácsi ugyan vegyeskereskedő, ott van a boltja a falu főúczáján a sarkon, lehet benne kapni petróleumot s vaniliát, az ajtófélfán ekevasak és csizmák lógnak, a kis kirakatablakban szappan, milligyertya és savanyúcukor hivalkodik, holmi szövetet és nőruhát csak az üzlet hírneve érdekében tart Hoffmann bácsi. De most naponta írja a leveleket nagy ákombákom betűkkel, persze németül, a budapesti nagykereskedőnek. Mert beütött a konjunktúra, a várvavárt, egekből leimádkozott konjunktúra, a gyászruhák és orvosok konjunktúrája...

Az öreg Hoffmann bácsi kint áll a boltajtóban, kurta pipáját szívja. Igen megelégedett arcot vág, orra csiklandósan szimatol a széles ucca napfényes levegőjébe. Láthatóan élvezi a hékés, nyugalmas csendet. Mert ez a csend csak látszólagos. Hoffmann bácsi görnyedt, elnyűtt alakján gyűrött ruha lóg, kabátja a könyökénél szakadozott. Azért mert egy kicsit megindult az tizlet, nem szabad elbízni magát az embernek. Szemét vidáman legelteti a megrokkant házakon, a templomtorony zöld, esőverte bádorgirádján, a járdán ballagó asszonyokon és a fekete réverendában suhanó papon.

De lám, máris megállapítja, hogy a bolt felé iparkodó asszony az ő boltjába tart. Gyakorlott szeme van Hoffmann bácsinak, a látóhatáron felbukkanó járókelők mozgásán észreveszi, hogy van-e vevőszándékuk, vagy nincs. Köhint, visszafordul a sötét, hűvös boltba, odaszól a rendezgető sovány, fényeshajú segédnek:

— Na, lassen Sie alles. Megint egy kuncsaft. Hogy az ilyen konjunktúra sem tudja magát örökké tartani...

Begörbitett mutatóujja bütykével alulról megkopogtatja a pult deszkalapját.

A segéd szolgálatkészen, túlvilági boldogságban ragyogó képpel fogadja a belépő asszonyt. De Hoffmann bácsi egyetlen pillantása rendreutasítja, hiszen a főnök úrnak is, neki is bánatos, gyászos arckifejezéssel kell most sürögni a vevő körül. Három hét óta nem tudta ezt megszokni, amióta diftériajárvány tombol a környéken és napról napra pusztulnak a rosszul ápolt gyermekek.

Hoffmann bácsi is, a segéd is félrebillentett fejjel áll a szomorú, kisírt szemű asszony előtt. Hoffmann bácsi suttyogó hangon mondja:

— Megint, tisztelt öngyásád, megint! Csak nem a kegyedé? Tisztelt öngyásád...

Mellen összekulcsolja bütykös ujjait, örökké mozgó aranyfogait megcsörgeti, apró eleven szemét a megtört asszonyon pihenteti.

— Módos úr, abból adjon le, abból a felsőből, Sie wissen schon, a finomabbikból... ja, ja, abból. Tetszik tudni, tisztelt öngyásád, kegyednek nem is adnék silányat, a sárosi bíró felesége is ebből vett, kegyed meg lesz elégedve. Ezt most nagyon hordják.

A vörösszemű asszony nagyot sóhajt, markában szorongatott zsebkendőjét tépdési.

— Látja, látja, Hoffmann úr. Az enyém is. Az enyémet is elvette az Isten. Az én drága kis lányomat, Zsuzsikámat, pedig milyen szép gyermek volt, milyen erős...

A segéd szomorú képéhez nem illő fürgeséggel szalad fel a létrán, leemeli a fekete szövetvégeket, ügyesen a pultra dobja s oly fürgén szalad le megint, mint a pók a fonálon. Megtört arcán egy orvos és egy pap szolgálatkészsége tükröződik.

— Ja, ja... so is de lébn — sóhajtja Hoffmann bácsi és bölintgat. — Ezt, ezt ajánlhatom, ebből vegyen öngyásád, ez illik a kegyed arcához.

Pesti Napló 1932. dec. 31. 294. n. 8.

tiszta gyapjú, valódi gyapjú. Most rengetegen veszik, nem győzöm rendelni, mindenki ezt hordja.

Elbűvölően néz az asszonyra, lassan oszrgetni kezdi aranyfogait, mintha rágesálna. A nő ujjai között elmélázva morzsolgatja a szövetet, néha hangtalanul felzokog, vállal megrándulnak.

— Hát, gondolja, Hoffmann bácsi, hogy ez ilyen fog az arcomhoz? — dermedt szemmel bámul a plafonra, most csak a kislányát látja, az ő hangját hallja.

— Mutathatok mást is — ajánlja Hoffmann bácsi. Es Módos úr fűrgén, lelkesen és sirásói ábrázattal hordja a szövetekeket. Egyik feketébb, mint a másik, egyik gyászosabb, mint a másik, de mindegyik egyformán elsőrangú és utóléhetetlen s valamennyit versenyen kívüli árákon ajánlíhatja.

— Esetleg fátyollal is szolgálhatok, tisztelt önnagyság! — kérdi a pultra támaszkodva és előrehajolva Hoffmann bácsi. Az asszony bólint. Kiterülnek a fátylak a pulton és ők halkán sutogva alkusznak, mintha valaki aludna a boltban.

Ekkor kinyílik a bolt hátulso ajtaja, alacsony, keskeny ajtó, melyhez három lépcsőfok vezet. Az ajtóban kócos és rémült leányfej jelenik meg. Fehér arca, mint a kísérteté villan elő a sötét háttérből a dús, fekete haj közül, félkézzel összefogja rendetlen pongyoláját és szinte fuldokolva, kétségbeesetten, halálos ijedelemmel szólítgatja Hoffmann bácsit.

— Papa! Papa!

Hoffmann bácsi hátrapillant, de csak a vállán rándít egyet és legyint a kezével:

— Lass mich! — s odafordul a vevőhöz.

— Papa! Papa! — ismétli a lány görcsös rémüllettől fuldokolva. — Petikének láza van! Fáj a torka!

— Szent Isten! — sugja a vevő szinte önmagának.

De Hoffmann bácsi most már dühös. Mintha rugón járna, egészen a lány felé fordul, képe rák-vörös, jobbiával dühösen csapkod. Hangja élesen felcsattan, szinte rikácsol:

— Mit zavartok! Nem látod, hogy vevő van! Hányszor mondtam, hogy hagyjatok békén, mikor vevőkkel tárgyalok!

Es már mosolyogva, szinte bosszánatképpen fordul a dermedten álló asszonyhoz. A vevőhöz, aki jön és megy s akit oly nehéz meghódítani.

Módos úr olyan csodálattal nézi, mint egy hőst.

KODOLÁNYI JÁNOS:

JÓZSEF, AZ ÁCS

— Mast leülök ide ni, a küszöbre, — mondja az öreg József, mert ő mindent mond is, amit csinál. Különösen olyankor, ha nyugtalanítja valami, mint most is.

Nagykeservesen leül, aztán térdére veti a könyökét, hatalmas, szőrös kezeit lelógatja s nagyot, keserveset ásít.

— Hej, de más velág is ez, akit mast értünk, mint a régi vót, — mondja olyan hangosan, hogy a gémeskútnál vizet húzó kocsis is meghallja, sőt távolabb Örzse néni is a mosóházban, ahol terebélyes hasával fürgén hurcolja ki-be a ruhákat, vödröket, fazekakat.

A kocsis — egyébként fia Örzse néninek, jóvá-gású csizmás ember — nem is ereszti el szó nélkül ezt a sóhajtást.

— Régön lehetött az má, öreg. Megvan má ked vagy nyócvan, de ha nem, hát nincs sok líja.

— Meg, meg, fiam. De még valamivel több is. Ámbátor magam se tom bizonyosan. — Gondolkodón megsímogatja hosszú deres szakállát s felnéz az őszi égre, mintha óriási kalendáriumot bámulna. — Tik mamá sömmit se tudtok belé. Mikor én annyi üdős vótam, mint mast te, hát nem vót olyan könnyüd a zélet. Meg kellött fogni a dolog végit. Jó

Maai meggyes dehemesson - Szék. Mária Zsigmond.
Ksp., 1932. 69-99.

Fogaskerék. E.	Jan.
Debrecen. A mi s ami lehetne. Tan.	Jan.1.
Nyugat-Barátok Köre	Jan.1.
Vének. V.	Jan.6.
A csillagvárók. V.	Jan.10.
Vadgalamb. E.	Jan.11.
Pünkösdi királyok. E.	Jan.18.
Az új paraszt. K.	Jan.31.
Maris, a törvénytelen. E.	Febr.1.
Két ember elválík. E.	Febr.14.
Hómérót a vonatokra. K.	Febr.18.
Sokszor aludtam cigánykunyhókban- mondja a "Rókatánc" élményéről K.J.	Febr.20.
Rókatánc. E.	Febr.22.
Janó tragédiája. E.	Márc.2.
Idill. E.	Márc.8.
A Kisasszony. E.	Márc.22.
Tavaszi elé. V.	Márc.25.
A gyermekek rádiója. K.	Apr.2.
A szenvedélyes könyvgyűjtő. K.	Apr.12.
A remekmű és a kislány. E.	Apr.14.
Fábry Zoltan: Proletáriró a Britanniában	Apr.20.
Gelléri Andor Endre: A nagymosoda.	Apr.29.
Zsuzska néni koporsója. E.	Máj.
Baloldaliság - a marxista kritika gyermekbetegsége.	Máj.
A fellázadt kislány. E.	Máj.10.
A néma város. E.	Máj.17.
Gergely Sándor: Még egyszer a "Baloldaliság - a marxista kritika gyermekbetegsége"	Jún.
Furfangos bürokrácia. K.	Jún.7.
"De mi lesz a borral?..." Rip.	Jún.17.

Interju a koldussal. K.	Jun.19.
Az ideges ucca. K.	Jun.21.
Intellektuelek. E.	Jun.21.
Elviszik Valdit. E.	Jun.24.
Egy felbolygatott község. Választási körkép Szécsényről.	Jun.27.
Anya. E.	Jul.7.
Egy fillér. K.	Jul.8.
Hétvégi pihenő. K.	Jul.12.
Simone, a gyilkos gyermek. Rip.	Jul.15.
Két szomorú ember. K.	Jul.19.
Valaki. V.	Jul.19.
Relativitás. E.	Jul.22.
Alltagsgeschichte. E.	Aug.11.
Hangverseny az uccán. K.	Aug.2.
Legények az állomáson. K.	Aug.8.
Új park születik a Dunaparton. Rip.	Aug.12.
Tragikomédiák a pengő körül. Rip.	Aug.13.
Uszunk a borban. Rip.	Aug.14.
Fekete május. E.	Aug.15.
Madárlátta szalonja a köruton és a Dunaparton. Rip.	Aug.19.
Riport a budapesti gyermeklélek alvilágából.	Aug.30.
N.M. Magyar könyv az ötéves tervről. /Károlyi Im./ Szept.	
A nyomoruság pikantériái. Rip.	Szept.13.
Apró tragédia. K.	Szept.27.
Gyermek születik.	Okt.
Berta. E.	Okt.
Fontos kérdések egy új magyar könyv kapcsán /Nagy Lajos: Bérház/	Okt.
Szegény kutyák. K.	Okt.1.
Jóság. E.	Okt.14.

1931

Rémhirterjesztő. K.	Okt.22.
Falusi állomás. E.	Okt.24.
Huzelka Mátyás esete. E.	Okt.31.
Szén és arany. Rip.	Nov.14.
Budapest szive. K.	Nov.29.
A kapitalista világrend válsága. /Károlyi Imre/	Nov.
Tüntetés. Rip.	Dec.
Költő a börtönben. /Pákozdy Ferenc/	Dec.
Egy elfelejtett író /Barta Lajos/	Dec.
Nógrády Zoltán: K.J.: Futótűz	Dec.
A látszat csal. K.	Dec.6.
Fenn az ernyő, nincsen ka... K.	Dec.19.
Gyomor őfelsége. Egy boldog nap a Vásárcsarnokban.	Dec.25.
Korszellem. K.	Dec.30.

1932

Az idén csak öt magyar író kap Baumgarten-díjat	Jan.4.
Katicabogár. E.	Jan.6.
Népvándorlás. K.	Jan.17.
Nyigri Imre: Az igazság keresői	Jan.22.
"Földbirtokost keresek. K.	Jan.26.
Stiglic. K.	Jan.31.
Fujd! E.	Febr.
Két ember. K.	Febr.17.
Furcsák az asszonyok. K.	Febr.21.
Mulató. K.	Márc.10.
"Disztingvált urnak kiadó". E.	Márc.13.
A nazarénus. E.	Márc.16.
Móricz Zsigmond: Megnyitó beszéd K.J. szerzői estjén	Márc.19.
A Magyar Pen Club válsága Ir.	Márc.24.
Halljuk, mi ujság éjjel a benzinkutnál. Rip.	Márc.27.
Cséplékor. E.	Apr.
Utközben. E.	Apr.11.
Irodalompolitika Ir.	Apr.17.
Üzen a madár. K.	Apr.10.
Écset és hatalom. Ir.	Apr.26.
A tanító és a nép. E.	Máj.1.
Magányos ember. E.	Máj.1.
Hogyan lett Gyni Gézából hazaáruló? Ir.	Máj.1.
Tavaszi ébrándok. K.	Máj.5.
Arcok és álarcok a Pen-kongresszuson. Ir.	Máj.19.
Uj szellem előtt. Ir.	Jun.4.
A hét hőse. K.	Jun.5.
A hét hőse. K.	Jun.12.
Nyári vetés. Ir.	Jun.19.

1932

Oregasszonyok, hóban. E.	Jun.28.
Csak lovagiasan. E.	Jul.27.
Vallomás E.	Aug.1-16.
Hogyan alakult meg és miért szűnt meg a pesti nudista-telep. Rip.	Aug.10.
Boldogság. E.	Aug.12.
Sirni én is tudok... K.	Aug.17.
A "t.Ház" folyosójáról	Okt.
Oregek. K.	Okt.12.
Egy szmókingos vigalmi ellenőr mulatságos kalandja a mulatóban. Rip.	Nov.26.
Széles László: Kálvinizmus a mai magyar irodalomban.	Dec.
Móricz Zsigmond: Két fiatal író arcképéhez.	Dec.1.
Aludni jobb. E.	Dec.3.
Hős. E.	Dec.31.
József, az ács. E.	1932